Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Digitized by Google

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

Digitized by Google

Acc. 480

Digitized by Google

Digitized by Google

Ac. 480

Digitized by Google

GEDENKSCHRIFTEN

VAN DEN GRAAF

VAN DER DUYN VAN MAASDAM

EN VAN DEN BARON

VAN DER CAPELLEN.

Digitized by Google

Acc 132.

Digitized by Google

GEDENKSCHRIFTEN

VAN DEN GRAAF

VAN DER DUYN VAN MAASDAM

EN VAN DEN BARON

VAN DER CAPELLEN,

BIJEENGEZAMELD, GERANGSCHIKT EN UITGEGEVEN

DOOR HUNNEN VRIEND

Baron C. F. SIRTEMA VAN GROVESTINS.

Rara avis in terris.

Uit het Fransch.

AMSTERDAM,
A. H. VAN GORCUM.
1853.

Digitized by Google

Digitized by Google

VOORWOORD.

Wanneer men geruimen tijd vertrouwelijk met uitstekende mannen, zooals met VAN DER DUYN *en* VAN DER CAPELLEN, *heeft omgegaan, en veroordeeld is hun te overleven, dan blijft er niets beter over, dan in afzondering zijne verdere dagen te slijten en zich te wijden aan de kostbare herinneringen, welke men te danken heeft aan het vertrouwen en de vriendschap van hen, die men betreurt.*

Bij het openbaar maken der volgende bladzijden, welke ons zoo vele nieuwe, en voor VAN DER DUYN *en* VAN DER CAPELLEN *hoogst vereerende bijzonderheden leeren, heb ik slechts een' pligt vervuld, mij door het hart voorgeschreven.*

Ik heb deze twee mannen, die gedurende hun leven, steeds vereenigd waren, èn door den band der vriendschap èn door eene volkomene overeenstemming van staatkundige beginselen, niet van elkander willen scheiden; daarom heb ik, in deze bladen, de levensschets van den Graaf VAN DER DUYN VAN MAASDAM *en die van den Baron* VAN DER CAPELLEN *bijeengevoegd. Deze twee groote en, in zoovele opzigten, voortreffelijke en achtenswaardige mannen, wier nagedachtenis overwaardig is om aan de late nakomelingschap te worden overgebragt, hadden nog de zoo zeldzame verdienste, dat zij, in een tijdperk, waarin het* omnia serviliter pro dominatione, *van* TACITUS, *in Nederland, aan de orde van den dag was, tegenover de regering eene edele onafhankelijkheid hadden bewaard. De Graaf* VAN DER DUYN *en de Baron* VAN DER CAPELLEN *hebben steeds getoond, op-*

Digitized by Google

regte vrienden van het Huis van ORANJE *te zijn, maar zonder vleijerij of zwakheid. Van daar ook dat zij, gedurende het grootste gedeelte der regering van* WILLEM I, *beiden, gelijk men zeide,* ten hove niet zeer gezien *waren. Zij wisten het, en troostten er zich ligtelijk over met de gedachte, dat het beter is naauwgezet de inspraak van het geweten te volgen, dan naar de gunst der Vorsten te dingen door gevoelens van kieschheid en eer, — waaromtrent edele harten, als die van* VAN DER DUYN *en* VAN DER CAPELLEN, *niet kunnen transigeren, — met voeten te treden.*

Ik had den Graaf VAN DER DUYN *verzocht de noodige bouwstoffen bijeen te zamelen, om mij in staat te stellen zijne levensschets te schrijven. Aan dit verzoek eens vriends beantwoordde hij door mij eene, door hem zelven geschrevene, levensschets toe te zenden.*

Het oorspronkelijk karakter van dit opstel heb ik niet willen vervalschen, door het om te werken; ik gaf derhalve de voorkeur aan eene openbaarmaking, zoo als die uit de pen des schrijvers is gevloeid.

Vermits deze levensschets in sommige punten uitvoeriger had kunnen zijn, heb ik gemeend verscheidene historische en wijsgeerige fragmenten, aan de pen van VAN DER DUYN *verschuldigd, daaraan te moeten toevoegen. Op die wijze vormt zij een volledig geheel, waarin men met genoegen de gedachten, den geest, de meeningen en de edele denkbeelden van den Graaf* VAN DER DUYN *terugvindt, die steeds met een zeldzaam geluk en met die hartelijkheid en eenvoudigheid uitgedrukt zijn, welke er het oorspronkelijke en geestige van verhoogen.*

Ik moet hier nog bijvoegen, dat ik op mij alleen de verantwoordelijkheid neem der uitgave van dezen arbeid van den Graaf VAN DER DUYN, *en dat zijne kinderen daaraan geheel vreemd zijn; dat zij zelfs van deze handschriften geene kennis konden dragen, aangezien zij reeds lang vóór den dood van* VAN DER DUYN *in mijn bezit waren; want deze had, uit wijze voorzorg, zijne papieren en zijne innigste gedachten toevertrouwd aan een' vriend, dien hij als een volkomen onafhankelijk man kende.*

Digitized by Google

Ik acht het hier de plaats om de verklaring af te leggen, dat VAN DER DUYN, *gedurende zijn geheele leven, gedoemd was tot een stilzwijgen, hetwelk hem vaak hoogst pijnlijk viel, maar waarvan zijn stand hem de harde verpligting oplegde; dat de eenige troost voor die harde verpligting zijn dagboek was, waarin hij zijn gevoel uitstortte omtrent alles, wat de voorzigtigheid hem gebood in zijnen boezem te bewaren, en het bewustzijn dat hij mij deze innigste gedachten had toevertrouwd, in het vooruitzigt, dat het oogenblik eenmaal zou geboren worden, waarop zij het licht zouden kunnen zien, en dat hij, die zijn gansche leven door, deze gedachten zorgvuldig geheim had moeten houden, op deze wijze zeker kon zijn, dat zij ten minste bij zijnen dood niet met hem in het zwijgende graf zouden dalen.*

De Graaf VAN DER DUYN *heeft, bij het toevertrouwen van deze kostbare geschriften, aan mij de beoordeeling overgelaten van het tijdstip, waarop hunne uitgave doelmatig zou zijn. Ik geloof nu dat dit tijdstip gekomen is, en dat die uitgave zonder eenig bezwaar kan geschieden, vermits het meerendeel der personen, waarover* VAN DER DUYN *spreekt, overleden is, en de beoordeeling van hunne handelingen en van hun staatkundig gedrag, voortaan tot het gebied der geschiedenis behoort, terwijl tevens de dood van den heer* VAN DER DUYN *nog te versch in het geheugen ligt, om ons niet het regt te geven tot het vertrouwen, dat er nog velen gevonden zullen worden, die met hem bevriend waren of in betrekking hebben gestaan, en die derhalve met vreugde zullen ontvangen, wat hij geschreven heeft. Het is mogelijk dat onder hen lieden gevonden worden, die bekrompen genoeg van geest zullen zijn om de rondborstigheid niet te begrijpen en te waarderen, waarmede* VAN DER DUYN *over zaken en personen van zijnen tijd spreekt. Des te slimmer voor hen; maar naast deze, zal men er ook vinden (en die zullen zeker het grootste getal uitmaken) welke geheel anders denken en oordeelen, en die met bijzonder genoegen de bladzijden zullen lezen, welke wij verschuldigd zijn aan een' man als* VAN DER DUYN, *die zoo algemeen bemind en geacht was.*

Behalve de wijsgeerige lessen van allerlei aard, welke men in de geschriften van den Graaf VAN DER DUYN *zal aantreffen,*

Digitized by Google

zal men ook daaruit zien, dat het geheele leven van dezen edelen en getrouwen dienaar van het Huis van Oranje eene aaneenschakeling was van bewijzen van gehechtheid aan dit geslacht.

Men zal daaruit zien, dat hij in 1795 *alles opofferde om getrouw te blijven aan zijnen eed aan Prins* WILLEM V; *dat hij in* 1813 *stoutmoedig zijn hoofd op het spel zette, om den zoon van dezen laatsten naar* Holland *terug te voeren; dat hij in* 1830 *moedig de inpopulariteit trotseerde, waaronder toen de Prins van Oranje in* Nederland *gebukt ging, door den terugkeer van den vermoedelijken erfgenaam der kroon naar* 's Gravenhage *aan te raden en er met klem op aan te dringen, ten einde geene verwijdering tusschen de leden van het Koninklijk gezin te zien ontstaan; dat hij, in* 1840 *eindelijk, trotserende het gevaar om bij Koning* WILLEM I *geheel in ongenade te vallen, zich krachtig meende te moeten verzetten tegen diens ontworpen huwelijk, hetwelk in zijn oog slechts nadeelig kon zijn voor de belangen en de populariteit van het Huis van Oranje in* Nederland.

En hoedanig is de belooning geweest van den Graaf VAN DER DUYN *voor al deze bewijzen van opregte verknochtheid? Dat hij door Koning* WILLEM I *evenzeer gehaat werd, als zijn vriend, de Graaf* VAN HOGENDORP. *Daarin ligt een nieuw bewijs, dat, wanneer diensten aan grooten bewezen, zekere grens overschrijden, er geenszins erkentelijkheid, maar wel haat door opgewekt wordt, gelijk* TACITUS *dit met zoo veel waarheid aanmerkte:* »Nam beneficia eo usque laeta sunt, dum videntur exsolvi posse: ubi multum antevenere, pro gratia odium redditur. *)

GROVESTINS.

*) TACITUS, Annal., lib. IV, 18.

Digitized by Google

BERIGT VAN DEN UITGEVER.

Dit werk is eene ware geschiedenis van de regering van WILLEM I, koning der *Nederlanden*. Men vindt daarin eene duidelijke en voldoende verklaring van de staatkundige gebeurtenissen van September 1830, welke een einde maakten aan de vereeniging van *België* en *Holland*.

De Uitgever heeft van dit werk slechts een beperkt getal exemplaren doen drukken, omdat het niet bestemd is voor den handel, maar om aan de bloedverwanten, vrienden en kennissen van den Graaf VAN DER DUYN en van den Baron VAN DER CAPELLEN, als gedachtenis, geschonken te worden.

Saint-Germain-en-Laye, Junij 1852.

GROVESTINS.

Digitized by Google

Digitized by Google

LEVENSSCHETS

VAN DEN GRAAF

VAN DER DUYN VAN MAASDAM,

DOOR HEM ZELVEN GESCHREVEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

LEVENSSCHETS

VAN DEN GRAAF

VAN DER DUYN VAN MAASDAM.

Door hem zelven geschreven.

De oorsprong van het geslacht VAN DER DUYN is veel besproken, en heeft zelfs aanleiding gegeven tot een' hevigen pennestrijd tusschen geleerde genealogisten, die de VAN DER DUYN'S deden afstammen van een der oude souvereine Graven van *Holland*, hetzij als wettige stam in den jongeren tak, gelijk de BREDERODE'S, of als onwettige nakomelingen. Daar dit historisch-genealogisch geschil tot een te vroeg tijdperk opklimt, om door authentieke of historische bewijzen te worden gestaafd, is het nimmer beslist kunnen worden; zooveel is echter zeker, dat dit geslacht reeds in de XIV^de^ eeuw tot den adel van het Graafschap *Holland* behoorde, en er openbare betrekkingen bekleedde *).

*) Indien het geslacht VAN DER DUYN, gedurende een vrij lang tijdsverloop, ophield eene rol te vervullen op het staatkundige tooneel, had dit tot oorzaak dat het behoorde tot het kleine getal dier adellijke familiën van de Republiek der Vereenigde Provinciën, welke na de omwenteling

Digitized by Google

ADAM FRANS JULIUS ARMAND VAN DER DUYN, in 1771 geboren, genoot het toenmaals, onder de klasse waartoe zijne familie behoorde, zeldzame voorregt van grootendeels buiten het ouderlijk huis opgevoed te worden en onderrigt te ont-

---

van de XVI^de^ eeuw aan de R. K. leer getrouw bleven. Eerst op het einde der XVII^de^ eeuw, omhelsde dit stamhuis de Hervormde Godsdienst. Zonderling tijdstip voorwaar, tot zulk een overgang! nu de godsdienstkoorts door de Hervorming te weeg gebragt, zoo niet uitgedoofd, althans aanmerkelijk bedaard was. Zou men daaruit niet mogen afleiden, dat deze zoo late geloofsverwisseling het gevolg was eener staatkundige berekening? Verdroten over den staat van vergetelheid, waarin zij leefden, verwijderd van de baan der eereposten, beroofd van de voorregten aan eene doorluchtige geboorte verbonden, begreep de familie VAN DER DUYN welligt, dat het eenige middel, om zich te verheffen uit dezen staat van vernedering, waartoe hare godsdienst haar doemde, was aan den Baal van dien tijd, de godsdienst van den Staat in de Vereenigde Provinciën, te offeren; dat hierdoor alleen weder luister kon geschonken worden aan den naam van VAN DER DUYN, door de leden van dit geslacht aan de openbare ambten te doen deelnemen in een Republiek, welke er roem opdroeg, dat zij beschouwd werd als het bolwerk van het Protestantismus.

Soortgelijke bekeeringen hadden ook in Katholijke landen plaats. In Frankrijk, zou men die kunnen noemen van het huis CAUMONT-LA-FORCE, een der aanzienlijkste geslachten van *Frankrijk*, dat geruimen tijd aan de Hervormde leer getrouw bleef. Eerst in het begin der XVIII^de^ eeuw omhelsde de Hertog DE LA FORCE de Katholyke Godsdienst, en opende daardoor aan zijne nakomelingen de baan der eer en des rijkdoms, waarvan zij, sedert de herroeping van het ediet van Nantes, verwijderd waren.

Vindt men in deze daadzaken niet het bewijs der onzedelijkheid van eene zoogenaamde *Godsdienst van Staat?* Al te dikwerf brengt zij tijdelijke belangen in strijd met godsdienstige overtuiging. Afval, welke voordeel en eer aanbrengt, boezemt weinig vertrouwen in, en die bekeeringen strekken niet tot roem van de nieuwe leer, welke men omhelst. Het is een verguld *compelle intrare* en anders niet; het is lokaas, in de plaats gesteld van geweld; het is minder wreed, maar leidt meer tot zedebederf.

[*Noot van den Heer* VAN GROVESTINS.]

Digitized by Google

vangen op eene kostschool, zoodat hij reeds van zijne jeugd gewend werd aan eene matige levenswijze, alsmede aan gewoonten en denkbeelden van gelijkheid. Verwijderd van de weelderige en onregelmatige levenswijze van ouders, die in de groote wereld verkeeren, en verwijderd van de onachtzaamheid, van het onderrigt en de dikwerf bekrompen denkbeelden van een' Zwitserschen gouverneur, die toen zeer gezocht was, heeft VAN DER DUYN steeds aan deze omstandigheid en aan zijn neiging, men zou kunnen zeggen zijn hartstogt, voor lectuur, alsmede aan de algeheele vrijheid, welke hem daarna gelaten werd om alle soorten van boeken te lezen, het toegeschreven, dat hij, reeds van zijne eerste jeugd af, denkbeelden van gelijkheid koesterde, en niet behebt was met den trots, welke aan den adel eigen is. Ofschoon als oudste zoon en toekomstig hoofd van zijn geslacht, bestemd om eene burgerlijke en staatkundige loopbaan te betreden, spoorden de burgertwisten, die, in de jaren 1785—1787, de Republiek der Vereenigde Provinciën beroerden en de onzekerheid omtrent hun uitslag, zijn vader aan, die zelf krijgsman, en aan het hof van den Prins-Stadhouder verbonden was, om zijn oudsten zoon in de krijgsdienst te doen treden.

VAN DER DUYN werd, in het voorjaar van 1787, benoemd tot luitenant bij het regiment Oranje-Nassau. Hij was slechts zestien jaren oud, en dus nog zeer jong; maar in die tijden, toen de aristocratische geest de bovenhand had, toen er voor hoogere betrekkingen nog niet zoo vele sollicitanten waren, maakten de leden uit de aanzienlijkste klassen, spoedige vorderingen; want reeds in September van hetzelfde jaar, en na de orangistische tegen-omwenteling, ging de heer VAN DER DUYN, met een hoogeren rang tot het regiment Hollandsche Gardes over.

Digitized by Google

Na twee jaren, als officier, te *'s Gravenhage* doorgebragt te hebben, welke tijd voor hem, door zijne wereldkennis en de vele vriendschapsbetrekkingen, welke VAN DER DUYN onder zijne kameraden sloot, niet geheel verloren ging, kwam zijne familie op hare eerzuchtige plannen terug; het uitzigt werd geopend om aan den jongen VAN DER DUYN de opname te verschaffen in de ridderschap van de Provincie *Holland*. In dit staatkundige collegie, hetwelk een' uitgestrekten invloed uitoefende, en door zijne aanzienlijke geldmiddelen, groot overwigt bezat, konden militairen niet toegelaten worden, alvorens zij den rang van kolonel hadden verkregen; men liet den jongen VAN DER DUYN derhalve de dienst verlaten en zond hem naar de Hoogeschool te *Leyden*. Hij bragt daar bijna twee jaren door; deze tijd was te kort om er grondige kennis op te doen, maar toch toereikend om een denkbeeld te verkrijgen van de wetenschappen, welke noodig waren voor de loopbaan, tot welke hij bestemd werd. Hij leerde ook het akademie-leven kennen, en voegde deze ondervinding bij die, welke hij reeds in zijn' militairen werkkring had opgedaan. Omstreeks het einde van het jaar 1791 verwierf hij den akademischen graad, en het huwelijk van den Erfprins van Oranje, zoon van den Stadhouder WILLEM V, verschafte aan den jongen VAN DER DUYN de gelegenheid, om eene bediening te verkrijgen aan het hof van den jeugdigen Prins, wiens hofhouding werd zamengesteld.

De gewezen luitenant, de voormalige student in de regten werd dus kamerjonker, zonder daarom hoveling te worden; want dit is VAN DER DUYN nimmer geweest en hij kon dit ook niet zijn.

Tegen het einde van het jaar 1793, stierf de oudste oom van den heer VAN DER DUYN. Deze was lid van de rid-

Digitized by Google

derschap der Provincie *Holland*, en zijn overlijden verhaastte de opneming van zijn neef in dit collegie, ofschoon deze den door het reglement vastgestelden ouderdom (24 jaren) nog niet bereikt had; maar in die tijden werd er zoo naauw niet opgelet. Die toelating werd echter bijna verhinderd of althans zeer bemoeijelijkt door de bediening, welke de kandidaat aan het hof bekleedde. De Provincie *Holland*, verreweg de magtigste der Unie, was ook de meest aristocratische. De ridderschap dezer provincie trachtte het aantal harer leden zooveel mogelijk te beperken. Dit aantal was toen op acht verminderd, ten gevolge van het geringe getal oude familiën, welke er regt op hadden. Door den heer VAN DER DUYN toe te laten, moest men ook den Graaf VON HOMPESCH, insgelijks aan het hof van den Prins-Stadhouder geplaatst, in het collegie opnemen. De ridderschap maakte bezwaar tegen de toelating dezer beide heeren, en beweerde zelfs, dat bedieningen aan het hof onbestaanbaar waren, met het lidmaatschap eener souvereine vergadering. Dit was kwetsend voor het Huis van Oranje en voor den adel der overige provinciën, inzonderheid van *Gelderland*, waar een groot aantal adellijke familiën, welke slechts weinig vermogen hadden en sedert lang naar bedieningen aan het hof dongen of die reeds vervulden, terwijl zij gelijktijdig leden der ridderschap waren. De invloed van den Prins-Stadhouder en het belang der edelen uit de andere provincien zegevierden eindelijk over de aanmatiging van die van *Holland*, en ruimden de moeijelijkheden uit den weg. De Baron VAN DER DUYN en de Graaf VON HOMPESCH werden toegelaten, ofschoon zij kamerjonkers bleven. De herinnering dezer kleine intrigue heeft geen ander belang, dan dat zij den geest des tijds doet kennen, en bewijst hoe bekrompen van denkbeelden en hoe kleingeestig degenen

Digitized by Google

waren, die aan het hoofd stonden van een staat van zaken, welke met spoed zijn verderf te gemoet snelde. VAN DER DUYN werd er toenmaals levendig door getroffen, en het bevestigde hem in de meening, dat die geheele vermolmde inrigting, weldra in het niet zou verzinken; die meening had voor hem nog dit voordeel, dat zij hem weinig prijs deed stellen op eene personele positie, waarvan het vooruitzigt, vijftig jaren vroeger, op zijn leeftijd, schitterend had kunnen genoemd worden. Bovendien was hij vast overtuigd, dat de Fransche omwenteling geenszins veroorzaakt was door een te kort in de financiën of door zamenspanning van eenige eerzuchtigen, zooals toen algemeen gedacht werd, maar het was in zijn oog eene groote gebeurtenis, en het natuurlijk gevolg van reeds oude omstandigheden en antecedenten; hij zag, in een woord, in die omwenteling eene gebeurtenis, welke op haren tijd was voorgevallen, die nog andere moest na zich slepen, en oneindige en onberekenbare gevolgen zou hebben; hetgeen even onmogelijk was te voorkomen door terug te treden, als om een stroom tot zijne bronnen te doen opklimmen.

Als bewijs voor het gevoelen van den jongen man, uit dien tijd, kan het volgende dienen: omstreeks het einde van het jaar 1794, na de tegenspoeden der tegen *Frankrijk* verbondenen ondervonden, rukte het Fransche leger tegen *Holland* op. De verblinde regering van dezen staat, zond toen den griffier FAGEL naar *Londen,* om aan de baatzuchtige bondgenooten der Republiek, hulp te vragen. De Graaf VAN WASSENAER stelde, bij die gelegenheid, aan de vergadering der staten van de provincie en inzonderheid aan de ridderschap voor, om van de Staten Generaal, of liever van den Stadhouder, quasi-souverein, te verkrijgen, dat bij de instructiën van den heer FAGEL, het volgend alternatief

Digitized by Google

gevoegd wierd: Spoedige en krachtdadige hulp tegen de Franschen, of poging tot het sluiten van vrede met hen van de zijde der Republiek van de Vereenigde Provinciën. De verblinding was toenmaals echter nog zoo groot, dat alleen de voorsteller, het oudste en bekwaamste lid der vergadering, en het jongste, de heer VAN DER DUYN, ofschoon aan het hof verbonden, en misschien meer beschroomd dan stoutmoedig, voor het voorstel stemden. Het werd met eene zeer groote meerderheid verworpen; weinige weken later, vlugtte het Huis van Oranje; de Franschen trokken het land binnen en de omwenteling was daar. De heer VAN DER DUYN wil, door dé herinnering hieraan, niet de gevolgtrekking afgeleid hebben, dat eene andere handelwijze het gebeurde zou voorkomen hebben. Dit zij verre. De groote gebeurtenis moest, op eene of andere wijze, plaats vinden; hij wil alleen doen opmerken, dat, ofschoon de groote menigte verblind was, er ook toen eenigen gevonden werden, bij wie de overtuiging bestond, dat de toestand van zoodanigen aard was geworden, dat aangezien men niets door geweld kon verkrijgen, andere middelen moesten worden aangewend. Er behoorde in die tijden moed toe om dit luide te verklaren.

In April 1794 bij de ridderschap opgenomen, had VAN DER DUYN, door de komst der Franschen in het land, dat reeds in Januarij 1795 plaats greep, weinig gelegenheid om den loop van de staatkundige en administrative zaken in de provincie *Holland* na te gaan; dit was voornamelijk ook nog toe te schrijven aan de geheimzinnigheid, waarmede alle aangelegenheden behandeld werden; immers het gezag was in zeer weinige handen, en meestentijds het gevolg van kuiperijen, aangewend tot voldoening van persoonlijke belangen.

De omwenteling van 1795 was, ten gevolge van velerlei oor-

Digitized by Google

zaken, vroeg of laat, onvermijdelijk, maar inzonderheid sedert de orangistische herstelling van 1787, welke inconstitutioneel was, in zoo verre men eene regering, als die van wijlen de Republiek, constitutioneel zou mogen noemen. Zij was geweldig en zwak tevens, maar bovenal onhandig. Als onmiddellijke oorzaak van deze omwenteling, kan men de uitbarsting in *Frankrijk* beschouwen. VAN DER DUYN had die revolutie van 1795 niet alleen voorzien, maar reeds in 1793 verwacht. Hoe jong hij ook was, zag hij duidelijk den staat naar zijn ondergang neigen, en hij begreep, dat de gebeurtenis, die de onregelmatigheden van elken aard, welke in de Vereenigde Provinciën bestonden, vernietigen zou, veel nader op handen was, dan men algemeen dacht. Men zou hier het voorgevoel (want het zou te veel ijdelheid en verwaandheid verraden, indien men daarin rijpheid en diepte van oordeel wilde zien) kunnen opmerken, van een jong man van 24 jaren, omgeven door bejaarde en verdienstelijke mannen, waaronder sommige zeer verstandige en met den loop van zaken bekend, die aan den invloed eener zonderlinge illusie waren onderworpen, waardoor zij den wanhopigen staat der omstandigheden niet bespeurden, noch de voor hen dreigende vorderingen van een geest, die evenzeer in strijd was met hunne denkwijze als met hunne belangen, opmerkten; misschien ook waren het deze laatste, welke hen verblindden?

Wat VAN DER DUYN betreft, zijne denkbeelden, welke toen reeds zoo ontwikkeld waren, zijn doorzigt, door de gebeurtenissen zoo volkomen bevestigd, boezemden hem geene laatdunkenheid in, maar zij oefenden toen en gedurende al den overigen tijd zijns levens, den onwaardeerbaren invloed uit, vooral in het tijdperk, waarin hij bestemd was te leven, dat zij hem alle illusiën ontnamen, omtrent

Digitized by Google

de waarde van hetgen men de grootheid der wereld noemt, door hem aan te toonen hoe onbestendig zij zijn, en hoe weinig wezenlijks zij bevatten *).

In Januarij 1795, rukte het Fransche leger het land binnen, en weinige dagen later, werd de Bataafsche constitutie ingevoerd; zij werd aangenomen en bevorderd door eene aanzienlijke partij van de bevolking, en niet door eene mindere klasse; om billijk te zijn, moet men integendeel bekennen, dat die partij eene *half democratische* omwenteling (en dat was juist haar grootste ongelijk) tot stand bragt, door de leden der Staten Generaal en der Provincie weg te zenden.

De omwenteling van 1795 was mislukt, en daaraan werd eene verkeerde rigting gegeven, deels door de reactionnaire denkbeelden van PICHEGRU en MOREAU, doch veelmeer nog door den geest van oligarchisch provincialismus, dat zich weldra meester maakte van de zegevierende democraten; zoo diep zijn die twee rigtingen ingeworteld in den geest en de zeden van de kleinere volkeren, welke de voormalige Republiek der Vereenigde Provinciën uitmaken.

Onder de zoogenoemde hervormers van dien tijd bevond zich een aantal personen, die, onder het mom van vaderlandsliefde (het woord liberalismus was toen nog weinig of niet in gebruik) alleen uit een baatzuchtig belang den omkeer van de oude orde van zaken beoogden en die, tevreden dat zij diegenen hadden verdreven, wier posten te verkrijgen, hun doelwit was, volstrekt niet voornemens waren, althans er zich weinig over bekommerden, of bij het afschaffen van oude misbruiken, eene meer billijke, meer tot algemeen nut strekkende, meer met de behoeften en den geest des tijds

*) Zie fragment No. 1.

Digitized by Google

overeenkomende wetgeving werd ingevoerd, of in een woord, hetgeen slecht was geweest door iets beters werd vervangen.

Dat is zoo waar, dat zij die, in 1813, eene logische en regelmatige orde van zaken wilden invoeren, verbaasd en bedroefd waren, toen zij oude reglementen en misbruiken terugvonden, welke nog bestonden en daarom dieper ingeworteld waren, terwijl zij sedert lang hadden kunnen en behooren te zijn vernietigd, indien men in 1795 met kracht, loyauteit en volgens te voren vastgestelde beginselen had gehandeld. Het is misschien niet onbelangrijk hier op te merken, dat Koning WILLEM I zelf, die somtijds eenigszins revolutionaire denkbeelden aan den dag legde, meermalen verwonderd was die verouderde aristocratisch-provinciale prullerij aan te treffen, welke zoo vele hinderpalen voor algemeen administrative maatregelen was. Eenmaal zelfs beklaagde hij zich, bij den heer VAN DER DUYN, dat de omwenteling van 1795, welke men zoo volledig had genoemd, niet beter schoon schip had gemaakt.

De omwenteling van 1795, had aan den heer VAN DER DUYN te gelijk met de active dienst alle uitzigt op een politieken werkkring ontnomen; hij keerde derhalve tot het ambtelooze leven terug, en nam zijne toevlugt tot zijne boeken, die hem meer dan ooit boeiden en met welke hij verscheidene jaren doorbragt, die zeker niet de ongelukkigste waren, omdat hij niet betreurde hetgeen hij verloren had. De vrijheid, welke hij toen genoot en de afzondering, waarin hij leefde, veroorloofden hem, zich met ernst aan zijne vroegere studiën te wijden. Hij las veel en dit versterkte zijn oordeel, verlichtte zijn verstand, bevestigde zijne staatkundige en zedelijke beginselen, en maakte hem, door de overdenkingen, welke dit bij hem opwekte, vooral door de beoefening van

Digitized by Google

de geschiedenis, waarmede hij zich inzonderheid bezig hield meer of minder bekwaam tot de vervulling der betrekkingen, waartoe hij later geroepen werd.

De jaren van 1795 tot 1813 liepen rustig voorbij, men zou bijna kunnen zeggen, dat zij voor VAN DER DUYN gelukkig waren. Zijne geringe eerzucht, en de weinige behoefte, welke hij had om zich aan weelde en wereldsche vermaken over te geven, zijne neiging voor letterkundige studiën en het genot eener vrijheid, welke hij nooit had gekend, maar dikwerf gewenscht, dit alles droeg krachtig bij tot het geluk, dat hem toenmaals ten deele viel *). Wat evenwel het meeste daartoe bijdroeg was de kennismaking met de familiën van AMERONGEN en VAN DER CAPELLEN. Hij was met de eerste door bloedverwantschap verbonden. Door de veelvuldige bezoeken, afgelegd op het landgoed van het hoofd der familie VAN AMERONGEN, een achtingswaardig en uitmuntend grijsaard, werd deze kennismaking weldra eene naauwe betrekking. De innigste vriendschapsband werd toen gesloten tusschen den heer VAN DER DUYN en een der jeugdige VAN DER CAPELLEN, terwijl hij een paar jaren later in het huwelijk trad met de zuster van zijnen vriend, de beminnelijke en goede MARIA VAN DER CAPELLEN, welke hij ongelukkig te vroeg verloor, en met wie hij, gedurende tien jaren, een geluk smaakte, dat voor deze wereld bijna te groot mogt heeten.

---

*) De eenige uitspanningen, welke VAN DER DUYN zich, in de jaren van zijne afzondering, verschafte, bestonden in uitstapjes, welke hij nu en dan naar *Amsterdam* en *'s Gravenhage* deed, om eenige vrienden te bezoeken en de voorstellingen der beroemde tooneelspeelster WATTIER bij te wonen. VAN DER DUYN teekende altijd in zijn dagboek de indrukken op, welke hij bij die uitstapjes had opgedaan.

Digitized by Google

Na den dood van den heer VAN AMERONGEN, de grootvader zijner vrouw, ging VAN DER DUYN met zijne behuwdmoeder het kasteel van IJsselstein bewonen. In 1809 verloor hij zijne behuwdmoeder, en toen hem ook, in het volgende jaar, zijne uitmuntende gade ontvallen was, vestigde hij zich, in 1811, met zijne kinderen te *'s Gravenhage.*

Gedurende dit tijdsverloop, d. i. van 1799 tot 1811, kwam niets buitengewoons het rustige en aan studie gewijde leven van VAN DER DUYN storen. Hij liet de regering van LODEWIJK BONAPARTE, dien schijn-koning, voorbijgaan, zonder eenige staatkundige bediening te willen vragen; dit was misschien verkeerd; doch veel verkeerder was het van hem, dat hij niet tot het openbare leven terugkeerde, toen er in 1803 eene schijnbare vereeniging der revolutionaire en orangistische partijen tot stand werd gebragt. Hij zag en begreep dit later; want men moet zich aan zijn vaderland wijden en niet aan eene dynastie, vooral dan niet wanneer die dynastie zich zelve verlaat, zoo als dit altijd het geval is, wanneer zij zich uit het land laat verdrijven. Hoe het zij, òf ten gevolge van een overblijfsel van aristocratischen en adellijken zuurdeesem, òf als gevolg van zijne begrippen nopens republikeinsche democratie, VAN DER DUYN kon het denkbeeld niet verdragen, dezen uit het niet gerezen Koning, en deze monarchie, die door hare betrekkingen tot het Fransche keizerrijk, aan dat rijk ondergeschikt was, te dienen. Dáár ten minste waren overweldiging en dwingelandij nog, als ware het, verborgen onder den glans van het genie en van den krijgsroem. Een der ooms van VAN DER DUYN, die aan Baal geofferd had, deed hem eenige aanbiedingen, welke hij zonder aarzelen verwierp om redenen van verschillenden aard, maar vooral ook uit de overweging dat, ondersteld dat men kon en mogt afzien van vroegere mee-

Digitized by Google

ningen en de partij verlaten tot welke men tot dusverre behoorde, het verstandiger en minder vernederend zou zijn geweest, dat te doen in 1801 en 1802 dan in 1806, daar er toch een groot verschil was tusschen het dienen eener *zoogenaamde* republikeinsche regering of het in dienst treden bij een' vreemden parvenu, zonder eenige regten, of uitstekende verdiensten, ja zelfs zonder onafhankelijkheid, vermits hij slechts een opgedragen gezag uitoefende. De inlijving van *Holland* bij het Fransche keizerrijk regtvaardigde maar al te zeer de partij, toen door VAN DER DUYN gekozen.

De terugkeer van VAN DER DUYN in de provincie en in de stad, tot welke zijne familie behoorde, en waar zij eene aloude populariteit genoot, bragt hem weder in betrekking met de overblijfselen der voormalige Oranje-partij. Deze partij was vermeerderd met het grootste gedeelte der vroegere oligarchische en democratische patriotten, allen even ontevreden over de vereeniging van *Holland* met het Fransche Keizerrijk; sommigen wegens teleurgestelde verwachtingen en verloren illusiën, allen wegens afkeer tegen, en schaamte over het Fransche juk, en over de noodlottige gevolgen, welke daaruit voor het land voortvloeiden. Reeds in den loop van het jaar 1812 begon deze partij eenige hoop te koesteren; die hoop, in den beginne zeer flaauw, werd evenwel spoedig versterkt door de tegenspoeden, welke de Fransche legers in *Rusland* troffen, en welke het uitzigt openden om *Holland* te bevrijden van het juk, dat zoo zwaar op hetzelve drukte.

Dit gaf aanleiding tot geheime bijeenkomsten, waarin aanvankelijk gehandeld werd over den wensch, en later over de mogelijkheid, om *Holland* van zijne vreemde overheerschers te bevrijden. VAN DER DUYN nam, van het begin af, deel aan die vergaderingen; door de groote krijgsgebeurtenissen

Digitized by Google

begunstigd, gaven zij eindelijk aanleiding tot den opstand van 1813, welke, bij latere en bedaarde overdenking, zeer onvoorzigtig was, doch die men als gelukkig mogt beschouwen, omdat zij krachtig tot bevrijding van *Holland* bijdroeg, en dewijl daardoor voorkomen is, dat deze bevrijding geenszins het gevolg werd van de verovering des lands door de legers der verbonden mogendheden. Deze omwenteling, uit eigen beweging ontstaan, even als de terugroeping van het Huis van Oranje, schonk een, wel is waar zeer onbeduidenden steun aan hem, die zoo vele schoone verwachtingen teleurstelde en zich daardoor in het verderf stortte.

De bijzonderheden dezer omwenteling, in een gedeelte van haar doel mislukt, worden in alle historische geschriften gevonden. Het aandeel van VAN DER DUYN was daarbij werkzaam, maar nederig; vreemd aan alle persoonlijke eerzucht, liet hij zich medeslepen door zijne oude genegenheid, zijn volkomen vertrouwen op, en zijne onbegrensde gehechtheid aan den grooten burger en bekwamen staatsman G. K. VAN HOGENDORP, de ware bewerker van de bevrijding zijns vaderlands. Geroepen om deel te nemen aan de commissiën tot het ontwerpen en het herzien der grondwet, in 1814 en 1815, schaarde VAN DER DUYN zich aan de zijde van die leden, die de vroegere herinneringen en de verouderde instellingen verwerpende, en de behoeften inziende van een ander tijdperk, wenschten, dat de nieuwe instellingen zouden worden toegepast op den geest en de behoeften van dat meer of minder verwijderd tijdperk. Deze beraadslagingen, welke dikwerf moeijelijk, meestal te overhaast werden voortgezet om grondig overwogen te zijn, werden nog nutteloozer gemaakt door de wederzijdsche toegevendheid, welke bewezen moest worden, ten einde de zoo zeer uiteenloopende meeningen van de meerderheid en van de minderheid tot een-

Digitized by Google

heid te brengen. Hieruit ontstond het veelhoofdige monster, dat men met den naam van: *Herziene grondwet van* 1815 bestempeld heeft. Dit gewrocht was nog meer onlogisch dan het oorspronkelijke van 1814, omdat dit laatste, geheel ontworpen met het oog op aloude Hollandsche herinneringen en denkbeelden, veel meer consequent was, door ruiterlijk zijne oligarchische en provinciale rigting aan te toonen *).

Onmiddellijk na den terugkeer van den Prins VAN ORANJE in *Holland*, en bij de zamenstelling van het hof van den nieuwen Vorst, werd de Baron VAN DER DUYN aan hetzelve verbonden, met den titel van Groot-Officier.

In 1814 werd VAN DER DUYN tot buitengewoon gezant benoemd en, met den gewonen gezant bij het hof van *Londen*, den Baron HENDRIK FAGEL, belast om de hand van de Prinses CHARLOTTE van *Engeland* te vragen voor den Erfprins VAN ORANJE. Men weet welken ongunstigen uitslag deze zending had, en dat het ontwerp mislukte, door de vele misslagen, waarvan de tegenstanders van het ontwerp met behendigheid gebruik wisten te maken, om den afkeer van deze jonge Prinses op te wekken tegen het huwelijk, dat men haar wilde doen sluiten †).

Bij de instelling der orde van den Nederlandschen Leeuw, werd het Grootkruis dezer orde, aan VAN DER DUYN geschonken.

Toen WILLEM I, de diensten door den heer VAN HOGENDORP den lande en aan het Huis van Oranje, door zijn moedig gedrag in 1813, bewezen, meende te moeten beloonen, en hem den titel van Graaf verleende, werd ook gelijke gunst aan den Baron VAN DER DUYN toegekend; hij

*) Zie fragment N°. 3.

†) Zie fragment N°. 4.

Digitized by Google

werd derhalven tot den gravenstand verheven, met bepaling dat het prædicaat zou overgaan op zijne nakomelingen, bij regt van eerstgeboorte *).

Toen in 1816 de Graaf VAN DER DUYN zich, in het gevolg van de Koningin der *Nederlanden*, te *Berlijn* bevond, werd hij door een vrijmetselaar, die veel invloed had, belast, om aan Prins FREDERIK het grootmeesterschap der vrijmetselarij in *Nederland* aan te bieden. Dit verschafte aan VAN DER DUYN gelegenheid, om over deze, volgens hem verouderde instelling, zijne meening te kennen te geven. VAN DER DUYN meende, dat indien men dit genootschap deed herleven, het gebezigd moest worden als middel tot ineensmelting der partijen; terwijl hij daarentegen vreesde, dat men er op bedacht was, er eene partijleus van te maken, door een van 's Konings zonen aan het hoofd er van te plaatsen. Hij achtte het derhalve raadzaam, zijne denkwijze daaromtrent te moeten mededeelen, zoo als uit den volgenden brief blijkt:

» Gij zult reeds weten dat Prins FREDERIK, niet geaarzeld » heeft, om aan den wensch des Konings te voldoen, en » aan Zijne Majesteit geschreven heeft, dat hij er in toestem- » de mede te werken tot hetgeen men meende tot nut van » den staat te kunnen doen.

» Veroorloof mij, eenige bedenkingen in het midden te » brengen op hetgeen gij mij over deze zaak meldt. Mijne » rondborstigheid zal u, naar ik vertrouw, het bewijs leve- » ren van mijne achting en u de overtuiging schenken, dat » ik uwen ijver voor de dienst des Konings waardeer. Voor- » eerst kan ik het u niet ontveinzen, dat het mij uiterst

*) Zie fragment N°. 5.

Digitized by Google

» heeft verwonderd, u zoo veel deel te zien nemen aan eene
» instelling, welke ik, gij zult mij wel gelooven, niet zou
» willen vernietigen en verbieden met den ijver van Zijne
» Heiligheid PIUS VII; maar die toch, naar het mij voorkwam,
» van zelve in onbruik geraken en op zou houden te be-
» staan. Ik meende ook dat dit bij ons, in den tegenwoor-
» digen toestand der maatschappij en van verlichting het ge-
» val zou zijn; die toestand immers wettigt tot de on-
» derstelling, dat een nuttig doel, van welken aard ook, be-
» reikt kan worden, zonder eene vereeniging, afgescheï-
» den van de overige burgers, en zonder geheimzinnig-
» heid; en het schijnt dat deze vereeniging, op zich zelve
» en met de beste bedoelingen, niettemin gevaarlijk voor den
» staat kan worden; meer dan alles bewijst dit dan ook de
» noodzakelijkheid, waarin men zich bevindt, om aan haar
» hoofd een zoon des Konings te plaatsen, opdat de rege-
» ring ten minste, zoo doende, een regt van toezigt en van af-
» keuring verkrijge. Ik spreek, ongetwijfeld, als een onin-
» gewijde, want ik ben geen vrijmetselaar, doch hoop het
» te worden, omdat zoodra dit genootschap weder nieuwe
» levenskracht ontvangt, en nieuwen luister verkrijgt, door
» de toetreding van een Prins, er noodwendig uit volgt dat
» het de pligt is van de dienaren van het Huis van Oranje
» er zich in te doen opnemen.

» In weêrwil van al het voorgaande, geloof ik, dat in de
» omstandigheden, welke gij mij mededeelt, namelijk: dat het
» genootschap in de zuidelijke provinciën ook werkelijk be-
» staat en ondergeschikte vertakkingen buitenslands heeft, er
» geene betere partij te kiezen is, dan die welke gij voor-
» stelt, vooral indien men met eenige zekerheid kan verwachten
» dat de loges te *Brussel* en te *Luik* het initiatief zullen volgen, dat
» door de loge te *'s Gravenhage* bij de verkiezing van den Groot-

Digitized by Google

» meester genomen is, en indien het noodig ware geweest, » zou ik den Prins stellig hebben aangespoord, om de inzig- » ten der regering te deelen; maar deze benoeming zelve » leidt mij tot eene andere bedenking.

» Gij weet, hoe ik over de staatkundige opiniën denk; gij » zult mij dus, ik ben er van overtuigd, het regt doen we- » dervaren van te gelooven, dat, zoo ik al niet geheel on- » partijdig ben, ik ten minste van alle vooringenomenheid » met partijen vrij ben en opregt den wensch koester, om » noodlottige oneenigheden en verwijtingen te vergeten. Niet- » temin bestaan zij nog, en ik kan u dus met te meer vrij- » heid verklaren, dat ik verwonderd was en pijnlijk aange- » daan werd, te ontwaren, dat onder hen, die den groot- » meester verkozen hebben, en die de commissie van *Negen* » uitmaken, geen naam was aan te treffen, die eenige vereeni- » ging van oude partijen, of eene wederzijdsche medewerking » tot verbroedering aanduidt. Dit valt te meer in het oog, » omdat, gelijk gij het zelf in een' uwer brieven aantoont, » verscheiden vrijmetselaars zich, na 1795, van de loges heb- » ben afgescheiden, waarin, zooals overal, het revolution- » naire element met de personen er van waren binnenge- » slopen. Onder deze personen bevinden er zich, die in » menig opzigt verdienstelijk zijn. En zijn nu die broeders, » die tot de orde behooren, over deze zaak geraadpleegd? » Ik meen te moeten vreezen, dat dit niet heeft plaats ge- » had; en, in dat geval, waarschuw ik u, met eene op- » regtheid, welke ik als pligt beschouw, dat van die zijde » al het gebeurde als eene partijzaak zal worden beschouwd, » en dat men daarin beweegredenen zal zien, zeker zeer ver- » wijderd van uwe bijzondere bedoelingen. Ik geloof dus, dat » het nuttig zal zijn, om aan de commissie, welke benoemd » is ten einde te onderhandelen over de voorwaarden, waar-

Digitized by Google

» op de Prins het grootmeesterschap zal aanvaarden, en om
» de reglementen te ontwerpen, eenige personen toe te voe-
» gen, wier medewerking het boven bedoelde bezwaar uit
» den weg zal ruimen."

In 1817 werd de Graaf VAN DER DUYN, zoo al niet tegen zijn zin, dan toch zonder het gewenscht, veel minder verzocht te hebben, geplaatst aan het hoofd van het bestuur der provincie *Zuid-Holland,* met den titel van Gouverneur.

Wij zullen ons hier bepalen met de verklaring, dat VAN DER DUYN, bij deze administratie, veeleer trachtte te verhinderen dan te handelen, dat is, dat hij zich somtijds, alleen door de magt eener bijzondere werkeloosheid, tegen de uitvoering van maatregelen verzette, welke, in zijn oog, onregtvaardig of nadeelig schenen te zijn.

Er zijn echter drie hoofdpunten waaromtrent VAN DER DUYN zich rondborstig, en bepaaldelijk moest verklaren:

1°. Het beginsel, dat door de regering aangenomen en voorgestaan werd, met betrekking tot den verlangden invloed der Gouverneurs van de provinciën, op de keuze der leden voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Wij zullen hieromtrent de volgende bijzonderheid mededeelen:

De oneenigheid tusschen den Koning en den Graaf VAN HOGENDORP dagteekende klaarblijkelijk van het jaar 1817, doch had, in waarheid, eene reeds veel vroegere dagteekening. De oorsprong daarvan vindt men vooreerst in het geheel tegenovergestelde karakter en in den zeer verschillenden geest van deze beide mannen, bij wie men, aan de eene zijde verhevene denkbeelden en vrijzinnige zienswijze vond, terwijl men aan de andere zijde slechts kleingeestigheid en wantrouwen aantrof, en om de zaak bij haren waren naam

Digitized by Google

te noemen, bij beiden naijver; beiden wilden regeren doch verstonden elkander noch omtrent de beginselen, noch omtrent de wijze die aangenomen moest worden. Onder de bijkomende oorzaken van dezen wederzijdschen afkeer kan men de eenigszins stijve manieren en den weinig innemenden toon van den grooten man rangschikken, aan wien het Vaderland zijne onafhankelijkheid te danken had; eindelijk moet hierbij nog het eenigszins arglistig talent gevoegd worden, waarmede twee geestrijke mannen, doorslepen in het opmerken van sommige kleine bespottelijkheden, zich die eigenaardigheden ten nutte maakten om eenen invloed te vernietigen, dien men echter niet had moeten vreezen te groot te zullen zien worden *).

Tegen het einde van het jaar 1817 benoemd tot Gouverneur der Provincie *Zuid-Holland*, zou VAN DER DUYN in den volgenden zomer in de Staten der Provincie voorzitten, die zoo als men weet de leden der tweede kamer moesten verkiezen. Het driejarig mandaat van den Graaf VAN HOGENDORP was afgeloopen en zoo moest, bij deze verkiezingen van 1818, uitspraak gedaan worden of men het al dan niet hernieuwen zou. De nieuwe gouverneur, voorzitter der Staten, ontving te dier gelegenheid eene officieuse mededeeling van den Secretaris van Staat, waarbij hij werd verwittigd, dat de Koning niet alleen bijzonder wenschte, maar zelfs verwachtte, dat de gouverneur al zijnen invloed zou bezigen bij de leden der vergadering, om de herkiezing te verhoeden van den uitstekenden man, aan wien het land en het Huis

*) Zie de fragmenten No. 6 en 7; karakterschetsen van den Graaf VAN HOGENDORP en van den Koning. — Zou men de bovenstaande en volgende woorden lezende niet meenen, dat VAN DER DUYN tevens een schets had ontworpen van THORBECKE en den tegenwoordigen Koning?

Vertaler.

Digitized by Google

van Oranje zoo vele verpligtingen hadden *). Bij de ontvangst van dezen half officiëelen brief, was VAN DER DUYN verontwaardigd en diep bedroefd, omdat het eene illusie vernietigde, welke hij zoo gaarne had willen behouden, omtrent het karakter en de zienswijze van den Vorst, aan wien het lot des Vaderlands was toevertrouwd. Het mag overbodig zijn te vermelden, welke partij VAN DER DUYN koos, en dat hij in het doen dier keuze geen oogenblik aarzelde; het bestond namelijk in het niet gehoorzamen, en alle deelneming te weigeren aan kuiperijen, welke den gewenschten uitslag nooit konden hebben; daarna om den Koning rondborstig en onmiddellijk van deze weigering kennis te geven, en tevens zijne meening te doen kennen omtrent maatregelen van dien aard, welke hij, voor de regering zelve, als zeer gevaarlijk beschouwde.

Ten einde nu met meer vrucht datgene te kunnen doen, wat hij meende dat niet alleen de pligt van elken burger, maar ook van elk' getrouw' dienaar was, schreef hij den Koning een' eerbiedigen brief, waarin zijne opinie duidelijk en op stelligen toon uitgedrukt was. Hij gaf aan deze mededeeling de voorkeur boven een gesprek, dat herhaaldelijk had kunnen afgebroken worden, waardoor ligtelijk van het ontwerp zou zijn afgeweken †). Hij zond dus zijnen brief en werd den volgenden dag bij den Koning ontboden.

*) De verbittering des Konings tegen den heer VAN HOGENDORP, dagteekende van de zitting van 1817—1818, bij gelegenheid der invoering van een nieuw belastingstelsel, hetwelk als strijdig en nadeelig voor den handel van *Holland* werd beschouwd, en waarbij de heer VAN HOGENDORP zich aan het hoofd stelde der oppositie, om eene wet te bestrijden, die in *Holland* zoo veel tegenstand ontmoette.

†) Zie hier die brief:

„Sire!

„Ik heb de eer om te wel den geest der regtvaardigheid te kennen, welke

Digitized by Google

De Koning was zeer ontevreden; hij zeide dat hij het betreurde, dat deze brief geschreven was; dat hij nimmer had

---

Uwe Majesteit bezielt, en ik ben te diep doordrongen van Hare liefde voor de waarheid en van Hare toegevendheid jegens hen, wier opregte en zuivere bedoelingen Haar bekend zijn, dan dat ik niet zou durven hopen, dat Zij het vergunne mij heden regtstreeks tot Haar te wenden, ten einde Hare aandacht gedurende eenige oogenblikken te vestigen op de bijzonderheden, welke ik, in het belang der dienst, die van mij gevorderd wordt, noodig acht Haar eerbiedig te onderwerpen. Ik zou het mij later zelfs te verwijten hebben, indien ik thans niet met al die rondborstigheid sprak, welke mij bij andere gelegenheden welwillend veroorloofd werd.

De heer REPELAER heeft mij, namens Uwe Majesteit, mededeelingen gedaan, welke ik gaarne als een bevel wenschte te beschouwen, maar die mij nu even veel verdriet als verlegenheid veroorzaken. De uitvoering er van komt mij bijna onmogelijk voor, in den tegenwoordigen staat, waarop de openbare meening en de algemeen heerschende geest in de provincie zich doet kennen, alsmede bij den geringen regtstreekschen invloed, dien de gouverneurs uitoefenen kunnen. Zonder te onderzoeken of de meening, olgens welke de onlangs aangenomen wetten, betreffende de regten van in- en uitvoer, nadeelig zijn voor den handel en dien ten gevolge ook voor den voorspoed des lands, gegrond is, is het evenwel zeker, dat men hier algemeen in dat denkbeeld verkeert. Daardoor staan de leden, die in de tweede kamer tegen deze maatregelen stemden, tijdelijk althans, in de openbare gunst hoog aangeschreven. Hoe zal het dus mogelijk zijn, hunne verkiezing te verhinderen, die bijna populair geworden is, en in eene vergadering, zoo talrijk als die van de Staten dezer provincie? Want, Sire! een maatregel van dezen aard te beproeven, en daarin niet te slagen, zou voorzeker de waardigheid der regering op eene beduidende wijze op het spel zetten; en in de veronderstelling zelfs, dat men er in slaagde dat dit of dat lid niet herkozen werd, zou dit dan niet den schijn hebben, alsof men aan hun persoon of aan hunnen invloed zeer veel gewigt hechtte? Niets blijft verborgen: getuige daarvan hetgeen in 't vorige jaar plaats had met den heer VAN NES te *Utrecht*.

„De door de regering voorgestelde wetten zijn aangenomen; degene, die vertrouwen stellen in de voorzigtigheid en in de bedoelingen van Uwe Majes-

Digitized by Google

verwacht een zoodanigen van den heer VAN DER DUYN te zullen ontvangen, vooral na de vroegere staatkundige

teit, verheugen er zich over en verwachten van deze wetten de beste uitkomsten; zij die ter goeder trouw tot de minderheid of tot de oppositie behoorden zullen zonder twijfel overtuigd en van hunne zienswijze teruggebragt worden, en zij die door persoonlijke gevoelens of minder prijzenswaardige inzigten werden geleid, zullen altijd minder gevaarlijk zijn; want er zullen er misschien onder gevonden worden, die zich gaarne het aanzien zouden willen geven van vervolgd te worden, om op die wijze eene soort van steunpunt voor of partijhoofden van de ontevredenen te worden.

„Niet zonder vrees om Uwe Majesteit te mishagen, en met een diep gevoel van de vervulling mijner pligten, breng ik ter kennis van U. M., dat hoogst waarschijnlijk de HH. CANNEMAN en JACOBS niet zouden zijn herkozen, maar sedert men verhaald en verzekerd heeft, dat de eerste naar *Parijs* was gezonden om hem uit de vergadering te verwijderen, en dat de tweede gevaar liep zijne betrekking in den Raad van State te verliezen, heb ik duidelijk kunnen ontwaren, dat zij bij de leden der vergadering hooger in gunst aangeschreven werden.

„Ik ben er te wel van overtuigd, Sire! dat Uwe Majesteit met goede bedoelingen bezield is en in de overtuiging verkeert van het nut dezer maatregelen voor het welzijn van den Staat; dat U. M. derhalve van Hare wijze van zien en handelen niet zal worden afgebragt door hetgeen ik Haar heb medegedeeld, omtrent de openbare meening in dit gedeelte van het rijk over de laatste wetgevende maatregelen. Ik heb niettemin, ik herhaal het, gemeend Uwe Majesteit hiervan te moeten doen kennis dragen, opdat Zij in Hare wijsheid overwege, of het niet staatkundiger zou zijn overwonnen tegenstanders te minachten, dan te wagen hun meer gewigt en meer aanhang te verschaffen, hetgeen geschieden zal, wanneer de regering voor hen eenige vrees laat blijken. Ik zou, Sire! nog verscheidene bedenkingen hierbij kunnen voegen tot bevestiging van de meening, welke ik opper, maar ik vrees het geduld en den kostbaren tijd van Uwe Majesteit te misbruiken. Ik smeek Haar alleen mij te vergunnen, nog iets te voegen bij hetgeen mij betrekkelijk deze zaak persoonlijk betreft: namelijk dat, geene kans ziende om eene uitkomst te verkrijgen, welke de regering van mij schijnt te verwachten, ik mij van het genoegen beroofd zal zien om Uwe Majesteit, daardoor een nieuw bewijs te geven

Digitized by Google

relatiën, welke tusschen hen bestonden, en ook wegens de bijzondere betrekking, waarin de heer VAN DER DUYN aan het hof verbonden was. De heer VAN DER DUYN antwoordde hierop eerbiedig, maar beslissend, dat dit alleen strekte om te betoogen, dat de eeredienst aan het hof des Konings onbestaanbaar was, met het bekleeden van een openbaar ambt. De heer VAN DER DUYN voegde er bij, dat, onafhankelijk van alle begrippen in zake van eer en van staatkunde, de vriendschapsbanden, tusschen hem en den heer VAN HOGENDORP, alsmede hun gemeenschappelijk verbond tijdens de omwenteling van 1813, hem verpligtten om zich geenszins te leenen tot hetgeen van hem verlangd werd. Dit argument, waartegen een gevoelig hart niets kon inbrengen, maakte volstrekt geenen indruk, omdat het niet kon begrepen worden, of omdat men het niet begrijpen wilde. Deze conferentie, welke voor beiden even onaangenaam was, eindigde, zoo als meestal met gesprekken van zoodanigen aard het geval is: men scheidde meer dan ooit overtuigd, dat ieder voor zich zelven gelijk had. Het eenige wat de heer VAN DER DUYN er bij won, was dat men hem niet meer kwelde met diensten van dezen aard van hem te verzoeken. Sedert stond het hem vrij, in dit opzigt, te handelen op

---

van mijne gehoorzaamheid aan Haren wil, en van mijne bijzondere verknochtheid aan Haren persoon."

In eene noot voegt de heer VAN DER DUYN hierbij:

„Deze brief werd geschreven in 1818. Drie jaren later, leerde de „ondervinding, dat de regering zich had vergist en dat bij gevolg, de le„den der oppositie, en de heer VAN HOGENDORP aan hun hoofd, gelijk had„den gehad; dit bleek duidelijker nog toen de regering zelve, in 1821, een „ander stelsel aannam, door nieuwe belastingwetten aan te bieden, op „een geheel verschillend beginsel gegrond: eene goede les voor de toe„komst!" zegt de heer VAN DER DUYN aan het einde zijner aanteekening.

Digitized by Google

eene wijze, welke het hem vergunde zich het regt te doen wedervaren, (en de publieke opinie deed het eveneens), dat, gedurende de zes-en-twintig jaren, dat hij de betrekking van Gouverneur van *Zuid-Holland* vervulde, de verkiezingen dezer provincie steeds volkomen onafhankelijk en vrij bleven van iederen invloed der regering, door middel van den Gouverneur uitgeoefend.

2°. Eenige jaren later, had een minister met den heer VAN DER DUYN een gesprek over de onvoorwaardelijke gehoorzaamheid, welke ambtenaren aan de regering verschuldigd zijn, en over de noodzakelijkheid voor deze, om slechts personen in dienst te hebben, welke toonen gewillige werktuigen te zijn voor de rigting, die deze hun wil geven, en die derhalve volkomen instemmen met de zienswijze en den gang van die regering. Het is overbodig hier te melden, dat deze opinie geenszins het gevoelen uitte van den heer VAN DER DUYN, die van oordeel was, dat men het Vaderland dient volgens wetten, en niet naar persoonlijke bevelen van ministers, die slechts met een tijdelijk gezag bekleed zijn; dat zelfs dan, wanneer een ambtenaar meent volgens zijn geweten regeringsmaatregelen te kunnen uitvoeren, hij echter niet gehouden is, die goed te keuren, veel minder te ondersteunen.

Uit dat oogpunt beschouwde de heer VAN DER DUYN de circulaire, van den minister van justitie, aan zijne ondergeschikten, bij gelegenheid der koninklijke boodschap van 11 December, als onzedelijk, onstaatkundig en tyranniek; omdat de regering met het onbeperkte regt, om de handelingen harer beambten na te gaan, en te oordeelen over de wijze, waarop zij zich van hunne pligten kwijten en de wettige bevelen opvolgen, hen door de besturen gegeven,... dat gouvernement echter het regt niet heeft, noch naar

Digitized by Google

hunne opiniën onderzoek te doen of ten hunnen aanzien eene soort van inquisitie in te stellen, veel minder hen te verpligten tot eene zekere onzedelijke staatkundige geloofsbelijdenis; niets immers is zoo onzedelijk, dan om vaders van huisgezinnen te nopen verklaringen af te leggen, welke dikwijls valsch zijn of vergezeld gaan met een geestelijk voorbehoud; verklaringen welke afgeperst worden door de behoefte om te blijven bestaan, en door de behoefte tot onderhoud van hun gezin.

Een man in dezen moeijelijken toestand te plaatsen door de keuze open te laten, tusschen zijne zedelijkheid en zijn middel van bestaan, is eene groote staatkundige misslag; want daargelaten dat zulke strenge eischen slechts strekken om hen, die reeds ongunstig jegens de regering gestemd zijn, nog meer en meer tegen haar te verbitteren, doen zij natuurlijk de ontevredenheid hierdoor nog voortdurend toenemen. Zal eene regering er beter door gediend zijn, wanneer hare ambtenaren onder een zeker bedwang staan en verbitterd worden? Immers voor diegenen, welke der regering toegedaan zijn, is de maatregel overbodig; zij dient slechts, om andere vrees in te boezemen.

Ofschoon de vestiging eener constitutionele monarchie in de oogen van den heer VAN DER DUYN, gevorderd werd als de vrucht eener beschaving en als de wensch der volken, kwam de invoering er van hem toch zeer bedenkelijk voor, wegens de eischen, die aan zoodanige instelling noodwendig verbonden zijn. Hij stelde op den voorgrond, dat daartoe noodig was een land van eene zekere uitgestrektheid, met eene zeer talrijke bevolking, opdat de individualiteiten het hoofd zouden buigen voor beginselen, dat wil zeggen: om de gewigtige keuzen te doen bij de verkiezing van leden voor het wetgevende ligchaam; ten andere om tot de zamenstelling te

Digitized by Google

geraken van eene aan dien regeringsvorm onafscheidelijke opposition, waartoe niet volstrekt noodzakelijk moet zijn onafhankelijkheid van stand en karakter, hetgeen steeds moeijelijk te vinden is bij de menschen in het algemeen, maar vooral bij bewoners van een klein land. Dáár toch staat om zoo te zeggen, bijna een ieder, zijne familie, zijne betrekkingen, bij het hoofd van den Staat bekend, en is daardoor meer blootgesteld om het ongenoegen van dat hoofd te moeten duchten.

Volgens de wijze waarop de heer VAN DER DUYN het vraagstuk beschouwde, dat door de Koninklijke boodschap van 11 December was opgeworpen, was het voor hem een waar genoegen te ontwaren dat de circulaire van den minister van Binnenlandsche zaken aan de gouverneurs van de provinciën zoo gematigd was, als die van den minister van Justitie hevig en zelfs onbeschoft kon heeten. Dit gaf aan VAN DER DUYN eene bepaalde vrijheid en magtigde hem zelfs om eene circulaire, in zijne hoedanigheid als gouverneur van *Zuid-Holland*, aan zijne onderhoorigen te zenden in den geest als die van den minister van wien hij afhankelijk was. (*)

---

*) Wij voegen hierbij een uittreksel van een' brief van den heer VAN DER DUYN, aan den Baron VAN GROVESTINS, waaruit blijkt hoe moeijelijk de positie van den heer VAN DER DUYN zou geweest zijn, indien de circulaire van den minister van Binnenlandsche Zaken, hem niet uit de verlegenheid gered had, waarin hij zich bevond:

„De circulaire van het afschuwelijk hoofd der Justitie, is even despotisch als onzedelijk, en gaat alle verbeelding te boven. De administratieve circulaire, welke door den minister van Binnenlandsche zaken aan de gouverneurs der provinciën gerigt werd, om aan hunne ondergeschikte ambtenaren in de provinciën, ofschoon niet woordelijk, te worden medegedeeld, was zeer gematigd, geenszins op bevelenden toon, en bepaalde zich tot aanbevelingen om te ijveren *voor*, en goed te spreken *van* de regering. Dit gaf mij aanleiding om een nog eenvoudiger te stellen; dit-

Digitized by Google

3°. Van der duyn hield zijne afkeuring niet geheim over het gedrag der regering, ten aanzien der zoogenoemde godsdienstige afgescheidenen en over eene soort van vervolging, even dweepziek als deze dweepers zelven. Hij aarzelde niet zijne zienswijze daaromtrent in een officieel rapport regtstreeks aan den Koning gerigt te kennen te geven. Hij drukte in dit stuk zijne bepaalde meening uit, over het gevaar dat uit dergelijke dragonnades, zoo als in andere provinciën plaats vonden, moest voortvloeijen, en verklaarde, dat, tenzij hij meer bepaalde bevelen ontving, hij in de provincie welke aan zijn bestuur toevertrouwd was, zou voortgaan te handelen zoo als tot dus verre geschied was, namelijk met toegevende onpartijdigheid ten aanzien van mannen, die, zoo men wil, wel is waar door godsdienstige overdrijving waren verblind, maar overigens tot nu toe nog van geen misdrijf beschuldigd werden, waardoor stoornis

---

maal dus ben ik weder uit een onaangenaam dilemma gered; of het mij op den duur zal gelukken hieraan twijfel ik, ten zij de drang der omstandigheden, zoo ik mij vlei, eene verandering in beginselen, of ten minste den schijn er van te weeg brengen.

„*Men* kan over mij niet tevreden zijn, inzonderheid wegens mijne denkwijze, en het is mij genoegzaam bewezen dat *men* het niet is. Niets blijft in onze dagen geheim, men kan, mij is het althans onmogelijk, niet altijd even voorzigtig wezen in zijne uitdrukkingen; dikwerf zelfs, is het stilzwijgen reeds welsprekend genoeg.

„Overigens om op de beruchte circulaires terug te komen, die het gevolg waren van de boodschap; wat zullen wij er van zeggen? wat moet men denken van het hoofd der regering, dat ze beiden goedkeurt, zoowel de gematigde en voorzigtige, als de hevige en op bevelenden toon ter neder gestelde? Schetst dit niet volkomen den *man?* Alles beproeven, door alle mogelijke middelen verkrijgen wat men kan, en zich weinig bekommeren over het oordeel dat geveld wordt, of over de gevolgen." (24 December 1829)

Digitized by Google

der openbare orde verwekt was. Onder die afgescheidenen bevonden zich evenwel mannen, die strenge maatregelen noodzakelijk hadden kunnen maken; want zij haakten naar niets meer dan naar eene soort van martelaarschap. Meer bepaalde bevelen ontving VAN DER DUYN niet; hem gewerd zelfs geen antwoord, en hij bleef dus op den gewonen voet voortgaan. De aan zijn beheer toevertrouwde provincie was genoegzaam de eenige, waarin geen openbare, regterlijke of militaire, maatregelen noodig waren.

Deze handelwijze, gevoegd bij de onpartijdigheid, welke hij steeds jegens de Roomsch-Katholijken *) aan den dag legde, droegen er veel toe bij om hem de populariteit te verschaffen, welke men zeggen kon, dat VAN DER DUYN de zelfvoldoening mogt smaken in de Provincie *Holland* te verwerven.

Wij zullen bij het voorgaande nog eene herinnering, ontleend aan het administratieve leven, mededeelen. In 1820 ontving VAN DER DUYN van den Secretaris van Staat een geheimen, half-officiëelen, brief, waarbij hem het bevel werd gezonden, om van tijd tot tijd aan het kabinet des konings, naauwkeurige en uitvoerige rapporten in te dienen over de ambtenaren van verschillenden rang, die onder de bevelen van den gouverneur dienden. Deze rapporten werden niet alleen verlangd, ten aanzien van hun officiëel gedrag, en omtrent de wijze, waarop zij zich van hunnen pligt kweten, maar werden inzonderheid geëischt ten opzigte van hunne staatkundige meening en over de wijze,

*) VAN DER DUYN was geenszins bezield met die vijandige gezindheid, welke de meerderheid der Protestantsche Hollanders koesteren jegens de kerk van *Rome;* men vindt er het bewijs van in het stuk, opgenomen onder de fragmenten sub. No. 8.

Digitized by Google

waarop zij zich uitlieten over de regering. Men wilde dus eene staatkundige inquisitie invoeren, zooals in *Frankrijk*, onder den naam van hooge politie. VAN DER DUYN aarzelde geen oogenblik, om deze soort van verklikkers-rol aftewijzen. Hij gevoelde echter dat het moeijelijk was, op beleefde wijze, een zoo weinig kiesch voorstel te weigeren. Hij besloot derhalve het stilzwijgen te bewaren en tevens niet te gehoorzamen. Het schijnt dat dit zwijgen begrepen werd, want nimmer is dergelijke vraag weder tot hem gerigt geworden.

De opinie van den heer VAN DER DUYN, over den gang der *Hollandsche* regering in *België* (want zoo was het gedurende het tijdvak van 1815 tot 1830), was, dat deze wel noodlottig zijn moest. De bijna alvermogende invloed des konings, zijne rigting (die van een' huichelenden protestant en van een' valschen liberaal) maakten hem weldra gehaat bij de katholijken, en al spoedig werd hij veracht door de progressistische of liberale partij, welke woedend was, dat zij, gedurende eenigen tijd, door den vorst was om den tuin geleid *).

*) De heer DE POTTER zelf werd, een korten tijd door den schijn van vrijzinnigheid van Koning WILLEM misleid. Vooral toen deze vorst het Collegium philosophicum oprigtte. Te dien tijde schreef DE POTTER het volgende aan den heer VAN GROVESTINS; men moet er zich over verwonderen, dat een man, die zich liberaal noemde, zoo weinig vrijzinnige denkbeelden heeft kunnen ter nederschrijven: „Duizendmaal dank zeg ik den Koning voor de goede meening welke hij, uit de verzameling mijner schriften, van mij heeft opgevat, en oneindig dankbaar ben ik u, dat gij mij die goede meening hebt doen kennen. De redevoering des Konings, is rondborstig en loyaal. Ik kan mij niet onthouden hem steeds den naam van eerlijk man te geven, want ik vind er aanleiding toe, in al zijne woorden en zijne daden. Ik vrees veel meer voor hetgeen men zeggen zal van het opperbestuur, dat de regering over het onderwijs heeft in handen genomen. Hare alvermogende tusschenkomst, ook in *gewone* om-

Digitized by Google

Dit had eindelijk de vereeniging, of liever de coalitie der beide uiterste partijen ten gevolge, en veroorzaakte later de omwenteling, welke *België* voor het huis van Oranje deed verloren gaan.

Wij kunnen hier de opmerking maken, dat, hetgeen de heer VAN DER DUYN in 1794 van de Bataafsche omwenteling voorspeld had, ook met die van *België*, in 1830, op nieuw het geval was; en dit niet alleen korten tijd voor dat zij uitbrak, maar verscheidene jaren te voren, en dat wel hoofdzakelijk in het jaar 1825, bij gelegenheid van den onhandigen en noodlottigen maatregel der instelling van het Collegium philosophicum te *Leuven*.

De heer VAN DER DUYN kende tamelijk goed het terrein, waarop hij zich bevond, — hij kende te zeer den man en zijne raadgevers, om vertrouwen te stellen in de bestendigheid der gedwongen vereeniging van *België* en *Holland*, eene vereeniging, die, altoos moeijelijk door verschil in stoffelijke belangen, in zijne oogen daarenboven nog, zedelijk onmogelijk was, in de gegeven omstandigheden en met de mannen van dien tijd *).

Hij vergeleek in sommige opzigten, den toestand van *België* onder een' vreemden en protestantschen Vorst, met despo-

standigheden, komt ook mij voor hoogst inconstitutioneel en gevaarlijk te zijn; maar wij hebben behendige, magtige, verbitterde en hoogst gevaarlijke vijanden te bestrijden. *Het algemeene welzijn* moet dus de eerste wet wezen; dat de regering zich daarom tot een krachtig en zoo sterk mogelijk comité van dictatorschap vorme. Zij moet zegevieren, als zij niet wil vergaan. Wij willen tot haar bestaan en voorspoed medewerken, ons voorbehoudende, haar later te bestrijden, indien zij te gelegen tijd, het absoluut gezag niet neêrlegt, waarvan wij, toen het dringend noodzakelijk was, met vreugde de ijverigste voorstanders zullen geweest zijn." (29 October 1825).

*) Zie fragment No. 9.

Digitized by Google

tieke neigingen, bij *Holland,* dat onder de regering van LODEWIJK BONAPARTE, in naam onderworpen was aan het gezag van een' Franschen katholijk.

Het tijdstip, waarop tusschen den heer GROVESTINS en den heer VAN DER DUYN een vriendschapsbond gesloten werd, en zij zich te zamen aan letterkundige bezigheden toewijdden, heeft bij dezen laatsten altijd eene aangename herinnering achtergelaten; eensdeels door de aanlokkelijkheid, welke deze betrekking op zich zelve had, en misschien ook wel door eene zekere soort van eigenliefde, welke voortsproot uit het vertrouwen, dat hij wist in te boezemen aan een jong mensch, die veel jonger was dan hij, en van onbesuisdheid niet vrijgepleit kon worden; ten andere ook, omdat hij in dit jong mensch, op wien nog niet gelet werd, natuurlijk verstand, karakter en aanleg ontdekt had. En deze gunstige meening heeft de heer VAN GROVESTINS door zijn volgend gedrag en zijnen letterkundigen arbeid volkomen bevestigd *).

De heer VAN DER DUYN vergeleek de staatkundige omwenteling, waarvan het einde der XVIIIde eeuw getuige was, bij die, welke, in den aanvang der XVIde eeuw, zich door godsdienstige geloofsbegrippen begon te openbaren; volgens hem, waren beide lang te voren beraamd en langzaam voorbereid, en hij vond een bewijs er voor in de moeijelijkheid, om niet te zeggen de onmogelijkheid, derzelver allereerste aanleidende oorzaken te verklaren. Beide hadden hunne raddraaijers klaarblijkelijk verder gevoerd en op eenen anderen weg gebragt, dan werwaarts hun pogen heen strekte. Beide waren het beginsel en den oorsprong geweest, zoowel van de grootste veranderingen in

*) Zie fragment No. 10.

Digitized by Google

den zedelijken toestand, als van het staatkundig wezen der maatschappij in 't algemeen; kortom, beide hadden duurzame gevolgen.

Bij de opmerking, dat niet alleen de hoofdpersonen, maar zelfs verscheidene geslachten van het wereldtooneel waren afgetreden, alvorens men een oordeel heeft kunnen vellen over de eerste dier beide omwentelingen, meende hij, dat dit, door de overeenkomst, kon worden toegepast op den tegenhanger van deze groote omwenteling, dat is op die, welke in 1789 in *Frankrijk* was losgebroken. Naar zijne zienswijze hadden de gebeurtenissen van 1814 de gevolgen van die groote beweging nog niet afgebakend, zoo als vele lieden en wel zeer kundige, onder degenen welke hem omgaven, verondersteld hadden. Hij was integendeel van gedachte, dat, in weerwil van de groote veranderingen in alle zaken, die sedert dertig jaren plaats gevonden hadden, er nog veel grootere verwacht konden worden, als onvermijdelijk gevolg van hetgeen in 1814 niet vernietigd was, en niet vernietigd of tegengegaan had kunnen worden; welke veranderingen, voortvloeijende uit de vorderingen op het gebied van meening, verlichting, gouvernement, enz. enz., noch het tegenwoordige, noch het toekomende geslacht, misschien geheel en al vervuld zouden zien, maar die niettemin later stellig plaats moesten grijpen.

Volgens den heer VAN DER DUYN was de omwenteling van 1830 noodwendig en onvermijdelijk, op een uitgebreider schaal, zoo als die van 1795 het in de Vereenigde Provinciën was geweest. Zoo was hij ook van oordeel dat deze, even als die van Julij, van den regten weg afgebragt, ten minste in haren natuurlijken loop was tegengegaan en afgeleid, door misslagen van de eene, en eerzuch-

Digitized by Google

tige kuiperijen van de andere zijde, zoodat hij met veel grond meende te kunnen vreezen dat de middelbare orde, *juste-milieu* genaamd, welke er het gevolg van was, — eene zoo onlogische orde van zaken als ooit bestaan kon, — zich op den duur niet staande zou kunnen houden, en bij gevolg de stroom, welke slechts door zwakke dijken werd tegengehouden, zijnen loop met meer geweld vervolgen zou, vergezeld van meerdere gevaren, dan zulks het geval zou geweest zijn, wanneer men niet beproefd had, en in zekere mate en tot een zekeren tijd er in geslaagd was, om hem binnen de grenzen te houden, welke de loop van dienzelfden tijd, die der gebeurtenissen en de meer algemeene verspreiding der verlichting, in zijn oog, onvermijdelijk eens moest omverwerpen.

Naar de wijze van beschouwing des heeren VAN DER DUYN, was de Belgische revolutie gelukkiger dan de Julij-omwenteling van 1830, omdat zij meer volkomen scheen te zijn, en daarom minder toekomstige gebeurtenissen te vreezen overliet. In weerwil van de oppositie der geestelijkheid, kon zij gegronde hoop koesteren op vooruitgang en voorspoed.

Van den beginne af aan, werd VAN DER DUYN, die deze schoone en rijke landstreek zeer genegen was, in die verwachting versterkt, door het hoogere gevoel van zedelijkheid in het belgische volk en door de voorzigtige handelwijze van den Koning der Belgen, die in waarheid constitutioneel Koning toonde te zijn. (*)

---

*) Indien VAN DER DUYN slechts hier ter loops van de omwenteling gewaagt, welke *België* van *Holland* scheidde, zal deze leemte misschien aangevuld worden door een soort van dagboek, dat van dat tijdstip af dagteekent. Dat dagboek was bestemd voor zijn' vriend VAN GROVESTINS. Het is uiterst belangwekkend, want door hetzelve wordt men toeschou-

Digitized by Google

De gebeurtenissen van 1830 bragten gedurende eenigen tijd den heer VAN HOGENDORP weder in aanraking met den heer VAN DER DUYN, de beide vrienden van 1813. Vrienden! laat ons liever zeggen: de held en zijn toegenegen bewonderaar. De overeenkomst in inzigten en denkwijzen, en ook, van de zijde van VAN DER DUYN, de begeerte om te leeren, droeg er zeker veel toe bij; maar ook in dit opzigt waren de tijden veranderd. Nog altijd bewonderingswaardig, wat de zuiverheid van denkbeelden en vooral wat de ongekunstelde bescheidenheid aanbetreft, waarmede de groote man toestemde, dat hij zich in 1813 bedrogen had, hadden de jaren, doch meer nog het schier onophoudelijk lijden, hunnen gewonen invloed uitgeoefend op dezen verheven geest en op deze ziel, welke nog grooter was.

Na de gebeurtenissen van 1830, was *Europa,* in het oog van VAN DER DUYN, verdeeld in twee vijandelijke kampen, op wier banieren, bij den eenen geschreven stond: *stilstand,* bij den anderen: *vooruitgang.* Een *Rubicon* scheidde ze van elkander. Hij vond, dat van beide zijden de meerderheid noch den moed, noch misschien den lust had, om de scherp geteekende grensscheiding te overschrijden. Hij was van gedachte, dat die geest van voorzigtigheid of moedeloosheid, geruggesteund door de onophoudelijke zorgen eener volleerde diplomatische sluwheid, er nog in slagen zoude, elke botsing te doen vermijden; maar zou die diplomatie daartoe altijd in staat zijn?... Zouden de tijden, de loop der ge-

---

wer van het drama, dat gedurende de eerste maanden, welke op de scheiding der zuidelijke en noordelijke provinciën volgen, te *'s Hage* gespeeld werd. Wij hebben vermeend, dit dagboek achter de fragmenten te moeten plaatsen, tot aanvulling der levensschets des heeren VAN DER DUYN.

Noot van den heer VAN GROVESTINS

Digitized by Google

beurtenissen en der menschelijke hartstogten, een oogenblik ingesluimerd, niet vroeg of laat ontwaken, en zouden deze beide elementen van beroering geene aanleiding geven tot eenen noodlottigen schok der materiële krachten?... VAN DER DUYN geloofde, dat de krisis ontzettend zou wezen; hij bemerkte, dat de regtmatige vrees, welke de zoogenaamde behoudsmannen er voor voedden, intusschen den vrede nog handhaafde, die, hoe veeg ook, een groote zegen was; omdat in zijne oogen, het tegenwoordige geslacht, waaronder zich nog zoovele bewonderaars bevinden van een verleden, dat zijn' tijd gehad heeft, zeer gepast, door haar minder snel en meer voorzigtig te doen zijn, de vaart van diegenen belemmert, die, om zoo te zeggen, er naar reikhalzen, de kust te verlaten, waarop men nog staat, ten einde de tegenoverliggende te bereiken, waar hen, zoo als wij hopen, eene betere orde van zaken verwacht.

Een grijsaard, rijk aan ondervinding en met schranderen geest begaafd, maar tevens een man van de wereld in den volsten zin des woords, dat wil zeggen ligtvaardig van oordeel, zonder de zaken grondig te onderzoeken, antwoordde eens aan zijne schoondochter, eene zeer levendige vrouw, die hem bij gelegenheid eener woordentwist zeide: »Maar vader, de deur moet open of toe zijn." — »Waarom kan zij niet aanstaan?..." Bij de herinnering aan deze anecdote, kon VAN DER DUYN zich niet onthouden de opmerking te maken, dat verscheidene Koningen en een aantal Staatsmannen van onze dagen, de denkwijze van dien grijsaard volgen. Hij vreest echter, dat zij zich vergissen zullen en dat hetgeen zij willen, niet mogelijk is; dat men integendeel, wanneer eens de grendels weggeschoven zijn of de hand den sleutel gevat heeft, om te openen, men beter handelt door ruiterlijk den geheelen toegang

Digitized by Google

te openen, dan er zich aan te wagen met geweld eene ongeduldige menigte te zien binnendringen, die door een reeks van uitvlugten misleid, verbitterd is geworden; in een woord, en zonder beeldspraak of allegorische voorstelling te gebruiken, gelooft hij, dat wanneer, te regt of ten onregte, eenmaal een beginsel aangenomen is, men zich ook aan de gevolgen er van moet onderwerpen, en dat het even gevaarlijk als onhandig is, indien men dan nog op dien weg wil blijven stil staan; want het is ten eenenmale onmogelijk terug te keeren, en hetgeen hierin vooral, misschien voor een ieder, te betreuren is, bestaat daarin dat, ofschoon vooruitgang in alle zaken niet nieuw is en altijd heeft moeten bestaan, men evenwel dien vooruitgang nog blijft ontkennen. De groote menigte van hedendaagsche redenaars en navorschers, goed of slecht, is er vooral oorzaak van, dat de gevolgen van een aangenomen beginsel zoo spoedig in het oog vallen. Vroeger, in meer rustige tijden en bij een meer bepaald duurzamen staat van zaken, verliep er eene vrij groote tijdruimte tusschen eenen politieken maatregel en zijne gevolgen, zoodat de waarheid van het hier boven aangevoerde, niet zoo spoedig als thans de aandacht van iedereen tot zich trok. Alles gaat tegenwoordig sneller. En welke is nu voor VAN DER DUYN, de gevolgtrekking, die hij er uit afleidt? Hij gelooft, dat, welke denkwijze of welke partij men ook toegedaan zij, deze gevolgtrekking er uit op te maken is, dat men de uiterste voorzigtigheid bij hetgeen men ten uitvoer leggen wil, in acht moet nemen; alsdan op edele wijze partij trekken van hetgeen men gedaan heeft, en eindelijk vooral niet met veinzerij te werk gaan, door zich in te beelden, dat de sluwheid der diplomaten, zich op gelijke hoogte bevindt, of zelfs eenigermate het doorzigt en den geest van onderzoek van het publiek overtreft.

Digitized by Google

De meening van VAN DER DUYN betrekkelijk het stelsel van *volharding* was, van 1835 af, dezelfde welke de schrijver van de *Conférence de Londres et Guillaume* Ier uitte, een werk waarin de onbegrijpelijke verblindheid der Hollandsche natie en het onhandige egoïsmus van den Koning en van zijn gouvernement, zoo juist geschetst, verklaard en berispt worden *).

VAN DER DUYN heeft geen oogenblik geloof gehecht, aan het wel slagen van het gesmeede plan eener orangistische tegenomwenteling in *België*, en veel minder nog aan de mogelijkheid, om deze provinciën met geweld onder de heerschappij van den Koning der *Nederlanden* terug te brengen.

De zending van VAN DER DUYN naar *Stuttgard*, in 1838—39, bij gelegenheid van het huwelijk van den Erfprins VAN ORANJE, leverde niet de minste staatkundige bijzonderheid op. Het was eene familiezending en eene louter eervolle onderscheiding. Daar de ouders van beide zijden, het huwelijk vurig wenschten, was er geene spraak van onderhandelingen, maar alleen van schikkingen, betreffende de huishouding der aanstaande echtgenooten. De heer VAN DER DUYN, werd aan het hof van *Stuttgard* zeer gunstig ontvangen, en vereerd met het Grootkruis der orde van het huis van Wurtemberg. Behalve de kennissen, welke hij op zijne reis opdeed, was het hem een genot de schoone streken van *Zuid-Duitschland* te bezoeken, die zoozeer verschillen van die van het Noorden.

---

1) Alvorens zijn werk ter perse te leggen, meende de Heer VAN GROVESTINS het handschrift aan de beoordeeling van zijnen vriend, den Graaf VAN DER DUYN, te moeten onderwerpen, met de bede van den schrijver hem over dezen letterarbeid zijne gedachte mede te deelen. Men vindt het oordeel dat VAN DER DUYN over dit werk uitsprak in eene noot van de 145ste bladzijde der *Conférence de Londres*.

Digitized by Google

De heer VAN DER DUYN meende, dat de herziening der grondwet in 1840, geheel onbeduidend was in vergelijking van hetgeen zij had kunnen en behooren te zijn. In zijne oogen, had deze mislukte herziening nog het onaangename gevolg, dat zelfs diegene, welke het meest van het nut of nevver van de dringende noodzakelijkheid eener wijziging in de staatkundige instellingen van het Koningrijk der *Nederlanden* overtuigd waren, van elke nieuwe poging van dien aard, volgens den voorgeschreven vorm, afkeerig gemaakt en ontmoedigd werden.

Dit herzieningswerk, in 1840 beproefd, werd grootendeels door de kuiperijen van WILLEM I, en door de vrees, welke zijn wankelend gezag nog aan zijne aanhangers inboezemde, verhinderd; aan de oude vooroordeelen en de baatzuchtige vrees, van het grootst gedeelte der leden van de vergadering, met de herziening belast, paarde zich bovendien eene volstrekte onwetendheid van de ware beginselen eener constitutionele regering, en eindelijk voegen wij er de onverschilligheid en den doodslaap bij, waarin het meerendeel der natie nog, ten aanzien harer staatkundige regten, verkeerde. Ook dit heeft er het zijne toe bijgedragen.

Het huwelijksontwerp van Koning WILLEM I met de Gravin D'OULTREMONT, kwam VAN DER DUYN zoowel uit een staatkundig oogpunt, als hoogst nadeelig voor de belangen en de populariteit van het huis van Oranje, even verkeerd als onbetamelijk, en op zich zelf beschouwd, bespottelijk voor. Hij achtte zich derhalve verpligt, als de oudste der nog levende dienaren, van het huis van Oranje, en in het belang des lands, zich met alle magt daartegen te verzetten, *) door den Koning te waarschuwen, en hem den

*) Het zal wel niet noodig zijn mede te deelen, dat VAN DER DUYN dat huwelijk, hoofdzakelijk uit het staatkundig oogpunt, afkeurde, en

Digitized by Google

nadeeligen invloed onder het oog te brengen, dien de uitvoering van het ongelukkige voornemen op de openbare mee-

---

wegens de impopulariteit, welke het huwelijk in *Nederland* ondervond; eene impopulariteit, waarvan VAN DER DUYN de gevolgen voor zijn' vorst duchtte. Bovendien kwam dit huwelijk aan VAN DER DUYN voor, als het toppunt van dwaasheid, en om dit te betoogen, zullen wij den brief mededeelen, welken hij schreef op een tijdstip, toen men algemeen in den waan verkeerde, dat Koning WILLEM van het huwelijk had afgezien. Bij die gelegenheid schreef VAN DER DUYN het volgende:

»Groot nieuws! in strijd met de gewone en gebruikelijke ontknooping van romans en tooneelspelen, zal de comedie, welke een treurspel dreigde te zullen worden, met geen huwelijk eindigen; dat is: Pantalon zal Colombine niet huwen, en daar bedoelde persoon aan de meer deftige rol van Titus de voorkeur geeft, zal Berenice niet teruggeroepen worden. Ik haast mij u van deze onverwachte wending kennis te geven, zonder evenwel nogthans twee punten te kunnen ophelderen, die gansch niet onbelangrijk zijn: in de eerste plaats om te weten, welke de beslissende beweegreden is geweest, die, na zoovele vruchtelooze pogingen en aanvallen, deze ontknooping heeft te weeg gebragt; en ten anderen: hoe men zich uit de moeijelijkheid redden zal, waarin men zich heeft geplaatst; of men er eene edele gedachte aan verbinden zal, of men dit op eene rondborstige wijze zal doen, dan wel of men met list zal te werk gaan, hetgeen veeltijds mislukt en den man en zijn standpunt onwaardig is. Verheugen wij ons intusschen dat de zaken, Goddank gekomen zijn in den toestand, waarin zij zich thans bevinden, en dat groote ongelegenheid, zoo niet gevaar, voor het land, althans tijdelijk, er door is uit den weg geruimd." (25 *Maart* 1840.)

Het is overbodig hierbij te voegen, dat VAN DER DUYN er verre van was verwijderd, om den vuigen laster goed te keuren, welke in dien tijd omtrent de Gravin D'OULTREMONT werd verspreid. Hij had te lang aan het hof verkeerd, om niet als logen te beschouwen alles wat de haat, bij die gelegenheid verzon, om den goeden naam der Gravin te bezwalken. Allen die de Gravin HENRIETTE D'OULTREMONT hebben gekend, weten, dat die dame vroom en trotsch was, twee hoedanigheden geheel onbestaanbaar met de lage rol, welke men, uit lasterzucht, haar wilde toedichten. Bovendien zou zulks ook onmogelijk zijn geweest bij het kleine hof,

Digitized by Google

ning zou uitoefenen, om zich, op eenen reeds zoo ver gevorderden leeftijd, te verbinden aan eene *Katholijke* en *Belgische* vrouw; twee omstandigheden, in dien tijd het meest met elkander in strijd, om niet te zeggen hatelijk, voor de denkwijze der groote meerderheid van de natie; zonder daarbij nog de vijf-en-twintig jaren te tellen, gedurende welke deze dame aan het hof van wijlen de Koningin verbonden was geweest, en aldaar in een' afhankelijken toestand er die jaren door-

---

of om juister te spreken in de kleine koninklijke huishouding van WILLEM I; het publiek en zijne omgeving zouden spoedig de veroorzaakte ergernis gekend hebben, indien hij zich had willen gedragen als een LODEWIJK XIV in het klein, en van de Gravin D'OULTREMONT eene tweede MONTESPAN had willen maken; deze rol voegde bovendien aan het karakter der Gravin niet, terwijl daarentegen die van eene tweede MAINTENON haar meer eigen was. Eindelijk zullen wij nog mededeelen, dat wijlen de Koningin meer dan eens aan haren gemaal de getuigenis aflegde, dat van al de dames aan hare dienst verbonden, de Gravin D'OULTREMONT degene was, welke zij het liefst had. Dit zij genoeg ter wederlegging van den laster, waarmede deze dame bezoedeld werd, en tot logenstraffing der lasteraars, onder welke de Graaf VAN DER DUYN niet moet worden gerekend. Hij was te verstandig en had een te goed oordeel om tot zulke wapenen zijne toevlugt te nemen, om daardoor een ontwerp te doen mislukken, dat hij openlijk en luide afkeurde; in die mate zelfs, dat hij met zijnen vorst er in onmin over geraakte, door zich met vastberadenheid tegen zijn voornemen te verzetten.

Men moet ook aan de Gravin D'OULTREMONT en aan hare familie het regt doen wedervaren, dat, ter gelegenheid van het huwelijk, zij blijken hebben gegeven van groote belangeloosheid en kieschheid. Vele anderen zouden getracht hebben tot hun voordeel gebruik te maken van den hartstogt des ouden konings. Zij handelden echter geheel anders. Een der leden van de familie D'OULTREMONT, door Koning WILLEM geraadpleegd zijnde, omtrent het lot van zijne toekomstige gemalin, antwoordde, met evenveel edelmoedigheid als kieschheid: »het minst mogelijk, Sire, om de belangen uwer kinderen niet te schaden."

(*Noot van den heer* VAN GROVESTINS.)

Digitized by Google

gebragt had. Na in een vrij levendig gesprek, alles te hebben aangewend om de Gravin over te halen, van het bedoelde huwelijk af te zien en zich van het hof en uit het land te verwijderen, vroeg VAN DER DUYN een bijzonder gehoor aan den Koning, die het hem verleende, en toen had er een onderhoud plaats, dat men zou kunnen beschouwen als de tegenhanger van dat, hetwelk twee-en-twintig jaren vroeger gevoerd was, ter gelegenheid van de bewuste herkiezing van den heer VAN HOGENDORP; het waren dezelfde mannen, die tegenover elkander stonden, doch nu had het tegenovergestelde plaats van vroeger! Ditmaal toch was de bedaardheid (geveinsd?) aan de zijde des Konings, en de levendige en natuurlijke aandoening aan die van den ijverigen patriot, die diep overtuigd was van het gewigt en van het uiterste belang van den pligt, dien hij thans vervulde, doch, helaas! wederom vruchteloos. Waarschuwingen, harde waarheden, smeekingen, enz. enz., niets werd verzuimd, om den verliefden vorst te overreden; maar niets baatte; de ongelukkige grijsaard, was als betooverd. Bij dit alles toonde hij, uitwendig althans, een onwrikbare kalmte, en liet hoegenaamd geen wrevel blijken. Alleen ontviel den Koning in een oogenblik van ongeduld, het woord *abdicatie*, en hij vroeg, of men dit liever zou zien, dan het tot stand komen des huwelijks. VAN DER DUYN antwoordde, dat zijn huwelijk den afstand van den troon noodzakelijk zou maken. De Koning nam niettemin den schijn aan, alsof hij den stap van den heer VAN DER DUYN niet euvel duidde. Het tegendeel bleek later; want sedert dit gesprek heeft de Koning met VAN DER DUYN over geene enkele zaak meer gesproken, zelfs niet over de abdicatie, welke deze laatste te gelijk met het publiek vernam. Wat beteekenen de woorden *gunst* en *ongenade* der Vorsten; zijn het geene verouderde woorden, welke be-

Digitized by Google

hooren tot eene voor eeuwig vernietigde orde van zaken? Kan dat niet bewezen worden, door deze eenvoudige opmerking: dat de openbare meening de troost kan wezen, van een' in ongenade gevallen minister of hoveling. Partijgeest en wraak kunnen zelfs doen benijden, hetgeen voor zestig jaar iemand in het verderf gestort zou hebben. En wat nu in eene constitutionele monarchie aan het woord gunst eenige beteekenis geeft, kan slechts als een maatschappelijk genoegen, en zelden als een duurzaam middel van magt beschouwd worden.

Ziehier het oordeel dat VAN DER DUYN velde over den troonsafstand van WILLEM I, en over de eerste staatkundige handeling van den nieuwen Koning, alsmede over den dood van WILLEM I. De troonsafstand van WILLEM I, inconstitutioneel op zich zelven, werd door den vorm, waarmede hij ingekleed werd, kleingeestig en zonder eenige waardigheid; inzonderheid droeg daartoe bij, dat deze plegtigheid werd verrigt in een lusthof, ver van de hoofdstad, ver van de residentie des souvereins, en als het ware in het geheim; men scheen te gevoelen, dat men er zich over moest schamen, en tevens gaf men te kennen, dat men de vreugdeblijken vreesde van een volk, dat ontevreden was over den gang van zaken, en zich verblijden kon over de verandering waartoe die zaken geleid hadden, of liever waartoe men ze gebragt had. De Staten-Generaal werden noch geraadpleegd, noch verzocht om deze gewigtige gebeurtenis bij te wonen, hetgeen betamelijk, ja zelfs noodwendig zou zijn geweest, vermits de grondwet te dien aanzien geene bepaling bevatte. Men handelde derhalve met deze hoogst belangrijke zaak, gelijk dit alleen door eene absolute regering had kunnen geschieden. De proclamatie van het gebeurde, even droog als koel van stijl, was zwak van inhoud en maakte weinig indruk op het volk. Men ontwaarde al ras, dat dit besluit geene

Digitized by Google

edele of eervolle beweegreden had, en dat het belang der natie, bij het nemen en uitvoeren er van, het allerminst in aanmerking was genomen. Tien jaren vroeger zou deze troonsafstand welligt de scheuring hebben voorkomen van het schoone Koningrijk der Nederlanden door de populariteit, welke de erfgenaam van den troon toen nog in *België* genoot; sedert echter was deze genoegzaam geheel verloren gegaan, en evenzeer afgenomen in het noordelijk gedeelte des lands, dat nu een afzonderlijk koningrijk vormde. In weerwil echter van al het aangevoerde zou, indien deze Vorst bij zijne komst op den troon, dadelijk eene andere vlag had geheschen, en daardoor de misslagen had erkend, welke, tijdens de regering van zijn voorganger, waren gepleegd; indien hij, door onverwijld de slaafsche ministers weg te zenden, die bij het publiek alle achting hadden verbeurd, en zich, in hunne plaats, had omringd van mannen, die in den lande geacht werden, die waarlijk constitutionele beginselen koesterden, en het voornemen hadden, om zich met de zoo noodige herziening der grondwet bezig te houden; kortom, om een geheel andere dan de tot nu toe gevolgde wijze van handelen, in het bestuur des lands, te volgen, dan zou men, zeggen wij, de ongunstige antecedenten van den nieuwen Koning hebben vergeten, dat wil zeggen, zijne wankelende houding in 1830, zijne besluiteloosheid en de weinige vastheid zijner staatkundige beginselen. Maar neen, en dat was zeer ongelukkig. Wel verre van dezen weg in te slaan, die door de omstandigheden en de openbare meening zoo duidelijk was aangewezen, werd van al hetgeen gedaan had kunnen en moeten worden, niets tot stand gebragt, en de nieuwe regering werd aanvaard onder zeer ongunstige en voor de toekomst weinig geruststellende voorteekenen.

Digitized by Google

Het overlijden van WILLEM I, was onverwachts, en op het oogenblik, toen het plaats greep, eene meer gewigtige gebeurtenis dan men verwacht zou hebben, na al hetgeen in den laatsten tijd was voorgevallen; en meer dan gewoonlijk het geval is, na eenen vrijwilligen troonsafstand. Vooral voor zijn' zoon, den 'erfgenaam van de kroon, was dat overlijden gewigtig, omdat voor hem daardoor een nieuwe toestand geboren werd, en een groot staatkundig voordeel ontstond; uit dit oogpunt beschouwd was het eerst na den dood van WILLEM I, dat WILLEM II werkelijk begon te regeren. Zoo lang zijn vader leefde, beschouwde de meerderheid des volks den vader nog als den waren Koning, en den zoon niet anders dan als een plaatsvervanger, die de pligten van het koningschap waarnam, maar altoos onder de leiding van hem, dien men, in weerwil van ernstige en gegronde redenen tot ontevredenheid, door gewoonte en ten gevolge van vele geldelijke bijdragen, nog immer als Vorst beschouwde, en aan wien de lagere klasse der bevolking en eenige leden der hoogere klasse, nog verknocht waren gebleven.

Door een zonderling toeval werd dezelfde VAN DER DUYN, die in 1813 den Prins VAN ORANJE, toen hij in zijn Vaderland terugkwam, te gemoet reisde, door den Koning belast om het stoffelijk overschot, bij de aankomst te *Rotterdam*, in ontvangst te nemen *).

*) Zie hier hoe de heer VAN DER DUYN deze treurige zending beschrijft: » Mijne reis naar *Rotterdam* was noch vrolijk, noch zoodanig als ik had kunnen verwachten, toen ik in 1813 er het mijne toe bijdroeg, om den man in zijn land terug te roepen en er te ontvangen,

Digitized by Google

Hier eindigt de levensbeschrijving van den Graaf VAN DER DUYN. De heer VAN GROVESTINS moet dus aanvullen wat daaraan ontbreekt, namelijk dat gedeelte van zijn leven, hetwelk van het jaar 1840 tot aan zijn dood in 1848 begrepen is; de bijzonderheden, welke wij hier laten volgen, zijn geput uit zijne briefwisseling.

VAN DER DUYN was altoos van gevoelen, dat eene financiële krisis het onvermijdelijk gevolg moest zijn van het stelsel van *volharding*, en een staatsbankroet, met de noodlottige gevolgen er van, zweefde hem aanhoudend voor den geest. Hij toonde zich dan ook maar weinig gerust gesteld, toen, in 1840, een nieuwe minister van financiën zich als het ware opwierp om de financiën te herstellen, om den staat van zaken en het algemeen welzijn te verbeteren. Dat VAN DER DUYN aan de verwezenlijking dezer gewigtige uitzigten twijfelde, blijkt uit het oordeel, dat hij over den heer ROCHUSSEN velde, en dat wij hier mededeelen:

»De heer ROCHUSSEN is voorzeker iemand, die veel vernuft en bekwaamheid bezit, en in het vak van financiën eene opmerkelijke specialiteit is; het zou onregtvaardig zijn hem deze hoedanigheden te ontzeggen; maar zijn deze toe-

---

die zoo weinig heeft beantwoord aan hetgeen men van hem mogt verwachten, in de schoonste betrekking, waarin hij geplaatst werd. Voor mij persoonlijk is er iets zonderlings in gelegen, lang genoeg te hebben geleefd en door de omstandigheden er toe geleid te worden, om deze twee receptien bij te wonen, en daarbij eene zeer aanzienlijke rol te vervullen: de eene bij het leven, de andere bij den dood van den persoon, die tweemaal uit zijn Vaderland verwijderd werd: de eerste maal, ten gevolge der misslagen zijns vaders, en de tweede maal door zijne eigene schuld; van dezen man zal de geschiedenis gewis kunnen zeggen, maar zeker met weinig lof: *Het einde heeft het werk gekroond*. Dit is voorzeker een nieuw krachtig voorbeeld van het ongeluk, dat aan de restauratien verbonden is." (30 *Januarij* 1844.)

Digitized by Google

reikend om een goed minister te vormen; vooral in het moeijelijke tijdstip, waarin hij benoemd is? Men zou er, minst genomen, aan kunnen twijfelen. Hetgeen hem inzonderheid schijnt te ontbreken, is, behalve standvastigheid van karakter, de noodige veêrkracht en de gewoonte van goede manieren, welke zoo onmisbaar zijn in eene verhevene betrekking, en welke hoedanigheden, moeijelijk anders dan door gewoonte en door de indrukken in de eerste jeugd verkregen worden, maar die, door eene te snelle en als men het zoo eens zeggen mag, al te schitterende en daardoor verblindende verheffing, geenszins in eene verhouding zich ontwikkelen, geheel verschillend van de maatschappelijke betrekking, waarin men opgevoed is en tot dusver geleefd heeft. Van daar de koortsachtige drift, welke hem kwelt en volstrekt niet geschikt is, om het publiek gerust te stellen.

» De heer ROCHUSSEN heeft zich zelven ook veel te verwijten; in de eerste plaats dat hij niet heeft kunnen wachten en zijn' tijd heeft weten te kiezen, om het toppunt zijner wenschen en zijner eerzucht te bereiken. Hij had nimmer onder Koning WILLEM I eene portefeuille behooren aan te nemen; hij had zich geheel vrij en onafhankelijk moeten houden voor eene volgende regering; dan zou hij niet verpligt zijn geweest deel te nemen aan, wel is waar geringe, maar toch werkelijk financiële misslagen en knoeijerijen van de vorige ministers, die hem verpligtten tot eene achterhoudendheid en beheedzaamheid, welke hem en den nieuwen Koning zeer benadeelden, zonder daarom Koning WILLEM I te verontschuldigen.

» Men verzekert, dat toen een der vrienden van den heer ROCHUSSEN, hem deze bedenking onder het oog bragt, hij, met meer naïviteit dan verstand, het volgende antwoord

Digitized by Google

gaf: »Ik wilde minister worden; men bood mij de betrekking aan, en ik aanvaardde die, omdat de toekomst voor mij nog onzeker was."

Hetgeen de heer VAN DER DUYN had voorzien, werd ten volle bevestigd; de taak door den heer ROCHUSSEN ondernomen, scheen weldra te zwaar voor hem te zijn; de groote verwachtingen, welke hij had opgewekt, waren oorzaak, dat zijn val veel meer gerucht maakte, dan anders het geval zou geweest zijn.

Toen begreep men, dat het hoogste punt der krisis bereikt was, en dat, om het land en den Koning uit dezen toestand te redden, het bestuur der financiën aan een man moest worden opgedragen, die in staat zou zijn, alles te durven ondernemen: die man was de heer VAN HALL.

Het was kort voor dat de wet van belasting op den eigendom, met den naam van vrijwillige leening bestempeld, ten uitvoer zou worden gelegd, dat de heer VAN DER DUYN, als gouverneur van *Zuid-Holland*, zijn ontslag verkreeg. De nieuwe minister van financiën, had een gouverneur noodig, die aan den wil der regering volkomen onderworpen was.

Eenige maanden te voren had de Graaf VAN DER DUYN, van de Staten der provincie, die sedert vijf-en-twintig jaren aan zijne zorg toevertrouwd was geweest, een vereerend blijk van erkentenis en gehechtheid ontvangen: zij hadden te zijner eer een gedenkpenning doen slaan; en bij gelegenheid dier welwillende betuiging van de zijde der Staten, meende de regering niet ten achteren te mogen blijven; het was toen dat de titel van minister van Staat aan den Graaf VAN DER DUYN werd verleend.

Zie hier in welke bewoordingen VAN DER DUYN zich in zijne briefwisseling hierover uitdrukt, en de vleijende

Digitized by Google

onderscheiding vermeldt, welke hem van de zijde der provinciale Staten, ten deel viel.

23 Julij 1843.

. . . . . .

»Het zou den schijn van gekunstelde nederigheid verraden, indien ik geen gewag maakte van de eer, of laat mij liever zeggen, blijken van achting, vertrouwen en tevredenheid, welke mij door de Staten der provincie zijn gegeven, ter gelegenheid van de viering mijner vijf-en-twintig-jarige ambtsbediening als gouverneur der provincie. De gedenkpenning, bij die gelegenheid geslagen en waarop de herinnering rust van het aandeel, hetwelk ik gehad heb aan de gebeurtenissen van 1813 *), is zeer fraai en beantwoordt volkomen aan de bedoeling van degenen, die mij denzelven wel wilden aanbieden; ik zal er u een exemplaar van doen geworden, daar ik de ijdelheid (indien het er eene is) koester van te gelooven, dat gij deel zult nemen, in eene voor uwen vriend zoo gedenkwaardige en vereerende gebeurtenis. Ik ben levendig getroffen en zeer erkentelijk, voor dit bewijs van openbare achting en, ik mag het zeggen, van populariteit; dankbaarder nog, dan voor den titel en den *rang (sic!) van minister van Staat, dien de Koning heeft gemeend te moeten voegen* bij het geschenk van de leden der vergade-

*) Op de keerzijde van dezen gedenkpenning las men het volgende opschrift:

»Aan moed en trouw in de ure des gevaars!
»Aan een verlicht bewind van het vierde eener eeuw.
De staten van Zuid-Holland.
»1817—1842."

Digitized by Google

ring. Ik ben niet ongevoelig voor de goede bedoeling van Zijne Majesteit en ik zou zelfs niet willen, dat de schijn er van op mij kleefde; maar gij zult wel bevroeden, dat na mijne antecedenten, die mijner familie, de betrekking welke ik sedert dertig jaren bekleed, en den ouderdom van twee-en-zeventig jaren in aanmerking nemende, het mij onmogelijk is groote waarde te hechten aan een ijdelen titel, verleend aan.... en gevoerd door.... *tutti quanti*.

»En zoudt gij wel willen gelooven, dat van de tien personen, die mij de eer aandoen mij geluk te komen wenschen, er negen onder zijn die van de gunst des Konings gewagen! En toch zijn wij zoo monarchaal niet *). Zonderlinge wereld, en vreemde lieden! die zelven niet goed weten wat zij wel willen."

Dezen geachten en geëerbiedigden ambtenaar nu, gaf VAN HALL in het begin van 1844 zijn ontslag; het werd den heer VAN DER DUYN aangerekend als eene nieuwe aanspraak op de achting zijner medeburgers; want hierdoor werd aan het gansche land verkondigd, dat hij te edel, te regtschapen, te onafhankelijk, te zeer voorstander van vrijheid en zedelijkheid was, dan dat men van hem zou kunnen verwachten, dat hij zich, in zijne hoedanigheid van gouverneur, zou vereenigen met het meest onbeschofte en onbeschaam-

*) Deze aanmerking van den heer VAN DER DUYN, herinnert ons aan een gezegde van den Graaf VAN LUXBOURG, door den Koning van *Beijeren* met eene bijzondere zending voor het Nederlandsche hof belast, ter gelegenheid der inhuldiging van WILLEM II. De heer VAN LUXBOURG ondervraagd over hetgeen hij in *Nederland* had gezien, antwoordde: »Ik zag er een Republiek in een koninklijken mantel gewikkeld."

Digitized by Google

de, dat dwingelandij en onzedelijkheid konden uitvinden; in dezen geest gewaagt VAN DER DUYN in zijne brieven, over de zoogenaamde vrijwillige leening van den Minister VAN HALL.

De vrees, de vrijwillige leening niet volgeteekend te zien, gaf aanleiding tot het zamenstellen van commissien van onderzoek, en het was in het vooruitzigt van genoodzaakt te zullen worden, om, niettegenstaande alle aangewende middelen, tot de toepassing der wet te moeten overgaan, dat de regering die mannen begon te verwijderen, die, door hunne betrekking, bestemd waren om zekeren invloed uit te oefenen, en van wie men ook wist, dat de meeningen niet ten gunste der regering gestemd waren. VAN DER DUYN, wiens opregt en standvastig karakter noodwendig een hinderpaal zijn moest, kon zijne betrekking van gouverneur niet behouden; deze betrekking toch gaf hem een soort van oppertoezigt over die commissien. Men gaf hem dus te kennen, dat hij zijn ontslag had in te dienen, en bood hem, als schadeloosstelling, de betrekking aan van opper-hofmaarschalk.

Men meende hem niet te moeten beleedigen met de aanbieding van het lidmaatschap der eerste kamer; want hij zou er nimmer in hebben toegestemd zitting te nemen, in eene zoo vernederde vergadering, welke zelfs in de oogen des publieks diep gezonken was; indien men het gewaagd had hem dit aanbod te doen, zou hij ongetwijfeld het voorbeeld van zijn zwager, den Baron VAN DER CAPELLEN gevolgd hebben, die, weinige jaren vroeger, bepaaldelijk weigerde, deel te nemen aan deze wetgevende overtolligheid.

De verwijdering van den heer VAN DER DUYN door den heer VAN HALL, onder zoodanige omstandigheden, was eene

Digitized by Google

schitterende hulde, door een eerzuchtigen intrigant *), aan het edele karakter van een man van eer bewezen.

Op dit tijdstip keerde de heer VAN DER DUYN tot het ambtelooze leven terug; want van al de betrekkingen, welke hij vervuld had, behield hij alleen die van voorzitter van het collegie van curatoren der Leidsche Hoogeschool †).

Het is waarschijnlijk dat VAN DER DUYN zijne betrekking van gouverneur niet bijzonder betreurde, althans te oordeelen naar de wijze, waarop hij gewaagt van het verdriet, welke hem deze betrekking dikwerf veroorzaakte §).

De omwenteling van 1848 verraste VAN DER DUYN niet; hij was er in zekere mate op voorbereid.

Hij zeide daarover het volgende: »Het zal weldra zestig jaren geleden zijn, dat de Fransche revolutie uitbrak; sedert heeft men ongetwijfeld wel stilstand, doch nimmer achteruitgang ondervonden. Alles deed eene dreigende losbarsting voorzien; men was blind of men wilde blind wezen, en eensklaps springt de mijn, zoodanig onverwachts

*) Wij maken hier de opmerking, dat dit den Minister van 1844 geldt. *Vertaler.*

†) Sedert 1815 was VAN DER DUYN voorzitter van het collegie van curatoren der Leidsche Hoogeschool; eene betrekking, welke, tijdens de voormalige Republiek der Vereenigde Provinciën, zeer belangrijk was geweest, maar die, sedert 1814, haar vroeger karakter geheel had verloren. VAN DER DUYN bespotte dikwerf zijne ambtgenooten hierover, en zeide: »Bekent het toch, dat wij, niettegenstaande onzen weidschen titel, niets anders zijn dan de ondergeschikten eens ministers."

Dit verhinderde VAN DER DUYN niet, te trachten in het vervullen dezer betrekking zoo nuttig mogelijk te zijn; hij bekleedde dien post van 1815 tot 1848; toen zijn ziekelijke toestand hem deed besluiten, bij een adres aan den koning, zijn ontslag te verzoeken. Dit ontslag werd hem den 14den Augustus 1848 verleend.

[*Noot van den Heer* VAN GROVESTINS.]

§) Zie Bijlage No. 11.

Digitized by Google

dat de schok, door de *halve profeten* (onder wier getal ik mij zelven durf rekenen) verwacht, zelfs niet tusschen de oudere en nieuwere denkbeelden plaats vond. Hetgeen nu zes weken geleden nog bestond, of nog scheen te bestaan, is zonder eenigen weerstand vernietigd, en ook zonder krijgsmanseer verdwenen. Het was, meen ik, de heer LAINÉ, die, nu nagenoeg twintig jaren geleden, zeide: *De Koningen gaan heen.* Thans zou hij wel kunnen zeggen: *Zij zijn heengegaan.* O, hoezeer wordt nu weder het *prius dementat....* bewezen!

Het was de vaste overtuiging van den heer VAN DER DUYN, dat het *juste milieu*, hetwelk hij bij voorkeur met den naam van *triste milieu* bestempelde, op den duur niet vol te houden was, en dat daaruit eene reactionaire beweging, tegen de persoonlijke staatkunde van LODEWIJK FILIPS zou ontstaan. VAN DER DUYN, als man van orde en gezond verstand, verwachtte echter eene regelmatige en redelijke reactie, eene wijziging van het regeringsstelsel, en niet eene nieuwe, onwettige en onzinnige omwenteling.

De heer VAN DER DUYN schijnt in het eerst getroffen door de (meer schijnbare dan wezenlijke) kalmte, die op deze hevige beroering volgt. Hij betuigt daarover zijne verwondering, in zijne brieven aan de heeren VAN DER CAPELLEN en VAN GROVESTINS; hij ziet er een bewijs in van het verstand van het fransche volk. Maar langzamerhand verdwenen die droombeelden, en toen, na zoo vele gewelddadige tooneelen, de Junijdagen de bloedige regeringloosheid ten toppunt voerden, schreef de Graaf VAN DER DUYN, nu uit zijn' droom ontwaakt, de volgende regelen aan den heer VAN GROVESTINS:

10 Augustus, 1848.

» Hoewel ik mij, sedert eenige maanden, verontrustte, en, » ik zou zelfs kunnen zeggen voorzag, dat de onvoorzigtige, of

Digitized by Google

» liever de verregaande verblindheid van de gevallen regering » in *Frankrijk,* den een of anderen omkeer van zaken kon of » moest te weeg brengen, zou zich echter nooit, geloof ik, ie- » mand van te voren een denkbeeld hebben kunnen maken van » de ijselijke tooneelen, waarvan gij, om zoo te zeggen, ge- » tuige geweest zijt, of die althans in uwe nabijheid plaats » gegrepen hebben. De XIX^de^ eeuw, de vooral in *Frank-* » *rijk* ver gevorderde beschaving, moesten dergelijke ram- » pen onmogelijk maken. God behoede er ons in de toe- » komst voor, zelfs ten koste eener vrijheid, die thans door » noodzakelijk gevorderde dictatoriale maatregelen, zoo zeer » gefnuikt wordt!"

14 September, 1848.

» Het verheugt mij, vooral voor u en voor degenen, die » u omringen, dat ten minste tot nu toe, Goddank, de akelige » en maar al te gegronde vooruitzigten, die gij mij den 16^en^ » Augustus ll. mededeeldet, zich nog niet verwezenlijkt heb- » ben. Moge het der Voorzienigheid behagen de, thans » ten minste schijnbare rust te handhaven, en moge de mee- » ning van eenige lieden zich bevestigen, die van gedachte » zijn, dat de gebeurtenissen der maand Junij ook de heethoofden » in andere landen van hunne woede zullen genezen hebben! » Maar, mijn God! welk hevig middel was daartoe noodig!"

Men ziet uit het voorgaande, dat het verdwijnen der begoocheling volkomen was. Zeker moet het den Graaf VAN DER DUYN veel gekost hebben, deze regelen neêr te schrijven;... veel aan hem, die zich altijd had verbeeld, dat *Frankrijk* het middenpunt was der wereldbeschaving. Maar, helaas! de heer VAN DER DUYN moest, kort voor zijn' dood, op eene harde wijze van zijne dwaling overtuigd worden. En het was altijd zijn meest geliefkoosd denkbeeld geweest, dat de beschaving van *Frankrijk* uitging... Wil men weten

Digitized by Google

waarom?... Omdat de heer VAN DER DUYN dit land slechts van verre, uit zijne boeken en uit de dagbladen, kende.

De heer VAN DER DUYN had nooit in *Frankrijk* gewoond; hij had slechts eens eene reis derwaarts gedaan. O! indien hij er eenige jaren vertoefd had, hoe spoedig zou hij dan verwonderd geweest en van de dwaling genezen zijn, waarin hij verkeerde!

Om de bewondering, die de heer VAN DER DUYN voor *Frankrijk* aan den dag legde wel te begrijpen, moet men beginnen vast te stellen, dat hij twee personen in zich vereenigde: dien van het verledene en dien van het tegenwoordige; als man van smaak en als letterkundige, was de heer VAN DER DUYN bepaald klassiek: hij was opgevoed geworden in de letterkunde der XVII^de^ eeuw. In de meesterstukken van dit tijdperk vond hij zijn grootste genot; zijn stijl bewijst het nog; de nieuwe, zoogenaamd romantische school, kon hem dus niet behagen. Uit dit oogpunt, was de heer VAN DER DUYN de man van een groot, een edel verleden.

Uit een staatkundig oogpunt beschouwd, was de heer VAN DER DUYN een voorstander der nieuwere school; hij was een groot bewonderaar van LAFAYETTE; hij hield ODILON-BARROT voor een man van uitstekend talent; kortom, hij was een ijveraar, in de rigting van vooruitgang door hervorming. Is het nu te verwonderen, dat de heer VAN DER DUYN het geloofd heeft, dat *Frankrijk* rijp was voor de Republiek, en zich verbeeldde, dat het, na zoo vele vorstenhuizen verdreven te hebben, alleen onder dezen regeringsvorm gelukkig konde zijn?

Maar het proclameren eener Republiek is niet voldoende om eene geheele natie in republikeinen te herscheppen:

Digitized by Google

de republikeinsche zeden zijn vóór alles, de allereerste grondslagen van een Gemeenebest; en het is duidelijk bewezen, dat de zeden van het fransche volk zeer ijdel en wispelturig, en dus alles behalve republikeinsch zijn *); terwijl aan den anderen kant, zoo hunne zeden een hinderpaal zijn voor de duurzame vestiging eener Republiek, de franschman evenmin geschikt is om onder het stelsel van een monarchaal bewind te leven. Hier zijn het niet de zeden, die in den weg staan, maar wel de buitensporige liefde van dit volk voor gelijkheid, en deszelfs afkeer van een Hof en van alle onderscheidingen, onafscheidbaar verbonden aan een monarchaal bewind, zelfs *aan een' troon, omringd van republikeinsche instellingen*, zoo als de generaal LAFAYETTE zeide.

Deze twee groote sterren, welke de heer VAN DER DUYN van verre zag schitteren, namelijk LAFAYETTE en ODILON-BARROT, zouden weldra haren glans in zijne oogen verloren hebben, indien hij ze van nabij had kunnen beschouwen. Want LAFAYETTE en zijn getrouwe ACHATE, ODILON- BARROT, hadden inderdaad slechts een' naam verworven, door het verkondigen hunner staatkundige drogredenen. LAFAYETTE had de groote verwachting, die men nog in 1830 van hem koesterde, zoodanig teleurgesteld, dat hij weldra een voorwerp werd van bespotting onder de mannen der partij, waarvan hij zich nog altoos het levend beginsel waande; hij, dien men in het begin zijner loopbaan *burger der twee werelddeelen* genoemd had, moest deze lofspraak door bijtende scherts hooren vervangen, en de spotternij van degenen, welke zich

*) Zeker iemand, over de herziening der constitutie van 1848 sprekende, zeide zeer geestig: Het eerste artikel dezer nieuwe wetgeving moet zijn als volgt: *Ieder Franschman komt gedecoreerd ter wereld!...*

Digitized by Google

bedrogen zagen, nam, door zoo vele blijken van verachting, eene bittere wraak *).

De voornaamste karaktertrekken van den heer VAN DER DUYN, waren nederigheid, gepaard aan openhartigheid. Hoe kon de heer VAN DER DUYN nu, met deze twee hoedanigheden, ooit veronderstellen, dat persoonlijke ijdelheid zoo ver konde gaan, dat zij iemand zou aanzetten, om mede te werken tot de omverwerping van eenen staat, alleen uit begeerte om te schitteren en er eene rol in te spelen? En evenwel hebben, LAFAYETTE in het begin van zijne loopbaan, en de heer ODILON-BARROT in 1847 en 1848, meer gehoor gegeven aan hunne persoonlijke ijdele inzigten, dan aan het wezenlijk welzijn van den staat; en toen de omwenteling eenmaal daar was, waren die onbeduidende vernuften, de eersten die ontstelden op het gezigt van het spook, dat zij te voorschijn geroepen hadden.

Wij hebben gemeend dit met weinige woorden te moeten uiteen zetten, om eene verklaring te geven van de uittreksels uit de brieven des heeren VAN DER DUYN, welke na de bloedige worsteling van Junij 1848 terneergesteld, een

*) Na de gebeurtenissen in 1830 gaf de republikeinschgezinde partij, welke LAFAYETTE van zwakheid beschuldigde, hem den bijnaam van *vieille Galette des Deux-Mondes.*

Aan bijnamen ontbrak het LAFAYETTE overigens nooit: na zijne terugkomst uit de Vereenigde Staten, ging de overdreven bewondering voor hem zóó ver, dat men hem met de beroemdste veldheeren vergeleek: hierom kreeg hij van hen, die niet met hem ingenomen waren, den scheldnaam van *Gilles Caesar;* het is waar, dat LAFAYETTE iets onnoozels had, dat zeer goed met den naam van Gilles rijmde. Daarom zegt MIRABEAU, in zijne brieven over hem sprekende: *Gilles Caesar*, of *Gilles de Groote*, in tegenstelling van zijn gering genie, dat meer geschikt was voor kleine kuiperijen, dan om wat groots uit te voeren, en vooral om eene republikeinsche beweging, als die van 1789, te leiden.

Digitized by Google

gansch verschillenden geest ademden dan hetgeen hij vroeger had geschreven over de verwachtingen, welke hij koesterde van den vooruitgang in beschaving en vrijheid, waarvan het middelpunt volgens hem, in *Frankrijk* aanwezig was, en van waar zij zich, zoo meende hij, over de geheele wereld zouden verspreiden.

De reactie der gebeurtenissen in *Frankrijk* en in *Duitschland* deed zich ook weldra in *Holland* gevoelen, hoewel vergezeld van minder ernstige schokken. Zie hier daarover eenige bijzonderheden, die wij uit de briefwisseling van den Graaf VAN DER DUYN getrokken hebben.

De Baron VAN DER CAPELLEN bevond zich bij den val van LODEWIJK FILIPS te *Parijs*. Bij de aanschouwing eener omwenteling, die in drie uren tijds, het koningschap van 1830 vernietigde en het Huis van Orleans ten val bragt, gevoelde zich de heer VAN DER CAPELLEN gedrongen, den Koning der *Nederlanden* te waarschuwen, aan welk gevaar hij zich en zijn geslacht blootstelde, indien hij, nu het nog tijd was, er niet in toestemde hervormingen te verleenen, die nuttig en reeds sedert lang door een ieder dringend verlangd werden. De stijfhoofdigheid van LODEWIJK FILIPS was daar, om tot bewijs te dienen, van hetgeen de heer VAN DER CAPELLEN beweerde. In zijnen brief straalden eerbied en verknochtheid door; maar ook tevens onbeschroomdheid en duidelijkheid zonder verbloeming; het was, in een woord, een bewonderingswaardige brief; de stem van het geweten en des harten, sprak er luide in, en trotseerde het gevaar van te zullen mishagen. Het denkeeld, een' gebiedenden pligt te vervullen, had zijn schrijven bezield. Het was, in volle waarheid, de zwanenzang van den regtschapen mensch en van den staatsman. De brief werd naar den *Haag* gezonden, en te gelijker tijd gaf de heer VAN DER CAPEL-

Digitized by Google

LEN, er mededeeling van aan zijnen vriend, den Graaf VAN DER DUYN *); deze deed hem eenige dagen daarna, verslag van den indruk welken deze op Koning WILLEM II gemaakt had. Zie hier wat de heer VAN DER DUYN schrijft:

»Uw brief aan zeker hooggeplaatst persoon, is vol goede »bedoelingen en uitmuntend geschreven; maar ik durf niet »hopen uw streven met goed gevolg bekroond te zien; de »verblindheid is zeer groot, en naar ik vrees thans nog »verslimmerd." (29 Februarij, 1848.)

In een volgend schrijven, van den 3en Maart, treedt de heer VAN DER DUYN in bijzonderheden, over den indruk, door den brief van den heer VAN DER CAPELLEN te weeg gebragt. Hij stelt dezen gerust, door hem te verzekeren, dat de Koning, wel verre van er over misnoegd te zijn, dat hem geschreven was, er slechts een nieuw bewijs van gehechtheid in gezien had; vervolgens voegt hij er bij:

»Maar wat de hoop betreft, dat uw brief de gewenschte »en zoo noodzakelijke uitwerking zal hebben, daaraan ge»loof ik niet; en in die meening ben ik versterkt geworden, door »de gesprekken, welke ik dienzelfden avond hoorde voe»ren †)."

De drang der omstandigheden, sleepte *Holland* en zijne regering in deze algemeene beweging echter mede; het voornaamste, dat hier niet uit het oog verloren moet worden,

*) De heer VAN DER CAPELLEN deelde dezen brief ook mede aan den heer VAN GROVESTINS, en beloofde er hem zelfs een afschrift van te zullen geven; maar het overhaast vertrek van VAN DER CAPELLEN uit *Parijs*, belette hem zijne belofte te vervullen, en de copij heeft men niet onder de papieren van den heer VAN DER DUYN gevonden: daarom is deze brief dan ook dubbel kostbaar, want het is het eenige bewijs van het bestaan er van.

†) Voor den brief in zijn geheel, verwijzen wij naar Fragment No. 12.

Digitized by Google

was, dat deze beweging geene wanordelijke noch revolutionaire kleur aannam.

Koning WILLEM II, die nog korten tijd te voren scheen te willen blijven volharden, meende nu eene nieuwe politiek te moeten volgen; hij ontsloeg zijne ministers, en er werd eene commissie benoemd, om de herziening der grondwet in gereedheid te brengen. De heer VAN DER DUYN wenscht zich met dit begin geluk; bij deze gelegenheid zegt hij:

23 Maart, 1848.

»Gij zult vernomen hebben, dat ook wij den *Rubicon* »overgetrokken zijn en ons aan het hoofd der beweging gesteld »hebben, juist nog tijdig genoeg om den physieken of lie»ver materiëelen dwang te vermijden; wat den zedelijken »dwang betreft, daarover zullen wij niet spreken.

»Ik kan u dus zeggen, dat alles beter gegaan is, dan »men had kunnen verwachten, en dat ik niet bang ben voor »het vervolg, indien men te goeder trouw zal blijven han»delen, iets dat ik wel geloof, want het alarm was onheil»spellend genoeg. Dit groote werk (de herziening der grond»wet) berust in goede handen; de commissie, uit vijf leden »bestaande, is wel gekozen; die heeren werken als negers, »en ik heb reden te gelooven, dat wij reeds morgen een goed »zamengesteld ministerie, ten minste *ad interim* zullen hebben. »De Tweede Kamer beeft van vrees, en zal alles aanne»men, wat men maar zal willen. Welk eene nietige rol »speelt deze vergadering! De gewezen ministers echter, »van wie men niet meer spreekt, hoewel men ze in som»mige opzigten mag beklagen, zijn een weinig aan den »oogenblikkelijken drang der omstandigheden *opgeofferd* ge»worden.

»De tijding van het overlijden van Prins ALEXANDER is, »hoewel treurig voor de ouders, als het ware door eene

Digitized by Google

»beschikking der Voorzienigheid, juist ter stade gekomen, »om de vreugdebetuigingen van het volk op de straat tegen »te gaan; deze bewijzen van blijdschap en dankbaarheid toch, »zouden, indien zij buitensporig en door dronkenschap ver»gezeld waren geworden, weldra in iets anders ontaard zijn, »en eene andere beteekenis hebben kunnen verkrijgen. Nu »hebben het plegtige klokkengelui en de eerbied voor de »koninklijke smart, kalmte te weeg gebragt en genoegza»men tijd gelaten om na te denken en maatregelen te be»ramen.

Drie dagen later (26 Maart), schreef de heer VAN DER DUYN: »Ik zou u gaarne iets stelligs willen mededeelen over »onzen openbaren toestand van zaken, en meer bepaald over »de zamenstelling van het ministerie; ongelukkig echter is er »niets tot stand gebragt; men zoekt altijd; maar tot hiertoe is »men het nog niet eens kunnen worden, hetgeen evenwel van »het hoogste gewigt is. Hoe langer er uitgesteld wordt, des te »meer wordt het gezag ontzenuwd, daargelaten dat men aan de »vrienden van het gevallen ministerie en aan andere kwaad»willigen, nog eene zekere zegepraal toekent. De commis»sie der vijf is evenwel onvermoeid in de vele en moeije»lijke werkzaamheden, waarmede zij belast is. Hetgeen voor »haar, en voor het algemeen welzijn het meest te vreezen »is, is de al te groote voorzigtigheid en den geest van trans»actie, die onze natie, als het ware, ingeschapen is."

Evenwel, toen het gevaar voorbij en men van dezen dreigenden alarmkreet bekomen was, schijnt het, dat de ijver verflaauwde, en dat men zich niet meer zoo haastte, datgene te doen, wat men in Maart zoo vurig begeerde ten einde te brengen, want de heer VAN DER DUYN schrijft den 10en Augustus 1848:

»Indien gij te midden van de verwarring van Europa, en

Digitized by Google

»naast een' vulkaan geplaatst, tijd en lust hebt, u met ons »arm, klein land bezig te houden, dan weet gij, dat ook »wij, onze *quasi-revolutie* gehad hebben; dat is te zeggen, »dat wij ons bezig houden, om, niet zonder moeite, eene »herziening van onze ellendige, zoo inconsequente als onlo»gische constitutie tot stand te brengen. Hetgeen men daar»voor in de plaats zal geven, schijnt mij op nieuw eene »oopij of nieuwe proef van zeker *juste-milieu* toe. Zeker »is het ten minste, dat na in de maand Maart den *Ru»bicon* bijna overgetrokken te zijn en *men* op nieuw ge»poogd heeft zich *aan het hoofd der beweging te stellen*, »wij ons nog maar altoos op eene brug bevinden, niet regt »wetende, noch wat wij kunnen, noch wat wij willen, en »verward zijn in proeven, die aan achteruitgang grenzen. »God moge ons bijstaan: wij hebben Zijne hulp hoog noo»dig."

Om in deze moeijelijke omstandigheden te hulp te komen, liet de heer VAN DER DUYN het zich welgevallen, tot lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal benoemd te worden. Hij beschouwde dit, niet als eene gunst van den Koning ontvangen, maar als een laatst bewijs van zijne gehechtheid aan het Huis van Oranje, dat zich toen in eenen neteligen toestand bevond door de omwentelingen die in *Frankrijk*, *Duitschland* en elders hadden plaats gegrepen.

Zie hier op welke wijze de heer VAN DER DUYN zich hierover in een' zijner laatste brieven aan zijnen vriend VAN GROVESTINS uitlaat (14 September, 1848):

»Gij zult misschien vernomen hebben, dat ik onmogelijk »kon weigeren een deel uit te maken, van hetgeen men in »*Frankrijk* vóór de revolutie een *fournée de Pairs* noemde. »Ja, waarde vriend, Koning en Ministers hebben goedge-

Digitized by Google

»vonden, om gebruik te maken van de populariteit, die ik »durf zeggen nog te bezitten, en waarvan ik treffende blijken »ondervonden heb, bij gelegenheid mijner laatste ziekte. De »beweegredenen van welke men zich bediende, om mij over »te halen, tijdelijk althans, het staatkundig tooneel weder te »betreden, zijn van zoodanigen aard, dat ik er mij in ge»weten niet aan onttrekken mag. Overigens wat men wil en »hoopt te verkrijgen, stemde overeen met mijne vroegere »denkwijze over de noodzakelijkheid eener herziening van »onze staatkundige Constitutie, ofschoon ik evenwel op verre »na de geheele grondwetsherziening niet kan goedkeuren; »te minder wijl zij mij niet geheel en al logisch voor»komt. Er is echter veel goeds in en er worden vele mis»bruiken door dit nieuwe verdrag vernietigd. Er moest voor»al eene reactie vermeden worden, die gevaarlijk was in den »tegenwoordigen toestand, waarin de gemoederen zich in ge»heel Europa bevinden."

De heer VAN DER DUYN was sedert eenigen tijd sukkelend; bij deze ziekelijke gesteldheid voegden zich de regtmatige ongerustheid, welke hem de gebeurtenissen van 1848 als burger en huisvader moesten baren.

Daarbij kwam nog de diepe smart, door het verlies van den vriend zijner jeugd, zijn' zwager, den Baron VAN DER CAPELLEN, te weeg gebragt. Al deze gezamenlijke oorzaken hadden de gezondheid van den eerbiedwaardigen Graaf VAN DER DUYN, toen 77 jaren oud, merkbaar ondermijnd. In den loop van den zomer, schreef hij: »Het is misschien »het langzame begin van het einde." Maar tegen het einde van het jaar, kreeg zijne kwaal zulk een ernstig aanzien, dat de hoop, om hem te zullen behouden, weldra verdween. Hij stierf in het laatst van de maand December, omringd van zijne kinderen, van welke hij met zoo veel tevreden-

Digitized by Google

heid in zijne briefwisseling aan zijn vriend de getuigenis aflegde, dat hij niets dan vreugde van hen beleefd had, en met een waar genoegen te kennen gaf, dat zij zijne laatste dagen door hunne ouderliefde versierd en veraangenaamd hadden. De nagedachtenis van den heer VAN DER DUYN bleef onder zijne vrienden en medeburgers in eere: hij liet zijne kinderen een edel voorbeeld ter navolging na.

De heer VAN DER DUYN had zijn verlangen te kennen gegeven, dat zijne papieren na zijn' dood, aan zijn' vriend VAN GROVESTINS overhandigd zouden worden. Deze was diep getroffen over dit laatste bewijs van vertrouwen en vriendschap.

Onder deze papieren bevond zich eene levensbeschrijving, eigenhandig door den heer VAN DER DUYN geschreven, benevens verscheidene andere stukken, die er mede in verband stonden, zooals zijne brieven aan den Baron VAN DER CAPELLEN, van 1815—1826, en van 1830—1831; eindelijk eenige losse Fragmenten.

De heer VAN GROVESTINS bezat reeds: 1° het dagboek; 2° het staatkundig dagboek van de gebeurtenissen na 1830, en verscheidene historische en wijsgeerige Fragmenten, aan de pen van den Graaf VAN DER DUYN verschuldigd.

Deze verschillende bouwstoffen hebben gestrekt, de levensschets, door den heer VAN DER DUYN geschreven, te voltooijen.

Digitized by Google

FRAGMENTEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

FRAGMENT N°. 1.

Wijsgeerige en staatkundige opmerkingen over den loop der gebeurtenissen sedert de Fransche Omwenteling.

Mei 1829.

Indien de duur van 's menschen leven eerder moet berekend worden naar de opeenvolging van feiten en gebeurtenissen,... van denkbeelden en gewaarwordingen, welke binnen zekere tijdsruimte hebben plaats gegrepen, dan naar de gewone, meer stoffelijke verdeeling; indien, bij gevolg, veel gezien, veel ondervonden en veel overpeinsd te hebben, een lang leven aanduidt, dan kan ik thans, op acht-en-vijftig jarigen ouderdom zeggen, dat ik, altoos in verhouding, langer dan eene eeuw geleefd heb, vooral met betrekking tot het tijdstip en de groote wereld gebeurtenissen, welke er zijn voorgevallen gedurende het tijdsverloop, dat ik op aarde doorgebragt heb.

Geboren in 1771, was ik omstreeks zestien à zeventien jaar oud, toen de Omwenteling der Vereenigde Provinciën

Digitized by Google

in 1787 uitbrak, en had in 1789 mijne volle achttien jaar bereikt. Ik heb het groote drama der fransche, ja zoo men wil, der Europesche of liever de Omwenteling der gansche wereld gezien en zorgvuldig waargenomen; ik heb haar gadegeslagen in hare ontwikkeling en tot eene volkomene ontknooping zien genaken, immers tot zekere rijpheid, waardoor met eenige waarschijnlijkheid aanleiding gegeven wordt, er juiste gevolgtrekkingen uit af te leiden. Even als mijne tijdgenooten, maar ik durf het vertrouwen, met een weinig meer oplettendheid en nadenken dan de meeste hunner, heb ik op het terrein van gedachten en gebeurtenissen, twee werelden gezien: het einde van de oude orde van zaken en het begin van eene nieuwe. Ik heb datgene gezien, wat onze ouders niet zagen en waarvan zij ook geen denkbeeld konden hebben; dat is, de vervulling van, of ten minste de langzame voorbereiding tot eene nieuwe orde van zaken, als gevolg van eene opeenstapeling van gebeurtenissen gedurende eene tijdruimte van dertig tot veertig jaren, zoo als bij den gewonen loop des tijds, verscheidene eeuwen bezwaarlijk zouden opleveren.

Gelijk ik dus zoo even zeide, heb ik zeer lang geleefd, zoowel uit hoofde van het tijdperk, als ten gevolge van mijne wijze van beschouwing, ik zou haast kunnen zeggen van de wijze, waarop ik het mij ten nutte gemaakt heb, zoo door de grondige overweging der gebeurtenisen als door de verkregene ondervinding van personen en zaken. Onwillekeurig moet ik mij zelven schier deze loftuiting geven, en echter is dit niet geheel het geval; omdat ik een groot gedeelte er van toeschrijf aan de toevallige omstandigheden van het tijdstip mijner geboorte en aan de het voorregt, dat ik van jongs af het geluk gehad heb te verkeeren met talentvolle mannen, doorkneed in kennis en verheven boven de

Digitized by Google

vooroordeelen en denkwijzen, welke in die dagen zoo algemeen waren; terwijl ik er eindelijk voor een ander gedeelte aan toeschrijf de mij ingeschapene zucht, ik zou bijna geneigd zijn het woede te noemen, waarmede ik van mijne vroegste jeugd af bezield werd, om mijne behoefte aan lezen te voldoen. Ik word er toe geleid deze bijzonderheid aan te stippen, omdat het mij toeschijnt het eenige middel te wezen, mij eene afdoende verklaring te geven van een ander feit, bestaande in het beduidend verschil van ziens- en denkwijze omtrent vele zaken, met het grootste gedeelte, — stellig het negen tiende, — van de personen, met welke ik in aanraking kom, en met wie ik dagelijksche bezigheden te verrigten heb; dit verschil is van dien aard, dat ik, om niet altijd met hen in strijd te zijn of om mij niet verkeerd te doen beoordeelen en mij voor een atheïst, een losbol, en wat in de oogen van zekere lieden nog slimmer is, voor een *Jacobijn* te hooren uitmaken, veelal verpligt ben in het meerendeel der gesprekken, welke hetzij godsdienst, hetzij zedeleer, hetzij regtspleging, hetzij staatkunde betreffen, eene voorzigtigheid en een stilzwijgen in acht te nemen, die wel eenige overeenkomst hebben met achterhoudendheid, veinzerij en eene soort van valschheid, welke niet in mijn karakter ligt, hetwelk er zich zoozeer tegen aankant, dat zelfs gewone voorzigtigheid er geen natuurlijk kenmerk van is. Dit gaat zoo ver, dat ik, ten einde mij te vrijwaren voor eenen pijnlijken toestand, die mij iets zou doen zeggen, dat mijne overtuiging niet is, of slechts zou kunnen doen vermoeden, dat mijne denkwijze gelijk is aan die van lieden welke andere beginselen verkondigen, zooveel als mogelijk is de zamenleving poog te ontvlugten; dat ik alleen behagen schep in de eenzaamheid,

Digitized by Google

zoodat ik ten laatste eindigen zou geheel en al ongeschikt voor het gezellig verkeer te worden. Ik geloof en zou het mij wel willen opdringen, dat de oorzaak van dit gebrek, grootendeels gelegen is in het land, dat, helaas! het mijne is en dat ik bewoon, zoo ook van de personen waarmede ik verkeer en die door hunnen leeftijd mijne tijdgenooten zijn. Ik geloof dat het elders of met een ander geslacht, geheel anders zou zijn; maar hier, en in dezen tegenwoordigen tijd, ben ik zoodanig getroffen over de wuftheid van dezen, over de zorgeloosheid en slaafschheid van anderen, bovenal over de weifelmoedigheid en onstandvastigheid van bijna allen, dat ik er eene walging van ondervind waartegen ik mij onmogelijk verzetten kan; en bij die walging voegt zich ongelukkig mijn afkeer voor kleingeestige begrippen, welke gepaard gaan met volstrekt gebrek aan redenering, en heldere, duidelijke inzigten, zelfs ten aanzien van hetgeen men betreurt of van hetgeen men wenschelijk acht.

Alvorens, na deze eenigszins stoute beschuldiging, de pen neder te leggen, moet ik er bijvoegen dat mijne denkbeelden en mijn oordeel, hoezeer ook in tegenspraak met die mijner eeuw en van mijne maatschappelijke positie, evenwel niet zoo buitengewoon, noch zoo geheel valsch en ongegrond moeten zijn; omdat niet alleen de geschriften der publicisten en der nieuwere wijsgeeren, maar zelfs de gebeurtenissen en hetgeen wij dagelijks zien, ze bevestigd en in wezen gebragt hebben. Een mijner vrienden, voor wien ik mijn hart gerust kon ontsluiten, zou thans de getuigenis kunnen geven, dat ik reeds in 1790 en 1791 de zedelijke overtuiging koesterde, van hetgeen door de gebeurtenissen is bekrachtigd geworden, dat niet alleen de constitutie, of, liever, de op dat tijdstip gevestigde orde van zaken in mijn vaderland, niet van

Digitized by Google

duur konde zijn, en op eene of andere wijze omvergeworpen zou worden, maar meer nog: dat eene grootere en meer volmaakte Omwenteling alom zou losbreken. Verscheidene andere gedachten gingen gepaard met dit denkbeeld en met deze zienswijze van den twintigjarigen jongeling, die bij afwezigheid van eerzuchtige bedoelingen, zoo als die toen algemeen waren, reeds eene algeheele vernietiging van begoochelingen omtrent maatschappelijke voordeelen, van geboorte en hooge bedieningen bezat, waartoe hij in gewone tijden, zou geroepen zijn. Dit alles kwam hem zoo nietig voor, dat er niet veel verdienste in lag daaraan geringe waarde te hechten. Ik was gelijk aan iemand, wien men een schoon vertrek met prachtige meubelen zou aangeboden hebben in eene woning, die reeds ten deele aan de vlammen prijsgegeven was....

Daaraan is het toe te schrijven dat mijn smaak en mijne levenswijze ten eenenmale in strijd waren met de denkbeelden van dien tijd, die, tot mijne groote verwondering, thans nog zoo vele aanhangers vinden. Te midden der staatkundige discussiën (in 1792), onder de jongelieden met welke ik verkeerde, waarvan de oudste geene vijf-en-twintig jaren telde, had men mij den bijnaam gegeven van PÉTION (het was vóór den 10en Augustus en dus vóór de mannen van het schrikbewind), hetgeen een bewijs levert van mijne toenmalige denkwijze, welke in mijn geheugen is bewaard gebleven.

Digitized by Google

FRAGMENT N°. 2.

Extract uit het Dagboek van den Heer van der Duyn.

22 Julij 1805.

Mijn uitstapje naar *'s Hage* is mij in vele opzigten nuttig geweest. Hetgeen ik gezien en gehoord heb, heeft mij veel stof tot nadenken gegeven, en mij meer en meer bevestigd in mijn afkeer voor de wereld, en het tegenwoordige gezellige verkeer in die stad. Mijne stille eenzaamheid en het huiselijk geluk, dat ik smaak zijn er mij des te dierbaarder om. Zoo ooit verveling, werkeloosheid of eerzucht mij mogt bekruipen, zal ik mij slechts behoeven te herinneren, wat ik in de laatste dagen gehoord of gedacht heb, om er terstond van genezen te worden.

Ik was in de gelegenheid eene opmerking te maken, die een zeer onaangenamen indruk bij mij achterliet, namelijk, dat slechts zeer weinig menschen behagen scheppen in studie en letterkundige werkzaamheden, ja zelfs in eenvoudige lectuur. Ik vond daarvan een bewijs bij de heer en mevr.

Digitized by Google

VAN Z...., die, met meer verstand en met meer kennis bedeeld zijnde, dan men gewoon is aan te treffen, zich evenwel afkeerig toonden van iedere beschaving van den geest of van lectuur, op eenen leeftijd waarin zoodanige bezigheid hun een belangrijk hulpmiddel moest wezen en het werkdadigst genot moest opleveren; maar wat zij mij van hunnen neef, den griffier FAGEL, verhaald hebben, heeft mij nog dieper getroffen. Voor eenige jaren had hij zich weder met lust en vlijt overgegeven aan de studie der oude grieksche en latijnsche klassieke schrijvers, die door zijne staatkundige betrekkingen afgebroken was. »Maar," zeide mij mevrouw VAN Z..., »hij heeft deze bezigheid weder laten va»ren, daar hij toch begon in te zien, dat dit hem tot *niets* »leidde." Dit *niets* beteekent, geloof ik, tot geen ambt, en dit is een nieuw bewijs voor mijn gevoelen, dat men in de wereld alleen dan werkzaam meent te zijn, wanneer men in eene staatkundige, administrative of militaire betrekking geplaatst is.

7 Februarij, 1807.

Ik ben eergisteren teruggekeerd van *Amsterdam*, werwaarts ik den 30en Januarij vertrokken was, om de uitstekende WATHIER te bewonderen, het genot der Italiaansche Opera te smaken, en eens een kijkje in de wereld te nemen, bij de ontmoeting van eenige oude kennissen. Alleen het tweede doel mijner reis heeft mij kunnen bevredigen. Gedurende vijf dagen heb ik mij geheel overgegeven aan, en als het ware gebaad in de genoegens en in de studie dier heerlijke en verrukkelijke Italiaansche muziek; ik heb daartoe alle mogelijke gelegenheid gehad en woonde de repetitie van *Cleopatra* bij, waarin de rol der Egyptische Koningin door de beroemde signora GRASSINI vervuld werd. — Welk een

Digitized by Google

stem! Welk een musikaal talent! Welk een spel! Nimmer zullen deze zang of deze muziek, die alles overtreffen wat ik tot dus verre gehoord heb, uit mijn geheugen gewischt worden.

De voorstelling van *Theseus*, in den Hollandschen schouwburg, beantwoordde niet aan mijne verwachting, hetzij omdat ik er mij te veel van voorgesteld had, hetzij dat de *onovertreffelijke* zich niet opgewekt gevoelde, of nog vermoeid was van de vorige voorstelling die, naar men zegt, beter moet geweest zijn; zij kon mij ten minste op verre na niet voldoen. Haar spel was niet slecht of onnatuurlijk, want dit is niet mogelijk, maar zij was zwak; de gedachten waren juist en goed, maar men zou gezegd hebben, dat de middelen ter uitvoering haar ontbraken. — Wij willen hopen dat het een volgende keer beter zal zijn, en nu alleen maar twee momenten aanstippen, die mij vooral veel genoegen verschaften: dat van den optogt naar den tempel om de offerande te verrigten, waarbij zij, gehuld in haren mantel, in houding, uitdrukking des gelaats, gang, kortom in alles, *Medea* volmaakt voorstelt; het andere, toen deze uitmuntende actrice na het einde des stuks teruggeroepen, met lauwerkransen gehuldigd en met vrij goede verzen, te harer eer, op het tooneel begroet werd. Met een waar genoegen zag ik hoe men op deze wijs te midden van algemeene en aanhoudende toejuichingen, regt liet wedervaren aan zulk een verheven talent, dat, zoo het zich ook dien avond minder schitterend dan gewoonlijk ontwikkeld had, die hulde voor andere kunstvoortbrengselen overigens wel verdiende.

Het doel van mijn korte reis om een blik in de wereld te slaan, heb ik het allerminst bereikt. Ik ben weinig in de gelegenheid geweest er iets van te zien en wat ik er van

Digitized by Google

gezien heb, heeft mij niet veel belang ingeboezemd. Het diné bij J. B...., heeft mij genoegen gedaan, omdat het mij een blijk zijner bestendige vriendschap geeft; dat bij mevrouw BOST is mij beter bevallen; ik heb er onderscheidene nieuwe bijzonderheden vernomen om in mijne verzameling, over het begin der koninklijke regering, opgeteekend te worden; en ik heb de in 't oogvallende wispelturigheid kunnen waarnemen, welke men over staatkundige beginselen in de wereld zich eigen maakt en de karakterloosheid waarmede men, naar gelang van de menschen die men aantreft, de eene of andere partij kiest. G. VAN S.... had mij gezegd dat de heer en de vrouw des huizes, naar het hem voorkwam, zeer ingenomen waren met den nieuwen staat van zaken, zoo zelfs dat zij hem hadden willen overhalen om naar eene betrekking te dingen. Ik was dus op een gelijksoortigen aanval voorbereid; maar integendeel. Dank zij de heeren V. D. HOOP en FAG...., die mede aan tafel waren, nam het onderhond eene geheel tegenovergestelde rigting, en de heer B.... was de eerste die zijn gemoed in klagten lucht gaf, en de verkeerdheden en dwaasheden van het nieuwe koningschap ten volle deelde. Niemand bleef ten achteren, zoo zelfs, dat indien duizend redenen van pligt, eer en gevoel mij niet weêrhielden van meening en partij te veranderen, eene enkele vereeniging als deze, in welke de waarachtige beginselen geuit worden, ontdaan van de drogredenen des belangs en der kwade trouw, eene enkele vereeniging als deze, zeg ik, voldoende zou zijn, om mij er van te doen walgen.

21 September.

Ik ben gisteren uit onze groote stad, *Amsterdam*, teruggekeerd; ik moest er voor zaken zijn en wilde mevr. WA-

Digitized by Google

THIER bewonderen. Ik heb Zondag een alleraangenaamst uurtje bij haar doorgebragt, en een onderhoud met haar gehad over de schoone kunst, die zij met een zoo uitstekend gevolg en met zooveel roem beoefent, en over welke zij met eene warmte spreekt, die de ware kunstenares kenmerkt.

Overigens heeft deze reis mij weinig genoegen opgeleverd; de stad had niet het vrolijke aanzien, dat ik er eertijds in waarnam. Welk onderscheid met nog slechts weinige jaren vroeger, en welk een nieuw bewijs voor de veranderlijkheid van smaak en zienswijze, welke den loop der jaren, ofschoon dikwerf onmerkbaar, in ons te weeg brengt; want evenwel is alles toch niet veranderd! Er bestaat echter, vooral in dit opzigt, een wezenlijke en inderdaad duurzame troost; en deze is de ware en altijd toenemende tevredenheid, welke ik in onze eenzaamheid smaak, omringd van dierbare panden, wier bijzijn ik ontbeer, zoodra ik hen verlaat; dan zelfs wanneer dit plaats heeft om afleiding van anderen aard te zoeken. Komt dit niet daarvan, en bewijst dit niet, dat wanneer men huiselijk geluk smaakt, hetwelk men inoogst door de reine banden van echtgenoot en gelukkig vader, en men er prijs op stelt, zoo als ik doe, alle andere uitspanningen nietig worden? Die vermaken overigens, welke ons de schoone kunsten aanbieden, zijn zoo aantrekkelijk en zoo zeer in staat den hartstogt er voor aan te wakkeren, — vooral het tooneel, waarvoor ik met leedwezen mijn smaak zou zien verminderen, — dat het mij voorkomt, dat zij met een bemind voorwerp behooren gedeeld te worden, opdat het genot geheel en volkomen zij. Hoe meer het spel van WATHIER mij betoovert en medesleept, des te meer betreur ik het, dat mijne uitmuntende en beminde MARIA niet aan mijne zijde is, om de regtmatige bewondering te deelen, welke dit zeldzame talent bij mij opwekt.

Digitized by Google

Maart, 1808.

Ik ben gisteren in *Utrecht* geweest, om den *Menschenhater* en den *Dorps-waarzegger* te zien. O goddelijke MOLIÈRE! hoezeer heb ik uw meesterstuk op nieuw bewonderd! Welk eene kennis van het menschelijk hart! Welk eene, ik zou bijna zeggen, volmaakte kunst in dezen *Menschenhater!* Voor zoo verre de rollen van *Alceste* en *Celimene* aangaat, werd het stuk goed uitgevoerd. De *Dorps-waarzegger* werd goed gezongen, ten minste de rol van *Colin*, en heeft mij ook veel genoegen verschaft. Ofschoon reeds meer dan vijftig jaren oud is deze eenvoudige muziek, zoo zangrijk wat de aria's aanbetreft, nog even jeugdig en frisch. Hierdoor is het mij zeer verklaarbaar, dat zij bij hare eerste opvoering zulk eenen opgang te *Versailles* maakte, en zulk een geestdrift te weeg bragt, vooral wanneer men bedenkt dat men haar, bij eene beoordeeling, moet vergelijken met de oude, logge en vervelende fransche muziek, welke men nog aan het Hof van LODEWIJK XIV uitvoerde. Ook zonder de zeldzaamheid, dat deze lieve opera geschreven en gecomponeerd werd door den welsprekendsten wijsgeer, moest zij dus met luide toejuichingen ontvangen zijn geworden. Deze avond heeft mij, in meer dan een opzigt, genoegen verschaft, èn door het genot dat ik smaakte, èn door de geruststelling over de vrees welke ik had opgevat, dat zoo niet de smaak voor het tooneel geheel bij mij was uitgedoofd, de lust voor deze uitspanning ten minste zeer bij mij verkoeld was. Ik heb mij integendeel overtuigd, dat het goede en schoone in de kunst mij altijd hetzelfde genoegen verschaft, en dat zoo ik mij in den franschen schouwburg verveeld heb, de schuld daarvan aan de acteurs en vooral aan de stukken te wijten moet zijn. Ik heb gisteren ook mogen bemerken, dat, zonder het zeldzame talent onzer hollandsche *Melpo-*

Digitized by Google

mens en de bewondering en geestdrift, welke haar verheven spel bij mij weten op te wekken, te kort te doen, eene goede fransche voorstelling mij, zoo niet bij wijlen een even levendig genot, ten minste een meer aanhoudend doet smaken, en als ik het eens zeggen mag, een meer beredeneerd vermaak dan een hollandsch treurspel, al wordt de hoofdrol ook door WATHIER vervuld. Mijne voorliefde voor de schoone en zuivere fransche taal kan misschien ten deele worden toegeschreven aan herinneringen uit mijne kindsche jaren en aan de gewoonten mijner jeugd.

Digitized by Google

FRAGMENT N°. 3.

Beschouwingen over de twee partijën, welke geroepen werden om mede te werken tot het daarstellen der Grondwet, in 1814, en over de verschillende meeningen, die toen in *Holland* onder het volk heerschten.

Toen de Prins VAN ORANJE, na eene langdurige afwezigheid in zijn land terugkeerde, was hij onbekend met personen en zaken, en vooral met de veranderingen, die er gedurende de laatste twintig jaren, in den geest des volks hadden plaats gehad; hij moest zich dus min of meer verlaten op de kennis, die hij voor zijn vertrek had opgedaan, en op de jeugdige ondervinding, die hij toen bezat. Deze, even als zijne herinneringen, zeiden hem, dat de souvereine provinciale Staten zijn vader niet belet hadden, de Republiek, als souverein, zoo niet absolut, dan toch met bijna onbeperkte magt te besturen, wanneer hij een weinig omzigtig te werk ging, met het lokaas van persoonlijk belang, met hoofsche vormen en denkbeelden, die toen nog van invloed waren, in de weegschaal te

Digitized by Google

leggen. Hij was derhalve van meening, dat het bezit eener magt, uitgebreider dan die van het stadhouderschap, hem voldoende zoude zijn, om naar zijn believen te regeren; dat bij gevolg, vooral door steun bij het volk te verwerven, zoo als steeds de staatkunde van zijn Huis geweest was, de weinige overblijfselen van oligarchische vormen voor zijn gezag niet gevaarlijk konden zijn, en de moeite niet waard waren bestreden of uit de nieuwe grondwet weggelaten te worden. Hierdoor maakte hij zich aan twee dwalingen schuldig: ten eerste, dat namen en vooral vormen, daar zij aan vroegere gewoonten herinneren, een gewigtigen invloed op het gemoed der menschen hebben; ten tweede, dat het volk, op hetwelk de alles omvattende invloed der oude stadhouders steunde, niet meer het volk van onze dagen was.

Misschien ook dat de bekendheid met de engelsche constitutie, en den afkeer welke deze regeringsvorm ieder moet inboezemen, die naar absolute magt haakt, een groot aandeel hadden in de politiek van den Prins VAN ORANJE.

Hoe het zij, deze wijze van zien trof, hoewel uit een ander beginsel voortspruitende, toevallig en ongelukkig zamen met den geest en de zienswijze in het algemeen van hen, wie de stroom der gebeurtenissen op het staatkundig terrein bragt, en die den Prins bij de gewigtige gebeurtenissen van het jaar 1813 omringden.

In de eerste plaats vertoont zich hier de heer VAN HOGENDORP. Zonderling mengsel van uitstekende bekwaamheid, van de uitgestrektste kennis in staatszaken, gepaard met een edel en schoon karakter, republikeinschen trotsch, en een heerschzuchtigen geest, (welke laatste zich niet minder sterk openbaarde, dan die van zijnen toekomstigen meester), gehecht aan oude denkbeelden door zijne studien en aan nieuwe, door een uitgebreid en beschaafd verstand.

Digitized by Google

De heer VAN HOGENDORP, belast met de redactie van een ontwerp van constitutie voor de Vereenigde Provinciën, schoeide die op de leest der vroegere Republikeinsche vormen: het was eerder de verbetering van een ellendig verleden, dan een nieuw en regelmatig gebouw.

Het ontwerp dezer gewijzigde grondwet werd onderworpen aan het oordeel eener commissie, tot dat oogmerk benoemd, doch zamengesteld uit vertegenwoordigers van twee scherp tegenover elkander staande partijen: de vertegenwoordigers van de oude, republikeinsche oligarchie, en de volgelingen der Omwenteling.

Eerstgenoemden zagen in het ontwerp eenige geliefkoosde vormen, en vooral geliefkoosde namen: Staten-Generaal, provinciale Staten, ridderschappen enz., en stelden zich voor, eenmaal door deze omstandigheden begunstigd, het verlorene terug te zullen erlangen; de andere partij, bestaande uit mannen van de Revolutie van 1795, die de magt van het Huis van Oranje omvergeworpen hadden, en nu naar de gunst van den Prins dongen, verzette zich slechts weinig tegen eene wederinvoering van namen en vormen, waarvan zij het moeijelijke wel inzag, maar welker gevolgen zij zich vleide te zullen voorkomen, na eenmaal het groote standpunt, een monarchaal bewind, te hebben verkregen, dat den weg afsneed voor elken mogelijken terugkeer tot het oude fedale stelsel, de ware grondslag van den invloed der oude oligarchie.

Deze mannen nu, vroeger de hevigste vijanden van het Huis van Oranje, waren thans misschien reeds een weinig opgeblazen over het behaalde voordeel; daarin bestaande dat zij zich met betrekking tot den Prins VAN ORANJE, op denzelfden voet geplaatst zagen met de overblijfselen van eene zwakke, inconsequente, maar toch verknochte partij. Zij

Digitized by Google

hadden overigens des te meer reden zich daarover te verheugen, dewijl zij, toegelaten in het strijdperk tegen hen, die men nog altijd met den naam van oude bestuurders des lands bestempelde, door hunne talenten en de vaardigheid, welke men in staatszaken zich eigenmaakt en verkrijgt, ongetwijfeld tot de eerste waardigheden in den Staat moesten verheven worden, en met hen eene menigte hunner aanhangers; op deze wijze maakten zij de meerderheid uit, en verkregen zij een belangrijk aandeel in de beslissing der staats-aangelegenheden.

In 1814 kon men in *Holland* vier staatkundige partijën waarnemen:

1°. De oude, zoogenaamde Oranje-gezinden (*zoogenaamde*, omdat zij, na deel te hebben genomen aan de verschillende regeringsvormen, die elkander opgevolgd zijn, evenwel in 1813 op dezelfde regten meenden te mogen aanspraak maken, die zij in 1795 bezaten); oude aristocraten, ontevreden over den Koning, omdat hij de vroegere Republiek niet hersteld had, of hun persoon althans niet met den voornaamsten rang en bediening begunstigd had.

2°. De ware Oranje-gezinden, vrienden van den Koning, als Koningen op vrienden kunnen aanspraak maken; het waren diegenen, welke, getrouw aan hunnen vroegeren eed, en door eene innige gehechtheid aan het Huis van Oranje, eerst na de omwenteling van 1813 hunne bedieningen weder aanvaard hadden en aan het bestuur gekomen zijn. Hun aantal is zeer gering; eenige hunner zijn ter goeder trouw vrijzinnig geworden.

3°. Zij, die afvallig waren geworden van de zaak der vrijheid; oude revolutionairen, die hunne vorige daden in vergetelheid zochten te brengen, door hunnen vurigen ijver voor het bewind, en, begeerig naar hooge bedieningen, slaafsch

Digitized by Google

tot verachtens toe den Vorst in onvoorzigtige waagstukken medesleepten; aan deze gaf Zijne Majesteit de voorkeur; het zijn kampvechters die men verbrijzelt, rekbare werktuigen die men naar believen breekt en wegwerpt.

4°. Ware liberalen, mannen van de XIX^de^ eeuw, die aan het hoofd geplaatst zijn der hedendaagsche beschaving; die de openbare meening leiden en eindelijk zullen doen zegepralen, na veel aan hare vorming toegebragt te hebben. Deze stand is grootendeels met uitzondering van eenige verlichte mannen der XVIII^de^ eeuw, zamengesteld uit de groote massa, die de XIX^de^ op het tooneel gebragt heeft, zoo als jonge wetgeleerden en kundige advokaten, letterkundigen en dagbladschrijvers; deze stand moet op den duur de overwinning behalen, dewijl hij met den tijd vooruitgaat, die hem nieuwe krachten verleent, door hem dagelijks nieuwe aanhangers te doen aanwinnen; deze klasse had men in het bewind moeten roepen. Met haar in de gegevene rigting voortgaande, zoude men ruiterlijk den constitutioneelen weg betreden hebben.

Digitized by Google

FRAGMENT No. 4.

Huwelijks-ontwerp tusschen den Prins van Oranje en Prinses Charlotte van Engeland, en staking der over dat onderwerp aangeknoopte onderhandelingen.

Junij, 1814.

Dit huwelijk was eene zaak van gewigt, en het welslagen van dit plan zou van onberekenbaar groot voordeel voor het Huis van Oranje geweest zijn.

Verscheidene oorzaken droegen er toe bij om het te doen mislukken; het plan werd slecht beraamd, *mismanaged* zoo als lord CASTLEREAGH zich eenige maanden nadat de onderhandelingen, in Junij 1814, waren afgebroken er over uitdrukte.

De voornaamste oorzaken van het mislukken dezer onderhandeling waren vooreerst: de karakters en kleingeestige begrippen van de wederzijdsche vaders der aanstaande echtgenooten.

Van den kant van den Prins-regent van *Engeland* was het: ligtzinnigheid, gebrek aan doorzigt, en vooral onbe-

Digitized by Google

kendheid zoo met zijne eigene positie, als met de opinie van het Parlement over dit huwelijk, waarbij zich ook nog een' ingekankerden haat tegen zijne vrouw, prinses CAROLINE, voegde.

Aan den kant van den souvereinen vorst der Vereenigde Provinciën, treffen wij buitensporige eischen aan, het verlangen, dat de bruidschat en de inkomsten van de prinses van *Engeland* in *Holland* zouden verteerd worden, en verder eene stijfhoofdigheid, die nooit gewoon was goedschiks, zelfs de onbeduidendste zaak, al ware ook het belangrijkste en duurzaamste voordeel daardoor te verkrijgen, toe te geven.

Wanneer men nu bij het voorgaande, nog de droombeelden voegt over het bezit van magt, die de beide vorsten aankleefden, de laauwheid van den afgezant FAGEL *) die, noch den prins-regent, noch zijn eigen vorst opmerkzaam durfde maken, op den verkeerden weg welken men had ingeslagen, en eindelijk, de weinige diplomatieke ondervinding, en de half officiëele positie van den tweeden gezant, den Graaf VAN DER DUYN, dan wordt het verklaarbaar dat al deze oorzaken te zamen een plan deden mislukken, dat toen het ontworpen was, met toejuiching werd begroet en waarvan de uitslag niet twijfelachtig scheen te zijn.

Andere oorzaken droegen er echter even krachtig toe bij als de bovengenoemde, om de verijdeling van de ontworpen echtverbindtenis te bevorderen.

De oppositie in het Parlement wilde niets van dit huwelijk weten, waarschijnlijk om staatkundige redenen, waarvan men het voorzigtige geenszins ontkennen kan; want zij bestonden in de vrees dat de banden en betrekkingen van den souverein van *Engeland*, daardoor op het vaste land toenemen, en

*) De Baron FAGEL, afgezant van den souvereinen vorst der Vereenigde Provinciën aan het Hof te *Londen*.

Digitized by Google

alsoo aanleiding gegeven zouden om *Groot-Brittanje* des te eerder in oorlogen op het vaste land te verwikkelen.

De oppositie wist op eene voortreffelijke wijze partij te trekken van de regtmatige verontwaardiging der moeder van prinses CHARLOTTE, aan wie deze laatste zeer gehecht was. De prins-regent had zijne vrouw zeer verbitterd, door haar op eene wijze te kwetsen, die voor eene moeder allergevoeligst en hoogst pijnlijk was. Hij liet aan de beide hollandsche gezanten te kennen geven, dat zij haar volstrekt niet te behandelen hadden met den eerbied aan haren rang verschuldigd; veel minder nog hare toestemming te verzoeken tot het huwelijk harer dochter, al was het ook maar voor den vorm.

Er was niets minder noodig dan deze opeenstapeling van misslagen en onhandigheden, om aan de populariteit, welke de naam van ORANJE en zelfs de persoon van den jongen prins toen in *Engeland* genoten, de zege te betwisten.

Het moeijelijke der kwestie bleef altijd, schijnbaar, gelegen in de bepaling der verblijfplaats, waar de toekomstige echtgenooten zich zouden vestigen.

In *Engeland* wenschte men algemeen, en dat is zeer natuurlijk, dat de prinses, de vermoedelijke erfgenaam van den troon, de *Drie-Koningrijken* niet verlaten zou; en dit was ook onmogelijk, zonder uitdrukkelijke toestemming van het Parlement.

De souvereine vorst der *Nederlanden* integendeel, hetzij uit duitsch vooroordeel, hetzij uit eigenbelang, bleef er met geweld en hardnekkig op aandringen, dat zijn zoon en zijne schoondochter in *Holland* zouden komen wonen; en de regent — om redenen, die ik nooit heb kunnen ontdekken — de regent, die zijne dochter beminde, zoo als een man, die onverpoosd aan de buitensporigste zinnelijke vermaken overgegeven is, zijn kind beminnen kan, kantte er zich zoo bepaald niet tegen aan en scheen bereid om zijne toestemming te verleenen tot het ver-

Digitized by Google

trek uit het vaderland. Wilde hij uit zwakheid, aan regerende vorsten maar al te zeer eigen, zijne onmiddellijke opvolgster uit zijn gezigt verwijderd zien?

Hoe het ook zij, door er op te blijven aandringen, dat prinses CHARLOTTE haar verblijf in *den Haag* zou houden, werkten de twee vorsten diegenen in de hand, die het huwelijk wilden doen afspringen; zij maakten dat het voornemen om er zich tegen te verzetten algemeen werd in het Parlement, hetwelk over deze kwestie moest geraadpleegd worden.

Bij de jonge prinses werd niets gespaard, om haar van deze verbindtenis afkeerig te maken. Men gaf haar half en half te kennen, welke gevolgen het verlaten van haar vaderland voor haar zoude kunnen hebben, en de mogelijkheid daardoor haar regt van opvolging te verliezen; men stelde haar de beleediging voor oogen, welke harer moeder, die zij innig liefhad, aangedaan was en dat wel bij gelegenheid van dit zelfde huwelijk. Eene jonge dame, die met prinses CHARLOTTE op een' vertrouwelijken voet stond, en wier familie tot de partij der oppositie behoorde, droeg door haren invloed er veel toe bij om de denkwijze der jonge prinses te leiden. Men ging zelfs zoo ver, zich van caricaturen te bedienen en de zaak belagchelijk te maken, om de erfgename van de *Drie Koningrijken* afkeerig te doen worden van deze echtverbindtenis *).

Terwijl de oppositie zich gereed maakte om het bedoelde huwelijk met magt tegen te werken, ontmoette de Graaf VAN

*) Ik herinner mij eene spotprent gezien te hebben, waarop de prins geknield voor de prinses, haar eene Hollandsche kaas aanbood; op den achtergrond zag men eene half geopende deur, door welke een arm te voorschijn kwam, in hollandsche uniform, die een bundel geeselroeden, met een oranjelint te zamengebonden, in de hand hield, waarop de woorden stonden: „*wacht, neem u in acht!*"

Digitized by Google

DER DUYN den hertog VAN SUSSEX, broeder van den prins-regent, op het jaarlijksche diné van den Lord-Mayor. Deze prins had zich in de gelederen der oppositie geschaard, maar droeg het Huis van Oranje eene bijzondere achting toe. De hertog noodigde den hollandschen gezant uit, hem een bezoek te komen geven, maar buiten weten van diens ambtgenoot, den gezant FAGEL.

De Graaf VAN DER DUYN bezocht den hertog van SUSSEX; en in een vertrouwelijk gesprek openbaarde de prins den hollandschen gezant het geheele plan der tegenstanders van het huwelijk; hij besloot deze openhartige en welwillende mededeeling met de verklaring, dat de allereerste voorwaarde, het duurzaam verblijf van zijne nicht in *Engeland* was, en dat de geheele zaak zeker op niets zou uitloopen, indien men bleef weigeren dit punt zonder eenig voorbehoud goed te keuren.

De hertog VAN SUSSEX magtigde den heer VAN DER DUYN, niet alleen om van deze mededeeling gebruik te maken, maar drong er zelfs op aan, dat hij dit ter kennis van zijnen souverein bragt. De hertog verbond daaraan slechts eene voorwaarde, dat namelijk de afgezant FAGEL onbekend zoude blijven met het onderhoud, hetwelk de heer VAN DER DUYN met hem had gehad. De Graaf VAN DER DUYN beloofde den hertog op zijn eerewoord, dat hij in alles overeenkomstig diens begeerte zoude handelen; hij zag zich dus genoodzaakt van dit berigt mededeeling te doen buiten weten van zijnen ambtgenoot, den gezant FAGEL.

Het Haagsche kabinet scheen zich over dit berigt niet te verontrusten. De Graaf VAN DER DUYN bragt deze belangrijke bijzonderheden ter kennis van den prins; maar zonder eenig goed gevolg. »De Hertog van SUSSEX behoort tot de oppositie," zoo werd er aan het hof van den souvereinen

Digitized by Google

vorst geredeneerd; »hij is bij gevolg een soort van *Jacobijn;* men kan hem hierin niet vertrouwen." En hardnekkig bleef men voortgaan op den weg, die onvermijdelijk tot het mislukken van het plan leiden moest.

Te midden dezer verwikkelingen kwam de grootvorstin CATHARINA van *Rusland,* weduwe van den hertog van *Oldenburg* *) te *Londen* aan. Deze vrouw, welke niet alleen gezond verstand en oordeel, maar ook veel sluwheid en russische arglistigheid bezat, leerde weldra niet alleen den prins-regent kennen, die haar vreesde en verfoeide, en de prinses CHARLOTTE, die meer karakter en meer opvoeding bezat dan verstand, maar ook den prins van *Oranje*, die verre van verliefd te schijnen op een meisje, dat veel had van een' dartelen knaap in vrouwenkleêren, eerder bedacht was, vermaken na te jagen, waartoe het wulpsche *Londen* hem overvloedig gelegenheid aanbood, dan het hof te maken aan haar, die men hem tot gemalin bestemd had.

De sluwe russin had waarschijnlijk reeds het denkbeeld opgevat zich van den prins meester te maken, hetzij voor hare zuster, de grootvorstin ANNA, hetzij voor zich zelve; zij zette zich aan het werk, en slaagde er zoo gelukkig in, om de onderhandelingen te verwarren, dat zij den roem behaalde, het geheele ontwerp in duigen te doen vallen. Men zegt, dat de twee voornaamste middelen, waarvan zij zich bediende hierin bestonden, dat zij den trots van de jeugdige prinses wist op te wekken, door te wijzen op hare toekomstige grootheid als koningin van *Groot-Brittanje,* uit eigen erfregt voortgesproten, en op het gevaarlijke van een prins te huwen, die van zijnen kant ook tot eene regering bestemd was, waardoor zij zich in een' afhankelijken

*) Zij huwde later met den koning van *Wurtemberg*.

Digitized by Google

toestand zou bevinden, tegenover haren gemaal, die niet alléén de echtgenoot van eene koningin zoude zijn, zoo als prins GEORGE van *Denemarken* de echtgenoot van koningin ANNA was geweest. Na in dit jeugdige hart de snaar der eerzucht te hebben doen trillen, legde zij er zich op toe, die der vrouwelijke eigenliefde aan te slaan, door prinses CHARLOTTE opmerkzaam te maken, hoe weinig de man, dien men haar bestemde, met haar persoon ingenomen scheen te zijn.

Eenigen hebben gemeend, dat prinses CHARLOTTE, LEOPOLD van *Saksen-Coburg* had opgemerkt, die zich op dat tijdstip te *Londen* bevond onder den staf van een' der souvereinen, en dat eene ontkiemende neiging voor dezen prins, die een zeer welgemaakt man was, er haar toe bragt, meer nog dan eerzuchtige drangredenen en kuiperijen, om te verklaren dat zij den prins van *Oranje* nooit zoude huwen. Dit zal echter altijd wel eene gissing blijven, die niet bewezen kan worden.

Bij gelegenheid van het vaststellen der artikelen, waarbij men overeengekomen was, dat de aanstaande echtgenooten gedeeltelijk in *Engeland* en gedeeltelijk in *Holland* zouden wonen, ontvlugtte prinses CHARLOTTE heimelijk het paleis van haren vader, den prins-regent, en nam toevlugt tot hare moeder, waarop zij zelve aan den prins van *Oranje* verklaarde, dat hij niet meer aan eene verbindtenis met haar denken moest.

Kort daarop werd dit besluit officiëel door de engelsche ministers medegedeeld aan de gezanten van den souvereinen vorst der Vereenigde Provinciën.

De prins van *Oranje* keerde onmiddellijk naar *den Haag* terug; het schandaal daardoor te weeg gebragt, weêrgalmde luide, verspreidde zich door geheel *Europa*, en de ver-

Digitized by Google

nedering was voor het Huis van Oranje des te gevoeliger.

De prins-regent was er van zijnen kant, zeer door aangedaan; hij zag er niet alleen eene zegepraal in voor de oppositie; maar wat hem het meest hinderde was, dat hij zich niet kon ontveinzen, dat het ook eene zegepraal was voor zijne vrouw, prinses KAROLINA, welke hij verfoeide. Hij verloor evenwel de hoop niet de onderhandeling over deze vereeniging op nieuw aangeknoopt te zien, en gaf daarom den souvereinen vorst der Vereenigde Provinciën, door tusschenkomst van den gezant FAGEL, den raad, nog geen besluit te nemen tot eene echtvereeniging voor zijnen zoon, zoo lang de belangen, die voor het Huis van Oranje nog moesten geregeld worden, niet vastgesteld waren op het congres, dat binnen kort gehouden moest worden; er bijvoegende, dat, wanneer deze zaak eenmaal geregeld zoude zijn, de vorst de handen meer vrij zoude hebben, om tot een huwelijk te besluiten, dat hij voor zijnen zoon het meest geschikt zoude achten, zoowel uit staatkunde, als uit persoonlijke inzigten.

Waarschijnlijk met het doel, om een ondubbelzinnig bewijs te geven van zijne gehechtheid aan het Huis van Oranje, en om te toonen dat de verijdeling van het huwelijk een feit was, onafhankelijk van zijnen wil, begiftigde de prins-regent, omstreeks denzelfden tijd, den souvereinen vorst der Vereenigde Provinciën, met de orde van den Kousenband, en schenk de Bad-orde aan hem, dien hij gewenscht had eens zijn schoonzoon te mogen noemen. Zijne gunstbewijzen gingen nog verder, want kort daarop gaf de prins-regent den erfprins van *Oranje* het opperbevel over het engelsche leger dat zich in *België* bevond.

De hardnekkigheid waarmede de souvereine vorst was blijven vorderen, dat zijne aanstaande schoondochter haar verblijf in *Holland* zou vestigen, strekte alleen om het Huis

Digitized by Google

van Oranje te berooven van de schitterende toekomst, welke zich op dit tijdstip voor dat stamhuis scheen te openen. Gewis moest het vooruitzigt, de kroon van *Groot-Brittanje* in zijn geslacht over te brengen, voor dezen vorst voldoende geweest zijn, om zijne eischen te matigen. Het ware in het belang van het Huis van Oranje geweest, daarop niet aan te dringen; en in plaats van te willen dat prinses CHARLOTTE in *Holland* kwam wonen, had er alles moeten aangewend worden, om den erfprins op het naauwst aan *Engeland* te verbinden, en het hem als zijn eigen vaderland te doen beschouwen, hetgeen reeds half volbragt was, door zijne opvoeding in dat land, zijne dienst in het engelsche leger, zijne veldtogten in *Spanje,* onder den hertog VAN WELLINGTON, en zijne zeden en gewoonten die reeds geheel engelsch waren. Wie weet wat de toekomst nog te weeg had kunnen brengen? Was het niet waarschijnlijk, dat hij indien hij zich bij zijne vrouw bemind had weten te maken, en bij eene populariteit, welke de naam van Oranje in zoo ruime mate genoot, nog zijne persoonlijke gevoegd had, in het vervolg koning van *Engeland* met CHARLOTTE zou hebben kunnen worden, even als WILLEM III met MARIA? En zoo deze hooge trap van grootheid en fortuin, ook al niet zijn deel geweest ware, dan zouden toch ten minste zijne kinderen souvereinen van dit rijke land geworden zijn, en deze groote en bewonderenswaardige natie geregeerd hebben... Gemaal te zijn van de koningin van *Groot-Brittanje*, generaal der legers of groot-admiraal der *Drie-Koningrijken* — dit was toch al een vrij schoon vooruitzigt, dat wel op kon wegen tegen de souvereiniteit der Vereenigde Provinciën, welke in het gegeven geval den jongeren broeder, prins FREDERIK, te beurt gevallen zouden zijn.

Digitized by Google

Brieven van den heer VAN DER DUYN *aan den souvereinen vorst der* Nederlanden.

» *Doorluchtige Hoogheid!*

» Uwe Koninklijke Hoogheid zal gezien hebben uit de copij van het briefje van lord .... hetwelk de heer FAGEL nog tijd heeft gehad aan onze laatste dépêche toe te voegen, dat ik gisteren den 9en dezer op audientie van den prinsregent zou ontvangen worden.

» Heden kan ik het Uwe Koninklijke Hoogheid bevestigen, dat ik de eer gehad heb de brieven te overhandigen, waarmede ik belast was; en ik mag het genoegen smaken er bij te voegen, dat mijne ontvangst allergunstigst was, in de gewigtige aangelegenheid, waarin Uwe Koninklijke Hoogheid het noodig heeft geoordeeld mij hier heen te zenden. Bij het overhandigen van mijne brieven, liet hij mij naauwelijks den tijd de weinige woorden uit te spreken, die ik er meende te moeten bijvoegen om, volgens de bevelen van Uwe Koninklijke Hoogheid, de eervolle zending waarmede ik belast was, voor te dragen; de prins zeide mij: » Gij schijnt niet ongerust over mijn antwoord." Vervolgens noodigde Zijne Koninklijke Hoogheid ons uit te gaan zitten, en sprak langer dan een kwartier uur, met de meeste minzaamheid, over den staat van zaken in *Holland*, van welke hij zeer goed onderrigt scheen, door een brief van den hertog VAN CLARENCE, gelijk Zijne Koninklijke Hoogheid ons wel wilde mededeelen. Mijnheer de gezant en ik, waren in de gelegenheid, ophelderingen te geven over eenige punten, die door de vergelijking en beoordeeling met een land, zoo geheel verschillend van het onze, dikwerf noodzakelijk worden. Tegen den afloop der audientie, heeft de prins de uit-

Digitized by Google

noodiging, die reeds aan Uwe Koninklijke Hoogheid bekend is, herhaald en er mevrouw de prinses van *Brunswijk* in begrepen.

»Ik voer als bewijs van de groote minzaamheid van den regent aan, dat Zijne Koninklijke Hoogheid de goedheid heeft gehad, zich te verwaardigen mij te onderhouden over het aandeel, dat mij door gelukkige omstandigheden te beurt is gevallen, om tot het herstel der onafhankelijkheid van mijn vaderland mede te werken. Een nieuw bewijs van de welwillendheid van den prins betrekkelijk de zoo belangrijke zaak, die mij herwaarts voert, is, dat toen wij gisteren, de heer FAGEL en ik, ons om drie uur naar lord LIVERPOOL begaven, om te voldoen aan de bijzondere uitnoodiging van zijn lordschap, hij ons naar *Warwick-House* gebragt heeft, waar wij de eer hadden, prinses CHARLOTTE te zien en aan haar voorgesteld te worden. Hare Koninklijke Hoogheid heeft ons zeer beleefd ontvangen, en van dat oogenblik af, vind ik dat Zijne Koninklijke Hoogheid de erfprins nog veel gelukkiger is.

»De heer FAGEL, die door zijne bekendheid met de gebruiken en de zeden van dit land, volkomen in staat is om over de onderscheiding, waarmede men ons behandelt, te oordeelen, heeft mij verzocht niet na te laten U. K. H. te verzekeren, dat men in deze zaak onmogelijk beleefder, en voor U. K. H en haar huis, vleijender vormen kon bezigen, dan men nu doet.

»Mijnheer de afgezant is in de gelegenheid geweest vertrouwelijk met lord LIVERPOOL te spreken, over de geschenken, en nadat zijn lordschap zich belast heeft de plannen en wenschen van Z. K. H. den prins-regent hieromtrent te polsen, is de uitslag daarvan geweest, dat mevrouw de prinses CHARLOTTE, bijgestaan door de hertogin VAN

Digitized by Google

LREDS, zelve zal kiezen wat geschikt zal zijn, voor de som door U. K. H. daarvoor bepaald, hieronder begrepen de omzetting van het portret.

»Ik mag het genoegen hebben U. K. H. te verzekeren, dat in dit land van weelde en duurte, waarvan men zich op het vaste land geen denkbeeld vormen kan, de gezegde som en de bedoelingen van U. K. H aanzienlijk en vorstelijk zijn gevonden. . . . . .

. . . . . .

»Gisteren avond heb ik de beroemde mevrouw STAEL ontmoet, die onder vele andere zaken, ook den toestand van ons land te berde bragt, waarvan zij, met al haar verstand, geen woord begrijpt. Bij deze gelegenheid heeft zij mij ook over U. K. H. gesproken, zoo als men moet spreken, als men de eer heeft U. K. H. te kennen, en bijgevolg op eene wijze, die hare ijverigste bewonderaars moest voldoen. Ik heb de eer enz."

---

28 Maart, 1814.

»*Doorluchtige Hoogheid!*

»Ik heb de eer U. K. H. te melden, dat Hare Majesteit de koningin zich laatstleden Vrijdag, den 25sten, verwaardigd heeft, mij een bijzonder gehoor toe te staan op *Queen's House*. Daar ik met zeer veel goedheid ontvangen werd, heb ik niet nagelaten, haar het verlangen van U. K. H. te kennen te geven, dat zij het huwelijk van mevrouw de prinses hare kleindochter mogt goedkeuren, waardoor het Huis van *Oranje* met dat van *Engeland* naauwer verbonden zal worden; ik heb van deze gelegenheid gebruik gemaakt, Hare Majesteit de vreugde te betuigen, die U. K. H., hare doorluchtige familie, en de geheele hollandsche natie ge-

Digitized by Google

voelden, over de toestemming, welke de prins-regent gegeven heeft op het aanzoek, waarmede ik van wege U. K. H. en den erfprins, de eer had belast te zijn. Hare Majesteit heeft met de meeste vriendelijkheid over het doel mijner zending gesproken. Vervolgens verwaardigde zich de koningin, in eenige bijzonderheden te treden nopens den toestand der Vereenigde Provinciën, en deed mij eenige vragen, over hetgeen men er tijdens de bezetting door de franschen had geleden, die getuigen van het belang, dat Hare Majesteit stelt in onze bevrijding en in de gelukkige komst aan het bestuur van U. K. H. De koningin heeft mij ook zeer uitdrukkelijk gevraagd naar de gezondheid van H. K. H. mevrouw de prinses-douarière.

»De heer FAGEL heeft mij laatstleden zaturdag den brief medegedeeld, dien U. K. H. hem wel heeft willen zenden. Het is mij uit den inhoud gebleken, dat bij het verleenen eener onbepaalde volmagt voor de onderhandeling over en de teekening van het huwelijkskontrakt, het U. K. H. behaagd heeft mij daartoe, gezamenlijk met haren afgezant, te belasten. Ik verzoek U. K. H. mijne opregte dankbetuiging te willen aannemen voor dit nieuw bewijs van hare welwillendheid, en zich verzekerd te houden, dat ik deze mij betoonde eer naar waarde weet te schatten.

»Betreffende het tijdstip waarop de plegtigheid van het huwelijk zou kunnen plaats hebben, kan ik U. K. H. verzekeren, dat men ons tot nu toe nog altoos gesproken heeft van de maand Mei. Later, er met den heer FAGEL over sprekende, scheen lord LIVERPOOL daarvan minder zeker te zijn, en sprak van het begin van Junij; ik zou echter niet gelooven, dat men van deze zijde uitstel te vreezen heeft, en dat eerder het laatst van Mei dan het begin van Junij vast-

Digitized by Google

gesteld zal worden. Zoodra ik er iets meer bepaalds over verneem, zal ik niet nalaten er U. K. H. van te verwittigen.

»Ik reken het mij verder nog tot pligt de vrijheid te nemen om, onder betuiging van den meesten eerbied, met eene vrijmoedigheid, die mij wel zal vergund wezen en omtrent welker beweegredenen ik durf zeggen, dat U. K. H. zich niet bedriegen kan, mede te deelen, dat de reis van U. K. H. in persoon, bij gelegenheid van het huwelijk, moeijelijkheden zou kunnen te weeg brengen, aan welke men, dunkt mij, met de beste bedoelingen tegenover U. K. H., hier in *Engeland* niet denkt, waar men in het algemeen, indien het mij geoorloofd is het te zeggen, geene andere voorzorgen gebruikt en beschikkingen maakt, dan voor zoo verre het de hoogere en onmiddellijke belangen der regering betreft; waar men vooral weinig of geen denkbeeld heeft van hetgeen men noodzakelijk beschouwt aan eene hofhouding op het vasteland; waar men het misschien moeijelijk eens zou worden over de étiquette, die jegens een' vreemden souverein in acht genomen moet worden. Indien U. K. H. het mij beveelt, zal ik trachten de redenen van mijn gevoelen daarover breedvoeriger mede te deelen. Onzeker over de bedoelingen van U. K. H., durf ik er haar ook niet mede lastig vallen. Ik zal er alleen dit nog bijvoegen, dat ik de zekerheid verkregen heb, dat men niet voornemens is U. K. H. en mevrouwen de prinsessen te huisvesten, hetgeen ook voorzeker moeijelijk zoude gaan, door het gebrek aan paleizen te *Londen*. Daar U. K. H. dit land beter kent dan ik, zal de aan haar gedane uitnoodiging dan ook wel in dezen zin opgevat zijn. Ik achtte het echter van mijn' pligt, haar mede te deelen wat ik daaromtrent had vernomen.

Digitized by Google

» Wanneer deze dépêche U. K. H. overhandigd wordt, zal zij, naar ik gis, weder in *den Haag* terug zijn van de gewigtige plegtigheid harer inhuldiging te *Amsterdam*. U.K.H. veroorlove mij, haar mijnen eerbied en mijne zegenwenschen aan te bieden, met de heilbeden, welke ik voor het geluk van een' souverein uitstort, dien ik, door persoonlijke gevoelens van opregte verknochtheid, mij gelukkig reken te dienen, en onder wiens bestuur ik zeker ben, dat onze natie, welke zoo lang beklagenswaardig was, zich weêr verheffen en gelukkig worden zal.

» Ik heb de eer te zijn, enz. enz.

Zonder dagteekening.

» *Doorluchtige Hoogheid!*

» Ik brand van verlangen, mij in tegenwoordigheid van U. K. H. te bevinden, om mondelings een verslag te kunnen geven van eenige bijzonderheden, die kwalijk schriftelijk te behandelen zijn. Het spijt mij haar te moeten mededeelen, dat de heer FAGEL, ondanks de pogingen, die hij heeft aangewend, nog niet de redactie der additioneele artikelen voor de regeling der troonsopvolging van het koningrijk *Engeland* en der souvereiniteit der *Nederlanden*, door den Lord-Kanselier voorgesteld, ontvangen heeft. Dit vertraagt nog de sluiting van gezegd traktaat, en de onderteekening van het huwelijks-kontrakt, onafhankelijk van de discussiën, die er nog kunnen ontstaan uit de bepalingen, waarvan sprake is in de dépêche door den gezant FAGEL gisteren van U. K. H. uit *den Haag* ontvangen, en die hij mij wel heeft willen mededeelen.

» Het artikel, dat het gewone verblijf der aanstaande echt-

Digitized by Google

genooten bepaalt, is eene teedere aangelegenheid, en is een van die snaren, welke men zorgvuldig vermijdt aan te roeren, en waarover het moeijelijk zou zijn eene oogenblikkelijke bevrediging te erlangen; het zou misschien gevaarlijk wezen, voor hetgeen soms toevallige gebeurtenissen nog kunnen opleveren, die beslissing nu reeds te eischen. Er bestaat reden om te gelooven, dat deze beslissing eindelijk en ten laatste zal afhangen van den persoonlijken wil der prinses, de aanstaande schoondochter van U. K. H.; en zou men zich ook niet mogen vleijen, dat de erfprins, wanneer hij eenmaal haar gemaal zal zijn, op dezen wil een meer onmiddellijken en meer bepaalden invloed zal uitoefenen, dan alle vroeger gemaakte bepalingen, zelfs in de veronderstelling dat het verblijf in *Holland* eene bepaling in het kontrakt zou kunnen worden? Ik geloof dus, indien U. K. H. het mij veroorlooft mijne gedachte bloot te leggen, dat, welke ook het zeer natuurlijke verlangen van U. K. H, en de tegenwoordige bedoelingen van prinses CHARLOTTE daarover mogen zijn, er niets mede gewaagd wordt, niet alleen wanneer dit punt onbeslist blijft, maar omdat zelfs dan ook het voordeel aan de zijde van U. K. H. zoude zijn; vooreerst volgens het beginsel, dat hetgeen niet verboden wordt, geoorloofd is; vervolgens omdat het beste middel om het doel te verhinderen van eene oppositie, welke zich tegen het vertrek der prinses uit het koningrijk verzet, misschien daarin zoude bestaan, om niets te vragen wat bepaald met deze vrees in strijd zoude wezen; maar aan den prins-regent, wiens bedoelingen U. K. H. kent, en aan de regering de zorg over te laten, iedere ernstige botsing te vermijden met de partij, die vijandig is aan hunne inzigten.

Ik gevoel echter, dat voor U. K. H. in het bijzon-

Digitized by Google

der en om aan al hare onderdanen voldoening te geven, even als voor de verder te nemen schikkingen, het oneindig verkieslijker zoude zijn, dat er ten spoedigste een besluit, althans eene overeenkomst getroffen werd; maar ik moet U. K. H. nogmaals, hoewel met leedwezen, verklaren, dat ieder aanzoek, naar het mij voorkomt, aan den eenen kant veel verlegenheid kan veroorzaken, en aan den anderen kant eene oppositie doen ontstaan, welke door het geduld en den persoonlijken invloed van den erfprins, mogelijk kan gestild en ongemerkt uitgedoofd worden."

Zonder dagteekening.

Als vervolg op het rapport, dat ik de eer had U. K. H. door den laatsten koerier te doen toekomen, moet ik haar melden, dat het Z. K. H. de hertog van SUSSEX is, die op de meest verpligtende wijze over het doel mijner zending sprekende, mij in staat stelde U. K. H. mede te deelen hetgeen ik kort geleden heb gemeend te harer kennis te moeten brengen. U. K. H. kent den hertog; zij weet, dat de prins het voor den oogenblik met de oppositie eens is, waarvan hij de welwillendheid had mij de redenen op te geven.

Ik werd aan Z. K. H. op het diné van den Lord-Maijor voorgesteld; Z. H. deed mij de eer aan, zeer langen tijd met mij te spreken, en het verlangen te kennen te geven mij te onderhouden over eene zaak, die daar niet kon behandeld worden, mij uitnoodigende te *K*.... te komen.

Acht dagen later, ontving ik de uitnoodiging, mij daarheen te begeven; en in een gesprek, dat langer dan een uur duurde, gedurende welken tijd ik slechts te luisteren had, sprak de prins

Digitized by Google

mij over de zwarigheden, welke een onbepaald verblijf van prinses CHARLOTTE in *Holland*, na zich zou slepen; terwijl hij zijn gevoelen en zijne raadgevingen door beweegredenen ondersteunde, te lang om hier aan U. K. H. breedvoerig vermeld te worden. De hertog, die een wezenlijk belang in den erfprins stelt, scheen te gelooven, dat de bepaling over het verblijf van de prinses, door eene reis van H. K. H. naar *Holland* vervangen, zonder eene vaste woonplaats op te geven, naar ieders genoegen zoude zijn; en dat daardoor discussiën zouden vermeden worden, die onvermijdelijk en voor beide natiën misschien even onaangenaam zouden wezen. Ik meende uit dit gesprek te mogen besluiten, dat de prins het wenschelijk achtte, U. K. H. hiervan te doen verwittigen. Zij moge dus oordeelen in hoeverre aan dezen raad, welks goede bedoelingen ik echter niet in twijfel trek, belang moet worden gehecht.

»Zonder natuurlijk eenig gewigt te hechten aan mijn persoonlijk gevoelen omtrent deze zaak, verlang ik echter dat U. K. H. wel overtuigd zij, dat buiten hetgeen waaraan ik als hollander de voorkeur moet geven, het mij hoogst wenschelijk voorkomt en van het grootste belang is voor het geluk der aanstaande echtgenooten, dat zij, zooveel mogelijk, hun verblijf in *Holland* houden, en dat de engelschen zelve, de hofstoet der prinses misschien uitgezonderd, hunne belangen verkeerd inzien, wanneer zij haar geheel en al hier wenschen te houden.

»Ik zal er, als een gevoelen van mijzelven bijvoegen, hetgeen ik reeds vóór mijn gesprek met den hertog heb meenen te mogen opmerken, dat ik geloof, dat de mededeeling van het huwelijk aan het Parlement, zoo laat mogelijk zal geschieden, misschien kort vóór het einde der zitting, en dat daaruit ten deele de vertraging van de onderteekening voort-

Digitized by Google

spruit; want tot dus verre zijn de additioneele artikelen van den kanselier nog niet aan den heer FAGEL overhandigd geworden.

»Indien het waar is, gelijk men mij verzekerd heeft, en zoo als U. K. H. bekend kan zijn, dat mevrouw de prinses CHARLOTTE, na haar voornemen aan Haren Doorluchtigen vader bekend gemaakt te hebben, er den erfprins dadelijk van verwittigd heeft, dan heeft Z. K. H. gebruik kunnen maken van de overtuigingsmiddelen, welke zijne tegenwoordige en toekomstige positie ongetwijfeld moet uitoefenen op het gemoed der prinses, ten einde haar te doen handelen naar de waarlijk juiste inzigten van den prins-regent."

Digitized by Google

FRAGMENT N°. 5.

Over het verleenen van den grafelijken titel aan den Heer van der Duyn.

Het begiftigen van den titel van Graaf, door den nieuwen souverein van het nieuwe Koningrijk der *Nederlanden*, was eene kwalijk geplaatste scherts; of wel, wanneer men het ernstig opneemt, was het een geschenk dat de koning zich zelven gaf, door zich er mede te haasten het constitutioneele en koninklijke prerogatief in toepassing te brengen, dat hem het regt geeft om zijne onderdanen tot den adelstand te verheffen en titels te verleenen.

Laat ons hier met een enkel woord den adel in de Vereenigde Provinciën bespreken. Officiëel erkende adel, bestond slechts voor die geslachten, welke tot de zoogenaamde ridderschap der verschillende provinciën behoorden, en alleen geregtigd waren daar zitting te nemen. Vandaar dat die geslachten ten minste twee honderd tot twee honderd vijftig jaren oud waren, aangezien de Republiek niemand tot den adelstand verheffende, deze adel een deel uitmaakte van de Staten der provincie, bijgevolg van de souvereiniteit, en reeds dagteekende van het tijdstip vóór de vestiging der

Digitized by Google

Republiek in de XVIe eeuw. Daar de familiën, welke tot den hoogen adel behoorden, onder de souvereinen vóór de Revolutie van 1566 òf uitgestorven waren, òf het land verlaten hadden, hadden zij, die zich in het land bevonden, en den stand der edelen uitmaakten, geen regt op de oude titels van hertog, markies, graaf of baron. Degenen, die ze voerden, hadden ze ontvangen door diploma's van vreemde vorsten, hetzij op reizen, hetzij anderzins door te deelen in het gebruik, of liever in het algemeen misbruik van titels, die men sedert het begin der XVIe eeuw gaf en ontving uit hoffelijkheid, zonder er het minste gewigt aan te hechten. De Republiek kende echter hare leden volstrekt geen titel toe, en gaf ze bijgevolg in geene akte, die van hare griffiën of secretariaten uitging.

De familie VAN DER DUYN voerde op deze wijze, zoo als vele anderen, den titel van baron, op welken zij, volgens de wetenschap der wapenkunde, geen regt had. Zij stelde veel meer prijs op de oudheid van haar geslacht en op de diensten den lande bewezen, welke diensten gedurende een aanmerkelijk tijdsverloop echter hadden opgehouden, door de gehechtheid van de familie VAN DER DUYN aan het Roomsch-Katholijk geloof. Eerst op het einde der XVIIe eeuw is zij tot het Protestantisme overgegaan. Uit het bovenstaande zal het dus niemand verwonderen, dat hij, wiens voorouders eeuwen lang regt hadden op een' waarachtigen adel, geen voortbrengsel eener vorstelijke luim, maar door de instellingen van zijn vaderland erkend en verkregen, geenszins vereerd kon zijn met een' eenvoudigen, nietsbeteekenenden titel.

Men wilde hem eerst tot markies benoemen, maar hij wilde daar niets van weten. Het *saute Marquis* zou de komedie nog bespottelijker gemaakt hebben. Hij gaf dus te

Digitized by Google

kennen, dat hij, indien men er in volhardde hem er mede te willen opsmukken, kortaf weigeren zou; en men bepaalde zich nu tot dien van graaf.

Om het nog belagchelijker te maken, gaf men hem dezen titel met het regt van eerstgeboorte, zoodat onder de menigte van graven, die de wereld en de zamenleving als het ware overstroomen, de jongere kinderen van hem, dien men op deze wijze voor het wagen van zijn leven meende te moeten *beloonen*, baronnen blijven, en dat nog al beleefdheidshalve: *Risum teneatis, amici.*

Digitized by Google

FRAGMENT N°. 6.

Portret van den Graaf van Hogendorp. Zijne oneenigheid met Koning Willem I.

De Graaf VAN HOGENDORP, met een uitgebreid en helder verstand, met verschillende kundigheden begaafd, maar vooral ervaren in staathuishoudkunde en in alles wat regeringszaken betreft, paart bij al deze kostbare hoedanigheden, de nog meer zeldzame van een edel en moedig hart. Vast en onwrikbaar van karakter, bezit hij in een woord al de eigenschappen, die voor den waren staatsman een vereischte zijn; maar als keerzijde van zulk eene schoone medaille, en als om schatting aan de menschelijke zwakheid te betalen, biedt dezelfde Graaf VAN HOGENDORP den opmerkzamen waarnemer dan ook het schouwspel van gebreken, die maar al te dikwerf de verstandelijke vermogens, waarmede de hemel hem begiftigd heeft, vergezellen. Hij bezit in alles eene overdreven eerzucht, die somtijds zich vernedert om tot kleingeestige, betreurenswaardige en ijdele nietigheden af te dalen; hij koestert een hoog denkbeeld van

Digitized by Google

zich zelven en heeft niet alleen behoefte om alles te beheerschen, wat hem omringt, maar ook om als een orakel, welks minste ingevingen kracht van wet hebben, gehoord te worden; hij heeft in een woord, het meest despotieke karakter en den meest heerschzuchtigen geest dien men zich denken kan; en wat welligt nog erger kan heeten dan het wezenlijk bestaan van dat despotisme, is de dwaasheid, die behoefte (om uitsluitend heerschappij te voeren) zonder eenige terughouding te laten blijken; zoodanig zelfs dat deze zucht, door op eene langzame en stelselmatige wijze zich te verklaren, onophoudelijk verraden wordt bij de tentoonstelling eener pedanterie, die aan het bespottelijke zoude grenzen, indien men voor een' oogenblik den achtenswaardigen man kon vergeten, dien men voor zich heeft, in zijne verdiensten, zijne kundigheden, met al wat hij deed en voor zijn vaderland verder wenschte te doen, en de vele nuttige en opmerkenswaardige zaken, die hij op eene wijze voordraagt, even onaangenaam voor zijne toehoorders als voor zich zelven. Dit gaat zoo verre, dat die pedante en somtijds trotsche manieren hem talrijke vijanden berokkenden, ten minste de populariteit die hij genoot en waarop hij zooveel aanspraak had, aanmerkelijk verminderden en ongelukkig medewerkten, om den eersten grond te leggen tot zijne oneenigheid met den Koning der *Nederlanden*.

Naar de schets die ik nu van het karakter en de talenten, maar te gelijkertijd ook van de gebreken van den Graaf VAN HOGENDORP ontworpen heb, is het gemakkelijk te begrijpen, dat de bekwame, maar standvastige en eerzuchtige Staatsman, zelf in staat om te regeren, of ten minste om waardig den post van eersten minister te bekleeden, in een rijk dat bestuurd werd, gelijk *Engeland* bij voorbeeld, noch instemmen, noch zich op den duur verstaan

Digitized by Google

kon met een vorst, als de nieuwe souverein der *Nederlanden* was.

Deze onderscheidde zich door een niet minder heerschzuchtigen geest, dan zijn minister, maar had een veel minder omvattend verstand. Zijne kundigheden waren wel veelvuldig; maar hij bezat geene uitgebreide begrippen; daardoor kon hij moeijelijk die van anderen naar waarde schatten; hij was zwak van karakter, weinig openhartig, schroomvallig, begeerig zich met alles te bemoeijen, zoowel met nietige dingen als met die, welke hem noodzakelijk moesten bezig houden; voor het overige gedreven door eene vermoeijende zucht naar werkzaamheid zonder eenig bepaald doel, altijd onledig met bezigheden die eigenlijk een eerste kommies verrigten moest, en dat zoowel uit smaak en gewoonte, als uit overdreven angst iets van zijn gezag te zullen verliezen, eindelijk ook nog uit vrees van den schijn te hebben, in zijn bestuur aan den invloed van anderen onderworpen te zijn; eene zeer eigenaardige vrees van een bekrompen en besluiteloozen geest.

Het is niet te verwonderen dat twee mannen, die in alles zoo zeer van elkander verschilden, en beiden in eenen toestand geplaatst, als waarin zij zich bevonden, niet met elkander konden overeenstemmen en elkander ook niet konden verstaan; evenmin is het te verwonderen, dat zij van weêrszijden niets van hunne beginselen opofferden en elkander niets toegaven, daar geen van beiden noch behendig noch inschikkelijk genoeg was, om den uitwendigen vorm te plooijen, waardoor de staatsdienaar er in geslaagd zou zijn den vorst te beheerschen, zonder dat deze er het bewustzijn van had; of wel de vorst door de zwakheden van den minister te ontzien, en door hem alleen te gewennen aan lastige formaliteiten, de uitstekende bekwaamheden

Digitized by Google

van den staatsman, die zijn weêrga misschien in de noordelijke landen niet had, ten algemeenen nutte had kunnen aanwenden en gebruik maken van een geluk, dat hij niet wist te waarderen.

In weêrwil evenwel, van de onaangename verhouding tusschen de twee bedoelde personen, die ons bezig houden, zou bekwaamheid in staatszaken aan den eenen kant, — zwakheid van karakter, erkenning van gewigtige diensten, welke men nog niet geheel en al scheen te willen vergeten, en gebrek aan kennis met de zeden van het land aan den anderen kant, den invloed van den Graaf VAN HOGENDORP nog eenigen tijd hebben kunnen doen duren, en hem zijn post van vice-president van den Raad van State doen behouden, die hem ook zitting gaf, in den Raad der Ministers, Kabinetsraad genaamd; maar eene verklaarde vijandschap, gedeeltelijk ontstaan uit den naijver van twee zijner ambtgenooten, zeer bekwame maar in boosaardige spotlust bedreven mannen, stelde alles in het werk om den man in ongenade te doen vallen wiens meerdere bekwaamheden, en vooral wiens vast karakter en aanmatigende toon hunne eigenliefde hinderden, en hun in den weg stonden, (vooral den heer FALCK) om zich van het vertrouwen des konings meester te maken, en aldus hun doel te bereiken, dat echter zeer uiteenloopend was.

Deze mannen waren de Baron VAN NAGELL VAN AMPSEN en de heer FALCK *): de een stond aan het hoofd van het

*) De heer FALCK ontving loon naar werken; want zijn verstand, zijne veelvuldige bekwaamheden en zijn overwigt in geestvermogens, boezemden den kleingeestigen Koning WILLEM I weldra vrees in. Deze meende op te merken, dat de heer FALCK hem zocht te beheerschen. Dit bewoog den Koning hem zijne betrekking van secretaris van Staat te ontnemen, en hem in plaats daarvan de portefeuille van het ministerie van

Digitized by Google

departement van buitenlandsche zaken, en de tweede was belast met het bestuur van de Staats-secretarie, welke betrekking hem dagelijks in aanraking bragt met den koning. Deze twee Staatsdienaars, listig, spotziek en sluw genoeg om alles wat belagchelijk was dadelijk op te merken, en door eene behendige spotternij te doen uitkomen, slaagden er weldra in den grooten Staatsman aan de kaak te stellen, wiens onvoorzigtige en waanwijze handelingen een wezenlijk heerschzuchtig karakter aan den dag legden en eene ziel verraadden, bewust van zijne eigene verdienste en van zijne vermogens, en er toe bijdroegen, wij moeten het erkennen, dezen man aan de satiren zijner staatkundige vijanden prijs te geven. Eindelijk mogt het gelukken hem zoo niet geheel en al gehaat te maken bij het hoofd van den Staat, dan ten minste hem door den monarch als hinderlijk en lastig te doen beschouwen; vooral toen men er toe geraakte dezen te doen gelooven, dat de Graaf VAN HOGENDORP er naar streefde hem te beheerschen, en meer nog dat de overtuiging, welke men algemeen van zijne bekwaamheid had en de volksgunst welke de minister genoot, dit in de oogen van velen waarschijnlijk zou doen voorkomen.

Er is niets dat menschen van een klein en middelmatig verstand, vooral wanneer het vorsten zijn, zoo zeer vreezen, dan den naam te hebben van door anderen geleid te worden; deze vrees, gevoegd bij de gedwongen erkentelijkheid,

---

koloniën en van koophandel te geven. Op dit tijdstip werd de heer DE MEY VAN STREEFKERK aan het hoofd van de Staats-secretarie geplaatst; hij was altoos vlijtig en werkzaam, maar als Staatsman beteekende hij niets; hij kwam zóó getrouw de bevelen van zijn meester na, dat men van hem zeide, dat hij eene klok was die geen geluid gaf, dan wanneer de koning er op sloeg: de koning kon nu verzekerd wezen, dat hij niet voor een lastigen voogd bevreesd behoefde te zijn.

Digitized by Google

die de koning, den in zoovele opzigten bewonderenswaardigen man, met wien wij ons thans bezig houden, verschuldigd is, was overigens voldoende voor den vorst, die zich op gezag liet voorstaan, of liever zich beroemde op de wijze van FREDERIK II te regeren, om zich te ontdoen van een' mentor, of op zijn zachtst genomen van een' onafhankelijken en juist daarom lastigen toeschouwer. Ziedaar de middellijke en onmiddellijke oorzaken, waarom de man, die, ondanks meer schijnbare dan wezenlijke gebreken, het land zou hebben weten te besturen gelijk hij het van vreemde heerschappij had weten te bevrijden, het kabinet moest verlaten. Hierin wil ik altijd gaarne den Graaf VAN HOGENDORP regt laten wedervaren. Hem, en *hem alleen* *) is men het denkbeeld verschuldigd van den opstand tegen de franschen, en bijgevolg ook van de omwenteling, die in 1813 het Huis van Oranje, in den persoon van WILLEM I aan het hoofd des bewinds bragt; want zeker zouden de vereenigde mogendheden, en vooral *Engeland*, dezen vorst niet verkozen hebben, indien eene verandering in de regering alleen en uitsluitend aan de verovering van *Holland* door de verbondene legers ware te danken geweest.

De onmiddellijke aanleiding tot het beslissende feit, waardoor de heer VAN HOGENDORP genoopt werd, zijn ontslag als vice-president van den Raad van State in te dienen, en het kabinet te verlaten, werd te weeg gebragt door een willekeurig verbod, hem van wege den Koning gedaan,

*) Dit is met des te meer zekerheid aan te nemen, omdat deze regelen geschreven zijn door den Graaf VAN DER DUYN, die den Graaf VAN HOGENDORP in zijne edele onderneming ondersteunde; en omdat men bepaald zeggen kan, dat het deze twee mannen waren, die, beiden in groot aanzien bij hunne landgenooten, het juk der franschen in *Holland* in 1813 afwierpen.

Digitized by Google

om eene Memorie in het licht te geven, die hij Z. M. in April 1816 aangeboden had. Dit geschrift handelde over de nationale schuld, de vereeniging van *België* en *Holland*, het finantiewezen van het Koningrijk, den nationalen voorspoed en den volksgeest.

Verontwaardigd over dit verbod, dat reeds aantoonde wie onze *homuncule (ex ungue leonem)*, en hoe groot zijne vrees was voor publiciteit en zijn smaak voor despotieke maatregelen; verontwaardigd, zeg ik, over dit verbod, was de Graaf VAN HOGENDORP het gedurende eenige maanden, nog met zich zelven niet eens of hij zoude voortgaan met zijn vaderland te dienen en het te behoeden voor finantieele verwarring waaraan hij het schier ten prooi zag, dan of het hem onmogelijk zijn zoude, ondanks zijne krachten en talenten, om nog werkelijk nuttig te wezen onder een' ondankbaren en zwakken vorst.

De heer VAN HOGENDORP vroeg bijgevolg om zijn ontslag, dat hij, wat misschien na hetgeen voorafgaat, vreemd zal schijnen, slechts met moeite erlangen kon. Hetzij berouw, hetzij valsche schaamte, hetzij vrees voor de openbare meening, wie het aftreden van den man aan wien men de bevrijding des vaderlands van het juk van NAPOLEON te danken had, niet anders dan smartelijk kon wezen, hetzij dat van dat alles slechts de schijn bestond, zooveel is intusschen zeker, dat men zich niet haastte het herhaaldelijk gevraagd ontslag te geven. Men hield zich alsof men hem den tijd wilde laten, om de gevolgen van dit besluit rijpelijk te overwegen, en om terug te komen op hetgeen men meende, dat slechts eene kwade luim was van de zijde van den heer VAN HOGENDORP. Toen deze nu eindelijk den laatsten dag der maand September of October 1816, bepaald had aangewezen als het tijdstip, waarop hij

Digitized by Google

zich van de pligten aan zijn' post verbonden, ontslagen rekende, werd de Graaf VAN DER DUYN door den koning belast, eene laatste poging aan te wenden, ten einde zijnen geachten vriend over te halen, van zijn besluit terug te komen. Al deze huichelarij was te vergeefs; eenmaal vast besloten zijnde, bleef hij onwrikbaar volharden, en zeide op den hem eigenaardigen toon: »De sluijer is verscheurd, en de begoocheling verdwenen."

Sedert dien tijd bepaalde zich de Graaf VAN HOGENDORP, tot zijne pligten als lid der tweede Kamer der Staten-Generaal, welke hij echter meer met geweten en diepe kennis van zaken, dan met bekwaambeid en behendigheid vervulde. Ofschoon hij altoos met openhartigheid en somwijlen met goed gevolg de maatregelen der regering bestreed, kon hij echter nooit in de vergadering dat overwigt verkrijgen, hetwelk hem zoo regtmatig toekwam; en het ware voor het algemeen welzijn wenschelijk geweest, dat hij dat overwigt bezeten had. Ook daar, en welligt nog meer dan in de discussiën van het Kabinet en van den Raad van State, verwekten zijn gebiedende toon, zijne langzame en beslissende voordragt, ergernis en, wat nog slimmer is, verveling bij mannen, die hem op verre na niet evenaarden. Ofschoon hij zich van harte aan de zijde eener ernstige en stelselmatige oppositie schaarde, en het fransch vloeijend sprak, kon hij zich echter nooit opregt vereenigen met de oppositie, die de belgen tegen de regering voerden, noch als een harer hoofdleiders aangemerkt worden; wel is waar maakte de onafhankelijkheid van zijn karakter en zijn stand zoodanig streven niet noodzakelijk, en daar hij als hollander met dat gedeelte der vergadering, over het stelsel van verbod, hetwelk de belgen ten voordeele der fabriek-nijverheid eischten, verschilde, moest alleen dit verschil eene toenadering beletten tusschen

Digitized by Google

de oppositie der belgische gedeputeerden, en die van welke de Graaf VAN HOGENDORP het orgaan was geworden in de tweede Kamer.

Van dat oogenblik af, werd de heer VAN HOGENDORP eene nieuwe hinderpaal voor de regering, en het mag nuttig geacht worden, hier een bewijs te leveren van den afkeer, die door de misstappen welke hooggeplaatste personen zich somtijds zelven te verwijten hebben, wordt te weeg gebragt. Ofschoon de oppositie van den Graaf VAN HOGENDORP gematigd was, boezemden echter zijne bekwaamheden vooral van het finantiewezen en zijn' naam, den koning zulk eene vrees in, dat deze vorst reeds in 1818 den gouverneur van *Zuid-Holland,* den Graaf VAN DER DUYN, wilde overhalen, heimelijk al zijnen invloed te doen gelden bij de Staten dezer provincie, die getrouw en bestendig den grooten Staatsman herkozen, om de herkiezing van zijnen geachten vriend te beletten. Was dat niet even kleingeestig als slecht?

Twee jaren later, werd eene andere poging aangewend om den man, dien men niet schijnt gekend te hebben, uit de tweede Kamer te verwijderen, omdat men zoozeer zijnen invloed vreesde; maar ook deze poging was even onhandig en vruchteloos als de eerste. Zonder er hem iets van te laten weten, benoemt de koning den Graaf VAN HOGENDORP nu tot lid van de eerste Kamer der Staten-Generaal, omdat daar met gesloten deuren beraadslaagd wordt, en de regering er ten minste op negen tiende der stemmen rekenen kon. »Ik laat »mij niet om den tuin leiden," zeide de groote man, en haastte zich de koninklijke gunst van de hand te wijzen; men meent zelfs dat hij glimlachte, toen hij zijne weigering onderschreef; hij, de man die maar zelden eens kon lagchen!

De tijd brak echter aan, waarop hij de Staten van *Holland* verzocht, hem niet meer met hunne keus te vereeren.

Digitized by Google

Het was toen een oogenblik van verademing voor den souverein, dat de scheuring der twee rijken korten tijd voorafging.

»Van dezen dag af," zegt de Graaf VAN DER DUYN, »leefde de groote man verwijderd van het tooneel der wereld, in den kring zijner familie, slechts van zeer weinig »oude vrienden bezocht; hij hield zich nog onledig met stu»diën en werkzaamheden, die voor het algemeen welzijn, »weldadig en nuttig moesten zijn.

Digitized by Google

FRAGMENT No. 7.

Portret van Koning Willem I.

Gij vraagt mij, of ik de brochure, getiteld: »*Revue politique de l'Europe en* 1825" gelezen heb, en wenscht er mijne gevoelens over te kennen. Ja, ik heb dit allerbelangrijkst vlugschrift gelezen, dat vooreerst de verdienste heeft, zeer goed geschreven te zijn, omdat het met een' eenvoudigen stijl, een waarlijk buitengewone overtuigingskracht en heldere begrippen vereenigt; daarbij geschreven met de beste bedoelingen en met grondige kennis van den moreelen en staatkundigen toestand van ons *Europa*, waar de zegepraal der vrijheid en der verlichting op vooroordeel en onkunde met elken dag niet alleen bevestigd wordt, maar ook spoedig nabij zal zijn.

Ik heb echter eene aanmerking in het midden te brengen over hetgeen de schrijver zegt over ons nieuwe Koningrijk, en den koning die ons regeert; en het is deze, dat zoo hij al gelijk heeft wat het feit betreft, dat wij niet zoo gelukkig zijn als wij zouden kunnen wezen, en dat wij, door de hoogopgevoerde belastingen, de vrijheid die wij

Digitized by Google

genieten te duur betalen, hij zoo iets het hoofd van den Staat niet ten laste moest leggen. De oorzaken van dit feit zijn veelvuldig; indien de schrijver aan den eenen kant, den persoon des konings een weinig te veel prijst, verliest hij daarentegen te veel uit het oog de moeijelijkheden van diens posititie, welke vreemd, ik zou bijna zeggen éénig is in de jaarboeken der staatkunde; om al de verpligtingen daaraan verbonden wel te vervullen, zouden er hoedanigheden en talenten gevorderd worden, niet alleen zeldzaam, maar welker zamenwerking onmogelijk is, omdat de noodzakelijke vereischten daartoe onderling in strijd zijn. Daar gij nu mijn oordeel uitgelokt, en mijne pen in beweging gebragt hebt, maak ik van deze gelegenheid gebruik om eenige denkbeelden neêr te schrijven, die ik door ondervinding in de wereld, door overdenkingen, door eene tamelijk naauwkeurige kennis van het karakter en de zienswijze des konings, verkregen heb.

Alvorens ons met de regering bezig te houden, komt het mij natuurlijk en noodzakelijk voor, zich een denkbeeld te vormen van hetgeen geregeerd wordt. Laat ons dus eerst zien wat het nieuwe Koningrijk der *Nederlanden*, (een gewrocht der hedendaagsche staatkunde, en dat om met één woord maar alles te zeggen, zijn bestaan te danken heeft aan de belangen van *Engeland* op het vaste land) eigenlijk is. Dit Koningrijk werd, op de wijze van NAPOLEON, in het leven geroepen, dat wil zeggen: afgeteekend op eene kaart, zonder op zeden, gewoonten of godsdienst van de bewoners der landen waaruit het bestaat, te letten, en heeft bij het groote nadeel, dat het nieuw is, nog dat van uit de meest ongelijkslachtige bestanddeelen zamengesteld te zijn. Ik geloof, dat dit zoo waar is, dat wanneer men de noordelijke Gewesten, namelijk de oude Republiek der Vereenigde Provinciën,

Digitized by Google

met *Duitschland* tot aan den *Oder* toe vereenigt, men alsdan minder tegenstrijdige zeden en gewoonten ontmoeten zou, dan zuidelijk van *Antwerpen;* zoo zouden *Brussel* en zijne omstreken beter bij *Lyon* of *Bordeaux*, dan bij *Amsterdam* of *Leeuwarden* te voegen zijn. Verschil in godsdienst, taal, zeden en gebruiken, zijn eene bijna onoverkoombare scheidsmuur tusschen beide volken, en verijdelt de hoop die men koestert, dat beide eenmaal *één* volk zullen uitmaken, zoolang als een regtvaardig en gematigd koning de weegschaal, zoo naauwkeurig mogelijk, tusschen de twee tegenstrijdige bestanddeelen waaruit dit vreemde mengsel bestaat, in evenwigt zal willen houden.

Ook de geschiedenis dezer beide helften van ons Koningrijk, d. i. hunne vroegere toestand, alvorens eene verbindtenis gesloten werd, die geenszins op wederzijdsche neiging rustte, doch waartoe zij gedwongen werden, komt hierbij in aanmerking. De noordelijke gewesten waren sedert twee honderd jaren eene oligarchische Republiek; de zuidelijke gewesten, altijd de twistappel tusschen twee absolute monarchiën. Kunnen er ooit bestanddeelen gevonden worden die, ieder op zijne wijze, meer ongelijk en meer bepaald in strijd zijn met hetgeen men in onze dagen een constitutioneel Koningrijk noemt? Aan de eene zijde, niet alleen oude gewoonte van onafhankelijkheid, maar ook herinnering van vroegere persoonlijke magt; aan den anderen kant: de hoogmoed eener adellijke aristocratie, zonder talenten, een bigot volk, en bijna geene middelklasse.

Welke staatsregeling heeft men nu uitgedacht voor dit mengelmoes dat, ik zeg het met leedwezen, zoo weinig geschikt is voor de regelmatige en stelselmatige uitoefening van politieke regten?

Een vreemd zamenraapsel van beginselen, van oude en

Digitized by Google

nieuwe denkbeelden, eensdeels voorbedachtelijk onvolledig gelaten, om zooveel doenlijk de oude overleveringen en wetten der Republiek getrouw te blijven, en ten andere om den koning de meest mogelijke magt in handen te geven: daarom heeft onze gebrekkige en onregelmatige constitutie geene wezenlijk onafhankelijke, dat is: erfelijke eerste Kamer, noch ministeriëele verantwoordelijkheid; twee onontbeerlijke voorwaarden voor het altoos ingewikkelde raderwerk eener constitutioneele regering. Door te beweren, dat gelijke verdeeling van erfgoederen het bijna onmogelijk maakt onafhankelijke fortuinen te verkrijgen, waardoor de daarstelling eener politieke en constitutioneele aristocratie verhinderd wordt, zou men eene stelling opwerpen, die wel niet geheel ontkend worden kan, maar die te gelijkertijd te veel bewijzen zou; omdat alsdan ons land en ook andere landen niet meer geschikt zouden zijn voor eenen regeringsvorm, die even wenschelijk als heilzaam is voor den voorspoed en de betamelijke vrijheid eener kleine natie.

Wat de ministeriëele verantwoordelijkheid of de noodzakelijkheid aanbetreft van een ministerie, als een gedwongen raad des konings, deze noodzakelijkheid staat zoodanig in verband met de orde van zaken die ons bezig houdt, dat men nooit eene andere geldige reden heeft kunnen opgeven, waarom deze niet bij ons wordt ingevoerd, dan alleen *dat de koning er niets van weten wil;* want het is eene erbarmelijke uitvlugt, dat er in de grondwet geene melding van gemaakt is. Onze staatsregeling is een werk van menschen, onderhevig aan dwalingen en gebreken. Indien er niet aanwezig is, wat er in zijn moest, dan moet men dit aanvullen, en dan doet men wat pligt is; maar er is meer: het zou kunnen geschieden, zonder dat het noodig was er in de geschreven wet melding van te maken, om de eenvoudige reden, dat het een noodwendig

Digitized by Google

en onmiddellijk en logisch gevolg is van de politieke en maatschappelijke organisatie, die men heeft willen invoeren. Veronderstellen wij eens dat een onbekwaam of verstrooid bouwmeester een huis bouwt, en verzuimt er den trap in te maken die naar de hoogere verdiepingen leidt; werpt hij dan het huis omver om dit verzuim te herstellen? Neen, hij plaatst zoo goed mogelijk, het vergeten gedeelte in het gebouw, en hier zou dat ingebragte stuk niet eene verandering, maar eene wezenlijke weldaad, eene verbetering, een aangevulde leemte zijn, waarvan de heilzame uitwerking onberekenbaar zoude wezen, zelfs in het welbegrepen belang van den souverein; ik bedoel van de souvereiniteit in het algemeen, zelfs dan wanneer het de misschien goede en wijze inzigten van dezen of genen regerenden vorst zoude kunnen hinderen of dwarsboomen. Deze zwarigheid zou zeldzaam en altoos kort van duur zijn, indien de verlangde maatregel billijk en in het belang van de natie was.

En het zou vooral daarom in het belang der natie wezen, omdat volken en regeringen, als zedelijke ligchamen moeten beschouwd worden, die, niet sterfelijk, geenszins het lot der menschelijke natuur deelen; van dit beginsel uitgaande, moeten wij erkennen dat een koning als het hoofd eener regering, gegrond op constitutioneele beginselen, *regeren* en niet *besturen* moet. Regeren, wil zeggen, de mannen kiezen die gebruikt moeten worden, op de verschillende (niet te lage) trappen der maatschappelijke regeling; beloonen en straffen; gewigtige wetgevende maatregelen, wat de finantiën en de hoogere begrippen eener algemeene staatkunde betreft, beöordeelen en wettigen; maar zich bemoeijen met zaken van minder belang, is beneden den rang en de majesteit van een koning. Veronderstellen wij zelfs, dat hij in staat was ze allen te kennen (hetgeen physiek onmogelijk is) dan zouden die onbelangrijke

Digitized by Google

zaken hem een' kostbaren tijd doen verliezen, die hij had moeten toewijden aan algemeene belangen, en aan de pligten der vertegenwoordiging, dewijl deze laatste vooral, niet mag veronachtzaamd worden in het kunstige zamenstel der hedendaagsche regeringen. De kwakzalverij der vertooning van grootheid, werkt nog zeer magtig op het gemoed van een zeer groot aantal menschen, en is daarom nuttig en zuinig tevens voor den Staat, door de vele nietigheden die als belooningen worden weggeschonken. Maar van die ministeriëele verantwoordelijkheid wil de koning niets weten; en dit brengt er mij toe u te spreken over den persoon en het karakter van den thans regerenden vorst; van dien vorst, door den eenen te veel geprezen, door anderen weêr te zeer gelaakt, maar over het algemeen weinig bekend; dien ik door mijne tegenwoordige en vroegere betrekking, door toevallige omstandigheden en een weinig opmerkzaamheid, nader heb leeren doorgronden. Hetgeen ik weet deel ik u mede, voor zoo verre het eenige waarde mag hebben, te goeder trouw, zonder kritiek of vleijerij; beiden zijn mij vreemd.

Ik zeide zoo even, dat de koning weinig bekend was; maar dat komt omdat het zoo moeijelijk is hem te leeren kennen. Er is in dezen vorst niet alleen zulk een mengsel van goede en slechte eigenschappen, en wel van eigenschappen, die elkander onderling uitsluiten, dat men zoude meenen twee menschen in een ligchaam vereenigd te zien. Ik zelf, die zoo dikwerf met hem in aanraking kwam, heb deze gedachte gekoesterd, daar ik mij op geene andere wijs verklaring kon geven van voorvallen en karaktertrekken, die bepaald met elkander in tegenspraak waren, vooral in staatkundige meeningen; maar laat ons de zaak eens hooger opvatten.

De vorst, met wien wij ons thans bezig houden, heeft

Digitized by Google

ongetwijfeld veel verstand en is zelfs geslepen. Hieraan paart zich eene uitgebreide en treurige ondervinding van de menschen en van de wereld, en dit wordt een gevaarlijk wapen voor zijne rust; het brengt hem tot overdreven wantrouwen, het gewone deel, hoewel in een' minderen graad dan bij mannen van zijne soort en in zijne positie. Hij bezit bij een ijzersterk geheugen vele kundigheden, in zijne jeugd verkregen door uitmuntende onderwijzers, en ten gevolge van de strenge opvoeding zijner moeder; maar hij heeft overigens volstrekt geen smaak voor studie of lectuur, nog minder voor letterkunde en schoone kunsten, die hij als nuttelooze beuzelingen beschouwt. Zijn begrip is klein en zeer beperkt; zijne karige zuinigheid strekt zich tot in de kleinste bijzonderheden uit. Hij is in staat tot verkwisting of liever tot het laten verkwisten van groote sommen, uit berekening of uit nooddwang, en als offer aan de vormen, maar bezit geene natuurlijke edelmoedigheid, noch kieschheid in zijne wijze van geven; hij is weldadig, maar ik meen te moeten gelooven dat dit meer uit godsdienstpligt, dan uit eigen beweging of uit besef van het aangename dat er in gelegen is anderen gelukkig te maken, plaats vindt.

Ik moet bekennen dat mijn oordeel geen beminnelijk karakter te kennen geeft, noch iets dat naar genie of grootheid van ziel zweemt; maar er volgt eene voordeelige keerzijde op.

De koning is een der regtvaardigste menschen, die ik ken; gehecht aan zijne pligten als vorst, zoo als hij die begrijpt, vervult hij ze met de meeste naauwkeurigheid; geene verstrooijing, geene behoefte ter voldoening van min of meer ijdele vermaken houden hem er een oogenblik van af; indien hierop iets aan te merken is, dan zou het zijn,

Digitized by Google

dat hij te veel verschillende zaken tegelijk en daarom minder goed verrigt. Zijn oordeel, zoo niet omvattend, is ten minste zoo gezond *) en zoo vlug als het met mogelijkheid zijn kan. Indien hij geene erkentelijkheid betoont voor bewezen diensten, heb ik toch grond te mogen geloven, dat hij ze evenwel naar waarde weet te schatten, misschien wel wat minder, maar hij vergeet ze daarom niet; indien hij zelden zijn vertrouwen schenkt, noch de gehechtheid waardeert van degenen die hem omringen, weigert hij echter zijne achting ook niet aan iemand, die zich vroeger altoos wel wist te gedragen; hij is intusschen niet gevoelig, maar zelfzuchtig; de vorsten zijn zulks over het algemeen; hunne opvoeding is er schuld aan. Even als in alle dingen dezer wereld, naderen zich ook hier de uitersten. Gevoel of medelijden met de rampen van zijne naasten, treft men evenmin aan bij den slaaf die voor den ploeg gespannen is, als bij het hoofd van eenen Staat. Dat is het grootste gebrek van den koning en zijn ongeluk tevens.

In zijne jeugd was hij ligtzinnig echtgenoot, en ik geloof dat hij thans zwakheid aan den dag legt; ook zwak als vader voor zijn' tweeden zoon en voor zijne dochter, is hij misschien niet zeer regtvaardig jegens den oudsten zijner kinderen, in wien hij welligt te veel en met een jaloersch oog zijn opvolger ziet.

Wij zullen de tegenstrijdigheden, waarover ik reeds vroeger sprak, thans verder gaan bespreken. Dit brengt ons tot het voorname doel van dit geschrift terug; want zij betreffen voornamelijk de staatkunde. Vrijzinnig, door de kennis van

*) Nadat de heer VAN DER DUYN nader in de gelegenheid geweest is het karakter des konings te bestuderen, is hij van dit gevoelen teruggekomen, en heeft hij erkent dat zijn oordeel op verre na niet *zóó gezond* was.

Digitized by Google

den tijd waarin hij geleefd heeft, strekt zijne vrijzinnigheid zich somwijlen zoo verre uit, dat hij de Republikeinsche oligarchische partij der noordelijke Provinciën en den adel in *België* tegen zich in het harnas jaagt, en zien wij daarentegen ook denzelfden koning tot in het nietsbeduidende, willekeurig handelen. Hij wenschte niet alleen een grondwet overeenkomstig den tegenwoordigen geest des tijds, maar ook openbare beraadslagingen, en nu verwondert en ergert hij zich en geeft zijn misnoegen te kennen, wanneer iemand tegen een wetsontwerp durft stemmen, dat door den koning in de Kamers is voorgedragen; hetgeen zeer sonderling en vreemd is, (ik wil het woord, verkeerd, niet noemen) is, dat de koning zijn wrevel niet verbergen kan, ook dan, wanneer de meerderheid er vóór was. Het onbegrijpelijkste van alles is nog daarbij: dat de koning die zoo uiterst gevoelig is, en bij de minste tegenspraak verbitterd wordt, volstrekt niet wil overgaan tot het aanwenden, of laten aanwenden van de bekende, en ongelukkig maar al te dikwerf aangewende middelen onder eenen regeringsvorm zoo als die, waarvan hij het hoofd is; namelijk: tot de aanwinst van stemmen, door omkooping, hetzij door geld, hetzij door eeretitels, door welke maatregelen men zich verzekert van wel te zullen slagen en tevens ook de stellige zekerheid verkrijgt, dat de voorgestelde maatregel, òf geheel en al in strijd is met het openbaar welzijn òf met den volksgeest. Maar neen, de koning doet zijn misnoegen blijken aan de opposanten, en hen die, hetzij uit overtuiging of om hem te behagen, steeds de ontwerpen en maatregelen van de regering ondersteunen, beloont hij zelfs niet eens met een vriendelijk woord of eenen dankbaren blik. Dit moet aanleiding geven tot het vermoeden dat de koning zich zelven onfeilbaar waant, of dat hij bevreesd is, om door de

Digitized by Google

geringste onderscheiding een streven om hem te behagen te erkennen. Wij deelen nog eene andere tegenstrijdigheid mede: de koning, gelijk ik zeide, en het bewijs is voorhanden, is vrijzinnig in de keuze van personen voor de hoogste staatsbetrekkingen; en wat de klasse aanbetreft, waaruit hij hen kiest, geeft hij zelfs de voorkeur aan personen uit den burgerstand, en heeft afkeer van de aristocratie, vooral van den adellijken; niettemin heb ik hem bewijzen van zwakheid voor enkele personen, bijzonder uit de noordelijke Provinciën, zien aan den dag leggen, waaruit misschien zou blijken, dat zoo iets met herinneringen uit zijne jeugd in verband staat, waardoor die zwakheden te gelijker tijd verklaard en duidelijk gemaakt worden; want al is men koning, men is niettemin mensch. Dit nu had ik te zeggen van den man, wiens groot ongeluk, om niet te zeggen gebrek, daarin bestaat, dat hij niet genoeg koning is noch volgens de oude, noch volgens de nieuwere beteekenis van dit woord; en wanneer wij deze vlugtige schets voegen bij de reeds vroeger gemaakte opmerkingen over de zamenstelling van het koningrijk, en over de constitutie, die men het gegeven heeft, de aardrijkskundige ligging van het land, tusschen twee groote mogendheden, die beiden gaarne de belgische provinciën voor zich hadden willen behouden of zich die toeëigenen *), dan komt het mij voor, dat wij het volgende

*) Men heeft dit gezegde van den heer VAN DER DUYN, hoewel het niet geheel en al duidelijk schijnt, behouden. De heer VAN DER DUYN, heeft waarschijnlijk willen zeggen, dat in 1814 *Frankrijk* en *Engeland*, het in zóó verre eens waren, dat *Frankrijk*, om aan *Europa* en aan *Engeland* in het bijzonder, een voldoende waarborg te geven, afstand doen moest van het bezit van *België*, en dat *Engeland*, om aan *Frankrijk* geene redenen van vrees te veroorzaken, zich deze landstreek niet moest toeeigenen. Maar deze laatste mogendheid meende genoeg in het belang van

Digitized by Google

resultaat verkrijgen: dat zoo de bewoners van het Koningrijk der *Nederlanden* bij de burgerlijke en staatkundige vrijheid, de uitgebreidste die men met rede zoude kunnen verlangen, niet in het genot zijn van een geluk, dat zij mogten verwachten en waarop zij regt hebben, men dan de schuld daarvan niet alleen aan de hooge belastingen moet toeschrijven; dat men ook het goede hetwelk er gedaan wordt, en alles, dat hoe gebrekkig ook, uit zulk een mengelmoes te voorschijn gekomen, en uit zulke bestanddeelen zamengesteld is, met dankbaarheid en naar waarde moet schatten.

---

hare staatkunde gedaan te hebben, toen zij van *België*, ten gunste van het Huis van Oranje afstand deed; wat *Engeland* in 1814 schiep, vernietigde het in 1830. Hetzij dat de vereeniging van *Holland* en *België* niet met zijne staatkundige bedoelingen strookte, hetzij dat er persoonlijke ontevredenheid over WILLEM I bestond, *Engeland* oordeelde, dat het behoud van dat koningrijk niet der moeite waard was, om met *Frankrijk* te breken; het gaf dus, om den vrede te bewaren, zijne toestemming tot de scheiding van *België* en *Holland*. Indien *Engeland* zich ten voordeele van de integriteit van het koningrijk der *Nederlanden* verklaard had, dan zouden, hieraan valt niet te twijfelen, de noordsche mogendheden koning WILLEM te hulp gekomen zijn.

(*Noot van den heer* VAN GROVESTINS).

Digitized by Google

FRAGMENT N°. 8.

Gevoelen van den heer van der Duyn over de Katholieke kerk.

Waarom toch die groote vrees voor *Rome*, voor zijne geestelijkheid, voor zijne staatkunde en eerzucht? Ja voorheen, toen het tijdelijk en geestelijk gezag, in de pausen en in het absolute koningschap vereenigd, of liever vereenzelvigd, het volk beheerschte door elkander onderling de behulpzame hand te bieden; toen de geestelijkheid, rijk en magtig als zij was, ook hare plaats innam in de wettelijke regeling der kabinetten, en zich geroepen vond, in de staatkunde tusschenbeiden te treden; ja, toen mogt men bevreesd zijn voor haren al te grooten invloed en beducht zijn voor hare magt. Maar thans, nu wij in het bezit zijn van ons grondwettelijk regt, en bij onze hedendaagsche begrippen, welken invloed kan die zelfde geestelijkheid nu nog verkrijgen, en wien kan zij schaden? Neen, in haar staatkundig belang, en in het belang van de godsdienst en der zeden, kan de Kerk van *Rome* niets beters, noch iets geschikters doen, dan zich aan het hoofd der hedendaagsche beschaving te plaatsen; en zulks ware zeer wenschelijk in

Digitized by Google

den tegenwoordigen tijdsomstandigheden, onder de beroering welke de maatschappij ondergaat ter voorbereiding van eene nieuwe orde van zaken.

Maar indien de Kerk van *Rome* afstand moet doen van de overdreven aanmatigingen van vroegere eeuwen en er naar moet haken te overtuigen en niet te regeren, naar vrijheid moet streven in Kerk en Staat; dan moeten ook de Protestanten van hunnen kant de ware godsdienstige verdraagzaamheid eerbiedigen, en vooral geene pogingen aanwenden, om onder voorwendsel van de katholieken te willen verlichten, zich in hun regt van godsdienstige vrijheid te mengen. De regering van *Nederland* beproeft zulks op dit oogenblik (1825) *). Niet alleen is deze handelwijze op zich zelve onregtvaardig en berispelijk, maar ook zeer onstaatkundig, omdat zij een geheel andere uitwerking zal hebben, dan men zich voorstelt. Door niets wordt eene leer meer versterkt en bevestigd dan door vervolging; zij is en zal altijd een verkeerd middel blijven, zelfs dan ook wanneer het doel heilzaam mogt wezen. Wanneer de Protestanten en de wijsgeeren van onze dagen dergelijken maatregel inroepen, dan volgen zij het treurige voorbeeld van de eerste hervormers in de XVIe eeuw, die door barbaarsche en slecht berekende gewelddadigheden, een gevolg van den toenmaligen tijd en der toenmalige zeden, lang de trapsgewijze hervorming tegenhielden, welke door beschaving en toenemende verlichting van lieverlede in de christelijke Kerk begon te ontkiemen; welke hervorming, indien zij in hare wording traag was, desniettemin even volledig en welligt nog meer volkomen en algemeen zou geweest zijn.

*) Dit stuk werd geschreven tijdens de oprigting van het *Collegium Philosophicum* te *Leuven*.

Digitized by Google

FRAGMENT N°. 9.

Beschouwing van de staatkundige en administratieve misslagen, gedurende de vereeniging der voormalige Vereenigde Provinciën met België (1815–1830).

Vooreerst, te veel ijver om in het bezit van *België* te geraken. Die begeerte, zoo onstaatkundig door het hoofd van het Huis van Oranje aan den dag gelegd, was oorzaak, dat het onberekenbaar voordeel van den toestand waarin zich dit Huis tegenover de groote, verbondene mogendheden bevond, verloren ging.

Men kon, en het schijnt mij toe dat men dit had behooren te doen, over de bedoelde vereeniging onderhandelen, door zich op een standpunt te plaatsen, deze *aanbieding* wel te willen aannemen, en geenszins te onderhandelen over eene *vraag*, veel minder nog over een *verzoek*. Door op deze wijze te handelen, en tegenover de verbonden mogendheden, die met de zoogenaamde oostenrijksche Nederlanden verlegen waren, welke men niet aan *Frankrijk* wilde overlaten, en slechts voor den nieuwen souverein van de oude Republiek der Vereenigde Provinciën geschikt waren, een

Digitized by Google

weinig meer list te gebruiken, zou men het opleggen der beruchte acht artikelen, het werk van de trotsche heerschzucht en den naijver van *Engeland,* voorkomen hebben.

Toen men nu de gelegenheid had laten voorbijgaan, om meester te zijn van de voorwaarden, waarop men eene misschien altijd moeijelijke standplaats zou aannemen, stonden de twee deelen van het Koningrijk op een' voet van gelijkheid tegenover elkander, die op den duur onmogelijk te bewaren was.

Niet alleen, was de bevolking zóó verdeeld, dat één derde slechts aan de eene, en twee derden aan de tegenovergestelde zijde zich bevond; maar bij de laatsten voegde zich nog een aanmerkelijk overwigt van rijkdom in grondbezittingen, van nijverheid, van aanzienlijke familiën met hunne monarchale beginselen, gewoonten en talrijke aanhangers.

Wat had men, aan de zijde van *Holland,* tegenover deze kostbare bestanddeelen van magt en duurzaamheid in de plaats te stellen? Schoone koloniën wel is waar, maar die door een verkeerd bewind reeds ten halve uitgeput waren; eenige rijke familiën, maar wier rijkdom in papieren geld bestond; eenige oude vermaarde, maar magteloozе namen, en eindelijk geschiedkundige herinneringen aan eene verledene grootheid, die helaas! geheel vervlogen was, en waarop de natie was ingeslapen zonder in de laatste honderd jaren de minste krachtsinspanning tot vooruitgang aan te wenden niet alleen, maar nog bovendien zich hoe langer hoe meer prijsgegeven had aan eene gevoelloosheid, die haar de vooroordeelen en denkbeelden eener vroegere eeuw doet behouden, zonder diezelfde kracht en dienzelfden volhardingsgeest er van te bezitten.

Er moest dus niet, naar het mij toeschijnt, een stelsel aangenomen worden, dat als ware het met de schaal afgewogen,

Digitized by Google

eene schijnbare gelijkheid daarstelde tusschen zoo zeer verschillende en zoo zeer ongelijke beginselen, waarvan het evenwigt nooit te verkrijgen was; liever had men, in het belang der vestiging van het nieuwe Koningrijk, in het belang der gansche bevolking, even als in het belang van het regerend stamhuis, zonder aarzelen rondborstig moeten overgaan naar die zijde, waar de ware, de overwegende grondbestanddeelen van magt en vooruitgang aanwezig waren, en — door zich te verheffen boven kleingeestige bedenkingen van plaatselijken aard, boven vooroordeelen van opvoeding en van herinneringen der eerste levensjaren, had men meer staatkundig moeten handelen, en zich waarlijk koning der *Nederlanden* moeten toonen door zich te vestigen in *Brussel*, de wezenlijke hoofdstad van het nieuwe Koningrijk en der nieuwe beginselen, niettegenstaande hare ligging zoo nabij aan de fransche grenzen, vooral en onbetwistbaar daartoe geschikt om de gebouwen, den rijkdom en de namen der aanzienlijke familiën zijner inwoners. Door nu en dan een kortstondig verblijf in de noordelijke Provinciën te houden, zou het voldoende geweest zijn om daar orde en rust te bewaren, en de gewoonte zou het overige gedaan hebben. In den *Haag*, de oude hofstad, zonder handel of andere hulpbronnen, zou men een' der prinsen van het koninklijke Huis hebben kunnen doen resideren, met den titel van Gouverneur-Generaal van *een gedeelte* van den ouden Staat van *Holland, Zeeland, Utrecht* en *Vriesland* bij voorbeeld; de algemeene belangen der andere Provinciën kwamen meer overeen met die van *België*.

Wanneer wij nu den stand van zaken eens van de onguntigste zijde beschouwen, indien er in de noordelijke Provinciën eens duurzaam ontevredenheid geheerscht had, dan zou die ontevredenheid zeker nooit die gewigtige gevolgen gehad hebben, die de gesteldheid der gemoederen in *België*

Digitized by Google

te weeg bragt, zoo als feitelijk maar al te zeer bewezen is. In een woord, wanneer het bestuur eenmaal te *Brussel* gevestigd, geëerbiedigd en magtig ware geweest, dan zou, eene scheiding in tegenovergestelden zin van die, welke wij bijgewoond hebben, nooit plaats kunnen gehad hebben.

Ondanks de verkeerde handelwijze der regering in zaken van minder belang, waarmede zij zich te veel bemoeide; en ondanks het gemis aan eenheid en besluiteloosheid in den gang der administratie, hadden echter buitengewone tijdsomstandigheden en, een althans schijnbare voorspoed van het land in het algemeen, en van *Brussel* in 't bijzonder een heilzamen invloed op het belang van het nieuwe stamhuis.

Wat daartoe ook gunstig medewerkte, was de voorgewende vrijzinnigheid van den koning, die hij onder anderen aan den dag legde door bescherming aan de fransche uitgewekenen en vlugtelingen *) te verleenen, en zulks tot groote er-

*) De tegenwoordigheid van deze bannelingen in *België*, werd eene bron van verlegenheid voor de regering van WILLEM I. Deze mannen waren met den hevigsten haat tegen de Bourbons bezield, en smeedden hunnen val door onlusten in *Frankrijk* aan te stoken. Men weet dat zij gedurende een oogenblik den prins VAN ORANJE op het dwaze denkbeeld hadden weten te brengen, zich van den franschen troon meester te maken, door zich van een gedeelte van het leger tot koning te laten uitroepen. Dit dolle plan werd verijdeld voor dat men nog tijd had het ten uitvoer te brengen. Maar wat minder bekend is, is dat bijna op denzelfden tijd, dat de kroonprins der *Nederlanden* zich zoo ernstig in ongelegenheid gebragt zag, de koning zelf door aanzoeken van een' anderen aard lastig gevallen werd. Twee uitstekende mannen, de heer TESTE, fransch banneling, en de heer LE VOYER D'ARGENSON, een afgevaardigde, die tot de uiterste linkerzijde behoorde, zochten den koning der *Nederlanden* te overtuigen, dat naar het voorbeeld van WILLEM III in 1688, hij door

Digitized by Google

gernis van het Heilige Verbond (en uit dat oogpunt beschouwd, was het welligt wat onvoorzigtig, en althans onstaatkundig, omdat het met te veel uitwendig vertoon geschiedde), ook door zich als een gewoon burger te gedragen: bij voorbeeld alleen de straten der stad rond te wandelen, zoo het heette om zich voor de geringste lieden toegankelijk te stellen; daarbij kwamen eindelijk nog de ongedwongene, men zou kunnen zeggen, ridderlijke, vriendelijke en hoffelijke manieren van den kroonprins.

Het gevolg hiervan was dat het volk in *België*, en vooral in *Brussel*, zich eindelijk aan de nieuwe orde van zaken begon te gewennen, ten minste ze dragelijk begon te vinden tot dat eenige belastingen, op den voet zoo als men die in *Holland* had ingevoerd, de reeds zeer drukkende lasten nog kwamen vermeerderen (1821).

Men zag in *België* het hevigst misnoegen uitbreken, zoowel over den aard dezer opbrengsten, als over de wijze waarop zij geïnd werden; welk een en ander, mogt het al dragelijk zijn op zekere plaatsen der noordelijke Provinciën, echter geheel in

---

de Voorzienigheid geroepen was, om op het vasteland het constitutioneele regeringsstelsel te vestigen in de staten onder het beheer van de Bourbons in *Frankrijk*, *Spanje en Napels*. LEVOIJER D'ARGENSON was een zotskap, de andere een fortuinzoeker. Koning WILLEM was niet verblind genoeg, om niet het *reusachtige* en hersenschimmige van al die plannen in te zien; hij luisterde naar die heeren, en daar bleef het bij. Maar mag men niet onderstellen, dat mannen, die zich zoo ver door hunne revolutionaire hartstogten lieten wegslepen, het stilzwijgen des konings, als eene stilzwijgende toestemming in hunne plannen aanmerkten, en dat zij er zelfs in dien zin met hunne vrienden over gesproken hebben. Door deze reden laat het zich dan ook verklaren, waarom in 1821 en 1822 gedurende de revolutionaire bewegingen in het zuiden van *Europa*, koning WILLEM bij de kabinetten van het Heilige Verbond, verdacht was geworden.

(*Noot van den heer* VAN GROVESTINS.)

Digitized by Google

strijd was met de gebruiken van de bewoners der zuidelijke Gewesten: de zoo onpopulaire belasting op het *gemaal*, alsmede die op het *geslacht*, verwekten misnoegen en klagten, die wel gestild, maar nooit geheel onderdrukt werden, en aanleiding gaven tot vertoogen, waarnaar men niet wilde of konde luisteren, hetgeen men uit staatkunde reeds aanstonds had moeten doen; de gevolgen van dezen misslag hebben aanmerkelijk bijgedragen tot het ontstaan der latere gebeurtenissen.

Eene nog grootere dwaling, en welker gevolgen ook krachtig medewerkten om de genegenheid der Belgen, meer en meer van zich te vervreemden, was de overdrijving waarmede men op eene schier heerschzuchtige wijze, vervoerd door een verkeerd patriotisme, op de invoering der hollandsche taal aandrong. De reden waarop men dezen onstaatkundigen maatregel grondde, was wel is waar de voorgewende nuttigheid eener gemeenschappelijke taal, waardoor eene meer innige vereeniging der twee deelen van het rijk tot stand zou worden gebragt, terwijl de afschaffing van het officiëel gebruik der fransche taal eene zedelijke scheiding tusschen *Frankrijk* en het nieuwe koningrijk moest doen ontstaan; maar men zag niet in, of men wilde niet inzien dat, al ware het doel nog zoo goed (en hierop was veel af te dingen) men dan nog de mogelijkheid moest bewijzen, het te kunnen bereiken; nimmer had men echter zijne toevlugt moeten nemen tot de bijna tyrannieke middelen, die in het werk gesteld werden, om tot dat doel te komen.

Maar wat de kroon zette op zoo vele verkeerde, onvoorzigtige en inconsequente maatregelen, was de oprigting van het zoo beruchte *Collegium philosophicum* te *Leuven*. Er bestaat eene soort van despotisch liberalisme: daarvan hebben wij meer dan één voorbeeld gezien; maar geen dat zoo in

Digitized by Google

het oogloopend was als dit. Hoe kan men met geweld menschen verlichten (dit was het woord waarvan men zich bediende) die niets van zoodanige soort van verlichting willen weten, in wier oog zij zelfs gevaarlijk is, en in meer dan één opzigt hun gevoel kwetst! Men was dus het regtsbegrip: *Nemini beneficium obtruditur*, in de zuiverste beteekenis van zedekunde en eener verlichte godsdienst geheel vergeten? En welk eene noodlottige ingeving was deze in een' staatkundigen zin: in zulk eene mate noodlottig, dat aan dezen misslag, zoo rijk aan gevolgen, gerustelijk, wanneer ook niet geheel en al de Revolutie van 1830 kan toegeschreven worden, die opstand in ieder geval er door verhaast werd, hetgeen denzelven dan ook regtvaardiging heeft doen vinden in de oogen van een groot aantal personen, die, hoewel niet aan het bestuur verknocht, en luide hunne afkeuring te kennen gevende, evenwel de omverwerping van dat bestuur niet begeerden. Als een bewijs onder anderen van de ongelukkige uitwerking van dezen zoo verkeerd in toepassing gebragten maatregel dient, dat men van dat oogenblik af, het jaar 1825, kon voorspellen, *en men heeft het voorspeld,* dat het toenmalig bestuur zich op den duur niet zou kunnen staande houden, en dat ook van dat tijdstip het voornemen tot vereeniging van de clericale en liberale oppositie dagteekent, hetwelk later ten uitvoer gebragt, een zwak en tevens willekeurig gouvernement omvergeworpen, en de gebeurtenissen van 1830 te weeg gebragt heeft. Op deze wijze voortgaande, door den eenen misslag op den anderen te stapelen, door tallooze onvoorzigtigheden, en door afwisseling van koene en zwakke maatregelen, bereikte men de maand Julij en de Julij-dagen van *Parijs,* die wel aanleiding gaven tot, maar geenszins oorzaak waren van de onlusten, die in Augustus en September, in *Brussel* losbraken.

Digitized by Google

Op het oogenblik dat het lot van het Huis van Oranje in *België* bijna beslist, maar alles nog niet geheel verloren was, vermeerderden de verkeerde maatregelen, en inconsequente handelingen, of om duidelijk te spreken, de zwakheid en zorgeloosheid dezer ongelukkige regering, welke tot aan het einde, over de noodlottige gevolgen van haar gedrag in droombeelden bleef verkeeren, en geen enkelen maatregel nam of *wilde* nemen *), om nog grooter onheilen te voorkomen en haar miskend gezag op de noodlottige baan, die het ten verderve voerde, tegen te houden.

De misslagen, die in deze oogenblikken begaan werden, waren vooreerst volslagen gebrek aan vooruitzigt, waaruit volgde, dat er volstrekt geene voorzorgen, geen enkele voorloopige maatregel, militaire noch burgerlijke, werden genomen, geen verdedigingsmiddel werd vastgesteld: evenmin was men bedacht op eene behoorlijke keuze van personen, aan wie de leiding der aan te wenden middelen, die nog in wezen waren, moesten worden toevertrouwd; geen besluit der regering, geene bepaalde bevelen voor gevallen, die gemakkelijk te voorzien waren, tegenover bekende en bekend gemaakte plannen; kortom, er heerschte zulk eene al-

---

*) Deze onderstelling moet gegrond zijn op eene anecdote, die toen verhaald werd, doch al te grof was om niet aan laster te doen denken; zij is als volgt:

„Men zegt dat de koning de opschudding (want als zoodanig beschouwde men aanvankelijk de bewegingen in *Brussel* op het laatst van Augustus) niet ongaarne gezien zou hebben, omdat wanneer het gelukte haar met *de hulp der groote mogendheden* te dempen, hem eene schoone gelegenheid zou geboden zijn, om het koninklijk gezag, in het tuchtigen der oproerlingen, te vermeerderen." Men dacht waarschijnlijk nog aan het inrukken der Pruisen in *Holland*, ten jare 1787.

(*Noot van den heer* VAN GROVESTINS)

Digitized by Google

geheele verblindheid over den staat van zaken, en over het gevaar, toen reeds zoo nabij, dat men geneigd zou zijn te gelooven, dat die verblindheid opzettelijk was.

Eene karakteristieke anecdote verdient hier ter plaatse vermeld te worden:

Weinige dagen voor de uitbarsting, bevonden zich de koning en prins FREDERIK *) te *Brussel*. Zij waren dáár gekomen, niet omdat de omstandigheden het dringend geboden; maar om de tentoonstelling van voortbrengselen van nijverheid te bezoeken. De koning vertrok spoedig weêr naar het *Loo*, weinig bekommerd, zoo het schijnt, over een gevaar, dat hem evenwel niet onbekend konde zijn.

Op den morgen van zijn vertrek uit *Brussel*, stelde een officier van zijn hof †) een man van verstand en groote verdienste, daarbij opregt aan de regering verknocht, hem met de rondborstigheid van een eerlijk man, den onrustbarenden en gevaarvollen toestand van zaken voor oogen; drong met ernst op de noodzakelijkheid aan, van een' of anderen maatregel te nemen, ten einde het land te bewaren voor onlusten en woelingen, waarvan men het einde en de meerdere of mindere noodlottige gevolgen niet voorzien kon. Over al deze mogelijke gebeurtenissen, sprak hij in de krachtigste en duidelijkste bewoordingen; en echter luisterde de koning naauwelijks naar hem; hij scheen zelfs ongeduldig over het oponthoud, en met het horlogie in de hand, hield hij zich meer met de berekening bezig op welk uur hij het doel zijner reis bereiken zou, dan met de gewigtige aangelegenheden over welke een getrouw onderdaan, die eene

*) De leiding van het ministerie van oorlog, stond onder de bevelen van prins FREDERIK.

†) De graaf DE MERCY-ARGENTEAU.

Digitized by Google

aanzienlijke plaats in den Staat bekleedde, en het grootsté belang in het algemeen welzijn stelde, hem onderhield!

Op eenige schreden afstands werd een generaal, die verslag gaf aan prins FREDERIK over de weinige militaire hulpmiddelen, en hem naar bevelen vroeg voor het geval er eene volksbeweging plaats vond, welke maan al te zeer te voorzien was, van dezen slechts met een schouderophalen beantwoord *). Vader en zoon namen plaats in het rijtuig dat hun wachtte en verlieten *Brussel,* dat de eerste nooit meer moest wederzien. De zoon, helaas! kwam in de maand September terug,.... maar slechts tot aan de barrière!

Na deze tallooze bewijzen van onbekwaamheid, stond geheel *België* op en scheen van toen af voor het Huis van Oranje verloren te zijn, nadat het daarvan vijftien jaren in het bezit was geweest, nadat de knoeijerijen vijftien jaren onverpoosd hadden voortgeduurd, en eindelijk deze uitkomst berokkenden; want te goeder trouw, kon dit geen regeren genoemd worden! Van toen af scheen *België* verloren te zijn, zoo als het dan ook later onherroepelijk, voor koning WILLEM en zijne erfgenamen, verloren bleek te zijn. Men mag evenwel aannemen, dat op dit tijdstip alles nog niet verloren was; dat er ten minste nog eenige kans bestond, zoo niet voor den ouden koning, dan toch voor zijne familie.

Maar voor dat geval had *men* geheel anders moeten handelen, dan zulks nu geschiedde; vooral had *men* geen geweld moeten bezigen, toen het oogenblik om dit middel met voordeel te beproeven voorbij was; of men had in allen gevalle op eene ontzagwekkende wijze moeten optreden, en nooit aan het hoofd der troepen een' prins

*) Deze laatste omstandigheid is bekend gemaakt in eene memorie, gedrukt ter regtvaardiging van den generaal, graaf VAN BIJLANDT.

Digitized by Google

van het koninklijke Huis gesteld hebben, die, zelfs bij eene zegepraal, door dit barbaarsche middel, altoos zou bevlekt gebleven zijn met het burgerbloed van de onderdanen zijns vaders, en een' tweeden hertog van *Cumberland* in de XIX^de^ eeuw voorgesteld zou hebben; neen, het ware verstandiger geweest, wanneer men rondborstig een stelsel had verlaten, dat niet meer volgehouden kon worden, wanneer men er niet dwaaselijk in was blijven volharden, om in *België* een hollandsch-autocratisch bewind, en eene verfoeide administratie te willen handhaven.

Het ware staatkundig geweest te onderhandelen met de hoofden der ontevredenen, die toen nog onder elkander verdeeld waren, en van welke slechts weinigen het vaste plan eener omwenteling beraamd hadden, en geenszins de zegepraal eener democratie wilden, zoo als de heer DE POTTER en de mannen van zijne kleur.

Men had, in één woord, zonder aarzelen moeten inwilligen in eene scheiding der administratie, met den prins van Oranje aan het hoofd als gouverneur-generaal van *België;* maar *men* wilde óf kon er niet toe besluiten deze partij bij tijds te kiezen. Later, toen het *te* laat was, gaf men er zich wel is waar moeite toe, — te *Antwerpen,* — namelijk de prins van Oranje; want men verzekerde in der tijd, dat uit onbegrijpelijke en verregaande jaloerschheid van den vader tegenover den zoon, de eerste liever alles op het spel wilde zetten, zoo als ook gebeurd is, dan zijn gezag met dien zoon te deelen!

Was dat ook geen onbegrijpelijke misslag?

Wij gaan voort met de treurige opsomming der verkeerde maatregelen, welke toen genomen werden door eene familie, die, naar het ons voorkomt, door eene betreureneswaardige nood-

Digitized by Google

lottigheid voortgestuwd wordt, en bestemd schijnt om slechts onverklaarbare misslagen te begaan, hoe zij ook bezield worde met goede voornemens en bedoelingen.

De prins van Oranje bevindt zich in het hoofdkwartier van zijnen broeder, prins FREDERIK, dat te *Vilvoorden* gevestigd was. De prins van Oranje door een prijzenswaardig, maar ondoordacht gevoel gedreven en daarbij nog altoos op zijne vorige en weinig beteekenende populariteit rekenende, neemt, met het doel om de gemoederen tot bedaren en tusschen de verschillende partijën eene toenadering tot stand te brengen, het besluit, om zich binnen het oproerige *Brussel* te begeven.

De bijzonderheden van dit ongelukkig uitgevallen bezoek, de beleedigingen welke de prins er moest verduren, en de gevaren waaraan hij destijds blootgesteld was, zijn te wel bekend, dan dat wij er hier op nieuw over spreken zouden; wij willen slechts de misslagen aantoonen, welke door al de leden van deze doorluchtige familie bij gelegenheid der omwenteling in 1830 begaan zijn.

Tot de onhandigheden van die dagen, was deze welligt de gewigtigste van alle, omdat zij de laatste vonk van hoop tot het behoud van *België* voor het Huis van Oranje vernietigde; want nadat de prins eenmaal de onvoorzigtigheid begaan had, zich in de oproerige stad te wagen, wist hij geen het minste voordeel te trekken van eenen stap, die ofschoon edel en moedig echter onberaden was ten uitvoer gebragt.

Het een of ander doel had hem er toe bewogen zich derwaarts te begeven, en hij verliet de stad zonder eenig doel bereikt te hebben! Want was het eervol iets te beloven, wat hij vooruit moest bevroeden ten minste niet met eenig goed gevolg te zullen kunnen volvoeren, namelijk: om de grieven en wenschen der Belgen voor den troon te brengen, en bij den koning zijnen vader te ondersteunen?...

Digitized by Google

Eenmaal in *Brussel,* het algemeene middelpunt van de belgische omwenteling, zoo als *Parijs* het twee maanden vroeger voor *Frankrijk* geweest was, moest de prins er zich niet levend uit verwijderd hebben, dan als hoofd en als scheidsman der beweging. Hij had zich aan het hoofd moeten stellen, gelijk hij het later, toen het veel te laat en bijgevolg te vergeefs was, te *Antwerpen* wilde doen.

Men was zelfs toen van meening, dat indien de prins bij zijne aankomst zich naar het stadhuis had laten leiden zoo als eenigen het wilden, terwijl weêr anderen hem hiervan poogden af te houden, hij daar dan zou uitgeroepen zijn als hoofd van het gouvernement, dat de ontevredenen, niet de democraten, wilden vestigen. Een enkel woord van de prinses VAN ORANJE, schijnt deze meening waarschijnlijkheid bij te zetten; want bij gelegenheid dat er eens over dezen tijd gesproken werd, zeide de prinses: »De prins heeft zich altijd als een onderdanig zoon gedragen."

Er wordt nog eene andere, vrij belangrijke anecdote verhaald. Toen de prins VAN ORANJE later te *Londen* zijnde, zich in gezelschap van den prins DE TALLEYRAND bevond, werd er in algemeene bewoordingen gesproken over de kansen die Zijne Koninklijke Hoogheid, voornamelijk bij het bezoek in *Brussel* had gehad, om zich van het gezag meester te kunnen maken. De fransche diplomaat betuigde er zijne verwondering over, dat de prins VAN ORANJE er geen gebruik van had gemaakt. De Nassauer antwoordde: »Maar prins! wat zou men in *Frankrijk* »dan wel gezegd en gedaan hebben?" »Wij," hervatte de heer TALLEYRAND, »wij zouden braaf wat leven gemaakt »hebben; maar gij waart er niettemin koning om." De oude geslepen staatsman voegde er niet bij, zoo als hij had kunnen doen (de ultra-langzame, om niet te zeggen

Digitized by Google

bloode en terugwerkende staatkunde van LODEWIJK FILIPS heeft dit genoegzaam bewezen): »en wij zouden er inder»daad hartelijk blijde mede geweest zijn."

Dit leidt ons tot eene laatste opmerking, die deze reeks van dwalingen, uitvloeisels van ingekankerde vooroordeelen en beperkte oppervlakkige inzigten, zal kunnen besluiten. De opmerking is deze. Er bestond een middel, dat waarschijnlijk het gevaar van den toestand in 1830 had kunnen afwenden en de scheiding van de twee deelen van het schoone, naauwelijks ontstane koningrijk zou hebben kunnen voorkomen. Dit middel ware geweest, zich tot den koning der Franschen te wenden, onmiddellijk nadat men de tijding van zijne troonsbeklimming ontving; het nieuwe bewind, uit de Julijdagen geboren, den voorslag te doen, gemeene zaak te maken, door zich bij het engelsch-fransch verbond aan te sluiten, zich eerlijk te onttrekken aan de verbindtenissen met de noordsche hoven, en vooral het zoogenaamde *Heilige* Verbond te verlaten.

Het is meer dan waarschijnlijk, dat de koning der Franschen, die (en hij heeft het later getoond) eene democratische revolutie in *België* met geen welgevallen kon aanzien, en die zich zoo gedwee aan de tractaten van 1815 onderwierp, dat koning LODEWIJK FILIPS, zeg ik, liever het koningrijk der *Nederlanden* bevestigd gezien had op den voet waarop het Weener congres het gevormd had, dan zich aan het gevaar blootgesteld te zien, van volksbewegingen op de fransche grenzen; misschien ook aan het gevaar van den troon door een half engelsch koningje te zien beklimmen.

Zoo veel is echter zeker, dat de integriteit van het koningrijk der *Nederlanden* voor *Frankrijk*, hetwelk van de grenzen van het voormalige keizerrijk had moeten afstand doen, verkieslijker was als tegenwigt voor de zee- en koloniale

Digitized by Google

magt van *Engeland;* zonder nog te rekenen, van welk een onmetelijk en beslissend gewigt het in de schaal der staatkundige belangen van *Europa*, en voor die der beschaving zoude geweest zijn, indien de drie rijkste en daarom ook de magtigste landen van dit gedeelte van het vasteland, die constitutioneel geregeerd werden, zich op het naauwst met elkander verbonden hadden.

Maar om deze stoute en beslissende partij te kiezen, en zich op zulk eene hoogte van doorzigt en staatkundige inzigten te stellen, zouden er hoofden toe noodig geweest zijn, gansch verschillend van de onze, in staat om zich te ontdoen van alle staatkundige en godsdienstige vooroordeelen, en in de eerste plaats van den alouden en onstaatkundigen haat, dien het Huis van Oranje jegens *Frankrijk* en het geslacht der Bourbons koesterde.

Digitized by Google

FRAGMENT N° 10.

Oorsprong van de vriendschap tusschen den Graaf van der Duyn en den Heer van Grovestins.

Men moet aan een klein hof geleefd hebben, waar men zich slechts met nietige belangen en onbeduidende zaken bezig houdt, om te kunnen begrijpen hoe gelukkig men is er een man aan te treffen, die opmerkt en nadenkt, een krachtig ontwikkeld verstand, dat er durft te denken, en een verheven ziel... een man wien de aanschouwing van al die onbeduidende wezens, welke hem omringen, en van de beuzelarijën, waarmede zij als hovelingen hun leven slijten, tegen de borst stuit! Men moet de walging, die zoo iets inboezemt, ondervonden hebben, om te kunnen beseffen hoe gelukkig het is, onder al dat *pecus* in staatsiekleederen, iemand te ontmoeten, met wien men een verstandig woord kan spreken, zonder voor een' zonderling beschouwd of voor een halven zot uitgekreten te worden. Dit ondervond de heer VAN DER DUYN en de heer VAN GROVESTINS, toen zij elkander leerden kennen en naar waarde schatten.

Beiden aan het kleine hof van den koning der Nederlan-

Digitized by Google

den in *den Haag* verbonden, hadden zij daar reeds verscheidene jaren doorgebragt, zonder elkander te kennen, zonder er zelfs aan te denken dat juist hunne gevoelens en neigingen overeenstemden. Zij waren niet verder met elkander in aanraking gekomen, dan de beleefdheid het vorderde.

Het verschil van leeftijd was er waarschijnlijk oorzaak van, en misschien ook wel de verveling; want wanneer deze zich van onzen geest meester maakt, brengt ze ontmoediging te weeg en men bewaart voor zich, wat men niet met zelfvoldoening aan anderen kan mededeelen. Op deze wijze komen vele menschen, die geene zotten zijn, er eindelijk toe een leven te leiden, zonder meer na te denken en ten laatste geheel stomp te worden.

Hoe het ook zijn moge, de heer VAN DER DUYN en de heer VAN GROVESTINS hadden, om zoo te spreken, naast elkander gestaan, zonder te vermoeden dat eenmaal naauwe vriendschapsbanden hen zouden verbinden, waardoor eene omkeering in hun leven zou te weeg gebragt worden, welke hen uit die verdooving van ziel en geest wekte, waarin zij door verveling eindelijk vervallen waren.

Dit gebeurde, gelijk zoo vele dingen op deze wereld gebeuren, bij toeval. Ongelukkig had dit echter plaats slechts weinige jaren voor dat de heer VAN GROVESTINS het besluit nam het hof te verlaten, om eene andere levenswijze te gaan leiden, die meer redelijk en verstandig, minder doodelijk voor den geest, en ook meer overeenkomstig zijne neiging naar volkomene vrijheid en afzondering was. Misschien was zijne betrekking met den heer VAN DER DUYN, welke, uit een ander oogpunt beschouwd, den heer VAN GROVESTINS meer nog dan vroeger aan het hof had moeten verbinden, nu daarentegen eene aanleiding te meer om er zich van te verwijderen: omdat hij toen eerst begreep dat er voor hem

Digitized by Google

aan dit hof niets te doen, niets te hopen, en niets goeds te verwachten was; dat zijne plaats elders moest wezen; dat hij, nog jong zijnde, gevaar liep er zijn leven langzaam te zien wegkwijnen, hetwelk hij integendeel krachtig wenschte te maken, door het een stempel van eenheid te geven, die slechts verkregen wordt in onafhankelijkheid en verre van die eentoonige kringen, waarin hij tot op dien dag meer ligchamelijk dan geestelijk verkeerd had. Hij had overigens het voorbeeld van aan het hof grijs geworden mannen voor oogen, en indien eenigen van hen daar nog niet geheel in het niet gezonken waren, dan hadden zij toch eene buigzaamheid van geest verkregen, welke hij vooruit wist, dat hij nooit zou kunnen aannemen, zonder voor zich zelven een voorwerp van verachting te worden.

De heer VAN DER DUYN bezat ondervinding, de vrucht van een' vergevorderden leeftijd; want hij zou de vader van den heer VAN GROVESTINS hebben kunnen wezen; maar deze was, door zijne langdurige betrekking tot het hof te *Brussel* en omdat hij dikwerf in *Parijs* zijn verblijf had gehouden, in de gelegenheid geweest, om eene menigte bijzonderheden te leeren kennen, die eene leemte daarstelden in het beschouwende leven van den heer VAN DER DUYN, hetwelk, door de vroegere ondervinding van dezen, als met een levendmakend beginsel bezield werd.

Zoo ontstond de verbindtenis, die tusschen de heeren VAN DER DUYN en VAN GROVESTINS aangeknoopt werd: aan de eene zijde trof men aan de rijpheid van jaren en de treurige ondervinding, welke zij medebrengen; aan de andere zijde, eene jeugd met hare begoochelingen over het leven en de menschen, van welke de heer VAN GROVESTINS nog niet in die mate afstand had gedaan, dat hem niet eene groote hoeveelheid verbeeldings-

Digitized by Google

kracht overgebleven was; dit dichterlijke gedeelte van het leven namelijk, hetwelk voor den geest van een' man hetzelfde kan geacht worden te zijn, wat de maagdelijke staat voor eene vrouw is:... eene bloem, die, wanneer zij verwelkt en ontbladerd is, nooit wordt teruggevonden!

Maar om het voorgaande toe te lichten, is het noodig een blik te slaan op het vroegere leven van den jongen man, die de vriend werd van den heer VAN DER DUYN.

De heer VAN GROVESTINS had naauwelijks den leeftijd bereikt, waarop hij werkdadig in de maatschappij kon optreden, toen NAPOLEON, wiens eerzucht voortdurend toenam, wiens despotisme alles onder zijne bevelen wilde doen bukken, den troon van *Holland,* dien hij zelf daargesteld had, omverwierp en dit koningrijk bij het fransche keizerrijk inlijfde. Te gelijkertijd, en om zich van gijzelaars te verzekeren, rigtte hij de garde-d'honneur op, waardoor hij al de zonen der voornaamste geslachten in zijne magt had. Gelijk zoo vele anderen zijner landgenooten, zag de heer VAN GROVESTINS zich aan zijne familie, aan zijn land ontrukken, en moest zich bij zijn regiment te *Metz* vervoegen.

Hoe jong ook nog, begreep de heer VAN GROVESTINS zeer goed, dat NAPOLEON voor zijn' geboortegrond een onderdrukker was, en de gedachte een' dwingeland te dienen, die het ongeluk van zijn vaderland berokkende, was voor den jongeling eene onverdragelijke gedachte. — Hij zocht en vond ook een middel zich aan zulk eene marteling te onttrekken; dank zij de wanorde, die toen heerschte, mogt het hem gelukken gedurende de zes maanden, die hij te *Metz* doorbragt, geen paard te bestijgen, noch een' enkelen dienstpligt waar te nemen.

In 1813 schudde *Holland* het juk af, en kreeg zijne vrijheid weder. De hollandsche gardes-d'honneur werden aan-

Digitized by Google

stonds gevangen genomen en naar het zuiden van *Frankrijk* gevoerd. Voorzigtiger dan de meesten zijner ongeluksmakkers, wist de heer VAN GROVESTINS zich schuil te houden en koos vastberaden zijne partij. Hij vlugtte uit *Metz* met twee zijner landgenooten en na aan duizende gevaren blootgesteld te zijn geweest, kwamen de vlugtelingen behouden te *Koblentz* aan. Daar verlaten zij zich op een' smokkelaar, die hen onder begunstiging van een' duisteren nacht den Rijn overzette. Eenige dagen later waren zij vrij, en betraden het duitsche grondgebied, waar men toen de wapenen had opgevat, om zich te wreken over de onheilen die NAPOLEON over hun vaderland gestort had.

De russische Generaal DE SAINT-PRIËST in wiens hoofdkwartier de heer VAN GROVESTINS was aangekomen, biedt hem aan in dienst te treden; maar hij verlangt vurig zijne familie en zijn vaderland weder te zien, dat hij zuchtende onder het juk der vreemde slavernij verlaten heeft en vrij, onder het bestuur van een' prins uit het huis van *Oranje*, terugvindt.

In dezen tijd was ieder man die wapenen kon dragen, soldaat; de luitenants-epauletten vielen den jongen VAN GROVESTINS ten deel; hij kwam als ordonnance-officier, bij den staf van den erfprins van ORANJE.

In het begin der lente van 1814 trok het hollandsche leger te velde en rukte op tot aan de belgische grenzen; maar de val van BONAPARTE en de herstelling der *Bourbons*, maakten weldra een einde aan den veldtogt.

Op het einde van 1814 verloor de heer VAN GROVESTINS zijnen vader, en verliet korten tijd daarna zijne militaire loopbaan, om als kamerheer aan het hof van den prins VAN ORANJE geplaatst te worden.

De terugkomst van NAPOLEON in *Frankrijk* in 1815, be-

Digitized by Google

dreigde *Europa* echter op nieuw met eenen oorlog. De ontsteltenis is algemeen; van alle zijden snelt men te wapen; de heer VAN GROVESTINS biedt den souverein zijne diensten aan; hij wordt tot eersten luitenant benoemd, en geplaatst bij den staf van de divisie, welke gekommandeerd werd door den luitenant-generaal Baron CHASSÉ. Onder het oog van dezen bekwamen veldheer, die zich altijd welwillend jegens hem betoonde, volbrengt hij zijne eerste wapenfeiten; hij woont den slag van *Waterloo* bij, en vergezelt het zegevierende leger naar *Parijs*.

Toen de vrede gesloten was, werd hij weder aan het hof van den vorst geplaatst, die den titel van koning der *Nederlanden* bekomen had, door de vereeniging van *Holland* en *België*, onder denzelfden schepter. Eene schitterende toekomst was toen voor het Huis van Oranje geopend.

Van 1815 tot 1819 lag de heer VAN GROVESTINS zich op zijne studiën toe, en poogde hij de leemten aan te vullen van eene opvoeding, die, zoo zij niet veronachtzaamd was, dan toch veel te wenschen overliet. De studie van vreemde talen, letterkunde en geschiedenis werd in zijne vrije uren, zijne geliefkoosde bezigheid.

In 1819 kwam de plaats van secretaris van het kabinet des konings open. De koning liet het oog vallen op den heer VAN GROVESTINS, en belastte zijnen secretaris van Staat, om er met hem over te spreken. Weinig op dezen voorslag voorbereid, en tot dusverre nog geene openbare bediening vervuld hebbende, was hij meer verwonderd dan verblind over de gunst, die men hem waardig achtte, om eene betrekking te vervullen, die hem bijna dagelijks met den souverein in aanraking moest brengen.

In de eerste oogenblikken meende hij, deze aanbieding niet met overhaasting te moeten aannemen, en in een' brief

Digitized by Google

aan den secretaris van Staat, legde hij zijne bezwaren, die uit prijzenswaardige zedigheid voortvloeiden, uiteen:

»Ik moet u bekennen, mijnheer," schreef hij, »dat een zoo »schitterend en onvoorzien gunstbewijs, mij getroffen heeft, »en dat het mij, ofschoon van de levendigste dankbaarheid »doordrongen, te gelijkertijd overtuigd heeft van mijne on»voldoende kennis en mijne weinige verdiensten.

»De eerzucht is mij vreemd, mijnheer! ik weet niet waar»in zij bestaat; alleen de vrees Zijne Majesteit te zullen mis»hagen en mij H.D.Z. goedheden niet genoegzaam waardig »te kunnen betoonen, heeft mij eenige oogenblikken doen »aarzelen; maar ik vraag het u zelven, mijnheer, zou »ik geen misbruik maken van de gunst en het vertrouwen »des konings, en zou men mij niet met regt van eene be»lagchelijke en kwalijk geplaatste laatdunkenheid beschuldi»gen, indien ik het waagde eene loopbaan te betreden, die »boven het bereik mijner krachten en bekwaamheden is?"

Daar deze gedeeltelijke weigering echter kwalijk opgenomen werd, schreef de heer VAN GROVESTINS, den secretaris van Staat een' tweeden brief, waarin hij zich ter beschikking des konings stelde.

De verpligtingen aan het secretariaat van het kabinet des konings verbonden, kwamen noch met den geest, noch met het karakter van den heer VAN GROVESTINS overeen; hij wist dit van te voren; evenwel vervulde hij van de eerste dagen van het jaar 1820, die functiën zonder er den formeelen titel van aan te nemen, zonder benoeming, zonder traetement; alles voorloopig, om een bewijs van zijne bereidwilligheid te geven:

»*Seneca, qui finis omnium cum dominante sermonum, grates* »*agit.*" (Tacitus, *Ann.* liv. XIV).

Hij bragt de twee volgende jaren door in de uitoefening

Digitized by Google

der functiën van secretaris van het kabinet en volgde het hof in deszelfs verhuizingen van *den Haag* naar *Brussel,* en van *Brussel* naar *den Haag.* Deze reizen verschaften hem het voordeel, dat hij het noorden en het zuiden van het rijk, welker belangen en karakter gansch verschillend waren, bij afwisseling kon waarnemen. Behalve de ondervinding, die hij gedurende deze twee jaren opdeed, had de heer VAN GROVESTINS overigens den instinktmatigen tegenzin tegen deze bediening niet zien verminderen. Zie hier, hoe hij na het verstrijken van die twee jaren zich uitlaat over de gevoelens welke hem bezielden:

»Alles wat ik van het regeringsstelsel zag, had mij in den »hoogsten graad van alle staatszaken afkeerig gemaakt; ik »vond er noch grootheid, noch goede trouw, noch iets in, dat »eene gelukkige toekomst aan ons vaderland zou kunnen verze»keren; overal zag ik verdeeldheid heerschen, zoowel in »het land als aan het hof, zoowel tusschen *Holland* en *Bel»gië,* als tusschen den koning en den kroonprins. Het was »een zeer treurig schouwspel, die hardnekkige worsteling »te zien tusschen tegenstrijdige belangen, tusschen verschil»lende godsdienstige meeningen, en men scheen er op bedacht »deze verdeeldheid eerder te onderhouden, dan moeite te »doen, om er paal en perk aan te stellen; het was in mijne »oogen eene zeer vreemdsoortige staatkunde; maar eindelijk »moest ik gelooven, dat het een eenmaal aangenomen stel»sel was, zóó zorgvuldig legde men er zich op toe, er niet »van af te wijken.

»Ik werd ook," voegt hij er bij, »in staat gesteld, mij te »overtuigen, dat er voor een jong mensch geene slechtere »school is, dan onophoudelijk bij een' koning te zijn; »dit dagelijks in aanraking komen met het koning-

Digitized by Google

»schap, dooft het genie en den natuurlijken geest uit, »en brengt den mensch dikwerf in tegenspraak met zich »zelven."

Op eene andere plaats zegt hij nog:

»Het is met de werking van het koningschap op het ze»delijke van den mensch, eveneens als met den invloed der »zon op de natuur. Van verre verfraait dit gesternte, en »verspreidt het eene levend makende warmte over het ge»heele heelal; te veel nabij, verdroogt en verbrandt het de na»tuur. Het koningschap moet evenzoo op eenen afstand gevoeld »worden; wanneer men het te digt nadert, dan oefent het »een' stikkende invloed uit; de ziel schijnt er hare veer»kracht bij te verliezen, het geheele zedelijke wezen bukt »onder eenen te zwaren last, die het dreigt te zullen ver»pletteren."

Na eindelijk gedurende twee jaren de betrekking van secretaris des kabinets te hebben waargenomen, liet de heer VAN GROVESTINS ze varen, om eene reis in het Zuiden te doen; na *iets* geweest te zijn, achtte hij zich gelukkig, weêr *iemand* te zijn geworden.

»Ik was in het kabinet gekomen," zegt hij bij deze gelegenheid, »vervuld met denkbeelden vol begoocheling, en »toen ik het verliet, waren al die droombeelden verdwenen; »zedelijk was ik meer dan tien jaren ouder geworden gedu»rende die twee jaren, die eene opoffering waren, welke ik »in het vervolg, dit is waar, niet betreurd, maar waar»over ik mij integendeel verheugd heb; want gedurende deze »twee jaren, was ik in de gelegenheid de menschen in het alge»meen gade te slaan; het karakter des konings, onze maat»schappelijke en staatkundige organisatie, den gang der ad»ministratie, de traktaten en onderhandelingen, die het ont-

Digitized by Google

»staan van het koningrijk der *Nederlanden* ten gevolge hadden, »het brusselsche Hof, den aard, den geest en het karakter »van de inwoners der belgische provinciën, het karakter »en de beginselen der ministers des konings en van hen, »die het later werden, te bestuderen. Is het nu te verwon»deren, dat ik mij zedelijk tien jaren verouderd vond? Wan»neer de koude werkelijkheid de plaats vervangt van de »hersenschimmen der jeugd, dan ontstaat er in den geest »en zelfs in het karakter, eene omwenteling, die het leven »in twee tijdvakken, zóó verschillend van elkander, verdeelt, »dat het moet toeschijnen alsof men bijna tweemaal ge»leefd heeft."

De heer VAN GROVESTINS bragt de jaren 1822 en 1823 door met reizen door *Frankrijk*, *Duitschland*, *Zwitserland*, *Italië* en *Sicilië*. »Weder aan eene geheele en onbeperkte »vrijheid teruggegeven, voelde ik mij op nieuw herleven," zeide hij, »bij de aanschouwing van een schoon natuur»tooneel en bij den aanblik der vreemde voorwerpen die »mijn oog en mijnen geest troffen."

Gedurende den winter van 1822 hield hij zijn verblijf te *Parijs* en liet zich in de staatkundige woelingen van dat tijdperk inwijden, door de salons dezer hoofdstad te bezoeken.

De prinsen uit het Huis der Bourbons, aan wie de zorg voor het lot van *Frankrijk* opgedragen was, van naderbij willende leeren kennen, liet hij zich aan het hof der Tuileriën voorstellen; vervolgens bezocht hij verscheidene provinciën van *Frankrijk*, en was er diep door getroffen, overal de sporen terug te vinden van het stelsel, dat de toenmalige regering had aangenomen. Zie hier hoe hij zelf den indruk beschrijft, welken deze reis op hem gemaakt had: »De Bourbons, die de harten niet konden winnen, »waren er toen op bedacht, om *Frankrijk* vroom te maken,

Digitized by Google

»in de hoop hunnen troon op het gezag der godsdienst te »bevestigen. De verbindtenis tusschen den troon en het al»taar was toen het zinnebeeld der mode; zendelingen door»kruisten *Frankrijk* in alle rigtingen, en deden de kerken »van *Parijs* en der departementen weêrgalmen van hunne »belagchelijke en razende declamatiën; overal werden op »plegtige wijze kruisen geplant, en de verbindtenis tusschen »de Bourbons en de godsdienst was zoo naauw, dat het »teeken der verlossing, den geloovigen aangeboden, versierd »en overdekt was met de leliën van het regerende stamhuis. »Ik was in de gelegenheid mij te overtuigen, dat de onhan»digste bondgenoot, welken de Bourbons te baat konden »nemen om hunne dynastie te bevestigen, juist de verbind»tenis van den troon met het altaar was, welke verbindte»nis den eenen dreigde te vernietigen, en het andere omver te »werpen."

Te *Frankfort* trachtte de heer VAN GROVESTINS zich in de verborgenheden van het duitsch Verbond te laten inwijden, en men zeide hem, dat de sleutel van het raadsel te *Berlijn* en te *Weenen* was.

Het jaar 1823 vond hem in *Italië*. Voor een' man, die als hij, opmerkte en nadacht, moest *Italië* een uitgebreid veld wezen. Eenige bladzijden bij zijne terugkomst aan een' vriend geschreven, geven in breede trekken de grootsche gedachten terug, welke dit land, zoo rijk aan herinneringen van allerlei aard, bij hem opwekte.

»Mijne reis door *Italië*," zegt hij, »heeft mijn bestaan »als het ware verdubbeld. De scheidsmuur, die er gewoon»lijk tusschen de oude en de nieuwe geschiedenis opgetrokken »is, heeft voor mij opgehouden te bestaan; de keten der ge»beurtenissen is niet meer gebroken; alles hecht en ver»bindt zich aan elkander. Het kost mij veel moeite, mij

Digitized by Google

»zelven te overtuigen, dat het zoo kort geleden is, dat ik »dezen klassieken grond bezocht heb.

»Het is mij, alsof er reeds eeuwen verloopen zijn, sedert »mijn verblijf te *Rome, Napels* of op *Sicilië*. Ik weet niet, waar»aan ik dezen indruk moet toeschrijven; het is een genot, »dat zich wel gevoelen, maar niet beschrijven laat; nog min»der is het mogelijk zich van anderen te doen begrijpen.

»De herinnering aan *Milaan, Verona, Florence,* komt voor »mijnen geest terug, als van plaatsen, die men kort geleden »gezien heeft. Ik heb in die steden verkeerd met menschen »van den tegenwoordigen tijd; de belangen van het oogen»blik hielden daar mijne geheele aandacht bezig; maar te »*Rome, Napels* en op *Sicilië* boeide het tegenwoordige mij »slechts weinig; ik heb die plaatsen gezien en doorloopen, »terwijl mijn geest slechts aan het verledene dacht. In »*Rome* had ik onophoudelijk de schoone tijden der Republiek »en de eeuw van AUGUSTUS voor oogen. Ik bragt den dag »door te midden van puinhoopen en ruïnen, die ik als oude »vrienden aanschouwde, en ondervraagde over de gebeurte»nissen van den verleden tijd; ofschoon zij stom zijn, zeg»gen deze puinhoopen echter meer dan de welsprekendste »taal. Deze treurige, stille, verlaten, door den tijd of door »ongewijde handen misvormde gedenkteekenen, spreiden nog »met trotschheid hunne indrukwekkende overblijfselen ten »toon; men nadert ze met een gevoel van vrees en van eer»bied; iedere steen, die losraakt, doet u de hevigste ont»roering ondervinden; men meent zich te moeten beschul»digen van tot derzelver vernieling medegewerkt te hebben; »men ziet ze elken dag met een nieuw genot, en verlaat »ze nooit zonder aandoening. Ziedaar *Rome*, ziedaar wat »men in *Rome* moet ondervinden; en indien *Rome* in uw »hart dergelijke aandoeningen niet opwekt, ontvliedt dan

Digitized by Google

» *Rome;* bezoedelt dan dezen, door zoo veel edele herinne-
» ringen gewijden grond niet; gij zijt niet waardig hem te
» betreden!

» Is het mogelijk, daarna nog zijne blikken op het nieuwe
» *Rome* te doen wijlen? Welk een kontrast, groote God!
» welk een hartverscheurend gevoel, wanneer men het in
» eene hedendaagsche stad herschapen ziet, waar men zich
» buiten verhevene godsdienstzaken, met niets anders dan
» met vermaken bezig houdt!

» Te *Rome* moest men slechts naar herinneringen zoeken!

» In *Napels* heb ik geleefd met VIRGILIUS, HORATIUS en
» TACITUS, en met de schoone natuur, die nog is wat zij
» ten tijde van die menschen was: dat is het eenige wat
» overgebleven is. Ik heb VIRGILIUS gelezen aan de oevers
» van de *Averno;* ik heb den wijngaard zich zien kronkelen
» om de hooge populieren, welke HORATIUS bezongen heeft;
» ik heb de onsterfelijke bladzijden van TACITUS gelezen op
» de ruïnen van *Baya,* op de rotsen van het eiland *Capri,*
» en te midden der overblijfselen van het paleis van TIBERIUS.
» De tijd, die niets eerbiedigt, heeft er alles vernield; maar
» daarom spreken deze plaatsen niet minder krachtig tot de
» ziel. Dezelfde zon, die deze puinhoopen beschijnt, heeft
» ze ook beschenen, toen ze daar stonden in al hunne groot-
» heid; zij is getuige geweest van de heldendaden van den
» vaderlandlievenden ÆNEAS en van de misdaden van NERO;
» zij verlevendigt nog dien klassieken grond, waarop HORA-
» TIUS, na het prachtig paleis van MECENAS ontvloden te zijn,
» het geluk van zijn middelmatig vermogen bezongen heeft.
» In dit paradijs moet men zijne *Beatus ille* lezen en herle-
» zen. Onder de schitterende zon van *Napels* begrijpt men
» den lof van het landelijk leven; want de natuur is er al-
» tijd schoon, altijd vriendelijk, altijd heerlijk uitgedoscht.

Digitized by Google

» HORATIUS wordt op alle plaatsen door mannen van smaak
» naar waarde geschat; maar daar eerst vereenzelvigt men
» zich met hem; overal bemint, maar te *Napels* aanbidt men
» hem!

» Op *Sicilië* is alles, wat op dezen tijd betrekking heeft
» zoo pijnlijk voor het gevoel, het kontrast van zijnen tegen-
» woordigen toestand met hetgeen het eenmaal geweest is, is
» zoo smartelijk, dat men zooveel mogelijk, de oogen afwendt
» van het vernederend schouwspel, dat het aanbiedt, om zich
» in gedachten, in de schoone tijden zijner geschiedenis te
» verplaatsen.

» VIRGILIUS verlaat u niet te *Trapani*: hij vergezelt u op
» den berg *Erix*. De geest wordt beneveld bij het aanschou-
» wen der kolossale ruïnen van *Salinonte;* men vraagt zich
» zelven af, welke menschen die tempels en die reusachtige
» zuilen hebben kunnen oprigten; welke goden men aanbad
» in die heiligdommen, die nu den herder en zijne kudden
» tot schuilplaats verstrekken. De monumenten van *Girgenti*
» getuigen nog van den rijkdom zijner aloude bewoners.

» *Syracuse*, mededingster van *Rome*, nog dieper gevallen
» dan *Rome*, staat nog slechts daar om u de overtuiging te
» leveren, dat alles op deze wereld vergankelijk is; dat men
» er geene hechte en duurzame grootheid moet zoeken; al-
» leen de herinnering aan hetgeen het heeft moeten zijn,
» blijft over; want er is niet een enkele boekverkooper in
» het vaderland van ARCHIMEDES, geen enkel schip ankert in
» zijne haven, die vroeger zoo beroemd was. Rondom heerscht
» de stilte der graven in deze uitgestrekte puinhoopen, die
» vroeger bezield werden door de tegenwoordigheid van twee
» millioen inwoners.

» Zie daar den indruk, dien ik van *Rome*, *Napels* en *Sicilië*
» heb verkregen; ik leefde daar slechts in de vervlogen een-

Digitized by Google

»wen; mijne vrienden, die mij onophoudelijk vergezelden, »waren de schoone kunsten der oudheid. De herinnering »aan de groote mannen, die deze heerlijke streken tot het »eerste land der wereld verhieven, was altijd in mijnen »geest tegenwoordig. Kan men koud en ongevoelig blijven »wanneer men het graf van SCIPIO en dat van VIRGILIUS »bezoekt? Welk eene menigte van gedachten komen u te »gelijk bestormen, wanneer gij de trappen van het kapitool »betreedt en onder den voorgevel van het Pantheon staat? »Is het daarom te verwonderen, dat ik mij in hunne eeuw »heb meenen verplaatst te zien; met hen heb meenen te le»ven, en dat dit menschengeslacht, dat zich rondom mij »heen bewoog in mijne oogen slechts eene wangestalte was, »des te onbehagelijker voor het gezigt naar mate ze mij »meer beleedigend toescheen voor dat menschengeslacht, het»welk zooveel luister over het oude *Italië* verspreidde! *)

»Ook gij, edel en schoon *Venetië!* hebt mij, als door een »tooverstaf, in de tijden uwer grootheid verplaatst; ik heb »u bewonderd en beklaagd. Tien eeuwen van roem zijn »voor u als een droom daarheen gevlogen. In *Venetië* zoekt »men het magtige *Venetië*, dat Pausen en Keizers deed be-

---

*) Toen deze woorden geschreven werden, was de heer VAN GROVESTINS nog niet tot het Roomsch-Katholiek geloof overgegaan. Ware dit het geval geweest, dan zou het hedendaagsche *Rome*, het middelpunt der Katholieke wereld hem in een meer grootsch licht voorgekomen zijn. Evenwel was hij reeds niet meer Protestant: op dit tijdstip had het *vrije onderzoek* bittere vruchten gedragen in zijnen geest en in zijne ziel: hij was een twijfelaar geworden. Eerst na alle phasen van het scepticisme doorloopen te hebben, zocht hij eene schuilplaats in de veilige haven der Kerk, om er met het geloof tevredenheid van gemoed en kalmte van ziel te erlangen, die hij door den geest van onderzoek of het *te veel weten*, die ongeneeslijke en invretende kanker van het Protestantisme, verloren had.

Digitized by Google

»ven. Zijne paleizen, zijne gedenkteekenen, zijne meester-»stukken van 's menschen kunst blijven nog over; maar waar »zijn zijne koningrijken, zijne vloten, zijne schatten, zijne »doges, zijne patriciërs, die eenmaal de schrik der magtig-»ste vorsten waren?

»Onttroonde Koningin! wie kan u aanzien zonder over »uwe ongelukken getroffen te worden? Edel en schoon »*Venetië!* gij hebt alles verloren, gij zijt uit de rij der vol-»ken gewischt; maar uwe paleizen, uwe godsdienstige hei-»ligdommen zijn daar als getuigen van hetgeen gij geweest »zijt, en zoo lang zij zullen bestaan, moet men dáár èn de »geschiedenis uwer grootheid èn die van den val uwer magt »gaan leeren."

Op deze reis kwam de heer VAN GROVESTINS in kennis met zijnen landgenoot, den heer DE POTTER, die bestemd was eene rol te spelen in de worsteling, welke de scheiding van het Koningrijk der *Nederlanden* voorafging. Deze kennismaking was voor den heer VAN GROVESTINS niet zonder nut; want toen hij den heer DE POTTER later te *Brussel* terugvond, knoopte hij zijne vriendschap van *Florence*, weder met hem aan, en werd daardoor in staat gesteld, de bedoelingen te doorgronden van de liberale partij, waarvan de heer DE POTTER een der hoofden was.

In 1824 aanvaardde de heer VAN GROVESTINS weder zijn' dienst aan het hof; maar de functie van secretaris des kabinets nam hij niet weder op zich. Zijn afkeer van het hofleven, en zijn weêrzin om andermaal eene staatkundige betrekking te aanvaarden, deed hem de gelegenheid vinden, nog eens het Zuiden te bezoeken, van welke hij gretig gebruik maakte. De baron VAN ZUYLEN, zijn bloedverwant, werd tot afgezant des konings te *Konstantinopel* benoemd: hij verzocht en verkreeg verlof, om den ambassadeur in de

Digitized by Google

hoedanigheid van attaché, aan de legatie toegevoegd, te vergezellen; dit vooruitzigt was hem des te aangenamer, omdat, toen hij uit *Italië* terugkwam, het gezigt van *Holland* treurige gewaarwordingen bij hem had opgewekt.

»Wanneer men," schreef hij, »eenigen tijd onder de zon »van het Zuiden geleefd heeft, wanneer men den glans, het »leven gezien heeft, welke deze zuidelijke zon over het ge»heele bestaan verspreidt, dan krimpt het hart ineen, en »de geest wordt ter neêrgedrukt, bij de aanschouwing van »de betrokken en met wolken bedekte lucht van ons noor»delijk klimaat. Wanneer men *Italië* en zijn' hemel gezien »heeft, dan begrijpt men het heidendom en die geheel zin»nelijke godsdienst, die slechts tot de oogen sprak. Wan»neer men het Noorden, zijne nevels, en altoos donkeren »hemel terugziet, dan begrijpt men ook beter het mysti»cisme; het wordt eene behoefte voor de ziel, een troost »voor het hart; de geest wordt somber, even als de natuur »die men voor oogen heeft; hij moet eindelijk behagen vin»den in bovennatuurlijke en godsdienstige abstractie. Zoo»danig was de oorsprong van de hervorming en van het »protestantisme. De katholieke eeredienst is geschikt voor »het Zuiden van *Europa*, maar is niet geschikt voor landen »en streken, waar vroeger de Druïden hunne mysteriën ge»vierd hebben.

»Voor mijne reis had ik mij, hoezeer gematigd, aan het »mysticisme overgegeven; maar deze reis heeft mij in dit »opzigt tot minder overdreven gevoel terug gebragt. Ik »ben met een' meer opgeklaarden geest teruggekeerd; maar »thans ben ik ook van de illusie beroofd, die een gedeelte »van mijn aanzijn uitmaakte in een land, dat niets aangenaams »weet aan te bieden, en waar bij gevolg het godsdienstige »leven, de preêken, en godsdienstige redetwisten een tijd-

Digitized by Google

» verdrijf en eene behoefte voor de zamenleving geworden
» zijn."

Ongelukkig werd op het oogenblik, dat de heer VAN GROVESTINS zich tot zijn vertrek gereed maakte, zijne moeder ernstig ziek; zij voorzag haar naderend einde zonder van haren zoon te begeeren, dat hij zijn plan zou laten varen; maar deze wilde eener geliefde moeder, die hem kort daarna ontrukt werd, de laatste zorgen wijden.

Toen eerst deed de smart hem gevoelen, hoe noodig het was, dat hij in een' werkkring trad, die zijne verbeelding verstrooijen, en pijnlijke gedachten van hem verwijderen kon. De geschiedenis van WILLEM III scheen hem een onderwerp toe, dat waardig was den geest bezig te houden van een' man, die groote daden eerde.

Hij besloot ze te beschrijven, en in 1825, na de correspondentie van dezen grooten man met den raadpensionaris HEINSIUS tot zijne studie gemaakt te hebben, zette hij zich aan het werk.

Het huwelijk van prins FREDERIK, tweeden zoon van den koning der *Nederlanden*, bragt eene verandering te weeg in het leven van den heer VAN GROVESTINS. Aan het hof van dezen prins verbonden, vergezelde hij hem naar *Brussel*, op het oogenblik dat de strijd op leven en dood tusschen *Holland* en *België* begon. Hij woonde den oorsprong, de ontwikkeling en den voortgang, van 1825 tot 1829 bij, en voorzag den noodlottigen uitslag. Zijne relatiën met zijne bloedverwanten in *Holland*, onder welke zich protestanten van den ouden stempel bevonden, met het hof van *Brussel*, met den heer VAN GOBBELSCROY, minister van binnenlandsche zaken, met den heer DE POTTER, het hoofd van de anti-katholieke en liberale partij in *België*, stelden hem in staat om den doolhof, waarin het bestuur verdwaalde, op te

Digitized by Google

merken. Dat gouvernement mishaagde aan al de partijen: aan de protestanten, omdat het met *Rome* in onderhandeling stond; aan de liberalen, om dezelfde reden; aan de katholieken om de vestiging van het *Collegium philosophicum* te *Leuven*. De regering vervreemdde alle partijen van zich, zonder op eene enkele te kunnen staat maken.

In het begin van 1828 kiest de heer VAN GROVESTINS zijne partij; hij wil niet langer in eenen dubbelzinnigen toestand blijven verkeeren; hij laakt hetgeen plaats vindt, hij voorziet er de noodlottige gevolgen van, zijne betrekking aan het hof legt hem het stilzwijgen op; daar te blijven staat in zijne oogen gelijk met de goedkeuring eener zaak, die hij reeds als verloren beschouwt; hij besluit dus, zich geheel van het hof te verwijderen, en vraagt zijn ontslag als kamerheer.

Prins FREDERIK trachtte den heer VAN GROVESTINS van zijn besluit af te brengen; daar hij waarschijnlijk wel begreep, dat de betrekking van kamerheer niet geschikt kon geacht worden, om de eigenliefde en eerzucht te voldoen van een' man, die niet van verstandelijke vermogens ontbloot was, vroeg hij hem, waarom hij er geen werk van maakte om eene administratieve betrekking te krijgen, of om zich als afgevaardigde in de Staten-Generaal te doen kiezen.

Niets van dat alles stond den heer VAN GROVESTINS aan; hij wilde vrij en onafhankelijk zijn. Daarbij wilde de koning, van de leden der Staten-Generaal, die aan het hof verbonden waren, dat zij iedere onafhankelijke meening ter zijde zouden stellen, om slechts te stemmen ten gunste van die wetsontwerpen, die hij naar de wetgevende vergadering zond; dit was iets zoo slaafsch, dat de heer VAN GROVESTINS er zich nimmer aan zou hebben kunnen onderwerpen; hij ver-

Digitized by Google

borg dit geenszins voor den prins, en kon ook met een goed geweten en zonder zijne eer te kort te doen, zich niet vereenigen met een bestuur dat hij afkeurde, en dat door de rigting, die het aangenomen had, vroeg of laat op zwarigheden van ernstigen aard en ongelukken moest schipbreuk lijden.

Zonder twijfel was de heer VAN GROVESTINS aangedaan, toen hij zich van prins FREDERIK, die getoond had hem genegen te zijn, verwijderde; maar den prins omringd ziende van mannen, die in hem gevaarlijke denkbeelden onderhielden, begreep hij dat het oogenblik daar was, waarin hij van hem scheiden moest. Onderscheidene malen had hij levendige redetwisten met hem gehad over begrippen van algemeen regt; van de zijde van den prins was steeds gematigdheid, en van de zijde van den heer VAN GROVESTINS eerbied, in deze discussiën in acht genomen; maar het was altijd voor hem een al te teeder punt geweest, om niet de behoefte te gevoelen er een einde aan te maken. Zoodra zijn besluit onherroepelijk genomen was, vermeed hij zorgvuldig deze discussiën, en wenschte dat de vrede tot aan het einde toe bewaard zoude blijven; maar ook dit maakte dat er spoedig een einde aan moest komen.

De heer VAN GROVESTINS verliet eindelijk het hof, en kwam tegen het einde van October 1828 te *Parijs*. Het was hem een oogenblik van ongewone zelfvoldoening, toen hij zich zoo vrij, volkomen vrij, in het genot eener geheele onafhankelijkheid bevond. Het scheen hem toe, alsof zijn leven verdubbeld was. Hij ontkende intusschen niet dat de tien jaren, welke hij aan het hof had doorgebragt, hem in een zeker opzigt van groot nut geweest waren; zulks zeide hij aan den heer VAN DER DUYN, toen hij bij zijne aankomst te *Parijs* een' blik op het verledene wierp, en hem aldus schreef:

Digitized by Google

»Iedereen, die een zeker aantal jaren bereikt heeft en »eene goede gezondheid geniet, mag verwachten een' hoo»gen ouderdom te bereiken; maar is het niet verkieslijker »jong te sterven, dan grijs te worden om een belagchelijk »of walgelijk schouwspel voor de wereld te zijn! Om tot »eene eerbiedwaardige grijsheid te geraken, moet de mensch »reeds vroeg zich aan studie wijden, en, voor zoo verre »het mogelijk is, zich een levensplan voorschrijven. Indien »ik vroeger van deze groote waarheid doordrongen geweest »was, indien ik ze bij mijne intrede in de wereld in prak»tijk gebragt had, dan zou ik mij veel moeite en verdriet »bespaard hebben. Maar ik dank den hemel, dat ik er »nog het bewustzijn van ontvangen heb in een tijdperk van »mijn leven, toen ik ze nog met vrucht in toepassing kon »brengen, en het mij nog mogelijk was, door met den »meest mogelijken ijver en vastberadenheid er mij op toe »te leggen, den kostbaren tijd, dien ik verloren had, in »te halen.

»Tot op den ouderdom van drie-en-twintig jaren, is mijn »leven daar heen gesneld tusschen de jaren der kindschheid, »en de uitspattingen van eene onbezorgde en ligtzinnige »jeugd.

»Ik meende het geluk in den maalstroom der groote we»reld te vinden, en ik vond er slechts vermoeijenis en af»matting; maar de kracht der gewoonte en het voorbeeld »van anderen, sleepten mij onophoudelijk mede: ik ging »dus met den stroom voort. Ik verkeerde destijds in eenen »kring van de aanzienlijkste jongelieden, die met de groot»ste ligtzinnigheid, allerlei dwaasheden begingen; wij droom»den van niets anders dan van vermaken en feesten. De »uren, die ik niet aan de zamenleving wijdde, bragt ik door »met een' vriend, even verkwistend, even loszinnig als ik, maar

Digitized by Google

» die zeer geestig was, en alles bezat wat noodig is, om in
» het gezellig verkeer te behagen. Op deze wijze bereikte ik
» den ouderdom van drie-en-twintig jaren.

» Eene verschrikkelijke ramp deed den band van mijne
» oogen wegvallen. Ik ontwaakte als uit een' diepen slaap.
» Dat ontwaken was verschrikkelijk. Ik stond ongewapend, om
» aan de slagen van den tegenspoed weêrstand te bieden. Ik
» schaamde mij over mij zelven: ik gevoelde toen alles, wat mij
» ontbrak. Ik begon mij met ernst op de studie toe te leg-
» gen, en, hoewel de onderneming moeijelijk was, kreeg ik er
» smaak in, zoodra de eerste moeijelijkheden overwonnen wa-
» ren, en na verloop van eenige jaren, was ik, zoo dan
» ook al geen geleerde, dan toch verre van een domoor
» te zijn.

» De dood mijns vaders besliste over mijn toekomstig le-
» ven. Ik had mijne familie des avonds verlaten, om een
» feest bij den engelschen gezant bij te wonen; laat in den
» nacht, toen het bal op zijn levendigst is, meldt men mij,
» dat iemand mij verlangt te spreken. Ik verlaat de zaal en
» bemerk een' der vrienden mijns vaders. Zijne tegenwoor-
» digheid op dat uur, doet mij van schrik verstijven. Hij
» verhaalt dat mijn vader ongesteld geworden is. Ik vlieg
» huiswaarts en vind mijne familie aan wanhoop ten prooi.
» Nooit zal de herinnering aan dat hartverscheurend tooneel
» uit mijn geheugen gewischt worden, en dat ijzingwekkend
» contrast, die plotselinge overgang van eene plaats, waar men
» zich in vreugde baadde, naar eene andere, waar alles in
» smart en droefheid gedompeld lag, heeft mij een' zekeren
» ernst doen behouden, die mij eene diepe verachting voor de
» groote wereld en hare uitspattingen heeft ingeboezemd.

» Aan het hof geplaatst, geroepen om daar te verkeeren,
» vatte ik het voornemen op, er de rol van waarnemer op mij

Digitized by Google

»te nemen, en deze studie is in vele opzigten evenveel »waard als het onderrigt, dat men uit de boeken put; want »men leert er vele dingen, die in de boeken niet geleerd »worden.

»Ik beschouw het dus als een groot geluk, dat ik ver»scheidene achtereenvolgende jaren aan het hof heb doorge»bragt; dat ik er mijn karakter heb moeten buigen naar »de hofgebruiken; dat ik in dien kring geleefd heb, maar »vooral dat dit met eene koele zelfbeheersching geschied»de, waardoor ik meer opmerkend dan handelend er mij »bewoog. Hij, die geschiedenis wil schrijven, kan niet ge»looven hoe vele zaken door het hofleven opgehelderd wor»den; hoe vele verkeerde begrippen, hetzij van de groo»ten, hetzij van hovelingen in het algemeen, er door weg»genomen worden. Hij, die aan het hof geleefd heeft, zal »zich niet aan dolzinnige uitvallen overgeven tegenover »menschen, die meestendeels zoodanige moeite niet waard »zijn. Het woord »Hof" dat bij eenigen reeds alleen zoo»veel bitterheid en haat te weeg brengt, verwekt bij mij »slechts medelijden; want hetgeen op een' afstand groot »toeschijnt, is dikwerf klein, zeer klein zelfs, van nabij. »Hoewel ons nederlandsch hof niet zoo luisterrijk is als »eenige andere europesche hoven, geloof ik echter, dat ik »ook elders zou terugvinden, wat ik in *den Haag* en te »*Brussel* heb waargenomen."

Het oogenblik was dus daar, waarop de heer VAN GROVESTINS van de schatten der waarneming, die hij ongemerkt bijeen vergaard had, gebruik zou gaan maken, en meer dan ooit gevoelde hij behoefte, om zich aan het werk te begeven. De heer VAN DER DUYN moedigde hem zijnerzijds daartoe aan in de volgende bewoordigen:

»Het verheugt mij uwe goede aankomst te vernemen, en

Digitized by Google

» dat gij in uwen toestand, sedert gij onzen mistigen damp-
» kring, zoowel der natuur als van het verstand, verlaten
» hebt, tevreden zijt. Gij zult u nu met allen ernst aan
» den arbeid moeten begeven. Gij weet hoeveel belang ik in
» uw werk stel, en hoezeer ik het zou bejammeren, indien
» de gelukkige smaak voor de studie en de voortreffelijke
» natuurlijke aanleg, waarmede de hemel u bedeeld heeft,
» in het onbeduidende hofleven verloren waren gegaan! Maar
» nu moet gij ook gevolg weten te geven aan het besluit,
» dat gij genomen hebt, en dat naar mijn inzien verstandig
» en wel doordacht is, hoewel niet iedereen het hierom-
» trent met mij eens is."

De heer VAN GROVESTINS ging met vlijt aan het werk, en van dit oogenblik af, begon tusschen hem en den heer VAN DER DUYN eene briefwisseling, die de grondslag werd van de *Mémoires sur la réunion de la Belgique et de la Hollande et sur le règne de Guillaume Ier*.

De heer VAN GROVESTINS, die menschen en zaken, niet ongestraft onder zijne waarnemende blikken kon zien woelen, schreef aan den heer VAN DER DUYN:

» Onze publieke aangelegenheden boeijen mij in zulk eene
» mate, dat mijn WILLEM III sedert eenige dagen geheel ter
» zijde geschoven is. Mijn tijd is te beperkt om hetgeen de dag-
» bladen mij dagelijks uit ons land melden, te lezen, aanteekenin-
» gen te nemen en er aanmerkingen op te maken. Bij deze gele-
» genheid zal ik u iets in vertrouwen mededeelen, en ik verwijt
» het mij zelven, dit niet reeds vroeger gedaan te hebben, daar
» gij er, in alle opzigten, èn om de vriendschap èn om de belang-
» stelling die gij mij toedraagt, aanspraak op hebt. Welnu
» dan, waarde graaf! de geschiedenis van WILLEM III is
» niet het eenige werk dat mij bezig houdt: Ik schrijf Ge-
» denkschriften. Sedert vele jaren heb ik hiertoe reeds

Digitized by Google

» eenige bronnen opgezameld. Dat denkbeeld kwam bij mij
» op, toen ik nog secretaris van het kabinet was. Welk een'
» rijken oogst hebben mij die twee jaren opgeleverd! God
» alleen weet, wat ik in dien tijd al niet gelezen, onderzocht
» en aangeteekend heb, met gevaar mijne gezondheid er door
» te zullen benadeelen. Maar eene sterke wilskracht be-
» zielde mij, eene onweêrstaanbare magt dreef mij met
» zulk een geweld voort, dat het nutteloos zou geweest zijn
» er zich tegen verzet te hebben....

» Het hooge woord is er dus uit: ik houd mij onledig met
» Gedenkschriften over de gebeurtenissen, die onder mijne
» oogen voorgevallen zijn. Maar gij, mijn waarde graaf, gij
» die in zoo vele zaken toeschouwer en handelende persoon
» geweest zijt, die den val van het oude regeringsstelsel bij-
» gewoond en aan de oprigting van het nieuwe gearbeid
» hebt, gij, die in zoo hooge mate de gaaf bezit, om zaken
» uit haar wijsgeerig oogpunt, en zonder vooroordeel van
» gezindheid of partij te beschouwen, hoe gelukkig zou ik
» mij achten, zoo ik op uwe medewerking mogt rekenen.
» Over hoeveel belangrijke punten zoudt gij mij inlichtingen
» en nieuwe inzigten kunnen geven; want ik kan mij niet
» verbeelden, dat gij zoo vele gewigtige gebeurtenissen hebt
» beleefd, zonder nu en dan het een of ander op te teeke-
» nen!".

Op deze vertrouwelijke mededeeling en uitnoodiging van een'. vriend, antwoordde de heer VAN DER DUYN, op de meest voorkomende wijze. Zijn antwoord alleen zou voldoende zijn, om hem te doen kennen en het gezegde van BUFFON te bevestigen: *De stijl kenmerkt den mensch!*

» Ik moet u bedanken," zoo schrijft hij, » voor de mede-
» deeling, die ge mij gedaan hebt, en u de verzekering geven,
» dat ik er met het grootste genoegen en de levendigste

Digitized by Google

» belangstelling kennis van genomen heb. Het is hierna
» overbodig er bij te voegen, dat het mij uiterst aangenaam
» zal zijn, om, voor zooverre mijne geringe kennis toelaat,
» behulpzaam te wezen aan het waarlijk verdienstelijke werk,
» waarmede gij u bezig houdt, door de belangrijkste feiten,
» anekdoten, oordeelvellingen en gedachten te verzamelen, die
» ongetwijfeld met belangstelling moeten vernomen worden
» door ieder denkend wezen, door ieder mensch, die een ander
» leven leidt dan dat der planten, of dat van die ligtzinnige en
» vadzige schepsels, voor wie de tijd onopgemerkt voorbijgaat,
» of die zich slechts met nietige, persoonlijke, beuzelachtige
» belangen of kuiperijen bezighouden. Dit werk schijnt mij
» ook daarom zoo verdienstelijk toe, omdat het nuttig is voor
» de toekomst; ik bedoel daarmede, dat het ongetwijfeld be-
» langwekkend en leerzaam zal zijn voor degenen, die na
» ons zullen komen, daar het hun een naauwkeurig en juist
» denkbeeld zal geven van de gebeurtenissen en meeningen
» van de tijden, welke wij nu beleven, en die ik mij altijd
» voorstel, als een' overgang, eene brug, welke ons van eenen
» vroegeren staat van zaken, naar een' anderen, geheel van
» den vorigen verschillenden, heênleidt, welke in alles op han-
» den schijnt te zijn: in godsdienst, in staatkundige en bur-
» gerlijke instellingen, in kunsten en wetenschappen, enz.
» met een woord, in de geheele maatschappij; want het komt
» mij voor, dat wij meer dan ooit met de Duitschers kun-
» nen zeggen, dat wij *im Werden* zijn; en dat de tegenwoor-
» dige tijd zwanger gaat van groote gebeurtenissen. De
» fransche Republiek had een bepaald doel; het kei-
» zerrijk, of liever de keizer had een ander; tegenwoordig
» echter weten de beheerschers der stoffelijke wereld zelve
» niet, wat zij willen, of liever, zij kunnen niet meer ver-
» krijgen hetgeen zij wel wenschten, en deze staat van

Digitized by Google

» zaken, gevoegd bij de algemeene gisting der gemoederen, » schijnt niet alleen groote veranderingen aan te kondigen, » maar daarvoor bijzonder gunstig te zijn.

» Ik heb eenige stukken verzameld, onder anderen een dag- » boek over hetgeen ik gelezen heb, nog andere aanteeke- » ningen en een Memorandum van het leven mijner eerste » jeugd, benevens eenige opmerkingen, gedachten enz. Dat » alles is ongelukkig meestal van persoonlijken aard, echter » hier en daar een weinig wijsgeerig; daarin verklaar ik mij » mijne wijze van zien en beöordeelen, zoo geheel verschillend » van de personen, met welke ik geroepen ben in aanraking te » komen, en van de meeningen en vooroordeelen onzer hol- » landsche landgenooten in het algemeen. Ik kan u dus weinig » herinneringen en geschreven feiten aanbieden; maar daar » mijn geheugen vrij goed is, zal ik u nog wel eenige bouwstof- » fen aan de hand kunnen geven, geschikt om de menschen » en den tijd te schetsen, vooral met betrekking tot het » tijdstip van 1795, en den val der oude Republiek, (toen » alles zoo oligarchisch was), waarover eene verstandige » vrouw zich in een gesprek zeer geestig uitdrukte: »*Het* » *is spijtig maar niet jammer*," en over de gebeurtenissen » van 1813. Gij zult mij echter verpligten, wanneer gij » mij aantoont, uit welk oogpunt ik op de meest nuttige » wijze zal kunnen beproeven, een weinig olie te bereiden » voor de lamp, die gij zult ontsteken.

» Gij betoont uw leedwezen er over, dat gij mij uw plan » niet eerder toevertrouwd hebt; maar ik betreur het nog » meer dat onze innige vriendschap niet van vroegere dag- » teekening is. Ik verwonder er mij over, dat, terwijl er » zooveel overeenkomst in onze wijze van zien en in onze » neigingen bestaat, wij elkander niet vroeger begrepen heb- » ben, en bekend geworden zijn. De oorzaak daarvan kan

Digitized by Google

» ik alleen toeschrijven aan het verschil in leeftijd, dat dik-
» werf een hinderpaal is voor het aanknoopen van eenen
» vriendschapsband; maar de overeenkomst onzer gevoelens
» had dat bezwaar reeds vroeger moeten overwinnen. Ik
» moet u bij deze gelegenheid eene omstandigheid mede-
» deelen, die ik, hoezeer zij van weinig gewigt is, evenwel
» niet verzwijgen kan. Toen gij namelijk gedurende een of
» twee zomers een landelijk leven leiddet, om daar, zoo als
» men zeide, stil en afgezonderd alleen met uwe boeken te
» verkeeren, bekroop mij de lust u daar eens te gaan opzoe-
» ken en kennis met u te maken, tot mij zelven bijna het-
» zelfde zeggende, wat wijlen de graaf DE MARSAY *) tot
» mijn' vader zeide, toen ik, nu ruim dertig jaren geleden,
» aan het hof van den prins VAN ORANJE geplaatst werd:
» *Hij is een weinig meer beschaafd dan de anderen,*" namelijk
» de anders kamerjonkers. Smaak voor afzondering en stu-
» die op uwen leeftijd, verraadde inderdaad, wat ik ook later
» in u gevonden heb."

In een' volgenden brief schreef de heer VAN DER DUYN, aan den heer VAN GROVESTINS het volgende:

» Ik heb uwen uitvoerigen brief, met de papieren die er
» aan toegevoegd waren, ontvangen. Ik kan u niet zeggen,
» met hoeveel genoegen ik dien gelezen heb, noch hoe ver-
» heugd en dankbaar ik ben, dat wij in alle opzigten zoo ge-
» heel overeenstemmen, dat wij nu geheel en al vrienden ge-
» worden zijn, en daarbij te zamen werken aan eene onder-
» neming, die mij hoe langer hoe meer bevalt. Die arbeid
» zal een hoog belang bijzetten aan mijne levensdagen, die
» door het te loor gaan van vele illusiën, en door het aan-

*) Een der grootofficieren aan het hof van den prins van Oranje, WILLEM V.

Digitized by Google

» breken van een tijdperk des levens, waarin men vooral
» zorgen moet om zich niet aan werkeloosheid en ontmoedi-
» ging over te geven, reeds een weinig treurig en eenvormig
» begonnen te worden. Wat wordt er toch van ons leven,
» wanneer men zonder doel werkt, en zich niet meer met
» bepaalde nasporingen bezig houdt? Ik ben u dus wezenlijk
» dank verschuldigd voor uwe vertrouwelijke mededeeling,
» en daargelaten, dat het vereerend voor mij is, te mogen me-
» dewerken aan uwen geheimen arbeid, bewijst gij mij den
» grootsten dienst met de opdragt eener bezigheid, die juist
» met mijne neiging overeenstemt, door namelijk naar gelang
» zij zich aan mijn geheugen zullen voordoen, alle vroegere
» en latere gebeurtenissen op te teekenen, en u somwijlen
» overdenkingen, de vruchten van een leven, dat niet naar
» buiten werkzaam is geweest, indien men zich zoo eens
» mag uitdrukken, maar vol beschouwingen over anderen en
» herinneringen van mij zelven is, te leveren. Indien men kan
» zeggen, dat, wanneer men over het leven veel heeft nage-
» dacht, *wanneer men zijn eigen leven heeft nagegaan*, zooals
» mevrouw DE STAEL ergens zegt, wanneer dat, zeg ik, een
» lang leven moet geheeten worden, dan ben ik in dat
» geval.

» Vergun mij nog één woord, en dan houd ik op over
» mij zelven te spreken; het is om nog over eene verplig-
» ting uit te wijden, waarvoor ik u te danken heb, namelijk het
» aandeel van het aangename werk, dat gij mij opdraagt, en
» waarmede ik mij zoo gaarne belast. Ik zal juist die be-
» zigheid krijgen, welke mij past; want het is vooral het
» regelmatig en geleidelijk opstel, waartoe ik mij onbekwaam
» acht, en waartegen mijne luiheid, ik moet het wel beken-
» nen, tegenwerpingen en voorwendsels zoekt door zich
» onder de vleugelen van zedigheid te verbergen, terwijl ik

Digitized by Google

» daarentegen nu de vrijheid zal hebben de pen op te vat-
» ten en weder neêr te leggen, zonder mij over den vorm
» te verontrusten. Die verwenschte luiheid zal dus geen voor-
» wendsel meer hebben, en ik zou mij schamen, wanneer ik
» niet de hand aan het werk sloeg, zonder nog in aanmer-
» king te nemen, dat ik er een' vriend mede verpligt, gelijk
» gij zijt, en hoedanig een' ik op mijne jaren, niet meer
» dacht te zullen vinden."

Van dien tijd af, werd de briefwisseling tusschen den heer VAN DER DUYN en zijnen medearbeider niet alleen levendiger, maar er begon ook tusschen hen eene bestendige wisseling van pennevruchten, die bestemd waren om tot de ontworpen *Gedenkschriften* te dienen. Honderd uren van elkander verwijderd, zette de heer VAN DER DUYN in *den Haag*, en de heer VAN GROVESTINS in *Parijs*, hunne onderneming van weêrszijden, met gelijken ijver door. En zij begrepen elkander volkomen wel, niettegenstaande den verren afstand; want de heer VAN GROVESTINS, was zóó goed, gelijk hij zelf betuigt, met het staatkundig spel van zijn vaderland bekend, dat hij in zeker opzigt bij de gebeurtenissen waarover de heer VAN DER DUYN hem sprak, zelf tegenwoordig was, en er de handelende personen zag handelen; iets waarover de heer VAN DER DUYN, hetzij in het voorbijgaan gezegd, zich somtijds verwonderde.

» Het is te verwonderen," schreef hij hem eens, bij gelegenheid, dat er van den koning sprake was, » dat gij hem, » jong als gij toen waart, zoo goed doorgrond hebt."

» Ik zal trachten uwe verwondering te doen ophouden," was het antwoord van de heer VAN GROVESTINS; » ik zal » er misschien wat breed over uitwijden, maar de zaak vor- » dert eene uitvoerige ontwikkeling. Ik zal over gevoe- » lens moeten spreken, die sedert lang in mijne ziel begra-

Digitized by Google

» ven lagen, en slechts op eene gelegenheid waehtten, om
» aan het papier te worden toevertrouwd. Ik dank u, dat
» gij mij die gelegenheid verschaft hebt.

» Toen ik door den koning gekozen werd, om de betrek-
» king van secretaris des kabinets te vervullen, was mijn
» geest vervuld met al wat dichterlijk is, en haakte naar
» het grootsche en verhevene, dat de staatkunde kanople-
» veren. Gij kunt dus begrijpen wat ik moest gevoelen,
» toen ik in tegenwoordigheid van, en in onmiddellijke aan-
» raking kwam met den prozaïschen alledaagschen geest des
» konings, wiens beperkt verstand, en weinig diepe inzigten
» de vlugt van mijne jeugdige en schitterende verbeeldings-
» kracht met geweld tegenhielden; wanneer ik tot dien man
» eene poëtische taal voerde, goden waardig, of wanneer ik mij
» eenige van die gedachten, uit TACITUS en MARCUS-AURELIUS
» geput, liet ontvallen, dan zag hij mij met eene mengeling
» van verwondering en medelijden aan, en antwoordde
» mij in het platste, droogste proza, dat maar te bedenken was
» en dat al mijne illusiën als met een' tooverslag vernietigde!
» Veertien dagen waren in mijne nieuwe betrekking vol-
» doende geweest om eene geheele omkeering in mijn wezen
» te veroorzaken. Ik ontwaarde met ontzetting de intellec-
» tuële verandering, die er in mij had plaats gegrepen, en het
» toenemende overwigt van een' geest, ontbloot van alle verhe-
» venheid, van al wat de verbeelding opwekt, van het ideëal van
» het grootsche, van het edele, van het heldhaftige, op een geest
» als de mijne, die gruwt bij het denkbeeld iemand blindelings
» te volgen, op eene reeds van te voren afgebakende baan, ter-
» wijl hij er integendeel bestendig naar streeft, eene hoogere
» vlugt te nemen. Dat was inderdaad eene wreede marteling; ik
» onderging dat lot: des te ondragelijker voor mij, omdat
» ik alles wat ik ondervond, in mijn hart moest smoren. Wien

Digitized by Google

» zou ik mijne gevoelens hebben kunnen mededeelen? Ieder-
» een wenschte mij geluk, met de schitterende loopbaan, die
» zich voor mij scheen te openen. Men zeide zelfs, dat ik ge-
» lukkig moest zijn. Men zou mij voor zinneloos gehouden heb-
» ben, indien ik het in mijn hoofd gekregen had te openbaren,
» wat er in mijne ziel omging. Ik zweeg daarom; maar dat
» stilzwijgen knaagde inwendig. Eenmaal was ik mij zelven
» niet meester meer, ik barstte uit in tegenwoordigheid van
» een' mijner ambtgenooten (HOFMANN). Het was in 1821, bij
» gelegenheid van het schandaal, veroorzaakt door de aanne-
» ming van de belastingwet op het gemaal, en van de eer-
» looze middelen, die er aangewend werden, om de meerder-
» heid van een paar stemmen te verkrijgen, waardoor het onge-
» lukkig wets-ontwerp in de Tweede Kamer aangenomen werd.
» De uitbarsting was zoo hevig, als de verkropping lang en
» smartelijk geweest was. Mijne verontwaardiging, mijne ver-
» achting stortten zich uit in een vloed van tranen, tranen, die
» de toorn somtijds ontlokt en die de ziel verligting geven.
» Mijn ambtsbroeder, die van mijne overspanning getuige was,
» noemde mij een dwaas, een kind en wat al niet meer! Hij had
» misschien gelijk; maar, wanneer de beker tot aan den rand
» gevuld is, is één druppel voldoende om hem te doen over-
» loopen. Van dezen dag af, was mijn besluit onherroepelijk
» genomen; ik schreef aan den heer DE MELJ, dat ik op den
» duur niet kon voortgaan, eene betrekking waar te nemen,
» waarmede ik mij slechts voorloopig belast had. Ik vroeg
» verlof voor eene buitenlandsche reis, en in de eerste dagen
» van het volgende jaar zeide ik het kabinet vaarwel, en
» vertrok naar *Frankrijk* en *Italië*, den hemel zegenende, dat
» ik, na twee jaren in aanhoudenden dwang doorgebragt te
» hebben, weêr vrij was, en God dankende, dat ik allengs-
» kens weêr van die jeugdige opwellingen ondervond, die zoo

Digitized by Google

»zeldzaam waren geworden sedert de aanraking met het ko-
»ningschap. Maar, indien die twee jaren ook met vele moeije-
»lijkheden waren doorgeworsteld, hoezeer heb ik er mij nader-
»hand over verblijd, dat ik in de gelegenheid geweest was,
»menschen en zaken in die voortreffelijke leerschool te be-
»schouwen! Ik heb in dien tijd ontzettend veel gelezen, en
»ik was in de gelegenheid om geschriften in handen te krij-
»gen, waarmede ik anders nooit bekend geraakt zoude zijn;
»want slechts de uitverkorenen van het kabinet mogten hunne
»blikken slaan in correspondentiën, welke voor oningewijden
»op den index stonden. Om de waarheid te zeggen, was ik
»de eenigste dier uitverkorenen, die ze naauwgezet bestudeer-
»de; mijne ambtgenooten arbeidden slechts met eerzuchtige
»bedoelingen, en om hun fortuin te maken! Ik daarentegen,
»als toekomstige geschiedschrijver, gevoelde instinktmatig,
»dat ik het nooit in deze beteekenis tot eene hoogte zou bren-
»gen, en ik was zoo doordrongen van deze gedachte, dat
»ik telkens, als ik de deur van het kabinet wilde openen,
»eene inwendige stem meende te hooren, die mij toeriep:
»Ga heen, uwe plaats is niet onder deze blinden;" en mij
»schemerde op die deur de dichtregel van DANTE voor
»oogen, welke op de poort der hel geschreven staat:

» *Lasciate ogni speranza voi ch'intrate.*"

»Ik legde mij vooral toe, om eene menigte omstandighe-
»den te leeren kennen, welke de betrekking, waarin ik mij
» geplaatst zag, zonder er zelf om verzocht te hebben, mij ver-
» oorloofde te bestuderen. Hoeveel uren heb ik niet door-
» gebragt, om die kostbare bouwstoffen te onderzoeken, die
» misschien nog begraven liggen onder het stof van het ka-
» binet, waaruit ik ze met onvermoeiden ijver opschommelde.

» Aan de waarneming van zaken paarde zich die van den
» gekroonden man.« Er ontstond reeds dadelijk tusschen hem

Digitized by Google

» en mij eene zekere worsteling. Ik bemerkte weldra, zóó-
» dat ik er niet aan behoefde te twijfelen, dat hij er op uit
» was, mij naar zijne inzigten te leiden, gelijk hij zulks ge-
» daan had met zijnen man van kneedbare was, zijn facto-
» tum, den heer DE MEY, en mijne collega's. Mijn gan-
» sche wezen verzette zich tegen dat denkbeeld; hij zag
» eindelijk dat hij er tijd en moeite mede verspilde, hetgeen
» hem eens van mij sprekende, deed zeggen: »Het is ie-
» mand met wien men niets kan uitrigten." Ik was hem
» dankbaar voor deze oordeelvelling; want in den zin waarin
» hij ze bedoelde, is dit gezegde in mijne oogen, eene lof-
» tuiting, die zeer vleijend voor mij is.

» Na een kort tijdsverloop kende ik mijn' man, alsof ik
» hem zelf gevormd had; van mensch tot mensch, bestond
» er tusschen hem en mij een breede afgrond. Als koning
» vond ik hem verre beneden hetgeen hij, volgens mij, had
» moeten zijn. Hij vernederde het koningschap tot zulke
» laagte, dat de monarch soms in mijne oogen geheel weg-
» gecijferd was. Dit bragt mij tot het besluit, dat er niets
» beters voor mij te doen stond, dan mijn' man zijne betrek-
» king als koning te laten vervullen zoo goed of kwaad hij
» verkoos, en zelf mijne vrijheid te behouden, zonder mij in
» het minst met zijn ongerijmd regeringsstelsel te bemoei-
» jen. Op deze wijze mogt ik met de hulp des hemels re-
» deneren en ik was er in mijne ziel verheugd over.

» Indien ik een overzigt wilde geven van al de gesprek-
» ken, die ik met dezen man gehouden heb, dan zou er vol-
» doende stof zijn, om er een klein boekdeel van te maken.
» Vooral in de vrij menigvuldige gesprekken bestudeerde
» ik het karakter van hem, die gedurende bijna twee jaren
» mijn leven in zulke mate verbitterde. Hoe gelukkig zou
» ik niet geweest zijn, daar nu en dan eens eenige stralen te

Digitized by Google

» hebben zien flikkeren, die den grooten man kenschetsen? » Ik zou zelfs tevreden geweest zijn, wanneer ik slechts » vonken van logika, benevens eenige meer koninklijke be- » grippen aangetroffen had. Maar, helaas! niets, volstrekt » niets van dat alles! Ik vond alles klein: eene onbedui- » dendheid die tot wanhoop leidt, onhoudbare stellingen, » gemis aan logika; kortom, het gebeurde dikwerf dat ik » mij meer koning gevoelde door mijne gevoelens, dan de ko- » ning, dien ik voor mijne oogen had. Ik ondervond zede- » lijk die misrekening, welke eene vrouw moet ondervinden, » wanneer zij zich in den bruiloftsnacht in den man harer » keuze bedrogen vindt. Ik zocht een mannelijk krachtig ver- » stand en ik vond slechts een verstand, dat alleen in staat » was, om dat van den heer DE MEY te begrijpen, namelijk » een, dat men, zachtst genomen, zeer bekrompen kon noe- » men. Ik moet u echter eenige van deze gesprekken mededee- » len, want zij geven een te duidelijk denkbeeld van den man.

» In 1820, het tijdstip dat de tienjarige begrooting in de » Tweede Kamer behandeld werd, viel de oppositie herhaal- » delijk de handelingen en den gang van het bestuur aan. » Men beschuldigde de ministers, hetgeen onzen man ein- » delijk buiten zich zelven bragt. Op zekeren dag zeide » hij mij: — »Waarom beschuldigen zij de ministers? Wat » zijn de ministers? Volstrekt niets... Ik kan zonder ministers » regeren, of, wanneer ik het goedvind, wie mij goeddunkt » aan het hoofd van de ministeriële departementen plaat- » sen, al was het ook een van mijne palfreniers; want *ik*, *ik* » alléén ben de man die handel, en voor de daden der re- » gering verantwoordelijk is." » Gij begrijpt wel dat dit » niet op een' kalmen toon gezegd werd. Ik nam de vrij- » heid te antwoorden, dat deze stelregel mij voor het ko- » ningschap uiterst gevaarlijk toescheen, vooral in een land,

Digitized by Google

» waar de Constitutie geenszins de onschendbaarheid van den
» persoon des konings op den voorgrond stelde. Om bil-
» lijk te zijn, moet ik hier bijvoegen, dat hij deze on-
» schendbaarheid met de diepste minachting behandelde.

» Het volgende gebeurde een' anderen keer. Het was
» na den afloop eener openbare audientie. Ik kwam, ik
» weet niet hoe, in gesprek met hem. Onze man zeide
» mij, dat hij wezenlijk weinig of niets gewonnen had met
» het verruilen van het stadhouderschap zijner vaderen voor
» het koningschap; dat, zoo men hem de erfelijke betrekkingen
» gelaten had, waarvan zijn geslacht in het bezit was ge-
» weest, zijn gezag wezenlijk grooter zou zijn dan dat,
» hetwelk hij bezat als koning der *Nederlanden*. Hij gaf
» zich de moeite zijne gedachten te ontwikkelen, om mij in
» eene overtuiging te doen deelen, waarvan hij scheen door-
» drongen te zijn. Hij zeide mij onder anderen, dat de
» talrijke voorregten, verbonden aan de hooge betrekkingen,
» welke zijne voorouders bekleed hadden, een' meer deug-
» delijken schakel van magt uitmaakten, dan het gezag van
» een' koning, die aan het hoofd van eene constitutioneele re-
» gering geplaatst is, enz., enz. Het was er bij mij verre van-
» daan mij hierover uit te laten, zoo als gij wel kunt nagaan:
» ik veroorloofde mij intusschen hem te doen opmerken, dat,
» indien dit zoo slecht bepaald gezag van het stadhouderschap
» en der militaire betrekkingen, die er onafscheidbaar aan ver-
» bonden waren, wezenlijk het gezag van een constitutioneel
» koning overtrof, er dan ook vergoeding was, dewijl het ko-
» ningschap, zoo als hetzelve bij de grondwet omschreven is,
» het voordeel oplevert eene instelling te zijn, beschut tegen
» aanvallen en kansen der fortuin, waaraan het stadhouderschap
» maar al te dikwerf blootgesteld was geweest, ten nadeele
» van de algemeene zaak en het persoonlijk belang van de vor-

Digitized by Google

» sten uit het Huis van Oranje: dat ik, bijgevolg meende,
» dat dit Huis er veel bij gewonnen had, door een' altoos
» onzekeren, hoewel schitterenden rang, te verruilen voor
» eenen troon, waarop het zich voor elken aanval beveiligd
» zag, nog wel daarenboven met den titel van koning, het-
» geen toch niet te versmaden was.

» Zie daar den voornaamsten inhoud van het antwoord; wat
» er in mijn binnenste omging, en zorgvuldig in mijne za-
» menspraak met den koning voor hem verborgen bleef, is
» het volgende:

» Indien gij een MAURITS of een WILLEM III waart", dacht ik,
» zoudt gij misschien voor uwen roem en uwe persoonlijke
» grootheid, partij hebben weten te trekken van dat stadhou-
» derschap, hetwelk gij zoo zeer schijnt te betreuren. Maar
» dewijl gij niet naar het model van groote mannen ge-
» vormd, dewijl gij slechts een gewoon mensch zijt, is het
» meer dan waarschijnlijk, dat gij den staatkundigen en
» militairen hefboom, die zoo behendig door die twee groote
» mannen, den roem van uw geslacht, werd gebezigd, niet
» met geluk en bekwaamheid, zoudt hebben weten te han-
» teren; uw stadhouderschap kon slechts eene herhaling
» van dat van wijlen uwen vader geweest zijn, en in plaats
» van er voordeel en roem bij in te oogsten, zoudt gij er u
» naar allen schijn slechts schande en vernedering mede be-
» reid hebben.

» Ik deel u dit alles zonder nadere toelichting mede,
» waarde vriend! De lectuur van het voorgaande, zal u ze-
» ker genoegzame stof tot overdenking geven, zoo als dit ook
» bij mij het geval was, toen ik deze woorden had moeten
» aanhooren. Ik geloof dat dit voldoende zal zijn om een einde
» aan uwe verwondering te maken. Ik heb onzen man leeren
» kennen; maar hoe meer deze kennis toenam, hoe meer de

Digitized by Google

» persoonlijke waarde in mijne oogen afnam. Dit ging zoo
» ver, dat ik mij eindelijk tegenover een' koning bevond,
» dien ik niet opregtelijk kon eeren, en tegenover een'
» man, dien ik niet kon achten. Eene zoodanige meening
» is eigenlijk slechts de overgang tot verachting. Is het
» ook niet een ondragelijke toestand, verpligt te zijn elken
» dag, ieder uur in iemands nabijheid te leven, met iemand
» in aanraking te komen, die slechts pijnlijke gewaarwor-
» dingen in de ziel opwekt? Die toestand is daarom vooral
» onuitstaanbaar, omdat hij onvermijdelijk vergezeld gaat
» van iets dat naar huichelarij zweemt... Was het derhalve
» niet duizendmaal beter zich te verwijderen?... Dan toch is
» men vrij in denken, spreken en handelen, zonder in te-
» genspraak met zich zelven te komen.

» Kan het van mijne zijde als eene ondankbaarheid be-
» schouwd worden, dat ik de welwillendheid, welke het
» hem behaagde mij te bewijzen, van mij afkeerde? Ik ge-
» loof het niet. Ik was te jong en had te weinig onder-
» vinding, om het te durven wagen hem mijne raadgevin-
» gen aan te bieden. Het eenige wat mij dus overbleef,
» was mij op een' afstand te houden; en dit heb ik dan
» ook gedaan."

Toen in 1830 de omwentelingen van *Frankrijk* en *België* uitbarstten, hadden de beide correspondenten eene zeer uitmuntende gelegenheid, om te kunnen gadeslaan en te beoordeelen: de heer VAN GROVESTINS te *Parijs,* de heer VAN DER DUYN in *den Haag:* geen van beiden lieten zij deze gebeurtenissen, welke zij overigens sedert eenigen tijd voorspeld hadden, voorbijgaan, zonder hunne archieven te verrijken, en elkander hunne overwegingen mede te deelen, die, door het gewigtige dier gebeurtenissen, nog belangrijker waren geworden.

Digitized by Google

De reeds zoo aangename en vertrouwelijke vriendschap, tusschen den heer VAN GROVESTINS en den heer VAN DER DUYN, werd eenige jaren later, zoo mogelijk nog inniger, toen de heer VAN GROVESTINS vriendschap sloot met den Baron VAN DER CAPELLEN, schoonbroeder en vriend van den heer VAN DER DUYN.

De Baron VAN DER CAPELLEN, de type van een edeldenkend en loyaal edelman, werd met hart en ziel werkend deelnemer aan de onderneming zijner twee vrienden; zijn opgeklaarde geest, zijn veelomvattend verstand en zijne vroegere en latere herinneringen, leverden belangrijke bouwstoffen te meer voor de Gedenkschriften over de vereeniging van *België* met *Holland* *).

---

*) Deze Gedenkschriften zijn in vier stukken verdeeld :

Het eerste is getiteld : *Gebeurtenissen, welke de vereeniging van België met Holland voorafgingen en te weeg bragten.* Het loopt van 1795 tot 1815.

Het tweede is gewijd aan de vijftien jaren, gedurende welke de vereeniging der twee rijken in stand bleef, 1815 tot 1830.

Het derde handelt over de scheiding van *Holland* en *België*, ten gevolge der beslissing der Londensche conferentie. Het omvat een tijdperk van twee jaren, 1831 en 1832.

Het vierde is getiteld : *Over het zoogenoemde* VOLHARDINGSSTELSEL, *door koning* WILLEM I *aangenomen in de hollandsch-belgische questie, en de noodlottige gevolgen daarvan voor* Holland. Het loopt van 1832 tot 1844.

Digitized by Google

FRAGMENT No. 11.

Over den tegenzin in de staatkundige loopbaan.

Ik ken mijne gebreken; het is mij noodig, dit te herhalen, om de ijdelheid, althans de zelfvoldoening, welke er in het vervolg van dit geschrift mogt doorstralen, bij mij zelven te verontschuldigen. Dit zal echter niet daarin bestaan, dat ik gevoel en erken, dat, zoo ik mij niet geheel en al onbekwaam acht om de betrekking waar te nemen, die ik vervul, ik er dan toch weinig geschikt voor ben, en dat ze mij daardoor hoe langer hoe meer onaangenaam wordt; zoo hevig soms, dat ik al mijn verstand en de wijsbegeerte der ondervinding, waarmede ik bedeeld ben, en de liefde, welke ik mijnen kinderen toedraag, te hulp moet roepen ten einde weêrstand te bieden aan het verlangen om van het staatkundig tooneel af te treden, en zoo als men zegt, de handen in den schoot te leggen. Het is evenwel niet deze weêrzin en dat verdriet, welke ik mij zelven hier wilde herinneren; die gevoelens bedroeven mij, helaas! telkens maar al te

Digitized by Google

zeer; het is evenmin met het doel, om mij zelven lof toe te zwaaijen over de opoffering van mijne laatste levensjaren, aan netelige en vruchtelooze bezigheden; maar veeleer, ten einde mij zelven eene verklaring te geven van, en in deze gedenkschriften, het onderzoek op te nemen, dat ik gedaan heb, naar de oorzaken van deze ongeschiktheid voor, en toenemenden weêrzin tegen eene betrekking, die, oppervlakkig eervol, in sommige opzigten, wel is waar, bezwaarlijk en moeijelijk is, maar intusschen niet in zulk eene mate, dat zij te verheven is voor een alledaagsch verstand, wanneer dit gepaard gaat met eerzucht en lust voor deze soort van werkzaamheden. Langen tijd heb ik gemeend, dat de oorzaak van de verlegenheid, waarin ik een groot gedeelte van mijn officiëel leven doorgebragt heb, en de tegenkantingen, welke ik daarin ondervond, toe te schrijven zijn aan de zwakheid van mijn karakter en aan de vrees om iemand, wie hij ook zij, tegen te spreken of te kwetsen; om aan mij zelven dit gebrek te doen vergeven, verdedigde ik mij wel, door op te merken, dat het alleen *dáárom* zoo rijk was aan gevolgen, wijl ik juist te doen had met menschen, van welke de een hardvochtig en trotsch, de andere listig en geslepen, onopenhartig en vol vooroordeelen was; menschen, die zich niet ter goeder trouw, konden of wilden schikken, naar de tegenwoordige politieke orde, noch geheel en al in den geest van de regering werken. Ik geloof verder dat die omstandigheden, ik bedoel mijn karakter, en mijne nederigheid aan de eene, en mijne neiging voor oligarchische vormen aan de andere zijde, een groot aandeel hebben in de onaangenaamheden, welke ik ondervind; maar ook de volgende oorzaken dragen er veel toe bij: mijne ongeregelde en weinig stelselmatige opvoeding, de overdreven lust tot lezen, welke zich van mijne prilste jeugd af

Digitized by Google

openbaarde, en waaraan ik te veel gelegenheid had mij over te geven; deze omstandigheden, gevoegd bij de groote gebeurtenissen van dien tijd, welke mij van mijn drie en twintigste tot mijn drie en veertigste jaar in mijne loopbaan stuitten, of liever dezelve in een *dolce far niente* veranderden, zijn natuurlijk zoo vele hinderpalen geworden, om mij gemeen te maken met administratieve zaken, evenmin als ik mij, hetgeen nog moeijelijker te leeren was, op den duur dagelijks en ernstig kan bezighouden met nietige plaatselijke belangen, om niet te zeggen met wederhaaldelijk opgerakelde beuzelarijen, welke, daarenboven, zulk een armzalig denkbeeld geven van de menschen in het algemeen, en iemand noodzaken paal en perk te stellen aan hunne zucht tot intrigues, jaloezij en ontzettend eigenbelang. Ik zeide *dolce far niente;* maar ik had liever het *facere quæ sentiat* van lord OXFORD moeten zeggen. Wel verre van lui te zijn, hield ik mij in de dagen, waarvan ik spreek, geregeld en veel bezig, en in den tijd onzer ongelukken, die voor mij ten minste gelukkig was, waren mijne ledige uren, mijn dagboek zou het des noods kunnen bewijzen, bij afwisseling gewijd aan geschiedenis, wijsbegeerte, zedeleer, duitsche letterkunde, en aan het eerste onderrigt van mijne oudste zonen. Is het nu niet natuurlijk, of kan het verwondering baren, dat iemand, die gewoon is zijne morgenuren in belangrijke navorschingen, te midden van de beste oude en nieuwere werken door te brengen, van verveling en ongeduld wegkwijnt, wanneer hij niets anders voor oogen krijgt dan laffe en dikwerf zotte brieven, dépêches, memoriën enz., die in den breede uitwijden over dorpsbelangen, het herstellen van een' dijk, de toepassing van eene belastingwet, de reclamatie van een' armen drommel van een loteling enz? en om vervolgens, wat nog het ergste is, een' kostbaren tijd

Digitized by Google

te verliezen, (de beminnaar der letteren gevoelt er de waarde veel beter van, dan de belangzuchtigste speculant), in beraadslagende vergaderingen, waar men uren lang spreekt, zonder het met elkander eens te kunnen worden, en dikwerf nog langer, zonder elkander te willen begrijpen. Om het hier, daar wij toch over dit onderwerp handelen, eens te zeggen, schijnen mij deze opmerkingen een groot licht te verspreiden over de vraag, die ik vroeger reeds geopperd heb, ja er zelfs ontkennend over te beslissen; de vraag namelijk, of een letterkundige, geschikt is voor staatkundige bedieningen en administratieve betrekkingen. Een geletterd man, die zich bezig houdt met algemeene en grootsche denkbeelden, kan zich niet met deze nietigheden bemoeijen, niet zoozeer om zijne overgroote bekwaamheid, als omdat hij er te goed voor is. Hij kan met die zaken bekend zijn, maar zij moeten hem vervelen, voornamelijk als men in aanmerking neemt, de wijze waarop men ze behandelt, bijzonder in ons dierbaar vaderland, waar waanwijsheid en de belagchelijkste geheimkramerij, gemeenlijk aan de orde van den dag zijn. Maar om op het onderwerp dezer overdenkingen terug te komen, — namelijk op mijn persoon, — doe ik als eene laatste oorzaak, waarom ik geen behagen in mijne officiëele betrekking schep, het volslagen gebrek aan eerzucht en ijdelen waan, zoo wel als den afkeer van wereldsche gewoonten, vermaken en vooroordeelen in aanmerking komen; hetzij omdat ik mij twintig jaren lang van de maatschappij heb afgezonderd, en zooveel zoogenaamde menschelijke magt en grootheid heb zien vallen, en wat nog erger is, slechts ten halve en op eene armzalige wijs heb zien vervangen; hetzij ten gevolge van de ondervinding, die ik verkregen heb door de zoo verschillende toestanden, waarin ik mij herhaaldelijk in mijn leven heb

Digitized by Google

verplaatst gezien, en van de overtuiging dat zij, zelfs dan wanneer het geoorloofd scheen, of althans mogelijk was, zich met deze hersenschimmen te vergenoegen, weinig het ware geluk konden aanbrengen; hetzij eindelijk ten gevolge van den wijsgeerigen en doordachten geest, de vrucht van al deze omstandigheden te zamen. Zeker is het, dat adellijke titels, ordeteekenen, aanzienlijke posten, niets aantrekkelijks in mijne oogen hebben, zelfs niet het vermogen, mij een grein vertroosting te verschaffen voor verveling en dwang, den prijs, waarvoor al dat speelgoed gekocht wordt. Hetgeen ik schrijf is wel degelijk waar, want waarom zoude ik het anders zeggen?

Overigens heb ik het verlies van eene betrekking, die mij de toekomst aanbood, en die in waarheid veel meer de ijdelheid streelde, ondergaan, zonder er mij een oogenblik ongelukkig over te gevoelen, en hetgeen aan den eenen kant tot bewijs dient, dat zulks wel degelijk mijne wijze van zien is, bestaat daarin, dat ik zoodanig vooruitzigt altijd gehad heb, vóór de revolutie van 1795, tot dat ik de staatkundige loopbaan weêr betrad, en in lateren tijd.

Maar het wordt tijd, om deze beschouwingen zamen te vatten; ik herhaal, dat mijne betrekking mij niet bevalt en dat ik er niet geschikt voor ben: 1°. uit gebrek aan vastheid van karakter; 2°. uit wantrouwen van mij zelven, dat echter minder voortvloeit uit zedigheid, dan wel uit eene algemeene zucht tot scherpzinnig onderzoek, om eene zaak van alle kanten te beschouwen, of om eene zaak, die onbeslist is, ten einde te brengen; want menschen met gering doorzigt en opgeblazen door eigenliefde hebben spoedig een oordeel geveld en blijven hunne meening stijfhoofdig volhouden; 3°. ook, omdat ik dagelijks te doen heb met menschen, die wegens hunne inborst en hunne vooroordeelen

Digitized by Google

in den omgang zoo lastig zijn, dat ik mij dikwerf tusschen twee vuren bevind en onophoudelijk moet bezig zijn, door bedaardheid en kalmte den ijver der jaloezij en der nietsbeduidende aanmatigingen tegen te gaan; 4°. omdat, wegens smaak en liefde voor studie, staatszaken, vooral in kleine bijzonderheden, mij eene ondragelijke verveling veroorzaken, welke het onmogelijk maakt er mij op toe te leggen en mede bezig te houden met al die oplettendheid en dien ijver, welke noodig zijn om er eenig behagen in te krijgen, of om er, op welke wijze dan ook, gelukkig in te kunnen slagen. Meestendeels moet ik op goed geluk rondtasten, en vaak is het lot mij gunstig; maar dit is alleen het toeval, en ik kan niet ontveinzen, dat deze handelwijze verkeerd is, en in den grond meer verstand en oplettendheid vereischt, dan een geregeld onderzoek van elk gedeelte zou vorderen. Eindelijk zijn mij in die vele zorgen, in die pijnlijke oogenblikken, in die ondragelijke, dagelijksche verveling, ook geene begoochelingen der ijdelheid tot troost gegeven; mijne titels strekken mij hoegenaamd niet tot genot, en ofschoon ze in waarheid weinig voordeel en wezenlijke onderscheiding opleveren, zullen ze mij waarschijnlijk door velen benijd worden. O! hoe gaarne zou ik dit alles vaarwel zeggen, en al die voddekraam.... uit het venster werpen! Hoe spoedig zou ik hiertoe overgaan, wanneer ik alleen op de wereld stond en slechts aan mij zelven te denken had! Hoe gaarne zou ik mij van alle voorwerpen en gewoonten van weelde ontdoen, en mij slechts bepalen bij het strikt onontbeerlijke, om met mijne dierbare boeken, twee kamers te betrekken, waar ik vrij en onafhankelijk heer en meester over mij zelven en over het gebruik van mijn' tijd zou wezen! Maar ik kan niet op dien voet leven, ter wille mijner kinderen, die mij zoo dierbaar zijn, en die mij zoo

Digitized by Google

liefhebben, vooral om hun, even als aan mijne goede zuster, de uitspanningen te verschaffen, waaraan zij gewoon zijn. Hierin is alzoo mijn pligt afgebakend, en tevens mijn eenige en ware troost gelegen. Komaan dus, met moed morgen mijne moeijelijke taak weder opgevat, nadat ik mij rekenschap gegeven heb van de oorzaak mijner inwendige klagten, van mijne ongeschiktheid en van de moeijelijkheid om het kwaad te verhelpen, in de hoop dat het eenmaal verbetere, ingeval de Hemel nog eene verbetering in mijnen toestand gedoogt, hetwelk altijd mogelijk is, hoewel niet zeer waarschijnlijk, daar ik reeds vier-en-vijftig jaar oud ben, en niet tot die menschen behoor, die meenen dat een ieder, en zij vooral, honderd jaar oud zullen worden.

Laten wij ondertusschen maar op de wijze Voorzienigheid vertrouwen; en herinneren wij ons, hetgeen wijlen mevrouw DE CHARRIÈRE, geestiger gedachtenis, zeide: »de geit moet »grazen, waar zij vastgebonden is."

Digitized by Google

FRAGMENT N°. 12.

Brieven van den heer van der Duyn aan den heer van der Capellen.

's Gravenhage, 29 Februarij, 1848.

Uw brief aan zeker hooggeplaatst persoon, is vol goede bedoelingen en uitmuntend geschreven; maar ik durf niet hopen, uw streven met goed gevolg bekroond te zien; de verblindheid is zeer groot en, naar ik vrees, thans nog vermeerderd.

's Gravenhage, 3 Maart, 1848.

. . . . . Het zal u aangenaam zijn het volgende te vernemen: toen de meester hoorde, dat zijne vrouw mij belastte, u in haren naam te zeggen »dat zij met blijdschap vernomen »had, dat gij en mevrouw DE C... geen gevaar geloopen, »noch eenige andere onaangenaamheid ondervonden hadt, »dan de ongerustheid, die in zulke omstandigheden niet te »weren is," kwam haar man, zeg ik, naar mij toe en zeide mij: »Zeg ook in mijnen naam, dat ik zeer verheugd »ben te vernemen, dat zij zich wel bevinden, en..." na een weinig aarzelens, maar zonder eenigen schijn van toorn of

Digitized by Google

verbittering, voegde hij er bij. »*dat ik zijn' brief heb ont-*
»*vangen*" — en dat was alles. Ik heb u reeds eergisteren gezegd, hoezeer ik dien brief en het zoo prijzenswaardige gevoel, dat er in doorstraalt, bewonder: ik verontrust mij ook geenszins over de gevolgen, die hij voor u persoonlijk zal hebben van de zijde van dengene, die hem ontvangen heeft: ik bedoel daarmede, dat men, wel verre van het u euvel te duiden, er veeleer een nieuw bewijs van uwe verknochtheid in zal zien; maar wat de hoop betreft, dat uw brief de gewenschte, zoo noodzakelijke uitwerking zal hebben, daaraan geloof ik niet, en in die meening ben ik versterkt geworden door de gesprekken, welke ik dienzelfden avond hoorde voeren door den heer des huizes en hen, die hem omgaven; en ik geloof, dat wij kunnen verwachten dat men, vooral ten gevolge van het gewigtig en gelukkig initiatief van *Engeland,* voorzigtig zal zijn: het gebrek aan allerlei hulpmiddelen, waarin wij ons bevinden, maakt dit overigens wel noodwendig.

De berigten van eene republikeinsche beweging in *België* waren, op zijn minst genomen, voorbarig; dit kleine land schijnt, integendeel zeer te vreden, en zeer gehecht te zijn aan zijne jeugdige nationaliteit: zijne regering neemt wijze en behendige maatregelen. Heeft het u niet, even als mij, getroffen, dat het schijnt, dat de gebeurtenissen van 1830 en de toen plaats gehad hebbende en zoo betreurde scheiding, thans een schild is voor het huis van Oranje; want is het niet waarschijnlijk, dat, indien het toenmalige koningrijk der *Nederlanden* tot op den huidigen dag, met dezelfde, zoogenaamde *behoudende* beginselen hadde kunnen staande blijven, de tegenwoordige gebeurtenissen *de gansche kraam* tot in hare grondvesten geschokt en omvergeworpen zouden hebben? Verder is het in den tijd,

Digitized by Google

waarin wij ons bevinden, een onmiskenbaar geluk, en hiervoor kan men de Voorzienigheid niet genoeg danken, dat er moedige en bekwame mannen gevonden zijn, die het op zich genomen hebben de algemeene beweging te leiden, door zich aan het hoofd van het volk te stellen, hetwelk dit, ondanks zijn' bewonderenswaardigen moed en inzigt, (niets evenaart in dit opzigt de fransche natie) uit eigen beweging niet zou hebben kunnen doen. De dagen van kalmte en van wijsheid zijn spoedig, na drie dagen van woeling, aangebroken en hebben er toe bijgedragen om het vertrouwen en de hoop voor de toekomst krachtig te bevestigen. Het is er nog ver van daan, dat iedereen deze meening zoude deelen; de geldwolven en de beurs van *Amsterdam* zijn in eene groote verlegenheid en nog niet van den schrik bekomen, even als zulks ten naastenbij in 1830 het geval was.

Nog een enkel woord over dezen *coup de théâtre*, die de derde dynastie, welke wij in den tijd van dertig jaren zien vallen, heeft doen verdwijnen: het is een droom, zoo als gij teregt opmerkt; en wat het treffendst van alles is, is het algemeene, plotselinge, oogenblikkelijke verlies van vertrouwen en gehechtheid, welke dit stamhuis ondergaat; men is hier zelfs onbekend met de verblijfplaats dezer talrijke familie, en spreekt van den dood des konings. Zou dit een ongeluk voor dien grijsaard wezen?...

Digitized by Google

DAGBOEK

VAN DEN GRAAF VAN DER DUYN.

1830—1832.

Digitized by Google

Digitized by Google

BERIGT AAN DEN LEZER.

Na de gebeurtenissen van 1830, werd de briefwisseling tusschen *'s Gravenhage* en *Parijs* hoogst moeijelijk. De heer VAN DER DUYN wist zeer wel, dat het geheim der brieven, in *den Haag,* niet meer geëerbiedigd werd; uit vrees zich zelven in ongelegenheid te brengen, kwam hij op het denkbeeld, een soort van dagboek aan te leggen, om den heer VAN GROVESTINS op de hoogte te houden van de zaken in *Holland.* De bladen van dit dagboek, werden den heer VAN GROVESTINS, bij groote tusschenpoozen door vertrouwde personen toegezonden. — Dit is de oorsprong van het dagboek, dat hierdoor eenigszins den vorm eener briefwisseling draagt.

Eenige leemten heeft men aangevuld met uittreksels uit de brieven van den heer VAN DER DUYN aan den heer VAN DER CAPELLEN, welke brieven later de eigendom van den heer VAN GROVESTINS zijn geworden. Zie hier op welke wijze de heer VAN DER DUYN zich daaromtrent, in eenen brief aan zijn schoonbroeder uitdrukt:

»Ik verzoek u mijne brieven te bewaren, niet, en daar-
»van zult ge wel overtuigd zijn, omdat ik er hoogmoedig,
»eenige waarde aan hecht; maar omdat ik, ik zal het u in
»vertrouwen zeggen, reeds sedert geruimen tijd, en naar-
»mate er gebeurtenissen plaats grepen, eenige aanteeke-
»ningen en opmerkingen heb bijeenverzameld, die tot bouw-
»stoffen voor meer geregelde Gedenkschriften kunnen dienen.
»Mijn jonge en werkzame vriend VAN GROVESTINS, heeft
»mij op dat denkbeeld gebragt, hetwelk, al is het ook zon-
»der vrucht voor de toekomst, voor het tegenwoordige
»evenwel belangstelling inboezemt en bezig houdt. (4 Octo-
»ber, 1830.)"

Digitized by Google

Indruk, welken de Julij-omwenteling op het Nederlandsche hof maakte.

Augustus. — Gij wenscht te weten, wat hier omgaat, en hoe de groote gebeurtenissen, die in *Frankrijk* hebben plaats gehad, door zekere personen zijn beoordeeld geworden. Om u de waarheid te zeggen, verkeer ik hieromtrent in het geval van iemand die zeide: — Omdat ik te veel te zeggen heb, zwijg ik. — Ik heb echter, zoo als gij zien zult, eenige aanteekeningen gemaakt. Nu zal ik u zeggen, dat onze noordsche absolutisten, en vooral onze oligarchen, welke laatsten nog talrijker zijn dan de eersten, niet weten, waar hun het hoofd staat, noch zelfs, wat zij willen. Indien zij zich aan den eenen kant verheugen over den beslissenden slag, die aan de *congregatie* en de Jezuiten, voor welke zij, zoo als u bekend is, zulk eene vrees koesteren, is toegebragt, heeft aan den anderen kant de wijze, waarop men gelijktijdig de legitimiteit, het goddelijk regt en de geliefkoosde formule: *De regten van ons Huis*, den voet geligt heeft, hen die er persoonlijk belang bij hebben, gevoelig getroffen. De koning is vrij kalm; maar zijne zonen zijn zeer geschokt en verbitterd; want mij, in de oogen van zekere personen door het liberalisme besmet, onderhoudt men niet over zulke gewigtige zaken.

Zij, die eenige trappen lager geplaatst zijn, redeneren

Digitized by Google

tot in het oneindige, en zijn gedurig met zich zelven in tegenspraak; bij sommigen meen ik het aanbreken eens nieuwen dageraads te ontdekken, want hunne taal, hunne gevoelens, hun oordeel is geheel verschillend van dat voor zes weken, tijdens de expeditie tegen *Algiers* en de overwinning van den heer DE BOURMONT.

Kortom, terwijl men aan de legitimiteit vasthoudt, veroordeelt men hier KAREL X, en schimpt op zijn' zoon, dien men van lafhartigheid en domheid beschuldigt; maar verdedigt hardnekkig de regten van den hertog van *Bordeaux,* dien men koning *bij de gratie Gods* wenscht te zien. Het was vrij opmerkelijk, op dezen toon te hooren spreken in een lustverblijf (het Loo), gebouwd en bewoond door WILLEM III, die zich zoo weinig bekreunde over de legitimiteit van zijn' jeugdigen schoonbroeder, den zoogenaamden JACOBUS III. Ik kon mij niet onthouden, over de gelijkvormigheid dezer twee revolutiën met den baron VAN YVOY te spreken; maar hetzij uit al te groote voorzigtigheid, hetzij omdat hij te veel hoveling was, hetzij..... hij vatte de zaak niet, of veinsde niet op de hoogte te zijn.

Digitized by Google

Anecdote betrekkelijk het laatste verblijf van den koning te *Brussel*.

September, 1830. — Na de dringendste vertoogen en de verstandigste raadgevingen, sedert twee jaren met de beste bedoelingen gegeven, heeft de uitmuntende M.... *) den

*) De graaf DE MERCY-ARGENTEAU, Hofmaarschalk van het hof te *Brussel*.

Gelijkvormigheid van inzigten en van staatkundige meeningen, had achting en vriendschap tusschen de heeren VAN DER DUYN, VAN DER CAPELLEN en den graaf DE MERCY, doen ontstaan.

De tijdsomstandigheden waren dezen laatsten in 1830 zoo ongunstig voorgekomen, dat hij tijdens het verblijf des konings in *Brussel*, dezen vorst trachtte te beduiden, dat zijne tegenwoordigheid aldaar noodzakelijk gevorderd werd. Zinspelende op de anecdote, door den heer VAN DER DUYN verhaald, zegt de heer DE MERCY:

„Hiermede eindigde een langdurig onderhoud, waarin ik vergeefsche „pogingen had aangewend, zoo niet om hem in *Brussel* te doen blijven, dan „ten minste om hem over te halen, het tijdstip zijner terugkomst te ver„haasten."

Indien men dezen verstandigen raad opgevolgd had, en indien de koning en de prinsen te *Brussel* waren gebleven, zou er waarschijnlijk van twee dingen, één gebeurd zijn: òf de tegenwoordigheid van den koning en van zijne zonen, zou de uitbarsting der beweging in *Brussel* belet hebben, òf wel, bij het uitbreken van onlusten, zouden dan toch de koning en de prinsen zich op de plaats van het oproer bevonden hebben, om over de

Digitized by Google

koning tijdens diens laatste oponthoud in *Brussel*, in duidelijke bewoordingen bepaald gewaarschuwd, door, toen hij

---

middelen te beramen, die er moesten aangewend worden, ten einde deze eerste oproerige beweging te onderdrukken, en te verhinderen dat zij in eene omwenteling ontaardde. Maar neen, het zij noodlot, het zij onbegrijpelijke zorgeloosheid, de koning, wien het niet aan voorwendsels ontbrak, om in *Brussel* te blijven, al ware het alleen maar om beter te kunnen nagaan, wat er in *Frankrijk* voorviel, verkoos liever zich af te zonderen op zijn kasteel het Loo, eenige uren van *den Haag*, alwaar hij zelfs geene gelegenheid had, om dagelijks met zijne ministers te corresponderen, en waar hij de nieuwstijdingen eerst zeer laat, altijd verscheidene uren later, dan in *den Haag* ontving.

Het was overigens belangrijk, te zien, hoe koning WILLEM I zijn land bestuurde, gedurende de vijf maanden, die hij op het Loo doorbragt, zonder een' zijner ministers derwaarts mede te nemen, die in *den Haag* moesten blijven, om daar als kantoorbedienden te werken. Na de functiën van kabinet-secretaris waargenomen te hebben, spreekt de schrijver van deze noot, over hetgeen een ieder zien en waarnemen moest. Het was een onophoudelijk heen- en weêrzenden van papieren, tusschen *den Haag* en het Loo; en men zou haast kunnen vermoeden, dat de koerier, die deze stapels papieren 's morgens op het Loo bragt, om ze des avonds weder naar *den Haag* mede te nemen, de gewigtigste rol in deze vreemde wijze van regeren speelde. In gewone omstandigheden werd het regeringswerk tot op zekere hoogte althans in beweging gebragt, van zelfs als 't ware voortgedreven; maar in benarde tijden zoo als in 1830, moesten er noodwendig belangrijke bezwaren uit voortspruiten; de vertraging, welke hierdoor alleen in staatszaken werd te weeg gebragt, kon alles doen te loor gaan, wanneer er met vaardigheid en met spoed gehandeld moest worden. Dit alles had de heer DE MERCY begrepen, toen hij bleef aandringen op de gebiedende noodzakelijkheid van 's konings tegenwoordigheid in *Brussel*.

Tien dagen verliepen er tusschen het vertrek des konings uit *Brussel* en de eerste onlusten welke daar uitbarstten; tien dagen die, wanneer men ze wel besteed had, en onbevreesd op de plaats des oproers gebleven was, zoowel aan *België* als aan *Holland* en het Huis van Oranje veel ongelukken en onheilen bespaard zouden hebben. Het voldoen aan een' algemeen

Digitized by Google

gereed stond om in het rijtuig te stappen, aldus tot hem te spreken: »Sire! er is nog iets, dat mij ernstige ongerustheid »baart; de overheden zijn het hier niet eens. Er zijn drie mag»ten, die elkander kruisen en onderling schadelijk zijn, ter»wijl er geen» enkele bij is, die goed kan heeten. Den eenen »of anderen dag, kunnen er onlusten uitbarsten; wie zal dan »het bevel voeren, wie zal dan het bestuur op zich ne»men?" — Waarschijnlijk ongeduldig geworden, omdat hij op het oogenblik tot zijn vertrek bepaald, opgehouden werd, (ik ken die schoolmeesterachtige naauwgezetheid), wilde onze man niet in zijne zorgelooze rust gestoord worden, of wel hij steunde, helaas! nog altijd op zijne persoonlijke bekwaamheid, om alles in orde te kunnen brengen, of verliet zich welligt ook nog op zekere protestantsche fataliteitsleer: onze man, zeg ik, geeft dezen verknochten staatsdienaar, dezen verlichten man ten antwoord: »Ja, ja, gij hebt gelijk, zij »zijn niet al te eensgezind; maar wij moeten zien, en ik »hoop dat alles zich nog wel schikken zal; beter welligt »dan gij denkt." — De heer M.... verslagen en verontwaardigd tevens, maakte eene diepe buiging en zeide: »Sire! »ik hoop het ook."

Tien dagen later, barstten de eerste onlusten in *Brussel* uit.

---

geuitte wensch in *België*, het ontslag van den heer VAN MAANEN alleen, zoude veler gemoederen bedaard hebben; maar neen, niets van dat alles had er plaats; men dacht er waarschijnlijk niet aan. De koning wilde met alle geweld naar het Loo, om er de genoegens van het buitenleven te smaken, en in dien tusschentijd verloor hij de helft van zijn rijk! Hetgeen iedereen zag, verwachtte, gevoelde, scheen hij alléén noch te zien, noch te verwachten, noch te gevoelen. Tien dagen later.... en *België* was voor hem en voor zijn stamhuis verloren. *O Cæcitas!!!*

(*Noot van den heer* VAN GROVESTINS).

Digitized by Google

Onlusten in *België*.

September, 1830. — Gewigtige gebeurtenissen zijn ons komen overvallen, en hebben ons uit den slaap gewekt: zij zijn elkander zoo snel opgevolgd, dat men er nog geheel van onthutst is: gij begrijpt, dat ik den opstand der brusselsche bevolking op het oog heb. Het zou even moeijelijk zijn daarover met juistheid een oordeel te vellen, als de gevolgen er van te voorzien. Alles zal grootendeels afhangen van de partij, welke het gouvernement zal kiezen, en van den weg, dien het volgen zal. Tot mijn innig leedwezen moet ik gelooven, dat het zich van geweld en van magt zal bedienen, te oordeelen naar de maatregelen die genomen worden, en de troepen die naar *Brussel* in aantogt zijn, om er, zoo noodig, gewapenderhand binnen te dringen, en de orde door kracht van wapenen en door geweld te herstellen. Men vleit zich (want in dit land houdt men er nog al van, zich met illusiën te vleijen) dat dit niet noodig zal wezen, en ik denk dat, indien er moeijelijkheden ontstaan en er weêrstand geboden wordt, men dan nog geenszins geweld zal te baat nemen en de stad vernielen zal om over puinhoopen te heerschen, en zich de afkeuring van geheel *Europa* op den hals te halen, door maatregelen en, laten wij het erkennen, door een bloedbad aan te rigten, dat niet meer in onzen tijd te huis behoort, en waarvan de gevolgen

Digitized by Google

allerrampzaligst zouden kunnen zijn, omdat zij burgeroorlog zouden veroorzaken. Het mobiel maken van het gansche leger kon misschien wel eens een voorwendsel wezen, om die vrees gaande te maken.

Kan de ontknooping, die wij zien gebeuren ons nog verwondering baren, wanneer de regering vijftien jaren lang in plaats van instellingen te bevestigen en pogingen in het werk te stellen om de toegenegenheid en het vertrouwen der Belgen te winnen, door het land naar den geest des tijds en naar het oordeel van verlichte mannen te besturen, zich daarentegen uitsluitend heeft bezig gehouden met kanalen te laten graven, met tijd en kapitalen in handelsondernemingen te verspillen, en de nijverheid te verwaarloozen? De regering had zich aan het hoofd van den vooruitgang der beschaving moeten stellen, en gelijken tred houden met de behoeften van het volk, door goede keuzen te doen, daarover een wakend oog te houden en door ondersteuningen te verleenen; maar zij had niet op eene kleingeestige wijze moeten regeren, en laten wij, helaas! de waarheid erkennen, door plagerijen en door knoeijerijen, zonder stelsel of bepaald doel, uit een' zoogenaamden geest van regtvaardigheid, even nietig in zijnen vorm als in zijnen aard, eene gelijkheid voor allen huichelend, ontevredenheid in de twee deelen des rijks moeten verwekken en aller meeningen kwetsen, zonder den schijn te willen aannemen zelve eene bepaalde meening te bezitten... en toch, zoodanig was de handelwijze van dit karakterloos en onbekwaam bestuur: eene handelwijze, die vroeg of laat de eene of andere ontknooping moest te weeg brengen, toen de gebeurtenissen in *Frankrijk* en eenige andere toevallige omstandigheden ze verhaastten, en die gebeurtenissen veroorzaakt hebben, welke wij thans beleven, en die wel te betreuren zijn, maar geene verwondering moeten

Digitized by Google

baren, omdat men ze waarschijnlijk twee jaren, een jaar, zes maanden, vroeger zelfs nog, had kunnen voorzien en beletten, en die men zelfs nog vóór eenige weken had moeten trachten te voorkomen, dadelijk na den omkeer der orde van zaken in *Frankrijk*. Maar neen, koppigheid en stijfhoofdigheid, onbegrijpelijke verblindheid, die de eenvoudigste voorzorgen, zelfs in het belang van het absolutisme, heeft doen veronachtzamen, hebben eene ontknooping verhaast welke, ik herhaal het, slechts diegenen kan verrassen, welke de Voorzienigheid met blindheid schijnt geslagen te hebben, om aan hunnen val zooveel te meer luister bij te setten.

Digitized by Google

Eenzame wandeling op den 12 September 1830, den dag vóór de buitengewone vergadering der Staten-Generaal.

Overdenkingen over den vreemden toestand van zaken, die nog ingewikkelder worden door de kennis van het karakter des konings, van zijn volslagen gebrek aan menschenkennis, en zijne onbekendheid met den geest dezer eeuw; gissingen over de toekomst. — Indien de scheiding van de twee deelen des rijks plaats heeft, kan dit koningrijk als vernietigd beschouwd worden, zoo niet onmiddellijk, dan toch binnen zeer korten tijd; in allen gevalle zal dan het doel waaraan het zijn bestaan te danken heeft, met betrekking tot de algemeene staatkunde van *Europa,* geheel mislukt zijn. De hoop en het verlangen van de ware voorstanders eener verstandige en redelijke vrijheid en van het verkrijgen van de voor dezen staat van zaken noodige waarborgen, zouden niet minder vernietigd wezen. Zes millioen inwoners zijn niet te veel, om er die waarborgen te bevestigen en te bewaren. De afscheiding van bijna twee en vier millioen zou slechts de werking en tegenwerking vermeerderen van een enkel bewind, zonder eenig tegenwigt er tegenover te stellen, dat door onafhankelijkheid en zienswijze, sterk genoeg is om het te beteugelen. In de toekomst zou het bij toevallige gebeurtenissen aan *Frankrijk* veel gemakkelijker vallen zich van *België*

Digitized by Google

meester te maken, zoodra het op zich zelve stonde en afgescheiden ware van de noordelijke gewesten: indien ook al niet genoodzaakt, zich in de armen van dien nabuur te werpen. In welk een' neteligen en tevens belagchelijken toestand, hebben domme stijfhoofdigheid en zestien jaren verkeerd beheer deze schoone gewesten niet gebragt! Het is bijna onmogelijk, van dien toestand het einde te voorzien.

Toen men in de noordelijke provinciën van vrijheid sprak, hechtte de burgerklasse, en zij die eene beschaafde opvoeding genoten hadden, aan dat woord het denkbeeld van een oligarchisch bestuur der oude republiek: namelijk geen koning, maar burgerlijke en persoonlijke vrijheid. Het eigenlijk gezegde volk heeft geen juist denkbeeld van het veelomvattende woord *vrijheid,* en weet de ware en verstandige vrijheid niet van bandeloosheid te onderscheiden.

De verheffing van den prins van Oranje tot den constitutioneelen troon der *Nederlanden,* had dit nadeel, dat de naam dezer dynastie de noordelijke gewesten aan de oude oneenigheden van de Republiek der vroeger Vereenigde Provinciën herinnerde, en denkbeelden van partijzucht heeft opgewekt en aangewakkerd, welke door verloop van tijd met een' onzijdig constitutioneel koning aan het hoofd, weldra zouden uitgedoofd zijn. In plaats daarvan hebben in 1814, 1815 en 1816, in welke jaren de grond is gelegd van alles wat men thans ziet, de Oranje-gezinden, door oude herinneringen gedreven, te veel toegevendheid betoond, en den nieuwen monarch te veel vertrouwen geschonken, door toe te laten, dat hij in anti-constitutioneele afdwalingen en gewoonten verviel, die zij in een' anderen vorst niet zouden geduld hebben; terwijl de zoogenaamde, aan het hoofd des bestuurs geblevene, patriotten, van hunnen kant er toe aangespoord werden om vroegere verkeerdheden te herstellen, en

Digitized by Google

zich niet te laten overmannen, in den zin der hoftaal, door hunne oude vijanden, die nu hunne mededingers waren geworden. En op deze wijze zag de koning, afstammeling van de stadhouders, vertrouwd met de staatkundige kuiperijen zijner voorouders, en zeer begeerig naar magt, gelijk de meeste vorsten, zich den gevaarlijken weg, welken hij betrad en waarop men hem medesleepte, gemakkelijk gemaakt.

---

23 *September*, 1830. — De handschoen is dus geworpen, en met bloed bevlekt is zij opgeraapt. Welke gevolgen deze overwinning ook na zich moge slepen, altijd zullen zij verschrikkelijk zijn, voor den met bloed bevlekten troon! God alleen weet het; maar in afwachting der verdere gebeurtenissen, in afwachting dat wij een bepaald feit kunnen aanduiden, om van daar de verdere gevolgen van dit vreeselijk en in alle gevallen te laat genomen besluit te beoordeelen en vooruit te zien, mogen wij met zekerheid aannemen en hier vermelden, dat het maar al te zeer bewezen is, dat de beweging in *België* zich uitbreidt, en dat het niet de schrijvers, redacteurs van de *Courrier des Pays-Bas,* van de *Courrier de la Meuse,* en andere bladen alléén zijn, die haar aanzetten, noch eenige weinige vreemdelingen, die haar alléén ondersteunen. Eene volkrijke stad is in vollen opstand, en biedt éénen geheelen dag weêrstand aan de aanvallen van een legerkorps van veertien duizend man, zonder zich over te geven; ofschoon dat legerkorps grooten moed betoond, en eene lofwaardige, eene onmiskenbare vastberadenheid aan den dag gelegd heeft.

Digitized by Google

De bewoners onzer noordelijke provinciën, en bijzonder onze lieve haagsche landgenooten, zouden in 1813, na dat zij dapper *Oranje boven!* geschreeuwd hadden, zoo niet gehandeld hebben. Ik herinner mij maar al te wel, dat de hoofden van den opstand, op dat tijdstip, op hoegenaamd geene medewerking van het eigenlijk gezegde volk rekenen konden, en er veeleer op voorbereid waren, door hunne aanhangers aan de franschen uitgeleverd te worden, indien dezen het brandpunt van het oproer naderbij gekomen waren *).

Zaturdag 25. — Na drie dagen van brand en moord tusschen de opstandelingen in *Brussel* en de nederlandsche troepen, was men nog even ver gevorderd; men was namelijk in het bezit van de bovenstad (zelfs niet geheel en al, daar men de *Place Royale* had moeten ontruimen en verlaten); en bij magte om de benedenstad, aan de vlammen ten prooi te geven, door er bommen en houwitzers in te werpen; tot welken maatregel men, volgens de laatste berigten schijnt besloten te hebben.

Men was, zeg ik, even ver gevorderd, als op den eersten dag, en men herhaalde verschrikkelijke aanvallen,

*) Deze aanmerking van den Graaf VAN DER DUYN is zooveel te opmerkelijker, omdat hij zelf een der hoofden van den opstand in *Holland* tegen de overheersching der Franschen in 1812 was, en omdat hij, met den Graaf VAN HOGENDORP en den Graaf VAN STIRUM, de oproerige beweging leidde en haar deed zegepralen, terwijl onderscheidene personen, die zich in het eerste oogenblik bij hen gevoegd hadden, hen weldra bij den aanblik van het gevaar verlieten, door naar *Engeland* te vlugten.

[*Noot van den heer* VAN GROVESTINS.]

Digitized by Google

voortdurend in het stellige vertrouwen, dat de opstandelingen, uit gebrek aan krijgsbenoodigdheden, eindelijk genoodzaakt zouden worden zich over te geven. God geve, dat men zich ook hierin niet bedriege, even als in zoo vele andere gevallen, door bij voorbeeld eerst te gelooven, dat het oproer slechts door een gering aantal dagbladschrijvers aangezet werd; daarna dat het slechts een hand vol plunderaars waren; vervolgens het gepeupel, en dat de *welgezinde* burgerij (in onze dagen een naam van zoo weinige beteekenis) geen aandeel aan het oproer had, en haar alleen vrees aangejaagd werd, door eenige onzigtbare hoofden, die het gemeen bezoldigden; eindelijk, dat de burgerij zich van den oproerigen hoop zou afscheiden, enz. Na ten laatste ingezien te hebben, dat die vermoedens valsch en slecht berekend waren, en dat de wanhopige verdediging, bewonderenswaardig door hare leiding, de tegenwoordigheid verraadde van bekwame opperhoofden, die eene rigting gaven aan de volkswoede, zeide men wederom later dat dergelijke opperhoofden aan den opstand geen deel namen, en dat de geestdrijverij van vreemde buiters, alles veroorzaakte en bestuurde; en evenwel erkent men thans de tegenwoordigheid en de onbeperkte magt, zoo als het in deze oogenblikken niet anders zijn kan, van twee bekwame en ervaren krijgskundigen; een' oud fransch generaal, MELLINET genaamd, en den bekenden Don JUAN VAN HALEN. *O Cæcitas!!!*

---

28 *September*, 1830. — Ik heb, niet zonder verwondering vernomen, dat de directeuren-generaal van oorlog en van marine, die gewoonlijk geene zitting hebben in den raad, daar zij geen ministers zijn, er zelfs niet in geroepen

Digitized by Google

zijn geworden, toen men het vraagstuk van den zoo ongelukkigen aanval tegen *Brussel* behandeld heeft. De prins-admiraal was afwezig (prins FREDERIK, die te gelijk minister van oorlog en van marine was). Dit zoo gewigtig besluit, waarvan de gevolgen, in alle gevallen, onberekenbaar waren, is behandeld en beslist, zonder eenigen raad in te winnen van een' ervaren krijgsman, waarschijnlijk zonder kennis der aanwezige hulpbronnen, en zonder een beraamd plan voor het geval van mislukking en van aftogt; het is dus duidelijk, dat men aan die mogelijkheid, zelfs niet gedacht heeft!!!

September, 1830. — Het te laat gegeven ontslag van den heer VAN MAANEN *) bewijst, dat, in staatszaken, even als in alle

*) De heer VAN MAANEN was een ijverig aanhanger der bataafsche Republiek geweest, en bijgevolg een hevige tegenstander van het Stadhouderschap en van het Huis van Oranje. Hij was de procureur of fiscaal bij het hof van *Holland*, die belast werd de acte van beschuldiging tegen den stadhouder WILLEM V te ondersteunen, en die tegen dezen vorst en diens familie het vonnis van verbanning eischte. Toen dus de Belgen in 1830 het Huis van Oranje-Nassau verbanden, volgden zij slechts het voorbeeld van den voormaligen bataafschen Republikein VAN MAANEN en consorten.

De heer VAN MAANEN werd in het ministerie van Justitie vervangen door baron PALLANDT VAN KEPPEL. Daarover vinden wij in een' brief van den Graaf VAN DER DUYN aan den Baron VAN DER CAPELLEN het volgende: »Deze keuze is zoo vreemd, om niet te zeggen bespottelijk, »dat men er slechts eene nieuwe misleiding, eene eenvoudige naamverwis»seling in kan zien, opdat de voorganger toch het werk zou kunnen »voortzetten, zonder voor oppositie bevreesd te zijn."

Maar terwijl koning WILLEM den heer VAN MAANEN ontaloeg, in de

Digitized by Google

dingen, de zaken alleen dan goed kunnen gaan, wanneer men er het geschikte oogenblik voor weet te kiezen. Een hollander, hierover in gesprek, zeide vrij scherp, als troost voor den gevallen minister: »Hij moet blijde zijn, dat de »beginselen, die hij in 1795 uitgestrooid en voortgeplant »heeft, thans zulke heerlijke vruchten opleveren. Zeker is »het, dat naarmate zij zich verspreiden, het voor hem moei»jelijker zal worden, zijne portefeuille te behouden."

---

hoop van daardoor de Belgen te bevredigen, werden de gemoederen in *Holland* tegen de belgische ministers verbitterd; want de heer VAN DER DUYN schrijft later aan den Baron VAN DER CAPELLEN: »De gemoederen »zijn zeer op VAN GOBBELSCHROY en vooral op LA COSTE verbitterd: eerst»genoemden heb ik gisteren gezien: hij is zeer bedrukt; ik beklaag hem »zeer: welk eene slechte dienst heeft hem zijn koninklijke vriend bewezen »door hem zoo op zijn turksch te verheffen! Tel brille au second rang.... »(27 en 28 September)."

[*Noot van den heer* VAN GROVESTINS].

Digitized by Google

Over de buitengewone zitting der Staten-Generaal.

---

1 *October*, 1830. — De Staten-Generaal hebben gisteren hunnen belangrijken arbeid ten einde gebragt, door in de Eerste Kamer het besluit, of mijns bedunkens, het onbepaalde antwoord van de Tweede Kamer op de voorstellen der regering aan te nemen.

Het is iets fraais, om zoo maar in der haast, en zonder eenige stellige bepaling, te beslissen, dat er *herstel* plaats zal hebben: maar geheel of gedeeltelijk? van welken aard zal dat herstel wezen? is zulks wel mogelijk? en zullen de mogendheden er genoegen mede nemen? Van dat alles geen woord.

Met betrekking tot het andere vraagstuk, over de noodzakelijkheid van verandering dezer grondwet, die overigens zulke heerlijke vruchten heeft opgeleverd, — dat half liberale, half feödale monster, ben ik er zeer over verwonderd, dat men niet eenstemmig van gevoelen was, haar overeenkomstig den geest des tijds te wijzigen. Men zal van deze vergadering, die misschien voor het laatst te zamen gekomen is, met andere woorden kunnen zeggen: *Zendt de kat naar Engeland, en ze zegt miaauw als ze terugkomt!...*

(*Uittreksel uit een' brief aan den heer* VAN DER CAPELLEN.)

Digitized by Google

1 *October*, 1830. — Het nieuws van den dag is, dat de hier aanwezig zijnde belgische leden der Staten-Generaal, bij welke zich eenige bekende namen uit deze provinciën gevoegd hebben, in het geheel veertig personen, zoo als men beweert, zich tot den koning hebben gewend, met eene soort van verzoekschrift, om hem als verzoeningsmiddel voor te stellen, zonder verwijl, alleen de *administratieve* afscheiding te bekrachtigen, met *algemeene* amnestie en aanstelling van den prins van Oranje als regent van *België* onder den titel van onder-koning of luitenant-generaal. Men zegt, dat Zijne Koninklijke Hoogheid, wien het hoofd warm is gemaakt door een' ouden vriend, met dit plan zeer ingenomen is.

(Uittreksel uit een' brief aan den heer VAN DER CAPELLEN).

Digitized by Google

Over de scheiding en hare gevolgen.

---

1 *October*, 1830. — Neen, mijn vriend! geene volkomen scheiding van *België* en de oude Vereenigde Provinciën. Vooral niet in het welbegrepen belang der laatstgenoemden. Ik heb reden om te vermoeden, dat zij, die naar deze scheiding verlangen, niet verder zien dan hun neus lang is; want, behalve een groot aantal financiëele en andere moeijelijkheden, welke uit deze scheiding voor het tegenwoordige oogenblik zouden voortvloeijen, en bezwaard als wij zijn met een' koninklijken troon, zou het ongelukkig en inderdaad te betreuren wezen, dat, indien *België*, geheel van ons afgescheiden zijnde, of bij de fransche natie ingelijfd werd, of een' republikeinschen vorm aannam, er van twee zaken onvermijdelijk ééne gebeuren moet: òf dat ons kleine land met zijne dynastie, de prooi eener willekeurige magt wordt, òf dat wij door afval, abdicatie, enz:, enz:, van deze, weder de verwarring van het federalisme te gemoet gaan en in de gruwelen der oligarchie vervallen. Dit is mijne zóó vaste overtuiging, dat ik niet begrijp, hoe gedurende de laatste discussiën in de Tweede Kamer over de kwestie der scheiding, geen der leden dezer vergadering van deze, in de dagbladen zoo dikwerf besproken moeijelijkheid, melding gemaakt heeft: om namelijk waarlijk vrijzinnige instellingen, met voldoende waarborgen daar te stel-

Digitized by Google

len in een klein land met eene weinig talrijke bevolking, gelijk ons vaderland in de gegeven omstandigheden weder worden zou.

Door met geweld op eene volstrekte en geheele scheiding der twee deelen van het rijk aan te dringen, zooals velen uit de noordelijke provinciën, bijzonder te *Amsterdam* doen, eischt men te gelijkertijd het herstel der Republiek; want het zou al te dwaas zijn, een' koninklijken troon en de kosten, die daarmede gepaard gaan, te verlangen voor zulk een klein land, als het dan wezen zou, zelfs wanneer de uitgestrektheid tot de grenzen der voormalige Republiek der Vereenigde Provinciën werd teruggebragt, terwijl het nog te betwijfelen is, of het wel dien omvang zou erlangen. Hierbij komt nog, dat op den duur de republikeinsche, om niet te zeggen oligarchische, zeden en gewoonten van deze volken, zich verzetten zullen tegen de invoering dier regeringswijze, welke er zich nooit duurzaam zal kunnen vestigen, tenzij de bevolking de meer europesche gewoonten der zuidelijke provinciën aanneme, indien daartoe mogelijkheid bestaat, of indien men staatkundig genoeg geweest ware, of eenen meer helderen blik in de toekomst geworpen had, om de zeer eenvoudige waarheid te begrijpen, dat op den duur de sterkste invloed de overwinning op den zwaksten moet behalen, en dat het onmogelijk en bijgevolg eene groote dwaasheid zoude zijn te willen regeren, en vooral een' monarchalen Staat daar te stellen, zonder in de geestelijkheid of in den adel een' steun te hebben, of, wat in onze dagen oneindig beter geweest ware, door waarlijk liberale, en met den geest des tijds overeenkomende instellingen te voorschijn te roepen. Kortom, wilde men *België*, met zijne bijna vier millioen bewoners behouden, dan moest men ook geheel en al zijne zeden en zijne gewoonten aannemen: de noordelijke

Digitized by Google

provinciën zouden er zich aanvankelijk wel tegen aangekant hebben, maar eindelijk, al ware het dan ook schoorvoetende, zouden zij toch toegegeven hebben.

Ik kan u niet genoeg zeggen, hoezeer de scheiding der beide deelen, het noorden en zuiden van het koningrijk der *Nederlanden* mij voorkomt, verkeerd begrepen te worden en in strijd te zijn met de belangen der beide volken, maar vooral strijdig met de belangen der ware vrijheid, en met de zegepraal der vrijzinnige beginselen, door de daarstelling eener grondwet, of constitutioneel charter. Is het geene waarheid en heeft de ondervinding het niet bewezen, dat niets de invloed der uitvoerende magt meer begunstigt, dan het beperkte van den kring, binnen welken zij zich beweegt? Er is derhalve niets te bedenken, dat meer noodlottig is, dan eene kleine monarchie; nu zal dit nietige koningrijk nog gesplitst worden, en de daarstelling en verdediging van constitutioneele vormen zal het laten varen, op het oogenblik dat een onvoorziene zamenloop van omstandigheden het de verzekering geeft, die vormen niet alleen te zullen verkrijgen, maar ook op dàt, waarin eene verdubbeling van geestkracht, van waakzaamheid en van vereenigde krachtsinspanning noodzakelijk is geworden om ze door het bestuur te doen handhaven, en bij het volk vruchten te doen dragen. Moet men de verblindheid niet betreuren, die aan den hartstogt van het oogenblik de mogelijkheid ten minste doet opofferen, eene zoo groote weldaad te verkrijgen, die verkregen kon worden, wanneer men elkander iets toègaf, en afstand deed van vooroordeelen, welke de tijd, en vooral de opvoeding van een nieuw geslacht weldra grootendeels zouden hebben doen verdwijnen? Beklagenswaardige verblindheid! die eene zoo duidelijke waarheid als deze niet eens weet te

Digitized by Google

waardeeren: dat niets de onafhankelijkheid van bijzondere personen en van beginselen meer begunstigt, dan de uitgestrektheid der landen, die zij bewonen, en eene zeer talrijke bevolking; dat dus, bijgevolg, niets minder geschikt is om deze onafhankelijkheid van karakter en van toestand te doen geboren worden, dan de enge grenzen, binnen welke de vorst zijne steden even goed kent, als de vertrekken van zijn paleis, en zijne onderdanen even goed als de meubels zijner kamer? En eene natie van zes millioen inwoners zal nog in twee deelen gesplitst worden! In deelen van vier en van twee millioen! Waarschijnlijk om des noods beter aangeteekend, meer uitgemergeld en verdrukt te worden, zonder zich er tegen te durven verzetten of de middelen te hebben om dit te kunnen doen? Nog eens, welk eene beklagenswaardige verblindheid! Eene groote en magtige monarchie is boven alles verkieslijk; kleine Republieken daarentegen, indien deze regeringsvorm mogelijk is; maar eene kleine monarchie is de slechtste regeringsvorm van alle. Waardoor is het despotisme der verdeelde souvereiniteiten in *Duitschland* zoozeer begunstigd? Door de kleine uitgestrektheid van haar grondgebied: eene stad, eenige kasteelen en hutten! Wie zou oppositie willen voeren? En om hiermede te besluiten, zou ik durven beweren, dat juist de hedendaagsche constitutioneele vormen, in plaats van een' waarborg op te leveren tegen de uitspattingen van eene monarchale magt, in handen van een' vorst en van bekwame ministers, een middel worden om er misbruik van te maken. Wanneer de burgerstand opgehouden heeft te bestaan, wanneer de feodale regten afgeschaft zijn, de invloed der aanzienlijke familiën vernietigd is, dan is er slechts eene meerderheid in eene of twee vergaderingen noodig, om te doen wat men belieft.

Digitized by Google

5 *October*, 1830. — Thans geloof ik wel, dat de strijd ten einde is, tenzij er een algemeene oorlog mogt uitbarsten; of de belgen moesten veroveringsplannen naar onze zijde in den zin hebben, hetgeen wij geenszins veronderstellen, hoewel eenigen dier dwazen, (want zoo moet men hen noemen), die voor drie weken *Brussel* met alle geweld vernield wilden hebben, thans even bevreesd zijn, het zij werkelijk of geveinsd, als zij vroeger vermetel waren. Mijn gevoelen verkrijgt hieromtrent nog meer waarschijnlijkheid, door het vertrek van (geef wel acht) den prins van Oranje, die zich, na eene zeer lange besluiteloosheid van de zijde des vaders, gisteren avond naar *Antwerpen* heeft begeven; hij wordt vergezeld door den hertog D'URSEL en de heeren VAN GOBBELSCHROY en DE LA COSTE; en, wat minder algemeen bekend is, ook van den internuntius CAPPACCINI!!!

Z. K. H. heeft mij gisteren avond doen ontbieden, om mij te verzoeken, zooveel mogelijk mijne onderhoorigen in te lichten omtrent het doel dezer reis, dat daarin bestaan zou, zich als schijn-gevolmagtigde des konings te vertoonen, om de voorslagen aan te hooren, welke, naar men hem verzekerd heeft, gedaan zullen worden; verder om naar omstandigheden te handelen, om zoo veel te herwinnen, als mogelijk zal zijn en daar ginds zelf te gaan beheeren, wat nog niet verloren is. Wat dit laatste betreft, is geheel *België*, uitgezonderd *Antwerpen*, stellig verloren. In dit gesprek, dat hoogstens een kwartier uur duurde, en waarvoor ik zeer bezorgd was, heb ik op nieuw gelegenheid gehad, mij van de stijfhoofdigheid des vaders en van de onvoorzigtige ligtzinnigheid des zoons te overtuigen. Welke menschen! Mijn hemel! In welke handen zijn wij gevallen! Indien men zich bepaalt, tot hetgeen men mij de eer heeft aangedaan, mij mede te deelen, dan geloof ik, dat deze stap, hoege-

Digitized by Google

naamd, geene gevolgen zal hebben, uitgenomen de mogelijk slechte indruk, die er in het noorden voor den persoon zelven, uit zal voortvloeijen, hetgeen intusschen nooit van ernstigen aard zijn zal; en tot het buitenland zal men het altijd als een bewijs kunnen aanvoeren, dat, van de zijde der dynastie (het woord naar de mode) niets verzuimd is, om de gemoederen gerust te stellen, en als eene poging om de harten te herwinnen; doch het is inderdaad een weinig te laat.

Eenige personen blijven voortdurend beweren, dat de buitenlandsche mogendheden er zich mede zullen gaan bemoeijen, en dat, zoo er geene algeheele interventie plaats heeft, van die zijde minstens de grensvestingen zullen bezet worden. En echter heeft iemand, die zeer goed onderrigt kan wezen, mij gisteren nog gezegd, dat men van *Engeland* niets dergelijks verwachten kan; hetgeen voor dat rijk ook ondoenlijk zou zijn, omdat het te weinig troepen beschikbaar heeft. Men is daar met de gebeurtenissen in *België* gansch niet ingenomen. Zij zijn voor het ministerie, welks aandacht te zeer op het binnenland gevestigd is, om zich thans met den toestand van het vasteland bezig te houden, op een zeer onverwacht oogenblik voorgevallen.

(Uittreksel uit een' brief aan den heer VAN DER CAPELLEN).

---

7 *October*, 1830. — Het nieuws, dat u de *Staats-Courant* medegedeeld heeft, zal u niet weinig verwonderd hebben, voor zoo ver dit nog mogelijk is, na al hetgeen wij van den *man* gehoord hebben, en thans van hem

Digitized by Google

weten, vooral de *wederbenoeming* van den heer VAN MAANEN, of liever het wegschuiven der gordijn, achter welke hij altijd, onveranderd en onvermijdelijk, werkzaam was. Neen, het is al te erg, en het kan niet anders of dit moet zelfs in het noorden eene ongunstige uitwerking te weeg brengen. De diplomatie alhier *keurt* dezen maatregel *sterk af*, en ik haast mij u te berigten, dat ik gisteren het genoegen gehad heb, den koning mijn gevoelen daarover onverholen mede te deelen, en dat wel ten gevolge van eene regtstreeksche uitnoodiging, welke Zijne Majesteit mij de eer aandeed tot mij tè rigten; hetgeen misschien niet gebeurd zoude zijn, indien men het antwoord had kunnen raden. Men vroeg mij dan, wat ik er van dacht, en welk oordeel men velde over de benoemingen *ad interim* van de heeren CLIFFORD, VAN DOORN, en (op een' zachteren toon) van den heer VAN MAANEN. Ik antwoordde, dat de keuze der eersten mij goed toescheen, en wel de algemeene goedkeuring zoude wegdragen; maar dat ik, wat de laatste betreft, dewijl men mij mijne meening vraagde, rondborstig moest verklaren, dat het daarmede geheel anders gelegen was, en dat ik die benoeming met leedwezen vernomen had, omdat ik er niet het minste nut van verwachtte... Intusschen is de zaak allertreurigst; want die LABOURDONNAYE is niet alleen de uitdrukking van een persoonlijk gevoelen, maar van een stelselmatig beginsel, dat tot daden van geweld en van wraak kan overslaan, welke ongelukken zouden veroorzaken, en eindelijk alles in vuur en vlam zetten.

Het besluit van de aanstelling des prinsen van Oranje tot... wat?... ja, dat is nog onzeker en is al weder een halve maatregel. Men moest, zoo schijnt het mij toe, en dit was ook het plan der Veertig, de geheele scheiding zonder voorbehoud

Digitized by Google

afkondigen, en den prins tot luitenant-generaal of gouverneur der belgische gewesten benoemen. Dan zou er een geheele, hetzij goede of verkeerde maatregel genomen zijn: maar thans bestaat er op nieuw twijfel, onzekerheid en huivering, om de bekentenis af te leggen, dat de belgische nationale beweging algemeen is, en dat zij zegeviert; dat wil zeggen: dat men voortgaat de oogen voor het daglicht te sluiten . . . . . .

. . . . . .

Opdat gij mij niet van overdreven zedigheid zoudt beschuldigen, zal ik u mededeelen, welke zelfvoldoening mijne eigenliefde dezer dagen gesmaakt heeft. Sir CHARLES BAGOT, met HENDRIK FAGEL over de tegenwoordige tijdsomstandigheden in gesprek, gaf zijne verwondering te kennen (ik ben er niet verwonderd over) dat men den prins van Oranje, of liever hun, die hem vergezellen, niet een of ander hooggeplaatst persoon uit de noordelijke *Nederlanden* had toegevoegd, en liet er opvolgen: bij voorbeeld, den heer VAN DER DUYN, van wien men mij dikwerf spreekt, en die het vertrouwen des volks schijnt te bezitten. Ik beken u gul weg, dat dit gezegde mij genoegen gedaan heeft, waarmede ik bewijs, dat men altijd nog hoogmoediger is dan men zelf denkt. Evenwel is het gezegde van den gezant mij liever, dan dat zoo iets werkelijk gebeurd ware, daar dit mij slechts in verlegenheid gebragt en tot niets geleid zoude hebben, zelfs in de onderstelling dat ik daartoe de vereischte eigenschappen bezit, en wel om de eenvoudige reden, dat het nu *te laat* is; en bovendien, wat zal men uitrigten met een' man (den vader), die er in volhardt om *alles* of *niets* te hebben?

Het doet mij genoegen, dat gij mijne stoutmoedigheid goedkeurt om eenige, niet zeer vrolijke, maar nu en dan

Digitized by Google

belangrijke aanteekeningen te houden, ten einde later tot herinneringen te strekken.

(*Uittreksel uit een' brief aan den heer* VAN DER CAPELLEN).

---

8 *October*, 1830. — Ik mag u, Goddank, goed nieuws van mijne militairen mededeelen. De goede Voorzienigheid heeft ze mij gezond en wel doen behouden, hetgeen des te gelukkiger is, daar de oudste vooral, gedurende de treurige, ja verschrikkelijke gebeurtenissen, waarin zij, door hunnen stand, eene rol te vervullen hadden, in groot gevaar verkeerd heeft. Als ordonnance-officier in het hoofdkwartier van prins FREDERIK, heeft hij meer dan eens, bevelen moeten overbrengen aan de troepen, die zich nog in het ongelukkige *Brussel* bevonden. Daardoor, en dewijl hij altoos alleen te paard was, meer aan gevaar blootgesteld dan de massa, aangezien men uit vensters en keldergaten schoot, is mijn zoon in de gelegenheid geweest niet alleen moed aan den dag te leggen, hetgeen in zijnen stand geene verdienste is, maar ook ijver en beleid, zoodat men over hem te vreden is geweest. Ik zou mij gelukkiger gerekend hebben, indien dat alles eene andere zaak gegolden had, eene verdediging bij voorbeeld van het vaderland tegen een' vreemden vijand. Zijn broeder, de huzaar, te *Gent* in garnizoen, is daar rustig gebleven, maar zeer vermoeid van den dienst, om eene stad in bedwang te houden, die men meende dat getrouw en verknocht was. (Dat is weêr eene van de duizend en ééne illusiën, waarmede wij ons gevleid hebben, en misschien nog

Digitized by Google

vleijen, onbegrijpelijke menschen als we zijn!) Gedurende de laatste dagen evenwel heeft de kavalerie een' aanval op het volk moeten doen, en bij deze gelegenheid heeft mijn zoon een' steen op het hoofd gekregen, waarvan de gevolgen echter gering waren, waarschijnlijk door den verren afstand en de stevigheid van zijn schako, zoodat hij geen letsel van eenig belang gekregen heeft. Nu is hij bij de voorposten; maar daar de verre afstand der meeste belgische troepen van de hollandsche, iedere krijgsbeweging en iedere onderneming voor het oogenblik onmogelijk maken, en men eindelijk daarmede schijnt te eindigen, waarmede men had moeten beginnen, namelijk met te onderhandelen, of liever, met aan den wensch der belgische natie toe te geven, zoo geloof ik, dat ik mij niet meer over persoonlijk gevaar behoef te verontrusten. Ziedaar, waarde vriend! iets dat mij bijzonder betreft: ik voeg er geene verontschuldiging bij, daar ik te zeer overtuigd ben, dat het u niet onaangenaam zal geweest zijn.

Gij zult wel believen te begrijpen, dat deze brief, welke ik over de post zal zenden, opdat gij hem des te eerder moogt ontvangen, geene bijzonderheid van algemeen belang, noch een verhaal van hetgeen sedert mijn' brief van den 20sten om mij heen is voorgevallen en nog gebeurt, bevatten zal. De dagbladen zullen u wel met den gang der gebeurtenissen bekend gehouden hebben; ofschoon zij, over het algemeen zeer overdrijven, zult gij er toch wel de gevolgen van ons treurig *quitte ou double* spelen, uit geleerd hebben.

Gij kent mijne wijze van denken en mijne grondbeginselen, mijne vooruitzigten en mijne verwachtingen; gij kunt u dus ten naastenbij een denkbeeld vormen, van hetgeen ik ondervonden heb gedurende deze laatste bedroevende veer-

Digitized by Google

tien dagen, waarin het mij dikwijls smartelijk geweest is, dat ik al te zeer gelijk heb gehad, en gedurende welke ik meer geleden heb, dan gij u misschien kunt voorstellen; vooreerst uit ongerustheid, en verder, waarom zou ik het verbloemen, uit ongeduld van te hooren spreken en te zien handelen, zooals men gedaan heeft, en (hoewel men zeer tot bedaren gekomen is) zijn wij er nog verre van daan *het licht* te zien aanbreken, zoo als de vrijmetselaars zeggen.

Wat er van dit alles worden zal, weet God alleen; vooral indien de laatste hoop (naar mijn inzien), namelijk de poging, die door den prins VAN ORANJE te *Antwerpen* wordt aangewend, mislukken mogt. Gij moogt welligt met mij in gevoelen verschillen; maar ik kan in *dezen brief* niets anders zeggen, dan dit alleen: dat de Noord-Nederlanders hun gezond verstand en oordeel niet gebruiken, en tamelijk veel overeenkomst hebben met de Carlisten in *Spanje*. Doch genoeg voor die mij begrijpen wil. Ik kan noch mag dit onderwerp hier breedvoeriger behandelen; maar hetgeen ik u nog en zoo gaarne wenschte te zeggen, zal niet verloren gaan; ik heb veel voor onze verzameling geschreven, en daaronder zullen zich, hoop ik, wel eenige bladzijden bevinden, die u belangstelling inboezemen, en de moeite waard zullen zijn om bewaard te blijven.

Mijn persoonlijke toestand is nu en dan vrij zonderling geweest en zou nog zonderlinger kunnen worden, hetgeen ik meer ducht dan mij wenschelijk is! Gij weet dat men zich in den uitersten nood aan alles vastklemt, zelfs aan den stroohalm, waarnaar de drenkeling grijpt. Zeker is het, dat men mij na een stilzwijgen van maanden en jaren de gelegenheid verschaft heeft, mijne gevoelens te openbaren, en dat ik mij duidelijk heb uitgedrukt, onder anderen over het *speelgoed*, dat het kind weêr terug genomen heeft, na

Digitized by Google

het zich te hebben laten ontfutselen. Men scheen meer verwonderd dan boos. Maar zie eens aan, wat het is, aan een' vriend te schrijven, zoo als gij voor mij zijt: men kan zijne pen niet weêrhouden, en veel minder nog zijn hart voor hem sluiten.

Nog een enkel woord, en dan eindig ik, opdat gij mij niet van overdreven zedigheid zoudt beschuldigen, indien ik mij bij een' stroohalm vergeleken heb. Ik moet u zeggen, dat ik in deze pijnlijke tijdsomstandigheid een zeer aangenaam gevoel ondervonden heb, en nog ondervind, door de ondubbelzinnige bewijzen van het vertrouwen, die mij, door een zeer groot aantal personen gegeven worden, bij wie ik naauwelijks meende bekend te zijn; als ook door te zien, dat de publieke opinie gunstig voor mij gestemd is.

Gij verlangt te weten, welken gedragslijn onze hooge ambtenaren volgen. Dit is moeijelijk te zeggen; want de barometer is van bestendig schoon, op zeer veranderlijk gaan staan; de opper-schenker vooral, die al te verstandig is, om zich te laten misleiden, maar daarbij te veel aan den tijd van KAREL V gehecht is, om ruiterlijk den drang der tijdsomstandigheden te erkennen. De man van verstand en naar de wereld, wien gij kort geleden, officiëel geschreven hebt *), heeft sints lang opgemerkt, dat de zaken slecht stonden, en komt er thans rond voor uit, ten minste tegenover mij. Wat zeker iemand betreft, dien ik misschien ook, even als GOBBELSCHROY †), uw' gewezen vriend zou kunnen noemen, te weten den hofmaarschalk, vroeger secretaris van het kabinet, hij is zoo vreeselijk onstuimig, dat ik mij zoo iets niet begrijpen kan van iemand, die zooveel verstand en zoo-

*) Den Graaf VAN REEDE, Opper-Kamerheer.

†) Minister van Koloniën en van Koophandel.

Digitized by Google

veel gelezen heeft, als ik geloof, dat bij hem het geval is. De prins DE GAVRE gevoelt zich in het geheel niet op zijn gemak; zijn toestand is waarlijk niet benijdenswaard; in het zuiden weinig gezien, en, hoewel hij het tegendeel schijnt te gelooven, in het noorden zich niet kunnende gewennen, bevindt hij zich als tusschen twee stoelen met zijn ... op den grond.

Ik zal u spoedig eenige losse stukken uit onze publieke bladen der noordelijke provinciën zenden, als bewijsstukken van hetgeen ik u zeide, over den geest, welke er heerscht; wat mijn' eigen arbeid betreft, ik geloof, dat het beter is, dien te bewaren, tot dat er zich eene gunstige gelegenheid aanbiedt, om hem u veilig te doen geworden.

Ik heb met veel genoegen de regelen gelezen en herlezen, waarin gij te kennen geeft, dat gij de voordeelen en het geluk uwer onafhankelijkheid weet te waarderen; deze zinsnede uit uwen brief, heeft balsem op mijne wonden gegoten, en, door er steeds aan te denken, strekt ze mij, ten minste gedeeltelijk, tot troost bij het pijnlijke, om niet te zeggen vernederende, van mijnen toestand. Ik verheug mij in mijne kinderen en in u! Zoodanig is ons het geluk dierbaar van hen, die wij liefhebben. Vaarwel, mijn waarde vriend, edele ex-kamerheer! O hoezeer juich ik uwe handelwijze toe, en hoe zou bij iedereen die ridderlijke stap geregtvaardigd worden, indien hij regtvaardiging behoefde *).

---

*) Deze zinsnede doelt op het terugzenden van den kamerheers-sleutel door den heer VAN GROVESTINS: deze verliet het hof en het koningrijk der *Nederlanden* in 1828, dewijl hij toen reeds voorzag, dat er eene

Digitized by Google

8 *October*, 1830. — Maandag den 4den October had ik een onbeduidend gesprek met den prins VAN ORANJE, ofschoon ik opzettelijk uitgenoodigd was. Hij wilde, dat ik de gemoederen zou gerust stellen, nopens zijn vertrek naar *Antwerpen*, en dat ik de Noord-Nederlanders aan het verstand zou brengen, dat hij, door te trachten de zuidelijke provinciën te herwinnen, de eerste niet aan hun lot overliet. Dit bragt mij op het onderwerp, waarover ik spreken wilde, maar ik moest weldra hiermede ophouden, toen ik bemerkte, dat ik alleen het woord voerde. Z. K. H. was zeer vriendelijk, hartelijk zelfs, daar het onderhoud eindigde met eene omhelzing van zijnen kant, waartoe ik vrij onhandig mijne wang aanbood.

Ik vertrok en rekende mij zeer gelukkig, mij in mijne hoogmoedige vrees bedrogen te hebben (ik, die zoo eerzuchtig ben) dat ik namelijk uitgenoodigd zou geworden zijn, hem op deze reis te vergezellen, welke gedachte ik niet alleen had, aangezien de dienstdoende adjudant, toen ik het vertrek van den prins verliet, mij vroeg: »Welnu, gaat gij »met ons mede?"

Gedurende de afwezigheid van den prins werd ik uitgenoodigd bij de prinses te dineren. Na het diner kwam ik met de Gravin VAN WASSENAER in gesprek over de openbare aangelegenheden, over het vertrek van den prins, de meer of minder groote waarschijnlijkheid van het wèl slagen zijner onderneming, en meer bijzonder over zijn karak-

---

ontknooping ophanden was, en omdat hij zich niet wilde mengen in den strijd, die volgens zijn gevoelen tusschen den koning en de Belgen moest ontstaan; met dit doel, en om duidelijk te toonen, dat hij, goedschiks of gedwongen niet in dezen twist wilde medegesleept worden, zond de heer VAN GROVESTINS in 1830 zijn' sleutel terug; hij had genoeg gezien, om te begrijpen, dat de kwaal onherstelbaar was.

Digitized by Google

ter en zijne zienswijze. Ik zeide, dat ik een weinig bevreesd was voor zijne toegevendheid en zwakheid van karakter, zijne vooringenomenheid, in één woord, voor zijne veranderlijkheid en weinige voorzigtigheid, welke gebreken dubbel gevaarlijk waren in den toestand, waarin hij zich weldra zou bevinden, en omgeven van personen als die, welke hem omringden. Deze dame, die hoogst verstandig, openhartig en zeer wel bekend is met het karakter van Z. K. H. gaf mij ten antwoord: »Gij hebt gelijk, en wel zoo, dat de prins »dit zelf schijnt gevoeld te hebben, ten minste heeft hij nog »iemand van hier willen medenemen, en die iemand *zijt gij;* »maar de koning heeft zijne toestemming niet willen geven." Het is moeijelijk zich een denkbeeld te vormen van mijne verrassing, en ik kan het opregt zeggen, van mijne blijdschap, dit gevaarlijk bewijs van vertrouwen ontgaan te zijn. Deze laatste gewaarwording was zoo hevig, dat ik de uitdrukking er van niet kon onderdrukken, en deze stoornis deed mij ongelukkig de belangrijkste opheldering in deze zaak verliezen, namelijk de reden van de weigering des konings; want mijne spreekster, halfluid voortgaande, had naauwelijks gezegd: »*Maar de reden...*" toen de prinses het gezelschap met eene buiging verliet, en tot mevrouw VAN WASSENAER zeide: »Gravin, gelief mij te volgen." Ik ben dus maar half onderrigt, zonder twijfel zeer nieuwsgierig om het overige te vernemen, maar uiterst verheugd.

Wat zou men, helaas! doen; zelfs nog met meer bekwaamheid en zelfvertrouwen, dan ik bezit? Wat zou men aanvangen met lieden, die menschen en zaken niet kunnen begrijpen, of ze niet willen zien zoodanig als zij inderdaad zijn?

Digitized by Google

19 October, 1830. — Van daag heb ik gelegenheid gehad mijne praatster weder te zien, en ik beken, dat ik geen' weêrstand kon bieden aan den lust, om het zoo ongelukkig afgebroken gesprek weder aan te knoopen. Zij weigerde niet mij te antwoorden; maar hetzij berouw over het medegedeelde, hetzij dat de reden der weigering van Zijne Majesteit minder aangenaam voor mij was, ik kon niets van haar te weten komen, dan dat het was, dewijl ik reeds te veel werkzaamheden had... Maak dat anderen wijs, dacht ik; indien men de zaak gewild had, zou men over deze zwarigheid heen gestapt zijn.

Herinnering van een gesprek over den Prins van Oranje en zijne onderneming te Antwerpen.

A. Gij zult zien, men zal hem dwingen, katholiek te worden, en hij zal het zich laten welgevallen.

B. Ik geloof het niet; maar wat zou dat dan nog?

A. Welk eene schande!

B. Laat ons staatkundig spreken, als mannen, die de zaken uit een verheven oogpunt beschouwen, of zijn wij kwezels, die wereldsche en hemelsche zaken met elkander verwarren?

---

10 *October*, 1830. — Wij bevinden ons tegenwoordig in een allerzonderlingen toestand. Afwisseling van oorlog en van onderhandelingen, die door sommigen met den naam van *smeekbeden* bestempeld worden; twee prinsen, broeders, naast

Digitized by Google

elkander op dezelfde plaats, de een met den olijftak, de andere met den degen in de vuist; ziedaar waarlijk een even nieuw als droevig schouwspel, dat van de besluitloosheid der hooge regering getuigt, en weinig hoop oplevert voor den gunstigen afloop der verwarring, waarin wij verkeeren.

(Uittreksel van een' brief aan den heer VAN DER CAPELLEN).

---

13 *October*, 1830. — Te oordeelen naar hetgeen gij mij meldt van de vertrouwelijke mededeeling, u gedaan over zeker presidentschap, dat men u toedacht, schijnt het, dat wij beiden gelukkig den dans ontsprongen zijn, ten minste heb ik door eene vrouwelijke onbescheidenheid (indien het onbescheidenheid is) ontdekt, dat de prins van Oranje, wezenlijk het voornemen heeft gehad, mij mede naar *Antwerpen* te nemen, maar dat de koning het niet *gewild* heeft, hoewel de zoon er tweemaal herhaaldelijk op aangedrongen heeft.

God zij er ondertusschen voor geloofd; want alle nederigheid ter zijde: wat zou ik daar ginds gedaan hebben? Bezwaarlijk had ik den prins van nut kunnen wezen in de aangelegenheden van *België*, met welks belangen ik niet voldoende bekend ben: waarschijnlijk zou ik weinig overeenstemming bij den man gevonden hebben, wanneer het tot eene blootlegging van beginselen gekomen ware, en dit zou eveneens het geval geweest zijn, met de half-liberale, of vroone *groote heeren*, die hem omringen; het ergste van mijne rol ware nog geweest, dat ik de wrijfpaal voor de ontevredenen over het gedrag des prinsen zou geworden zijn, zoodat men mij in het noorden op vrij onaangename wijs, al die

Digitized by Google

handelingen van den prins ten laste zou hebben gelegd, die ik niet hadde kunnen voorkomen. Wensch mij dus geluk, dat die last niet aan mij werd opgedragen.....

Zijne Majesteit is niet in zijn schik, en schijnt bezorgd te zijn; hiertoe is wel reden; want in elk geval, zelfs wanneer men het meest gunstige aanneemt, zal het altijd eene bittere pil zijn, die de *burger* koning, en de *vaderlijke* monarch bij uitnemendheid, zoo als hij voor weinige jaren heette, te slikken heeft.

Gisteren nog ben ik met een kort gesprek vereerd geworden, want meer was het niet; ik wilde er echter gebruik van maken, om mijn geweten te ontlasten, en een en ander te zeggen, dat mij min of meer gewigtig toescheen, of ten minste wel de moeite waardig was, om er onderzoek naar te doen; maar ik kan mij de verstrooidheid niet verklaren, waarmede men naar mij luisterde, en hoe ongeduldig men was, om mij te verlaten, zoodat ik eindigde, met beurtelings te gelooven, dat of neêrslagtigheid en afgematheid van geest, oorzaak zijn van deze onverschilligheid, of wel, dat men de waarheid vreest; want ik kan niet veronderstellen, noch aannemen, dat men mij wantrouwt.

Gisteren liep het gerucht, dat de heer VAN TEST *) zijne portefeuille aan den heer CLIFFORD zou overgeven, en zich met die van koloniën belasten. Ziedaar iemand, dien men overal voor gebruiken kan, en die besloten schijnt te zijn, op zijne portefeuille te sterven. Van dezen financier gesproken: geven uwe amsterdamsche correspondenten, u niet half en half te kennen, dat Z.E. zoodanig het vertrouwen verloren heeft, dat men den koning zelfs aanbiedingen in geld gedaan heeft,

*) Minister van financiën.

Digitized by Google

onder bedinging, dat hij dien minister ontslaan zou, en dat een groot aantal jonge lieden van goeden huize, die voornemens zijn de wapenen op te vatten, hun vertrek in die verwachting opgeschort hebben?

(Uittreksel uit een' brief aan den heer VAN DER CAPELLEN).

---

15 *October*, 1830. — Ik zeide u voor eenige dagen, dat men, om *België* te verkrijgen, of zelfs te behouden, geheel Belg moest worden, en dat dit des te noodzakelijker was, om het weêr terug te krijgen, nu het reeds sedert veertien dagen voor het Huis van Oranje verloren was.

Toen de Prins, vermoedelijke erfgenaam, vertrok om eene poging aan te wenden, waarvoor het reeds te laat was, moest hij ten minste van onbepaalde en uitgebreide volmagt voorzien zijn geweest, ten einde te kunnen handelen naar omstandigheden, die men niet dan op de plaats zelve kon kennen en beoordeelen.

Ik durf er zelfs bijvoegen, dat men hem volmagt had moeten gegeven hebben, om, *schijnbaar* ten minste, tegen de bevelen en de meening des konings te kunnen handelen; met een woord, dat hij zich aan het hoofd der opstandelingen had moeten kunnen stellen, om den opstand te beteugelen. Het voorbeeld van HENDRIK IV zelfs had men niet moeten vreezen, niet moeten verwaarloozen, als laatste middel immers, en niet zonder stellige verzekering dat het eene afdoende uitwerking zou hebben, en dat het besluit door een' koning uit de XVI^de^ eeuw genomen, in de gegeven omstandigheden hetzelfde gevolg zoude opleveren.

Niets is ellendiger dan halve maatregelen, en men

Digitized by Google

moest door eene noodlottige ondervinding wijzer geworden, thans genezen zijn van de dwaasheid, aarzelend over den Rubicon heen te stappen, in plaats van er stoutweg over heen te springen. Deze gedachten komen mij voor den geest, door de groote waarschijnlijkheid, om niet te zeggen zekerheid, die er bestaat, dat de poging van den prins mislukken zal; en dit wel, voor zooverre ik er over oordeelen kan, door het nemen van halve maatregelen, of uit vrees, van te ver te zullen gaan; welke vrees daarin bestaat, dat men beducht is het noorden te zullen verliezen, wanneer er te veel aan het zuiden toegegeven wordt.

Wat blijft er nu als een laatst hulpmiddel of liever als laatste hoop over!.... Het is de uitslag van het belgisch nationaal Congres, dat te *Brussel* zal bijeen komen, onder de leden van welke vergadering de prins VAN ORANJE ongetwijfeld aanhangers zal hebben, die alles zullen aanwenden om ook anderen te overreden, hunne stem op Z. K. H. uit te brengen. Maar op welke voorwaarden? De voornaamste en de treurigste van allen, is het afstand doen van zijn erfregt; bijgevolg het verbreken der familiebanden, hetwelk men vooral zocht te vermijden; bijgevolg altijd nog de omverwerping van dezen troon, ten minste zooals hij tot nu toe geweest is; uit welks omverwerping de vernietiging volgt van het koningrijk der *Vereenigde Nederlanden*, welke voorzeker noodzakelijk geworden is, om de onafhankelijkheid van *België* te verzekeren, maar waarvan de gevolgen, voor het Huis van Oranje, zelfs wat zijn gezag in het noorden betreft, onberekenbaar zijn.

Men heeft mij onlangs nog een' maatregel aangewezen, welken de prins had kunnen aanwenden, door meer ronduit het besluit te nemen zich aan *België* te verbinden, ten einde het voor zijn huis te behouden. Een maatregel, die

Digitized by Google

er, om zoo te zeggen van zelf uit voortvloeide, en die te gelijker tijd zou hebben bijgedragen tot het welslagen van het plan, terwijl hij de ontbinding van het gansche leger, zoo in het noorden als in het zuiden voorkomen zou hebben, was deze: de militairen der zuidelijke gewesten op te roepen, om zich rondom hem te scharen, welk beroep, wanneer het met medeweten en met medewerking der bestaande koninklijke regering geschied ware, eene geregelde schifting der hollandsche en belgische troepen veroorzaakt zou hebben, en daardoor voor beide volken van groot voordeel zou zijn geweest.

Eene vraag, die ik tot de regering der Nederlanden zou wenschen te rigten, is deze: »Toen gij weigerdet naar »geene enkele klagt te luisteren, aan bestaande grieven regt »te doen wedervaren, hoewel gewaarschuwd als gij waart, »door tallooze petitiën, op grondwettige wijze aangeboden, »toen geschiedde die weigering zeker niet uit eene blooie »luim, nog minder, dit is althans te hopen, uit willekeurige »hardnekkigheid: het was dus, omdat gij meendet, dat die »klagten ongegrond, of dat de verlangde liberale instellin»gen in strijd waren met het algemeen welzijn of met »den bloei van het koningrijk? Welnu, zoudt gij kunnen »denken, zoudt gij durven beweren, dat, indien gij bij tijds »toegegeven en de wenschen des volks bevredigd hadt, welke »wenschen smeekend geuit werden, en daarbij zoo sterk »den geest des tijds uitdrukten, gelooft gij dan, zeg ik, »dat de toestand van zaken erger zou zijn, dan hij thans »is?" Uit het noodzakelijk ontkennend antwoord op mijne onbescheidene vraag wil ik geene gevolgtrekkingen afleiden; zij zijn overigens duidelijk genoeg.

(*Uittreksel van een' brief aan den heer* VAN DER CAPELLEN.)

Digitized by Google

16 *October*, 1830. — Het schijnt zeker, dat de groote mogendheden ronduit verklaard hebben, dat zij niet voornemens, noch bij magte zijn om den Koning der *Nederlanden* bij te staan: werkelijk is het, wat *Engeland* betreft, bekend, dat daar gebrek aan troepen is, en dat de openbare meening er zich tegen verzet, en wat *Pruisen* aangaat, heeft men reden om te gelooven, dat zijne krijgsmagt ten minste in het getal niet dat is, wat men zou hebben kunnen verwachten: zonder de bezorgdheid in rekening te nemen voor de Rhijn-provinciën, en de noodzakelijkheid, daar eene ontzaginboezemende gewapende magt te behouden. Gij zult zeker wel opgemerkt hebben, welken militairen maatregel men in *Luxemburg* genomen of aangekondigd heeft, waaruit blijkt, dat ook daar, de gemoederen opgewonden zijn, en naar eene verandering haken. God weet, wat er van dat alles worden zal; maar ik geloof, dat het niet meer mogelijk zij, zelfs met wijzigingen, datgene te herstellen, wat voor zes maanden bestond....

Ondertusschen hebben de *Nederlandsche Gedachten* reeds ronduit den Prins van Oranje van de troonsopvolging in de noordelijke *Nederlanden* vervallen verklaard, indien het hem gelukt, hetgeen helaas! nog alles behalve zeker is, over de zuidelijke provinciën te heerschen.

(Uittreksel van een' brief aan den heer
VAN DER CAPELLEN.)

---

18 *October*, 1830. — Er is nu, hoewel misschien te laat, een groote stap gedaan, door eene kleine, dat wil zeggen, korte, maar krachtige en beslissende proclamatie van den prins van Oranje, die gisteren te *Antwerpen* werd afgekondigd. Z. K. H. verklaart de belgische nationaliteit, onaf-

Digitized by Google

hankelijk van *Holland* te erkennen, en zich aan het hoofd te stellen van de beweging, welke deze onafhankelijkheid verdedigt, voor welke hij (de Prins) bereid is, zijn bloed te storten!!! *) Ten gevolge van dezen stap, die geheel het aanzien heeft van eene uiterste poging in zich te bevatten, tenzij er eenige onbekend geblevene toezeggingen gedaan zijn, hebben de heeren VAN GOBBELSCHROY en DE LA COSTE, die zich nog altoos als ministers van den Koning der *Nederlanden* beschouwen, den Prins verlaten, en worden dezen avond nog hier verwacht; wat men met hen zal beginnen, weet God: evenmin als men kân gissen wat de koning zal zeggen aan de hinkende Vergadering (de vergadering der

*) Wij achten het niet overbodig die proclamatie hier in te lasschen. Zij luidt als vogt:

PROCLAMATIE.

Belgen!

Sedert ik mij in mijne proclamatie van den 5den dezer maand tot u heb gerigt, heb ik uwen toestand ten naauwste doordacht, ik gevoel dien en erken U als eene onafhankelijke natie; hiermede verklaar ik U, dat ik mij zelfs in de provinciën, waar ik eene groote magt uitoefen, niet in het minste tegen Uwe regten van burgers zal verzetten; kiest vrijelijk en op dezelfde wijze als uwe landgenooten der overige provinciën, uwe afgevaardigden voor het nationale kongres, tot hetwelk men zich gereed maakt, en gaat daar de belangen des Vaderlands voorstaan.

Ik stel mij mitsdien, in de gewesten, welke ik beheer, aan het hoofd der beweging, die U naar een nieuwen en vasten staat van zaken voert, waarvan nationaliteit de kracht zal uitmaken.

Ziedaar de taal van hem, wiens bloed gestroomd heeft voor de onafhankelijkheid van Uwen grond, en die zich met Uwe pogingen wil vereenigen, om Uwe staatkundige nationaliteit te vestigen.

Gegeven te *Antwerpen*, den 16den October, 1830.

WILLEM, *Prins van Oranje.*

(*Noot van den Vertaler.*)

Digitized by Google

Staten-Generaal) die eerstdaags zal te zamen komen, en die naar men mij gisteren nog verzekerd heeft, met eene dubbelzinnige en onduidelijke redevoering zou begroet worden.

Uittreksel uit een' brief aan den heer
VAN DER CAPELLEN.)

---

20 *October*, 1830. — De troonrede, die, de omstandigheden in aanmerking genomen, vrij onbeduidend is, en daarbij nog de goedkeuring van zijn eigen gedrag bevat, is u even als aan mij, weinig geschikt voorgekomen, om de gemoederen tot bedaren te brengen en de inderdaad toenemende ontevredenheid te sussen, welke van dien aard is, dat men hier in koffijhuizen en in vereenigingen der lagere klasse, luide denkt en zegt, dat, dewijl de koning het gedrag zijns zoons niet afkeurt, zij het daarin te zamen eens zijn, om de noordelijke provinciën om den tuin te leiden, en van derzelver middelen gebruik te maken, om de zuidelijke voor zich te winnen, waartegen men zich hier bepaald verzet.

Indien de Tweede Kamer niet een krachtig en beslissend initiatief neemt, om het gouvernement tot eene verklaring over zijnen toestand en van zijne plannen te nopen, dan verwacht ik stappen, die van een' anderen kant beginnen zullen met petitiën, eerst van bijzondere personen, en vervolgens van erkende ligchamen; men spreekt er reeds van.

Waarheen zal men toch komen met een' man, die niet alleen volmaakt over zich zelven tevreden is, maar die zich ook verbeeldt, dat, omdat hij den waren staat van zaken niet zien *wil*, anderen dien niet beter inzien, dan hij? Verbeeld u, dat hij het officiëel dagblad verboden heeft, de proclamatie des prinsen, van den 16den dezer, bekend te maken; terwijl reeds alle andere dagbladen die overgenomen

Digitized by Google

hebben: het gaat even als met den struisvogel in de fabel, die, dewijl hij zijn kop in de struiken steekt, in den waan verkeert, dat de jager hem niet opmerkt.

De hoop echter, waaraan men zich nog vastklemt, is eene soort van congres, of zamenkomst van diplomaten der vijf groote mogendheden, (want *Frankrijk* zal er ook bij zijn) welke hier in *den Haag*, den 2den November e. k. zal plaats hebben, om over de belgische aangelegenheden te onderhandelen, en te *trachten* ze in der minne te schikken; maar waarop zal dat uitloopen, daar men zich slechts wil en kan bedienen van *woorden?* Welk eene vernedering intusschen voor onzen man, die voor dat comité zal moeten verschijnen!

Eene nog vrij belangrijkere omstandigheid is het langdurig onderhoud, dat de heer CARTERET, eerste secretaris van de engelsche ambassade, en prins GALITZIN, dito van de russische, te *Antwerpen* met den prins, voor diens beslissenden stap gehad hebben. Het schijnt dus, dat de diplomatie niet geheel en al vreemd is aan dezen staatsstreek, waarin men wel begrijpen kan, dat de mogendheden genoegen nemen, dewijl het aanleiding geeft, dat, terwijl zij WILLEM I aan zijn lot overlaten, de schijn blijft bestaan, dat er uitwendig althans niets aan dat schoone gewrocht van 1815 veranderd is.

Gij zult in het *Nederlandsche Verbond* van heden zien, dat men den koning beveelt, de troonsopvolging, waarvan de prins verklaard wordt uitgesloten te zijn, te veranderen....

(Uittreksel van een' brief aan den heer VAN DER CAPPELLEN.)

Digitized by Google

Over de proclamatie van den prins van Oranje, en de koninklijke boodschap aan de Staten-Generaal, die daarmede in verband staat.

Gewigtige stukken, en die zonder twijfel geheel verschillend zullen beöordeeld worden. Mijn persoonlijk gevoelen zal ik opteekenen, om er mij aan te herinneren, en het mijnen vriend GROVESTINS mededeelen, opdat hij het beöordeele: — Ik geloof, dat de proclamatie van den prins, op zich zelve beschouwd, wanneer men ze onbevooroordeeld en onpartijdig onderzoekt, wel geschikt is, om haar doel te bereiken, hoewel, wat den stijl betreft, de vorm veel te wenschen overlaat, welke zonder eenige waardigheid is; doch het groote gebrek dat er, naar mijn inzien aan kleeft, bestaat daarin, dat men er te laat mede voor den dag is gekomen, zoodat zij nu meer heeft van eene laatste uitvlugt en een wanhopigen stap, dan van de rondborstige en vrijwillige uitdrukking van een vooraf beraamd en rijpelijk overwogen besluit.

Indien zij echter het gevolg is van eene overeenkomst met het voorloopig bewind te *Brussel;* indien zij zóó is moeten gesteld worden om eene beslissende, oogenblikkelijke uitwerking te hebben, dan is er niets op aan te merken; maar indien dit, ongelukkig, slechts eene laatste poging is, het waagstuk van onvoorzigtige raadgevingen; indien de

Digitized by Google

schrijver dezer proclamatie, zoo niet eene stellige verzekering, dan toch een zeer waarschijnlijk uitzigt, van wel te slagen gehad heeft, dan, helaas! is deze ongelukkige prins meer te laken dan te beklagen, en de gedane stap op zich zelven, zou zoo laakbaar worden, dat het beöordeelen en de kritiek der bekendmaking op zich zelven, tot niets zoude leiden.

Wat de ongelegen tijd der afkondiging aanbetreft, geloof ik, dat, indien zij nu nog de zoo gewenschte uitwerking te weeg bragt, die er thans van verwacht wordt, zij zoo veel te meer uitwerking zou gehad hebben, toen de prins op den 1sten September in *Brussel* kwam; en hoe staatkundig ware zoo iets toen niet geweest, om de onvoorzigtigheid, bij die gelegenheid begaan, te herstellen?

Wat de koninklijke boodschap van gisteren, den 20sten dezer betreft, dat stuk, schijnt mij toe hetzelfde gebrek te hebben, als alle andere, die uit ons kabinet komen, namelijk niet duidelijk, noch stellig genoeg te zijn. Er is even als altijd iets twijfelachtigs in, iets dat verzwegen of achtergehouden wordt, hetgeen in onze dagen vooral, en in de tijdsomstandigheden waarin wij verkeeren, niets waard is. Men had moeten spreken, den prins van Oranje niet moeten noemen, of wel, men had met eene enkele zinsnede zijn gedrag moeten afkeuren. De koning had, in deze omstandigheid, de ouderliefde over het hoofd moeten zien. Men kan een' misslag, eene beleediging zelfs vergeven, maar men moet beginnen met zijne gevoeligheid daarover te betoonen. Het is eene groote dwaasheid, te beweren, gelijk men gedaan heeft, dat men na vier dagen en op twintig uren afstands, de beweegredenen van de bedoelde schrede niet kende, niettegenstaande zoo naauwe banden van bloedverwantschap. Het is zeker, dat noch de koning, noch iemand anders, de gevolgen van een' zoo

Digitized by Google

stouten stap voorzien kan. God geve, dat hij niet gewaagd zij, maar de beweegredenen van en de aanleiding tot deze handelwijze, had de prins aan zijnen koning en vader kunnen en moeten mededeelen. Indien hij dit niet gedaan heeft, zou hij tegenover beiden zeer schuldig zijn.

Waarom eindelijk niet ronduit gezegd: »Ik doe voor altijd »afstand van de zuidelijke provinciën..." Daardoor zou hij liefde en geld van de noordelijke provinciën verkregen en eene geestdrift opgewekt hebben, die tot de grootste opofferingen in staat ware. Of, indien algemeene staatkunde en tractaten zulks verhinderden, waarom dan niet als verlies te erkennen, hetgeen verloren is?

En nu het antwerpsche vraagstuk: Wat wordt er van den generaal CHASSÉ, en van de troepen, die onder zijne bevelen staan? Wat verstaat men door de grenzen van de noordelijke gewesten?

---

23 *October*, 1830. — Ja, ik zou er afstand van doen *); niet ter gunste van de opstandelingen, maar van den prins VAN ORANJE, door hem, in en buiten *Antwerpen* de overblijfselen van het belgische leger bijeen te doen verzamelen: het uitwerksel der scheiding, die ophanden is, en die men veel eerder had moeten bewerkstelligen. Of wel, indien men geen vertrouwen stelt in den zoon, dien men nog wel *zeer beminden* noemt, zou men alle betrekking moeten afbreken, hem aan beider zaak vreemd verklaren, hem noodzaken de vesting, die hij bewoont te verlaten, en ze door militairen

*) *Belgie.*

Digitized by Google

doen bezetten als onderpand van en middel tot eene, ten minste, toekomstige bevrediging, zoo niet met oorlogzuchtige bedoelingen: een van beide. In een woord, nietige maatregelen hebben tot nu toe, alles bedorven. Indien men er mede voortgaat, en zich nog langer met droombeelden in slaap wiegt, zullen wij met zoo veel te meer zekerheid verloren zijn.

---

24 *October*, 1830. — Gij hebt in het *Journal d'Anvers* van gisteren gezien, welke nieuwe poging de prins VAN ORANJE bij het voorloopig bewind heeft aangewend om een' wapenstilstand te verkrijgen; en welk een krachtig en, men moet het bekennen, verstandig en in zijn belang goed doordacht antwoord, men hem gegeven heeft. In welk eenen neteligen toestand bevindt hij zich nu, vooral sedert men van hier, aan de generaals, die over de koninklijke troepen het gezag voeren, het bevel gezonden heeft, om van Z. K. H. geene orders meer te ontvangen! Wezenlijk, gelijk het antwerpsch blad teregt aanmerkt, de toestand, waarin de prins verkeert, is niet alleen hagchelijk, maar wordt ook belagchelijk.

(*Uittreksel uit een' brief aan den heer* VAN DER CAPELLEN.

---

26 *October*, 1833. — R. *) en ik hadden gisteren een gesprek met de prinses VAN ORANJE, dat mij al te belangrijk

*) De graaf VAN REEDE, Opper-kamerheer bij het nederlandsche hof, te *'s Gravenhage*.

Digitized by Google

voorkomt, om er niet de herinneringen van in mijn dagboek te bewaren.

Men begon ons te zeggen, dat men tot ons sprak als tot opregte vrienden en verknochte dienaren des konings; dat men anders niet zou overgaan tot een' stap, die veel kostte. Daarop zeide men, dat men wenschte, dat de redenen van het gedrag des echtgenoots beter bekend waren, omdat hij dan minder verkeerd beoordeeld zou worden. Men beklaagde zich in eerbiedige, maar evenwel krachtige taal, over den koning, over het weinig vertrouwen, dat hij in hem stelde; maar hoofdzakelijk over de gebezigde zinsnede, betrekkelijk den prins in de troonrede aan de Staten-Generaal, alsmede over het gisteren uitgevaardigd decreet, dat de functiën van Z. K. H. schorst, door de volmagt, hem gegeven bij besluit van den 4den dezer, weder in te trekken. Men beklaagde zich over den moeijelijken toestand, waarin de prins en zij zelve zich bevonden. Men verlangde, dat wij er met den koning over zouden spreken, (R.... vooral; want zeer goed onderrigt van ons wederzijdsch standpunt tegenover den koning, rigtte zij dat gedeelte van haar gesprek tot hem): dat wij hem zouden overbrengen, wat zij ons gezegd had, en aan Z. M. vragen, of zij hem eenige reden tot ontevredenheid gegeven had, hetgeen zij niet geloofde.

Vervolgens deelde zij ons verscheidene brieven van haren gemaal mede, als bewijzen van zijnen eerbied voor, en gehoorzaamheid aan den koning: hetgeen ons ook werkelijk bleek, even als zijne liefde voor haar en voor zijne kinderen; maar zij waren armzalig geschreven, zoowel wat inhoud als vorm betreft *):

*) De schrijver dezer noot, herinnert zich brieven van dezelfde soort, gezien te hebben, die in 1821 geschreven waren, op het tijdstip, dat

Digitized by Google

zij dragen al het kenmerk van ligtzinnigheid, besluiteloosheid en het weinige karakter, van dezen ongelukkigen prins. Daarna sprak men over zijnen toestand in *Antwerpen*, die reeds hagchelijk was, en zelfs gevaarlijk kon worden; over de noodzakelijheid waarin men zich scheen te bevinden, deze plaats te ontruimen; hetgeen nu nog uit eigen beweging kon geschieden, en weldra misschien, helaas! niet meer; over de plaats werwaarts men zich dan zou kunnen begeven. Over dit punt, waren B... en ik het niet eens. Ik meende, dat wanneer men zich in een' gevaarlijken toestand bevindt, men dan iets wagen, en van twee kwaden, het beste kiezen moet; ik meende dus, dat al was de prins bij zijne terugkomst ook blootgesteld aan het, naar mijn inzien, geringe gevaar, van eenige bewijzen van volksongenade, te zullen ontvangen, die terugkomst niettemin volstrekt noodzakelijk was; dat de prins zich voor de voeten zijns konings, en vervolgens in de armen van zijnen vader moest komen werpen; dat deze terugkomst vergezeld zou kunnen gaan van eene proclamatie van den koning, waarin hij het volk niet alleen de terugkomst van zijn zoon

---

hij door de Bourbons, te regt of te onregt verdacht gehouden werd, betrekkingen aangeknoopt te hebben, met de revolutionnaire partij in *Frankrijk*. Redenen, voorwaar gewigtig genoeg, om geestkracht en leven te schenken aan de brieven, die hij den koning zond, om deze beschuldiging van zich af te weren; maar, helaas! zij waren zeer ellendig geschreven; er was noch stijl, noch gedachte, noch zamenhang en verband in te vinden. Onder het lezen dier armzalige brieven, werd de schrijver dezer noot, in staat gesteld, zich te overtuigen, dat er in dit zwakke brein, uitgenomen eenige schitterende zinsneden, bestemd om den gemeenen man te verblinden, noch kennis, noch bepaalde denkbeelden over iets, hoegenaamd ook aanwezig waren.

(*Noot van den heer* VAN GROVESTINS.)

Digitized by Google

meest aankondigen, maar ook nog uitdrukken dat hij voldaan was over de verklaring, die de prins hem gegeven had, en als vader en als koning hem de misstap vergef, waartoe hij, misleid door valsche berigten over den waren toestand der gemoederen in *België*, was gedrongen geworden. Eene zoo openhartige en edele handelwijze kon, dunkt mij, niet dan goede uitwerking hebben, die de gemoederen bedaren en de harten treffen zou. Zij kon het gevaar eener verandering in de troonsopvolging voorkomen; en daarbij, al scheen deze terugkomst ook weinig raadzaam, om andere redenen zelfs gevaarlijk, mij kwam zij niet alleen noodzakelijk voor, maar als pligtmatig en bevolen door het koninklijk besluit van den 20sten en als een onvermijdelijk gevolg van dit besluit. Want, wij herhalen het, indien de prins in *Antwerpen* blijft, nadat zijne functiën er geheel en al hebben opgehouden, wat zal hij daar dan nog doen? welke rol zal hij er spelen? En zal hij althans den schijn niet aannemen, dat hij, na zoo onvoorzigtig gehandeld en zijne volmagt overschreden te hebben, zich daarbij ongehoorzaam betoont?

R.... bevreesd over de ongunstige stemming, waarin men algemeen ten opzigte van den prins verkeerde en over de wijze waarop men in alle standen der bevolking over hem sprak, scheen deze terugkomst al te gevaarlijk te vinden, om ze bepaald te durven aanraden. Hij sprak ook over de verlegenheid, waarin de koning zich zou geplaatst zien, met betrekking tot de vervulling der verschillende openbare functiën, welke de prins bekleedde, en ik kon de juistheid dezer opmerking niet geheel ontkennen.

Maar voor hevige kwalen zijn krachtige geneesmiddelen noodig; vooral zijn het vastberadenheid en openhartigheid. Indien het hoofd der regering vier weken vroeger die ei-

Digitized by Google

genschappen bezeten, — indien hij zich van de listen der staatkunde onthouden, — het overdreven ontzag voor onregtvaardige en kwalijk begrepen tractaten minder geëerbiedigd had; indien hij toen, zeg ik, om het Zuiden te redden, er rondborstig in toegestemd had om zich persoonlijk met het Noorden te vergenoegen, dan zou hij gewis en met roem, dit gedeelte van het voormalige koningrijk behouden hebben, terwijl hij nu groot gevaar loopt nog alles te zullen verliezen.

---

28 *October*, 1830. — Ik kan u het geheimzinnige vertrek van de prinses VAN ORANJE mededeelen, waarvan het wezenlijke doel nog niet bekend is; ten minste was men het er gisteren avond nog niet over eens. Is het om haren man te gemoet te gaan en herwaarts te geleiden, die zich, naar men zegt, aan den *Moerdijk* ophoudt, ten gevolge eener waarschuwing om niet naar *Breda* te gaan, waar eene ongunstige stemming bij de Haagsche en Rotterdamsche schutterijen, die zich in die vesting bevinden, heerschen moet? Of wel, is het om afscheid te nemen van den prins, die met of zonder zending naar *Engeland* zou oversteken? Ziedaar twee onderstellingen, die omtrent dit vertrek geöpperd worden; zeker is het, dat zij gisteren morgen om elf uur vertrokken is, hare twee oudste kinderen en een zeer klein gevolg medenemende; zeker is het, dat de prins *Antwerpen* per stoomboot verlaten en zich aan den *Moerdijk* of te *Willemsdorp* aan wal heeft laten zetten. Alvorens de stad te verlaten, moet de prins tot de Antwerpenaars eene laatste en korte proclamatie gerigt hebben, waarvan de inhoud hier intusschen nog niet bekend is....

Wanneer ik het genoegen zal hebben u te zien, hoop ik

Digitized by Google

u wij belangrijke bijzonderheden mede te deelen van een gesprek, of liever van eene conferentie, waartoe ik met den Graaf VAN REEDE, groot-kamerheer bij de prinses VAN ORANJE, in haar kabinet ontboden ben, na de eer gehad te hebben met haar te dineren. Dit onderhoud, hetwelk meer zonderling dan belangrijk was, heeft mij bijzonder getroffen; vooral de wijze waarop zij den treurigen en neteligen toestand schetste, waarin zij zich geplaatst zag tusschen hare bloedverwanten en haren echtgenoot, van wien zij ons eenige brieven liet zien: zoodanig was de ongelukkige vrouw bewogen, dat zij behoefte gevoelde haar hart uit te storten voor personen, die zij beschouwde als bijzonder aan den koning verknocht te zijn, en diens vertrouwen te bezitten. Zij verhaalde mij bij deze gelegenheid, op eene zeer verpligtende wijze, dat de prins *vurig* verlangd had door mij vergezeld te worden, opdat ik zijne handelingen zoude beoordeelen, en om van zijne beweegredenen en goede bedoelingen rekenschap te geven (REEDE, die nergens van wist, keek zeer vreemd op); maar dat de koning het volstrekt niet had willen hebben; waarbij zij ten slotte voegde: *dat zij zich nooit zou veroorloven, de reden van Zijner Majesteits weigering te herhalen.* Wat zegt gij er van? Het gevolg, even als het doel van dit zonderling gesprek, waren gematigde klagten over de maatregelen des konings, ten opzigte van zijnen zoon, en de regtvaardiging van dezen, met het uitgedrukt verlangen, dat wij, hetgeen ons gezegd was geworden, aan den koning zouden overbrengen. Dit laatste was meer bepaald tot mijn' ongeluks-makker gerigt; want ik behoef u niet te zeggen, dat dit voor hem vooral zeer moeijelijk was; hij trok dan ook een zot gezigt, toen hij beloofde zich van deze zending te zullen kwijten. Ik moet er bijvoegen, dat deze stap der prinses in den volmaaktsten vorm gedaan werd, zoowel wat de gematigdheid van toon als de waardigheid

Digitized by Google

betreft die hare woorden kenmerkte, hetgeen daarom niet in het minste het roerende van dit gesprek verminderde. Ik maakte van deze gelegenheid gebruik, haar de verzekering te geven, dat ik wenschte en het van belang achtte, dat de prins zich zoude haasten zijne plaats naast den troon weder te komen innemen, en zich in de armen van zijnen vader te werpen; dat hij eene kortstondige impopulariteit en de gewaagde oordeelvellingen van eenige lieden moest trotseren, die niet beter tot zwijgen te brengen en uit het veld te slaan zouden zijn, dan door dadelijk in hun midden te verschijnen, en daarbij iederen schijn van schuld zorgvuldig te vermijden. Ook zij scheen van dat gevoelen te zijn; VAN REEDE was het echter in dit opzigt niet met ons eens; maar ik ben toch blijde, dat ik mijne meening heb kunnen zeggen (zonder te denken dat zij veel invloed op het besluit zal uitoefenen); want ik geloof dat zij juist is, en geschikt om grootere moeijelijkheden van eene schijnbare verdeeldheid in de koninklijke familie te voorkomen.

(Uittreksel uit een' brief aan den heer VAN DER CAPELLEN).

---

1 *November,* 1830. — De prins is gisteren morgen zeer vroeg alhier aangekomen; hij heeft zich met de koninklijke familie naar de kerk begeven; ondanks den wrevel, het geschreeuw en de vrees, is hij bij het uitgaan der kerk, zeer goed door het volk ontvangen, gelijk zulks het geval is geweest op de geheele reis, naar hetgeen de Graaf DE CRUQQENBOURG mij verzekerd heeft.

De officier van Justitie van *Dordrecht* was bij mij ge-

Digitized by Google

weest en betuigde mij zijne ongerustheid over het verblijf van den prins te *W.* en vooral over zijn' doortogt te *Dordrecht.* Ik behoef u niet te zeggen, hoezeer ik mij verheug over de gelukkige uitkomst van zaken, te meer omdat het blijkt dat mijne voorspelling gegrond was, en ik niet geaarzeld heb te verklaren, dat ik volstrekt geene zwarigheid in deze terugkomst zag. Maar met dat alles moeten wij bekennen, dat het er treurig met ons volkskarakter uitziet: veel geschreeuw en weinig wol!

De prins gaat nu morgen met eene zending naar *Engeland:* daar ik er niet mede bekend ben, kan ik niet oordeelen over dezen stap, welke echter veel overeenkomst heeft met de reis van den hertog *van Orléans* (ÉGALITÉ), die ook naar *Engeland* gezonden werd, na de gebeurtenissen van *Versailles*, op den 5en October, 1799.

Misschien is het ook een middelweg, om, voor het oogenblik, het hervatten van het voorzitterschap in den Raad van State, enz. enz., te vermijden.

Ik heb den prins gisteren ontmoet op het diner ten Hove, waar alles toeging, alsof er niets gebeurd was. Z. K. H. heeft mij zeer minzaam ontvangen, en zeide mij, dat hij van mijn' zoon wist, dat ook naar mijne meening zijne terugkomst dringend noodzakelijk was geöordeeld. Werkelijk had hij mijn' zoon bij zich laten ontbieden, toen deze jongstleden Vrijdag te *W.* was, en hem gevraagd, wat mijn gevoelen was over zijne terugkomst in *den Haag.* Hij zeide mij ook nog, dat hij zeer verwonderd geweest was, toen hij *bevel* kreeg om niet te komen, en later weêr eene tegenovergestelde order, door den adjudant des konings overgebragt, om zich terstond herwaarts te spoeden. Ik voor mij verklaar de zaak aldus: het schijnt dat de koning om meer dan eene reden, voor deze terugkomst bevreesd was, maar

Digitized by Google

dat men, even als bijna altijd, er in geslaagd is hem in deze zaak te dwingen, en dat de koningin werkdadig mede in het spel geweest is; immers zij toch, die mij sedert jaren bijna nooit toesprak, onderhield mij gisteren ook over de komst van haren zoon en betuigde er mij hare blijdschap over, dat ook ik van dit gevoelen geweest was.

(*Uittreksel uit een' brief van den heer* VAN DER CAPELLEN).

---

2 *November*, 1830. — Belangrijke tijdingen, indien zij bevestigd worden. Men verzekert, dat er morgen reeds conferentiën te *Londen* zullen geopend worden tusschen de gezanten der groote mogendheden, *Frankrijk* daaronder begrepen, over den toestand van en de onlusten in *de Nederlanden*, namelijk, het *Koningrijk der Nederlanden;* want men hecht nog aan deze benaming. — Door wederkeerig de regten en eischen der Belgen en die der koninklijke regering te onderzoeken, wil men trachten de zaak in der minne te schikken, of wel, in geval van mislukking, zou men daartoe door het aanwenden van dwangmiddelen, in gemeen overleg genomen, overgaan. Het moet veel moeite gekost hebben om *Frankrijk* in de inzigten der andere europesche mogendheden te doen deelen; maar men is er toch eindelijk in geslaagd: ook zou er wederzijdsche staking van vijandelijkheden gedurende gezegde conferentiën moeten plaats hebben. *Vederemo.*

Karakter van den Zoon (den prins *van Oranje*). Tot dusverre hebben zelfs diegenen, die zijn gedrag niet goedkeurden, hem kunnen beklagen, en eenige verontschuldigingen gevonden voor zijne roekeloosheid. Maar welk eene tegenstrijdigheid: van den eenen kant naar den anderen te springen,

Digitized by Google

is zeker het middel om met beide partijen in onmin te geraken; en daar niets onbekend blijft, is het aanbieden van zijn persoon en van zijn zwaard aan het Noorden, onder het beuzelachtige, om niet te zeggen schijnheilig voorwendsel, dat het nu niet meer de onafhankelijkheid van het Zuiden maar de verdediging van het Noorden geldt, eene handelwijze, juist daarom beklagenswaardig, wijl zij in de hoogste mate inconsequent is. En indien het waar is, wat men mij verzekert, dat men zijn aanbod van de hand gewezen heeft, dan heeft hij wel het toppunt van vernedering bereikt!

Karakter van den vader (den koning der *Nederlanden)*. Toen de baron DE VINCENT, gouverneur-generaal der *Nederlanden,* na een langdurig onderhoud met den prins *van Oranje* (WILLEM I) gehad te hebben, het bestuur dezer gewesten in naam van de verbondene mogendheden, in 1814 aan dezen vorst overdroeg, zeide hij, van hem sprekende: *hij is te liberaal om koning te wezen, en te veel koning om liberaal te kunnen zijn.* Na dien tijd heeft men van denzelfden vorst leeren inzien, dat hij te veel Hollander is om Belg te kunnen worden, en te veel wereldburger om een ronde en echte Hollander te wezen, daar de Hollanders in de XIX^{de} eeuw wezenlijk eene bijzondere soort van menschen zijn.

---

5 *November,* 1830. — De engelsche dagbladen hebben gisteren, de door koning WILLEM IV, bij gelegenheid van het Parlement uitgesproken troonrede medegedeeld. De weinige regels, die daarin op ons en op den toestand van ons land betrekking hebben, worden zeer verschillend beoordeeld. Ik meen er teleurstelling en wenschen, maar te-

Digitized by Google

vens besluiteloosheid in op te merken. In het algemeen, uit die koning veel klaagtoonen: de uitdrukking, *I lament*, komt viermaal voor in deze redevoering, waarin men duidelijk de erkenning van den tijger Don MIGUEL te kennen geeft. Wanneer nu de erkenning van de onafhankelijkheid van *België* binnen eenigen tijd volgt, zal het een nieuw, onwraakbaar bewijs opleveren, dat in zaken, die staatkunde betreffen, het wèl gelukken alles doet, en dat men slechts in het een of ander moet slagen, om vergeving te erlangen. De prins *van Oranje* is bij zijnen doortogt te *Rotterdam*, zeer koel, maar toch behoorlijk ontvangen: dit herinnert ons aan de woorden: »*le silence des peuples est la leçon des rois:*" het zwijgen van het volk is eene les voor vorsten.

Niettegenstaande alles volhard ik echter in mijne meening, dat hij geenszins de schuldigste is in de stappen, welke men hem ten laste legt; indien hij schuldig is, omdat hij onvoorzigtig gehandeld heeft en zich liet medeslepen, dan hebben anderen zich te verwijten, dat zij, toen zij hem zonden, niet regt wisten wat zij wilden; of ten minste, dat zij niet ridderlijk zijn afgegaan op het beöogde doel, dat door halve maatregelen niet kon bereikt worden.

(Uittreksel van een' brief aan den heer VAN DER CAPELLEN).

---

6 *November*. — Sedert twee dagen zijn er geene tijdingen ontvangen; de conferentiën te *Londen* blijven altijd aangekondigd, maar het bevestigt zich niet, dat zij geopend zijn.

De troonrede van den koning van *Engeland*, bij de opening van het Parlement loopt flaauw en vlugtig over de gebeurtenissen en de belangen der *Nederlanden* heen. Hij is be-

Digitized by Google

droefd; *I lament;* hij zal trachten; hij hoopt... Maar hij kondigt het erkennen van het redelooze ondier Don MIGUEL bijna als zeker aan; en dan wil men nog beweren, dat, in de staatkundige wereld, het welslagen en de tijd nimmer, zoo niet de goedkeuring dan toch het bekrachtigen te weeg brengen van zaken, die eerst als zeer strafwaardig geacht werden en wier verwezenlijking onmogelijk scheen.

Ik heb gisteren met levendige belangstelling de nieuwe brochure gelezen, van onzen grooten burger VAN HOGENDORP, getiteld: *De scheiding van Holland en België, 22 October,* 1830. Dit vlugschrift kwam mij voor zeer verdienstelijk, en in den tegenwoordigen tijd van het grootste gewigt te zijn; goed doordacht, wel beredeneerd, heeft het daarenboven nog de verdienste van zeer beknopt te zijn; het is onmogelijk met minder woorden meer te zeggen. Het is bedaard, kalm van toon en in den hoogsten graad onpartijdig, waardoor de schrijver tot zeer belangrijke resultaten komt, en wel vooreerst, tot de noodzakelijkheid van eene, voor het overige reeds bewerkstelligde, en vurig verlangde scheiding; vurig verlangd en onverstandig dikwerf (volgens den schrijver) van beide zijden door *allen,* een enkel persoon uitgezonderd, die naar mijn inzien (niet volgens den schrijver der brochure) in dit geval zijn persoonlijk belang zeer wel inziet. Naar aanleiding van dezen *enkelen* (den koning der *Nederlanden)* heeft het bedoelde werkje ook daarom nog zoo vele verdiensten, omdat het in zijne ongekunstelde, ik zou haast zeggen ondeugende eenvoudigheid en bondigheid, zeer duidelijk de oorzaken van den tegenwoordigen toestand van zaken aanwijst, en de bewerkers van zoo vele misslagen, zonder hen te noemen, als het ware met den vinger aanduidt.

Digitized by Google

Korte inhoud van een' brief, geschreven uit Londen, *den* 1en *November,* 1830, *door een geaccrediteerd diplomaat* *), *den* 6en *November door den Graaf* VAN DER DUYN *aan den heer* VAN GROVESTINS *medegedeeld.*

1°. De aangekondigde conferentiën zullen op den 1en geopend worden, en niet dan na de aankomst van een' tweeden franschen diplomaat, naast den prins DE TALLEYRAND, dien het fransche gouvernement schijnt te wantrouwen: of men wil misschien wachten, om de onderhandelingen eenen aanvang te doen nemen, tot dat het nationaal congres, dat weldra te *Brussel* zal bijeenkomen, aan de reeds werkelijk bestaande scheiding tusschen de zuidelijke en noordelijke provinciën, eene meer bepaalde kleur gegeven zal hebben.

2°. De diplomaat bedroeft zich over hetgeen hij *den verlamden volksgeest* noemt, en de, volgens hem, overdreven vrees, die de engelsche natie voor den oorlog aan den dag legt. (Anderen zouden daarin vooruitgang met den tijdgeest, en een bewijs van het verstand der engelsche natie zien.) Hij voegt er bij, dat, wanneer de natie niet zoo gestemd ware, het ministerie wel krachtdadiger te werk zou gaan. Alle hoop is in dit opzigt nog niet verloren: indien het Parlement, dat nu vergaderd is, zich tot ernstiger maatregelen geneigd betoonde, dan zou de hertog VAN WELLINGTON wel bereid zijn, daartoe voorslagen te doen.

3°. De mogendheden van het vaste land wachten op een teeken van *Engeland*, en zullen, ja kunnen zelfs moeijelijk eenen ernstig gemeenden, vijandigen maatregel ondernemen, zonder dit land te hebben geraadpleegd.

*) Waarschijnlijk door den heer FALCK, ambassadeur van den koning der *Nederlanden*.

Digitized by Google

Aanmerkingen.

De slotsom van deze mededeeling is dus, dat de conferentiën en onderhandelingen, die te *Londen* geopend zullen worden, na de aankomst van den tweeden franschen gezant, van eenen geheel vredelievenden aard zullen wezen, en dat, indien de belgische revolutie niet voltooid wordt, of met andere woorden, indien de onafhankelijkheid niet geheel en al verkregen en erkend wordt, zulks dan niet het gevolg zal wezen van de moeijelijkheden, welke de vreemde mogendheden in den weg zullen leggen; maar dat men het zal moeten toeschrijven, hetzij aan inwendige oorzaken, hetzij aan gebrek aan volharding, vooral aan standvastigheid, en dat dan waarschijnlijk de binnenlandsche verdeeldheden de schuld er van zullen zijn.

---

9 *November,* 1830. — Onze toestand schijnt, uit een militair oogpunt beschouwd, eene betere wending te nemen. De gebeurtenissen te *Antwerpen,* hoe verschrikkelijk en jammerlijk ze ook geweest mogen zijn, schijnen van weêrszijden eene gunstige zedelijke uitwerking gehad te hebben; zij hebben den geestdrift en den moed der aanvallers, zoo niet tot bedaren gebragt of geheel en al doen verdwijnen, dan toch de zoogenaamde *furia belgia,* tot nadenken doen komen en hare eerste woede getemperd. Het kan voor het overige waarheid zijn, (en dit wil ik zeer gaarne gelooven) dat de volksleiders daar ginder, juist in hun eigen wel begrepen belang, niet verder hebben willen gaan dan tot de inbezitneming van hunne vorige provinciën, of tot het in opstand brengen derzelve, om geen gevaar te loopen, den staat van zaken tegenover

Digitized by Google

het buitenland te veranderen, door de grenzen der voormalige Republiek aan te tasten, hetgeen de mogendheden misschien in de verpligting zou kunnen brengen, om het grondgebied van een' bondgenoot te verdedigen, zonder ontrouw te worden aan het beginsel eener gewapende tusschenkomst. Hoe het zij, wij hebben een oogenblik van verademing, en daarvan zal men, zoo goed mogelijk, gebruik zoeken te maken, ten einde onze oude vestingen, zoo niet in staat te stellen een geregeld beleg door te staan, dan toch een' plotselingen overval te kunnen afslaan. Ik geloof nogthans, dat veel zal afhangen van den geest der bewoners, die niet al te gunstig is, en waarop men zelfs niet vertrouwen kan.

Ondertusschen zullen de onderhandelingen en diplomatieke conferentiën, die naar ik hoop haren gang zullen gaan, en de vrees van de groote mogenheden voor oorlog, welke laatste niet ongegrond is, mijns bedunkens wel de eene of andere schikking kunnen te weeg brengen. Ik wenschte alleen maar zeker te zijn, dat het congres te *Brussel* zal bijeenkomen, en dat daar een meer *fashionable,* en bijgevolg een meer duurzaam bewind aan het roer kwam. Men heeft dezer dagen van eene nieuwe beweging gesproken, aan welker hoofd de heer DUBUS DE GHISINIJ moet staan en die tegen DE POTTER en consorten gerigt was. Deze beweging zou echter evenmin ten voordeele van onze regering geweest zijn. Schaam u wat, nieuw Grootkruis!

Gisteren morgen heeft er bij den gezant *) op nieuw eene zamenkomst van diplomaten plaats gehad, even als die, welke gij hebt bijgewoond; na het einde der conferentie, heeft de pruisische minister zich naar prins FREDERIK begeven, en

*) Den gezant van *Engeland*.

Digitized by Google

daar vrij lang vertoefd; kort daarop heeft de prins aan zijne adjudanten zijn aanstaand vertrek naar het leger bekend gemaakt, dat zich ten getale van 5 à 6000 man te velde bevindt; het zal vooreerst eene inspectie-reis zijn.

Mijn zoon WILLEM schrijft mij eergisteren van de voorposten, op twee uren afstands van *Breda,* dat zij zich daar zeer rustig houden, en dat men bij de patrouilles en de gedane verkenningen, die men tot zeer ver in de rigting van *Antwerpen* uitstrekt, niets hoort noch ziet, dat op *muiters* gelijkt.

Morgen zullen in de tweede kamer der zoogenaamde Staten-Generaal de discussiën over de finantiëele wetten eenen aanvang nemen; ik kan niet gelooven, dat men iets zoude willen weigeren, want men is inderdaad al te hoffelijk. Ik ben nieuwsgierig naar de eerste bijeenkomst der pairs, die een' kleinen kring zullen vormen, waarvan de *hoedanigheid* niet de hoeveelheid zal overtreffen. Dat alles krijgt een bespottelijk, zoo niet jammerlijk aanzien; misschien zou het voor den roem en de eer der dynastie beter zijn, dat er een geweldige omkeer van zaken plaats greep, dan dat een koningrijk op zoodanige wijze onder hunne bekwame handen te gronde gerigt werd.

(Uittreksel uit een' brief aan den heer VAN DER CAPELLEN).

---

8 en 12 *November,* 1830. — Geene stellige berigten van eenig aanbelang.

Op het diner ten Hove, hoorde ik met belangstelling, en bijna met medelijden voor eender aanwezigen (den koning)

Digitized by Google

hoe de heer VAN NAGELL, de vader, *) zonder het te weten, geducht de waarheid zeide, dat is, dat hij met meer naauwkeurigheid dan hij zelf vermoedde, de zoogenaamde verraderijen ten toon stelde: hoe hij de onwetendheid luide verweet, waarin men hem (den koning) had laten verkeeren, die integendeel van alles goed onderrigt was, maar den schijn aanneemt alsof hij niets gelooven wil, en steeds voortgaat met zijn' eigen zin te volgen, terwijl hij er stijf en sterk op blijft staan, dat men hem dol gaarne mag. — Hij (de looze grijsaard) schreef alles meêdoogenloos op rekening van de voorliefde voor het fabrijkwezen; met één woord, het was waarlijk zeer merkwaardig *iemand aldus te hooren uitschuijeren*.

Een ander gesprek volgde daarop, met een aan den koning verknochten dienaar, over den wapenstilstand, die reeds den tweeden dag na de te *Londen* geopende conferentiën, den 4en dezer, door de vreemde mogendheden was bevolen geworden. De koning is er bedroefd en nog meer gebelgd over; vooreerst stelt men hem gelijk met de oproermakers; vervolgens kan men hem niet met een pennestreek ontnemen, hetgeen hij op bezwarende voorwaarden verkregen heeft; hij heeft in 1815 (en dit had hij met duizend andere verkeerde dingen nooit moeten toelaten) zijne erfstaten, den staat der oude vereenigde provinciën, zijne koloniën opgeofferd.

Hij en de staat hebben dus ten minste regt op eene schadeloosstelling, of op eene minnelijke schikking, waarbij de baten en lasten, vooral de laatsten, op eene regtvaardige wijs, vergoed moesten worden.

In deze laatste voorstelling is, vooral wat het land betreft,

*) De baron VAN NAGELL TOT AMPSEN, voormalig minister van buitenlandsche zaken.

Digitized by Google

iets waars gelegen; maar dit is volstrekt niet het geval met de eerste, namelijk met de schadeloosstelling voor zoo verre het den persoon des konings en zijne dynastie betreft; want hoe zou men kunnen beweren, dat een goed, een eigendom en met zoo veel te meer reden, een volk en een staat, aangewezen en aangenomen tot welzijn van dit volk en in het belang van het algemeen gevolgde staatkundig stelsel van diegenen, welke het overgedragen hebben, evenzeer, en meer nog dan tot voordeel en tot roem van het verkozen hoofd; hoe zou men, zeg ik, kunnen beweren, dat in een' zoodanigen staat van zaken, zij die dezen staat daargesteld hebben, nog verpligt zouden zijn, het in stand houden er van te waarborgen, voor hem, dien zij in het bezit hebben gesteld, en die de zaak in kwestie veronachtzaamd, of door eigen schuld de toegenegenheid en trouw van het land en van het volk verloren heeft, waarvoor men hem de zorg met een geheel ander doel had opgedragen, en wel in die mate, dat er weêrstand uit moest ontstaan, en een oproer, ja, laten wij maar zeggen eene omwenteling, zoo algemeen als die, waarvan wij thans in de *Nederlanden* getuigen zijn, volstrekt niet te vermijden was.

Wat men ook moge beweren, toegestaan zelfs het bestaan van hetgeen de voorstanders van het bewind steeds gewoon zijn met den naam van zamenzwering en van kuiperijen te bestempelen: noch drukpers, noch eenige liberalen, noch de Jezuïten zullen er ooit in slagen, eene geheele bevolking op te ruijen, wanneer er geene zaden van wanorde, bij het volk, en groote en algemeene ontevredenheid in het land aanwezig zijn.

De stelling, die wij bestrijden, zou kunnen aangenomen worden, en dan nog met eenig voorbehoud, indien b. v.

Digitized by Google

een gouvernement, in de veronderstelling, dat het door andere souvereinen gevormd en met eene vergrooting van grondgebied begiftigd was, door eenen buitenlandschen ongelukkigen oorlog een gedeelte van de toegevoegde provinciën verloor. Dan zou men dergelijke hulp kunnen eischen, dan zou eerst de klagte billijk zijn, indien er over een vrede onderhandeld, en dezelve getroffen werd, zonder dat de genoemde verliezen, en de op deze wijze geschonden belangen eens bondgenoots, niet in aanmerking genomen waren; maar niet, ingeval een opstand eene omwenteling ten gevolge heeft, die nooit kan plaats hebben, noch volkomen zijn kan, zonder grove misslagen van de zijde van het hoofd des staats, die door gebeurtenissen van dezen aard, zich onttroond ziet; vooral indien, zoo als hier het geval geweest is, gedurende een lang tijdsverloop, herhaalde en dikwerf zeer gegronde klagten van de partij der opstandelingen, tegen het bestaand gezag, bij tijds het besluit hadden moeten doen nemen, om van stelsel te veranderen, of ten minste (en dit is alweder een onbetwistbare misslag) indien men op den ingeslagen weg meende te moeten voortgaan, — dan de noodige voorzorgen en maatregelen had moeten nemen, ten einde de uitbarsting, die men had kunnen voorzien, te voorkomen.

Alles komt te regt, zeide een voortreffelijk deensch minister, de graaf VAN BERNSTORFF; evenzeer zou men kunnen zeggen: *Alles straft zich zelf;* de gemakkelijkheid in het rekruteren der legers door de militaire conscriptiën, heeft de legers bedorven voor het gezag, dat ze naar zijne inzigten wil gebruiken; evenzeer heeft de gemakkelijkheid, waarmede geldleeningen gesloten worden, eindelijk het krediet der gouvernementen te gronde gerigt, en wat nog erger is, de volken ontzenuwd en in hunne zedelijkheid be-

Digitized by Google

dorven: papieren fortuinen zijn de ondergang van het patriotisme.

---

13 *November*, 1830. — Er is dikwijls een hemelsbreed verschil tusschen dreigen en handelen. Indien echter de vertrouwelijke mededeeling van den kolonel VAN SCHARNHORST ook al niet bepaald verontrustend is, heeft zij mij toch zeer verrast. Wanneer ik zeg verontrustend, dan bedoel ik niet, dat wanneer de vereenigde belgische en parijsche benden ons dezen winter over het ijs heen een bezoek kwamen brengen, iedere hulp, zelfs die der heeren pruisische soldaten, niet te verkiezen zoude zijn boven het uiterste gevaar, waarin wij ons zouden kunnen bevinden, terwijl ik overigens, even als gij, hunne komst in ons land, dat bij het hunne vergeleken nog altoos rijk is, als eene zeer groote ramp zou beschouwen. Voor het overige zijn de tijdingen over de bedoelingen der Londensche conferentie ons al te wel en met te veel zekerheid bekend, om niet met eenigen grond het vermoeden aan te nemen, dat het zamentrekken van troepen op onze oostelijke grenzen, iets anders is dan eene bedreiging, en misschien vereischt wordt, om een tegengewigt te hebben voor eene opeenhooping van troepen aan deze zijde.

Hetgeen mij verwondert, en mij zelfs zeer begint te verontrusten, is dat men gisteren nog geene kennis droeg van het antwoord van het voorloopig bewind te *Brussel*, op het voorstel van een' wapenstilstand, overgebragt door de twee diplomaten, die Zondag den 7en, of stellig den 8en, in de *oproerige stad*, gelijk zekere brochure zegt, moeten aangekomen zijn. Zouden zij de dwaasheid hebben een voor hen

Digitized by Google

zoo gunstig aanbod van de hand te wijzen: een voorstel daarom zoo gunstig, omdat men, door hen met *Holland* op gelijken voet te stellen, stilzwijgend hunne onafhankelijkheid erkent? Ik kan het niet gelooven, want waaraan zouden zij zulk een groot voordeel opofferen? Dàaraan dat zij tijd zouden winnen, om zich op hun gemak te vestigen en te organiseren, in de onzekere hoop, *Noord-Brabant* in hunnen opstand mede te slepen, dat zij ons dan zouden kunnen ontrukken, of om den een of anderen strooptogt te ondernemen, of wel om den ijdelen roem na te jagen, tot aan den *Moerdijk* te zijn voortgerukt? Slechts eene blinde wraak zou de verklaring van zoodanig gedrag kunnen geven. — Wij willen hopen, dat zij verstandiger zullen wezen.

Hier is *Men* nog altijd zenuwachtig en droefgeestig, somtijds woedend, en daardoor juist altijd even besluiteloos; *Men* zoekt uitvlugten, en ik veronderstel, zonder dit echter met zekerheid te weten, dat onze overzeesche vrienden, beleefdheidshalve toelaten, dat *Men* zich dan eerst positief verklaart, wanneer de anderen zullen gesproken hebben.

(Uittreksel van een' brief aan den heer VAN DER CAPELLEN.)

---

14 *November,* 1830. — Het antwoord uit *Brussel* is bekend: met eene menigte fraaije en allezins ingewikkelde betuigingen, zelfs over de menschlievendheid der bondgenooten, wier gezanten te *Londen* bijeen zijn, en over de hartelijke belangstelling, die men voor het ongelukkige *België* wel aan den dag wil leggen, neemt het voorloopig bewind

Digitized by Google

het voorstel van eenen wapenstilstand aan, op voorwaarde, dat de twee partijen binnen hare oude grenzen terugtrekken: *maar*..... (verschrikkelijk maar!) mits hare grenzen eerst, volgens artikel 2 der grondwet van 1815, afgebakend worden. Nu zult gij onder alinea 4 van dat artikel 2, de grensbepaling der Provincie *Limburg* vinden, bij welke datgene gevoegd is, wat de Staten-Generaal der voormalige Republiek aan deze en gene zijde van de *Maas* bezaten. *Maastricht* behoort dus tot *Limburg*, en *Limburg* maakt onbetwistbaar een deel van *België* uit. Hieruit kunt gij gemakkelijk de gevolgtrekking afleiden, dat men behalve de ontruiming der Citadel van *Antwerpen*, ook nog die van onze beste vesting eischt. Dit is wezenlijk niet dom bedacht; en de wijze waarop het geëischt wordt, bewijst dat men niet alleen weet wat men doet, maar ook dat daar ginds diplomaten zijn. Voor het overige is dit geen antwoord geven: geen bepaald ja of neen op den voorslag, gelijk zulks geëischt werd, aangezien men te *Londen* zeer goed wist, wat men verstond door de grenzen der oude Republiek, die men beter gedaan zou hebben aan te wijzen, dan te spreken van het jaar 1814, een tijdperk van verwarring en besluiteloosheid. Hoe het ook zij, men zal nu moeten zien welk antwoord er uit *Londen* komen zal. Ondertusschen heeft, in deze netelige omstandigheid, dit *novum emergens* hier natuurlijk een schoon voorwendsel aan de hand gegeven, om te weigeren, indien men van *Maastricht* moet afzien; en de koning heeft dit dan ook werkelijk reeds gedaan, bij eene nota van den gezant, den baron VERSTOLK, aan sir CHARLES BAGOT. En zoo zitten wij nu weder voor eenigen tijd in de onzekerheid, wanneer ten minste (hetgeen niet onmogelijk is, en mij zelfs niet zou verwonderen) niet een voorval dezen gordiaanschen knoop komt doorhakken; namelijk de inneming van *Maastricht*

Digitized by Google

door de opstandelingen. Men zegt dat deze vesting reeds geheel geblokkeerd is. De generaal DAINE voert het bevel over deze blokkade, welke van daag of morgen in eenen werkelijken aanval kan overgaan; en hoe afschuwelijk het verraad van dezen officier ook zijn moge, is hij daarom een zoo gevaarlijke vijand, omdat hij nog kort geleden in de gelegenheid is geweest, de sterke en de zwakke zijde van deze vesting in oogenschouw te nemen, en misschien in verstandhouding staat met de bewoners, die op verre na niet gunstig gestemd zijn: daarbij is er een veel te klein garnizoen. Wat kan men hiervan verwachten? De inname van *Venloo*, waardoor nu alle gemeenschap afgesneden is, is ook eene zeer betreurenswaardige gebeurtenis.

Ik zal mijn dagboek blijven vervolgen; dit leidt mij er toe u nog eens te vragen, of gij de goedheid hebt gehad mijne brieven te bewaren; ik vraag er u daarom naar, omdat ik er prijs op stel, ze later te laten lezen aan een' afwezigen vriend, met wien ik geene briefwisseling kan houden, wegens het stremmen van alle gemeenschap.

(*Uittreksel uit een' brief aan den heer* VAN DER CAPELLEN.)

---

19 *November*, 1830. — Gisteren sprak men over eene beweging, in de rigting van *Maastricht*, met een legerkorps van 5000 man, onder bevel van den hertog BERNARD VAN SAXEN-WEIMAR. Volgens eenigen, met het doel om de reeds geblokkeerde plaats te hulp te komen; volgens anderen, om het overschot der kavalerie en dragonders, dat te tal-

Digitized by Google

rijk in de stad aanwezig is, bij het verlaten derzelve behulpzaam te zijn. Het wèlslagen dezer onderneming kan, uit een krijgskundig oogpunt beschouwd, van gewigt zijn; uit een staatkundig oogpunt, is zij niet belangrijk genoeg, om te kunnen opwegen tegen het verbreken der wapenschorsing, die sedert veertien dagen, op onze vorige grenzen stilzwijgend werd in acht genomen. Zullen deze hernieuwde vijandelijkheden, de onderhandelingen der londensche conferentiën niet bemoeijelijken? Van den anderen kant zal men moeten toestemmen, dat, daar de regegering de wapenschorsing weigerde, en de voorwaarde *Maastricht* en de citadel van *Antwerpen* te zullen ontruimen van de hand sloeg, zij zich genoodzaakt zag, voor de veiligheid der eerstgenoemde vesting zorg te dragen, of ten minste krachtige maatregelen voor haar behoud te moeten aanwenden.

Deze onderneming verklaart overigens de ernstige, ik wil niet zeggen geweldige pogingen, die in het binnenland in het werk gesteld worden, om door het te wapen roepen der schutterijen, veel krijgsvolk op de grenzen bijeen te krijgen. Hoe kan men zich anders eene verklaring geven van het doelloos zamenhoopen van troepen, dat niet dan met moeijelijkheden en met schrikbarende kosten vergezeld gaat? Want het zou eene dwaasheid zijn nog van gevaar voor de noordelijke provinciën te spreken, wanneer men in de scheiding met het zuiden toestemt.

Toen ik dezer dagen met den heer VAN HOGENDORP in gesprek was over den tegenwoordigen staat van zaken, dien men voor het grootste gedeelte verschuldigd is aan het karakter en de wijze van handelen van den man, die aan het roer staat, en over de tegenstrijdigheden welke dit karakter kenschetst, in zijn zonderling mengsel van despotisme en zwakheid, in zijne wei-

Digitized by Google

nige talenten, waarbij zich veel *onbedrevenheid* voegt, zeide mij deze waarlijk groote man, die zulke edele gevoelens bezit: »Ik zal u het raadsel, dat gij niet kunt ontcijferen, oplossen: »en dit bestaat slechts in één woord: *middelmatigheid;* het »omvat alles, en voor een man, die aan het hoofd van een' »staat geplaatst is, is dit het ergste gebrek, om de een»voudige reden, dat het hem ongeschikt maakt, den gang »van zaken wel te leiden, zelfs om dien wel te kunnen »doorgronden, in hetgeen hij doen en voorzien moet. »Dit maakt tevens, dat hij geene behoefte gevoelt aan goe»den raad en leiding, en wat nog slimmer is, dat hij het »oordeel en den invloed vreest van mannen, met meer ver»stand en met meer karakter begaafd dan hij. Bij dezen »man, is alles *middelmatigheid*, en bijgevolg ook beperkt »doorzigt; vrees van door anderen geregeerd te worden; wan»trouwen jegens anderen, en een hoog denkbeeld van zich »zelven; groote verwarring van denkbeelden, waardoor hij »administratie niet weet te onderscheiden van de kunst »om te regeren. *Middelmatigheid*, ziedaar den man en de »hoofdoorzaak van al onze rampen."

---

20 *November,* 1830. — Wij zien alweder eenige der absolutistische begoochelingen verdwijnen, door de vreedzame tezamenkomst van het belgische congres te *Brussel,* en door den gang der werkzaamheden dezer vergadering; voor weinige dagen nog, beweerde men hier, dat het voorloopig bewind, of de Jacobijnen DE POTTER en consorten, zoo als men hen noemde, deze bijeenkomst nooit zouden gedoogen, en

Digitized by Google

dat de opening dezer vergadering zich door hevige discussiën zou kenmerken; tot nu toe is daar nog niets van aan. Ondertusschen en ondanks den oogenschijnlijken wapenstilstand, en het stelsel van non-interventie dat nog versterkt wordt door den val van het engelsche ministerie, blijft men voortdurend het platteland opruijen en ontelbare kosten maken tegen lieden, die er in het geheel niet aan denken ons aan te vallen, en niets liever begeeren dan dat men hen hunne zaken zelven laat regelen.

Middelerwijl doen de *zoogenaamde* Staten-Generaal, niets anders dan finantiëele wetten stemmen, en ze door te slikken als suiker: *Men* zal ten slotte nog rouw hebben, dat *men* niet meer gevraagd heeft. Er is trouwens nog een hemelsbreed verschil, tusschen het uitvaardigen van wetten en het betalen.

(*Uittreksel uit een' brief aan den heer* VAN DER CAPELLEN.)

---

24 *November,* 1830. — Gisteren sprak men van eene gewapende interventie van *Pruissen,* ondersteund door *Rusland,* zonder medewerking van *Engeland,* dat zich in dit geval bij *Frankrijk* zou kunnen voegen. Dat zou wel aardig zijn! Lieden, die hun verstand en oordeel gebruiken, kunnen er evenwel geen geloof aan hechten. De geestdrijvers en heethoofden verblijden er zich intusschen over. In dat geval zou de oorlog, zoo als VAN DE WEIJER *) te *Londen* zeide,

*) Afgezant van het voorloopig bewind in *België* bij de londensche conferentie.

Digitized by Google

veel noodlottiger zijn voor de koningen dan voor de volken. Wat dezen onderhandelaar en zijn rapport op het Congres aangaat, benevens de discussie, die daarvan het gevolg is geweest, zoo geloof ik nu, dat er voor den prins VAN ORANJE geene de minste hoop meer bestaat; maar welk eene nieuwe vernedering! *Trachten zich te verontschuldigen!* Welk eene bladzijde in de geschiedenis van dit oud en doorluchtig stamhuis! Dat is met regt, uit de hoogte zeer laag vallen.

(*Uittreksel van een' brief aan den heer* VAN DER CAPELLEN.)

---

25 *November,* 1830. — Zoo is dan eindelijk de wapenstilstand gesloten tusschen de Belgen en den koning der voormalige *Nederlanden,* thans koning der voormalige Vereenigde Provinciën!

Zeker iemand zeide gisteren: »Nu zijn twee derde van »het rijk gedeeltelijk verloren, omdat men, uit koppigheid, »een' onbeschaamden, kruipenden minister *) wilde behou»den; en men zal nog zoo lang wachten tot dat men het »overige verliest, omdat men er een' wil behouden, die »een schaamtelooze schurk is!!!" †)

Intusschen is, zoo niet door zijn' ouden koning, dan toch door de groote mogendheden van *Europa,* de onafhankelijkheid van *België* stilzwijgend erkend. Wij zullen

*) VAN MAANEN, minister van justitie.

†) Dit betreft waarschijnlijk den heer VAN TETS, minister van finantiën, die, wat de eerlijkheid aangaat, juist niet in goeden reuk stond.

Digitized by Google

zien wat er volgen zal, wanneer de gordijn, voor een oogenblik gevallen, weder opgehaald zal worden.

Ik zeide, dat de wapenstilstand getroffen, maar niet afgekondigd was. Is er iets te bedenken dat ellendiger en bespottelijker is, dan het artikel in de *Staats-Courant* van heden, en de wijze, waarop deze belangrijke gebeurtenis aan de natie bekend gemaakt wordt; zonder de voorwaarden te durven vermelden, die men echter erkent, dat minder nadeelig zijn dan die, welke vroeger voorgeslagen werden; zonder zelfs de zaak bij haren naam te durven noemen? *O povero!* wat zijn wij toch goede drommels!!!

---

5 *December,* 1830. — Wat, zoowel uit een staatkundig als uit een natuurkundig of zedelijk oogpunt, rijp is voor den val, moet ook vallen. Vele menschen, wanneer zij over de oorzaken der omwentelingen redeneren, bepalen zich alleen tot den laatsten schakel van de gebeurtenissen, die ze *te weeg gebragt hebben*, of liever die *voorafgegaan zijn*, zonder te beseffen dat die gebeurtenissen, hoe gewigtig en in het oog vallend ook, wel de *aanleiding* hebben kunnen zijn van de omverwerping en den val van het bestuur van een' staat, zonder er daarom juist de oorzaak van te wezen. Omwentelingen barsten los, dikwerf onverwacht, maar zij zijn reeds lang voorbereid. Een enkel feit brengt geene omwenteling te weeg: zelfs eene zamenzwering kan geen bestuur omverwerpen, wanneer er bij de massa des volks niet eene meer of minder gegronde ontevredenheid bestaat; evenmin als eene brandende lont eene mijn kan doen springen, waarin zich geen kruid bevindt.

De wapenstilstand, waarover ik u den 25en November

Digitized by Google

schreef, schijnt verbroken te zijn. Gisteren sprak men over nieuwe bewegingen van troepen, en het is stellig, dat het korps van den hertog BERNARD VAN SAXEN-WEIMAR de omstreken van *Eindhoven* verlaten heeft, om zich bij het kleine legerkorps van den generaal VAN GHEEN, onder *Breda* te voegen. Deze laatste generaal, die het bevel voert aan de grenzen, heeft categorisch aan prins FREDERIK laten afvragen, of er een wapenstilstand bestond, *ja* dan *neen!* Dit feit is wel de moeite waard om opgeteekend te worden. Welk een vreemde staat van zaken, en welke ellendige streken!

De secretaris der engelsche ambassade, CARTWRIGHT, is gisteren in allerijl van *Brussel* hier aangekomen. Hij heeft in last, vertoogen te rigten van ernstigen en, zoo het schijnt, van maar al te zeer gegronden aard van het voorloopig bewind aldaar, over de trouweloosheid, om niet te zeggen het jezuïtismus, waarmede men van deze zijde, het opheffen van de blokkade der kusten, voornamelijk ten opzigte van *Antwerpen* toepast, waar tot nu toe geen enkel schip heeft kunnen aankomen. Men bedreigt ons met eenen aanval op het grondgebied in het Noorden, hetgeen niet moeijelijk zou vallen door van *Venloo* op *Gelderland* aan te rukken. Zie nu eens, waaraan men zich door al die advokaten-streken en uitvlugten blootstelt! Dit brengt mij onwillekeurig een gezegde te binnen, geuit door den heer ....., gedurende de beraadslagingen van het nationaal Congres te *Brussel,* tijdens de discussie over het vervallen verklaren en de verbanning: »Wij zijn gedurende vijftien jaren geregeerd door een' »*staatkundigen Huichelaar.*"

Met betrekking tot deze afzwering, deel ik niet in de meening van diegenen, welke van gevoelen zijn, dat zij in het belang en in de bedoeling van degenen, die haar hebben uitgesproken en beslist, ontijdig en verkeerd was. Men moest

Digitized by Google

integendeel, dunkt mij, dien gordiaanschen knoop doorhakken, om de verklaarde onafhankelijkheid eindelijk geheel en al daar te stellen, en een einde te maken aan verwachtingen en kuiperijen, die altijd gevaarlijk zijn in een' nieuwen staat. Het schijnt overigens, goed doordacht en nuttig voor de zaak in het algemeen te zijn, dat men de slinksche diplomatie der oude gouvernementen tot het uiterste gebragt, en gedwongen heeft zich te verklaren, en op eene duidelijke en stellige wijze te werk te gaan.

Wanneer ik echter in deze omstandigheid had moeten medestemmen, zou ik stellig tegen de bepaling van *eeuwigdurende uitsluiting* geweest zijn, want die is zeer onverstandig; immers het is even dwaas als nutteloos, over iets te beschikken, wat men niet in zijne magt heeft; zoo als dit het geval is met gebeurtenissen en met hetgeen de toekomst kan opleveren.

Ik heb ontdekt, op welke jezuïtische, fijne bedriegerij de zaak steunt; waarover de secretaris der engelsche ambassade zijn beklag is komen doen; want men kan het noch staatkundig, noch diplomatiek noemen. Men legt het opheffen van de blokkade der havens op deze wijze uit: dat dit alleen de zeehavens betrof, en dat, omdat de *Schelde* een binnenwater (en wel van zoet water waarschijnlijk) is, de zaken dáár op denzelfden voet blijven voortduren, zoodat *Antwerpen* van de weldaden van dezen maatregel uitgesloten blijft. Is dat niet slim? O hij is zoo olijk! Maar de gevolgen! *Vederemo.*

Digitized by Google

10 *December*, 1830. — Groot en belangrijk nieuws! Een opstand, zoo al geene omwenteling in *Polen*: waarschijnlijk eene nationale beweging: eene zeer regtvaardige zaak en herstelling eener ware *legitimiteit*. Maar indien deze edele natie hare onafhankelijkheid niet konde herwinnen, indien het, *quod Deus avertat*, haren vreemden tyrannen al gelukte om deze beweging, die te *Warschau* is uitgebarsten, te bedwingen en te smoren, dan moet deze onverwachte, hoewel niet onvoorziene gebeurtenis, op den algemeenen toestand van zaken in *Europa*, en op het bekrachtigen van de belgische omwenteling in het bijzonder, den grootsten invloed uitoefenen: alleen daarom reeds, wijl er nu verder geene kwestie meer zijn kan van het oprukken des russischen legers naar het westen (waaraan ik overigens nooit eenig geloof geslagen heb), en bijgevolg, dat iedere vrees voor gewapende tusschenkomst van de zijde der noordsche mogendheden, en voor eenen algemeenen oorlog geheel verwijderd is. Ondertusschen zijn de gebeurtenissen in *Polen* van het hoogste belang en kunnen zij de gewigtigste gevolgen hebben. De eerste tijdingen uit dat land zullen dus met brandende nieuwsgierigheid te gemoet gezien worden: en al mogten zij ook niets beslissends melden, dan zullen zij toch een meer duidelijk denkbeeld geven van den aard en het ware doel dezer gebeurtenissen.

---

14 *December*, 1830. — Sedert het bovengemelde en volgens latere tijdingen, schijnt de volksbeweging van den 30en November te *Warschau*, geheel en al het aanzien gekregen te hebben van eene nationale omwenteling, met het doel, om de onafhankelijkheid van het geheele voormalige *Polen* weder

Digitized by Google

te herstellen, en alsdan zijn de gevolgen van deze groote gebeurtenis onberekenbaar, en zeker van ernstigen aard.

Ik moet hier de volgende gewigtige mededeeling (gewigtig uit een historisch oogpunt) opteekenen, die mij gedaan is en aldus luidt:

Tijdens den gewaagden intogt van den prins VAN ORANJE te *Brussel*, op den 1en September ll., werd hij door hen, die hem vergezelden: een' minister des konings, generaals en inwoners van de stad, die de partij der regering waren toegedaan, gewaarschuwd niet naar het Stadhuis te gaan, wat men ook doen mogt om hem daartoe over te halen; terwijl men zelfs te kennen gaf, dat een wezenlijk en ernstig gevaar, den prins binnen dit gemeentehuis dreigde, waar hij zoo ligt kon binnentreden, om de menigte te ontwijken, die hem reeds omringde en eene dreigende houding aannam. Ik wist reeds dat deze waarschuwingen hem hadden doen besluiten, zich aan een dreigend gevaar bloot te stellen, door zich te midden van dit opgeruide volk heen te werpen, en spoorslags de bovenstad en zijn paleis te bereiken. Maar waarin bestond dan toch het gevaar om het stadhuis binnen te treden? Want het was niet waarschijnlijk, en men heeft het zelfs niet durven zeggen, of slechts te kennen geven, dat men eenig plan opgevat had, om het leven van den prins aan te randen. Men verzekert mij uit eene goede bron, dat het plan bestond om hem over te halen, en des noods te dwingen, tot het onderteekenen der scheiding, en bijgevolg der onafhankelijkheid van *België*, door zich aan het hoofd der regering van dit land te doen plaatsen; om met een woord de LODEWIJK FILIPS van dit nieuwe bestuur te worden *). Be-

*) Bovengemelde bijzonderheden zijn voor een gedeelte bevestigd door

Digitized by Google

halve de verzekering, die mij zeker iemand gegeven heeft, van het bestaan van dit plan, zou ik er ook, om de twee volgende omstandigheden, aan moeten gelooven:

1°. Dat men er met geweld op aandrong den prins te brengen op het plein van het stadhuis, dat niet op den weg naar zijn paleis ligt, werwaarts hij zich eerst wilde begeven.

2°. Dat de heer VAN GOBBELSCHROY *) en de hertog D'URSEL hem verlieten, toen zij hem dien weg zagen inslaan, en dat zij toen met eenige anderen, den kortsten weg naar het paleis kozen; terwijl de heer VAN GOBBELSCHROY mij naderhand zelf gezegd heeft, dat hij den prins gewaarschuwd had, het stadhuis te vermijden: hij wist dus iets van het plan (dit heeft hij mij evenwel niet medegedeeld) en toen hij zag, dat men den prins medegesleept had, wilde hij de verantwoordelijkheid der gevolgen niet op zich nemen.

Maar zie eens, welken gang de gebeurtenissen nemen, hoe zij zelfs staatkundige meeningen medeslepen en veranderen: indien het genoemde plan ten uitvoer ware gebragt, dan zou men het eene afschuwelijke daad genoemd en den prins voor een' zamenzweerder en bijna voor een' vadermoordenaar uitgekreten hebben: maar hetgeen men naderhand verlangd, ja zelfs getracht heeft te

---

den franschen generaal VALAZÉ, die gezegd heeft: »Men had het plan »gevormd den prins VAN ORANJE naar het stadhuis te lokken, en, wan»neer hij daar zou zijn, hem dan te dwingen eene verschrikkelijke daad »te verrigten, waarover hij zijn leven lang berouw zou hebben gehad." Welke was deze daad? Men meldt ze niet. Misschien bestond het daarin, dat hij openlijk tegen zijnen vader moest opstaan, door den titel van koning der Belgen aan te nemen.

*) Minister des konings.

Digitized by Google

verkrijgen door vernederingen, des te grooter, omdat men er zich vrijwillig aan blootstelde zonder echter te kunnen slagen, zou bij deze gelegenheid meer dan waarschijnlijk zijn volle beslag gekregen hebben; want de aanwezigheid des prinsen te *Brussel*, was voor hem, hetgeen de Oranjerie van *Saint-Cloud* voor NAPOLEON was.

Onze man is stapel gek of wel in de hoogste mate verblind, ja ongeneesbaar in zijne aanschouwing van zaken! Zoudt gij wel willen gelooven — maar neen, gij kunt het niet gelooven, ten zij ik het u verzeker, — dat hij niet alleen het voor hem verloren *België* wil heroveren, maar ook nog de hoop koestert daarin te zullen slagen, en wat meer zegt, het plan voedt om zulks te beproeven, en dat ondanks de gebeurtenissen in *Polen* en het niet opdagen te zijner hulpe van de overblijfselen van het Heilig Verbond; bijgevolg man tegen man, of liever twee tegen vier!! Nog fraaijer: het met de wapenen heroverde *België*, zou met behulp van anti-revolutionaire bewegingen, door zijn opstand geen regt meer hebben om met het koningrijk, één geheel uit te maken: het is buiten de wet, dat wil zeggen, buiten de regten, die het de grondwet gaf. Men kan toch in waarheid, die gewesten niet als slaven behandelen, en ook niet zoo als de Staten-Generaal der voormalige Republiek der Verenigde Provinciën met de Generaliteitslanden omsprongen, noch weder aannemen volgens de voorwaarden, waarop de provinciën *Utrecht, Gelderland* en *Overijssel*, na 1672 en na de veroveringen van LODEWIJK XIV, tot de oude Unie mogten toetreden: neen, men zal toegevendheid gebruiken; maar het Noorden zal dan nu eindelijk eigendunkelijk kunnen regeren. En door dit valsche en trouwelooze lokaas, hoopt men de schutterijen en de vrijwilligers over de oude grenzen te krijgen!!! Welke hersenschimmen!

Digitized by Google

welk een goochelspel! welk een man en welk een karakter! Een toevallig en onverwacht gesprek, dat ik heden met dit onbegrijpelijk en verfoeijelijk wezen gehad heb, deed mij die dwaasheid, of liever dien afgrond van kwade trouw, en van onbekendheid met menschen, met zaken en met den geest des tijds ontdekken.

Twee gezegden, die hij zich liet ontvallen, hebben mij gediend, *to peeps in his heart and designs:*" om zijn hart en zijne bedoelingen te doorgronden.

Vooreerst de vergelijking met de gebeurtenissen van 1672 (eene weinig nederige vergelijking: in aanmerking genomen den grooten WILLEM III, en den.... *pouvro!)*; en vervolgens dit, hetwelk men zich onvoorzigtig liet ontglippen: *arrigite aures et stupete...* »Daarom heb ik duidelijk gezegd, dat de grondwet »alleen verbindend was voor die Provinciën, welke getrouw »zijn gebleven; daarom heb ik de twee provinciën *), die »toen nog in de magt der troepen waren, laten besturen en be»heeren door de generaals, welke er bevel voerden." — MACHIAVELLI zou het niet beter hebben kunnen zeggen. Al is het doel mislukt, dan moet deze karaktertrek toch niet voor de wijsbegeerte der geschiedenis verloren gaan.

Dit gesprek, waarop ik in het geheel niet gerekend had, en gedurende hetwelk ik mij het regt moet doen wedervaren, mijne meening, die zoo zeer verschilt van die des koninklijken sprekers, rondborstig geuit, en hem te kennen gegeven te hebben, dat er weinig waarschijnlijkheid bestond voor het welslagen, en dat het gevaarlijk was het te beproeven, dewijl men door de zucht om te herwinnen wat men niet meer heeft, zou kunnen verliezen wat men nog bezit: dit gesprek, zeg ik, heeft mij vooreerst beves-

*) *Antwerpen* en *Limburg*.

Digitized by Google

tigd in de meening, die ik van den man had, en mijn vermoeden betrekkelijk zijne plannen en zijn dubbelzinnig spel; en ten anderen heeft het mij bewezen, wat ik alreeds dacht, namelijk dat men, wanneer men zich aan de zucht van spreken overgeeft, vooral wanneer men zoekt te overtuigen, zich zelven alsdan te veel bloot geeft, en dat men veeleen zich zelven doet kennen, dan men hem doorgrondt, met wien men spreekt. Ik dacht er wezenlijk niet aan het terrein te verkennen, en achter zijne geheimen te komen; en zie nu eens, wat ik ontdekt heb!

Is het nu nog te verwonderen, dat die langdurige gesprekken, of liever discussiën met de leden der Staten-Generaal der zuidelijke provinciën, na de diners ten Hove, hun den man door en door hebben leeren kennen? Hart, verstand, oordeel en plannen zijn allen naakt en bloot daarneder gelegd voor groepen, onder welke een of twee partijhoofden den aanval begonnen met gesprekken, paradoxen en kunstig gekozen tegenwerpingen, terwijl anderen alleen luisterden, en grimlagchende aanteekeningen maakten: *met schurken moet men schurken vangen.*

Terwijl ik deze aanteekening herlees, komen mij bedenkingen voor den geest, die SAINT-SIMON (de hertog) opperde, over het verkeerde dat er in gelegen is, verhalen en aanmerkingen in geschrifte op te teekenen, gelijk aan die, welke ik mij in deze bladen veroorloof. Ik stel echter mijn geweten gerust, niet zooals de schilder van het fransche hof onder de regering van LODEWIJK XIV, door aanhalingen uit den bijbel, of door voorbeelden van Kerkvaders, maar door de zekerheid, dat hetgeen ik schrijf, niet bestemd is om openbaar gemaakt te worden, en dat, wanneer deze uitgave eenmaal plaats mogt hebben, zulks niet gebeuren zal, alvorens degenen, die er in betrokken zijn, en ik-zelf het

Digitized by Google

wereldtooneel zullen verlaten hebben, en de groote gebeurtenissen en staatkundige omwentelingen, die ik voorzie, alle beletselen zullen uit den weg geruimd hebben, welke zich nu nog verzetten tegen het openbaren van herinneringen en feiten, die dan geen ander nut meer zullen hebben, dan alleen dienstig te zijn om gevolgen aan oorzaken te verbinden, en de kennis van de menschen in het algemeen, en van het hart der vorsten in het bijzonder, te bevorderen. Eene zinsnede, die in bovengenoemd gesprek voorkwam, zou ik nog haast vergeten: ik had gesproken van *openbare meening.* Men *verwaardigde* zich te antwoorden: »Openbare mee»ning; wat is dat? Een ieder heeft zijne meening, en deze »verandert naar gelang van de omstandigheden, waarin zich »het eigenbelang geplaatst ziet."

---

16 *December*, 1830. — Men verzekert dat een vijfde protokol, uit *Londen* gedagteekend, onzen man geheel en al in het naauw is komen brengen, door hem de keuze te geven òf om ridderlijk te handelen en de jezuiten-streek, waartoe hij zijne toevlugt genomen heeft in het blokkeren van *Antwerpen* en van *Gendt*, te laten varen, òf om zich de ernstige ontevredenheid van de vijf mogendheden, door hare agenten te *Londen* vertegenwoordigd, op den hals te halen! Wij bevinden ons dus in eene wezenlijke krisis, en wij zullen moeten zien of hardnekkigheid en sluwheid aan de eene zijde, de zege zullen behalen op het gezond verstand en oordeel, welke ons gebieden zich bij tijds aan den dwang en aan den drang der omstandigheden te onderwerpen, in plaats van zich bloot te stellen aan onaangename uitersten, door

Digitized by Google

welke men zich ten slotte zou kunnen verplaatst zien in den toestand van den hond uit de fabel, die, hetgeen hij in den bek had losliet, om iets te verkrijgen, dat alleen in zijne verbeelding bestond; en aan den anderen kant, van de zijde der mogendheden namelijk, of zij waarlijk het voornemen hebben om aan hunne verklaring een werkdadig gevolg te geven, door de rol van bemiddelaar te verlaten en zich bij eene der twistende partijen te voegen, bepaald tegen hem, die weigeren mogt zich aan hunne beslissing te onderwerpen.

De heer CARTWRIGHT, van *Brussel* terugkomende, verzekert, dat men zich deerlijk zou vergissen, wanneer men van meening was, dat de zuidelijke provinciën zich in eenen berooiden en regeringloozen toestand bevonden. Het tegendeel is waar, vooral wat de militaire magt aangaat, die op een' meer uitmuntenden en meer indrukwekkenden voet geregeld is, dan men hier vermoedt, en betrekkelijk beter is dan de onze. Het aanzien des lands is ook meer geruststellend dan men wel denken zou, altoos in aanmerking nemende den toestand, waarin het nieuwe bestuur zich bevindt, en de jongste gebeurtenissen. De finantiën alleen bevinden zich nog in een' benarden staat, en dit kan niet anders: het innen der belastingen gaat moeijelijk, en daardoor kunnen de burgerlijke ambtenaren niet geregeld bezoldigd worden. De nijverheid vooral lijdt veel; er wordt weinig gekocht, dat tot weelde dient; maar dat kan niet anders, na eene zoo algemeene omwenteling en bij den onzekeren stand van zaken. Zonder reeds weder zoo bevolkt of zoo schitterend te zijn als voor zes maanden, herstelt *Brussel* zich langzamerhand; de rust en de veiligheid voor personen en eigendommen is er gewaarborgd; vele aanzienlijke familiën hebben hunne landgoederen bereids verlaten om, zoo als andere jaren, den winter in de stad te komen doorbrengen. Zelfs verschei-

Digitized by Google

dene engelsche familiën, die zich bij het uitbreken van de onlusten verwijderd hadden, hebben er zich weder gevestigd. De schouwburg is, hoewel op eenen minderen voet, op nieuw geopend.

Het receptie-diner, dat lord PONSONBY door het diplomatieke comité aangeboden werd, is zeer goed afgeloopen. Deze diplomaat, even als de heer CARTWRIGHT, zijn bijzonder tevreden geweest over den toon en de manieren van den heer DE WEIJER, president van het comité. Men verzekert mij ook dat de nota's, die tusschen het voorloopig bewind van *België* en de engelsche regering gewisseld werden, behoorlijk en in zeer goeden, diplomatieken stijl opgesteld zijn: al weêr een nieuw bewijs, dat het hun niet aan bekwaamheid ontbreekt, zoo als deze in onzen tijd, over het algemeen, te zoeken is bij hedendaagsche menschen en bij het opkomend geslacht. De oude aristocratische geslachten zijn ontaard, en dit verklaart ook de noodzakelijkheid van volksomwentelingen, en de gemakkelijke wijze waarop zij plaats hebben. . . . . .

Eindelijk een lichtstraal, hoewel altoos nog verduisterd door hersenschimmige staatsgeheimen en armzalige, verouderde diplomatieke illusiën! Is de *Schelde geopend?* Neen, maar men zal toch vreemde en belgische koopvaardijschepen deze rivier naar *Antwerpen* zien opvaren; men zal het aanzien, zonder er zich tegen te verzetten; men zal het dus toestaan; maar het verbod en de sluiting geheel opheffen — neen: die woorden zijn te moeijelijk om uit te spreken, zelfs om ze neêr te schrijven; men heeft intusschen eindelijk toegegeven, na zich twee maanden te vergeefs verzet en advokaten-listen in het werk gesteld te hebben, die nergens toe gediend hebben, dan om de ontevredenheid der vijf groote mogendheden gaande te maken en haar te verbitteren; welke mogendheden men zelf uitgenoodigd heeft

Digitized by Google

om zich met onze zaken te bemoeijen, en van welke grootendeels de meer of minder gunstige bepalingen zullen afhangen, waardoor ons toekomstig lot moet beslist worden.

---

29 *December*, 1830. — Ziedaar dan de ontknooping van het stuk, zoo niet de sluiting van het tooneel: het zesde protokol! (Het was tijd, want zij worden op het laatst een weinig bespottelijk). Het zesde protokol, dat de erkenning der belgische onafhankelijkheid inhoudt, en de scheiding der twee deelen van het voormalige koningrijk der *Nederlanden* beslist, zal een einde maken, zoo niet aan de magtelooze en zeer onvoorzigtige pogingen, waartoe stijfhoofdigheid soms zou kunnen verleid worden, dan toch aan listen en streken, zoo als men gebezigd heeft om de opheffing der blokkade aan de kusten te ontduiken, en welke de staatkunde en het persoonlijk aanzien des konings, bij de gezanten der mogendheden te *Londen*, zeer benadeeld hebben.

Tot dusverre, 29 December, heeft de regering, even als altijd, geheimzinnig en vreesachtig, nog niets officiëels medegedeeld, betrekkelijk deze gewigtige en belangrijke tijding, waarvan ik u hier berigt geef; ofschoon het publiek het reeds vernomen heeft, zelfs door fransche en engelsche dagbladen; maar het half-officieële blad, het *Journal de la Haye*, heeft een ironisch verslag medegedeeld, weinig voegzaam bij eene zoo gewigtige zaak, en der regering onwaardig; terwijl men toch weet, dat dit blad onder bescherming, onder toezigt en grootendeels op kosten van deze regering uitgegeven wordt. De hoofd-redacteur is de heer DURAND, franschman van geboorte, en vroeger uitgever van het *Journal de Gand*.

Digitized by Google

9 *Januarij,* 1831. — Reeds den eersten dag na zijne aankomst te *Antwerpen,* raadpleegde de prins VAN ORANJE, den internuntius CAPACCINI, over hetgeen er te doen viel om toch de gisting en het misnoegen der Roomsch-Katholieken, in de provinciën *Vlaanderen* en *Noord-Brabant* te stillen; om de eerste terug te krijgen en de laatste te behouden. »*Spoedig een' bisschop benoemen te* Brugge *en een ander te* 's Hertogenbosch," was het antwoord van den bekwamen en uitmuntenden prelaat, die er nog bijvoegde, toen hij de personen aanwees, die voor deze hooge posten geschikt waren: »*De koning zal hen benoemen, en ik neem het op mij te verklaren dat het met goedkeuring van den H. Vader is.*" De prins keurt dit voorstel goed en schrijft aan den koning om er de onmiddellijke ten uitvoerlegging van voor te stellen. Wat was het antwoord? — Dat men in deze zaak, niets kon toestaan, noch besluiten, alvorens antwoord ontvangen te hebben van *Rome* op de onderhandelingen, waarmede de graaf DE LIEDEKERKE belast was. Nu moet gij weten, dat de groote vraag op dat oogenblik was, om te weten, of de bisschop de kanunniken zijner hoofdkerk, alléén of in overeenstemming met de regering zoude benoemen; welke kwestie niets te maken had met de benoeming van den bisschop zelven, en overigens niets beteekende, daar de Paus op zijn hoogst kon antwoorden: *ga uw gang,* maar er nooit in kon toestemmen, om officiëel aan de bisschoppen een regt te ontnemen, dat zij ten alle tijde gehad hadden, namelijk de benoeming van hun kapittel.

Toen dit ontwijkend en uitstellend antwoord, zoo als met onzen man altijd het geval is, te *Antwerpen* aankwam, gaf de prins er mededeeling van aan den internuntius, hem verzoekende er eene beredeneerde repliek op te geven, om te trachten den koning tot het nemen van weloverlegde en

Digitized by Google

verstandige maatregelen te bewegen. De prelaat, wiens bedoelingen men zoo lang verdacht gehouden, ja zelfs beschuldigd heeft, *) zet zich dadelijk aan het werk, stelt een korte duidelijke memorie op, om te bewijzen, dat de door hem voorgestelde noodzakelijke maatregel, niets gemeens heeft met het uit *Rome* verwacht wordende antwoord; men zendt die op naar *den Haag,* maar, even als altijd, zonder eenig gunstig gevolg. Uitstellen, met listen omgaan en dan onwrikbaar als een rots! Het is onmogelijk hem van iets terug te brengen, en om in dit stalen hoofd eenig denkbeeld te wijzigen.

Daarom zeide mij een zeer bekwaam man, die vader en zonen doorgrond heeft: »Het noodlot vervolgt dit Huis, even »als dat der *Stuarts* en der *Bourbons,* en voorspelt vroeg »of laat zijn val!

---

*) Monsignor CAPACCINI, internuntius bij het Nederlandsche Hof, is een man van veel verstand, die zeer goed de gebeurtenissen, waarvan hij getuige was in de *Nederlanden*, onder de regering van koning WILLEM, begrepen heeft; hij had uitmuntende bedoelingen, die men dikwerf miskend heeft: het bewijs hiervan vindt men in de herinneringen van den Graaf VAN DER DUYN. Nooit heeft hij van het ijzeren en stalen hoofd des konings iets gedaan kunnen krijgen. Monsignor CAPACCINI was zeer bevriend met den heer VAN GOBBELSCHROY, minister van binnenlandsche zaken, maar hij had een' hevigen tegenstander in den heer VAN MAANEN, minister van Justitie, die hem altijd aanduidde onder den bijnaam van „Monnik", hetgeen in den mond van een' hollandschen puritein gelijk staat met een' scheldnaam.

Monsignor CAPACCINI, een werkdadig aandeel gehad hebbende in de vruchtelooze poging, die de prins te *Antwerpen* had aangewend, werd sedert in *Holland* verafschuwd, hetgeen hem tot zijn vertrek noopte, toen hij zag dat alle hoop verloren was, om eene hereeniging tusschen *België* en *Holland* tot stand te brengen.

[*Noot van den heer* VAN GROVESTINS.]

Digitized by Google

Het schijnt ook dat deze werkelijk belangrijke anecdote, gevoegd bij de weigering om de belgische militairen rondom den prins *van Oranje* te vereenigen, de meening versterkt, dat *men* tegenover den *gehoorzamen zoon* niet ter goeder trouw handelde, maar *eerder* naijverig was op den, reeds te grooten, voorspoed, dien hij misschien had kunnen verkrijgen. Ook hier zou het van toepassing kunnen wezen, dat men, om slechts voor zich zelven te hebben willen ijveren, zonder iets toe te geven, er zelf aan medegewerkt heeft om alles te verliezen.

---

11 *Januarij,* 1831. — Men doet altijd verkeerd de menschen al te spoedig te beoordeelen; vooral wanneer men zonder toegevendheid handelt. Het is daarom niet minder waar, dat men door woorden, wijze van zeggen en door handelingen spoedig, en ik voeg er gaarne bij, onherroepelijk verklaren kan, hoedanig de geest en het oordeel des sprekers is; even als dit het geval is met zekere gezegden, die met zekerheid aanduiden in hoeverre deze of gene gevoelig is, en iemands karakter voor een eenigszins opmerkzaam oog bloot leggen; ik kan u niet zeggen, hoezeer het mij trof toen ik dezer dagen, Sir CH. BAGOT, van wien ik eene betere gedachte koesterde, hoorde verklaren: »Er is niets dommer dan »deze natie, (de Belgen)" en dat wel om de verwarde, en misschien een weinig ontijdige discussiën van het nationaal congres.

Digitized by Google

13 *Januarij*, 1831 — Ik heb weer goed nieuws ontvangen. Ten gevolge van de aankomst, gisteren avond, van een engelschen koerier, is er nog deze nacht een ordonnance-officier van prins FREDERIK naar het mobiele legerkorps van den hertog VAN SAXEN-WEIMAR vertrokken, met het uitdrukkelijk bevel, om niet verder op *Maastricht* aan te rukken, de grenzen van *Limburg* niet over te trekken en zich van alle vijandelijkheden te onthouden. De Belgen van hunnen kant, moeten ook, van wege de londensche conferentie, aanzegging ontvangen hebben, zich van elken verderen aanval op *Maastricht* te onthouden, en deze vesting niet meer te blokkeren, met welke de gemeenschap vrij blijven moet. Nu komt het dan na zooveel protokollen, tot een beslissenden stap van de zijde der vijf mogendheden, welke op nieuw een stellig bewijs geven van hare begeerte, om den vrede te bewaren; hetgeen de hoop geeft, dat er weldra eene bepaalde schikking, in de scheiding tusschen de belgen en ons zal vastgesteld worden. Dit (en ik weet het reeds) zal ongetwijfeld aan onze voorstanders van den oorlog, en vooral aan den *man* zeer mishagen, die hierin echter meer gelukkig dan verstandig is; want niets was meer onzeker en wisselvallig, dan de beraamde aanval, die dubbel onvoorzigtig was, omdat, behalve de altijd mogelijke nadeelige kansen des oorlogs, waaraan men onze geringe en laatste militaire middelen blootstelde, de gevolgen van een nederlaag of van een weinig al te duur gekocht voordeel, hier meer dan waarschijnlijk van zoodanigen aard zouden wezen, dat zij de openbare rust zouden storen, en de omverwerping van eene reeds zoo zwakke en wankelende magt verhaasten moesten.

Digitized by Google

Dezelfde datum. — Ik vind mij genoopt, om mij zelven rekenschap te geven van de gedachten, of liever van den twijfel, dien ik koester over de noordelijke provinciën, nu deze binnen hare voormalige grenzen terug gebragt zijn, en over den toekomstigen toestand des bestuurs; met één woord, over het toekomstig lot van het regerend stamhuis. Om in mijne navorschingen over dit onderwerp, met eene bepaalde orde te werk te gaan, zal ik beginnen, met aan den eenen kant op te teekenen, wat ik niet mogelijk acht, en aan den anderen kant, hetgeen in de toekomst mogelijk te achten is, ten einde mij zelven aan eenige waarschijnlijkheid vast te houden, en om op deze wijze in den loop der gebeurtenissen en als de eind-ontknooping daar is, mijne nieuwsgierige belangstelling hieromtrent bevredigd te hebben, alsdan te oordeelen of ik mij al dan niet in mijne gissingen bedrogen heb.

1°. Ik geloof, dat de vereeniging van *België* en *Holland*, namelijk de herstelling van het koningrijk *der Nederlanden*, onder geen vorm, hoegenaamd ook, en op geen tijdstip meer mogelijk is. Het komt mij onaannemelijk voor, dat deze twee deelen, verschillend geregeerd en bestuurd kunnen worden door één opperhoofd; dit zou aanleiding geven tot nieuwe en eeuwigdurende verdeeldheden en eindelooze ijverzuchtige verwikkelingen.

2°. Ik geloof niet, dat wanneer de geheele scheiding volbragt zal zijn, dit land den geheelen schuldenlast zal kunnen torschen, evenmin als de kosten van het tegenwoordig bewind; en echter vrees ik voor een Republiek, omdat het in die reine eenvoudigheid van regering, voor zulk een' regeringsvorm niet rijp is; zij zou noodwendig oligarchisch worden.

3°. Op het gevaar af mij zelven schijnbaar tegen te spreken,

Digitized by Google

verklaar ik, dat men, hoewel het mij stellig toeschijnt, dat de grenzen der oude republiek hersteld wordende, noodwendig onze zeer gebrekkige grondwet zou moeten veranderen, welker voornaamste, maar niet eenigst gebrek is, dat zij *noch vleesch noch visch* is; men zal haar moeten wijzigen, zeg ik, en echter geloof ik niet, dat dit gelukken zal, uithoofde der tegenwerking die men hierin bij het bestuur zal ondervinden, namelijk in de eerste plaats bij den koning, en ten andere door de laf hartigheid van de leden der tweede kamer. Ik geloof dus, dat, zoo men dit heilzaam doel bereiken wil, eene volksbeweging daartoe noodig zal zijn, maar te gelijker tijd heb ik de overtuiging, dat zij niet plaats zal hebben. De ingekankerde haat, dien men hier den Belgen toedraagt (het eenige gevoel dat den slaperigen volksgeest wakker houdt) zal altijd verhinderen, dat men hen in het een of ander navolge, zelfs om meer vrijzinnige instellingen te verkrijgen, waarnaar overigens slechts een zeer klein getal personen verlangt, omdat slechts zeer weinigen de behoefte er van kennen, en omdat bij de meesten de vergoding der regering op den voorgrond staat, ten einde van haar bedieningen of gunsten te verwerven.

4°. Eene andere onmogelijkheid mijns bedunkens, bestaat daarin (ook in de veronderstelling, dat vrijzinnige instellingen, die verlangd worden, verkregen of van den koning afgedwongen werden) dat zulke instellingen niet in stand zouden kunnen blijven, bij zijne heerschende gevoelens en zijne bestaande gewoonten, hetgeen eene bestendige worsteling ten gevolge zou hebben, tusschen den *man* en de aangenomen beginselen; dat de nieuwe grondwet vernietigd zou worden, minstens vervalscht en verminkt, tot dat de dood of eene abdicatie van dezen vorst aan dezen twist een einde zou maken.

Wanneer wij dit alles te zamen vatten, dan geloof ik,

Digitized by Google

dat de herstelling van het gewezen koningrijk *der Nederlanden* niet meer mogelijk is; ik geloof niet aan het duurzaam bestaan der noordelijke gewesten, afzonderlijk onder een koninklijk bewind, noch aan waarlijk liberale instellingen, ten minste onder het tegenwoordig geslacht, noch, ingeval zij daargesteld kunnen worden aan de mogelijkheid, dat zij duurzaam en voorspoedig zullen zijn, onder den persoon, die thans koning is, noch onder iemand van zijne familie.

Aan den anderen kant geloof ik, aan de volgende mogelijkheden, die daarom niet veel waarschijnlijkheid hebben:

1°. Overheersching van dit land, zoowel als van *België*, ten gevolge van eenen algemeenen oorlog.

2°. Abdicatie van den tegenwoordigen koning, en dien ten gevolge het einde der regering van zijn stamhuis.

3°. Ik geloof aan de mogelijkheid, dat wij, bij eenen algemeenen vrede, bij de weinige levendigheid in onzen volksgeest, en bij eenige flaauwe wijzigingen in onze constitutie, nog een aantal jaren kunnen dobberen in eenen toestand, die gelegen is tusschen vrijheid en sluwe autocratische staatkunde.

4°. Er is nog ééne mogelijkheid, die echter, dunkt mij, het minst van allen zal verwezenlijkt worden, namelijk de verdeeling van ons vaderland tusschen *Engeland* en *Pruisen*. Er zijn echter lieden, die dit denkbeeld geopperd hebben; maar, hoewel ik geen groot bewonderaar ben van ons nationaal karakter, geloof ik echter dat dit nog te sterk bij ons aanwezig is, en dat wij te vasthoudend zijn, dan dat zoodanige verdeeling zou kunnen plaats vinden, met eenig nut of voordeel althans voor genoemde deelende partijen.

De mogelijkheden zijn dus:

1°. Overweldiging door *Frankrijk;*

Digitized by Google

2°. Afstand van het bewind door den koning, en bijgevolg het einde van de regering zijner dynastie;

3°. Tijdelijk voortleven en werkeloosheid, bij een weinig gewijzigden staat van zaken;

4°. Dat *Frankrijk* zich van *België* meester maakt, door dit land bij het zijne in te lijven; verdeeling onzer noordelijke gewesten tusschen *Engeland* en *Pruisen*, bij wijze van schadeloosstelling.

Thans zou ik, volgens het door mij ontworpen plan moeten bepalen, wat mij van die toekomstige onzekerheid het meest waarschijnlijk voorkomt; en dit zal ik nu onbeschroomd en in weinige woorden ter neêr schrijven: ik wil het later nalezen, indien God mijn leven spaart, om mij zelven te veroordeelen, indien mijne voorspelling onjuist mogt wezen.

Ik geloof dan:

dat, indien een algemeene oorlog ongelukkig uitvalt, wij door het magtige *Frankrijk* ten naastenbij overheerscht zullen worden; dat, indien daarentegen de vrede gehandhaafd en bijgevolg meer bevestigd en duurzaam wordt, wij dan in den kwijnenden toestand zullen vervallen, waarvan ik onder n°. 3 sprak; maar dat, bij den voortgang der beschaving, een nieuw menschengeslacht met meer veêrkracht en minder verouderde beginselen bezield, op het staatkundig tooneel tredende, de loop der gebeurtenissen vroeg of laat een einde zal maken aan de flaauwhartige besluiteloosheid, welke, in alle gevallen, door de abdicatie of den dood des tegenwoordigen konings zal moeten ophouden, om dien regeringsvorm daar te stellen, welke uit den aard der zaken, voor een zoo klein land past, zoodra verlichting en deugd deszelfs bewoners daarvoor bekwaam en geschikt hebben gemaakt, namelijk: voor eene *Amerikaansche Republiek*.

Digitized by Google

P.S. Er komen allengs toespelingen op en klagten over den tegenwoordigen staat van zaken, en over de behoefte aan verandering in het bestuur, waardoor het waarschijnlijke van deze verandering niet alleen vermeerderd, maar ook het vermoeden bevestigd wordt, dat die verandering te weeg kan gebragt worden, en bijna onvermijdelijk is, uithoofde van de reeds bestaande finantiëele wanorde, die tot op eene schrikbarende wijze moet toenemen, door de ontzettende kosten, welke de staat van oorlog, die op eene overgrootsche schaal gevoerd wordt, welke onze hulpmiddelen verre te boven gaat, dagelijks aan de regering veroorzaakt. Men verzekert dat het departement van oorlog, op dit oogenblik, dagelijks *f* 100,000 uitgeeft, zonder de overige uitgaven mede te rekenen, welke evenzeer door de omstandigheden toegenomen zijn, en door vermindering van inkomsten nog bezwaard worden. Er bestaat een te kort, dat welligt zelfs onberekenbaar is voor diegenen, die het alleen en het best zouden kunnen weten; hierdoor is er hoegenaamd geen krediet, en geene waarschijnlijkheid om langzamerhand de uitgaven naar de inkomsten te regelen, zelfs niet bij de grootste bezuiniging en bij de meeste inkrimping. Die schuldenlast moet dus vroeg of laat een staatsbankroet ten gevolge hebben, en uit een bankroet volgt onmiddellijk eene algeheele omwenteling, ten minste eene geheele verandering van stelsel, en welligt ook van regerende personen.

---

14 *Januarij,* 1831. — »De heer VAN DER DUYN is maar »altijd bij de dames." — »Ja, Sire! ik bevind mij daar »zeer wel bij, en ben er zeer mede vereerd."

Een mijner vrienden zeide mij, dat dit een meer of min

Digitized by Google

vriendelijk verwijt moest beteekenen, dewijl ik er nooit op uit ben om eenige koninklijke woorden op te vangen, noch om deel te nemen aan de gesprekken, welke na het diner worden gevoerd, die ik zelfs schijn te ontwijken. Ik geloof niet, dat die vriend juist geraden heeft; maar al ware het ook zoo! indien men er prijs op stelt om mijn gevoelen te leeren kennen, of zich met mij te onderhouden over de gewigtige gebeurtenissen en den pijnlijken toestand van het oogenblik (ik zeg dit zonder eerzuchtige bijoogmerken), dat men mij dan in den raad roepe, of ten minste toegang verleene tot het kabinet. Maar ik houd er volstrekt niet van, en vermijd zooveel het mij mogelijk is, over die ernstige en gewigtige zaken in de *antichambre* te spreken, evenzeer als ik de altoos oppervlakkige en onzamenhangende gesprekken van de salons vermijd, die op den rand van een tafel gezeten, gevoerd worden, gelijk de uitmuntende graaf DE MERCY zeide.

---

15 *Januarij*, 1831. — De absolutisten nemen het den Belgen euvel af, dat zij opgestaan zijn, en volgens hunne beginselen, hebben de absolutisten en oligarchen gelijk. Maar zij verwijten dit volk, dat zij eene omwenteling gemaakt hebben, niettegenstaande het stoffelijk (misschien schijnbaar) welzijn, dat het scheen te genieten, en daarin hebben zij ongelijk. Eene volksomwenteling, eene zoo algemeene beweging als de belgische, de vrucht van een' zamenloop van omstandigheden en van eene langdurige en diep ingewortelde ontevredenheid, is geene zaak, die men in zijne magt heeft. Men beraadslaagt niet over de uitvoering eener omwenteling. Deze gebeurtenissen,

Digitized by Google

zoo als wij zeiden, voortgebragt door eene menigte oorzaken en langdurige redenen tot ontevredenheid, die allen reeds lang te voren door eenigen voorzien waren, deze gebeurtenissen barsten even als een vulkaan los, welke uitbarsting natuurlijke oorzaken heeft, en niet als eene mijn, met buskruid gevuld, die op een te voren bepaald tijdstip wordt ontstoken. Het volk kiest het oogenblik niet uit om eene omwenteling te beginnen; het wordt medegesleept door de kracht der gebeurtenissen, door de beschaving en verlichting, door de weinige overeenstemming met de bestaande instellingen, en ook door de misslagen en onhandigheden der regeringen, die, hieraan valt niet te twijfelen, niet altijd eene omwenteling, wanneer zij rijp genoeg is om uit te barsten, kunnen tegenhouden, maar van wier bekwaam- of onbekwaamheid het toch veel afhangt, om de uitwerking er van te verhaasten, te vertragen of te verzachten.

Dezelfde datum. — Om met billijkheid te kunnen beoordeelen, wat er tusschen den ex-koning der *Nederlanden* en *België* omgaat, moet men zonder twijfel altoos de moeijelijkheid voor oogen houden, die er in bestaat, om twee volken te vereenigen (want, wat men er ook van zeggen moge, de Belgen hebben een nationaal karakter, gewijzigd, zoo men wil, door de verschillende regeringsvormen, die zij hebben ondergaan, maar dat evenwel niet te miskennen is); twee volken, zeg ik zoo verschillend in zeden, gewoonten, godsdienst en taal; maar was er geene reden, geene aanleiding genoeg, om te trachten het volgende plan te beproeven, ten einde het koningrijk

Digitized by Google

der Nederlanden, dat men zoo onvoorzigtig in het leven geroepen en gevestigd had, in zijn geheel te houden, en de zuidelijke gewesten aan de hun opgedrongen dynastie te gewennen, zoo niet te verbinden? Zie hier mijne denkbeelden; ik geef ze u, zoo als ze zijn. Is het een droom, een luchtkasteel, eene utopie? Ik weet het niet, gij zult het beoordeelen.

De koning vooreerst, Hollander en protestant zijnde, in *Holland* geboren, gekend en bemind, was oogenblikkelijk reeds meer voorkeur verschuldigd aan onderdanen, die niet op hem gesteld waren, evenmin als hij op hen; die daarbij het grootste gedeelte van zijn koningrijk uitmaakten, en niet alleen het grootste, maar ook het schoonste, het vruchtbaarste en tevens het rijkste in wezenlijke rijkdommen, namelijk van vaste goederen; vier millioen onderdanen, moesten ook de twee millioen overtreffen. Het op te lossen vraagstuk was dus, dunkt mij, om de eenen te winnen, zonder de toegenegenheid der anderen te verliezen. Wanneer men deze laatsten, een bedaard, zelfs koud volk, met een weinig behendigheid had weten te leiden, dan zouden zij zich eenige uitwendige voorregten, eerbewijzingen, als anderzins niet aangetrokken hebben, te minder daar dit volk, zonder hoogen adel, zonder kolossale fortuinen, buiten den handel, geene belangrijke en persoonlijk invloedrijke mannen telde, die men zou hebben kunnen vreezen daardoor te beleedigen. Het omgekeerde was met *België* het geval; en dit was eene reden te meer, om de gemoederen te winnen en te vreden te stellen, een maatregel niet alleen van voorzigtigheid, maar ook meer overeenkomstig het monarchale grondbeginsel. De trots der burgerij, die daar algemeen is, maakt alle pligtplegingen voor het gezag noodzakelijk, terwijl de

Digitized by Google

oligarchische gewoonten en zienswijze altijd onder deze schors verborgen blijven. De eerste staatkundige feil, waaruit zoovele gewigtige gevolgen zijn voortgevloeid, is deze, dat men niet genoeg het verschil van terrein beoordeeld heeft, benevens de menschen, die men te leiden had en die men moest regeren. Zie hier wat men had kunnen doen. Den voortdurenden zetel der regering en de gewone verblijfplaats des konings en der koninklijke familie, te *Brussel* vestigen; een' der zonen des konings tot gouverneur-generaal der noordelijke provinciën, aan gene zijde van den *Moerdijk,* benoemen, en dáár eene afzonderlijke administratie vestigen.

Op deze wijze te werk gaande, zou men de Belgen bijna zeker te vreden gesteld, ten minste de aanzienlijke familiën aan de nieuwe dynastie verbonden, en het volk, door den zoo magtigen invloed der geestelijkheid, gewonnen hebben. De noordelijke gewesten zouden zich in het eerst beklaagd hebben over deze handelwijze, door welke zij hun regt van ancienniteit en den voorrang eenigszins haddèn kunnen verkracht zien; maar behalve dat toen (in 1815) de blijdschap over de bevrijding van het fransche juk, en de overdreven geestdrift voor het geslacht en den naam van Oranje, (een ware talisman voor deze natie), deze opwellingen van ontevredenheid weldra zouden verdoofd hebben, had evenwel zelfs een misnoegen van nog meer ernstigen aard, in dit gedeelte des rijks, voor den nieuwen staat in het algemeen en voor de nieuwe dynastie in het bijzonder, nooit die noodlottige gevolgen kunnen hebben, welke de belgische opstand gehad heeft en nog doet vreezen. Reeds de aardrijkskundige ligging van de twee deelen des rijks, even als het karakter en het getal inwoners der twee bevolkingen, staan hiervoor borg. Door de fabriekmatige nijverheid in het Zuiden vooral niet zoo hardnekkig te begunstigen,

Digitized by Google

zou men aan het Noorden die handelsvoordeelen hebben kunnen verschaffen, welke voor zijn bestaan, en zijne zoowel physieke als moreele gewoonten, volstrekt noodzakelijk zijn. Er was ook, dunkt mij, meer vrije handeling noodig voor de plaatselijke besturen in een' staat, in welken de plaatselijke behoeften en belangen zoo verschillend uiteenloopen; maar dat heeft *men* nooit weten te doen. *Men* heeft zich steeds met alles willen bemoeijen, onophoudelijk *beheeren*, zonder ooit te *regeren*, zelfs niet eens te besturen; nooit heeft men vaste grondbeginselen verkondigd, noch eene vaste gedragslijn gevolgd; altoos slim te werk willen gaan, en toch uiterst onhandig geweest: ziedaar in korte trekken eene schets van alles, wat sedert vijftien jaren gedaan is. En dan verwondert men zich welligt nog over hetgeen er gebeurt? Waarlijk, men moet er zich over bedroeven.

Dezelfde datum. — Wij zijn geene monarchale natie. De geringe uitgestrektheid en de aard van ons grondgebied, zijn even weinig geschikt om tot grondslag voor een' troon te dienen, als de zeden en gewoonten der bewoners, om er monarchale instellingen te vestigen. Het moge tegenstrijdig schijnen, wanneer ik beweer dat *Holland* (namelijk de oude Vereenigde Provinciën) een land is, weinig geschikt voor de voortplanting der ware constitutioneele vrijheid en voor de zuivere monarchie, en dat om die rede vooral de scheiding met *België* te bejammeren is. Zes millioen zielen en eenige nijvere provinciën kunnen het volk naauwelijks eenige onafhankelijkheid, en het bestuur eenige kracht verschaffen. De scheiding vernietigt alle hoop en alle

Digitized by Google

waarschijnlijkheid ooit iets anders in *Europa* te worden, dan aan den eenen kant eene vereeniging van kooplieden, en aan den anderen kant een hoop zwakke landlieden, die ieder oogenblik aan het gevaar blootgesteld zijn, overheerd te zullen worden, en zelfs dan, wanneer men aan de twee landen, onder de benaming van onzijdigheid, eene zoogenaamde onafhankelijkheid zoude overlaten, zullen zij deze echter, omgeven door de groote europesche mogendheden, toch nooit duurzaam bezitten. Hoe jammer, dat men het niet vroeger met elkander eens is kunnen worden, en dat de onkunde en stijfhoofdigheid van een slecht gekozen persoon, volstrekt ongeschikt voor de betrekking waarin hem het noodlot geplaatst had, dat die persoon, omdat hij te veel en alles met te veel overhaasting heeft willen verrigten, eene vereeniging heeft doen mislukken, welke wel moeijelijk daar te stellen was, maar niet onmogelijk (want niets is in dergelijke gevallen onmogelijk) zou geweest zijn, mits hij zich op een hooger standpunt had geplaatst, en waarlijk vrijzinnige beginsslen had verkondigd; indien hij kennis van menschen had gehad, en het talent bezeten om geduld te oefenen, ten einde slechts te willen, wat mogelijk is en wanneer iets geschieden kan.

---

26 *Februarij,* 1831. — Nu is onze man niet alleen fatalist, maar hij is gek geworden. Verbeeld u, maar neen, gij kunt dit niet: weet dan, dat hij droomt van *(risum teneatis)*..... een tweede *Waterloo!!* Hij heeft het mij gezegd en wel, sprekende van de kansen van den oorlog, dien hij de dolheid heeft te willen wagen. — »Maar, Sire! de oor»log heeft zijne kansen; hij zou ongunstig kunnen zijn voor

Digitized by Google

»de vier groote verbonden mogendheden en bondgenooten, zoo »als men ze noemt; zou het niet beter zijn, dat er, met behoud »van den vrede, een middelstaat bleef bestaan tusschen *Frank-* »*rijk* en ons?" — Op deze vraag verraadde een grimlach, wat er in zijn hart omging. — »Welnu, mijnheer! ik erken met »u het gevaar van *België* door *Frankrijk* veroverd te zien; »dit is slim: maar kan het dan niet heroverd worden? »hebben wij dit niet bij *Waterloo* gezien?" — Nu zit er niets anders op dan de ladder weg te trekken en te zingen: Goede reis, mijnheer DUMOLLET!

Neen, het is eene verblindheid, eene noodlottigheid, die hen in hun verderf medesleept, daar zij nog op het spel zetten, wat hun overblijft, in de ijdele hoop terug te krijgen wat zij reeds inderdaad verloren hebben. Het is inderdaad de geschiedenis van den hond uit de fabel.

Een dergelijk staaltje, of tegenhanger van deze anekdote, is hetgeen de prins VAN ORANJE voor weinige dagen schreef; ik heb het gelezen: »Ik ben nog altijd de kandidaat (voor »den belgischen troon) van de groote mogendheden, die dit »ten aanhoore van gansch *Europa* verklaard hebben." Waar is die verklaring te lezen? Nergens, naar ik weet; maar Zijne Doorluchtige Hoogheid zegt en gelooft het misschien!

Maart, 1831. — Eergisteren bij den prins VAN ORANJE dinerende, had ik een vrij lang onderhoud met hem, over zijn verblijf te *Londen,* over hetgeen hier gebeurd is, en over de plannen der groote mogendheden. Dit onderhoud heeft mij niets nieuws doen vernemen; het heeft mij alleen versterkt in de meening dat hij, al heeft hij meer verstand,

Digitized by Google

al beöordeelt hij beter den toestand van het oogenblik, en dien waarin zijne familie verkeert, en al wikkelt hij dat alles ook in aangename en behoorlijke vormen, dat hij, zeg ik, niettemin altijd prins blijft en behebt is met vele gebreken, die ongelukkig altijd aan eene zoo hooge waardigheid eigen zijn. Vooral heeft hij dit met allen gemeen, dat hij spoedig bereid is zich in zonderlinge hersenschimmen te verwarren, en alles mogelijk en waarschijnlijk acht, wat hij verlangt en wenscht. Hij twijfelt er niet aan, dat hij met der tijd het doel van zijn verlangen (de belgische kroon) bereiken zal *); hij vaart geweldig uit tegen de arglistigheid en trouwelooze handelwijze van *Frankrijk,* en onderscheidt de Julij-omwenteling, evenmin als de anderen, van een gewoon oproer. Hij drijft die dwaasheid, wel is waar, zoo ver niet als de anderen (zijn vader en zijn broeder), zoodat hij naar den krijg zou verlangen; maar hij schijnt niet in te zien, dat, door bij het fransche gouvernement al te zeer aan te dringen op het inwilligen van de eischen der andere mogendheden, en door op deze wijze misbruik te maken van de vrees en zwakheid van dit bestuur, men het ten val zoekt te brengen, omdat er dan schijnbaar gegronde vermoedens tegen hetzelve kunnen ingebragt worden; hij begrijpt ook niet, dat, wanneer dat bestuur omvergeworpen wordt, en de partij der omwenteling zegeviert, de oorlog dan onvermijdelijk zou zijn, en dat daarmede meer dan waarschijnlijk, de zege zou behaald worden, door het revolutionair beginsel.

---

*) Koning WILLEM II heeft dit denkbeeld nimmer opgegeven, en tot het verwezenlijken er van schatten gelds verspild.

Vertaler.

Digitized by Google

Zaturdag 12 *Maart,* 1831. — Tot dusverre zijn de staatkundige restauratiën ongelukkig geweest, en schijnen zij, den genadeslag ontvangen, en de omverwerping der oude gouvernementen en oude dynastiën verhaast te hebben.

Het *milieu* is ongetwijfeld, tusschen twee uitersten zeer wenschelijk, zelfs in staatkunde; maar is dit altijd wel mogelijk en ten uitvoer te brengen? Moet men somtijds niet, alvorens de laatste gevolgtrekking te hebben toegestaan, van een redelijk en met grond aangenomen beginsel, het doel overschrijden, om het te bereiken, en zoodra de terugkeer tot de middeleeuwsche barbaarschheid, en tot de buitensporigheden des schrikbewinds niet meer mogelijk is (want dezelfde gebeurtenissen komen niet tweemaal op het wereldtooneel voor) waarom dan zoo bevreesd, voor een weinig overdrijving, welke de hinderpalen uit den weg zou ruimen, die anders onoverkoombaar zijn; ook vooral daarom, omdat, bij den tegenwoordigen stand der verlichting, hare zoo algemeene verspreiding, en den tegenwoordigen trap van beschaving, de maatschappij noodzakelijk en spoedig weder op de haar natuurlijke baan van vooruitgang moet teruggebragt worden.

---

15 *Maart*, 1831. — Ik heb u nog niets gezegd van de dappere en ongelukkige (zijn zij het inderdaad) Polen! Gij kunt er u evenwel van verzekerd houden, dat het niet is, omdat ik mij niet met hen bezig houd, noch omdat ik in hunne edele zaak geen belang stel. Ik moet hun edel gedrag bewonderen, en wensch zóó vurig dat hunne zaak met een gunstigen uitslag bekroond worde, dat ik bijna van ongeduld brand, om een naauwkeurig berigt te hebben van den staat van

Digitized by Google

zaken, aan de boorden van den *Weichsel*. In den beginne twijfelde ik niet aan het wel slagen van eene zoo regtvaardige zaak, en aan de krachtsinspanning van eene geheele natie, in opstand om weder in het bezit te geraken van hare natuurlijke regten en hare nationaliteit; maar de gemakkelijke intogt der russische troepen, het bijna zonder slag of stoot bezetten van een groot deel des rijks, de weinige geestdrift, die de bevolking buiten *Warschau* aan den dag gelegd heeft, dat alles heeft mij bevreesd gemaakt en mijne verwachting doen verminderen. Toen later, de edele verdedigers des vaderlands, hunne troepen om de hoofdstad bijeentrokken, — een bewijs dat de vorige terugtogten het gevolg waren van een verdedigingsplan en niet van ontmoediging — kreeg ik alle hoop terug. De schitterende heldenfeiten van 19 en 20 Februarij, deden die hoop ten toppunt stijgen; toen wij eensklaps authentieke, ja zelfs officieële berigten uit *Berlijn* ontvingen, dat de Russen, ten gevolge van nieuwe gevechten, den 24en en 25en *Praga* stormenderhand hadden ingenomen, en dat *Warschau* eene capitulatie aangeboden had. Ik was er ziek van. Later vernam men, dat die berigten niet alleen overdreven, maar geheel valsch waren; dat de voorstad en het bruggenhoofd te *Praga*, nog in de magt der Polen waren, dat de maarschalk DIEBITSCH zijn eerste plan van aanval had laten varen, en nu zou trachten met zijn leger den *Weichsel* op twee plaatsen over te trekken, ten einde ook de hoofdstad van den anderen kant in te sluiten. Het was eene groote blijdschap voor mij, en een groot verdriet voor de opper-kamerheeren, den opper-schenker en de groot-dames van het paleis!! En nu sedert vijf of zes dagen geene tijding! dit is op nieuw om van ongeduld uit zijn huid te springen! Daar het waarschijnlijk is, dat men dit stilzwijgen als een bewijs kan aannemen, dat de zaken niet goed staan in

Digitized by Google

den zin van het heilig-verbond, durven wij hopen, dat ditmaal het spreekwoord: »Geen tijding, goede tijding," niet doorgaat. God geve het! en eenmaal zal dit het geval zijn, want indien *Polen* voor het oogenblik het onderspit moet delven, zal het even als DIDO in VIRGILIUS kunnen zeggen: *Exoriare aliquis ultor ex ossibus nostris.* Dit einde, altoos roemrijk, zal, het spijt mij dit te moeten zeggen, eene onuitwischbare vlek werpen op *Frankrijk*, dat op nieuw de fout van LODEWIJK XV zou begaan hebben, en slimmer nog, zoo als de graaf MALAKOWSKI, dit met zooveel overtuiging en zoo welsprekend op den rijksdag gezegd heeft.

Maart, 1831. — Ik zie dat men te *Parijs,* even als wij hier, in vrees verkeerd heeft en ter neêr geslagen is geweest door de valsche tijdingen uit *Berlijn.* Sedert, is alles opgehelderd, en de berigten — die eerder steunden op hetgeen men te *Berlijn* wenschte, dan op de waarheid der feiten — verbeterd; hierdoor zal uwe smart, even als de mijne (hier kan ik niet zeggen *de onze*) in blijde verwachtingen veranderd zijn; want behalve dat bij eene omwenteling, het voortduren er van, en vooral in dit geval, het wederstaan van zulk een' kolossus reeds gelijk te stellen is met eene bijna volledige overwinning, schijnt het zeker, dat het eerste plan van BALKANSKI mislukt is: hij wilde dien poolschen adelaar, die zich zoo fier heeft opgeheven, in eens en dadelijk verpletteren.

Deze verandering van stelling zou het fransche gouvernement (welks politiek ik niet kan doorgronden) den tijd kunnen geven, om van vlag te veranderen en ter hulp te

Digitized by Google

snellen, ten minste langs den weg der diplomatie, hoewel onze hedendaagsche diplomatie weinig beteekent.

Langen tijd heb ik, met de voorstanders van het *juste milieu* of van den *wederstand,* geloofd, dat er mogelijkheid bestaat om den vrede te bewaren; ik hechtte ook geloof aan de goede trouw, ten minste aan de voorzigtigheid der groote mogendheden; maar sedert het mij duidelijk geworden is, dat meer dan ooit, tegenovergestelde beginselen niet te vereenigen zijn, en op den duur niet nevens elkander kunnen bestaan; vooral sedert ik zie, dat de gematigdheid van *Frankrijk* (om niet meer te zeggen) niets anders uitwerkt, dan diegenen aan te moedigen en tegen zich zelven in het harnas te jagen, die dat land met zijne revolutie meer verfoeijen dan vreezen, zie ik niet in, hoe die botsing tusschen zoo vele tegenstrijdige belangen en uiteenloopende hartstogten, zal kunnen vermeden worden, en dan mogen de oude gouvernementen wel beducht zijn voor de gevolgen des oorlogs.

Zaturdag avond, 26 *Maart,* 1831. — Heb ik mijn verstand verloren, heb ik bijna zestig jaren in de wereld, in verschillende kringen en, wat meer is, twintig jaren lang aan het hof verkeerd? Hebben lectuur en de vele opmerkingen omtrent personen en zaken slechts daartoe gediend, om mijn verstand te benevelen? Ben ik, met één woord, gek? Zeg het mij, bid ik u, met al de openhartigheid, waartoe de vriendschap, die gij mij beloofd hebt, en waarop ik zooveel prijs stel, u verpligt. Stel mij gerust; ik heb er behoefte aan; of troost mij; beklaag mij

Digitized by Google

ten minste, dat ik moet leven onder een' hoop lieden, die zich laten voorstaan op verstand en oordeel, en wier gedachten of redeneringen, wenschen en verwachtingen echter zoo geheel in strijd zijn met hetgeen ik geloof; — ik, die zoo duidelijk inzie dat zij of ik, een van beiden, zich erg moeten bedriegen, en dat onze logica geheel mank gaat en vol hersenschimmen is.

Ik weet onderscheid te maken, dit durf ik zeggen, tusschen de verschillende hartstogten, vooral wat den hevigsten van allen, staatkundige partijgeest, betreft; voor alle meeningen heb ik eerbied; maar dat men zich zelven niet gelijk blijft, dat men de oogen sluit voor het licht, en dat de ondervinding van een veertigtal jaren, doorgebragt met een groot aantal van de thans handelende personen, geheel verloren zou gegaan zijn, dat schijnt mij onbegrijpelijk toe, dat kan ik niet dulden, dat doet mij somwijlen vreezen voor mijn arm hoofd, vervuld met denkbeelden, en voor mijn door verschillende gevoelens benepen hart, die ik zoo gaarne voor u zou willen ontlasten, om ze door u te zien wijzigen, zoo ze werkelijk verkeerd zijn; of wel om het genot te hebben, dat ze ook aangekleefd worden door iemand, aan wiens beoordeeling ik ze onderworpen had. Daartoe zouden wij met elkander moeten spreken; want om neêr te schrijven wat zoovele aandoeningen bij mij verwekt, of mij dikwerf zoo zeer verbittert, daartoe zouden geheele boekdeelen noodig zijn, en eenige kleine omstandigheden omtrent personen, welke de voorzigtigheid verbiedt, om op het papier te stellen, en die ik u niet zou durven toezenden; ik ben echter over het algemeen zoo voorzigtig niet, maar er mogt eens iets in gevonden worden, dat in de oogen van zeker hoofd van de Justitie als verraad zou kunnen toeschijnen! Alles zal evenwel voor uwe vriendschap en uwe weetgierigheid

Digitized by Google

niet verloren gaan, want ik schrijf meer dan ik u toezend. Na den afloop van een *select dinner* met sir CHARLES BAGOT bij den prins VAN ORANJE, die hier sedert eenige dagen terug is, heb ik de onweêrstaanbare behoefte gevoeld om deze weinige regelen neêr te schrijven, alvorens mij ter ruste te begeven, en eenige hoofdstukken uit een' roman van WALTER SCOTT te lezen, ten einde mij van politiek en diplomatie eenigszins te ontspannen. Vaarwel dan, beste en gelukkige vriend! gij die vrij en onafhankelijk leeft, ver verwijderd van het hof en van hetgeen het treurigs oplevert!!

Zondag morgen. — Waartoe, zult gij zeggen, dien humoristischen en bijna zwartgalligen uitval van gisteren avond? Omdat men eindelijk, en ondanks alle beredeneerde kalmte en alle mogelijke gematigdheid, soms niet nalaten kan het geduld te verliezen en knorrig te worden; omdat men, wanneer men zich bevindt te midden van menschen, die zich niet alleen voeden met oude droombeelden en ijdelen waan (ik denk en hoop het ten minste), alsdan van plannen en verwachtingen hoort, die van de schandelijkste trouweloosheid getuigen, terwijl men datzelfde weêr aan anderen verwijt. Met één woord, waarde vriend! en ondanks de ondervinding der veertig laatste jaren, gaan wij weêr den verkeerden en heilloozen weg op, om coalitiën tegen *Frankrijk*, of laat ons liever zeggen, tegen de vrijheid en den vooruitgang der verlichting te beramen. Evenwel zullen deze vrijheid, deze verlichting, deze beschaving op den duur de overhand behouden, of, gelijk mij vóór drie-en-veertig jaren

Digitized by Google

een vriend zeide, die even zoo dacht als wij, of wel *oude wijven zullen eindelijk nog gelijk hebben.* Maar wat zijn er, in afwachting van deze zegepraal, die eenmaal moet plaats hebben, niet een aantal rampen te voorzien in deze voortdurende worsteling, tusschen het absolutisme en het zoogenaamd goddelijk regt, dat ondersteund wordt door een afschuwelijk machiavelisme, aan den eenen kant, en de ware beginselen, die het welzijn der menschheid bedoelen aan den anderen kant. Juist dat machiavelisme en die trouweloosheid aan de eene zijde welke ik vrees, dat helaas! door eene onbegrijpelijke schroomvalligheid en besluiteloosheid aan de andere zijde begunstigd worden, bedroeven mij en maken mij mismoedig. O, hoe zeer bedriegt men zich, wanneer men meent op den weg, welken men in Julij 1830 betreden heeft, te halverwege te kunnen blijven stilstaan! De linkerzijde is vrij wat meer consequent gebleven, en zou bijgevolg meer zekerheid hebben om te slagen dan de mannen van het *juste milieu!* Niet dat ik de buitensporigheden en de utopiën van de democratie wenschelijk acht, vooral voor een uitgestrekt land; maar ik vrees, en heb daarvoor mijne reden, dat het schoone en verleidelijke tafereel, geschetst, verklaard en beloofd in de laatste rede van uwen nieuwen president van den raad *), evenzeer onmogelijk is te verwezenlijken, en niet minder op droombeelden berust, ten minste wat de hoop betreft om den vrede te bewaren, door aan de wenschen, om niet te zeggen de eischen der vier mogendheden, toe te geven; want het schijnt waarheid te zijn, wat ik voor eenige dagen nog niet geloofde, dat er van de vijf, vier aan den éénen en maar één aan den anderen kant zijn, namelijk *Frankrijk.* Maar dat *Frankrijk* wordt (of kan althans) zoo

*) Casimir Perrier.

Digitized by Google

krachtig ondersteund worden door zijne inwendige en materiëele krachten, en door den in onze dagen zoo magtigen volksgeest, die in het grootste gedeelte van het overig *Europa* aan dien van dat rijk zoo naauw verwant is. Ik erken de buitenlandsche politiek van dit land niet te kunnen bevatten; ik zou aan de aanhangers van dit gematigd stelsel, om niet iets ergers te zeggen, wel willen vragen, of zij — na het verwaarloozen van de belangen van de edele zaak der Polen, van het zuchtend *Italië,* misschien ook wel van *België,* waarmeê men zich reeds vleit — nog geloof slaan aan goede trouw, om zich te verbeelden dat men *Frankrijk* dien zoo gewenschten en zeker boven den oorlog te verkiezen vrede, zoude vergunnen? Het is daarentegen meer dan waarschijnlijk, dat al die concessiën een vermoeden van zwakheid doen ontstaan, dat de aanmatigingen van de vijanden van dat schoone *Frankrijk* natuurlijk moet doen toenemen. Men zou daarop kunnen antwoorden: maar iedereen wil vrede en heeft er behoefte aan; men is overal bevreesd voor den oorlog. Ja, voor zes maanden was dat het geval; men verlangde toen naar vrede; men was toen bang voor oorlog; maar de zaken zijn sedert dien tijd zeer veel veranderd. Nu men van de eerste ontsteltenis is bekomen, den tijd gehad heeft om zich een weinig voor te bereiden, en min of meer bewijzen meent gehad te hebben van binnenlandsche verdeeldheid in *Frankrijk*, en van de weinige populariteit, die een oorlog zou wegdragen, welke door die regering begonnen werd (hierin bedriegt men zich, niet waar?) verlangt men naar oorlog, en komen de vorige droombeelden van coalitie allengs weder te voorschijn. Ik geloof, en kan er niet aan twijfelen, dat men er op den duur, even als voor negen-en-dertig jaren, de dupe van zoude zijn; maar in welken geheel verschillenden toestand zouden dan de za-

Digitized by Google

ken verkeeren, en met hoeveel meer zekerheid, zou men een' duurzaam gegronden vrede hebben kunnen behouden, indien het fransche gouvernement, gebruik makende van de geestdrift der eenen (hiertoe gaf de belgische revolutie zulk eene schoone gelegenheid) en van de vrees der anderen, de vereeniging met *België* aangenomen en zijne grenzen tot aan den *Rijn* uitgebreid had, waar het ondersteund zou geworden zijn door de bevolking dier provinciën, op welke het pruisische juk zoo zwaar drukt, en door alsdan gematigdheid, gepaard met wezenlijke kracht en magt, en vereenigd met den heerschenden geest, den vrede had aangeboden, dien het nu aannemen moet, voor zoo verre men dien wel vergunnen wil. Hoeveel bloed en rampen zouden er gespaard zijn geworden! want men zou zonder slag of stoot datgene verkregen hebben, hetwelk vroeg of laat nog stroomen bloeds zal kosten, om namelijk te geraken tot hetgeen de drang der omstandigheden eenmaal moet te weeg brengen; tenzij *quod Dii avertant*, *Frankrijk* overwonnen worde, de bondgenooten voor de derde maal *Parijs* binnentrekken, en het zoogenaamd goddelijk regt de zege behaalt op regtvaardigheid en billijkheid. Ziedaar mijne meening vriend, die ik hier volgaarne ter neêr schrijf, opdat ik zelf en anders gij, ten minste een onzer, later zal kunnen zien en oordeelen of ik mij bedrogen, en in hoe verre ik mij bedrogen heb. Ik laat nu alle andere gissingen, vrees en verwachtingen varen, om er bij te voegen hetgeen ik inderdaad geloof, dat de staatkundige strekking en de plannen van het heilig-verbond zijn; want dit verbond is nog in leven, en ofschoon zijn bestaan niet gegrond is op wederzijdsche toegenegenheid, en gesloten verdragen, maar veeleer, op stilzwijgende overeenstemming in gevoelens van haat en vrees, voor de revolutiën waartoe *Frankrijk* op nieuw het

Digitized by Google

sein gegeven heeft. Toen de absolute mogendheden, na den 30 Julij, meer of minder spoedig, maar toch schoorvoetend, de verandering van dynastie der nieuwe regering in den persoon van den koning der franschen, en bijgevolg, onmiddellijk of stilzwijgend althans, ook de beginselen, die LODEWIJK FILIPS op den troon gebragt hebben, erkenden, was dit reeds een begin van machiavelisme, en eene overeengekomen zaak der verscheidene kabinetten, met het doel, om eene andere rigting te volgen, dan die welke in 1791 en 92 zoo kwalijk gelukt was, en in de hoop, dat men de nieuwe orde van zaken niet met geweld zou zoeken te vernietigen, of omver te werpen; dat de inwendige oneenigheden tusschen de verschillende partijen, de belangen der met gezag bekleedde personen, de magt der Congregatie enz., deze afschuwelijke inbreuk op de goddelijke regten, zouden straffen en medewerken aan de langzame, maar zoo men meende zekere herstelling van het absolutisme in *Frankrijk,* welke herstelling alleen in staat was de oude regerende stamhuizen, omtrent hunne toekomst, gerust te stellen. Tot dusverre ging alles goed; maar nu komt de belgische omwenteling, die berekening in duigen storten; iedereen zag met verbazing, hoe besmettelijk die afschuwelijke beginselen van vrijheid.

. . . . . .

(Dit stuk is niet afgewerkt).

---

28 *Maart,* 1831. — Goddank, onze edele, dappere Polen houden nog stand. Geloof vrij, dat dit gelukkig is voor iedereen, zelfs voor diegenen, welke hen gestraft willen zien,

Digitized by Google

zoo als men zich durft uitdrukken; maar niet voor hunnen onderdrukker, in wiens eigen land, gelijk men mij verzekert, het niet zoo rustig is, als men wel zou denken.

Zaturdag, 8 *April,* 1831. — Reis naar *Amsterdam,* met het hof.

's Morgens ten negen ure *den Haag* verlaten; mooi weêr, aangename reis, herinneringen mijner jeugd, bevestiging in de meening, dat de loopbaan, welke ik heb betreden, noch met mijn smaak, noch met mijne goede of kwade hoedanigheden overeenkomt. Aankomst een weinig na twee uur, wandeling, toilet, eene goede plaats aan het diner, ver van de *furia* en van de *savante,* maar tusschen de twee aan wie ik de voorkeur geef, Mevr. VAN W..... en de gravin HENRIETTE. Daarna, naar den schouwburg, langdradig, maar interessant; er werd opgevoerd: *Il Crociato in Egitto,* in het hollandsch; niet kwaad, maar middelmatig gezongen; aangename maar eentoonige muzijk; dat zijn teregt confituren, gelijk mevrouw VAN ..... dit eens over de compositien van Rossini, aanmerkte. Maar het tooneel zullen wij daar laten, om nu eens te spreken van hetgeen er belangrijks voorviel: ik bedoel de ontvangst der familie, en de opmerkingen, die ik hieromtrent heb kunnen maken. Bij de eerste binnenkomst, toejuichingen, geschuifel van voeten, en zulk een oorverdoovend en ijselijk geschreeuw dat het, gelijk iemand aanmerkte, iets *woest* was. Wat mij aangaat, ik dacht (zonder vergelijkingen te willen maken, en honni soit qui mal y pense) aan de voorstelling van *la Muette,* die ik te *Brussel* verleden jaar, den 30en Julij bijwoonde.

Digitized by Google

Toen werd het stuk, dat opgevoerd werd, en bijzonder het tooneel, dat de markiezen het vermoorden van den spaanschen officier voorstelt, vier weken vóór dat de revolutie uitbrak, levendig toegejuicht. — Ik ga voort: gedurende een der tusschenbedrijven schreeuwde men: *Leve de prinses* van Oranje! hetgeen met tallooze toejuichingen beantwoord werd. Hoe verstandig en gelukkig zou het nu geweest zijn, wanneer het daarbij gebleven ware! Maar eensklaps hoort men iemand, die het waarschijnlijk wel goed meende, maar toch beter gedaan had het niet te doen, met eene stem, die al te duidelijk verraadde, dat geen hartstogt of geestdrift hem bezielde, uitroepen: *Leve de prins* van Oranje! Er volgen wel toejuichingen op, doch zeer flaauw en het was klaar, dat zij beleefdheidshalve aangeheven werden; maar wat nog erger is, hier en daar vernam men duidelijk bewijzen van afkeuring om er een einde aan te maken, en zelfs, gelijk men verzekert, hoewel ik het niet gehoord heb, gefluit!!! In den schouwburg werd mij verteld, dat men den koning 's morgens, vóór den aanvang der publieke audientie, in een' armstoel had zien zitten, zoo moreel als physiek in die mate ter neêrgeslagen en afgemat, dat de persoon, die hem in dien toestand aangetroffen heeft en *hoorde spreken,* er bijzonder door getroffen was, en dit als een slecht voorteeken beschouwde.

Het zou niet te verwonderen zijn, indien deze ongelukkige zoowel naar ziel als naar ligchaam lijdende was, na al hetgeen hij sedert maanden, voor een groot gedeelte, *door eigen schuld,* had moeten ondervinden. Men zou zeggen, dat het besef daarvan zijn verdriet nog vermeerderen moest. Ja, indien hij de maar al te waarachtige schuld van zijne misslagen gevoelde; maar niets daarvan: zijn onveranderlijke goede dunk van zich zelven, de volslagen blindheid waarin hij om-

Digitized by Google

trent eenige menschen, en den algemeen heerschenden geest des tijds verkeert, weêrhouden hem er berouw over te gevoelen. Ik geloof inderdaad, wanneer men hem het speelgoed weêr in handen gaf, hetwelk hij zich heeft laten ontnemen, dat wil zeggen, wanneer men hem weêr in denzelfden toestand plaatste, waarin hij zich een jaar vroeger bevond, dat hij dan weder eveneens zou handelen, als hij gehandeld heeft; of zoo dan ook al uiterlijk eenige wijziging gebragt werd in de wijze, waarop hij personen en zaken behandelt, met één woord, regeert, dit toch nooit uit overtuiging, maar slechts schijnbaar zijn zoude. De toestand van den prins VAN ORANJE is zeer netelig. De volksgeest is hier geheel tegen hem; dat weet ik uit eene goede bron, en hij weet het ook uit de rapporten der politie, welke, in verschillende wijken, alles naauwkeurig heeft gadegeslagen. — Men heeft het den vader doen weten. — Hoe ongelukkig is dat alles niet, en welke noodlottige gevolgen kunnen er niet uit voortspruiten? Daarbij komt nog de berooide toestand der geldmiddelen, die mij altijd de gevaarlijkste wonde toeschijnt, en de jammerlijkste gevolgen *kan* na zich slepen.

---

28 *April,* 1831. — Ik behoef u niet te zeggen, hoe verheugd ik ben over de overwinningen der dappere Polen. Wij hebben, voortdurend, gunstige berigten ontvangen en kunnen, hoop ik, rekenen op de volkomen zegepraal van hunne edele zaak. Want ook in de veronderstelling, dat de opstanden, die den troon des russischen autokraats bedreigen geene noodlottige gevolgen na zich zullen slepen, zal evenwel *Europa,* en zelfs *Frankrijk,* niettegenstaande de groote voorzigtigheid van zijn *juste-milieu*, dunkt mij, genoodzaakt worden, zich ten minste door middel van zijne diplomatie met deze belangrijke zaak te bemoeijen, en door

Digitized by Google

onderhandelingen te voltooijen, wat heldenmoed en ten laatste ook groote krijgskundige talenten, zoo wel begonnen en zoo ver gebragt hadden.

---

4 *Mei*, 1831. — Wat onze dappere vrienden, de edele Polen betreft, ik ben wel eenigszins ongerust over hen, maar twijfel echter niet aan de eindelijke zegepraal van hunne schoone en edele zaak. De oproerige bewegingen in *Lithauen* en in de *Ukraine*, moeten noodwendig, al zullen zij ook niet het aanzien eener omwenteling verkrijgen, den autocraat NIKOLAAS, toch levendige ongerustheid inboezemen, omdat zij de krijgsbewegingen van SABALKANSKI geweldig belemmeren. Tijd winnen, is in staatszaken van veel belang; daarbij noodzaakt eene houding als die der *Polen*, andere europesche mogendheden zelfs in haar eigen belang, alles in 't werk te stellen om dien brand uit te blusschen; — dat alles nu te zamen genomen, doet mij meer hoop dan vrees koesteren.

En, indien de dappere verdedigers van de nationaliteit van hun vaderland, voor het oogenblik ook al het onderspit moesten delven; indien door het grooter aantal zijner barbaarsche vijanden, het poolsche leger vernietigd en *Warschau* in de asch gelegd werd — dan zou er, zoo als de zaken thans staan, en na den krachtigen tegenstand, dien de Polen den russischen tyran hebben geboden, voor de vrienden van vrijheid en regtvaardigheid, een wel is waar droevige, maar niet weinig krachtige troostgrond overblijven; en die troost bestaat daarin, dat niet eenige partijgangers en een hoop zamenzweerders, gelijk men het in December 1.l. wilde doen voorkomen, maar eene geheele natie, die hare vrijheid en onafhankelijkheid wilde herwinnen, aan de zoo duur gekochte

Digitized by Google

zegepraal van stoffelijke magt en van dierlijk geweld, eenen langdurigen en eenparigen tegenstand geboden heeft. Het beginsel en de regten van een volk zullen nooit geheel kunnen worden uitgeroeid, en de banier van vrijheid en van nationaliteit, weêr ontrold en geplant worden bij de eerste gelegenheid de beste die de eeuwige regtvaardigheid vroeg of laat wel zal doen aanbreken, hetgeen niet het geval geweest zou zijn, indien ongelukkig het eerste plan van den aanval in Februarij gelukt was; met één woord, zoo als de zaken thans staan, schijnt het mij toe, dat indien het nog mogelijk is *Polen* te overwinnen, het echter niet meer als natie kan vernietigd worden; en dat zijn adelaar eenmaal weder zegepralend zich in de lucht verheffen zal.

De verdedigers des vaderlands kunnen misschien allen sneven; maar dat vaderland en hunne edele zaak zullen hen overleven en gered worden: zooveel edel bloed zal niet te vergeefs gestort zijn. Laat ons daarop vertrouwen! Laat onze hoop en ons geloof zijn, dat de edele beginselen eener verstandige en redelijke vrijheid, eindelijk en ten laatste zegevieren, en dáár zoo als overal, wortel zullen schieten waar de altijd voortgaande beschaving de menschen geschikt maakt, om den prijs dier heilrijke gaven te waardeeren. Dat *moet* gebeuren, want waartoe anders zooveel vooruitgang in alles? Ik herhaal het, een van beiden moet plaats hebben, of de zegepraal van het gezond verstand, of de ondergang der wereld *).

---

*) De heer VAN DER DUYN had altijd levendig deel genomen aan de rampen en ongelukken der Polen. Dit ziet men bij gelegenheid van de volgende oordeelvelling, die hij levert over een werk getiteld: *Histoire de l'anarchie de Pologne*, door den heer DE RULHIÈRES:

»Dit werk, zoo gewigtig wat den inhoud betreft, en door de belang-

Digitized by Google

17 *Mei*, 1831. — Hetzij uit nederigheid, hetzij uit meerdere verstandsontwikkeling, hetzij als gevolg mijner

---

»rijkheid van het onderwerp, dat op zoovele plaatsen met de algemeene »geschiedenis van *Europa*, gedurende de tweede helft der achttiende eeuw, »in aanraking komt, en dat ons boeit door den sierlijken en krachtigen »stijl waarin het geschreven is, schijnt mij toe, een der beste voorthreng»selen te zijn, die de fransche letterkunde sedert verscheidene jaren heeft »opgeleverd.

»Ik herinner mij hier met genoegen eenige artikelen, die mij in dit »uitmuntende werk getroffen en belang ingeboezemd hebben. Mij dunkt, »dat de schrijver er gelukkig in geslaagd is, het karakter en de onderschei»dene keumerken der russische en der poolsche natie te schilderen. Moed, »heldhaftigheid, vurige liefde voor vrijheid en onafhankelijkheid bij de »Polen, hoewel vermengd met ligtzinnigheid, onstandvastigheid en onge»bonden zeden, maken in de verhalen van den heer DE RULHIÈRES, een »sterk kontrast met de woestheid, de mengeling van barbaarschheid en »maatschappelijke verfijning, weelde, hoogmoed en slavernij der Russen. »Bij deze laatsten vooral bemerkt men de vreemde uitwerkselen van die »haastige beschaving, door PETER I opgedrongen aan barbaarsche en nog »half wilde volken, welke de kunsten en de weelde bedorven hebben, al»vorens hen waarlijk te verlichten. Wanneer men zelfs aanneemt dat de »pen des geschiedschrijvers, uit vooringenomenheid (altijd geheime, want »zij wordt niet dadelijk opgemerkt, en heeft al den schijn van onpartij»digheid) tegen de Russen, den Polen gunstig is, dan kan men toch »niet anders, dan de barbaarsche en tevens trouwelooze handelwijze van »de eerstgenoemden tegenover de Polen, verachtelijk noemen, en het k »vendigst belang stellen in het lot van dezen, ofschoon zij op verre na »niet onberispelijk zijn, en hunne rampen altijd de bijna onvermijdelijke »gevolgen waren van hunne eigen schuld, en bijzonder, geloof ik, van »het onbestaanbare hunner constitutie en hunner zeden, met den staat- en »zedekundigen toestand van het hedendaagsch *Europa*.

»De laagste, verachtelijkste en hatelijkste der talrijke handelende perso»nen op dit tooneel van wanorde en van verwarring, wiens gedrag meer »verachting inboezemt dan de wreedheden en den dwazen trots van een »REPNIN, dan de trouwelooze list van eene KATHARINA, en eenen FREDERIK II

Digitized by Google

wijsgeerige studiën — weinige menschen zijn meer toegevend dan ik, op het terrein van verschil in meening; hoewel ik vol-

---

»afschrik verwekken, — die man is.... de laatste koning van *Polen*, die »PONIATOWSKI, zoo teregt STANISLAS-AUGUSTULE genoemd.

»Wat mij het meest leerrijk is voorgekomen, is het in sierlijken stijl »geschreven verhaal van de russische expeditie naar *Moreë*, met hare on»middellijke gevolgen; vervolgens de bijzonderheden over *Turkije* deszelfs »regering en legers, en over de Tartaren van de *Krim*. Het werk is »overal vermengd met zeer juiste aanmerkingen en zeer treffende staatkun»dige lessen. Ik zou er nog bij kunnen voegen, dat men met zooveel te »meer genoegen in den heer DE R. die liefde voor vrijheid en afkeer tegen »het gezag, welke ieder oogenblik in zijn werk doorstraalt, opmerkt, »daar men weet dat hij, tot die klasse van fransche letterkundigen der »achttiende eeuw behoort, welke thans »filosofen" genoemd worden en vol»strekt niet in de inzigten, verwachtingen en zegepraal van hen, die in »*Frankrijk* den troon omvergeworpen hebben, gedeeld heeft. De heer »DE R. stierf in Januarij, 1791, na zijne afkeuring te kennen gegeven »te hebben over de maatregelen, welke toen door de hoofden der revolutie »genomen werden. Het schijnt zelfs, dat de staatkundige gebeurtenissen »sedert 1789, bijgedragen hebben om zijn leven te verkorten, nog vóór »dat zijn werk was voltooid.

»Na alvorens aan den schrijver van de regeringloosheid der Polen eene »regtmatige hulde van bewondering gebragt te hebben, wil ik in weinige »woorden den indruk schetsen, dien het lezen van dit werk op mij te »weeg gebragt heeft. Vooreerst, aandoening en medelijden, veroorzaakt »door de vele rampen en ongelukken dier ongelukkige Polen, en de on»gehoorde wreedheden, waarmede zij zijn behandeld geworden op een tijd»stip, dat aan het onze zoo nabij is, te midden van eene eeuw van bescha»ving en veredeling, en door troepen van de *grootmoedige* en *wijsgeerige* »KATHARINA II. Het is de indruk van medelijden met de verdrukten, en van »afschuw voor de verdrukkers die, den tijd en de omstandigheden in aan»merking genomen, nog buitensporiger zijn geweest dan de fransche revo»lutionnairen: en dat zegt veel.

»Wanneer men even als ik over staatkundige omwentelingen denkt, en »over de troonen, die in den laatsten tijd wederregtelijk in bezit genomen zijn,

Digitized by Google

strekt niet kan verdragen, dat men in het geheel geene beginselen aankleeft ten opzigte van de gewigtige gebeurtenissen, die onder onze oogen voorvallen, en nog minder, dat men niet oordeelt en handelt, volgens die eenmaal aangenomen beginselen. En echter bemerk ik, dat dit gebrek, vooral het laatste, hoe langer hoe meer algemeen wordt. Men kan dit verschijnsel slechts op ééne wijze verklaren: door namelijk aan te nemen, gelijk ook maar al te waarschijnlijk het geval is, dat zwakheid van karakter en gebrek aan stoffelijke welvaart en onafhankelijkheid, de meeste menschen in hunne zienswijze van politieke beschouwingen, datgene doet miskennen wat ondervinding en gezond oordeel, ons schijnen te voorspellen.

Reeds jaren lang en zelfs in ons *land van mollen*, want daarmede zijn wij eerder te vergelijken dan met *kikvorschen*, rangschikte zich het beschaafde en wetenschappelijk gedeelte der bevolking, onder hetgeen men 50 jaar vroeger

»zonder daarom door partijgeest verblind te wezen, dan is het smartelijk, »wanneer men de oude gouvernementen en wettige souvereinen (KATHA»RINA II was dit niet) zóó ziet handelen, als verscheidene hunner kor»ten tijd vóór hunnen val, en vóór de rampen die *Europa* getroffen »hebben, gehandeld hebben; wanneer men hen die ongelukken en omver»werpingen, waarvan wij getuigen zijn, ziet verhaasten, de een door »schreeuwende onregtvaardigheden, de andere door niet minder schuldige »zwakheid, waardoor zij de bewerkers zijn van hun eigen ongeluk. Is het »niet treurig, genoodzaakt te worden af te keuren, hetgeen zoo noodwendig »op achting moet gegrond zijn? Is het niet hard, te moeten beken»nen dat de nieuwe orde van zaken, op zoovele onregtvaardigheden gegrond, »de bron van zooveel onheil en van een zoo algemeen en vernederend despo»tisme — dat die nieuwe orde van zaken, zeg ik, een onvermijdelijk gevolg »schijnt te wezen van het zedelijk verval van het oude stelsel, en van de »tallooze misslagen van diegenen, die er zooveel belang bij hadden daar»van de steunpilaren of de herstellers te zijn?"

(Februarij 1808. — *Uittreksel uit het Dagboek van den heer* VAN DER DUYN.)

Digitized by Google

oppositie konde noemen: bij voorbeeld, in de weinig beteekenende onlusten, (die op zijn hoogst genomen proeven van eene omwenteling kunnen heeten), welke de Republiek van 1781 tot 1788 beroerden, werden mannen van talent en kundigheden, op weinige uitzonderingen na, uitsluitend in de zoogenaamde *patriottische* partij gevonden; terwijl, met uitzondering van eenige personen aan het hof des stadhouders, die eerder geestig en met wereldkennis bedeeld waren, dan bekwaamheid in staatszaken aan den dag legden, en van eenige eerzuchtige intriganten, de overige aanhangers der oude orde van zaken weinig of niets te beteekenen hadden. Ik herinner mij nog, dat mijn vader mij verhaalde, dat, toen het hof zich in 1785 op het Loo bevond, alles wat maar stadhoudergezind was, dagelijks in menigte daarheen stroomde. Mevrouw VAN DANKELMANN, gouvernante van mevrouw de prinses *van Oranje,* eene zeer verstandige vrouw, zeide dan dikwerf tot mijn vader, wanneer zij iemand bejegende, die weinig beteekende en zeer dom was: »Zie eens, mijn waarde baron, die behoort zeker tot de onzen."

---

28 *Mei,* 1831. — Moest ik dan al het licht, dat ik heb zien schijnen, noodig hebben, om mij den *homuncule* in al zijne nietigheid te doen kennen, in betrekking tot zijn verstand, zijn oordeel, zijne bekendheid met de tijden en zijn' eigen toestand? Voorzeker neen, maar niettemin is het ook waar, dat, na het gesprek van heden na het middagmaal, tusschen hem, den prins DE GAVRE, den ouden D'IVOY en mij gevoerd, mijn verdere twijfel over de toekomst van het *Huis van Oranje* en van ons land, ten eenenmale opgelost is. — Neen, dat kan onmogelijk op deze wijs voortgaan, een man, zoo onbekwaam, zoo bekrompen van inzigten, zoo harts-

Digitized by Google

togtelijk en zwak tevens als hij is, kan onmogelijk op den duur anderen regeren, en in onze dagen en in de tegenwoordige omstandigheden, het roer van den staat in handen houden; om slechts twee gezegden aan te halen, uit een aantal beweringen zonder bewijs daarheen geworpen, gelooft hij dat de omwenteling en het verlies van *België*, afhankelijk waren van de meer of minder krachtige houding en het voorzigtige gedrag der brusselsche overheden, op den 24 en 25 Augustus; en ten spijt van deze overtuiging heeft hij diegenen, welke hij dus voor het meest schuldig moet houden, niet eens durven laten veroordeelen. Die man durft zeggen, dat hij zich over de openbare meening niet bekreunt, en vindt, dat het niet de moeite waard is, haar voor te lichten. Zulk een mensch is niet alleen onwaardig aan het hoofd eener natie geplaatst te zijn, maar kan daar ook niet blijven. Alleen de loop der gebeurtenissen, bijgevolg de tijd en de drang der omstandigheden, moeten en zullen hem omverwerpen: Van heden af, is mijne meening daarover bepaald, en het verheugt mij, die meening thans te mogen uiten, opdat, indien de dood, hetgeen zeer mogelijk en zelfs waarschijnlijk is, mij vóór de ontknooping der gebeurtenissen wegrukte, mijn vriend GROVESTINS en mijne zonen zouden kunnen zien, of ik mij bedrogen heb.

---

31 *Mei*, 1831. — Weer een ander gesprek, vredelievender, maar daarom juist des te meer verontrustend. — Men wil, men kan niets begrijpen; *het zijn wereldsche zaken die zich wel zullen schikken*, is altoos en eeuwig het schandelijke antwoord! — Men heeft zich het verschrikkelijk woord van bankroet durven laten ontvallen, zonder er vrees of schaamte voor te laten blijken. Er zit, in een woord, zoo

Digitized by Google

weinig oordeel in dat ongelukkig hoofd dat hij, ofschoon hij van het onvolledige in de tegenwoordige constitutie overtuigd is, betrekkelijk de magt en zamenstelling der tweede kamer, en er zich luide over beklaagt, niettemin met de stijfhoofdigheid van een kind, er hardnekkig in blijft volharden, daaraan uit eigen beweging niets te veranderen; men wil derhalve den loop der gebeurtenissen afwachten, welke, dit schijnt mij hoe langer hoe meer onvermijdelijk toe, eene andere orde van zaken zal in het leven roepen en het eenige middel is, om de onafhankelijkheid van het land te redden.

Dingsdag, 7 Junij, 1831. — Ik haast mij, waarde vriend! u eene anecdote mede te deelen, die ik zoo even vernomen heb, en die u misschien belangrijk genoeg zal voorkomen, om ze op de eene of andere bladzijde van onze herinneringen een plaatsje te gunnen:

Op het diner ten hove, onder het gebruik der koffij, sprak men over de begravenis van den abt GRÉGOIRE, die dezer dagen te *Parijs* op gezag der overheid heeft plaats gehad; over de ontevredenheid daarover onder de fransche geestelijkheid, en over den brief, welken de heer DE POTTER (die naar mijn inzien hierin aan zijne beginselen getrouw blijft) betrekkelijk die zaak in het dagblad *l'Avenir* heeft doen plaatsen; men opperde, met één woord, de vraag, of vrijheid van godsdienst niet aan de geloovigen en hunne herders het regt gaf, om diegenen uit te sluiten, welke volgens de wetten en voorschriften hunner godsdienst, te kennen geven dat zij er niet toe behooren? — De koning aarzelde: maar terwijl de prins DE GAVRE, de zaak eener volstrekte godsdienstvrijheid en bij gevolg de hiërarchie, den eerbied voor het kanonieke der roomsche kerk in een ultra zin bepleitte, en hier-

Digitized by Google

mede vooral de regering van LODEWIJK FILIPS wilde laken — liet WILLEM I, met eene hem vreemde naïviteit zich waarlijk ontvallen; »Maar mij dunkt dat eene dergelijke zaak ook bij ons heeft plaats gegrepen: ik herinner mij eene ter aardebestelling te *Brugge*, door de burgerlijke overheid, tegen den wil, en ondanks de weigering der geestelijkheid, bewerkstelligd!!!" — Ja, Sire! laat de edele kolonel, vice-opper-stalmeester, er dadelijk op volgen, dat is waar, het was de heer VERANNEMAN, broeder van den burgemeester van dien naam. Deze heeft het mij zelf verteld: hij vergezelde het lijk, en gebood het op het kerkhof te begraven; de priesters weigerden het, omdat hij hen afgewezen had, toen zij hem op zijn sterfbed de heilige sacramenten wilden toedienen!" Na dit verhaal, hield de prins groot-maarschalk op met spreken; er heerschte eene diepe stilte: maar eene stilte, welke zeide: ik zwijg, maar denk des te meer: *ab uno disce omnes*. — Men heeft dergelijke onvoorzigtigheden begaan, en nog verwondert men zich over de belgische omwenteling!

Overdenkingen bij gelegenheid der vijandelijkheden van den Koning der Nederlanden, in 1831.

6 *Augustus* 1831. — Ik maak gebruik van het eerste oogenblik, waarop ik op nieuw de pen kan opnemen, om mijne gedachten en bange verwachtingen (mogen het geene voorspellingen zijn) ter neêr te schrijven, welke de toestand onzer publieke aangelegenheden vooral van mijn ongelukkig vaderland, mij inboezemt.

Het lot er van staat op het spel: de meest onverwachte onderneming, de grootste onvoorzigtigheid of liever dwaasheid heeft

Digitized by Google

aan alle misslagen, die gedurende vijftien jaren door eene beginsellooze regering begaan zijn, de kroon opgezet. De oorlogsverklaring aan *België* niet alleen, maar om zoo te zeggen aan geheel *Europa*, en wat nog erger is, aan den heerschenden geest en aan de beginselen der XIXe eeuw, heeft de oude Republiek, het zoogenaamd constitutioneel koningrijk *der Nederlanden,* en het bestaan van zijn stamhuis, zijn val zeer nabij gebragt; zonder zelfs den troost te hebben, hoe dwaas en nietig ook voor eene natie, zich te troosten met de fraaije woorden: *overwinnen of sterven.* Want, wanneer men ook al aanneemt, dat het hoofd van een volk, het regt en de vrijheid heeft, dergelijke kans voor een geheel volk te wagen, dan waren de zaken toch nog niet zoo tot het uiterste gedreven, dat dit noodzakelijk was; zooveel te minder, daar men reeds afgeweken was van het eenige consequente beginsel, dat deze vijandelijkheden zoo niet verstandig, dan toch op gegronde redenen steunden, en in zeker opzigt beantwoordden aan het doel dat beöogd werd: namelijk de herstelling van het voormalig bestuur der *Nederlanden* in *België.* Daar men nu te kennen geeft geene veroveringen te beöogen, maar integendeel de scheiding der beide landen te willen bewerkstelligen, op meer billijke voorwaarden (wie zal daarover oordeelen?) voor het oude *Holland,* zoo volgt daaruit, dat het alleen te doen is om meerdere of mindere uitbreiding der grenzen, of om eenige millioenen meer of minder in het aandeel der schuld te hebben, dat men zich prijs geeft aan het gevaar, om geheel *Europa* in vuur en vlam te zetten, de onafhankelijkheid van dit land in de waagschaal te stellen, zonder te denken aan het bloed dat vergoten zal worden, en aan de vijandschap, die daaruit zal ontstaan!!

Zie hier eene beschouwing der kansen in voor- en tegenspoed zonder iets te willen of te durven voorspellen:

Digitized by Google

1o. Het is niet onmogelijk, dat de verrassing, waarin zich onze naburen en hunne troepen zullen bevinden, onder een bewind dat nog geheel nieuw, zeer onvolledig en onvolmaakt is, aan de hollandsche troepen voordeel, en in de eerste dagen zelfs gewigtige voordeelen zal opleveren *). Maar daarna zullen zij de terugwerking ondervinden en op hunne hoede moeten zijn, wanneer de vijand op zijne beurt, aanvallender wijze zal handelen, tegen onze weinig geoefende troepen en onze schutterijen, die uit jeugdige vrijwilligers bestaan, aangevoerd door weinig ervaren officieren. Eene vereeniging van alle partijen, het te wapen roepen eener krijgszuchtige natie, bezield met het hartstogtelijke van een' nationalen haat, en met de geestdrift voor vrijheid en godsdienst, zoude zeer te duchten zijn.

Uit dit oogpunt beschouwd, komt het mij bijna onmogelijk voor, dat de behaalde voordeelen, zelfs de meest belangrijke

---

*) Deze voordeelen gingen in de eerste dagen alle verwachting te boven, ten gevolge van de buitengewone lafhartigheid der belgische troepen, die bij de eerste verschijning van het hollandsche leger de vlugt namen: die vlugt was algemeen. Een ooggetuige (een parijsch vrijwilliger) heeft mij verzekerd, dat de belgische soldaten de riemen, waarmede de paarden voor de kanonnen en caissons gespannen waren, afsneden, om zooveel te eerder te kunnen vlugten. Het hollandsche leger kwam, de vlugtelingen op de hielen voor zich uitdrijvende, tot op twee uren afstands van *Brussel*.

De graaf ZALUSKI die zich op dat oogenblik te *Brussel* bevond, als agent van het poolsch revolutionnair bewind, was getuige van de nederlaag, en heeft mij verzekerd dat, indien het fransche leger niet met geforceerde marschen was komen opdagen, niets den Hollanders verhinderd zoude hebben zich van *Brussel* meester te maken. Alleen koning LEOPOLD bleef in deze algemeene vlugt bedaard en koelbloedig.

[*Noot van den heer* VAN GROVESTINS.]

Digitized by Google

overwinning in de eerste dagen beslissend zijn kan; en vervolgens, al ware dit ook het geval, al zou ook de militaire magt van het Noorden geheel *België* veroveren, zou het dan nog wel met der daad onderworpen zijn? En nu de groote zaak, wat zullen *Frankrijk* en *Engeland* doen en zeggen? Eerstgenoemde, hoewel weinig ingenomen met LEOPOLD, zal de Belgen niet aan hun lot overlaten, welke koning LODEWIJK FILIPS de vrienden van *Frankrijk* noemt, noch hunne revolutie, eene zuster van die van Julij 1830. En indien deze regering al machiavellistisch genoeg zou kunnen zijn, om in de herstelling der Nassauers te bewilligen, dan toch zou het fransche volk zulks niet toelaten. Wat *Engeland* aangaat, — dat in een geliefkoosd plan gelukkig geslaagd is, en zonder zijne eer op het spel te zetten, den nieuwen koning der Belgen niet aan zijn lot kan overlaten — hoe kan men van gevoelen zijn, dat het diens verdrijving met onverschillige oogen zoude aanzien? Waarop grondt zich dan de hoop van het wèlslagen en het voordeel, verbonden aan een stap, zoo onvoorzigtig en vermetel als ooit door een bewind is ondernomen geworden? Misschien rekent men op de zwakheid en besluiteloosheid, waarvan de londensche conferentie, — zoo teregt een *congrès au petit pied* genoemd — zooveel bewijzen gegeven heeft; en daarop, dat zij, doordien de Belgen ter neêr geslagen zijn en zich zwakker betoonen dan zij gemeend hadden, naar den kant van den sterksten zouden overhellen, om die proeve van revolutie met meer nadruk dan men vroeger voornemens was, te verstikken. Maar ook dat zou, gelijk ik zoo even van *Frankrijk* en *Engeland* deed opmerken, nooit de eenparige bedoeling zijn van de vijf mogendheden, en zou slechts tot erger gevolgen leiden, onderlinge verdeeldheid te weeg brengen, ten gevolge waarvan een algemeene oorlog ont-

Digitized by Google

staan zou, waarbij wij, onvoorzigtigen die wij zijn, ons zeker niet beter zouden bevinden.

Ik zwijg over zijn toorn en de zelfvoldoening zijne wraak te kunnen bevredigen. Alles te zamen genomen, zie ik er geen' anderen uitweg op, dan een spoedig staken van de vijandelijkheden, door krachtige tusschenkomst van *Engeland*, voor-al een *quos ego,* dat ons spoedig in onze schulp doet kruipen: of wel, eene nederlaag onzer troepen, die men al te onvoorzigtig bloot gesteld heeft, en eene spoedige en verschrikkelijke reactie der belgische omwenteling; of *Frankrijk* op onze grenzen; of wel ten laatste een europeschen oorlog, waarvan de uitslag en de toekomstige onzekere gevolgen niet te berekenen zijn, en welks ontknooping zeker nog ver af is.

---

13 *Augustus,* 1831. — Oordeel van onzen grooten staatsburger *), over de vijandelijkheden van den 4en Augustus.

Vooreerst, na een bedaard onderzoek, vindt hij ze onvoorzigtig, vermetel zelfs. Hij geeft toe, dat men veel gewaagd heeft en zou dus, het besluit dat men genomen heeft, niet volstrekt durven verwerpen, en dat is reeds veel van hem, die het hoofd van den staat en diens werktuigen, in het geheel niet genegen is, of zijne handelwijze bewondert. Ik zal echter deze dubbelzinnige oordeelvelling, in een zoo oordeelkundig en gewoonlijk zoo helder brein hierdoor verklaren: dat de graaf VAN HOGENDORP, wiens verbeeldingskracht even levendig, als zijne zielskracht groot is, wel van iets gewaagds houdt, en al ligtelijk gebragt wordt tot goedkeuring van hetgeen naar iets grootsch, naar iets ridderlijks zweemt; dit aangaande de onderneming.

---

*) Den graaf GIJSBERT KAREL VAN HOGENDORP.

Digitized by Google

Nu het welslagen van zulk eene gewaagde onderneming (uit een militair oogpunt beschouwd) de verwachting van hen, die ze hebben durven ondernemen, verre overtroffen heeft, is de heer VAN HOGENDORP van meening, dat niet alleen het nationaal karaker hierdoor in de oogen van gansch *Europa* zal rijzen, maar ook dat de staatkundige verhouding er zoodanig door verbeterd is, dat hij er niet aan twijfelt, of men zal, ondanks de afkeuring die eenige mogendheden er aan zouden kunnen hechten, bij het treffen van het eind-tractaat, waarover onder toezigt van de zwakke londensche conferentie moet onderhandeld worden, betere voorwaarden verkrijgen. Dat zal men moeten afwachten.

Wat mij betreft, ik zou daarover niet zoo gerust zijn: omdat men hierin vooral het *respice finem* moet in het oog houden, en zijn oordeel opschorten. Ook vrees ik — ondanks dezen *coup de théâtre*, die beslissend had kunnen zijn, indien onze naburen werkelijk geweest waren, wat zij voorgeven — dat wij de ontknooping van ons drama nog niet nabij zijn.

Mijn gesprek met den heer VAN HOGENDORP liep verder over de wijze waarop zich ons leger had gedragen, en over de verdiensten en gebreken van ons volk; bij die gelegenheid sprak hij deze merkwaardige woorden: »Het is een »braaf, grootmoedig, weldadig, vooral kalm en geduldig, »maar tevens onverstandig en weinig vooruitgaand volk: »in één woord, mijn vriend! het hart is goed en edel, maar »het hoofd deugt niet."

Quos Ego van de Londensche Conferentie.

Het *quos ego* is dus uitgesproken door de conferentie (die

Digitized by Google

zich eindelijk eens minder zwak en besluiteloos getoond heeft, dan in hare vroegere handelingen) en ten uitvoer gebragt door een fransch leger. Het onze moet op dit oogenblik den terugtogt aangenomen hebben om weêr onze grenzen te bereiken. Maar zal, onafhankelijk van de vraag, die hier beslist dient te worden, die terugtogt geheel en volledig wezen; zal men *te goeder trouw* te werk gaan, of zal men weder door draaijerijen en advokaten-listen, waarmede wij zoo gewoon zijn om te gaan, den franschen een voorwendsel aan de hand geven (dat zij zeker zeer gaarne zullen aangrijpen) om met de vervulling van hunne belofte, van namelijk te zullen terug trekken zoodra ons leger de grenzen weêr zal bereikt hebben, te dralen, of die belofte in het geheel niet na te komen? Wanneer men nu eens vaststelt, dat beide legers terug trekken, in welke houding zullen dan voortaan *België* en *Holland* tegenover elkander staan? Zullen wij onze vorige stellingen, onze legerkampen en onze kantonnementen in *Noord-Brabant,* weêr betrekken, en voortgaan ons zelven ten gronde te rigten, door het onderhouden van een leger, oneindig sterker dan onze finantieële middelen en onze bevolking het toelaten? Zal men, aan den anderen kant, het half overwonnen, geheel van troepen en verdedigingsmiddelen ontbloote *België,* blootstellen aan de eerste oorlogszuchtige opwelling de beste, welke in den zin mogt komen van onzen koning, wiens troepen thans veel hebben van een troep jagthonden, die met bebloeden muil, na eene plotseling gestoorde jagt, niets vuriger begeeren, dan zich weêr op de prooi te mogen werpen, die hun ontsnapt is? Neen, dat kan niet zijn; de vijf mogendheden, moeten, indien zij zich zelven gelijk willen blijven, de wezenlijke onafhankelijkheid van *België* beschermen, den vrede bewaren, en eischen, dat de ontruiming van *België* door het fransche leger, eene even-

Digitized by Google

redige ontwapening van onzen kant ten gevolge hebbe. In dat geval zal men te kampen hebben met haat en nationalen trots, welke het hoogste toppunt bereikt heeft, door de onloochenbaar behaalde overwinningen, die ongetwijfeld, voor de militaire eer van dit land, van wezenlijk voordeel zijn.

Maar hoevele moeijelijk op te lossen vraagstukken, en hoevele bezwaren, heeft dit zonderling wapenspel van koning WILLEM niet veroorzaakt? Zou dat alleen niet bewijzen, dat, al ware de eind-uitslag voordeeliger, dan men vermoedt, de koning echter altijd, niet alleen eene groote onvoorzigtigheid begaan, maar daarbij tegenover geheel *Europa,* eene groote verantwoordelijkheid op zich geladen heeft? Want niets minder dan een algemeene oorlog kon en kan nog helaas, het gevolg zijn, van den stap dien hij gewaagd heeft. Een wanhopig besluit, overwinnen of sterven, om met FRANS I te kunnen zeggen: *alles is verloren uitgenomen de eer,* kan wel door een enkel persoon genomen worden, maar het valt te betwijfelen, of het hoofd van eene natie, het bestaan en de zelfstandigheid dier natie, zoo maar op het spel mag zetten en van een steenworp doen afhangen. En nu vragen wij, hoeveel slechte kansen waagt hij tegen ten hoogste twee goede? namelijk: het beproeven, om de conferentie vrees in te boezemen, d. i. haar uit vrees voor een algemeenen oorlog te dwingen op betere voorwaarden de scheiding der beide staten te verwezenlijken, en ten andere voldoening te verschaffen aan de gekrenkte militaire eer van het leger en de natie.

De kansen die daar tegenoverstaan, zijn:

1°. De mogelijkheid van dit laatste niet te zullen verkrijgen, daar de desorganisatie en de weinige militaire energie der Belgen niet voorzien konden worden.

Digitized by Google

2°. Hetgeen wij zien gebeuren, en waarvan de gevolgen nog onberekenbaar zijn:

Het voorwendsel, dat men den Franschen aan de hand gedaan heeft, om in *België* post te vatten met een gedeelte van hun leger, waarvoor de Engelschen aan koning WILLEM ongetwijfeld zeer verpligt zijn. In het voorbijgaan zij aangemerkt, dat het vreemd en onbeschaamd van den minister van buitenlandsche zaken is, in zijne officiëele mededeeling aan de zoogenaamde volksvertegenwoordiging te durven zeggen, dat onder alle mogelijke te voorziene kansen, die van den intogt der Franschen in *België,* de minst waarschijnlijke is, terwijl dit juist door ieder verstandig denkend mensch, als bijna zeker moest beschouwd worden.

3°. Een algemeene oorlog;

Indien deze eens het gevolg ware van onze dwaze onderneming, zou dan niet eene groote verantwoordelijkheid gerust hebben op een zoo godsdienstig vorst als koning WILLEM? Het ontstaan van een' algemeenen krijg om eene zoo nietige zaak, als de regeling der grensscheiding en het verdeelen van een schuldenlast tusschen twee staten, zoo klein in betrekking tot de andere mogendheden!

4°. De gevolgen eener overwinning, behaald door diegenen welke men ging bestrijden, met nieuw aangeworven en nog weinig geoefende troepen en schutterijen, die door den minsten tegenspoed ontmoedigd zouden geworden zijn, in dezelfde mate als de zege, in ieder geval nog onzeker, hunnen moed heeft doen stijgen.

Eindelijk het geval, dat eene meer krachtdadige afkeuring van de zijde van *Engeland,* het britsch gouvernement hadde aangespoord, onze havens door eene vloot te blokkeren, de ons nog overgebleven koloniën, door eene andere vloot te doen bemagtigen, en zoo onzen han-

Digitized by Google

del geheel ten gronde te rigten. Men heeft dus verscheidene ongunstige en zeer mogelijke kansen gewaagd, om eenigen krijgsroem in te oogsten, waarbij men nog eene niet zeer loyale verrassing heeft te baat genomen, gelijk wij nader zullen zien; want het voordeel, namelijk om invloed op de conferentie uit te oefenen, ter verkrijging van betere voorwaarden, is nog zeer wisselvallig en men zal het gevolg van dit alles nog moeten ondervinden. En toch, al was dit resultaat ook gunstig, dan blijft de genomen maatregel nog altijd een vermetel waagstuk; want indien behaald voordeel, vooral op staatkundig terrein, vele onvoorzigtigheden door de vingers doet zien, daarom regtvaardigt het ze nog niet altijd.

Maar volgens mijne, zoo ik meen, grondige kennis van den *man,* heeft men de aangename voldoening gesmaakt, den mededinger LEOPOLD, in ongelegenheid te brengen; men heeft hem er, om zoo te zeggen, voor gestraft, dat hij op den troon is gaan zitten, welks verlies men zoo betreurt, en zooveel te meer, daar het onmogelijk is, dat men nu en dan ten minste, niet zou gevoelen, dat men dien door eigen schuld verloren heeft; in een woord: *Dolce è la vendetta.*

Een voordeel heeft de vermetele maatregel, waarmede we ons bezig houden, opgeleverd, en dit moet men, om regtvaardig te zijn, niet uit het oog verliezen, namelijk: de prins *van Oranje* is in de volksgunst hersteld; maar dit voordeel gaat alleen zijn Huis aan.

Ziedaar de beschouwing van het gevaarlijke en ongelegene van den maatregel. Wij zullen thans de uitvoering bespreken en de wijze waarop hij ondernomen werd.

Uit een militair oogpunt beschouwd, wil ik gaarne toestemmen, dat die uitvoering meesterlijk is, en vooral de laatste groote beweging, waardoor *Leuven* in onze magt gevallen is, nadat het tusschen twee vuren gebragt was ge-

Digitized by Google

worden; een heerlijk krijgskundig feit, dat een nieuw bewijs oplevert van het krijgskundig genie van onzen vermoedelijken troonopvolger. Maar heeft de verrassing des vijands, ook niet een groot aandeel in de overwinningen, die men zoo schielijk behaald heeft? En is die verrassing, die aanval, zonder eenige waarschuwing (want men moet in het oog houden, dat onze troepen, toen generaal CHASSÉ den wapenstilstand opzegde, reeds op marsch waren) wel geheel *fair play?*

Men moet nog opmerken, dat de prins *van Oranje* den 12en niet onbekend kon zijn met den aantogt van het fransche leger, daar hij reeds bevel van den koning ontvangen had om terug te trekken, ingeval het gezegde leger zou aanrukken *), zoodat hij ten minste toen, de zedelijke overtuiging hebben moest, dat die troepen de belgische grenzen reeds overgetrokken waren. Door dienzelfden dag nog de Belgen aan te tasten, en den strijd te wagen, heeft hij diegenen, die in deze schermutseling gesneuveld zijn, nutteloos opgeofferd, en schijnt hierin WILLEM III nagevolgd te hebben, dien de geschiedenis beschuldigt, slag te hebben gele-

---

*) Toen de prins *van Oranje* eens over de gebeurtenissen van 1831 en den tiendaagschen veldtogt sprak, en *iemand* de aanmerking maakte, dat men òf te veel òf te weinig gedaan had, door tot voorbij *Leuven* zijnde, terug te trekken, zeide hij mij dat hij, indien hij letterlijk de bevelen zijns vaders opvolgd had, dien aanval op *Leuven* niet zou ondernomen hebben, daar hij reeds het bevel bij zich had om terug te trekken, hetgeen hij aan niemand dan aan zijn broeder, prins FREDERIK, toevertrouwd had; maar dat hij het uitstel van de naleving dier bevelen gewaagd had, omdat hij, naar zijne berekening, het fransche leger nog niet kon ontmoeten. De aankomst van Sir ROB. ADAIR c. s. zou overigens aan alle gevechten een einde gemaakt hebben.

(*Herinneringen van den heer* VAN DER CAPELLEN.)

Digitized by Google

verd met de tijding van den vrede van *Nijmegen* in den zak *).

Maar kan men de jezuïten-listen, waarmede onze gezanten, ongetwijfeld op hooger bevel, tegenover de conferentie, en de heer VAN ZUYLEN in het bijzonder †) tegenover Lord PALMERSTON, gehandeld hebben, geheel en al regtvaardigen? Ik geloof het niet.

Het *Journal de la Haye,* een slaafsch dagblad, zegt in zijn nommer van 15 Augustus op hoogen toon: »de heer »VAN ZUYLEN VAN NYEVELDT heeft aan Lord PALMERS»TON gezegd: »wij (Hollanders) zijn in oorlog met prins »LEOPOLD." Daarna roept de dagbladschrijver uit: »Zie»daar een gezegde zoo duidelijk en stellig, dat men zich »onmogelijk duidelijker kan uitdrukken, en wij kunnen niet »begrijpen, hoe lord PALMERSTON die woorden in de meer »enge beteekenis van *zedelijken strijd* heeft kunnen opvat»ten." De redacteur duide het mij niet ten kwade; maar ik zou altijd meenen dat de zinsnede duidelijker en stelliger geweest ware, indien de heer VAN ZUYLEN gezegd had: »De koning der *Nederlanden* heeft aan zijne troepen bevel

*) Men heeft mij zoo even verzekerd, en ik heb reden om het voor waar te houden, dat het doel van den aanval van den 12en, waarvan ik gesproken heb, niets anders was, dan de hoop en de vurige begeerte om den ijdelen roem te hebben van *Brussel* te naderen, misschien wel in het denkbeeld van daardoor de eene of andere volksbeweging te doen ontstaan, ten gunste, zoo niet van de dynastie, dan toch van den persoon van onzen held. Er is geene verwachting, hoe dwaas ook, die niet gereedelijk, in dat vorstenhoofd vooral, ingang vindt. (*Noot van den Heer* VAN DER DUYN.)

†) De heer VAN ZUYLEN heeft kort voor zijn dood deze beschuldiging in een gedrukt geschrift voldoende wederlegd.

Wij geven deze teregtwijzing op gezag en aandrang van een achtingswaardig, hooggeplaatst edelman, wiens waarheidsliefde niet verdacht kan worden. (*Noot van den Vertaler.*)

Digitized by Google

»gegeven, de grenzen over te trekken, en op dit oogenblik »zijn zij reeds op marsch en waarschijnlijk reeds in *België*." Alsdan zou er geene dubbelzinnigheid plaats gehad hebben, noch reden zijn geweest, om den koning, ten minste met eenigen schijn van regt, te beschuldigen van valschheid en dubbelhartigheid (*double dealing*), maar men houdt hier bijzonder veel van die geheimzinnige en weinig loyale handelwijzen, die ook ditmaal, door het spoedige besluit der fransche regering, tot niets geleid hebben. Wil men nog meer dubbelzinnigheden leeren kennen, dan leze men met aandacht de redevoering van Lord PALMERSTON, in het Lagerhuis, den .... dezer uitgesproken, in antwoord op een' scherpen aanval van de zijde van den heer CROKER. Deze uitmuntende redevoering zet de feiten beredeneerd, met kalmte en gematigdheid, *in extenso* uiteen; gij vindt die rede in de *Times* van den 13en, waar gij ze moet lezen, even als die van zijn' tegenstander; want onze dagbladen, en zelfs de fransche, melden niet alles, wat er in het engelsche parlement omgaat.

Wat de aangelegenheden van den dag aanbetreft, daaruit weet iedere partij en een ieder volgens zijne beginselen te putten wat hem dienstig is. Men kan echter niet nalaten de opmerking te maken, hoe hier de ultra-koningsgezinden zich onder bescherming der engelsche oppositie stellen, en zich verheugen over eenige gezegden van enkele personen; of met ieder voorstel ingenomen zijn, dat zonder gevolg blijft, ja zelfs eenparig, ofschoon ter gunste van onze regering, verworpen wordt. En hoewel die enkele voorstellen meer ontstaan uit haat tegen het ministerie GREY, dan uit belangstelling in ons lot, zien zij daarin een bewijs van belangstelling der engelsche natie. *O Poveri!*

Digitized by Google

Aanval van den prins van Oranje op *Leuven*.

29 *Augustus en* 5 *September,* 1831. — Thans hebben wij het toppunt van roem en van zelfvoldoening bereikt. Ik kan echter naauwelijks gelooven, dat bij de eersten *) die blijdschap zoo opregt is, want al zijn de zege der wapenen en de moed, om niet van de onversaagdheid, die onze troepen aan den dag gelegd hebben te spreken, nog zoo groot geweest, waardoor het krijgskundig talent van den veldheer gelegenheid had om uit te blinken (want dit kan men toch niet loochenen, zonder onregtvaardig te wezen, zelfs de verrassing onzer naburen in aanmerking nemende, die meer praten dan handelen), dan kan men toch niet ontkennen, dat de stoffelijke voordeelen van deze militaire promenade ter naauwernood kunnen opwegen tegen de kosten van allerlei aard, die zij veroorzaakt heeft, tegen de ontevredenheid, daardoor bij de groote mogendheden verwekt, en tegen het groot gevaar waaraan men zich blootgesteld heeft. Daaromtrent heb ik belangrijke bijzonderheden vernomen, en men moet ongerust zijn over de toekomst, daar wij ons bij slot van rekening in den toestand bevinden van iemand, die een' muur heeft willen beklimmen, of uit eene vesting heeft willen ontvlugten, en tusschen hemel en aarde blijft hangen; maar men hoort niets dan vreugdekreten, loftuitingen en toejuichingen. Bij den intogt des prinsen (23 Augustus) was er een leven en toejuichingen, welke men moet bijgewoond hebben, om er zich een denkbeeld van te kunnen maken: het rijtuig werd door menschen getrokken; men vloog elkander om den hals; men weende van blijdschap; de vreugde was zoo algemeen, dat zij een volksoploop geleek;

*) De koning en de prins.

Digitized by Google

en dat alles voor dienzelfden prins, dien men drie maanden vroeger niet zoude gegroet hebben, en die dikwerf alles behalve aangename bijnamen tegen zich moest hooren uiten.

Gisteren nog voegde iemand op fieren toon mij toe: »Wat zijn wij toch een groot volk! ik wenschte dat wij der»tig-millioen sterk waren." — »Ik niet," gaf ik hem ten antwoord: »want gij zoudt de geheele wereld willen vero»veren, en wij allen zouden kleine Bonaparte's zijn." — Diezelfde persoon zeide mij, dat wij het eenige volk waren, dat eene ware, en redelijke vrijheid waardig is, en daarvan gebruik weet te maken. — «En waarom geeft men ze »ons dan niet?" hernam ik, »door het verleenen van vrij»zinnige instellingen, die op een vast beginsel steunen, in »plaats van onze gebrekkige grondwet?" — Hij kijkt mij verschrikt met groote oogen aan, alsof hij zeggen wilde: »Zijt gij ook een Jacobijn?" Dikwijls denk ik aan het gezegde van ROUSSEAU. »*Zwijg dan toch*, JEAN JACQUES! *men begrijpt u niet.*"

Ik zal u van daag niet over nieuwstijdingen spreken; alleen dit — dat ons volk zich hier gekker dan ooit aanstelt. Er zijn er echter eenigen, hoewel zeer weinigen, die van de bedwelming der zegepraal een weinig beginnen te bekomen, en zich zelven afvragen: »Maar wat hebben we, bij slot van »rekening, nu toch aan materiëele voordeelen gewonnen?" Gij weet, wij leven in een tijd van berekening: gij zult mij begrijpen, wanneer ik u zeg, dat voor zeker iemand, de winst, opgesloten ligt in het italiaansch adagio: *E dolce la vendetta.* Maar de wezenlijke winner in deze bloedige loterij, is de prins VAN ORANJE, wiens toestand zoodanig was, dat er *quitte* of *double* gespeeld moest worden. Hoewel men zonder de spoedige komst van het fransche leger

Digitized by Google

waarschijnlijk alles terug zou bekomen hebben, blijf ik volstandig beweren, dat de veldtogt in de hoogste mate onvoorzigtig was.

---

15 *September*, 1831. — Terwijl de prins DE LIEVEN, russisch gezant, en lid van de conferentie, voor de schikking en regeling der europesche aangelegenheden en de handhaving van den vrede, sedert bijna een jaar met de groote mogendheden aan eene vredes-onderhandeling medewerkt, en in naam van zijn vorst, de vrede-protokollen goedkeurt en teekent, schrijft keizer NIKOLAAS eigenhandig aan zijnen schoonbroeder en zijne zuster, dat hij de vijandelijkheden in de eerste dagen van Augustus toejuicht, en dat hij wenscht, dat deze buitensporige en gevaarlijke onderneming met een gunstig gevolg bekroond moge worden; waarvan het wel gelukken toch slechts gedeeltelijk en tijdelijk is, en nimmer het onbegrijpelijk onvoorzigtige, en het dubbelhartige er van zal kunnen regtvaardigen.

Maar wij zullen eens terugkomen op keizer NIKOLAAS, en op zijne beginselen, die geheel in strijd zijn met hetgeen hij door zijn gezant te *Londen* aan den dag legt. In eene constitutioneele monarchie, met een verantwoordelijk ministerie zou dit verschil van persoonlijke gevoelens tusschen een' koning en diens regering, niets buitengewoons zijn; maar in *Rusland!* Wij zouden de vraag wel willen beantwoord zien: wien bedriegt men hier? Mij dunkt, ik kan er eene vrij goede verklaring aan geven — eene verklaring echter, weinig ter gunste van die kleine groote mannen, die meenen dat zij regeren, wanneer zij maar op een' troon zitten. In eenen absoluut monarchalen regeringsvorm leiden de ministers hunnen meester bij den

Digitized by Google

neus rond, en doen hetgeen zij nuttig achten, zonder zich om den kortstondigen en voorbijgaanden toorn van die meesters te bekommeren, die voor het grootste gedeelte dom en vooral lui zijn. Hieruit verklaart zich dan ook de reden, waarom de vorsten dezer aarde zoo hevig tegen de diplomatie uitvaren, alsof die zoo verschrikkelijke en bedriegelijke diplomaten niet hunne onderdanen waren, die door hen, souvereinen, belast zijn met de onderhandeling hunner aangelegenheden.

De eigenhandig door den keizer geschreven brief, in den zin, gelijk ik zoo even zeide, is een stellig feit: ik heb het van iemand vernomen, die dat belangrijk stuk in handen gehad en gelezen heeft.

Zondag, 4 *October*, 1831. — Zoo veel mogelijk moet de waarheid der feiten onderzocht en hersteld worden: hiertoe is overigens dit werk ook bestemd. Ik las gisteren in het *Handelsblad*, en in het *Journal de la Haye*, een' stortvloed van verwenschingen, tegen de londensche conferentie en het verwijt uitgebraakt, dat die vergadering de bedoelingen van WILLEM I voorbij streefde, en hare regten te buiten ging door zich niet alleen als middelaares, maar als opperste pleitbeslechtster der onlusten, of liever van de omwenteling der *Nederlanden* in het belgische gedeelte, op te werpen. Men zou van deze vergadering ongetwijfeld liever een hulpcomité van gezanten der mogendheden en gendarmen gemaakt hebben, om WILLEM I weder op den troon te plaatsen, welke hem ontvallen is. Men zegt ook (en deze bewering gaat geheel en al mank) dat de conferentie, daar zij niet wilde medewerken aan het herstel der hollandsche regering in *België*, zich in het geheel niet met de zaak had

Digitized by Google

moeten bemoeijen, en den koning zijn gang laten gaan, door den prins VAN ORANJE ondersteund, die (in Augustus 1831 waarschijnlijk) dit gedeelte van zijn rijk weldra heroverd, en revolutionnairen en revolutie beiden, tot rede gebragt zou hebben. Maar hier herinner ik die gedienstige en betaalde dagbladschrijvers, dat zij niet verder moeten gaan; omtrent dit punt moet ik hen van een' dwaalweg afbrengen, en, gelijk de bekwame TALLEYRAND heeft gezegt: de zaak in verband met de gebeurtenissen onderzoeken *(voir les dates)*.

Onze schrijvers, en velen onzer verblinde landgenooten, deze laatsten te goeder trouw, anderen uit Jezuitische achterhoudendheid, of door eene rhetorische uitlating van woorden, gaan, wanneer zij van de conferentie en hare werkzaamheden spreken, er onmiddellijk toe over, den staat van zaken zoo als die in de lente van 1830 was, als punt van uitgang hunner beschouwing aan te nemen, terwijl zij het tijdstip en de gebeurtenissen der maand October te *Antwerpen,* en den terugtogt van het overblijfsel des legers (dat toen geheel gedesorganiseerd was) naar en over de grengrenzen der oude Republiek, geheel en al over het hoofd zien. Door deze handelwijze, die geene goede trouw verraadt, bespaart men zich de moeite om den staat van zaken na te gaan, zoo als die was op het oogenblik van de verschijning der eerste protokollen dezer armzalige conferentie, die men sedert zoo slecht behandelt, en wier werkzaamheden werkelijk, over het geheel genomen, geenszins eene buitengewone bewondering kunnen wegdragen. Evenmin erkent men de verpligting, die onze regering haar verschuldigd is; want het is toch eene bekende zaak, dat de eerste protokollen, den revolutionnairen geestdrift der Belgen bedwongen, de overblijfselen van het koninlijk leger in veilig-

Digitized by Google

heid gebragt, en er toe bijgedragen hebben, zijnen rampspoedigen terugtogt te kunnen bewerkstelligen. Op deze wijze wist men het grondgebied van het voormalige *Holland* voor eenen inval te behoeden, hoedanig een' inval toch meer dan waarschijnlijk den opstand der katholieke provincie *Noord-Brabant,* en het verlies van den linker-oever der *Schelde* ten gevolge zou gehad hebben, want (en dit is weder eene harde waarheid voor de nederlandsche regering) het slechte bestuur van dit gouvernement, het inconsequente gedrag, en de bekrompen despotische maatregelen, die het gekenmerkt hebben, hebben dat bewind zoodanig verzwakt en in finantiëele en krijgskundige moeijelijkheden gebragt, dat er toen weinig meer noodig was om den vorst van het overige gedeelte des troons, waarop hij nog gezeten was, te stooten. Na dat besluit, waardoor de voortgang der omwenteling naar het Noorden gestuit werd, door die eerste protokollen namelijk, welke men schijnt te willen vergeten, om er niet dankbaar voor te moeten wezen, moest nog de nationale en godsdienst-haat tusschen Belgen en Hollanders opgewekt worden, welke haat aangestookt en onderhouden werd, en waarvan men zich bediend heeft, om het bestuur te versterken door de openbare meening in de noordelijke provinciën te winnen, ten einde de zaken in den tegenwoordigen toestand te brengen, en geoorloofd te zien dat men gedurende een jaar op dien onzekeren weg (onzeker, beteekent hier: zonder bepaald doel bij de meesten) bleef voortgaan — welke weg geen' uitgang had, en ongetwijfeld tot iets noodlottigs moet leiden, wanneer men voor een' langen tijd alle redelijke vrijheid, en elken voortgang in de staatkundige opvoeding des lands verbant.

Digitized by Google

25 *October*, 1831. — Welnu, ja, ik zal trachten het beginsel dat gij verdedigt, te omhelzen, ten minste voor een oogenblik; in zooverre althans als de zaken nu staan, dat wil zeggen, zoo ver als men ze heeft laten komen tot op heden, den 25en October 1831, kan het goed en noodig zijn, ten einde *de eer van Kastilië* te redden, om niet aan de eischen der londensche conferentie, het weener congres in miniatuur, toe te geven, en dat de koning alvorens de vier-en-twintig artikelen aan te nemen, ten minste den schijn moet hebben, daartoe door de magt der wapenen gedwongen te zijn, zoodat men, bijgevolg op daadzaken moet wachten, zoo als bijvoorbeeld, de verschijning eener engelsche vloot op onze kusten of op de *Schelde*. Ik begrijp dat dit gewaagd stelsel, veel stof tot overweging geeft, maar ik vraag op mijne beurt, wie is oorzaak, dat de zaken zulk een netelig aanzien verkregen hebben; en was er dan geen middel te vinden, om de beëindiging in het voordeel der noordelijke gewesten en voor de eer des konings minder ongunstig en nadeelig te doen afloopen? Wat mij aangaat, ik geloof van *ja*, en zal u zoo aanstonds de redenen voor dat gevoelen blootleggen, waaruit zou volgen (in geval ik mij niet bedrieg) dat de schuld van hetgeen er gebeurt, niet aan de mogendheden, wier gezanten op de londensche conferentie vergaderd zijn, moet geweten worden, maar aan ons. Ik zeg *ons*, met voordacht; want indien WILLEM I, naar mijn oordeel de blaam verdient, zijn' toestand verkeerd in te zien, en er in blijft volharden te willen terugkrijgen, hetgeen hij onherroepelijk verloren heeft, en daarenboven hiertoe nog verkeerde middelen aanwendt, dan zijn toch ook de wetgevende kamers, de vertegenwoordigers der natie, onhandig en lafhartig genoeg geweest, om de regering dien verderfelijken weg te laten bewandelen, zonder er zich tegen te durven

Digitized by Google

verzetten, en uit zwakheid of, wat nog erger is, uit eigenbelang en domheid, deze besluitelooze handelwijze te bevorderen, en aanleiding te geven tot verdenking van kwade trouw en hardnekkigheid zonder bepaald doel.

Ziehier de gronden, waarop deze gewigtige beschuldiging steunt; zonder hoog op te klimmen, noch mij te bepalen tot de verwijderde of nabij zijnde oorzaken der omwenteling of opstand, zoo gij wilt, van de zuidelijke provinciën van het jeugdige en ongelukkige koningrijk *der Nederlanden,* hoewel hieromtrent veel te zeggen valt, zullen wij beginnen met dit feitelijke der omwenteling, namelijk met de tooneelen te *Brussel,* op het einde van Augustus 1830 voorgevallen, na te gaan, en daarom zal ik dadelijk mijne beschuldiging in brengen: een van beide, òf de beweging in de tweede hoofdstad was slechts een voorbijgaande, kortstondige oploop, gelijk de ultra-vrienden van het bewind beweren, en alsdan is het eene schande en eene feil van het bestuur, dat men die beweging, zoo niet heeft weten te voorkomen, dan toch niet heeft weten te onderdrukken; òf zij was inderdaad eene volkomene omwenteling, (gelijk dit overigens door de gebeurtenissen voldoende is bewezen), dat wil zeggen, de uitbarsting eener algemeene ontevredenheid onder de talrijke bevolking van dit deel des rijks, en alsdan had men andere middelen moeten aanwenden dan die, welke men zoo ongelukkig gekozen heeft; vooral had men, door den ongelukkig berekenden en tevens bloedigen en bespottelijken togt tegen *Brussel,* en door het bombardement van *Antwerpen,* eene bevolking die reeds aan het gisten was, niet tot het uiterste moeten brengen, en, indien deze beweging ook al een voorbedacht en aangestookt werk was, men had de raddraaijers niet zulk een geschikt voorwendsel moeten geven, om de hoofden geheel op hol te

Digitized by Google

maken, en de bestaande orde van zaken omver te werpen. Maar vooral daarin, geloof ik, heeft de regering geheel en al tegen hare belangen gehandeld, dat zij, na in October den prins VAN ORANJE, naar *Antwerpen* gezonden te hebben, omgeven van belgische ministers en Staats-Raden, en dus, zoo als men moet gelooven, met een vredelievend doel en met het plan om volgens de constituoneel-liberale beginselen der in opstand zijnde provinciën te zullen regeren, dat men toen eensklaps van meening scheen te veranderen, en aanleiding gaf om te vermoeden, dat de koning naijverig was op den beslissenden invloed, welken de prins, zijn zoon, zou kunnen verkrijgen; want niet alleen liet men den maatregel onvoltooid, die voor het huis van Oranje misschien nog alles weêr goed had kunnen maken, en waardoor in alle gevallen, *Antwerpen* en *Vlaanderen* bedwongen en behouden zouden zijn geworden; maar daarbij heeft men door de indeeling der belgische troepen, officieren en soldaten onder zijne bevelen, aanleiding gegeven dat zij zich openlijk verbonden om den prins te dienen: nog meer, men heeft verder den prins naar *den Haag* terug geroepen, men heeft zich ontevreden over hem betoond, en daardoor aan den invloed der familie op de belgische bevolking den genadeslag gegeven, zonder nog de ramp van het ongelukkige *Antwerpen* te rekenen, waartoe 's prinsen vertrek zoo krachtig heeft bijgedragen, en dat men zich dus te verwijten heeft — dat alles heeft de kans voor eene vereeniging, die nog mogelijk was, vernietigd. Vervolgens heeft het bombardement van *Antwerpen,* alle uitzigt tot terugkeer ten eenemale afgesneden; en de nuttelooze pogingen tot herstelling, door zoogenaamde oranjegezinde bewegingen of zamenzweringen, konden tot niets leiden, terwijl zij veel geld kostten, en het ongeluk van de onvoorzigtigen, die zich lieten medeslepen, veroorzaakt hebben.

Digitized by Google

Een ander middel om de krisis te voorkomen, waarin wij ons thans bevinden, zou daarin hebben kunnen bestaan, van alle verdere pogingen, om weder in het bezit van een onherstelbaar verloren gezag te geraken, af te zien, en regtstreeks met *België* in onderhandeling te treden; men kan niet beweren dat zulks niet mogelijk was, of dat daartoe geene gelegenheid kon gevonden worden, daar die gelegenheid openlijk aangeboden werd, door den officiëelen stap van den belgischen minister LEBEAU met zijnen brief aan den baron VERSTOLK. Het schijnt zelfs, dat hoe meer men reden meende te hebben, zich over de bemiddeling der conferentie, en over den toon, die door deze vergadering werd aangeslagen, te beklagen, dit gevoel van verongelijking, waarin ook het Zuiden deelde, zooveel te eerder aanleiding had moeten geven, om voort te gaan op dezen weg, die in alle gevallen, zelfs dan ook, wanneer het vruchteloos beproefd was, het voordeel zou opgeleverd hebben, dat de natie en *Europa* het bewijs ontvangen hadden, hoezeer men, verheven boven vooroordeelen en dwaze eerzucht, niets verzuimd had, om tot eene minnelijke en billijke schikking te geraken.

---

28 *October,* 1831. — Indien mijne verhouding tot het Hof met mijne ziens- en denkwijze, mij dikwerf pijnlijke oogenblikken veroorzaakt, mij somtijds den schijn van onoprégtheid doet aannemen, en het mij daarom soms moeijelijk maakt weêrstand te bieden aan de diepe vernedering, welke het gevolg is van den strijd tusschen mijne gevoelens en mijnen stand, die mij gebiedt daar te zwijgen, waar ik zoude wenschen te spreken, gebeurt het echter ook somtijds, dat diezelfde stand mij een, ik zou haast zeggen

Digitized by Google

boosaardig, in ieder geval een niet christelijk genot verschaft; het is dan, wanneer ik zoo onverstandig hoor redeneren over de staatkunde van het oogenblik, en over den toestand der openbare aangelegenheden. Alles wat ik zoo verneem — de hersenschimmen waarmede zich de magtigen dezer aarde vleijen, de lafhartigheid en zelfs domheid van hunne vleijers, hun aller verblindheid, versterken mij in de verwachting, — wat zeg ik? — geven mij de zekerheid, dat die gansche kraam haar einde nadert, dat het noodlot hen ten verderve voert, en dat de zegepraal der rede en van gezonde en heldere denkbeelden, voor zooverre zij de regering en het bestuur betreffen, niet alleen gewis, maar zelfs niet verre meer verwijderd is.

Hersenschimmige denkbeelden van koning Willem, betrekkelijk zijne persoonlijke houding en die van *Holland*, op het einde van het jaar 1831.

28 *October*, 1831. — Groot diner ten Hove, bij gelegenheid van het bezoek der grootvorstin HELENA *van Rusland*. Gesprek tusschen den koning en den graaf DE GOURIEFF *), hetwelk ik, voor een gedeelte, niet met verwondering, want ik ken mijn volkje, maar met smart en bijna met vrees voor de toekomst heb aangehoord. Welk een man, en welke verwachtingen koestert hij! XVIIe eeuw, verbond van *Engeland* met *Frankrijk*, en als gevolg daarvan, WILLEM III, land onder water, dijken doorgestoken, (fraai, kom maar eens zien), fabel van LA FONTAINE, *de oester en de pleiters*, hoop, vertrouwen en voorzienigheid, ra-

*) Buitengewoon gezant van *Rusland* te *'s Gravenhage*.

Digitized by Google

dicale hutspot. Ik was dermate geplaatst, dat ik den koninklijken spreker, die tegenover mij zat, en driftig scheen te zijn, wel moest hooren, zonder naar hem te willen luisteren; de diplomaat echter zat met den rug naar mij toe. Deze sprak zeker op eerbiedigen en voorzigtigen toon, maar zijne antwoorden en tegenbedenkingen, schenen nog al krachtig te wezen, te oordeelen naar de uitwerking, die zij op den doorluchtigen spreker hadden. — De gelegenheid om van dergelijke kleine tooneelen getuige te zijn, en de opmerkingen waartoe zij aanleiding geven, bieden somtijds, hoewel niet altoos volkomen, vergoeding aan voor de pijnlijke positie, waarin ik mij als hoveling bevind, welke positie vooral in dergelijke oogenblikken, veel overeenkomst heeft met die van een tooneelspeler in de koren van een grieksch treurspel.

---

20 *November,* 1831. — Neen, de laatste gebeurtenissen hebben mij met betrekking tot mijne verwachtingen, niet ontmoedigd. Wij hebben ons aan al te levendige en overdreven verwachtingen over de zegepraal der vrijheid en der rationeele beginselen kunnen overgeven, in zake van regering, bestuur en verbeterd maatschappelijk leven; wij hebben ons met één woord, in het tijdstip van die zegepraal kunnen vergissen, maar niettemin is zij gewis. Na al hetgeen wij (ten minste ik, met mijne zestig jaren) veertig jaren lang hebben kunnen gadeslaan, na al hetgeen wij leerden uit de geschiedenis, door onze studiën en overdenkingen in het bijzonder, over de verschillende maar overeenstemmende oorzaken, die de gebeurtenissen ten gevolge gehad hebben, welke wij thans beleven — moeten wij de overtuiging koesteren, dat achteruitgang in beschaving niet meer mogelijk is. Vrees en aarzeling bij de eenen, vermogen dus evenmin

Digitized by Google

als toorn of smart bij anderen, tegen de meer of minder spoedige, maar altijd zekere vernietiging van de oude staatkundige orde van zaken, en het ontstaan of liever de verbreiding der nieuwe denkbeelden; dat wil zeggen: de algemeene invoering van constitutioneele regeringen, of beter gezegd, van die orde van zaken, waarin ieder zijne eigene belangen zal regelen, volken zoowel als bijzondere personen; in plaats van zich door een opperhoofd, dat zich door zijne geboorte daartoe geregtigd waant, bij den neus te laten rondleiden. De verlichting is al te zeer verspreid en de vooroordeelen en oude gewoonten reeds te veel vernietigd, dan dat zulk eene orde van zaken, wel verre van wederom op hechte grondslagen te kunnen worden gevestigd, lang van duur zijn kan. Hetgeen mij nu geheel daarvan overtuigt, behalve nog vele andere redenen en abstracte redeneringen, die de ondervinding ons leert, bestaat niet alleen hierin, dat de gevolgen van reeds aangenomen beginselen, onvermijdelijk zijn; maar ook dat gebeurtenissen en mannen, die de daarstelling der nieuwere beginselen in regeringszaken en wijsbegeerte schenen te moeten tegenwerken, juist medegewerkt hebben om ze te versterken, te verspreiden en oude gewoonten te doen veroordeelen. Wij vestigen, in verband met het laatste, de aandacht op het heilzame in het despotisme van NAPOLEON; zie eens, hoe aan den anderen kant, de geheimvolle alleenheerscher van het noorden, en de absolute keizer van *Oostenrijk,* van LODEWIJK XVIII het verleenen eener constitutoneele charter eischen, alvorens hij den troon zijner voorouders zou beklimmen, dien deze koning zonder twijfel, als zijn regtmatig erfgoed beschouwde.

De onderwerping van het ongelukkige, heldhaftige *Polen,* door russische wapenen en russisch geweld, de verwerping van de *reform-bill* door het parlement, de handel-

Digitized by Google

wijze van het *juste-milieu,* of liever van de *quasi-legitimiteit,* die de ketenen van het edele *Italie* geklonken heeft, dat zijn altemaal gebeurtenissen, in vele opzigten betreurenswaardig, maar voor de standvastige en verlichte vrienden van maatschappelijke hervormingen, in het geheel niet ontmoedigend. Wat de toekomst aangaat, de maatschappij is te ver op den goeden weg om terug te keeren, en wanneer men ook schijnt stil te staan of achteruit te gaan, dan zijn het tijden van rust, gedurende welke de ware beginselen nieuwe krachten erlangen, en zooveel te dieper in den geest en het hart der menschen indringen.

Hoewel ik mij op mijn' leeftijd niet meer vlei, binnen kort de vervulling van al de verwachtingen der waarachtige vrienden van vrijheid en wijsbegeerte, verwezenlijkt te zullen zien, noch meer gewigtige en meer beslissende gebeurtenissen, dan die ik beleefd heb, bij te wonen — zou ik toch morgen reeds gerust in die verwachting kunnen sterven: overtuigd dat *Europa,* vroeg of laat van verkeerde regeringen eenmaal bevrijd zijnde, eene orde van zaken zal zien geboren worden, die meer overeenkomstig de rede, en bijgevolg gelukkiger is; en ik zou kunnen zeggen met SIMEON: »Laat nu uwen dienstknecht gaan in vrede."

---

10 *December,* 1831. — Ik heb van daag den directeur van het kabinet des konings *) bij gelegenheid van het vertrek van mevrouw de prinses ALBERT *van Pruisen,* een merkwaardig woord hooren uiten. Terwijl hij gewaagde van de smart, welke deze nieuwe, in de tegenwoordige omstandigheden zeer droevige scheiding, aan zijnen heer en

*) Den heer HOFFMANN.

Digitized by Google

meester veroorzaakte, voegde hij er bij: *O, mijnheer! zal »men elkander hier, en op deze wijze wel weder zien?"* Hij dus, hij! die in de gelegenheid is vele dingen te weten en te kennen, vooral den geest en de bedoelingen van den ongelukkigen man, in wiens handen, menschelijkerwijze gesproken, het lot van dit land berust, ook hij vreest! ook hij is beducht voor den afloop van zooveel onvoorzigtigheid, hardnekkigheid en zijn geloof aan prædestinatie; want dat juist is een der gronden voor zijn wanhopig streven. Hij dus, hoewel vreemdeling, ziet en gevoelt, dat de al te sterk gespannen boog kan en moet springen.

---

15 *Januarij*, 1832. — In eene der zittingen van de eerste kamer der Staten-Generaal, in de eerste dagen dezer maand, bij de behandeling der begrooting onzer staatsuitgaven, was er sprake van de lijst der pensioenen door de schatkist uitbetaald. Deze lijst was wel aan de tweede kamer, maar niet aan de eerste medegedeeld. Een lid maakte hier aanmerking op, en vroeg naar de oorzaak van deze achterhoudenheid van de zijde der regering, tegenover eene der takken van het wetgevend ligchaam. De president, baron NOËLL, door deze kwestie in verlegenheid gebragt, scheen de kamer eerst met de oogen te ondervragen, en zeide toen, dat het bedoelde document, aan de andere kamer niet dan op aanvraag van de secties was medegedeeld, en dat hij de vergadering zou raadplegen, om te weten of zij begeerde, dat er bij het gouvernement aanvraag ter inzage van dat stuk gedaan werd. Na eenige aarzeling uit valsche schaamte, verklaarden bij de stemming der achttien leden, die tegenwoordig waren, zich zes vóór dezen nuttigen maatregel en twaalf tegen. Geeft dit niet duidelijk den geest te kennen van deze

Digitized by Google

ontaarde en nuttelooze instelling? Ik moet er nog bijvoegen, dat er onder degenen, die voor de geheimhouding van dit roode boek stemden, verscheidene waren, die daarin vrij hoog aangeschreven stonden.

Over de zending van den graaf Orloff naar *'s Gravenhage.*

24 *Februarij,* 1832. — Nadat de koning zich (zoo als gewoonlijk) beklaagd had, dat men zich tegenover hem niet van dezelfde maatregelen bediende, als voor anderen geschied was enz. enz., antwoordde hierop de graaf ORLOFF, dat hij volstrekt niet herwaarts gekomen was, om het billijke dier klagte te loochenen; maar dat hij door den keizer, zijn' meester, belast was, den koning te kennen te geven, dat dit het onvermijdelijke gevolg der omstandigheden was, en dat men *zich aan de dringende wet der noodzakelijkheid moest onderwerpen;* dat de keizer nog altijd met dezelfde gevoelens van vriendschap, voor den koning en zijne familie bezield was, waarvan hij, gelijk hij meende, niet had opgehouden bewijzen te geven; maar dat hij vóór alles, verpligt was *voor het welzijn van* Rusland *te zorgen,* en dus hier, aan de gevoelens van zijn hart alleen, geen gehoor kon geven; dat de keizer hem (ORLOFF) bijgevolg belast had, den koning te raden en aan te sporen, om voorloopig de 24 artikelen aan te nemen; dat hij (ORLOFF) indien de koning er in bewilligde, zich naar *Londen* zou begeven, en daar, uit naam van zijnen meester, alle pogingen aanwenden, om de conferentie over te halen, in die artikelen zoodanige wijzigingen te brengen, als de koning zou kunnen begeeren, en hij, graaf ORLOFF, aannemelijk achten: zoowel in betrekking tot het vraagstuk van *het grondgebied* als van de *binnenlandsche scheep-*

Digitized by Google

vaart en de *kapitalisatie* van de *door* België *te betalen sommen,* in gevolge de 24 artikelen; dat hij belast was, den koning te verzoeken, mededeeling van diens *ultimatum* te doen: dat hij zou trachten de best mogelijke voorwaarden te bedingen, en dat de koning, indien het *ultimatum* niet mogt worden aangenomen, door de gegeven toestemming niet gebonden zoude zijn; dat hij hem daarenboven moest doen opmerken, dat hij niet gekomen was, om te *onderhandelen,* maar alleen, om den koning raad te geven; dat het geheel en al van Zijne Majesteit zoude afhangen, om toe te treden of te weigeren; dat in het laatste geval de vriendschappelijke verhouding tusschen den keizer en den koning geenszins er door verstoord zou worden, maar dat de keizer ingeval van weigering, er de gevolgen van *voor rekening van den koning en van zijn volk, en aan de verantwoordelijkheid des konings moest overlaten.* Hij heeft er uit kieschheid niet bijgevoegd, hetgeen overigens klaarblijkelijk is, dat hij *de bekrachtiging der* 24 *artikelen door* Rusland *bij zich heeft.* Maar hij heeft er bijgevoegd, dat, indien de koning niet toetrad, hij in last had, aan de conferentie, in vereeniging met de pruisische en oostenrijksche gevolmagtigden, de noodige maatregelen voor de ten uitvoer legging der 24 artikelen voor te dragen.

Uit het voorgaande blijkt, dat wanneer de koning de 24 artikelen aannam, de onafhankelijkheid van *Belgie* (en stilzwijgend koning LEOPOLD) erkende, men overeen zou komen, tegelijk met de uitwisseling der 24 artikelen een 25ste te teekenen, welks inhoud eene toegevoegde bepaling zoude bevatten tusschen den koning en *Belgie,* met goedkeuring der conferentie, en onder den waarborg van de vijf mogendheden, welk artikel de verkregene wijzigingen zou inhouden.

Digitized by Google

28 *Februarij.* — Ziehier eene karakteristieke anecdote, die mij belangrijk genoeg voorgekomen is, om opgeteekend te worden.

Den 24en dezer, dineerde de graaf ORLOFF aan het hof, nadat hij, in particuliere audientie, zich bij den koning gekweten had van de zending, hem door den keizer van *Rusland* opgedragen. Na het diner nam de koning, volgens ouder gewoonte, den graaf ter zijde; hij kwam nog eens terug op het onderhoud, dat dien morgen had plaats gehad en op de officiëele mededeelingen, door den russischen adjudant-generaal gedaan, en barstte toen op nieuw uit in klagten en beschuldigingen; de koning werd eindelijk zelfs zoo driftig, dat hij zich de woorden liet ontvallen: *Neen, liever sterven, dan zulke voorwaarden aannemen.* Terstond ging de graaf ORLOFF eenige schreden achteruit, en eene diepe buiging voor den koning makende, scheen hij te zeggen: *Dan is mijne zending geëindigd: er blijft mij nu niets anders over, dan terug te keeren.* Deze beweging, met zooveel tegenwoordigheid van geest, onder den beleefdsten vorm volbragt, werd door den koning zeer goed opgemerkt en begrepen; want hij wendde zich onmiddellijk tot den graaf en haastte zich dezen toe te voegen: *Neen, mijnheer de graaf! dat is mijn antwoord niet op uwe zending;* en hiermede had het onderhoud over dit onderwerp een einde. Hoe bespottelijk stelt men zich toch aan, wanneer men zich laat vervoeren door woorden, die niet de minste waardigheid verraden en die daarenboven zonder eenig nut zijn! Behoudens den verschuldigden eerbied, zou men zich geneigd gevoelen, ze met den naam van oude-wijven-praat te bestempelen.

---

5 *Mei,* 1832. Wat zal ik u van ons vaderland mededee-

Digitized by Google

deelen? We zijn toch al zeer zonderling! armzalige menschen! geringe middelen! veel geschreeuw! maar het ergste van alles is nog de staat der geldmiddelen, welke toestand hoe langer hoe meer verslimmert, en eindelijk nog gevaar loopt, onherstelbaar te worden; het is het vat der Danaïden: alles wat er in wordt geworpen, verdwijnt tot dat eindelijk de bron verdroogt.

Gij hebt reeds de opmerking gemaakt, ik zou moeten zeggen *eindelijk* en niet *reeds*, dat de tweede kamer, of liever het overschot der volksvertegenwoordiging blijken van leven begint te geven, en zich tegen de gedwongen geldleening verklaart, welke inderdaad niet alleen een gevaarlijke, maar onuitvoerbare maatregel zijn zou, en die, ondanks de zeer groote voordeelen, welke zij den kapitalist aanbiedt, niet in de behoeften voorziet. Betrekkelijk deze geldleeningen, moet ik u doen opmerken, dat reeds het plan eener belasting (want de gedwongen leening is niets anders) bestaan heeft, welke door al te ruime vordering en vooral door de wijze waarop zij geïnd zoude worden, zoo drukkend scheen, dat zij aan het beruchte edikt van den *tienden penning* van den hertog VAN ALBA herinnerde; zoodat het dadelijk door den anders gedienstigen staatsraad verworpen werd, ofschoon het plan van den koning afkomstig was. Dat komt daarvan, dat men in waarheid, niets kwaads vermoedt, en zich zelven diets maakt, dat men alles vermag.

Ik voeg hier bij, te regt of ten onregte, dat men de hoop nog niet heeft opgegeven het groote goed, dat men grootendeels door eigen schuld verloren heeft, terug te zullen krijgen, en dat de zoon het hierin volmaakt met den vader eens is; ten gevolge waarvan men verklaard heeft, in geen geval van verkregen regten afstand te zullen doen. Ten minste niet van het goddelijk- of erfregt, zeide ik tot den-

Digitized by Google

genen, die mij dit bewijs van hardnekkigheid en hersenschimmige denkbeelden mededeelde; ik geloof, dat wij in dien zin, voort zullen gaan ons te wapenen, en nog eindigen zullen alles op het spel te zetten.

---

9 *Junij,* 1832. — Gisteren sprak men aan het hof van eene beweging, die te *Parijs,* den 5den dezer moet plaats gehad hebben (waarschijnlijk bij gelegenheid der begrafenis van den generaal LAMARQUE); er was iemand die vroeg: »Waar of koning LODEWIJK FILIPS toch geweest zou zijn? — Waarschijnlijk te *Saint-Cloud,* was het antwoord. — Maar, zeide *Men, indien er eens eene omwenteling plaats greep?* Dit woord heeft op nieuw, niet alleen de verwachtingen en wenschen verraden, welke gezegde spreker voedt, maar ook de denkbeelden, waarmede hij zich in slaap wiegt.

---

10 *Junij,* 1832. — Uit de sedert gisteren morgen uit *Parijs* ontvangen nieuwstijdingen, vernemen wij, dat de toestand ernstiger is dan ik wel vermoedde, toen ik u gisteren bovenstaande regelen schreef. De vereenigde partijën, zoo het schijnt, de legitimisten en de republiekeinen, vallen het constitutioneel gezag openlijk aan. De burgeroorlog zou uitgebarsten zijn, en op straat is men met de gewapende magt handgemeen geweest; indien die tijdingen niet overdreven zijn, schijnt de overwinning aan de zijde der regering te blijven, en ik ben van gevoelen, dat zij de overwinning zal behouden, ten minste voor korten tijd. Moge deze les dienstig wezen, om haar op den regten weg te brengen; want ik geloof, dat de oorzaak van zoovele droeve gebeurtenissen, daaraan is toe te schrijven, dat zij een geheel anderen weg

Digitized by Google

heeft willen bewandelen, en zoo als men zegt, twee verschillende maten en gewigten heeft willen gebruiken. De prachtige begravenis van den heer PERRIER, door ministers en hovelingen, heeft ook bijgedragen, om de overdreven geestdrift des volks bij de begravenis van den generaal LAMARQUE, in beweging te brengen, en dit schijnt aanleiding gegeven te hebben tot de onlusten en bloedige tooneelen, waarvan men het berigt ontvangen heeft.

---

12 *Junij*, 1832. — Volgens de jongste brieven en dagbladen van *Parijs*, is de toestand daar juist zoo als wij die reeds eergisteren voorzien hebben, namelijk, dat de regering van LODEWIJK FILIPS, op de twee uiterste partijen, welke, vreemd ja onbegrijpelijk, zich vereenigd hadden om de regering omver te werpen, gezegevierd heeft. Maar die zegepraal heeft veel bloed gekost, en is niet bedwongen kunnen worden, dan door de uiterste maatregelen. Het geschut heeft in de straten van *Parijs* gebulderd, en een gedeelte der bevolking is met schrootvuur uiteengejaagd geworden!! Maar men moest overwinnen of sterven, en de zegepraal heeft *Europa* misschien voor een' revolutieoorlog behoed, waarvan de gevolgen onberekenbaar zouden wezen. Ik hoorde van daag een' ultra-koningsgezinde van bepaald absolutistische beginselen, den prins DE G... zeggen: *Welk eene goede les!* mits men er partij van trekke. Zijne Excellentie verstond daardoor, welk eene les voor nog oude monarchale gouvernementen, om namelijk zich niet door volksbewegingen te laten ontmoedigen, en zich van kanonnen te bedienen, wanneer geweerkogels niet meer voldoende zijn. Ik zeg in geheel anderen zin: welk eene nuttige les voor de regering van den koning der Franschen,

Digitized by Google

om bij tijds de ellendige quasi-legitimiteit, en het ellendige stelsel van het *juste-milieu* vaarwel te zeggen, dat aan iedereen en vooral aan de fransche natie mishaagt, door de zoo nederige en beschroomde houding, welke het tegenover het buitenland aanneemt! Neen, nu is het tijdstip daar, of anders zal men er nimmer in slagen om opregt de beginselen van de revolutie van 30 Julij 1830 te omhelzen en niet alleen in werking, maar ook in zijn geheel, zonder bijoogmerken ten uitvoer te brengen. Als overwinnaar van de overdreven partijen, zonder hare waardigheid te kort te doen, en zonder den schijn op zich te laden daartoe uit vrees gedwongen te zijn, kan de regering, aan de redelijke eischen van de oppositie in de kamer der Afgevaardigden toegeven, naar de raadgevingen der drukpers luisteren, en met een woord, dat regeringsstelsel en die beginselen aankleven, welke voorgeschreven zijn in het verslag van de Gedeputeerden, die bij den heer LAFFITTE vergaderd waren.

NB. Een nieuw bewijs van de besluiteloosheid onzer ultra's, en van de weinige vaste beginselen, waarnaar zij de gebeurtenissen beoordeelen, en waarop zij hunne verwachtingen gronden, is, dunkt mij, dit voorval, dat ik heden aan het hof waarnam: weinig gesticht, zelfs bedroefd over de zegepraal der fransche regering, verheugt men zich over de bittere teleurstelling van den republikein DE POTTER, die te vergeefs in *België* gekomen is, waarschijnlijk overeenkomstig een beraamd plan met de hoofden van zijne partij in *Parijs,* en met het denkbeeld om, indien deze laatste beweging geslaagd ware, hetzelfde in zijn vaderland, bij onze naburen, te beproeven wat daar ginds zoude gelukt zijn. Nog dezen namiddag vertelde men, in tegenwoordigheid van onzen *man,* dat men het koninklijk paleis te *Brussel* geheel van nieuwe meubelen voorzag. *Des te beter,* zeide hij, *ik heb er*

Digitized by Google

niets op tegen. Weinige oogenblikken vroeger, had zekere aanzienlijke dame gezegd: *De Franschen hebben reeds eenmaal paleizen voor ons gemeubileerd.* Het geloof verzet bergen — of liever — het onverstand slaat geen acht op tijden, of ondervinding.

---

1 *Julij*, 1832. — Een aanzienlijk personaadje schreef dezer dagen uit *Parijs*, aan eene geestige en met de staatkundige gebeurtenissen van den dag bekende vrouw: »Ziedaar de genadeslag voor den voormaligen koning der *Nederlanden*, thans van *Holland!*" De dame antwoordde: »Die genadeslag zou men hebben kunnen voorkomen, indien de koning meer *verstand*, minder *eigenliefde*, en meer vertrouwen in u gehad had." De juistheid dezer aanmerking moet ik toestemmen; ik veroorloof mij er nog bij te voegen: »en meer bekendheid met den geest des tijds, en met den waren staat der heerschende denkbeelden in de XIXe eeuw." Maar om die kennis te verkrijgen, zou men moeten lezen en hooren, en men kan noch het een noch het ander.

Van daag nog, heb ik al weder eene nieuwe illusie waargenomen. — In de *Oostzee* nadert eene russische vloot!!! zoo zegt men; en het is, kunt ge er aan twijfelen? om den koning van *Holland* te beschermen tegen de maatregelen der conferentie, waarvan de russische autokraat een deel uitmaakt!! Nog fraaijer: De storm, die dezer dagen woedde, heeft de vloot en de troepen van Don PEDRO *kunnen* vernielen. — Geloof er maar aan, wrijf u de handen en verheug er u mede. — Waarover? Zou men het durven zeggen? over de zegepraal van het despotisme!... En een zoogenaamd constitutioneel koning laat zich zóó vervoeren!!

Digitized by Google

12 *Julij*, 1832. — Gij vraagt mij, mijn vriend! of ik dan inderdaad van gevoelen ben, dat de prins *van Oranje*, in *België*, beter geregeerd zou hebben dan zijn vader, en of bijgevolg, de komst van dezen vorst op den troon van het nieuwe koningrijk der *Nederlanden*, dat in 1815 werd daargesteld, krachtdadig tot het voortdurend bestaan van deze vrucht der nieuwe staatkunde zou hebben kunnen bijdragen? Op deze vraag antwoord ik zonder aarzelen, *ja* — wanneer wij, ten minste oppervlakkig, de oorzaken nagaan, die de beroering, welke wij beleefd hebben, en de scheiding der beide deelen door eene omwenteling hebben te weeg gebragt. De verwijderde oorzaken, de natuurlijke afkeer van *Frankrijk* om eene schildwacht door het *Heilig Verbond* aan zijne deur geplaatst te zien, de vorderingen van den vrijheidszin, de verkeerdheden en het onvoorzigtige gedrag van den oudsten tak der *Bourbons*, enz. enz. enz. — liggen geheel buiten de grenzen van de vraag, die ik beantwoord. Ja, ik geloof, dat de prins *van Oranje*, met wiens gebreken ik overigens zeer goed bekend ben, beter geschikt zou geweest zijn voor het koningschap, dan zijn vader: ook in het belang der beide landen en van zijn Huis, en wel eenvoudig daarom, omdat hij minder Hollander, en bijgevolg meer wereldburger is. Het hollandsch nationaliteitsgevoel is zoo overdreven en zoo hoogmoedig tevens, dat het iedere verbindtenis met een der overige volken van *Europa* onmogelijk maakt; onze gehechtheid aan oude vooroordeelen, onze oligarchische gewoonten, ons dweepziek protestantisme maakten de daarstelling eener constitutioneele monarchie, in verband met verlichting en beschaving, ongetwijfeld altijd moeijelijk niet alleen, maar geheel onmogelijk met de gewoonten en hollandsche vooroordeelen, bekrompen geestvermogens en beperkte inzigten van den koning. Zijn zoon daarentegen, alleen Hollander door geboorte, die

Digitized by Google

Europa gezien had, met de hedendaagsche zeden bekend was, en nog geene vaste grondbeginselen aankleefde, zou begrepen hebben, of liever men zou hem hebben kunnen doen begrijpen (want hij wil wel hooren en kan redeneren), dat men het nieuwe gezag moest grondvesten op de hedendaagsche denkbeelden, en het geluk van zijn stamhuis voornamelijk in *België* moest trachten te bevorderen, dat geheel monarchaal is uit smaak, uit gewoonte, en dat daarenboven door zijne aardrijkskundige stelling, gelegen is aan de grenzen van magtige en ijverzuchtige naburen. Wat de oude provinciën aangaat, welke altijd zeer vreedzaam en weinig geneigd zijn tot woelingen, deze zouden, eenmaal in slaap gewiegeld door het tooverwoord *Oranje*, altijd gemakkelijk te regeren geweest zijn, en des noods in het aangeduide stelsel hebben kunnen begrepen worden.

Zaturdag, 10 *November,* 1832. — Een gesprek dat niet verloren mag gaan. — Nieuw bewijs van de droombeelden, die men schept, en bevestiging, dat niets zou afschrikken, indien..... *men* maar durfde....! Voor mij zelven heb ik de voldoening gesmaakt, nog eenmaal mijn gevoelen over het verledene en de toekomst te kunnen mededeelen: — ik heb gezegd, dat ik *bevreesd* was voor een' algemeenen oorlog. — *Men* antwoordde, dat wij daarin verschilden, dewijl *men* er naar *verlangde*. — Op het gevoelen terugkomende, dat beide deelen afzonderlijk niet konden bestaan; dat de val van het eene noodzakelijk moest zijn voor het onafhankelijk bestaan van het andere deel, zeide ik, al voortredenerende, dat ik den oorlog vreesde; omdat ik in een van beide veronderstellingen, òf dat *Frankrijk* zegevierde òf overwonnen werd, er nimmer voor het oude *Holland* het minste voordeel inzag. Indien *Frankrijk* zegeviert,

Digitized by Google

maakt het zich meester van *België*, om dit land met de *Rijnprovinciën* bij zich in te lijven; en in geval het overwonnen wordt, heb ik de vraag geopperd: of men eenige zekerheid heeft, dat weifelachtige bondgenooten, die zich zeer beklagen, en welligt niet zonder reden (mijnheer Jupiter weet de pil te vergulden) het thans vernietigde koningrijk der *Nederlanden* weder zullen herstellen? *Men* kon mij hierop geen ander antwoord geven, dan dat alsdan alles zoodanig veranderd zoude zijn, dat de gevolgen er van niet te berekenen waren; dat uit hetgeen thans geschiedt, niets kon voorspeld worden; of met andere woorden: dat de verwarring alsdan haar hoogste toppunt bereikt zou hebben, en aanleiding zou geven, om misschien in troebel water te visschen; — en *ziedaar de drijfveer van zijn gedrag!* Welk een man, welk een volk en welk een toestand! — Ik moet er nog bijvoegen, dat ik niet geaarzeld heb te beweren dat, indien *Frankrijk* met zijne tegenwoordige regering, en als men wil met zijne verdeeldheid van beginselen, niet te duchten schijnt, eene omwenteling bij de rigting der denkbeelden en bij den tijdgeest mij echter zeer gevaarlijk voor de oude regeringen toeschijnen, en dat, bijaldien een algemeene oorlog uitbarstte, de gevolgen er van onberekenbaar zouden zijn, door de volksbewegingen waartoe hij in *Duitschland* en in *Italie* aanleiding zou kunnen geven. *Men* antwoordde niet veel; — alles wat van algemeen belang is en de grenzen van zijne persoonlijke inzigten overschrijdt, verveelt en mishaagt hem. In deze waarneming, die ik reeds sedert lang gemaakt heb, ben ik op nieuw versterkt geworden.

Het belangrijkste, om niet te gewagen van hetgeen voor mij het aardigste van dit gesprek was, is, dat mij juist weinige uren vroeger, iemand die zeer goed onderrigt zijn kan, gezegd had: dat de pruisische minister de meening

Digitized by Google

had geuit, dat, wanneer ten gevolge van onmogelijk te voorziene gebeurtenissen, de groote mogendheden weder even als in 1814, het lot van *Belgie* in handen kregen, om er naar goedvinden mede te handelen, men nooit het koningrijk der *Nederlanden* zou herstellen *zoo als het geweest is.* Die ooren heeft om te hooren, die hoore!

---

29 *December,* 1832. — Na eene langdurige verdediging, die uit een krijgskundig oogpunt beschouwd, uitstekend was, doch van beide zijden moorddadig, en nutteloos uit een staatkundig oogpunt, heeft de citadel van *Antwerpen* gekapituleerd. Thans weigert men de ontruiming van de forten Lillo en Liefkenshoek, ondanks den ongelukkigen en slecht beraamden aanval van den 13den, waarvan het doel geheel mislukt is, en waarvan het oogmerk de noodzakelijkheid, en de vrees aan den dag leggen voor de verdediging van Liefkenshoek; maar al werden die forten ook even goed en even dapper verdedigd als de citadel, vroeg of laat zullen zij zich eindelijk toch moeten overgeven, en dan? Onbegrijpelijke verblindheid! Zijn gedrag begint zeer veel overeenkomst te krijgen met dat van GUSTAAF ADOLF IV!

Het is gelukkig voor den hoofdpersoon, dat de Hollanders nog altijd, als het ware in begoocheling verkeeren en geene Zweden zijn.

---

*) Ik heb gemeend de uittreksels uit het dagboek, en de correspondentie des graven VAN DER DUYN, met de overgave van de citadel van *Antwerpen*, die de scheiding tusschen *Holland* en *België* ten gevolge had, hiermede te moeten besluiten; van dat tijdstip af veranderde koning WILLEM I van regeringsstelsel; zijn wederstand, die tot dusverre werkdadig was, werd toen lijdelijk, en duurde voort, ten nadeele van *Holland*, tot in 1839, toen de hollandsch-belgische kwestie eindelijk haar beslag kreeg en een einde had. (*Noot van den heer* VAN GROVESTINS.)

Digitized by Google

GESCHIEDKUNDIGE,

WIJSGEERIGE, STAAT- EN LETTERKUNDIGE

MENGELINGEN

VAN DEN GRAAF VAN DER DUYN.

Digitized by Google

Digitized by Google

ALGEMEENE OVERDENKINGEN.

Dimidium qui cepit.

Vóór dertig jaren was alles nog in zijn geheel; tegenwoordig zijn wij *im Werden;* daarom valt het moeijelijk, een beredeneerd, bepaald oordeel te vellen over de gevolgen der nieuwe staatkundige beginselen op het geluk der volken.

In afwachting evenwel van hetgeen de ondervinding zal opleveren voor het volgende geslacht, dat ontdaan van de persoonlijke herinneringen dergenen, die nog in leven zijn, en die niet deelen in de nieuwe wijze van zien en handelen, kan het belangrijk wezen voor dit nageslacht, (hetwelk, wat er ook gebeure, gelukkiger zal zijn dan wij) de gebeurtenissen en waarnemingen op te teekenen, waartoe zij in het tegenwoordige tijdperk aanleiding geven, en dat ik niet beter kan schetsen, dan door het een tijdperk van onzekerheid te noemen.

Indien er voor dit *Memorandum*, waarmede ik in den aangewezen zin een' aanvang maak, genie of slechts veel bekwaamheid noodig was, zou ik zeker de stoutheid niet hebben, die taak op mij te nemen; maar ééne eigenschap, die voor deze onderneming volstrekt vereischt wordt en misschien even zeldzaam is, zonder dat zij op hooge verdienste aanspraak kan maken, meen ik te bezitten, en dat is, onpartijdigheid: ik zou haast zeggen, toegevendheid voor staatkundige meeningen. Daarbij bezit ik eenige ondervinding van personen en zaken, en heb ik het vast besluit genomen om in deze verzameling slechts over weinig bekende, doch tevens veel beteekenende fei-

Digitized by Google

ten te spreken; ze slechts met de striktste waarheidsliefde en na een naauwkeurig onderzoek naar datgene wat ik niet gezien of gehoord heb, mede te deelen. Vervolgens wil ik de opmerkingen, waartoe die feiten kunnen aanleiding geven, slechts aanbieden als twijfelachtig en als vragen, waarover bekwamer menschen dan ik ben, kunnen nadenken. Deze laatste belofte, waartoe ik mij verbind tegenover hen, wie deze schetsen ooit in handen mogten komen, zal ik des te gemakkelijker kunnen naleven, omdat ik bij de striktste onpartijdigheid over beginselen en personen, misschien een te groot twijfelaar ben, van verborgen of bekende oorzaken op het gebied der geschiedenis.

Bekende feiten uit de geschiedenis der volken, zijn slechts belangrijk voor het nageslacht, om de gevolgtrekkingen, die er uit af te leiden zijn, en door de lessen der ondervinding, welke zij aanbieden, maar waarvan dit nageslacht, helaas! zoo zelden partij trekt. Alles is op dit vergankelijk tooneel gelijkvormig; het groote tooneel is hetzelfde; alleen de acteurs en de toestanden veranderen, en uit dit oogpunt heeft zeker wijsgeer teregt aangemerkt: *Er is niets nieuws onder de zon.*

Ik kan mij tot geen geregeld plan bepalen, omtrent den vorm en de uitgebreidheid dezer schetsen; ik reken mij gelukkig er een begin mede gemaakt te hebben, na daartoe dikwerf het voornemen te hebben opgevat.

Digitized by Google

GESCHIEDENIS.

Omwentelingen van Engeland en van Frankrijk.

Karel I en Lodewijk XVI. Cromwell en Bonaparte.

(Geschreven in 1803).

Ik heb in HUME uitmuntende bijzonderheden aangetroffen over het gevaar der omwentelingen, en over de moeijelijke en teedere vraag, of het ooit een volk vrijstaat, zijnen souverein te onttroonen en te veroordeelen. Hoe komt het, dat beschaafde fransche revolutionnairen niet getroffen zijn geworden door de juistheid der lessen, welke deze waarlijk wijsgeerige geschiedschrijver hierover gegeven heeft; hoe is het mogelijk, dat men over het algemeen niet meer getroffen is geworden, door de groote gelijkenis, welke er (behalve in de oorzaken) tusschen het lot van KAREL I en dat van LODEWIJK XVI bestaat? Die vergelijking heb ik dikwerf hooren maken; maar ik dacht niet, dat ze zoo juist was. Zelfs de vlugt des konings naar *Hamptoncourt,* en zijn verblijf op het eiland *Wight,* hetwelk de verschrikkelijke ontknooping

Digitized by Google

verhaastte, kan vergeleken worden met de reis naar *Varennes*, welke al de wenschen van de vijanden van LODEWIJK XVI vervulde.

Wat het karakter en de zedelijke hoedanigheden dezer twee vorsten aanbetreft, vind ik er minder overeenkomst in, dan men somtijds heeft willen aantoonen. De verheven moed en gelatenheid, welke beiden in hunne laatste oogenblikken aan den dag legden, brengen hen weêr nader tot elkander. Het is het schoonste oogenblik, om niet te zeggen het eenigste, uit het leven van den laatsten koning van *Frankrijk;* want hoeveel medelijden en eerbied zulke verheven rampspoeden ons ook mogen inboezemen, zou men echter onbillijk zijn jegens KAREL I, wanneer men niet erkende, dat hij koninklijke deugden bezat, welke den ongelukkigen LODEWIJK XVI niet kenmerkten. Aan den anderen kant moet men toestemmen dat hij, KAREL STUART, door zijne onvoorzigtige handelingen en zijne al te hooge denkbeelden van het koninklijk prerogatief, in zeker opzigt meer de bewerker was van zijne ongelukken, dan dit het geval was met LODEWIJK XVI, wien men nooit de minste daad van despotisme kon ten laste leggen, en die daarentegen de vrijheid zijner onderdanen wilde grondvesten.

Welk een onbeschrijfelijk genot verschaft het lezen, daargelaten het leerrijke, dier uitmuntende geschiedenis vooral op een tijdstip, dat zij zoo vele punten van gelijkenis aanbiedt, die even belangrijk als natuurlijk zijn! Indien menschen niet altijd menschen bleven, indien bijgevolg hunne gebreken en ondeugden, even als hunne deugden, niet altijd aan elkander gelijkvormig waren, en onder dezelfde omstandigheden bijna dezelfde uitwerkselen moesten opleveren, dan zou men geneigd zijn, den engelschen geschiedschrijver voor een' profeet aan te zien; zoozeer is men

Digitized by Google

getroffen over de lessen, welke hij zoo vele jaren vroeger aan de revolutionnairen van onzen tijd geeft.

Wanneer wij de verschillende *drijfveeren* der handelende personen eens daar laten, die allen in dezelfde mate door fanatisme bezield waren, (hoewel dat fanatisme ook op verschillende gronden steunde) dan is het onmogelijk, eene meer juiste overeenkomst in gedrag, en somwijlen ook in gebeurtenissen te vinden. Na den dood van KAREL I, keerden de presbyterianen weêr tot gematigdheid terug, en hadden er berouw over, aanleiding gegeven te hebben tot gebeurtenissen, waarvan zij intusschen de hoofdbewerkers waren. Hebben zij niet veel overeenkomst met de zoogenaamde partij der constituante, of met de latere Girondijnen, zoo als de voorstanders van gelijkheid met de Jacobijnen? Wanneer die partijen elkander verdringen, terwijl beiden door het militaire despotisme van CRÓMWELL verpletterd worden — vinden wij daarin dan geene gelijkvormigheid met hetgeen wij dezer dagen gezien hebben? Bestaat er tusschen de ontbinding van het Parlement en het gebeurde te *Saint-Cloud* geene treffende overeenkomst? Herinnert BONAPARTE, dien men haat, maar binnen- en buiten 's lands vreest, ons niet aan CROMWELL? De zege der wapenen buiten 's lands, en de verdrukking en ellende binnen 's lands, leveren insgelijks eene gelijkvormigheid op, die inderdaad zoo treffend is, dat men onwillekeurig tot eene vergelijking genoopt wordt.

De begeerte en de zoo natuurlijke nieuwsgierigheid, om te weten hoe het tweede treurspel, dat thans opgevoerd wordt, zal eindigen, en of de ontknooping evenzeer op het eerste treurspel gelijken zal als het begin er van, maken het tegenwoordige tijdperk hoogst belangrijk. Om regt te laten wedervaren, aan wien het toekomt, moet men toegeven dat, bij de overeenkomst der gebeurtenissen, de engelsche revolutie

Digitized by Google

op verre na zoo bloedig niet is geweest, noch zoo vele rampen veroorzaakt heeft als de fransche, en dat bij de vergelijking tusschen CROMWELL en BONAPARTE, talent en genie daargelaten, (want met zekerheid kan men over die des laatsten niet oordeelen) de engelsche overweldiger ongetwijfeld veel schuldiger was dan de gelukkige Corsicaan. Eerstgenoemde bragt er regtstreeks veel toe bij, om zijnen ongelukkigen vorst het schavot te doen beklimmen; en alleen dit feit brengt daarom reeds een hemelsbreed verschil tusschen beiden te weeg.

Niet alleen is de overeenkomst der gebeurtenissen in de twee aangehaalde tijdperken treffend, maar ook de beschouwingen en verklaringen, welke de geschiedschrijver er bij voegt, kunnen zeer gevoegelijk toegepast worden op hetgeen men in onze dagen gezien heeft. Als bewijs daarvoor kan ik aanhalen, hetgeen HUME aanvoert, om de oorzaak te verklaren, van het geluk der engelsche wapenen, onder de zoogenaamde Republiek, en op welke wijze de bekwame krijgs- en zeehelden van dien tijd te voorschijn kwamen:

»Het krijgskundig genie des volks was uit zijn doodslaap »gewekt door de burgertwisten, en in alle takken van de »dienst werden bekwame officieren gevormd. De verwar»ring waarin alles verkeerde, gaf aan mannen van geringe »afkomst gelegenheid om uit dien stand te geraken, en »zich zelven door hunnen moed te verheffen tot pos»ten, waarvoor zij geschikt waren, maar waarop hunne »geboorte hun nooit eenige aanspraak zou hebben kunnen »geven; en terwijl nu zulk eene aanzienlijke magt aan »werkzame handen werd toevertrouwd, was het niet te »verwonderen, dat de Republiek al hare ondernemingen met »voorspoed bekroond zag."

Heeft men hetzelfde ook niet dezer dagen gezegd, om den

Digitized by Google

ongehoorden militairen voorspoed der fransche Republiek te verklaren, en eene oorzaak te vinden voor het aantal uitmuntende veldheeren, die hare legers ter overwinning geleiden?

(Uittreksel uit het Dagboek).

Aanmerkingen over het Reglement van een onderwijzersgenoetschap in *Frankrijk*, onder den naam van *Keizerlijke Universiteit*, door keizer Napoleon.

(*Geschreven in Maart,* 1808.)

Dit is een in alle opzigten belangrijk stuk; vooreerst is het een nieuw bewijs voor het streven der napoleontische regering naar het meest absoluut despotisme, hetgeen men in *Duitschland* met den naam van *obscurantisme* bestempelt. Onder den alouden naam van universiteit, matigt de keizerlijke regering zich niet alleen het regt van onderzoek aan naar, en het waken over alle takken van onderwijs, in alle deelen des rijks, maar daarenboven ook het regt, om de kleinste bijzonderheden, den aard en de wijze van onderwijs naar goedvinden te regelen; zelfs op bijzondere kostscholen, die voortaan niet dan onder invloed van de groote universiteit kunnen blijven bestaan, noch opgerigt worden, dan door een lid van genoemd ligchaam; en dat strekt zich zelfs tot de kleine gemeente-scholen uit, waar de mindere klasse lezen en schrijven leert.

Om zich meer bijzonder te overtuigen van die strekking, om de harten te vormen en de gemoederen van kindsbeen af, aan de eenvormigheid der slavernij te gewennen, moet men

Digitized by Google

vooral letten op art. 38, handelende over den grondslag van het onderwijs der universiteit, waar men, nà de getrouwheid aan katholieke godsdienst, trouw aan den keizer, aan de keizerlijke monarchie, *welke voor het geluk der volken moet zorgen,* en aan het stamhuis van NAPOLEON voorgeschreven vindt, enz. enz. Vervolgens de artikelen 104 en 105, waarin bepaald wordt, dat de grootmeester der universiteit zoodanige inrigtingen voor onderwijs en kostscholen zal kunnen doen sluiten, waarin men verregaande misbruiken, en grondbeginselen zal ontdekken, die *in strijd* zijn met die der universiteit; dan weder art. 106, waarin gezegd wordt: »de grootmeester zal door den »raad der universiteit de vraag moeten doen beslissen, in »hoe verre het onderwijs in ieder der verschillende scholen »zal mogen gegeven worden, *opdat het onderwijs zoo gelijk-»vormig mogelijk in alle deelen des keizerrijks verspreid worde,* »en er zoodoende een wedstrijd ontsta tot het geven van »goed onderwijs." Ik weet niet of ik mij bedrieg; maar mij dunkt dat deze laatste zinsnede in tegenspraak is met hetgeen onmiddellijk voorafgaat; wil men dien wedstrijd, dien naijver bevorderen, dan moet er vrijheid zijn in de keuze der leerwijze en vakken van onderwijs, en geene despotische eenvormigheid. En nu wij toch over tegenstrijdigheden spreken, kan ik niet nalaten de vraag te opperen, of men niet met zich zelven in tegenspraak is, wanneer men begint met onder de gronden van algemeen onderwijs, de *roomsche godsdienst* op den voorgrond te plaatsen, de onderwijzers daaraan zonder onderscheid te onderwerpen, en vervolgens in art. 18 te bepalen, dat er voor de *hervormde kerk* twee theologische faculteiten zullen daargesteld worden, eene te *Straatsburg,* en eene andere te *Genève?*

Nog uit een ander oogpunt beschouwd, is dit stuk belangrijk, namelijk om de noodzakelijkheid, waarin NAPOLEON

Digitized by Google

zich geplaatst ziet, om onophoudelijk en bij iedere gelegenheid (zie slechts zijne katechismus) te doen onderwijzen, hem getrouw te zijn en hem en de zijnen lief te hebben. Vroeger was getrouwheid aan het regerende vorstenhuis eene dier burgerdeugden, waarvan het tegenovergestelde misdadig en schandelijk was; een pligt, welke onderdanen vervulden, zonder dat het noodig was het hun te onderwijzen, en als met geweld in te gieten. Vooral bij de fransche natie klom de liefde tot hare koningen dikwijls tot aanbidding, en die vereering was een ingeschapen gevoel, welke goede koningen, edele daden, eene reeks van eeuwen en gewoonte hadden doen geboren worden, maar die men nooit *ex-professo onderwees.* Het is echter waar, dat den nieuwen keizer juist dat langdurige bezit ontbreekt, en dat gewoonten, die in onbruik zijn geraakt, niet gemakkelijk weder worden aangenomen, zelfs niet bij den wuften Franschman.

Dit zeer lange en zeer omslagtige reglement, waarin niets is vergeten, en dus, zoo men regtvaardig wil zijn, om die rede alle loftuiting verdient, heeft mij op nieuw een vreemd kontrast in het fransche karakter doen waarnemen, namelijk dit: dat deze natie, welke dikwerf met eene wezenlijke gemakkelijkheid, dikwerf ook met al te veel ligtzinnigheid, de ernstigste en gewigtigste onderwerpen behandelt, en de meest afgetrokken en droogste onderwerpen in den duidelijksten en somwijlen aangenaamsten stijl weet in te kleeden, — dat die natie, zeg ik, bij andere gelegenheden, met zulk een' vreeselijken omhaal van woorden in zulk een omslagtig pedantisme kan vervallen. Wanneer ik van minder belangrijke zaken spreek, dan bedoel ik niet de keizerlijke universiteit, welke ongetwijfeld een zeer belangrijke instelling is voor hem, die er den grond van legt en de rigting er van zal blijven aangeven; maar dat zelfde reglement had men in vele opzigten

Digitized by Google

kunnen verkorten; zoo als ik echter zeide, is dit eene tegenstrijdigheid in het nationaal karakter.

Beginselen vinden aanhang en worden aangenomen, op dezelfde wijze als men tot gewigtige besluiten overgaat, of groote gebeurtenissen te weeg gebragt worden, d. i. even spoedig als ligtzinnig en zonder veel woordenwisseling; maar dan ook is men weêr zooveel te langwijliger met reglementaire bepalingen, waaraan geen einde komt. Zie tot bewijs het reglement der universiteit, en zie dan ook eens, hoewel het geheel iets anders is, het *in-quarto*, dat en de dienst en de étiquette van het hof des nieuwen konings van *Holland* regelt, waarin men de belagchelijkste voorschriften vindt, en waaraan nog ontbreekt, dat men er bijvoege, dat men vooral *beleefd* moet zijn jegens H. M., en *den hoed moet afnemen*. Daarom zeide zeker iemand niet zonder rede:

»Dat reglement is gemaakt voor een hof van *sans-culottes*."

(Uittreksel uit het Dagboek).

Marius en Bonaparte.

Het is overbodig de letterkunde der ouden aan te prijzen, van welken aard die ook zij. Hare verdienste daarin is zoo groot, dat het zelfs geene verdienste meer is, er door getroffen te worden. Ik ben echter bijzonder getroffen geworden, door de schoonheden van allerlei aard, die men in de geschiedenis van den oorlog der Romeinen tegen JUGURTHA beschreven vindt, aan welk gedeelte ik, tegen het algemeene gevoelen, ver den voorkeur geef boven de zamenzwering van CATILINA. Welk eene levendige, ware en juist daarom verschrikkelijke schildering vindt men niet in beide verhalen van het diepe zedebederf van dit zoo

Digitized by Google

bewonderde en in vele opzigten zoo bewonderenswaardige *Rome!*

Nog een ander voordeel verschaft het lezen der oude schrijvers, en dit heeft mij meer bijzonder getroffen; dat men namelijk over hunne bekendheid met het menschelijk hart, hun zeldzaam talent om karakters en het wezen der gebeurtenissen te schetsen, welke van tijd tot tijd op onzen aardbol terugkeeren, dat men, zeg ik, om al die redenen te zamen, voorspellingen meent te lezen; men vindt ten minste bij elke schrede treffende toepassingen op menschen en op gebeurtenissen, die wij onder onze oogen zien plaats grijpen, vooral in een tijdperk van groote omwentelingen en groote voorvallen, van allerlei aard, zoo als dat waarin wij leven. Ziet onder anderen het begin van hoofdstuk XCVI, over den *Bellum Jugurthinum*, om daar eene vergelijking te vinden, van het krijgsgeluk van MARIUS met dat van BONAPARTE, welke opvallend is: *Omnia non bene consulta in virtutem trahebantur..... postremo omnes socii atque hostes credere illi aut mentem divinam esse aut deorum natu cuncta portendi.* En op een andere plaats: *Sed plerumque regiæ voluntates et vehementes sic mobiles sæpe sibi adversæ.*

Over de reactionnaire beweging tegen de vrijheid, en over de rigting tot den terugkeer van eene alleenheerschende magt in *Frankrijk*, gedurende de eerste jaren der XIX^de^ eeuw.

Opmerkingen bij gelegenheid der uitgaaf van twee werken, in 1804 *en* 1807.

In een werk getiteld: *Onderzoekingen betreffende den tegenwoordigen toestand der staatkundige wereld* (1804), zegt de heer

Digitized by Google

DE RAGUENEAU: »Volken kunnen niet onmiddellijk met »de staatkundige vrijheid in aanraking komen: zoodanige »onderneming zou hun noodlottig zijn, gelijk men, helaas! »gezien heeft." Men vindt in dit werk uitmuntend schoone gedachten tegen de jaarlijksche verkiezingen en de achtereenvolgende vernieuwing van het gezag. Ik geloof, dat de schrijver volkomen gelijk heeft, maar het is niettemin zeer zonderling en buitengewoon te zien, hoe snel sedert twaalf jaren, die meeningen over regerings-aangelegenheden en staatkundige beginselen in *Frankrijk* veranderen. Na gedurende dertig jaren de grondslagen van elk gezag ondermijnd te hebben, zijn de fransche schrijvers thans gereed de onbepaalde, alleenheerschende magt voor te staan, te verdedigen en aan te prijzen. De heer DE RAGUENEAU zegt daarover het volgende: »daar juist de maatschappelijke mensch, uit zijnen »aard zelf, niet vatbaar is voor staatkundige vrijheid, kan »het volk zijn gezag niet telkens geven en terugnemen; het »kan even min als partij regeren, als het zulks door de »massa kan." Met welk eene verontwaardiging zouden deze woorden vijftien jaren vroeger ontvangen zijn geworden!

Zedekundige en staatkundige proeven, zonder naam des schrijvers, en met het volgende motto: *Ik heb mijne beginselen niet uit vooroordeelen, maar uit den aard der zaken geput.* (1807).

Het eerste gedeelte dezer *zede- en staatkundige proeven* handelt over de natuur des menschen en geeft, dunkt mij, vele belangrijke en nuttige wenken. Het slot van dit eerste gedeelte is schoon. Nadat de schrijver den tijd betreurd

Digitized by Google

heeft, toen de menschen minder nadachten over hun wezen, en des te meer hunne natuurdriften opvolgden, vraagt hij zelf verschooning voor zijn werk, de vrucht van zoodanige overdenkingen, terwijl hij zeer treffend den toestand en den geest onzes tijds schildert, de menschheid als van alles verzadigd voorstelt, en de nieuwe geslachten beschrijft als beroofd van alle begoocheling, door de geslachten die zijn voorafgegaan, en hen schetst als koud en gevoelloos hunnen toekomstigen loopbaan te beschouwen, en zich te verdiepen in bespiegelingen, zonder te genieten. Evenwel heeft het geheel niet aan mijne verwachting beantwoord. Zoo als de meeste fransche schrijvers van de nog zeer nieuwe *staatkundige* of *godsdienstige* school, overschrijdt de schrijver zijn doel, en maakt dat op hem het spreekwoord kan worden toegepast: *die te veel wil bewijzen, bewijst niets.* Door met al te veel aandrang te willen aantoonen, dat de monarchie een nuttige regeringsvorm is, overeenkomstig met de menschelijke natuur, doet de schrijver zich kennen als een gezworen vijand van elk bestuur, zonder onderscheid, niet alleen van een republikeinsch, maar zelfs van een gemengd of gematigd monarchaal, en dat wel zonder het klimaat, het karakter of de gewoonten der bewoners in aanmerking te nemen, zoodat men als een gevolg van de door hem verkondigde beginselen, ieder bestuur, dat niet absoluut monarchaal is, van de aarde zou moeten verbannen; ik zeg, absoluut monarchaal, want zoo wil het de schrijver, dewijl hij van oordeel is, dat men als *verzet* tegen het gezag iedere instelling moet beschouwen, die tot dusver uitgevonden is, en bekend staat onder den naam van *tegenwigt* van dat gezag. Welligt heeft hij niet zoo geheel en al ongelijk, wanneer hij dat woord *tegenwigt* in de strengste beteekenis opneemt; maar dat is nog niet voldoende om te

Digitized by Google

bewijzen, dat zoodanig verzet of die tegenstand nooit nuttig noch noodzakelijk zijn kunnen.

Ik voeg hier nog de opmerking bij, dat volgens de grondbeginselen des schrijvers, en den gang zijner redenering, hij ons even goed het nut zou kunnen betoogen, niet alleen van eene *absolute*, maar zelfs van eene *algemeene* monarchie, ter gunste van BONAPARTE; en wie weet, of dat niet eene zijner geheime bedoelingen is!! Overigens is het geheele werk waardig geschreven te zijn door een' Franschman van den tegenwoordigen tijd, die even als de geheele natie, ten allen tijde gewoon is *Frankrijk* voor de gansche wereld aan te zien, en daarom ook de instellingen, die voor *Frankrijk* geschikt zijn, niet alleen noodzakelijk, maar ook onmisbaar voor anderen acht. Eene zoogenaamde Republiek heeft hen gedurende eenige jaren aan de dwingelandij gewoon gemaakt; maar de Franschen kennen hoegenaamd geen' middelweg; zij moeten thans eene monarchie à la BONAPARTE hebben, namelijk een *despotieke* monarchie; want zoo als de schrijver zich zelven genoodzaakt ziet te bekennen, is het bestuur van één enkel persoon, verheven boven alle andere, zonder tusschenstand, of liever zonder erfelijken adel, niets anders dan het oostersch despotisme. En, gelijk wij reeds hier kunnen opmerken, komt de schrijver der *Proèven* noodwendig in tegenspraak met zijne leer over *tegenwigt* en *verzet;* immers ik zou hem kunnen vragen: wat is die tusschenstand, wat zijn die personen, welke tusschen het volk en den monarch geplaatst zijn, wat zijn zij anders, dan het geen sommigen *tegenwigt,* en gij *verzet* tegen het gezag noemt?

Wat eindelijk voor dit werk, beschouwd uit het oogpunt eener wijsgeerige discussie en van onpartijdige beginselen, nog meer afkeer inboezemt, is de scherpe en alles behalve

Digitized by Google

onpartijdige hekeling van *Engeland,* getiteld: *Een onnatuurlijke regeringsvorm in een' natuurlijk geconstitueerden staat.*

Als een bewijs van fransche ligtzinnigheid en van onbestendigheid in beginselen, zelfs bij overigens niet ongeletterde lieden dezer natie, die wel is waar beminnelijk en dapper is, maar dikwerf onverstandig te werk gaat, en van het eene uiterste in het andere vervalt, is het wel de moeite waard, den gang der oordeelvellingen, die men in de laatste zestig jaren in *Frankrijk,* over *Engeland* en zijne regering uitgesproken heeft, eens na te gaan. Van den president MONTESQUIEU af, tot op het noodlottige tijdstip der fransche revolutie, juichte men de staatsregeling van *Engeland* overmatig toe, omdat men meende, dat zij het *nec plus ultra van staatkundige en burgerlijke vrijheid was.* Gedurende de stormen dezer revolutie veracht men diezelfde engelsche constitutie, omdat de doorluchtige herscheppers van *Frankrijk* van meening zijn, dat zij *te weinig vrijheid* verleent. En na de overweldiging van BONAPARTE verfoeit men haar op nieuw, omdat zij de absolute magt van een enkel persoon niet genoeg in de hand werkt, met één woord, omdat zij *te veel vrijheid* toelaat. Wat is er al niet gesproken, geschreven en geredetwist, om deze verschillende meeningen te verdedigen of te bestrijden! Welk eene tegenstrijdigheid, wanneer men daar tegenover stelt de kalmte, den voorspoed en den rijkdom van *Engeland*, dat, wijselijk tevreden met eene billijke en redelijke mate van vrijheid, de grenzen dier vrijheid niet overschreden heeft, om daarna even als de Franschen genoodzaakt te worden, met zooveel te sneller pas weêr achteruit te gaan. Dat kontrast doet mij denken, en ik geloof zeer gepast, aan de volgende, een weinig versleten, maar toch dichterlijke vergelijking: »Is het vrije en magtige *Engeland* niet de onwrikbare rots, te mid-

Digitized by Google

den der stormen? En zijn de Franschen — nu eens demagogen en dan weêr slaven — niet de onstuimige golven, die tegen den voet dier rots aanklotsen?..."

Om op de *Proeven* terug te komen, zal ik nog de opmerking maken, dat er twee zaken zijn waarop men voorbereid moet wezen, wanneer men een hedendaagsch fransch werk over het een of ander onderwerp leest, namelijk daarin eene openlijke of geheime lofrede op BONAPARTE, en eenen aanval op *Engeland* te zullen vinden. Zoude men er niet uit kunnen afleiden, dat die bestendige eenzijdigheid tevens het bewijs is van den haat, welke, uit afgunst geboren, door de Franschen toegedragen wordt aan de natie, die eene vrijheid geniet, waarvan zij verstoken zijn, en van de slaafsche vrees, die zij voor den overweldiger koesteren? Alvorens van deze *Proeven* voor goed af te stappen, moet ik er bijvoegen, dat er uitmuntende waarnemingen en wenken over ondergeschikte aangelegenheden in gevonden worden. Zijne opmerkingen, eindelijk, over het groote nadeel van het tijdperk, waarin de menschen te veel voor zich zelven leefden, te weinig uitvoerden, en als het ware *nieuwsgierig toekeken, hoe anderen het maakten,* komen mij zeer juist voor *).

---

*) Men ziet uit dit gedeelte, dat de heer VAN DER DUYN een man van vooruitgang was, maar van verstandigen en gematigden vooruitgang, die stap voor stap voortschrijdt, en als gevolg daarvan zeker was van iederen stap dien hij deed; terwijl hij niets wilde weten van die dolzinnige sprongen in den vooruitgang, die noodwendig blootstellen aan even grooten achteruitgang, en weder even onverwacht alles doen verliezen, wat gewonnen is.

(*Noot van den heer* DE GROVESTINS).

Digitized by Google

Over het onbestendig karakter der Franschen.

De terugkomst der *Bourbons* in *Frankrijk* in 1814, de wijze waarop zij er ontvangen werden, hun vertrek in 1815, zonder iemand te vinden die hen verdedigde, noch bewijzen van deelneming te ontmoeten, de vreugde des volks bij de abdicatie van NAPOLEON, de haat, die zich tegen hem lucht gaf, toen hij van *Fontainebleau* naar de plaats zijner inscheping vertrok, de weinige hinderpalen, die hij ontmoette tijdens zijne terugkomst in 1815, de geestdrift waarmede men hem inhaalde, zijn tweede vertrek en de tweede terugkomst van koning LODEWIJK XVIII; al die gebeurtenissen bewijzen nog geenszins iets vóór of tegen de genegenheid, welke de fransche natie die twee mannen toedraagt, maar wel de groote wispelturigheid van dat volk, zijne zelfzucht en de zonderlinge mengeling van dapperheid en staatkundige zwakheid of bevreesdheid, welke het fransche volk kenmerken, dat met zooveel goede en slechte eigenschappen begaafd is, en waarin eene zeer fijne beschaving, groote geleerdheid en wijsbegeerte, alles dikwerf wel is waar zeer oppervlakkig en valsch, het deel is van een, in verhouding tot de groote massa, zeer gering aantal; terwijl bij dat andere gedeelte, eene domheid heerscht, welke in onzen tijd onverklaarbaar is; overigens is in dit land, wat de staatkunde en de meest gewigtige belangen aanbetreft, *Parijs* alles, en de overige deelen des rijks volstrekt niets; welke daadzaak, beter dan iedere andere redenering, vele gebeurtenissen in den laatsten tijd, en bijzonder de hier boven gemelde, opheldert en verklaart.

Hollanders en Belgen.

Wanneer ik denk aan het verschil, dat er tusschen de bewoners der noordelijke en zuidelijke provinciën van het

Digitized by Google

koningrijk *der Nederlanden* bestaat, zoo als taal, zeden en maatschappelijke gewoonten, dan meen ik nog een ander verschil te ontdekken, in beider zedelijk en verstandelijk leven. De bewoners der noordelijke gewesten behooren, voor het grootste gedeelte, op weinig uitzonderingen na, in het midden der XVIII^de^ eeuw te huis; in de zuidelijke provinciën behooren allen, die boven de vijftig jaar zijn, en geen deel van den hoogen adel uitmaken, tot de XIX^de^ eeuw.

Zou men verder niet kunnen beweren, dat de voormalige Republiek der vereenigde provinciën met hare bewoners, die men eertijds *te veel* bewonderd heeft, ofschoon zij in de XVII^de^ eeuw, in vergelijking met andere europesche volken, met uitzondering alleen van *Engeland*, waarlijk bewondering verdienden; zou men niet kunnen beweren, zeg ik, dat de Nederlanders, omdat zij te spoedig verlicht en als onafhankelijke staat zijn gevestigd geweest, zich veel te lang vergenoegd hebben met eene gedeeltelijke vrijheid, met eene halve godsdienstige verdraagzaamheid en met eene gedeeltelijke beschaving, die juist daarom niet is vooruitgegaan, en die, na anderen voorbij gestreefd te hebben, zich op hare beurt door anderen heeft zien vooruitsnellen? De afgezonderde ligging van het land, de moeijelijke en weinig bekende taal, die er gesproken wordt, en bovenal de ijverzuchtige oligarchie, ofschoon zij zich onder een' gematigden vorm vertoonde, hebben tot genoemde uitwerkselen kunnen bijdragen.

Over de vraag of de koningen, onder den schijn van vrijheid, ook getracht zouden hebben zich de onbeperkte magt van Napoleon toeteëigenen.

Eene der vragen, die ik somtijds tot mij zelven rigt, zon-

Digitized by Google

der voldoend aantwoord te erlangen, is deze: Wat willen toch tegenwoordig de souvereinen van *Europa,* en de koning *der Nederlanden* in het bijzonder? *) Men wil, of kan welligt niet meer terugkomen op de vroegere regeringsbeginselen; men heeft het zelfs niet beproefd in 1814, toen er misschien eenige kans voor bestond; men heeft schijnbaar (ten minste bij ons) de beginselen der omwenteling aangenomen; namelijk: de nationale vertegenwoordiging, of wat men eene *constitutioneele monarchie* noemt; en evenwel wil men somwijlen hoegenaamd niets weten, van de natuurlijkste uitvloeiselen er van; aan den eenen kant, vaart men geweldig uit tegen hetgeen men gewoon is *ultra's* te noemen, en aan den anderen kant, neemt men het een' afgevaardigde euvel af, wanneer hij niet blindelings stemt voor alles, wat de regering goedvindt door een' minister te doen voorstellen. Dat brengt het verlichte (welligt al te verlichte) publiek van onze dagen in den waan, dat er te kwader trouw is gehandeld, en dat men behendig genoeg geweest is, den uiterlijken vorm eener vrijheid toe te staan, en de magt van het despotisme te behouden: ik zeg *behouden*, maar ten onregte, want het is mij duidelijk, dat door de zoogenaamde constitutioneele vormen niet na te komen of ze te ontwijken, de constitutioneele koning, even zoo goed despoot is, als de Groote Heer, en wel om de eenvoudige reden, dat zijn gezag met de meerderheid der wetgevende vergadering of der kamers *voor* zich, onbeperkt is, en niet dien tegenstand ontmoet, welke men vroeger, zelfs in absolute monarchiën, tegen dat gezag door magtige ligchamen en plaatselijke voorregten zag opwerpen. Want het is eene opmerkelijke daadzaak, dat de

*) Dit verhandelde blijkt vóór de gebeurtenissen van 1830 geschreven te zijn.

Digitized by Google

beginselen van gelijkheid der fransche omwenteling, door privilegiën, ouden adel, staatsligchamen, parlementen of andere plaatselijke gewoonten omver te werpen, de uitoefening van het gezag meer onmiddellijk bevorderd, meer uitgebreid en tevens veel gemakkelijker hebben gemaakt voor hem, die door zijne koenheid of door toevallige omstandigheden, uit die zelfde omwenteling voortgesproten, aan het bewind gekomen is.

Het is dus niet te verwonderen, maar naar ik geloof, ongelukkig voor hen zelven, dat de tegenwoordige, oude of nieuwe, souvereinen tot die staatkunde toegetreden zijn, om de orde van zaken zóó te houden, als die door de omwenteling daargesteld was, en dat zij, om duidelijker te spreken, er in bewilligd hebben de erfgenamen te worden van den buitengewonen man, die door zijn stout genie en door buitengewone omstandigheden, aan het hoofd dier omwenteling is geplaatst geworden. Dit geeft mij welligt aanleiding om de vraag te beantwoorden, die ik straks zelve deed, welk antwoord dan zijn zoude: dat de tegenwoordige souvereinen, en vooral zij, die over landen regeren, welke de vruchten der omwentelingen ondervonden hebben, deze beginselen wel gaarne willen aannemen, maar in den geest zoo als BONAPARTE die verstond. Hierop zou ik mij echter weder moeten veroorlooven te wederleggen, dat daartoe niet alleen dezelfde omstandigheden, maar ook hetzelfde genie, dezelfde mannen van talent en dezelfde bloeddorstige onzedelijkheid zouden vereischt worden als hij bezat, wien men opgevolgd is, en die zelf slechts gedurende weinige jaren, aan het meer gekneveld dan onderworpen volk, een rad voor de oogen wist te draaijen.

Digitized by Google

Vergelijking tusschen Willem I en Jakobus II.

Door al te veel gewigt te hechten aan den stelregel, dat door den tijd alles te regt komt, en dat iedere dag ellende genoeg oplevert, is WILLEM I vol ijver en moed, tegenover toekomstige moeijelijkheden en alle mogelijke hinderpalen; maar deinst integendeel terug, voor den minsten tegenstand, dien hij werkelijk ondervindt. Treffende gelijkenis met het karakter van JAKOBUS II van *Engeland*, (diens wreedheid uitgezonderd), d. i. duidelijke neiging naar alleenheerschende magt; maar te weinig karakter, om er toe te geraken.

JACOBUS II, zocht de Anglikaansche kerk te verdrukken; WILLEM I beproefde hetzelfde met de Roomsch-Katholieke kerk. Maar WILLEM I was gelukkiger; hij verloor slechts de grootste en schoonste helft van zijn rijk, terwijl JAKOBUS II door zijne staatkundige misslagen, alles verloor.

Digitized by Google

STAATKUNDE.

Vrijheid.

Vrijheid! Welk een heerlijk en veel omvattend *woord!* Welke edele gewaarwordingen doet het niet ontwaken in de ziel van den jongeling, die levendig en hartstogtelijk van aard, veel gelezen heeft! Maar hoe jammer, dat het slechts een heerlijk en veelomvattend woord is! In onze dagen vooral, hebben wij de treurige ondervinding opgedaan, dat zij niet bestaat, en nooit heeft kunnen bestaan, dan op voorwaarden, welke niet in overeenstemming zijn met de christelijke godsdienst en meer nog in strijd met onze zeden en vergevorderde verlichting. Daar ik het onnoodig acht te betoogen, dat Republieken niet kunnen bestaan zonder oligarchisch te worden, ga ik over, tot eene opmerking van geheel anderen aard, die, ofschoon schijnbaar eene paradox, mij echter juist en voor betoog vatbaar schijnt te wezen! Zij is deze: dat, naarmate de staatkundige vrijheid of de beginselen, waarop de zoogenaamde constitutioneele regeringsvormen gevestigd zijn en de overwinning behaald hebben op andere regeringsvormen — persoonlijke of burgerlijke vrijheid oneindig meer beperkt is geworden, dan vroeger ooit het geval was. Misschien is dit nu wel het gevolg van een meer naauwkeurig toezigt in het

Digitized by Google

bestuur en politie-wezen: ik geef dit toe; maar het feit blijft desniettemin aanwezig, en ik doe daarom een beroep op de ondervinding van allen, die zich nog het tijdvak vóór de omwentelingen van het einde der XVIIIe eeuw herinneren. Om niet al te veel gewigt te hechten aan de lastige formaliteiten van den tegenwoordigen tijd, zooals de vroeger onbekende paspoorten, veiligheidskaarten, het onderzoek aan de grenskantoren enz., zal ik, tot staving van mijne meening, eene onbetwistbare en onloochenbare daadzaak aanhalen; dat men namelijk tegenwoordig op het vaste land genoodzaakt is posten aan te nemen, waarmede de regering u belast, niet alleen zonder dat men ze gevraagd heeft, maar zonder er van te voren van verwittigd te zijn. Er is nog meer: de zucht om alles aan wetten te onderwerpen, de gewoonte en smaak voor wetgevende vergaderingen, zoowel in het groot als in het klein, maakt dat iemand, die rustig wil leven, zonder zich met regeringszaken te bemoeijen, zich nergens kan neêrzetten, waar hij geen gevaar loopt, om tot de eene of andere betrekking geroepen te worden. Die vrijheid en dat stille leven moet hij bepaald niet op het platte land zoeken, want, in verhouding, is het vooral op dorpen, dat men die verschillende soorten van raadsvergaderingen en kleine postjes aantreft, waaraan iemand, die maar iets meer dan handwerksman is, zich niet gevoegelijk kan onttrekken. Dat kwaad is nu wel niet zeer belangrijk, maar het geldt hier een feit dat bestaat, en geenszins het meer of min onaangename, van de zaak in kwestie. Ik ben van meening — de tijd zal leeren of ik gelijk heb, en ik laat het over aan bekwamer dan ik ben, om te beoordeelen of men zonder eene onbeperkte of zoogenaamde vaderlijke regering te betreuren, noch goed te keuren, noch instellingen terug te verlangen, die

Digitized by Google

een overblijfsel zijn van het leenstelsel, het bestaan van die verschillende trappen en rangen in de maatschappij, het zij door den invloed van enkele personen of van gevestigde ligchamen, niet oneindig meer hinderpalen voor een eerzuchtig en alleenheerschend vorst in den weg leggen, als eene vergadering, voor een bepaalden tijd gekozen, en altoos meer of minder aan het gevaar blootgesteld, om gewonnen of bang gemaakt te worden, door al die middelen, welke de hedendaagsche constitutiën aan het koningschap verleenen of toelaten? Wat mij in ieder geval niet twijfelachtig voorkomt, is dat een constitutioneel koning, die verzekerd is van de meerderheid in de zoogenaamde wetgevende vergadering, zeer magtig is, en het lot en de beurs van bijzondere personen, aan zijn gezag onderworpen, meer in handen heeft, dan dit met LODEWIJK XIV het geval was. Voegen wij nog, zonder vrees ons te zullen bedriegen, bij de mogelijkheid, om van constitutiën misbruik te maken, het verlangen, dat bijna alle koningen daartoe koesteren, en waarnaar ten minste diegenen, welke onder eene andere orde van zaken geboren en opgevoed zijn, *moeten* haken. Wij besluiten hieruit, dat de persoonlijke vrijheid — uitgezonderd misschien de vrijheid van spreken, (nog niet eens al te luid), om in eene openbare vergadering uit te varen, en waardoor, hetgeen reeds zeer veel is, eene loopbaan geopend is geworden, waarin talenten van allerlei aard kunnen ontwikkeld worden — de persoonlijke vrijheid, zeg ik, niet zoo veel bij de omwentelingen, die wij beleefd hebben, gewonnen heeft, als men wel zou kunnen denken. En, als wij haar na zooveel pogingen en belangrijke gebeurtenissen, nu nog niet verkregen hebben, wanneer zal zij ons dan ten deel vallen; schijnt zij niet eerder een dichterlijk verlangen, eerder een schoon ideëal, dan een wezenlijk te verkrijgen

Digitized by Google

iets te zijn, dat binnen het bereik valt van den mensch, zoo als hij is?

Over de wenteling van de bol op een hellend vlak.

Er bestaat, dunkt mij, en de geschiedenis der laatste veertig jaren is er een bewijs van, een politieke nooddwang, even als in de physieke en zedelijke wereld. Plaats eene bol op een hellend vlak, zij zal zóó lang voortrollen tot zij haar rustpunt bereikt heeft; verrigt eene goede daad, of bega eene misdaad, beiden zullen die gevolgen na zich slepen, welke uit het noodzakelijk verband van uitwerkselen en oorzaken voortvloeijen. Evenzoo zult gij, wanneer gij er eindelijk toe overgaat aan een volk eene grondwet te verleenen, op vrijzinnige grondbeginselen gevestigd, al ware het dan ook maar gedeeltelijk en met voorbehoud (door b. v. dat half geboren monster eene *gematigde monarchie* te noemen), evenzoo zult gij, zeg ik, vroeg of laat genoodzaakt worden uw werk te voltooijen, of u de voorwaarden zien ontnemen, die onafscheidbaar verbonden zijn aan de orde van zaken die gij zelf ontworpen hebt; u zelven zult gij kunnen misleiden, zonder anderen te kunnen overreden, die de noodzakelijkheid gevoelen van uw onvolmaakt werk te voltooijen. Die een beginsel aanneemt, moet er ook de gevolgen van ondervinden; nu is er geen middelweg mogelijk tusschen de grondbeginselen der oude regeringen en die, welke de fransche omwenteling werkelijk gepredikt en in praktijk gebragt heeft, en welke door latere gebeurtenissen opgehelderd en versterkt zijn geworden, zoodat het volk, dat eenmaal van den ouden weg afgegaan was, om den nieuwen te bewandelen, er reeds smaak voor ge-

Digitized by Google

kregen had en er mede gemeenzaam gemaakt was. Het zou misschien eerder mogelijk zijn, aan het volk in het geheel niets van dezen aard te verleenen, dán in onderhandeling te treden over het meer of mindere; dat wil met andere woorden zeggen: dat eene wezenlijk absolute of vaderlijke monarchie, met wijsheid geregeerd, zich beter zou staande houden te midden van den voortgang der beschaving en der verlichting, dan de regering van eenen staat, waar liberale instellingen onvolmaakt aanwezig zijn, en waarvan juist daardoor misbruik zou kunnen gemaakt worden, ten voordeele van het gezag, dat weldra onder den dekmantel van ingebeelde vrijheid, in een geheim despotisme zou ontaarden. Maar gelijk wij reeds zeiden, dit kan niet meer geschieden; die namen geeft, moet ook de zaken schenken; wanneer eenmaal het regt der natie erkend is, om zich met hare eigen zaken te bemoeijen, wanneer de verdeeling van het gezag vastgesteld, en er eene wetgevende vergadering, *quovis modo,* kan gekozen worden, die in het openbaar beraadslaagt, dan is alles gezegd; de gevolgen moet men afwachten; het is even als de bol op een hellend vlak.

Over het gevaar der dwingelandij in constitutioneele staten, en over het noodzakelijke van een bemiddelend ligchaam tusschen koningschap en democratie.

De koning der *Nederlanden* is liberaal, zegt men. Dit is waar, maar liberaal volgens de oude staatkunde van zijn Huis, of liever van de oude stadhouders, die een' steun zochten bij het volk (volgens de beteekenis, die dit woord vroe-

Digitized by Google

ger had, en geheel verschilt van het woord *burger*) tegen de burger-aristocratie, en dus uit eerzucht, en eerder als middel om te regeren en magt te verkrijgen, dan om de regten der natie in het algemeen te beschermen, zoo als thans de waarlijk liberale zin van beschermen luidt.

Het komt mij niet twijfelachtig voor, dat door het koningschap als eene hooggeplaatste, persoonlijke aanzienlijke magt in den staat te erkennen, de daar tusschenbeiden geplaatste magt, van maatschappelijk belang is, en dat zelfs zoogenaamde aristocratische meeningen elken invloed in de maatschappij verliezen, die schadelijk is, doch daarentegen een nuttig ligchaam wordt, dat tusschen koningschap en democratie, voor het duurzaam bestaan van eenen op die wijze gevormden staat blijft waken, en wel, nu eens om als tegenwigt te dienen voor de uitersten waarin overdreven democratie zou kunnen vervallen, dan weder om de zoo gewone en waarschijnlijke inbreuken van de uitvoerende magt te beteugelen.

De waarborgen tegen inbreuken van het gezag zijn des te meer noodzakelijk in constitutioneele staten, welke door de gelijkheid, het uitvloeisel der omwenteling, zoodanig herschapen zijn, dat het uitvoerend bewind, wanneer het te veel magt in handen krijgt, eensklaps despotiek wordt. De oude grenzen, binnen welke die ligchamen zich, hetzij uit gewoonte, hetzij uit vooroordeelen bewogen, zijn vernietigd. In die landen waar de omwenteling niet is doorgedrongen, zoo als in *Oostenrijk* en *Pruisen*, is de absolute regeringsvorm, als regtsbegrip, dit niet altoos in werkelijkheid. In *Frankrijk* en in *de Nederlanden* daarentegen, zoo de charters of constitutiën er niet streng en eerlijk nageleefd worden, wordt de vorst door niets weêrhouden. Er zou volslagen despotisme heerschen, gelijk NAPOLEON uitgeoefend heeft, zonder nog in aanmerking te nemen, dat de meest

Digitized by Google

drukkende dwingelandij juist die is, welke onder den naam en het bedriegelijk mom van vrijheid zou uitgeoefend worden.

Over die monarchie, welke in den tegenwoordigen tijd mogelijk is.

De *ultra*-koningsgezinden beweren, dat de wezenlijk constitutioneele monarchie de regering is der anarchie; daarin bedriegen zij zich; wij houden ons van de onmogelijkheid daarvan overtuigd; want zoo zij zuiver en eerlijk ten uitvoer gelegd wordt, iets hetgeen nog nimmer heeft plaats gehad, zou zij de beste regeringsvorm zijn in den tegenwoordigen toestand der beschaving, en in die landen, welker uitgestrektheid het vestigen eener Republiek nog moeijelijk maakt. Koningsgezinden, dat wil zeggen, voorstanders van het erfelijk gezag, spant uwe krachten in, om die constitutioneele monarchie te verkrijgen en haar geregeld te doen werken! Het is de eenige haven die voor uw geliefkoosd denkbeeld overblijft; want binnen den tijd eener halve eeuw of daaromtrent, zal de absolute monarchie in *Europa* niet meer kunnen bestaan, het despotisme kan nog alleen in het Oosten voortduren.

Over den Oorlog.

Uitbarsting van eerzuchtige en hebzuchtige hartstogten! zedelijke ziekte! die door den vooruitgang der beschaving, hoe langer hoe meer genezen wordt; terwijl de vorderingen der wetenschap en nieuwe uitvindingen, den oorlog eindelijk geheel en al onmogelijk zullen maken, zoowel door de stof-

Digitized by Google

felijke hinderpalen, welke laatstgenoemden den oorlog reeds in den weg stellen, en de groote sommen en het aanzienlijk getal troepen, die noodzakelijk zijn geworden, en ook naardien de nieuwe wijze van oorlog voeren, door regelregt op het doel af te gaan, de ontknooping verhaast. Men kan hier nog bijvoegen, dat het hedendaagsche wereldburgerschap en de nieuwe staatkundige constitutiën van een land, door zich zelf geregeerd, of dat ten minste het bestuur gadeslaat, minder gevaar loopt, door persoonlijk belang of door plannen zijner hoofden opgeofferd of medegesleept te worden.

Spoorwegen en stoombooten, die weldra overal gevonden zullen worden, zijn eene bijna onoverkoombare hinderpaal voor krijgsondernemingen, eensdeels omdat het vervoer van troepen daardoor van weêrszijden zoo gemakkelijk is, ten andere omdat men in onzekerheid verkeert omtrent het gebruik, dat de vijand er van maken zal. Hartstogtelijke voorstanders van den oorlog voeren tegen deze bewering aan, dat men al die ijzeren spoorwegen, die weldra geheel *Europa* zullen doorsnijden, in geval van oorlog, vernietigen kan. Wij nemen dit aan; maar indien men dit aán den eenen kant doet, moet men ook verzekerd zijn dat de vijand van zijnen kant eveneens handelt; want zonder die zekerheid zou de bedoelde maatregel slechts in het belang der eene partij zijn. Alvorens den oorlog te beginnen, zou men overeen moeten komen over de wijze waarop men dien zou willen voeren, en voorwaarden vaststellen, zoo als b. v. in het tweegevecht.

Nog een woord over dit belangrijk onderwerp: spoorwegen en stoombooten. Men heeft gezegd dat er niets meer democratisch was dan die uitvinding, èn in hare uitwerkselen èn in hare gevolgen; en men kan het niet ontkennen; maar wat wij als nog zekerder kunnen aannemen, is, dat de

Digitized by Google

gevolgen dezer ontdekking en het misschien buitensporig gebruik, dat wij er van zien maken, onberekenbaar zijn.

De Vorsten.

Een droevig onderwerp! *De koningen gaan heen*, zeide men voor dertig jaren; thans kan men zeggen: *zij zijn heengegaan;* en dat is waar, ten minste in vergelijking met hetgeen zij voor vijftig jaren, en nog in mijne jeugd waren. Wat is er geworden, niet alleen van het gezag, maar van den eerbied, het ontzag en de liefde, waarmede de souvereinen en hunne familiën omringd werden? De tijd, de gebeurtenissen, de voortgang der verlichting in allerlei opzigt, hebben er toe bijgedragen hun vele van die voorregten te ontnemen, welke de stand der vorsten, dikwerf meer nog dan hunne verdiensten, en zelfs ondanks hunne gebreken, hun verleende. Men heeft veel, misschien wel te veel van hen geëischt. De gewigtige gebeurtenissen, de omwentelingen in het laatst der vorige eeuw, hebben ook medegewerkt om hun vele voordeelen te ontnemen, onder anderen dat van minder gekend te zijn, zoodat men hen niet meer op goed geloof beoordeelt en bewondert. Zeker is het, dat men te veel van hen gevergd heeft; maar dat vergen is het gevolg van den algemeenen vooruitgang, welke diegenen gedurig voortstuwt, die den stroom volgen, en de zoodanigen doet achterblijven die, na eenmaal den top der pyramide bereikt te hebben, dat standpunt willen blijven behouden; al is men ook nog zoo toegevend jegens die arme vorsten, en betoont men hun de meeste regtvaardigheid, dan moet men toch erkennen, dat hunne tegenwoordige vernedering in vele opzigten hun ei-

Digitized by Google

gen schuld is. Hunne voornaamste fout bestaat hierin, dat zij niet vooruit, maar onophoudelijk achterwaarts zien, hetgeen bijna hetzelfde is als de oogen voor het licht te sluiten, en in een' staat van aanhoudende droomerij te verkeeren; verder dunkt mij, en dit komt mij voor hunne grootste verkeerdheid, en misschien de meest aannemelijke oorzaak te wezen van het verval waarin zij geraakt zijn, en ook de oorzaak van het verlies der grootheid, die zij vroeger genoten, dat zij sedert het begin der groote staatkundige omwenteling van 1789, altijd van het ongelukkige denkbeeld zwanger gingen, om twee niet te vereenigen zaken zamen te voegen, namelijk de voorregten van een' aanzienlijken stand in de maatschappij, het gezag, den eerbied van het volk, met vrijheid van handelen door zich het *sans-gêne* van bijzondere personen toe te eigenen. De kleingeestige en overdreven étiquette van het spaansche hof, en uit de eeuw van LODEWIJK XIV, kon onmogelijk in onze dagen blijven voortduren; maar moet men daarom van het eene uiterste in het andere vervallen, alle scheidsmuren omverwerpen, zich op de straat midden onder het volk begeven, zich blootstellen, om, gekleed als een paruikenmaker, tegen het lijf geloopen en als zoodanig iemand aangemerkt te worden?

Men heeft gezegd, dat een held geen held meer is voor zijn' kamerdienaar; evenzoo zijn er geen vorsten, geen koningen meer in de oogen van een volk, dat eerst verwonderd, later aan dien vrijen omgang gewoon is geraakt; dat is zeer gemakkelijk en mag zeer aardig zijn, men is dan vrij, of men meent het ten minste; maar men vergeet dat men aan den eenen kant meer verliest, dan er aan den anderen kant mede gewonnen wordt. Het is belagchelijk, dat men, na een gedeelte van den dag als

Digitized by Google

een jongen langs de straat geslenderd en gehandeld te hebben, op zijn' tijd weêr geëerbiedigd wil zijn en zich met deftigheid wil voordoen. Alles is op deze wereld eene aaneenschakeling van oorzaak en gevolg. Wil men regeren en heer en meester zijn, dan moet men zich zulks waardig maken; wil men geëerbiedigd wezen, dan moet men dien eerbied verdienen, of ten minste den schijn aannemen deugden en hoedanigheden te bezitten, die men niet bezit, en zich daardoor aan de oordeelvellingen van het publiek onttrekken. Maar dat doet men niet, en men gaat voort geheel anders te handelen. Het reizen der aanzienlijken en de spoorwegen zullen voltooijen, wat het afschaffen der étiquette en de burgerlijke kleeding voor zestig jaren begonnen hebben.

Het Hof.

Hoe nietig is het leven aan het Hof! en hoe vernederend en pijnlijk is het, daar zijne dagen te moeten doorbrengen, vooral in onzen tijd, sedert de daarstelling van constitutioneele gouvernementen, of bij de algemeene rigting naar zulk eene orde van zaken. Vroeger vonden de hovelingen voor de verveling en den gedwongen staat, waarin zij verkeerden, ten minste nog eene, zoo men wil beuzelachtige, maar niet minder wezenlijke vergoeding in het verkrijgen van eenige uiterlijke onderscheidingsteekenen, en van eene in de maatschappij meer aanzienlijke betrekking. Vermaken en de glans der wereld voor de jeugd; kuiperijen, aanzien, vertrouwen, of de schijn zelfs van vertrouwen voor eerzuchtigen op mannelijken leeftijd; gewoonte en bijzonderen eerbied voor den ouderdom. Thans is dat alles

Digitized by Google

voorbij, omdat de wereld veranderd is: de jeugd, die nu minder ijdel en meer onafhankelijk is, vindt elders met meer vrijheid ook meer wezenlijke vermaken, die met haren smaak overeenkomen; eerzuchtigen, op mannelijken leeftijd gekomen, gaan, wanneer zij hun belang wel begrijpen, geene onderscheiding of eereposten meer zoeken in de paleizen van constitutioneele vorsten, die niet meer dan hoogstens ten halve meester zijn, en wie de openbare meening, groote bekwaamheden en de behoefte om eene onrustbarende oppositie te bevredigen, in hun eigen belang zulke personen aanwijzen, die de bekwaamheden bezitten om de gewigtigste betrekkingen te bekleeden, waarin zelfs konings gunst hen anders niet zou kunnen handhaven. De geringste posten worden door het hoofd der regering begeven op voordragt der ministers, zoodat er zelfs voor bescheiden dienaren geene gelegenheid meer bestaat, eenigen gunsteling eene betrekking te bezorgen. Wat het ontzag of den eerbied voor wereldsche grootheden aanbetreft, waarvan ik nog in mijne jeugd getuige ben geweest, en die zelfs in eene Republiek bestond, welk ontzag en welk aanzien, gelijk wij zoo even zeiden, iedereen verblinden moest, is het nutteloos er bij te voegen, dat dit alles vervlogen is sedert de koningen niet meer de eenigen zijn, die gunstbewijzen uitdeelen, ja zelfs niet meer door eene begoocheling, welke, zoo zij al niet voordeelig was voor het geluk, dan toch voor de rust der volken wenschelijk kon geacht worden, die plaats bekleeden, waarin zij bestraald door den glans van roem, eenige zwakke stralen konden doen schijnen op degenen, die dagelijks in de nabijheid van dit gevreesde brandpunt kwamen. De koningen hebben gereisd, zij zijn onttroond geworden, men heeft allerlei soorten van koningen gemaakt, op dezelfde wijze waarop andere posten worden begeven; de geringste

Digitized by Google

burger — zoo snel is de vooruitgang — is in den grond zijns harten overtuigd, dat een koning een mensch is gelijk hij, en bijgevolg dat de dienaren des konings, de hovelingen, in plaats van priesters uit een' ongenaakbaren tempel, gewone bedienden zijn geworden, met dat onderscheid alleen, dat zij beter gekleed en beter betaald worden. Om die reden, dunkt mij, is een eigenlijk gezegd hof, vooral een hof naar duitsche begrippen, onbestaanbaar met de constitutioneele monarchie, en is *Engeland,* dat in vele opzigten zoo uitmuntend is, het ook hierin, dat het dezen staat van zaken en deze waarheid begrepen heeft. Terwijl het koningschap een' grooten luister en een' edelen stoet bij groote plegtigheden behield, heeft men er den souverein en eenigen zijner dienaren niet veroordeeld, om dagelijks een leven te leiden, dat wederzijds gedwongen, lastig en onaangenaam is. Een ander bezwaar tegen het huiselijk leven aan een hof, wat het aangename betreft, is, dat men elkander te dikwerf ziet, en elkander te veel kent, zonder dat er een band van wezenlijke gehechtheid of van pligt bestaat, die de verpligting oplegt, elkanders gebreken te verdragen; in een woord, om toegevend of onderdanig te wezen. Het is eene ijverzuchtige gelijkheid in tegenwoordigheid des meesters, doch eene bandeloosheid bij zijne afwezigheid. Ik heb nog eene droevige opmerking te maken, die, hoewel waar, mij echter smartelijk valt, namelijk deze: hoe meer de vorsten persoonlijke achting verdienen, en een onbesproken zedelijk leven leiden, zooveel te eerder grijpt die toestand plaats; hoe minder kuiperijen, liefdegeschiedenissen en eerzucht een hof bezig houden, des te meer werkeloosheid, verveling of onderlinge veten zullen er gevonden worden. Het is overigens duidelijk, dat de gemaakte opmerkingen betrekking hebben op de hoven van kleine staten, vooral

Digitized by Google

op die, welke de duitsche hoven nabootsen. Behalve dat de hoven in groote staten zich op een veel ruimer schaal bewegen, en het verblijf in eene groote hoofdstad, met overvloedige hulpbronnen, vele kleine veten en intrigues ontzenuwt en krachteloos maakt, is men daar ook nooit dagelijks bijeen; terwijl men in kleine staten veroordeeld is tot eene levenswijze, die veel heeft van een eentoonig huiselijk verkeer, zonder liefde, of zonder ongedwongen zamenzijn. Maar om met mijnen bitteren uitval op het hof te besluiten, zal ik nog aanvoeren — en hiermede had ik moeten beginnen — dat de opmerking van LA BRUYÈRE over het hof, dagelijks, door de ondervinding bevestigd wordt. Daar de gewoonte in vele opzigten, op den mensch grooten invloed uitoefent, kan men zich aan dien lastigen en vervelenden dwang in die mate gewennen, dat men, zonder zich daar zeer gelukkig te gevoelen, niet meer buiten die gewoonte, noch elders gelukkig leven kan: het is waar dat dit slechts het geval is, met ledige, werkelooze hoofden; doch maken die juist niet de meerderheid uit?

Digitized by Google

WIJSBEGEERTE EN ZEDEKUNDE.

De zamenleving. De groote wereld.

Versleten dingen die voorbij gaan, ledige notendoppen, schimmen, niets meer! het begin der beschaving heeft ze in het leven geroepen, de vooruitgaande beschaving moet die dwaasheid overwinnen en vernietigen.

Wat is, zeg het mij, in onze dagen de zamenleving, de wereld, in eenen beperkten zin? Het tooneel, de gelegenheid, de weg tot wellust en verleiding voor eenige weinige jonge lieden; van ijdelheid en weelde voor jonge vrouwen, of voor die, welke gelooven en den schijn aannemen, nog jong te zijn; van goochelspel en kwaadsprekendheid voor reeds bejaarde vrouwen; van verkeerde gewoonten uit eene vroegere eeuw voor grijsaards; van verveling en walging voor menschen op rijperen leeftijd, die eene betrekking vervullen, en smaak voor ernstige onderwerpen bezitten, of ook voor hen, die zich, zoo men wil, met de meer ijdele onderwerpen van schoone kunsten en letterkunde, zelfs met het lezen van romans bezig houden; want hoe weinig uren in een salon doorgebragt, wegen op tegen het lezen van een' slechts tamelijk goeden roman? Neen, dit is onverdragelijk voor hem, die de waarde kent van den tijd, — van

Digitized by Google

den tijd, die vervliegt en ons zoo snel naar het graf voert. Ik word er hoe langer zoo meer van overtuigd, dat in onzen tijd, die positief geworden is, door vooruitgang in alle vakken van kennis en door vrijheid, de tijd van babbelen, de tijd voor lafheden en gezelschaps-spelen, voor ieder redelijk wezen, voorbij is. Ik schrijf deze mijne meening daarom met zoo veel te meer onbeschroomdheid hier ter neêr, omdat ze welligt tot vergelijking kan dienen, aan hen die deze openhartige en waarheidslievende bladzijden over vijftig jaren zullen lezen. Ja, ondanks zooveel vooruitgang zijn wij, uit gewoonte, nog onderworpen aan lastige en pijnlijke kwellingen van maatschappelijke pligten en aan bespottelijke visite-kaartjes.

Dat is onuitstaanbaar, en echter houden de meesten er aan vast, en laten zich hun leven lang medeslepen, zonder te bedenken dat altijd, maar stellig op vijftigjarigen leeftijd de dood te nabij moet geacht worden, om geen oogenblik van wezenlijk genot, of ten minste van rust verloren te laten gaan.

Het zou wel de moeite waardig zijn, eens na te sporen hoe, en in welken trapswijzen voortgang, het zoogenaamd gezellig verkeer, dat eerst eene zeldzame bijeenkomst van huisgenooten en vrienden, en eene wezenlijke uitspanning was, voor sommigen eene ongelukkige gewoonte is geworden, uit behoefte om den tijd te dooden, en voor anderen eene lastige en vervelende kwelling.

Het komt mij voor, dat ik mij nog niet sterk genoeg heb uitgelaten, toen ik mijnen afkeer lucht gaf, over de wereld in het gezellig verkeer en over het gezellig verkeer in de wereld. Eene opmerking, die mij onder anderen meer bijzonder treft, is namelijk, het verschil tusschen *eertijds* en *thans*. Onder absolute monarchiën en in oligarchische Republieken, kon het maatschappelijk verkeer, het tooneel van

Digitized by Google

intrigues, eene behulpzame hand bieden aan de eerzucht, en het middel wezen om met personen in aanraking te komen, die veel invloed hadden op hem, van wien alle gunstbewijzen en gaven uitgingen, of die zelven over dergelijke voordeelen konden beschikken; maar in onze dagen, in de eeuw eener meer gevorderde beschaving, waarin de gelijkheid van stand al meer en meer werkelijk in het leven treedt, ook zelfs daar, waar zij er nog niet toe geregtigd is, en onder het meer zamengesteld en ernstig leven van constitutioneele gouvernementen, hebben voorregten of oppositiën, waarmede men zich in het gezellige leven ophoudt, zeer weinig te beduiden. Daar, moeten jonge lieden, dus geene bevordering meer gaan zoeken, evenmin moeten zij daar de fortuin najagen of galante verbindtenissen pogen aan te knoopen; want ook de zeden zijn, zoo niet beter, dan toch meer betamelijk geworden; waarbij nog komt, dat men geen tijd meer heeft om de rol van een *cavaliere servente* te vervullen: in alles, haakt men naar het verkrijgen van stellige resultaten.

Over de verschillende standen in het menschelijke leven, en over hunnen invloed, niet alleen op het geluk, maar ook op de verstandelijke vermogens.

Denkt men over het algemeen wel genoeg na, over den onmetelijken, zoowel zedelijken als physieken afstand, tusschen de laagste klassen der maatschappij en de hoogsten, of om duidelijker te spreken, over den onverbreekbaren scheidsmuur, die tusschen armen en rijken bestaat, voornamelijk in het zedelijke en verstandelijke? Daarin juist, dunkt mij, liggen de voorregten der eenen, en het ongeluk

Digitized by Google

der anderen, en daarom vooral betreur ik de domheid en vernedering, waarin men de armoede gedompeld houdt. Juist dáár ontbreekt aan het stelsel van vergoeding, dat zoo vertroostend, en in vele opzigten zoo billijk is, elke grondslag, elk bewijs. Welk leven toch geniet een ongelukkige, die door aanhoudenden handenarbeid, naauwelijks in zijne eerste behoeften voorziet, vermoeid en afgemat te huis komt om den slaap te genieten, waaruit hij, zonder het bewustzijn van zijn bestaan, den volgenden morgen ontwaakt, om zich dadelijk weêr aan 't werk te begeven; zonder bewustzijn van het verledene; zonder andere hoop voor de toekomst, dan eenige flaauwe begrippen van onsterfelijkheid na dit leven! En dan nog alleen denkt hij aan die onsterfelijkheid, wanneer hij er door enkele woorden aan herinnerd wordt; want evenzeer als ik overtuigd ben, dat geloof en vertrouwen op onsterfelijkheid ons vertroosting geven in zielesmarten, evenmin kan ik gelooven, dat diezelfde uitzigten ooit ligchamelijk leed hebben kunnen verzachten en veel minder nog de nooddruft en de zorgelijke angsten der ellende. Derhalve: werken, eten en slapen, zonder de minste kennis van de aarde, die zij bewonen, van hetgeen daarop vóór hen gebeurd is of op het oogenblik van hun smartelijk bestaan voorvalt, buiten den kring waarin zij zich bewegen... ziedaar het lot der armen! Is er iets, dat meer op het planten- of dierenleven gelijkt, dan het leven van een' handwerksman, — al is hij in zijne soort een weinig meer beschaafd dan anderen, — en gevolgelijk het leven van drie vierden van het menschdom? Zou het een overdreven denkbeeld zijn, dat er een aanzienlijker klove bestaat tusschen een beschaafd mensch, die zijne kundigheden en liefde tot studie te danken heeft aan eene zorgvuldige opvoeding, en een' landbouwer, dan tusschen dezen en de beesten, die hem voedsel

Digitized by Google

opleveren? Indien ik daarbij weet, dat hij voorzorgen neemt, dan beschouw ik zulks als een ongeluk. Ik ben zoozeer overtuigd van dit onmetelijke overwigt, en van die onberekenbare voorregten, ook in dit opzigt, van den rijkdom, dat ik durf beweren, dat hij zelfs op de zinnelijke genietingen der liefde invloed uitoefent. De verbeeldingskracht en het geheugen, de twee hoofdbestanddeelen van genot, dikwerf ook van smarten, spruiten er uit voort: en het aankweeken van het verstand, verhoogt ze ongetwijfeld nog meer. Wanneer ik nu hoor spreken over de noodzakelijkheid van een toekomstig leven tot straf der schuldigen, en ter belooning der deugdzamen uit dit leven, dan word ik er toe gedwongen om te gelooven, dat bij overigens gelijke verdiensten, zij, die hier op aarde gebrek en armoede lijden, hiernamaals rijk moeten zijn! Welligt daarom alleen, om hen in staat te stellen, dat geestelijke geluk te smaken, hetwelk den braven ter belooning is toegezegd geworden. En waartoe dienen deze weinig vertroostende gedachten? Zeker niet om te morren en veel minder nog, om de misschien noodzakelijke beschikkingen der Voorzienigheid te bedillen; maar om des te beter op prijs te stellen de voorregten, welke de gegoede klassen der maatschappij genieten, en het onwaardeerbare eener zorgvuldige opvoeding, welke onzen smaak voor letteroefeningen bevordert, — bijgevolg om ons tot dankbaarheid aan te sporen jegens diezelfde Voorzienigheid der zoo hoog bevoorregte wezens.

Over den naderenden ouderdom.

Wanneer men vijftig jaren bereikt heeft, begint men te

Digitized by Google

bemerken en te gevoelen, dat men met meer of minder rassche schreden, dat tijdperk des levens te gemoet gaat, dat men ouderdom noemt: het laatste van onze aardsche loopbaan! Het oogenblik waarop dit tijdperk begint, kan met meer of minder juistheid worden aangegeven; gezondheid, een sterk gestel, eene jeugd zonder uitspattingen, dat alles te zamen genomen, is welligt oorzaak dat dit tijdstip bij dezèn of genen verschillend is; maar over het algemeen, ik herhaal het, wanneer men vijftig jaren bereikt heeft, dan wordt het afdalen van den berg des levens reeds te kennen gegeven, of door het grijs worden van baard en haren, of door het ontstaan der rimpels, of door het meer of min verstijven der ledematen: niemand behoeft er dan meer aan te twijfelen, dat hij oud wordt. Het wordt dan tijd, vele zaken vaarwel te zeggen, andere te behartigen, zijn ligchaam bijzonder in acht te nemen, wil men ten minste nog eenigen tijd van het leven genieten; vooral zooveel mogelijk eene geregelde levenswijze volgen in genoegens en gewoonten, welke de laatste oogenblikken van ons bestaan nog kunnen versieren en aangenaam maken; want indien men bevrijd blijft van gebreken, dan kunnen die laatste oogenblikken nog bijzondere vreugde opleveren. Maar, wat mij vooral noodig en nuttig toeschijnt, is, dat, terwijl men zich aldus gelegen laat liggen aan den korten levenstijd, die ons misschien nog overblijft, men daarop echter niet te veel steune, van het tegenwoordige zooveel mogelijk een nuttig gebruik make, want de tijd, vooral op het einde des levens, is een hoogst kostbaar goed: men moet dien tijd niet ongebruikt laten voorbij snellen, maar iederen dag, die daarheen vliedt, en misschien de laatste van ons leven kan zijn, zoo vruchtbaar mogelijk doorbrengen. Het mag inderdaad zonderling geheeten worden, dat menschen,

Digitized by Google

die in de maatschappij verkeeren, zooveel gerustheid voor de toekomst aan den dag leggen, en dat bejaarde lieden zelfs, zekere aanmatiging laten blijken over den korten levensduur, die hun nog overblijft. Dagelijks ziet men menschen van zestig jaar en daarboven, zelfs stokoude grijsaards, spreken en handelen alsof zij verzekerd waren nog dertig jaar te zullen leven; die, zelfs wanneer zij door de eene of andere ziekte of kwaal bezocht worden (natuurlijk en onvermijdelijk gevolg aan hunnen leeftijd verbonden) zich daarover bitter beklagen, en zich verwonderen, dat hun geneesheer hen niet kan genezen; dat wil zeggen: hun niet als met eene tooverroede dertig of veertig jaren jonger kan maken. Dit gaat zoo ver, dat diezelfde lieden, het woord ouderdom geheel willen wegcijferen; want ik heb dikwerf grijsaards, bij gelegenheid van het overlijden van den eenen of anderen hooren zeggen, dat de overledene die zeventig jaren bereikt had, niet zeer oud geworden was, en dat wel, dewijl hij eenige jaren minder telde dan hij die aldus sprak.

Wanneer men het aangewezen tijdstip beschouwt, om ons te waarschuwen en het begin des ouderdoms aan te duiden, dan meen ik in de erkenning van dat tijdperk eene voorzorg te lezen zonder er echter veel op te steunen; gelukkig hij, die zich daarin niet misleidt!

Ik schrijf deze regelen vooreerst voor mij zelven, misschien ook voor anderen, die dit geschrift mogten in handen krijgen: en indien ik na tien jaar nog in leven ben, iets waarop ik niet reken, en hetgeen voor niemand, die even als ik drie-en-vijftig jaren telt, onwaarschijnlijk is, hoop ik van mij zelven de getuigenis te kunnen afleggen, dat ik dien tijd niet zonder nadenken verspild, en het voornemen volbragt heb, dat ik nu vaststel. Ik zal voortaan nog werkzamer zijn,

Digitized by Google

dan tot dusverre het geval is geweest, en nog meer acht slaan op de tallooze weldaden der Voorzienigheid, en op alle kleine genietingen, die ons dit leven op iederen leeftijd aanbiedt; vooral wanneer men eene eenigszins geletterde opvoeding genoten heeft, en bij het onschatbare voorregt van smaak voor letteroefeningen te bezitten, eene levendige verbeeldingskracht aan een geoefend geheugen paart. Het zijn vooral de herinneringen van vroegere dagen, waarin men op dezen leeftijd een onuitputtelijk genot smaakt.

Over de hervorming en de Roomsch-Katholieke kerk.

De prijsvraag van CHARLES VILLERS, getiteld: *Essai sur l'esprit et l'influence de la réformation de* LUTHER, is door het nationale Instituut van *Frankrijk* bekroond geworden, als antwoord op de vraag: *Quelle a été l'influence de la réformation de* LUTHER *sur la situation politique des différents États de l'*Europe *et sur le progrès des lumières?*

Dit onderwerp boezemt mij dubbel belang in, omdat ik er mij dikwerf mede heb bezig gehouden, omdat ik er dikwerf over nagedacht, en altoos den wensch gekoesterd heb, het door eene bekwame hand te zien behandelen.

De heer VILLERS is een hartstogtelijk voorstander van de hervorming. Maar ondanks de waarschijnlijkheid, dat daaruit vooringenomenheid zoude voortvloeijen, is het werk met oordeel en op bezadigden toon geschreven. Men ondekt er den Franschman in, die in *Duitschland* verkeerd heeft, die er zich met vrucht ernstig heeft bezig gehouden, en die dus, hetgeen zeldzaam is, duidelijkheid, gematigdheid en beval-

Digitized by Google

ligheid, den Franschen eigen, in zich vereenigt, te gelijk met het diepzinnige en de degelijke geleerdheid der Duitschers.

Een der voornaamste bewijsgronden, waarvan zich de schrijver bedient om de kerk van *Rome* te bestrijden, is deze: »dat het katholicisme nog geene volkomen gevormde »godsdienst was, toen het aan de nieuwe volken verkondigd »werd, maar dat het Roomsch-Katholicisme ten tijde der »hervorming, een Christendom was, overladen met meeningen »en versierselen, en juist daardoor niet alleen in *wezen* »zelf is ontstemd geworden, maar ook niet overal de gelijke, »trapsgewijze veranderingen gevolgd is."

Dit is ongetwijfeld waar; maar zou men den heer VILLERS niet kunnen antwoorden: dat de hervorming, die ten doel had het Christendom tot zijnen oorspronkelijken geest en tot de eerste eenvoudigheid terug te brengen, dat doel ver overschreden heeft; dat de verschillende meeningen der hervormden zich tot in het belagchelijke toe vermenigvuldigd hebben, zoo als blijkt uit de verschillende sekten die onder hen ontstaan zijn; dat de hervormingsgeest geene palen kent, en nimmer, hetzij door zijne natuur, hetzij door de grondbeginselen, waarop hij berust, altijd *moet* voortgaan; in één woord, dat het meer dan waarschijnlijk is, dat wanneer de eerste hervormers, en LUTHER zelf, de godsdienst, die zij wilden stichten, thans konden beschouwen, zij dan verschrikt over de gevolgen van hun eigen werk zouden terugdeinzen.

Waarschijnlijk zoude het antwoord van den heer VILLERS op al deze vragen aldus luiden: »Zooveel te beter"; want hij is een voorstander der kritische wijsbegeerte, die in den mensch onderscheid maakt tusschen godsdienst en *godsdienstigheid,* en den grondslag der zedeleer zoekt in de kritiek der rede, eindelijk, van die school welke de stelling der on-

Digitized by Google

bepaalde volmaakbaarheid van het menschelijk geslacht aanneemt. De heer VILLERS zou dus antwoorden: »Laat de »hervormingsgeest maar zijn' gang gaan; laat de wereld »maar verlicht worden; dat een ieder van de vroegere po»sitieve godsdienstleer maar neme of verwerpe wat hij ver»kiest, mits hij slechts in den grond zijns harten het gevoel »van *godsdienstigheid,* vertrouwen en geloof in deugd en ze»deleer beware."

De kwestie tusschen de hervorming en de katholieke kerk, komt dus hierop neder: is er behoefte aan eene stellige godsdienst, ik wil niet zeggen alleen voor het volk, maar voor het menschelijk geslacht in het algemeen? Zoo ja, dan is het niet twijfelachtig, of deze godsdienst moet ook een positief onveranderlijk geloof hebben, waarmede de bijzondere meening van enkele personen niets gemeens heeft. Verder moet zij eene eeredienst bezitten, dat wil zeggen, vele en indrukwekkende plegtigheden, geschikt om op het gemoed en de zinnen te werken; bijgevolg moet de geest van vrij onderzoek, die onvermijdelijk tot twijfel heenleidt, zorgvuldig geweerd worden, om er het geloof en den eerbied voor in de plaats te stellen. Is het uit dien hoofde noodzakelijk, dat eene zoodanige godsdienst wreed en bijgeloovig zij? Volstrekt niet. Wanneer men de roomsch-katholieke godsdienst aanvalt, door de ondeugden en uitspattingen van sommigen harer bedienaren, vooral in minder beschaafde eeuwen aan den dag te brengen, dan is dit niet alleen onregtvaardig, maar ook daarenboven een niets afdoend bewijs.

De heer VILLERS, stemt met eene lofwaardige onpartijdigheid toe, dat aan de roomsch-katholieke geestelijkheid der laatste eeuwen, niet meer die zedeloosheid kan ten laste gelegd worden, die hare bestrijders zoo dikwerf

Digitized by Google

aangehaald hebben; maar als ijverig voorstander van de hervorming beweert hij, dat die verandering door de hervorming en het voorbeeld der protestantsche godsdienstleeraars is te weeg gebragt. Is het niet veel aannemelijker te gelooven, dat de vooruitgang der beschaving, er veel meer, zoo niet het meest, aan toegebragt heeft? In vroegere eeuwen waren de ondeugden der geestelijken, zoowel als die der leeken, meestal en alleen het uitvloeisel van ruwheid.

Nog een ander voordeel zou, volgens den heer VILLERS, ons de hervorming verschaft hebben. Sprekende over de meening van FRANS I aangaande de godsdienst-hervorming, beweert de schrijver, dat, indien die vorst de hervorming omhelsd had, de omwenteling van de XVIII^de^ eeuw, niet zou plaats gehad hebben.

De eer van het ontstaan der fransche Republiek, wil hij aan de hervorming (voorwaar eene geringe eer) toegeschreven hebben. »Maar FRANS I was *ten onregte* voor de hervorming beducht," zegt hij. Zou men, volgens de bekentenis van den heer VILLERS zelven, de meening van FRANS I niet omhelzen, en de wording van de fransche Republiek beschouwen, als eene verwijderd maar onvermijdelijk gevolg van de hervorming, even als het ontstaan van de Republiek der vereenigde provinciën als een dadelijk, en de onafhankelijkheid van de Vereenigde Staten van *Noord-Amerika* als een later gevolg van die hervorming moeten beschouwd worden. FRANS I vreesde dus *niet ten onregte* den hervormingsgeest.

De gevoelens van den heer VILLERS vindt men breedvoeriger ontwikkeld in dat gedeelte van zijn werk, waar hij den inwendigen toestand der protestantsche en der katholieke staten, tijdens de hervorming, behandelt. Opmerkelijk is

Digitized by Google

de zinsnede, waar de schrijver de hervorming te *Genève* bespreekt, en den invloed, welken zij uit dit kleine hoekje van *Europa* op verscheidene groote staten en vooral op *Engeland* en *Frankrijk* uitoefende. De heer VILLERS zegt hierover:

» *Genève* was de plaats, waar bannelingen en uitgewekenen, welke de onverdraagzaamheid van MARIA, eerste vrouw » van FILIPS II, uit *Engeland* verdreven had, vrij den teugel » konden vieren aan hun toomeloos streven naar republikeinsche beginselen en naar onafhankelijkheid. Uit dit brandpunt kwamen de secten der presbyterianen en der puriteinen » te voorschijn, die *Groot-Brittanje* zoo langen tijd beroerden, » en den ongelukkigen KAREL I op het schavot bragten."

Is dat geene zonderlinge bekentenis voor een bewonderaar dezer hervorming? Zou de ijverigste katholiek wel iets krachtigers *tegen* haar kunnen aanvoeren? Met een woord, wordt hierdoor niet volmondig het gevoelen erkend van hen, die beweren dat het protestantisme afkeerig is van het koninklijk gezag?

Over den vrijen wil.

Een werk over bovennatuurkunde, een werk over het afgetrokken en waarschijnlijk nooit op te lossen vraagstuk van *den vrijen wil*, geschreven door den schrijver van *Aline* en van zoovele schoone, alles behalve bovennatuurkundige, dichtstukjes! — Ziedaar ongetwijfeld een vreemd letterkundig verschijnsel, en iets, dat te regt verwondering baart. Mij dunkt echter, dat het talent van den heer DE BOUFFLERS genoeg bekend was, dan dat de algemeene nieuwsgierigheid door deze verrassing moest opgewekt worden, om dit nieuwe voortbrengsel zijner pen met graagte te doen lezen. Daar ik

Digitized by Google

zelf geen groot bovennatuurkundige ben, zal ik mij wel wachten als regter op te treden over het bedoelde werk, noch onderzoeken of deze bevallige schrijver het vraagstuk, dat hij op eene sierlijke wijze behandelt, in stijl zoowel als in voordragt, wel grondig onderzocht heeft. Ik zal altoos met genoegen aan het genot blijven denken, dat dit werk mij, oningewijde in de bovennatuurkunde, verschaft heeft, en aan de verrukking, waarmede ik door zijne redeneringen en gevolgtrekkingen medegesleept werd, die, hoewel niet altijd overtuigend, (want hij onderzoekt, doch beslist niets) toch duidelijk en belangrijk zijn. Vooral bewonder ik zijn talent en zijne eerlijkheid in het bijbrengen en aanhalen van het *vóór* en *tegen*, in deze zoo lang en zoo dikwerf behandelde zaak; en hoewel hij, gelijk ik zoo even zeide, zich niet het regt aanmatigt, om in alles met zekerheid te beslissen, dunkt mij, dat men tevreden kan zijn met hetgeen hij afleidt uit de verschillende tegenstrijdige argumenten over dien *vrijen wil*, waaraan sommigen zoo veel gewigt hechten en waarin anderen niets beteekenends zien; de oorzaak daarvan is, dat, wat *de vrijheid aanbelangt, de mensch alles bezit wat hij noodig heeft, maar niet alles, wat hij zich inbeeldt.* Dat *juste-milieu*, dat zoo verstandig toeschijnt, en dat men door den schrijver zelven moet hooren verklaren, brengt ons tot eene niet minder wijze les, tot eene volkomen zedelijke gevolgtrekking, en deze is de volgende: dat de niet onbegrensde, maar integendeel door den algemeenen gang van zaken beperkte vrijheid, ons moet aansporen, om streng jegens ons zelven en toegevend jegens anderen te zijn, en ons moet afhouden ooit aan eene vreemde oorzaak toe te schrijven, hetgeen wij zullen gevoelen, dat uit het bewustzijn van een in ons zelven genomen besluit is voortgekomen. Wat andere menschen betreft, wier inwendige overtuiging buiten ons bereik

Digitized by Google

is, wij zullen hen in hunne dwalingen, al handelende, medegesleept zien door den algemeenen stroom der omstandigheden, welker bestaan wij niet kunnen ontkennen. Daarna, en als laatste bewijs, dat het onderzoek over den vrijen wil geen gevaar in zich kan hebben, en vooral om zich te troosten, dat hij de vraag niet zonder mogelijke tegenspraak, zonder repliek kan oplossen, eindigt de heer DE BOUFFLERS zijn werk met deze gelukkig gekozen zinsnede, die hem tegelijk tot text en verklaring kan dienen: »Is het den wijsgeer geen »troost, tegenover de beschuldiging, dat deze overdenkin»gen nutteloos zijn, indien hij, die waarheid zoekt, de deugd »te gemoet snelt?"

(Uittreksel uit het dagboek van den Graaf VAN DER DUYN.)

De hemel op aarde.

Toen ik heden morgen vroeg, bij heerlijk weder, eene aangename wandeling deed, terwijl ik de zuiverste lucht inademde, en de stille vrolijkheid van het rondom mij liggende landschap bewonderde, dacht ik: een man van middelbaren leeftijd, die eene goede gezondheid geniet en zoo veel fortuin bezit, dat hij iets meerder heeft dan voor zijne noodzakelijkste behoeften vereischt wordt, en hierbij in de maatschappij eene onafhankelijke betrekking bekleedt; die 's zomers het buitenleven geniet en 's winters in eene groote stad kan gaan wonen; die smaak vindt in letteren en schoone kunsten, en die van al deze voorregten gebruik maakt, en ze wijsgeerig weet te waardeeren, zoude deze niet ondankbaar handelen, indien hij met den wijzen SALOMO uitriep:

Digitized by Google

IJdelheid der ijdelheden, alles is ijdelheid! Nu is het waar dat de wijze SALOMO, een koning, een eerzuchtig koning, en bijgevolg onverzadelijk was. Ik zou echter veronderstellen, dat zulk een man, die al die voorregten geniet, zoo gelukkig moest zijn, dat men zich onmogelijk een' meer aangenamen toestand kon denken; en alleen de duurzaamheid zou er aan ontbreken, om den hemel reeds op aarde te genieten. Ik voeg er nog bij, dat die man in onze eeuw zou moeten leven en met eenige oplettendheid den gang der gebeurtenissen sedert het einde der XVIII^de^ nagegaan hebben.

Over lectuur.

Sire! het lezen is voor mijnen geest, wat uwe patrijzen voor mijn verhemelte zijn.

De hertog DE VIVONNE *aan* LODEWIJK XIV.

Wanneer men gezond is en eenigszins onbekrompen leven kan, dan geloof ik, dat het grootste voorregt daarin bestaat, dat men smaak voor lectuur heeft, en gewoon is zich met letteroefeningen bezig te houden; deze zijn het vooral die het leven aangenaam maken, en zij hebben dat voordeel boven andere genietingen, dat ze nooit walgen, en beveiligd zijn voor de wisselvalligheden dezer wereld, naarmate men ouder wordt, niet afnemen, maar integendeel grooter worden, en bijgevolg niet alleen een troost des ouderdoms, maar ook een voorbehoedmiddel tegen de hartstogten en dwalingen der jeugd, zoowel als van den rijperen leeftijd zijn, welke ook zijne dwaasheden heeft, waarvan, in het voorbijgaan gezegd, eerzucht de ijdelste is.

Er is niets dat het eentoonige des levens zoo zeer verbetert

Digitized by Google

en wegneemt, dan lectuur en studie, welke, door onophoudelijk onzen werkzamen geest nieuwe en belangwekkende voorwerpen aan te bieden, onze meeningen en begrippen vermeerderen en afwisselen, door ons in de gedachten te verplaatsen in alle tijdperken en in verschillende streken. Ik geloof, dat, wanneer men smaak vindt in lectuur en verstandelijke navorschingen, het meest afgezonderd en eentoonig leven, een meer uitputtend leven kan worden, dan een leven, dat in de grofste uitspattingen wordt doorgebragt.

Smaak voor lectuur te bezitten, en met verstand te kunnen lezen, zijn bijgevolg gaven, die ik aan de toovergodinnen zou vragen, indien zij nog de jonge kinderen begiftigden. Ik zeide, *met verstand te kunnen lezen*, want dit is niet zeer gemakkelijk, en ook niet zoo alledaagsch. Dit brengt mij er toe, hier eenige mijner waarnemingen op te teekenen, over de verschillende soorten van lectuur, alsmede over de verschillende wijzen, om zich aan deze bezigheid over te geven, en er wezenlijk genot van te hebben.

Vooreerst zullen wij, met korte woorden, spreken over dat armzalig soort van lezers en van lectuur, die al te dikwerf het deel is van menschen naar de wereld en van vrouwen, die niet alleen om den tijd te dooden, *nietsbeteekenende* boeken lezen, maar zonder een geregeld plan; armzalige lezers, die slechts den tijd zoeken te dooden, dien zij moeten doorbrengen, alvorens iets anders te kunnen beginnen, en die zelfs onder het lezen van een' eenvoudigen roman, met hunne verbeelding elders zijn, die een boek neêrleggen of opnemen, alsof het een waaijer of eene speelkaart is;.... dat noem ik geen lezen, het is niets meer dan.... eens in een boek kijken.

Eene meer achtingwaardige soort van lezers, zijn de geleerden, die zich uitsluitend met één enkel vak bezig hou-

Digitized by Google

dende, bijna niets anders lezen dan hetgeen daarop betrekking heeft, in welk vak zij zeer ervaren worden, zonder echter eene zelfs oppervlakkige algemeene kennis te verkrijgen, die men moet bezitten, wil men wezenlijk genot uit de boeken trekken; of wel de schrijvers van beroep die, omdat zij lezen om te schrijven, zich er meer op toeleggen om, in hun eigen voordeel of uit eerbejag, anderen mede te deelen, hetgeen zij uit de boeken putten, dan er zich zelven mede te voeden, of er genot uit te trekken; zij lezen met de pen in de hand, en bijgevolg met minder genot dan die epicuristische lezers, van welke ik nu hoop te spreken. Dit zijn diegenen, welke met vluggen geest, door voorbereidende studiën ondersteund (want zij behoeven niet eens geleerd te zijn), in staat gesteld worden om eene algemeene kennis te verkrijgen, wier omvang in staat is het hooge gewigt der nieuwe stelsels en gebeurtenissen van allerlei aard te begrijpen en te waardeeren, welke de vooral in onze dagen zoo goed geschreven en belangrijke werken den letterlievenden lezer, zoo als ik dien bedoel, aanbieden. Alsdan, en vooral wanneer vaste grondbeginselen het verstand en het geheugen beheerschen, wil men hoe langer hoe meer lezen; alsdan wordt men van het eene boek naar het andere geleid, en brengt men het eindelijk zoo ver, dat iedere lectuur niet alleen van een eigenlijk gezegd boek, maar van dagbladen en brochures als anderszins, belang inboezemen, daar men er altijd iets uit leeren zal.

De geest, is gelijk aan een borduurdoek vol opene plaatsen, die aangevuld moeten worden; ook dan wanneer nieuwe kundigheden niet altijd de ledige plaatsen aanvullen, leveren zij toch dat voordeel op, dat zij meeningen of kundigheden, die tot hiertoe zonder zamenhang verspreid en op zich zelven stonden, te zamen voegen, en dus een nieuw en helder

Digitized by Google

licht doen opgaan, door overdenkingen, waartoe die zamenvoeging kan aanleiding geven, en door de historische of wijsgeerige ontdekkingen, die er het gevolg van kunnen zijn. Dan vooral bestaat er een wezenlijk en altijd toenemend genot in het bezit en het vrije gebruik van eene uitgelezen bibliotheek, die men moet zoeken te vergrooten en zooveel mogelijk te verbeteren.

Ik kan deze aanteekeningen over een onderwerp, dat voor mij zoo belangrijk is, niet eindigen, zonder hier de titels op te geven van eenige werken, die ik nu wel juist niet aan alle klassen van lezers, zonder onderscheid, aanbeveel; doch die mij toeschijnen niet alleen boven gewone boeken uit te munten, maar ook geschikt te zijn om te leeren denken, in één woord, van die degelijke werken, die meer bevatten, dan men zoude vermoeden; van welke men kan zien in welk tijdperk zij geschreven zijn, en die op hunne beurt invloed gehad hebben op volgende tijdperken; die men bijgevolg niet eerder had kunnen schrijven dan zij geschreven zijn, en die het overblijfsel, of liever het voedsel bevatten van de kennis en de gebeurtenissen, die zijn voorafgegaan. Mij dunkt, dat die werken de resultaten van vroegere ondervinding, en de voorspelling van gebeurtenissen, of liever van eene nieuwe orde van zaken, aanbieden. Daardoor moeten zij den geest en de zienswijze der lezers, belangstelling inboezemen, hetzij dat men er in toestemt, hetzij dat men ze verwerpt en stilzwijgend wederlegt; zij hebben ten minste volgens mijne wijze van zien een' belangrijken en duurzamen invloed gehad. Tot deze boeken behooren in de eerste plaats de werken van J. J. ROUSSEAU; 2°. een werk, dat in 1790 onder den titel van *l'Egalité*, door een' zekeren graaf DES....., uitgegeven is; 3°. verschillende werken, op onderscheidene tijdperken uitgegeven, onder een ver-

Digitized by Google

dichten naam, van den heer DE SENANCOURT: *Oberman, de l'Amour*, *Méditation d'un solitaire inconnu*, en vervolgens de *Dictionnaire van* BAYLE; de *werken van* SAINT-LAMBERT; *Pauline de Bert*, een roman in 1788 verschenen; de romans van Mevrouw DE CHARRIÈRES; de romans en dialogen van DIDEROT; de *Essais philosophiques et moraux* van den majoor WEISS; de *Philosophische Briefe* van SCHILLER; *Wilhelm Meister's Lehrjahre* van GÖTHE; *Ardinghello, oder die glückseligen Inseln; Literary caracters*, *by* Mr. DISRAËLI.

Digitized by Google

LETTERKUNDE.

Over het verschil tusschen fransche en duitsche letterkunde.

Eene der redenen van verschil ligt misschien hierin: de Duitschers beschouwen en behandelen zelfs beuzelachtige onderwerpen met ernst, terwijl de Franschen integendeel, onderwerpen, die van ernstigen aard zijn, op eene ligtzinnige wijze behandelen. Bij de eerstgenoemden zijn romans, zelfs luimige gedichten, die het meest aanleiding tot losheid zouden kunnen geven, doorweefd met ernstige en zielkundige aanmerkingen en betoogen; bij de laatsten zijn werken over wijsbegeerte, ja over bovennatuurkunde, beknopt, duidelijk, maar weinig doordacht. Bewijzen hiervan zijn genoeg voorhanden. Ik zal dit met slechts één voorbeeld ophelderen, dat mij dezer dagen bijzonder trof.

Men vindt in een zeer algemeen verspreid hoogduitsch dagblad, getiteld: *Londen en Parijs,* verklaringen van engelsche karikaturen, die ik niet anders behoef te schetsen dan wanneer ik zeg, dat zij ongeveer tien of twaalf bladzijden beslaan; waaruit volgt, dat de schrijver er duizende gewaarwordingen in wil laten uitkomen, die de teekenaar dier gravuren er nooit in zou zoeken, noch vinden. Daar-

Digitized by Google

tegenover heeft de heer DE GÉRANDO, in een werk getiteld: *Histoire comparée des divers systèmes de philosophie,* de verklaring van alle wijsgeerige stelsels der ouden, in honderd-en-vijftig bladzijden afgehandeld.

Ik ben van gevoelen dat, wil men regtvaardig zijn, men zal moeten erkennen, dat bij de vooringenomenheid van beide volken met hunne letterkundige voortbrengselen, de meeste toegevendheid aan de fransche natie moet toegeschreven worden; deze erkennen ten minste, dat er bij hunne naburen meer geleerdheid en toeleg op wetenschappelijke vorming aanwezig is, terwijl de meeste duitsche letterkundigen geen enkel voorregt van de Franschen willen erkend hebben; daar zij hun èn smaak voor ernstige onderwerpen, èn meerdere uitmuntendheid van hun tooneel, en wijsgeerige diepzinnigheid ontzeggen. Ook dan nog, wanneer zij er toe komen om een' franschen schrijver lof toe te zwaaijen, geschiedt dit op eene wijze, die voor de natie niet zeer vleijend is, aangezien hunne loftuitingen meestal betrekking hebben op letterkundigen, die *Frankrijk* op verre na niet onder zijne klassieke schrijvers rangschikt, en wier roem dagelijks afneemt, zooals de sophist en redenaar DIDEROT, die door den beroemden GOETHE bewonderd, geliefkoosd en vertaald werd. Het voor en tegen in de zaak van beider letterkundige voortbrengselen, moet gezocht en gevonden worden in het verschil: 1°. van den regeringsvorm; 2° van opvoeding; 3° van de meerder of minder volmaakte taalvorming; 4° dat een der beide volken, in de onmetelijke hoofdstad, eene vereeniging van letterkundigen bezit, die als opperste regter een beslissend oordeel uitspreekt over hunne voortbrengselen, als ware zij het eenige brandpunt van smaak en verlichting, terwijl bij de Duitschers juist het tegenovergestelde het geval is; 5° dat bij de Franschen meer gezelligheid in den omgang is,

Digitized by Google

en bij hen, reeds lang voor de omwenteling, de onderscheiding van rang en stand veel minder scherp afgeteekend was dan in *Duitschland*.

Over eenige gewaagde uitdrukkingen van mevrouw *de Staël*.

Mij dunkt dat, na *Delphine* voor het eerst gelezen te hebben, ik dit zonderling gewrocht van Mevrouw DE STAËL al te streng beoordeeld, of liever, dat ik toen het verdienstelijke van enkele bijzonderheden, in dit werk voorkomende, niet genoeg gewaardeerd heb. Thans, even als destijds het geval was, is mij de verdichting in dat werk niet belangwekkend genoeg, en vind ik het karakter van de hoofdpersoon, weinig met de natuur overeenkomstig; maar ik ben getroffen over hetgeen ik, van enkele bijzonderheden verdienstelijk genoemd heb, dat is, over de grondige kennis der wereld of van het leven zoo als Mevr. DE STAËL zegt, alsmede over de menigte van juiste zienswijzen en gelukkig gekozen woorden, vol geest en gevoel, welke men op bijna iedere bladzijde aantreft. Daarbij spreidt de schrijfster, in dat werk het zeldzame en gevaarlijke talent ten toon, van het *voor* en *tegen* aan te geven van een of ander zedelijk of wijsgeerig vraagstuk, en er met de meeste onpartijdigheid over te spreken. Voor mij toch is niets aangenamer, dan de behandeling van dergelijke vraagstukken, over bovennatuurlijke denkbeelden of over de maatschappelijke orde in eenig werk te mogen aantreffen. Het bevat ook eenige zeer juiste aanteekeningen en eenige goed geschetste tooneelen.

Men heeft in der tijd den vreemden en zonderlingen stijl

Digitized by Google

van dit werk hard gevallen. Het is bekend, dat Mevr. DE STAËL somtijds nieuwe uitdrukkingen schept, en somtijds woordvoegingen bezigt, die niet algemeen gebruikelijk zijn in de taal die VOLTAIRE: *une gueuse fière* noemde. Maar wanneer men gedachten en gevoelens moet uiten, die weinig bekend zijn bij een volk, voor hetwelk men schrijft, moet zulks dan geen' invloed op den stijl hebben? Ik zal over dien stijl een gezegde mededeelen dat mij, echter ten onregte, trof: Mevr. D'ALBÉMARE, beklaagde zich dat zij het geluk van te beminnen en bemind te worden, moest opgeven, en zegt daarover in een harer brieven: *J'ai manqué la vie;* het is gemakkelijk te begrijpen, dat de Franschen, die niet het geringste denkbeeld kunnen vormen, wat de Duitschers verstaan onder *das Leben, Lebensweisheit* en *Lebensgenuss,* die uitdrukking belagchelijk en geheel onverstaanbaar hebben moeten vinden. Een ander verwijt, dat ik echter meer toeschrijf aan de wijze waarop de roman *Delphine* behandeld is, is de al te groote eentoonigheid van stijl der verschillende personen; en dat is zeker een hoofdgebrek in een roman, die in briefvorm geschreven is. Dit werk heeft mij veel genoegen verschaft en belang ingeboezemd, niet als roman, in de eigenlijke of letterkundige beteekenis van het woord; maar als bloemlezing of proeve over zedekundige, bovennatuurkundige en staatkundige onderwerpen, met verhalen en zinsneden doorweven, welke grondige kennis van het menschelijk hart, streven naar geluk en zedelijke behoeften der menschen te kennen geven; in één woord, als het onderhoud van een beminnenswaardig en onpartijdig wijsgeer.

(Dagboek — 1809.)

Digitized by Google

Over het nut van het gebruik der fransche taal.

De meer of minder volkomen bekendheid met eene zeer beschaafde en bij gevolg logische taal, is niet alleen dienstig, om behoorlijk zijne gedachten uit te drukken; maar verschaft heldere inzigten door juiste vergelijkingen en duidelijke gevolgtrekkingen. De fransche taal schenkt ons dit voorregt in eene hooge mate; daarom onderscheiden vreemdelingen, die haar beoefenen en hierdoor leeren nadenken, zich gewoonlijk van hunne landgenooten door de treffende blijken, die zij geven van de juistheid hunner inzigten, en van het consequente hunner oordeelvellingen.

Opvoedings-stelsel voor zijne zonen.

Geschreven in 1808.

Na zijn plan, over de wijze van ligchamelijke opvoeding en de eerste beginselen van onderrigt voor zijne zonen uiteengezet te hebben, zegt de heer VAN DER DUYN, over het tijdperk, waarmede de verstandelijke en zedelijke opleiding van jonge lieden begint, het volgende:

»Wanneer mijne zonen 14 of 15 jaren oud zijn, zou ik »ze weder onder mijn toezigt willen nemen, ten minste gedu»rende zes maanden of een jaar, op dat tijdperk waarin hun »karakter en hunne neigingen eene bepaalde rigting aanne»men, om de keuze te bepalen van eenen toekomstigen werk»kring. Het onbepaalde en twijfelachtige is altijd nood»lottig, maar vooral hier: hetgeen zij tot dusverre geleerd »hebben, is nuttig, noodig zelfs voor alle standen en voor »elke loopbaan in de zamenleving, die boven de hand»werksklasse uitmunt. Ook dan, namelijk op 15 jarigen »leeftijd, wanneer zij de noodige voorbereidende kundig-

Digitized by Google

» heden verkregen hebben, is het nog tijd, zich toe te leg-
» gen op grondige kennis van den een' of anderen tak
» van menschelijke wetenschappen, die vereischt worden,
» om op eene nuttige en eervolle wijze, onverschillig welke
» betrekking, te vervullen, met uitzondering alleen van de
» zeedienst, waarvoor ligchaams- en verstandsoefeningen
» vereischt worden, die men zich niet kan eigen maken,
» zonder in eene prille jeugd er aan gewend te zijn; of
» men moest een bijzonder gestel en genie hebben. Die
» keuze eenmaal gedaan zijnde (hetgeen in den tegenwoor-
» digen toestand van ons ongelukkig vaderland misschien
» zeer moeijelijk zou vallen) zou ik mijne zonen daar willen
» plaatsen, waar zij zich in de gelegenheid zouden bevinden
» de meeste hulp te ontvangen in den aard der bezigheid,
» die zij gekozen hebben; maar altijd liefst buiten het ou-
» derlijke huis; want zoo er, menschelijker wijze gesproken,
» niets nuttiger voor den mensch is, dan ondervinding in de
» wereld en kennis van andere menschen, geloof ik ook te-
» vens, dat niets het verkrijgen dier nuttige en onmisbare
» kundigheden meer in den weg staat, dan een gewoon en
» al te langdurig verblijf in het ouderlijk huis. Wat de
» tegenwerpingen aangaan, die men mij zou kunnen maken,
» over het vermeend gevaar, dat er in gelegen is om een
» jongeling aan zich zelven over te laten, op een leeftijd,
» waarin de hartstogten ontwaken, te midden van de verlei-
» ding eener bedorven wereld, — daarop zijn mijne antwoorden
» gereed: vooreerst bestaan er onderscheidene middelen om,
» zelfs den jongeling gade te slaan, die zich vrij en onbe-
» waakt acht; en wanneer ik er over spreek om mijne kin-
» deren buiten het ouderlijk huis op te voeden, bedoel ik
» daarmede geenszins, hen uit het oog te verliezen, en
» hun mijne zorg te onttrekken; terwijl eindelijk hij, die

Digitized by Google

» niet uit goede beginselen, door een verlicht verstand en
» door goede inborst voor het kwaad bewaard blijft, daar-
» van ook stellig niet door het verblijf in het ouderlijke huis
» zal afgehouden worden.

» Ik zou wenschen, dat zij vervolgens op eene hoogeschool
» in *Duitschland* die kundigheden vergaarden, die zij noodwen-
» dig moeten bezitten, om eene burgerlijke of militaire be-
» trekking te bekleeden, welke laatstgenoemde loopbaan voor
» hunnen vader afgesneden is, om redenen, die zij zeker zul-
» len billijken, wanneer zij er over zullen kunnen oordeelen;
» maar welke redenen, later welligt voor hen niet meer zullen
» bestaan; of wel, dat zij zich op de vreedzame en nuttige
» werkzaamheden van den landbouw, ter vermeerdering van
» hunne fortuin, toeleggen; hetzij, dat zij met hoogere vermogens
» begaafd, en brandende naar den hoogsten roem, het heilig-
» dom der wetenschappen en der wijsbegeerte wenschen binnen
» te treden, dat hun het voorregt zal schenken hunnen naam te
» vereeuwigen, door tot verlichting der wereld bij te dragen.
» Gedurende dat tijdsverloop zou ik wenschen, dat hunne
» ernstige studiën vergezeld gingen van de beoefening der
» voornaamste hedendaagsche letterkundige voortbrengselen,
» en vooral van een geregeld en herhaald lezen der fran-
» sche meesterstukken uit de eeuw van LODEWIJK XIV.
» Niet enkel in onze dagen, maar reeds veel vroeger, kon
» men de opvoeding niet voltooid achten;... kon men op den
» naam van beschaafd mensch geene aanspraak maken, tenzij
» men de fransche taal verstond en sprak, voor zooverre
» dit voor een' vreemdeling doenlijk is, en dat wel, omdat
» er geen ander middel bestaat om de letterkundige voort-
» brengselen te waardeeren en te genieten, waarmede dat
» zoo bewonderenswaardig en tevens ligtzinnig, zoo goed en
» tevens boosaardig volk, *Europa* verrijkt heeft.

Digitized by Google

»Na dit drie- of vierjarig verblijf, op zulk eene akademie, »zou ik wenschen mijne zonen terug te zien, in staat om »anderen nuttig te zijn, en hun vaderland en hunne fami»lie diensten te bewijzen. Dan zou het tijd wezen om, als »ik vermogen genoeg bezat, met hen te gaan reizen; maar in »alle gevallen is dan juist de geschikte gelegenheid daar, »om hunne verkregen kennis te toetsen, en met hen over »hunnen smaak, over hunne gevoelens en over hun toekomstig »lot te spreken, en hun, zooveel in mijn vermogen ligt, »eenig denkbeeld te geven van hetgeen de Duitschers *Le»bensweisheit* (maatschappelijke opvoeding) noemen, d. i. de »kunst om partij te trekken van de omstandigheden, waarin »men zich bevindt; dubbel te genieten, wanneer die gunstig »zijn, alsmede de kunst om zich niet door gewone tegen»spoeden te laten ter neêrslaan, of er verdrietig of misnoegd »onder te worden; verstandig te redeneren, te trachten de inner»lijke waarde der dingen te kennen; in alle voorvallen en om»standigheden des levens de voordeelige zijde te beschouwen, »die er altijd min of meer in aanwezig is; bijgevolg niet te ver»langen, naar hetgeen waarschijnlijk is dat wij nooit erlangen »zullen, vooral niet te trachten voorregten te krijgen, die »met elkander onbestaanbaar zijn, een gebrek, dat al te »zeer den mensch eigen is. — Ziedaar eenige voorschrif»ten van de kunst, door welke men wel niet de fortuin »en de gebeurtenissen kan dwingen, maar die, wanneer »zij gepaard gaat met gelatenheid en troost, aan het gods»dienstig gevoel verbonden, altijd boven iedere wijsbegeerte »verheven is, vele rampen kan verzachten, en dikwerf oor»zaak is, dat, uit hetgeen ons oorspronkelijk kwaad toescheen, »goed geboren wordt."

Digitized by Google

LOSSE GEDACHTEN.

Eeuwigheid, onsterfelijkheid, veelomvattende woorden, die dikwerf besproken, maar zelden begrepen worden. — Geloof, hoop, liefde, treffende woorden, edele en verheven gewaarwordingen, maar die, helaas, zelden gevoeld worden; want kan men onder geloof en hoop een onbepaald vertrouwen rangschikken, dat niet in onderzoek treedt van zaken, die niet alleen moeijelijk te gelooven, maar ook moeijelijk te begrijpen zijn? Behouden wij de hoop, en laat ons blijven hopen, dat liefde en goede werken, het dikwerf onwillekeurig gebrek aan geloof met eenen sluijer zullen bedekken!

Het is vreemd, dat menschen, die het meest aan het leven gehecht zijn, er dikwerf het minst van gebruik weten te maken.

Voor de wereld, voor de zamenleving, voor de studie moet men ongehuwd zijn, of men voert niet veel uit.

Digitized by Google

Wanneer *men den mensch doorgrond heeft,* hoe kan men zich dan nog *met menschen bemoeijen?* Ik bedoel den mensch in betrekking tot politieke aangelegenheden.

Een bewijsgrond ten voordeele van het gezag, in zaken van geloof en godsdienst, schijnt gelegen te zijn in de moeijelijkheid, of liever in het onmogelijke van het individuëel vrije onderzoek; een nieuw, maar natuurlijk uitvloeisel der protestantsche kerk.

Op het terrein van godsdienstige meeningen, schijnt mij niets zoo oordeelkundig, consequent en logisch toe, dan de volgende drie: *judaïsme, catholicisme, scepticisme.* Buiten deze drie wijzigingen, komt mij al het overige weinig beteekenend voor.

Over partijgeest.

Levende in een' tijd van staatkundige woelingen, die ik sedert veertig jaren gadesla, is het mij uit de ondervinding gebleken, dat de hevigste van alle hartstogten, die het meest van alle het verstand verwart en het oordeel verduistert, partijgeest is.

Nog eene andere belangrijke waarneming over dien partijgeest heb ik mede te deelen, en bestaat hierin, dat aanhangers van dezelfde staatkundige meening elkander aanstonds verstaan en begrijpen, en hetzelfde beginsel of dezelfde oordeelvelling over een gebeurd of toekomstig feit, even snel voortplanten als verspreiden.

Digitized by Google

Over den aard der hedendaagsche gedenkschriften.

Over het algemeen, bestaat het gebrek van die *geheime, staatkundige, militaire* gedenkschriften, waarmede men sedert een twintigtal jaren overstelpt wordt, en die niets anders zijn dan wanstaltige voortbrengselen, waarvan de geschiedenis slechts met de uiterste omzigtigheid zal kunnen gebruik maken, daarin, dat zij dikwerf het voortbrengsel zijn van lage jaloerschheid, of van afschuwelijke lastertaal, die zij verspreiden, door de boosaardigheid der tijdgenooten voedsel te geven, en ook daarin, dat zij het reeds zeer groote aantal van halve-kennissen vergrooten.

Gaarne houd ik mij bezig, met hetgeen de *beminnaar der letteren* een genot noemt, om namelijk met het boek, hetwelk men leest te redetwisten: dat genoegen heb ik dikwerf gesmaakt. Door die tegenspraak, zoowel als door het deelen in de gevoelens, welke de schrijver verkondigt, hetzij geheel of wel gedeeltelijk, oefent men zijn oordeel en in dien zin levert het lezen voordeel op.

Digitized by Google

Digitized by Google

HERINNERINGEN

UIT HET LEVEN

VAN DEN BARON

VAN DER CAPELLEN,

Minister van Staat,

Oud-Gouverneur-Generaal van Neêrlands-Indië.

Digitized by Google

Digitized by Google

VOORWOORD.

Hoewel er altijd innige en opregte vriendschap bestaan heeft tusschen den heer VAN DER DUYN *en den heer* VAN DER CAPELLEN, *is er evenwel groot verschil in beider karakter. Zoo hunne staatkundige meeningen al dezelfde waren, met hunne neigingen was dit op verre na het geval niet.*

Men zal hebben waargenomen, dat de grondtrek van den heer VAN DER DUYN *deze was: een denker alvorens te handelen; eerder een beschouwend wijsgeer dan een handelend persoon.*

De heer VAN DER CAPELLEN *daarentegen, was de type van een staatsman; hij was er voor berekend in groote en gewigtige staatszaken eene hoofdrol te spelen: en daarin vond hij evenveel genot als de heer* VAN DER DUYN *er een afkeer van had. De heer* VAN DER CAPELLEN *bezat overigens alles wat noodig was, om daarin gelukkig te slagen. Hij bezat veel fierheid en waardigheid, echter zonder eenigen schijn van trots; welwillendheid zonder gemeenzaamheid; zachtaardigheid in den omgang zonder zwakheid: hij had de gave, om ontzag aan zijne minderen in te boezemen, door zijn edel, ernstig en kalm gelaat, terwijl hij tevens minzaam en beleefd met hen omging: in één woord, de heer* VAN DER CAPELLEN *gevoelde zich evenzoo geroepen voor staatszaken, als de heer* VAN DER DUYN *er zich weinig geschikt voor achtte.*

Digitized by Google

Hiermede wordt het ons duidelijk, waarom de heer VAN DER CAPELLEN *reeds zeer vroeg tot hooge waardigheden verheven werd. Nog zeer jong zijnde, benoemde koning* LODEWIJK *hem tot minister van binnenlandsche zaken; in* 1814 *werd hij door den souvereinen vorst der Vereenigde Provinciën, tot zijn* alter ego *benoemd, om de belgische provinciën te beheeren, die door de verbonden mogendheden onder het algemeen bestuur van den souvereinen vorst, den toekomstigen koning dezer landen, geplaatst waren. Eindelijk vervulde hij gedurende tien jaren een quasi-koningschap in de Oost-Indische koloniën.*

Indien de heer VAN DER CAPELLEN *ook al later, buiten den kring der staatkundige wereld, bleef voort leven, aan gelegenheid om weder het staatkundig tooneel te betreden, ontbrak het hem echter niet; onder koning* WILLEM II *wilde men hem met diplomatieke zendingen en portefeuilles belasten; maar hij weigerde: en het is hier juist de geschiktste gelegenheid eene daad te vermelden, die het hart en de kieschheid van gevoel, des heeren* VAN DER CAPELLEN *eer aandoet; hetgeen nu volgt, heeft de schijver dezer bladzijden uit den mond van der heer* VAN DER CAPELLEN *vernomen.*

Toen koning WILLEM I *het besluit opvatte, om afstand te doen van den troon, meende hij het regt te hebben van den generaal* FAGEL *te vergen, dat deze hem in zijne afzondering zoude vergezellen: de heer* FAGEL *stemde hierin toe, en offerde daardoor zijne diplomatieke loopbaan op, welke hij sedert* 1814 *aan het fransche hof bekleedde.*

De tijding van het vertrek des heeren FAGEL, *verwekte onder de parijsche hoogere kringen levendige deelneming. Het boeijende en aangename karakter van den generaal* FAGEL *hadden hem eene menigte vrienden bezorgd, die nu allen zijn aanstaand vertrek betreurden. De heer* FAGEL *had der nederlandsche regering groote diensten bewezen, door de wijze waarop*

Digitized by Google

hij zich altijd van zijne zeer moeijelijke zending in Frankrijk *had gekweten. Wilde men in die zending gelukkig slagen, dan had men een man noodig, die in alle opzigten daartoe berekend was; en die man was de heer* FAGEL; *hij had de moeijelijke kunst verstaan, zich met den franschen geest te vereenzelvigen en geen vreemdeling in dat land te blijven; hij had die gedwongenheid vaarwel gezegd, die zoo geheel in strijd is met het fransche karakter. Eindelijk was hij in politieke aangelegenheden, buigzaam, toegevend en eenvoudig — een gevolg zoowel van zijnen geest als van zijn karakter; — dit had hem aller harten en daarbij nog het vertrouwen van de verschillende partijen, die beurtelings aan het hoofd der staatszaken in* Frankrijk *gekomen waren, doen winnen. Hij was zeer gezien geweest aan het hof van* LODEWIJK XVIII *en aan dat van* KAREL X; *door een rondborstig en tevens behendig gedrag had hij vele moeijelijkheden uit den weg geruimd, die tusschen de regering der Restauratie en die der* Nederlanden *ontstaan waren. Die zelfde welwillendheid genoot hij onder de regering van* LODEWIJK FILIPS. *In een woord, door zijn karakter, verstand, vormen en manieren, was de heer* FAGEL *een zeer geschikt gezant in* Frankrijk. *Hij had de achting van alle partijen weten te verwerven, en was met veel welwillendheid ontvangen geworden door de parijsche beau-monde, zoo geestig, zoo spotziek, en er altijd op uit iemands belagchelijke zijde op te sporen, om hem in een bespottelijk daglicht te stellen en als 't ware met den vinger te doen nawijzen.*

Het was dus zeer moeijelijk een plaatsvervanger voor den heer FAGEL *te vinden. Velen zouden de proef niet hebben kunnen doorstaan. De heer* VAN DER CAPELLEN *echter kon daarin slagen, want hij was sedert lang met de parijsche wereld bekend en vertrouwd geworden. Het gezantschap werd hem bijgevolg aangeboden door* WILLEM II, *die in de meening verkeerde, dat de*

Digitized by Google

heer FAGEL *zich naar koning* WILLEM I *zou begeven, en de heer* VAN DER CAPELLEN *nam het aan. Maar middelerwijl bragt het huwelijk van den gewezen koning, eene verandering in de verhouding van dezen vorst. Hij gaf den heer* FAGEL *diens woord terug. Wat deed nu de heer* VAN DER CAPELLEN? *Hij begaf zich tot den koning, om dezen te verwittigen dat hij, naar aanleiding van het gebeurde, van zijne zending naar* Parijs *afzag, en dat hij, zoolang de heer* FAGEL, *zijn bloedverwant en vriend, deze betrekking wenschte te behouden, er niet naar zoude dingen. Er werd dus geene verandering gemaakt.*

Wij hebben gemeend dit hier te moeten aanstippen, omdat het ons eene gelegenheid heeft aan de hand gedaan, om van het edel karakter en het kieschheisdgevoel van den heer VAN DER CAPELLEN *en van den heer* FAGEL *te spreken. Deze laatste, ondanks al zijne nederigheid, zal den schrijver dezer regelen wel vergiffenis willen schenken: want hij heeft niets anders dan de waarheid vermeld en is nu reeds zeker, dat al de vrienden van den heer* FAGEL *zijn schrijven zullen bevestigen.*

Digitized by Google

HERINNERINGEN UIT HET LEVEN VAN DEN HEER VAN DER CAPELLEN. *)

I.

Eerste schrede op de staatkundige loopbaan. Regering van koning Lodewijk. Inlijving van *Holland* bij het fransche keizerrijk.

Ik heb in *Duitschland* schier mijne geheele opvoeding ontvangen, en herinner mij nog den tijd, waarop ik deze taal beter schreef dan mijne moedertaal. Ik heb het duizende malen betreurd, dat ik niet in een opvoedings-gesticht ben opgevoed, in plaats van door een' gouverneur in het ouderlijke huis, wiens strengheid niet veel beteekent, daar hij van duizende omstandigheden afhangt, waarvan men den invloed op de schoolbank niet ontmoet. Na mijne studiën half voltooid te hebben (te *Utrecht* en te *Göttingen*) werd ik in 1803, in welk jaar ik Jonkvrouwe VAN TUYL, dochter van den baron VAN TUYL VAN ZUYLEN, huwde, benoemd tot sekretaris van de rekenkamer der provincie *Utrecht*, onder het bestuur van den Raad van State, die de Bataafsche republiek regeerde.

*) GODERT, ALEXANDRE, GÉRARD, PHILIPPE baron VAN DER CAPELLEN.

Digitized by Google

Ten einde te voorkomen dat de eene provincie boven de andere begunstigd werd door derzelver departementale besturen, die tot het ressort van het ministerie van binnenlandsche zaken behoorden, wist de minister van finantiën, GOGEL, een collegie daar te stellen, onder den naam van *Finantie-raad*, dat in ieder departement naast het departementale *collegie* zitting nam, welk laatste belast was met de burgerlijke aangelegenheden. Deze finantie-raden werden als *nationaal* ligchaam gebragt onder de onmiddellijke bevelen van den minister van finantiën, en belast met de invoering en het beheer van, én het opzigt over het nieuwe belastingsstelsel, terwijl zij tevens de betrekking vervulden van regters in belasting-aangelegenheden, en als zoodanig de plaats vervulden van de gewone regtbanken, die daarmede voortaan niets meer te maken hadden. De Raadpensionaris benoemde mij tot lid van den finantie-raad van het departement *Utrecht*, die zamengesteld was uit vijf leden, met een' fiskaal, als openbare aanklager. Mijne bezigheden als sekretaris der kamer, bestonden alleen in het behandelen van cijfers; de pligtsvervullingen van een lid des raads waren veel gewigtiger. Ik vervulde die betrekking tot in Augustus 1806. Koning LODEWIJK schafte de finantie-raden af, en schiep in plaats van den departementalen raad, in ieder departement een administratief en uitvoerend collegie, zamengesteld uit een' prefect, met den titel van *Landdrost*, met zes toegevoegde assoren; ik werd benoemd tot assessor van het departement *Utrecht*, en op het einde van 1807, nadat koning LODEWIJK zich met zijn hof te *Utrecht* was komen vestigen, tot sekretaris-generaal van dit departement. Ik bleef slechts eenige maanden in die betrekking, want in Januarij 1808, toen er sprake was van het in bezit nemen der provinciën, die keizer NAPOLEON aan zijnen broeder had af-

Digitized by Google

gestaan, namelijk *Oostfriesland,* de heerlijkheden *Jever, Varel* en *Kniphausen,* waaruit het nieuwe departement *Oostfriesland* zou gevormd worden, werd mijn persoon aangewezen als een der kommissarissen voor die in bezitneming, met twee collega's, de heeren VAN HOFF en BANGEMAN-HUYGENS, terwijl ik daarbij als *Landdrost* over dat departement werd aangesteld. Ik was toen eerst negen-en-twintig jaar oud, en mijne eerzucht werd niet weinig gestreeld door het vertrouwen, dat in mij gesteld werd, door mij met in vele opzigten zoo gewigtige functiën te bekleeden.

De landstreek, die ik zou gaan besturen en beheeren, was zoo weinig bekend, dat men genoodzaakt was, mij met de uitgebreidste volmagt te voorzien. De provincie *Oostfriesland,* die in 1745, bij de uitsterving harer souvereine vorsten, *Pruisen* ten deel gevallen was, had alle hare voorregten en haren ouden regeringsvorm behouden. Zij bragt *Pruisen* jaarlijks eene vastgestelde som op, die uiterst gering was. De inwoners, door hunne afgezonderde ligging in alles eene eeuw ten achteren, waren zeer gehecht aan hunne oude gebruiken, die geheel verschilden van die des rijks waartoe zij nu behoorden. Mijne volmagt hield onder anderen in, dat het mij vrijstond den pruisischen regeringsvorm zoo lang te behouden, als mij noodig zou voorkomen, terwijl ik dien langzamerhand brengen moest op denzelfden voet, waarop de andere departementen van het koningrijk *Holland* bestuurd werden; tevens werd mij het voorzitterschap aangeboden over de bestaande provinciale organisatie. Ik werd belast, den koning eenige leden van het nieuwe departement voor te dragen, die zitting zouden nemen in den Raad van State en in het Wetgevend ligchaam.

Maar het moeijelijkste punt was het finantiewezen. Men

Digitized by Google

wilde dat *Oostfriesland,* in afwachting dat het hollandsche belastingstelsel daar voor het volgend jaar werd ingevoerd, voor het jaar 1808 eene som van twee millioen gulden in de schatkist zou storten, naar een belastingstelsel, dat ik zoo spoedig mogelijk ontwerpen en den koning ter goedkeuring aanbieden moest. Toen ik te *Aurich* was, bemerkte ik spoedig, dat de som, door den minister GOGEL vastgesteld, volstrekt niet in evenredigheid was met de hulpbronnen van het land, en dat het uiterst onvoorzigtig wezen zou, nieuwen onderdanen, die alles behalve op nieuwe meesters gesteld en zeer gehecht aan *Pruisen* waren, waarvan hun land eertijds een deel uitmaakte, lasten op te leggen, welke zij onmogelijk konden dragen, en dat integendeel het belang van den nieuwen souverein vorderde, dat hij ze zacht en welwillend behandelde, ten einde zoo niet hunne toegenegenheid, dan toch hunne lijdelijke onderwerping te verwerven. Ik stelde dat ontwerp op, zooals men mij bevolen had, maar eerst nadat ik de kundigste mannen van dit gewest geraadpleegd had, en legde het vervolgens aan de goedkeuring der regering voor; te gelijker tijd betoogde ik, met krachtige bewijsgronden, al de jammerlijke gevolgen, die voor de regering uit dien maatregel zouden voortvloeijen, en ik deed het voorstel, de begeerde som tot op de helft te verminderen. Bij iedere gelegenheid bragt ik dit voorstel weêr te berde; ondertusschen stelde ik evenwel alle pogingen in het werk, om die buitengewone schatting te innen. Het antwoord luidde altijd, dat mijne betoogen niet aangenomen konden worden, dat men rekende op de twee millioen, die onder het budget van het loopende jaar begrepen waren, en dat ik voort zoude gaan de verschillende termijnen op hunnen vervaldag in de schatkist te storten. Dat alles ontmoedigde mij geenszins; het gelukte mij ein-

Digitized by Google

delijk, te verkrijgen wat ik zoo vurig gewenscht had. Koning LODEWIJK vaardigde het besluit uit, dat de belasting, die op twee millioen gulden bepaald was, tot op de helft verminderd zou worden, en den *Landdrost* werd magtiging verleend, om aan de belastingschuldigen terug te geven, wat boven de bepaalde som van een millioen betaald was. Werkelijk was er reeds meer dan die helft opgebragt; dat *sur-plus* werd onmiddellijk teruggegeven aan de regthebbenden, en ik heb den dag, op welken ik de proclamatie onderteekende, waarbij aan de boven hun vermogen getaxeerde bewoners, die blijde tijding bekend gemaakt werd, steeds als den gelukkigsten mijns levens beschouwd. Men was er mij dankbaar voor, en nog in deze dagen ontvang ik nu en dan bewijzen, dat men in *Oost-Friesland*, nu eene provincie van het koningrijk *Hanover* geworden, mijn bestuur nog niet vergeten is.

Langzamerhand werd de hollandsche organisatie ingevoerd. Ik ondervond veel welwillendheid onder de bevolking van dit gewest. Mijne duitsche opvoeding kwam mij daar zeer te stade: alleen in het westelijk deel der provincie verstaat en schrijft men het hollandsch; maar oostwaarts van de hoofdstad *(Aurich)* is het hoogduitsch de volkstaal. Ik begon, op mijne veelvuldige vergaderingen, met de mij toegevoegde leden (volgens de van hooger hand ontvangen bevelen) altijd in het hollandsch te spreken, maar de verhandelingen werden onwillekeurig in het hoogduitsch voortgezet. De correspondentie met de plaatselijke overheden geschiedde in beide talen; ik bleef echter, ingevolge den herhaaldelijk uitgedrukten wensch der regering, voortdurend aandringen op het aanleeren der hollandsche taal. Ik had gedacht jaren lang in *Oost-Friesland* te zullen vertoeven, maar in dat vooruitzigt vond ik mij bedrogen. In het begin van 1809,

Digitized by Google

vond koning LODEWIJK goed, mij te benoemen tot lid van den raad van State (afdeeling: wetgeving en binnenlandsche zaken). In de maand April begaf ik mij naar dien post, terwijl ik de standplaats, welke ik verliet, zeer betreurde, omdat ik gehoopt had, daar nog veel goeds te zullen kunnen verrigten. Deze terugroeping was voor mij geheel onverwacht, en de wezenlijke oorzaak er van is mij altoos duister gebleven. Alleen weet ik, dat koning LODEWIJK, eens over mij sprekende, gezegd heeft: »hij was te veel Oost-fries geworden", even als mij later, onder een ander bestuur, verweten werd, dat ik te zeer de belangen van de bevolking der overzeesche gewesten behartigde, en die van het moederland te veel uit het oog verloor. Hoe 't ook zij, in den raad van State bleef ik niet lang, en dit veroorzaakte mij juist geen leedgevoel. Na eene zoo werkzame betrekking vervuld te hebben, als die, welke ik vaarwel had moeten zeggen, zag ik mij eene plaats aanwijzen in den raad van State, waar niets anders te doen viel, dan rapporten op te maken en discussiën aan te hooren, zonder de minste verantwoordelijkheid, zonder degelijke werkzaamheid: dit was mij onverdragelijk. De betrekking, die koning LODEWIJK echter voor mij bestemde, bragt mij in de grootste verlegenheid.

Mijn' jeugdigen leeftijd in aanmerking genomen, en, zoo als ik meende, zonder de noodige bekwaamheden en ondervinding voor eene dergelijke betrekking, kon ik naauwelijks gelooven, dat de koning in ernst tot mij sprak, toen hij mij, na den afloop eener zitting van den raad van State door hem gepræsideerd, in zijn kabinet deed ontbieden, om mij mede te deelen, dat hij mij twee ministeriën, van eeredienst en van binnenlandsche zaken, welke tot hiertoe gescheiden waren geweest, opdroeg, en dat hij mij dienzelfden avond nog wachtte, om in zijne handen den eed af te

Digitized by Google

leggen, ten einde den volgenden dag mijne nieuwe betrekking te aanvaarden. Ik leverde de levendigste en uitdrukkelijkste vertoogen tegen de keuze des konings in, en voerde de gewigtigste gronden aan, om niet gedwongen te worden een' last op mij te nemen, dien ik wist dat ik niet dragen kon; maar te vergeefs. Wat ik ook tegenwierp, niets kon baten; het antwoord luidde: op mij rust alle verantwoordelijkheid, omdat ik u gekozen heb; de gevolgen zijn voor mijne rekening. Ik behield mijne twee ministeriëele portefeuilles tot op het einde der regering van koning LODEWIJK, en zelfs nog langer, namelijk tot op den dag, dat de heer ALPHONSE benoemd werd tot intendant van binnenlandsche zaken voor de gezamenlijke departementen van *Holland*. Het bestuur van koning LODEWIJK was geheel despotisch. De ministers vormden geen homogeen ministerie. Het was hun zelfs verboden gemeenschappelijk te arbeiden. Ieder bemoeide zich met zijn eigen departement, en de koning mengde zich in vele zaken van ondergeschikt belang. Hij was president van den ministerraad, en raadpleegde hen niet anders dan persoonlijk in deszen raad, waarin ieder zijne rapporten inleverde, wanneer hij dit noodig oordeelde. Het wetgevend ligchaam was zeer onbeduidend, en nam bijna altijd datgene aan, wat slechts voor den vorm voorgelegd werd. Maar in den raad van State, waar de ministers altijd tegenwoordig waren, en welken de koning præsideerde, werden staatszaken, en bijzonder de wetsontwerpen, ernstig en degelijk behandeld. Getuigen hiervan de discussiën over de wetboeken, welke gedrukt en uitgegeven zijn. De wetsontwerpen werden, vóór dat zij in den raad ter tafel kwamen, door de sectiën in gereedheid gebragt; want de leden van den raad waren in sectiën verdeeld, volgens een rooster, die ieder jaar vastgesteld werd; de koning was niet alleen president in

Digitized by Google

schijn, maar hij nam gewoonlijk zelf deel aan de debatten, en dikwerf heeft men de juistheid zijner aanmerkingen bewonderd. Men mogt overigens in zijne tegenwoordigheid vrij zijn gevoelen uiten. Ondanks al de moeite, welke hij aangewend heeft, en trotsch al de lessen van de Heeren BILDERDIJK en VAN LENNEP, mogt het hem niet gelukken de hollandsche taal te leeren. Hij heeft dikwerf getracht die taal te spreken; ik herinner mij zelfs eene redevoering in het hollandsch, door hem gehouden bij de opening der vergadering van de orde der Unie, in 1809, die naauwelijks verstaanbaar was. Hij wilde geheel en al Hollander worden, en de belangen der natie waren hem dierbaar; maar hij bedroog zich zelven in de beschouwing van zijnen toestand, en wilde gaarne vergeten, dat hij zijn kortstondig koningschap slechts aan den wil zijns broeders te danken had. Daardoor gelukte het hem evenwel de liefde van vele Hollanders te winnen, zelfs van diegenen, welke gebeefd hadden op het gerucht, dat een koning, een Franschman, een roomsch-katholiek koning, van de familie der BONAPARTE'S, ons was toegedacht, om de oude Republiek van de Vereenigde Provinciën der *Nederlanden* te regeren!

Jong, als ik toen was, met mijne hartstogtelijke vaderlandsliefde de dwingelandij van *Frankrijk* verfoeijende, herinner ik mij nog, met welke veranderde gewaarwordingen ik dien man beschouwde, wiens komst hier te lande ik met angst te gemoet gezien had, toen ik ontwaarde dat hij de belangen van mijn vaderland ter harte nam, en de magt en den toorn van zijnen magtigen broeder, in het schijnbaar belang van *Holland* trotseerde.

Deze gewaarwording deed ons bijna uit het oog verliezen, dat al de pogingen van den nieuwen koning magteloos zouden zijn, tegenover den wil des keizers. Niettemin is het waar, dat hij behendig diegenen aan zich wist te verbinden,

Digitized by Google

welke hem het meest vijandig geweest waren, zoo als den graaf VAN BYLANDT-HALT *), den heer VAN DER HEIM en anderen. Een zijner grootste gebreken bestond daarin, dat hij uiterst wantrouwend was. Al diende men hem met

*) De oorzaak, waarom verscheidene aanhangers van het Huis van Oranje zich in 1806, bij koning LODEWIJK BONAPARTE voegden is de volgende:

»Men weet, dat de erfprins VAN ORANJE in 1802 er in bewilligde, van »den eersten consul BONAPARTE landen in *Duitschland* te ontvangen, »welke dienen moesten om zijne familie schadeloos te stellen voor het »verlies van hare regten en staatkundige prerogatieven, in de voormalige »Vereenigde Provinciën. WILLEM V leefde destijds nog, maar had nooit »iets van eene dergelijke transactie willen weten; hij liet echter aan zijnen »zoon vrijheid, om daarin naar goedvinden te handelen.

»Dit kwetste de aanhangers van het Huis van Oranje; eenigen zelfs »achtten zich van dien dag af ontslagen van den eed van getrouwheid »aan het Huis van Oranje, omdat de erfgenaam van WILLEM V hun »het voorbeeld gaf, van te breken met het verledene. Op dat tijdstip »keerden verscheidene aanhangers van het Huis van Oranje, die zelfs uit »innige verknochtheid dat Huis in ballingschap gevolgd waren, in *Hol-»land* terug. Uit de volgende anekdote, welke de heer VAN DER DUYN »opteekende, kan men opmaken, met welken geest zij bezield waren: »De »graaf VAN BYLANDT-HALT, een ijverig aanhanger van het Huis van »Oranje, die den laatsten stadhouder op diens vlugt naar *Engeland* ver-»gezeld had, keerde in 1803 in zijn vaderland terug. Een zijner vrien-»den gaf hem zijne verwondering te kennen, dat hij, ijverig Oranje-»gezinde en vijand van omwentelingen, daar hij in *Londen* kon leven, »zich weder in een land was komen vestigen, waar de adem der revo-»lutie de zaken had omgekeerd, en het bestuur der Bataafsche repu-»bliek erkende. — Mijn vriend, hernam de heer VAN BYLANDT, ik »heb ondervonden, wat het zegt, in ballingschap te leven; dien toe-»stand kon ik niet langer dragen, en ik vind mij zoo gelukkig weder »in mijn vaderland te leven, onder welk bestuur het dan ook zij, dat »niets ter wereld mij er toe zou kunnen bewegen, het weêr op nieuw te »verlaten, tenzij die vervl..... erfprins mogt terug komen, om er weder »eenig gezag uit te oefenen...'

(*Herinneringen van den graaf* VAN DER DUYN).

Digitized by Google

de meestmogelijke getrouwheid en verknochtheid, men was nooit verzekerd, niet gewantrouwd door hem te worden. Op het eerste vermoeden, zonder eenig naauwkeurig onderzoek, had zijn vertrouwen, dat hij in de volste mate geschonken had, een einde. Hij erkende zijne zwakheid, en heeft mij meer dan eens verzekerd, dat die gemoedsgesteldheid het droevig gevolg was van zijne ondervinding, die hij vooral in *Frankrijk* van zijne jeugd af had opgedaan, waar hij zoo lang bedrogen was geworden door hen, die hij het meest zijn vertrouwen had waardig gekeurd.

Ik moet zeggen, dat koning LODEWIJK zich in zijne geschriften vergist heeft, toen hij beweerde, dat de ministers hem hadden afgeraden, om het land tegen de overheersching zijns broeders in 1810 te verdedigen. *Dit is eene onwaarheid*, en ik zou het tegendeel kunnen bewijzen uit de *documenten*, welke ik bezit, en die zich, voor een gedeelte, naar ik meen, bevinden in het werk, dat de heer ROELL (zoon) na den dood zijns vaders *) in het licht gegeven heeft. — Het geval is zoo: de meerderheid van LODEWIJKS ministers, onder welke ik mij met KRAIJENHOFF en APPELIUS bevond, raadden den koning sterk aan, om den overtogt der rivieren te beletten en de forten, alzoo het *land*, *krachtdadig* te verdedigen tegen het fransche leger. Hij gaf ons eerst uit *Parijs* de bevelen daartoe: eene poos later, bevreesd gemaakt door de bedreigingen van zijnen broeder NAPOLEON, zond hij ons een tegenbevel, en beval ons integendeel de vestingen over te geven, en ons niet te verzetten tegen het overtrekken der rivieren, bijgevolg tegen den intogt van het legerkorps van den hertog VAN REGGIO; iets, waarover ik, onder anderen, smartelijk aangedaan was: ik schreef dit den koning zon-

*) Ook de heer ROELL, vader, was minister onder de regering van koning LODEWIJK.

Digitized by Google

der omwegen. Maar later, toen het *land* door het fransche leger overweldigd was, wilde LODEWIJK de stad *Amsterdam* op leven en dood verdedigen en het land onder water laten zetten. Hij raadpleegde op nieuw de ministers, en toen waren wij allen van gevoelen, dat die verdediging, welke eenige dagen slechts zou kunnen duren, de grootste dwaasheid, en daarbij de grootste inconsequentie zoude verraden, omdat men eerst het land voor diezelfde fransche troepen open en bloot gesteld had, welke, ten gevolge daarvan hetzelve thans overstroomden en *Amsterdam* omsingelden; dat de gevolgen voor die stad en het geheele land, zonder twijfel verschrikkelijk zouden zijn; dat het werd prijs gegeven aan plundering en verwoesting, en dat wij veel te goede Hollanders waren, om ons land aan niets beteekenende krijgslauweren te willen opofferen. Ziedaar de waarheid, welke door het verhaal van LODEWIJK geheel verdraaid is geworden, aan welke handelwijze ik geen anderen naam weet te geven dan dien van *trouwelooshcid* jegens zijne vorige ministers, van welke de meesten hem getrouw gediend, en in dat oogenblik alles voor hem ten offer zouden gebragt hebben. Na het afleggen van den eed aan dezen koning, die door NAPOLEON in de wereld was gebragt, was men aan hem gehecht en zoo getrouw, als aan een koning bij de gratie Gods. Ik moet hier nog bijvoegen, dat men zich grootelijks zou bedriegen, wanneer men meende, dat de geest van het hollandsche leger koning LODEWIJK en diens bestuur niet gunstig was. Ik geef integendeel de verzekering, dat de geestdrift in het gansche leger, haar hoogste toppunt had bereikt; dat het denkbeeld, om het land te verdedigen, het leger als met een' elektrieken schok bezield had, en dat allen, zonder uitzondering, tot den eenvoudigsten soldaat, vervuld als zij waren met een' ingekankerden haat tegen de Franschen,

Digitized by Google

hun leven voor de verdediging van het vaderland duur zouden verkocht hebben. Ik leg deze verklaring af, als getuige dier gebeurtenissen, en geen mijner tijdgenooten, zoo er nog in leven zijn, die met mij aanschouwers dier tooneelen waren, zal de waarheid mijner woorden kunnen logenstraffen.

Ik ben de eerste geweest, aan wien LODEWIJK zijn plan van abdicatie in vertrouwen medegedeeld heeft, door mij de eigenhandig geschreven mededeeling te toonen, welke ik als minister van binnenlandsche zaken, aan het wetgevend ligchaam zou moeten voorlezen. Hij legde bij deze gelegenheid veel vastheid van karakter aan den dag.

Dienzelfden dag vernam ik het vertrek des konings; het regentschap dat hij benoemd had, en uit zijne ministers was te zamen gesteld, zond den generaal JANSENS naar *Parijs*, om den keizer mededeeling te doen van de abdicatie zijns broeders en de komst op den troon van diens minderjarigen zoon, onder het regentschap zijner moeder, die zich destijds te *Plombières* bevond, en aan wie dezelfde boodschap werd overgebragt door een lid van den Raad van State. Wij bleven de terugkomst van den generaal JANSENS met levendig ongeduld afwachten. Daar wij de souvereiniteit moesten uitoefenen, omgeven van fransche troepen, die *Amsterdam* binnengerukt waren, was onze toestand moeijelijk, netelig, en meer dan eens heb ik gevreesd, dat onze goede president onder den last bezwijken zou. Het antwoord kwam weldra. De generaal JANSENS vond den keizer te *Rambouillet*, waar hij, na eerst al zijne gal uitgebraakt te hebben in tegenwoordigheid van genoemden generaal, aan een' zijner secretarissen het dekreet van Julij 1810 dicteerde, waarbij *Holland* met *Frankrijk* vereenigd, de schuld op een derde verminderd, en de prins-thesaurier als gevolmatigde

Digitized by Google

des keizers, naar *Holland* gezonden werd. Deze prins kwam twee dagen later, en betrok het paleis des konings, waar hij, na van de ministers voorloopig den eed te hebben afgenomen, hun in naam des keizers beval, hunne betrekking te blijven vervullen en onder zijn voorzitterschap een raad te vormen, tot op de invoering der fransche wetgeving, welke plaats had den 1en Januarij 1811. Na deze eerste plegtigheid, vroeg de prins LEBRUN, die bespeurde dat ik er treurig en verdrietig uitzag, mij naar de oorzaak daarvan. Ik gaf hem zonder omwegen ten antwoord, dat ik, gehecht aan mijn vaderland en aan den vorst, die ons verlaten had, het oogenblik, waarop ons land uit de rij der europesche staten gewischt, en zijne onafhankelijkheid en staatkundig bestaan vernietigd werden, door de inlijving bij het magtig keizerrijk, als het ongelukkigste mijns levens beschouwde: hij zou dit ook ligtelijk kunnen beseffen, wanneer hij zich slechts voor een' oogenblik in mijnen toestand wilde verplaatsen. »Maar," antwoordde hij, »gij »beschouwt de zaak uit een geheel verkeerd oogpunt. »Het uitzigt van uw land is nooit zoo heerlijk ge»weest, als thans; het deelt nu in dezelfde voordeelen, »den luister en den roem van het groote keizerrijk, en," voegde hij er bij, »gij zijt jong, gij hebt een schoon »vooruitzigt. De keizer zal daarin in zijne wijsheid voor»zien; hij zal u benoemen tot staatsraad; gij zult zitting »krijgen in het wetgevend ligchaam, of wel, zal men zich »op eene andere wijze uwe bekwaamheden ten nutte ma»ken." — »Monseigneur!" hernam ik, »de eenige gunst, wel»ke ik van u afsmeek, is, dat gij zoo spoedig mogelijk mijn »ontslag indient; want het is mij onmogelijk met getrouw»heid te kunnen dienen, na mijn vaderland verloren te hebben. »Heb de goedheid geene aanstelling voor mij uit te lokken,

Digitized by Google

die ik toch niet zou kunnen aannemen." De oude LEBRUN overlaadde mij met beleefdheden, gedurende den tijd, dat ik aan het ministerie van binnenlandsche zaken geplaatst was, en nam de weigering, om het kommandeurs-kruis van de orde der Réunie, waarop ik aanspraak had, aan te nemen, niet euvel op; na mijn vertrek, op den 1en Januarij 1811, kwam hij met zijne familie te *Maarssen*, waar ik in afzondering leefde, een bezoek bij mij afleggen.

Men kan van koning LODEWIJK niet zeggen, dat hij met de penningen van den staat, gedurende den tijd zijner regering spaarzaam gehandeld heeft; hij was zelfs verkwistend; maar dit regt moet men hem laten wedervaren, dat hij eenige uitgaven zeer nuttig besteed heeft. Met zijn eigen geld was hij overigens zeer mild: niet alleen gedurende zijn koningschap, maar ook later, toen hij zich in *Stiermarken* als eenvoudig burger had neêrgezet, en na gedurende eenige jaren koning te zijn geweest, een jaarlijks inkomen genoot, dat de som van *veertig duizend* gulden niet te boven ging. Een groot gedeelte van dat inkomen kwam in de handen van de armen, en dikwijls van bedriegers, die van zijne al te groote milddadigheid misbruik maakten. Ik kan daarover oordeelen, daar ik een tijd lang te *Grätz* de uitdeeler zijner weldaden geweest ben, waarop dikwerf lieden aanspraak maakten, die ze niet verdienden; zelfs oostenrijksche officieren, die voorgaven, dat hun traktement niet toereikend was om in hun onderhoud te voorzien. Ik heb hem moeten aansporen, om zijne edelmoedigheid te beteugelen, wilde hij zijn ondergang niet bewerken. Vast besloten het fransche gouvernement, na de vereeniging met *Holland*, niet te dienen, en dringend door den ex-koning uitgenoodigd zijnde om eenigen tijd bij hem in zijne eenzaamheid te komen doorbrengen, begaf ik mij met

Digitized by Google

Mevrouw VAN DER CAPELLEN naar *Grätz*, in den loop van den zomer van 1811 *), en bleef daar bijna een jaar.

---

*) Eenige vrienden van den heer VAN DER CAPELLEN, die het in hem laakten, dat hij in een zeker opzigt zijn lot aan dat van koning LODEWIJK verbond, vervoegden zich op dat tijdstip bij den heer VAN DER DUYN, om dezen aan te sporen, van zijnen invloed op het gemoed van zijnen schoonbroeder gebruik te maken, ten einde hem van zijn besluit te doen terugkomen. Hierop schrijft de heer VAN DER DUYN den volgenden brief, waarin hij hulde brengt aan het loyale karakter des heeren VAN DER CAPELLEN, maar tevens te kennen geeft, dat hij niet begrijpt, hoe zijn schoonbroeder er toe gekomen is, koning LODEWIJK te dienen. »Hoewel het waar is, »dat ik de tegenwoordige handelwijze en het besluit van mijn' vriend over »het algemeen goedkeur, geloof ik niet dat die billijking in tegen»spraak is, met hetgeen ik vroeger ten zijnen opzigte geuit heb, en wel »voornamelijk dewijl de staat van zaken en de persoonlijke positie van »den heer VAN DER CAPELLEN mij toeschijnen veranderd te zijn. Het is »waar, dat ik gemeend heb, dat hij op het einde van het jaar 1810 had »kunnen handelen, gelijk zooveel anderen gedaan hebben; dat het mij zelfs »leed veroorzaakt heeft, dat hij zich op een' tegenovergestelden weg heeft »laten medeslepen, door eene geestdrift, die echter in vele opzigten prij»zenswaardig is en zijn edel hart eer aandoet. Het is ook waar, dat ik, »wijl er volgens mijne inzigten slechts twee partijen zijn, niet begrijp, »welk onderscheid er bestaat tusschen het dienen van de beide broeders »(NAPOLEON en LODEWIJK). Maar nu onze vriend eenmaal die reis (waarte»gen ook ik mij verzet heb) volbragt, en bijzondere bewijzen van toegene»genheid en toewijding aan den ongelukkige, gegeven heeft, vind ik ook »dat het eene inconsequente handelwijze zou verraden, wanneer hij plotse»ling van beginsel veranderde. Ziedaar mijn gevoelen, dat niet veranderd, »maar gewijzigd is geworden. Bij deze overweging voegt zich nog »de overtuiging, die ik van mijn' vriend zelven heb, dat hij name»lijk tevreden is met zijn tegenwoordig lot, en dat *er aan zijn besluit* »*niets te veranderen is*. Nu heb ik altoos gemeend, dat het voor »de vriendschap een pijnlijke *pligt* is, onze vrienden te waarschuwen »voor de verkeerde stappen, die zij kunnen doen, en hen op de gevol»gen er van opmerkzaam te maken; maar ook aan den anderen kant geloof

Digitized by Google

Sedert zijne abdicatie had koning LODEWIJK den naam van graaf DE SAINT-LEU aangenomen, ofschoon hij toch als *Sire* en *Uwe Majesteit* begroet werd door allen, die hem kwamen bezoeken. Hij genoot te *Grätz* veel onderscheiding van de zijde der oostenrijksche regering. De aartshertog JOHANN kwam nooit te *Grätz,* waar hij zijn mineralogisch museum had, zonder een bezoek bij den ex-koning van *Holland* af te leggen. Hij had een' tuin gekocht in de nabijheid van de poort van *Grätz,* waar hij was gaan wonen, en waar ik dagelijks en gewoonlijk *alleen* met hem dineerde; somtijds noodigde hij den een' of anderen professor of geleerde uit, hetgeen het onderhoud eenige belangrijkheid bijzette. Des avonds bezocht hij die hoog-adellijke huizen, waar eenige personen bijeenkwamen, en van tijd tot tijd ontving hij dezen bij zich. Voor het overige hield hij zich veel met letterkunde en weinig met staatkunde bezig. Op onze bijna dagelijksche wandelingen, onderhield hij mij gewoonlijk over *Holland,* over de bijzonderheden zijner regering, en betreurde het, dat hij dit of dat niet tot welzijn des lands gedaan had, er altijd bijvoegende, dat, zoo hij door omstandigheden wederom op den troon van *Holland* mogt komen,

---

»ik niet, dat', wanneer die pligt eenmaal vervuld is, hij zich verder uit»strekt, zelfs zóó ver, dat men zich zou moeten belasten met de aan»houdende leiding van hun gedrag, dat zij natuurlijk zelven moeten rege»len. Ik durf er dus openhartig bij te voegen, dat, met de beste bedoelin»gen bezield, maar ook tevens die van den heer VAN DER CAPELLEN »kennende, al te veel ijver, zooals gij het bedoelt, hem, u, en allen, die »gij zou willen aanmoedigen zich met hem te bemoeijen, wezenlijk in »verlegenheid zoudt brengen. Dewijl hij vergeten wil worden, is het be»ter hem met vrede te laten, dan hem te dwingen, eene duidelijke en stel»lige verklaring af te leggen, die hij ongetwijfeld zou afleggen, in de »stemming, waarin ik hem verlaten heb."

Digitized by Google

trachten zou, in sommige dingen beter te werk te gaan. Op zekeren avond kwam de *Moniteur*, die eenige bijzonderheden vermeldde over des keizers reize door *Holland*, en verscheidene aanspraken bevatte, die door de verschillende overheden tot Zijne Majesteit gerigt waren. Toen hij die las, werd hij woedend. Zulke laagheden vergaf hij niet aan Hollanders, die hunnen eed aan hem gedaan, verzaakt hadden, door zich in de armen te werpen van hem, die *Holland* zoo wederregtelijk met zijn rijk vereenigd had; hij had altijd eene betere gedachte gekoesterd van die naauwgezette Hollanders, die hem de levendigste betuigingen van getrouwheid en gehechtheid gegeven hadden. Eene dier aanspraken, die aldus begon: »*Plus Français par le coeur* »*que par les circonstances*" en gehouden door den president van de regtbank te *Amsterdam*, wekte vooral zijne ontevredenheid. »Indien een uwer vroegere prinsen van *Oranje*, »aan wie gij door zoo veel roemrijke herinneringen verbon- »den zijt," zeide hij mij, »zich aan het hoofd der regering »plaatste, zou ik de eerste zijn, om u aan te raden hem »uwe diensten te gaan aanbieden; maar ik kan niet anders »dan deze handelwijze der Hollanders laken, die een' eed »afleggen aan een' vorst die hun vreemd is, en zich met »eene orde versieren, die de plaats vervangt van de orde »welke ik ingesteld heb, waarbij door een woordenspel van »*Unie* des lands, *Reunie* met *Frankrijk*, onder de zinspreuk: »*Tout pour l'Empire*, gemaakt wordt.

Om zich afleiding te verschaffen, schreef hij een' roman: *Marie ou les peines de l'amour*, waarin vele tooneelen en personen uit *Holland* voorkomen. Hij werd uitgegeven te *Grätz*, waar ik geloof, dat men nog nimmer een fransch werk gedrukt had. Ik belastte mij met de correctie en al de kleine bijzonderheden dezer uitgave, waarmede ik

Digitized by Google

veel tijd verspilde, daar het schrift van den schrijver zoo onleesbaar was, dat ik het geheele werk moest overschrijven, alvorens de bladen ter drukkerij te kunnen zenden.

Tijdens mijn oponthoud in *Grätz* werd de veldtogt naar *Rusland* voorbereid (1812). Koning LODEWIJK zag maar al te wel in, dat deze zijnen broeder ten val zoude brengen: hij heeft mij dit honderde malen voorspeld, en de uitkomst leerde, dat hij juist geraden had. Hij had te kampen met den wrevel op zijn' broeder, wiens slagtoffer hij was, en met de levendige belangstelling in den roem van den keizer en van *Frankrijk*. Hij ontving meer dan eens eene uitnoodiging om in *Frankrijk* te komen, maar hij gaf daaraan nooit gehoor. Hij wilde liever een verbannen koning zijn, dan al de vermaken genieten, welke een verblijf in *Frankrijk* hem zou hebben kunnen opleveren. Na bijna een jaar lang zijne ballingschap gedeeld en zijn vertrouwen genoten te hebben, moest ik in de laatste dagen een bewijs ontvangen van zijn wantrouwen, van hetwelk ik vroeger melding gemaakt heb. Ik had hem herhaaldelijk verzekerd, dat ik vast besloten was, de fransche regering niet te dienen, en voegde er bij, dat ik gemeend had hem een blijk van opregte verknochtheid gegeven te hebben, door mijn vaderland te verlaten, om eenige maanden bij hem te komen doorbrengen; dat ik bereid was, zoo hem dat aangenaam kon zijn, een dergelijk bezoek te herhalen; maar dat ik nu door familie-aangelegenheden genoopt was huiswaarts te keeren; dat ik buitendien, om duizend redenen, niet besluiten kon, onvoorwaardelijk mijn vaderland te verlaten, en mijn toekomstig lot aan het zijne te verbinden. Van dit oogenblik af, begon hij mij met wantrouwen gade te slaan, en hij verbergde dit niet, want hij zeide mij, dat hij bemerkte, dat ik hem om den tuin geleid en hem slechts

Digitized by Google

bezocht had om zijne gangen te bespieden, en dat hij, ondanks al mijne betuigingen van het tegendeel, overtuigd was, dat hij, na mijne terugkomst in *Holland*, in de dagbladen mijne benoeming zou lezen als lid van den raad van State, of mijne verheffing tot eene andere betrekking, en dat ik eindelijk met mijnen ouden koning den draak zou steken. Over zulk eene verdenking was ik diep verontwaardigd. Ik antwoordde schriftelijk op die aantijging, zoo als ze het verdiende; en in die gemoedsgesteldheid verlieten wij elkander. Ik had beloofd hem eenigen tijd na mijne terugkomst in *Holland* te zullen schrijven, en dat hij dan weldra zou ontwaren dat het vermoeden van de gedragslijn, welke ik zou volgen, ongegrond was.

De laatste maanden van 1812 en een gedeelte van 1813 bragt ik te *Maarssen* door; dagelijks beweende ik de rampen en de vernedering van mijn vaderland. Ik weigerde de *vrijwillige gift*, die men eischte, tot het leveren van paarden na de nederlaag van het fransche leger; doch toonde mij bereid om te betalen, wat mij opgelegd zou worden, indien de plaatselijke regering mij zulks schriftelijk beval. Hiervan kwam niets, maar men zond mij inkwartiering, en ik betaalde. Men benoemde mij tot lid van de nationale garde even als vele anderen in mijne gemeente. Mijne vrienden waarschuwden mij, en beweerden dat ik gevaar liep, door zoo onverholen mijne gevoelens lucht te geven, en dat ik, in mijn eigen belang wel zou doen, wanneer ik in het vervolg voorzigtiger was in mijne uitdrukkingen. Het is waar, dat de wijze, waarop men ons behandelde, mij tot het uiterste bragt. Ik heb later vernomen dat de prefect van mijn departement, den districts-kommissaris van politie last gegeven had, om een wakend oog op den oud-minister van LODEWIJK te houden.

Digitized by Google

Eindelijk werd mij het verblijf in *Holland* ondragelijk, en ik verliet het vaderland met mijne vrouw in September 1813, met het stellige voornemen er niet weder terug te keeren, zoo lang het eene fransche provincie blijven zou. Wij zetten ons voorloopig te *Manheim* neder.

Na de aankomst der souvereinen te *Frankfort*, ontving ik een bezoek van LODEWIJKS geheimschrijver, die mij eenen brief van dezen ter hand stelde, gedagteekend uit *Bazel*, waarin hij mij in de dringendste bewoordingen verzocht, mij onverwijld bij hem te vervoegen, onder anderen bewerende, dat ik stellig niet zou nalaten aan de roepstem van mijn' ouden koning gehoor te geven, wien ik een groot bewijs van verknochtheid zou geven, wanneer ik zijn verzoek inwilligde; dat op een oogenblik als het tegenwoordige, alle andere gevoelens moesten plaats maken, voor het geen het *belang des vaderlands* vorderde, enz. enz. Ik had hoegenaamd geene tijding van hem gehad, sedert mijn vertrek uit *Grätz* in 1812. Zijn geheimschrijver, die mij volstrekt geene opheldering kon geven, had bevel ontvangen mijn antwoord af te wachten en over te brengen: hij zeide mij, dat de graaf DE SAINT-LEU zich te *Bazel*, op reis van *Grätz* naar *Parijs* bevond, en mijn antwoord daar bleef te gemoet zien. Toen ik over het doel van dezen stap nadacht, kon ik niet lang in twijfel verkeeren. Of, hij had het voornemen mij naar *Frankfort* af te vaardigen, ten einde zijne belangen bij de verbonden mogendheden te bepleiten, of wel, hij wilde mij naar *Parijs* zenden, om hetzelfde bij den keizer te doen. Geene dier twee zendingen lachte mij toe. Ik antwoordde eenige uren na het ontvangen des briefs, dat, ondanks de stilzwijgendheid van koning LODEWIJK, en ondanks hetgeen er tusschen ons was voorgevallen, vóór mijn vertrek uit *Grätz*, mijne gevoelens jegens hem niet ver-

Digitized by Google

anderd waren, en dat ik bereid zou zijn, opofferingen te doen, om hem van dienst en van nut te zijn, door aan zijne uitnoodiging gehoor te geven; maar dat ik na rijp overleg bevonden had, dat mijn pligt het niet gedoogde thans aan die uitnoodiging het oor te leenen; dat de liefde voor mijn vaderland, waarvan hij sprak en waarvan ik doorgloeid was, mij een geheel ander gedrag voorschreef; dat op het oogenblik, waarop ik de onafhankelijkheid van dat vaderland voorzag, ingevolge de geopenbaarde bedoelingen der mogendheden, die aan het hoofd harer legers stonden, om de volken te bevrijden van het juk, waaronder zij zoo lang gezucht hadden, dat vooruitzigt mij de hoop deed koesteren, daaraan krachtig te kunnen medewerken; dat ik dit doel niet zou bereiken, wanneer ik mij naar *Bazel* begaf; dat ik eindelijk overtuigd was, dat hij zelf mijne weigering, om hem in de gegeven omstandigheden te komen bezoeken, billijken moest.

Digitized by Google

II.

Omwenteling van 1813. — Zending naar *Brussel*. — Zending naar *Weenen*. — Inval der Franschen in *België*, in 1815.

Zoodra wij uit de dagbladen, bij gebreke van brieven, welke ons door de staking der gemeenschap niet konden geworden, de gebeurtenissen vernamen, die er in *Holland* hadden plaats gevonden, begaven wij ons in het midden van den winter derwaarts.

Ik werd bij mijne aankomst te *Utrecht* zeer verrast, toen ik vernam, dat men mij in *den Haag* wachtende was, om de voor mij bestemde betrekking te gaan waarnemen, namelijk die van kommissaris-generaal van het departement der *Zuiderzee*, hetwelk het gewigtigste van het geheele land was.

Ik was besloten om in de nieuwe orde van zaken alles aan te nemen, zelfs den post van maire op een dorp, mits ik slechts deel kon nemen aan de belangen van mijn vaderland, dat zoo gelukkig zijne onafhankelijkheid had terug bekomen. Ik was dus niet weinig met mijne nieuwe betrekking tevreden; niet wetende aan wien ik die onderscheiding te danken had, daar de souvereine vorst mij slechts als kind gekend had, voor de gebeurtenissen van 1787, waarvan mijn vader een slagtoffer geweest is *).

*) De binnenlandsche oneenigheden, die op dat tijdperk in de Vereenigde Provinciën uitbarstten. De baron VAN DER CAPELLEN had zich

Digitized by Google

De heer VAN DER DUYN stelde mij voor aan den souvereinen vorst, die zijn verlangen te kennen gaf, mij zoo spoedig mogelijk in het hotel der voormalige prefectuur te *Amsterdam* gevestigd te zien.

Toen ik in de maand Maart 1814 in mijne betrekking van kommissaris-generaal van het departement der *Zuiderzee*, den souvereinen vorst te *Amsterdam* zou ontvangen, waar eene vereeniging van notabelen moest bijeenkomen, was het eerste wat Z. K. H. mij toevoegde, toen hij mij in het paleis ontmoette, het volgende: »Ik wensch niets liever dan »dat de souvereiniteit, waarmede ik bekleed ben, spoedig »gewijzigd worde door eene deugdelijke en vrijzinnige grond»wet. Opgevoed in republikeinsche en stadhouderlijke be»ginselen, kan ik mij niet vereenigen met de absolute magt, »welker verantwoordelijkheid ik echter spoedig hoop te dee»len met de andere magten in den Staat."

Aan bezigheden ontbrak het mij niet, op een tijdstip, waarin alles op nieuw hersteld moest worden. Ik moest mij voornamelijk met het aanwerven bezig houden; mijn departement moest een vierde van het contingent van het geheele land leveren. Nadat ik een paar maanden de betrekking van kommissaris-generaal bekleed had, werd ik benoemd tot secretaris van Staat voor koophandel en koloniën; maar naauwelijks heb ik in handen van den souvereinen vorst den eed afgelegd, of hij laat mij ontbieden, om mij, onder geheimhouding, mededeeling te doen van de onderhandelingen tusschen hem en de verbondene mogendheden, betrekkelijk *België*, waarvan men hem de souvereiniteit wilde op-

---

aan de zijde der tegenstanders van den prins-stadhouder geschaard; hij werd door de Pruisen in 1787 gevangen genomen, en naar de citadel van *Wezel* overgebragt, waar hij kort daarop stierf.

Digitized by Google

dragen, met uitnoodiging een' kommissaris te benoemen, die hem zou vertegenwoordigen bij den gouverneur-generaal, den baron DE VINCENT, die *Belgie* beheerde in naam der mogendheden, welke allen hare kommissarissen bij hem aangesteld hadden, zoo als: den baron VON SCHEELE voor *Rusland* en *Pruisen*, den heer VON WACKEN voor *Oostenrijk*, en den heer JOHNSON voor *Engeland*. De waarschijnlijke vereeniging van *Belgie* met *Holland* werd zeer geheim gehouden; het werd mij nadrukkelijk aanbevolen dit geheim aan niemand te openbaren.

De keuze des vorsten om zijn kommissaris te zijn, was op mij gevallen, welke onderscheiding zeer vleijend en eervol voor mij kon heeten, hoewel ik de moeijelijkheden voorzag, die ik in de uitoefening mijner ambtsverrigting te *Brussel* zou ontmoeten. Mijne briefwisseling kan getuigen van de wijze, waarop ik daar de belangen, die mij toevertrouwd werden, behartigd heb *).

---

*) Correspondentie van den baron VAN DER CAPELLEN gedurende zijn gezantschap te *Brussel*, in zijne betrekking als kommissaris van den prins *van Oranje*, geaccrediteerd bij den gouverneur-generaal, den baron DE VINCENT, 1814. (Deze brieven zijn gerigt aan den baron VAN NAGELL, minister van buitenlandsche zaken.)

Als men die correspondentie gelezen heeft, kan men niet langer blijven beweren, dat de prins, geroepen om de Belgen te regeren, onbekend was met den geest, die onder de bevolking dier landen heerschte; dat hij niet wist, wat er moest gedaan worden, om ze aan zich te verbinden, en wat er vermeden moest worden, om zijn goeden dunk bij de openbare meening niet te verliezen door verkeerde stappen. Maar heeft het niet den schijn alsof de heer VAN DER CAPELLEN al die teregtwijzingen slechts aan zijnen souverein medegedeeld heeft, om koning WILLEM I de middelen aan de hand te geven, datgene te doen, waarvoor hij zich in zijn eigen persoonlijk belang had moeten wachten, en opdat zijn Huis eenige kansen om in het bezit van *Belgie* te geraken, verkrijgen zou? Dezen indruk heb ik behouden

Digitized by Google

Ik kwam den 6 Mei te *Brussel* aan, voorzien van geloofsbrieven van den souvereinen vorst voor den gouverneur-generaal, die mij voor het oog der anderen openlijk als kommissaris van den souvereinen vorst ontving, en mij als zoodanig toegang verleende tot den raad van kommissarissen, welke twee of drie maal in de week, onder zijn voorzitterschap bijeenkwam; maar in het geheim als minister van den *aanstaanden souverein* van *Belgie*. Hij schonk mij het volste vertrouwen, en maakte mij met alle staatszaken bekend, zelfs, buiten weten mijner collega's, met de meest geheime, ten einde de toekomstige regering van *Belgie* in staat te stellen, er het gezag te kunnen uitoefenen met grondige kennis van zaken. Van lieverlede werd de beslissing der mogendheden, betrekkelijk *Belgie*, openbaar, tot dat er, in den loop van de maand Julij, beslist werd, dat de werkzaamheden van den gouverneur-generaal DE VINCENT, zouden ophouden, en het bestuur over *Belgie*, namens de verbonden mogendheden, aan den souvereinen vorst der *Nederlanden* zou opgedragen worden. Z. K. H. had het voornemen, mij tot gouverneur-generaal over die gewesten te benoemen, maar dat plan werd niet goedgekeurd. *Engeland* verzette zich hiertegen, door den vorst te kennen te geven, dat hij-zelf de gouverneur-generaal was, daar de souvereiniteit tot nog toe bij de verbonden mogendheden

---

uit de lectuur dezer belangrijke correspondentie, die gevoerd werd, op het oogenblik, dat de verbonden mogendheden er zich op voorbereidden *Belgie* onder het huis *van Oranje* te brengen, terwijl eene deputatie van verscheidene Belgen, gekozen uit de eerste familiën des lands, den keizer van *Oostenrijk* een verzoekschrift kwam aanbieden, waarbij hem verzocht werd, de souvereiniteit van *Belgie* weder op zich te nemen Deze correspondentie bevindt zich grootendeels onder de oorspronkelijke stukken der geschriften over de vereeniging van *Belgie* met *Holland*.

(*Noot van den heer* VAN GROVESTINS).

Digitized by Google

bleef berusten. De vorst, die den titel van gouverneur-generaal beneden zijne waardigheid achtte, nam, bij het aanvaarden van het bestuur van *België*, geenen titel aan, en regeerde alleen onder dien van souvereinen-vorst der Vereenigde Provinciën der *Nederlanden*. Hij bragt eenige dagen in *Brussel* door, waar hij met den gouverneur-generaal DE VINCENT herhaalde bijeenkomsten had, bij welke ik tegenwoordig was, en onderteekende een besluit, (bekend gemaakt in het officiëel dagblad van *België*, den 1 Aug. 1814), waarbij in verscheidene artikelen het bestuur van dit gewest geregeld werd.

Ik werd onder den titel van secretaris van staat, aan het hoofd van het bewind en van het ministerie geplaatst, dat uit de navolgende kommissarissen-generaal bestond, namelijk: de graaf DE THIENNES, voor justitie en politie; de hertog D'URSEL, voor binnenlandsche zaken; de heer APPELIUS, voor finantiën; en de generaal TINDAL, voor oorlog.

De kommisarissen-generaal zonden mij hunne rapporten, die ik, nadat ik er mijne aanmerkingen bijgevoegd en mijn gevoelen over had te kennen gegeven, aan den souvereinen vorst moest opzenden. Ik bleef in *Brussel* tot in de maand October, en begaf mij toen naar *'s Gravenhage*, om mij gereed te maken tot mijn vertrek naar *Indië*, als gouverneur-generaal, én als een der kommissarissen, aan wien de inbezitneming onzer koloniën in *Oost-Indië* was opgedragen. Ten gevolge der gebeurtenissen van 1815, vertrok ik eerst in de maand October 1815, naar de plaats mijner bestemming.

De souvereine vorst vertrouwde mij, in Januarij 1815, eene zeer geheime zending toe naar *Weenen*, waar ik twee maanden als buitengewoon gezant, en als gevolmagtigd minister op het weener congres werkzaam bleef, in vereeniging met de heeren VAN SPAEN en VON GAGERN, die er zich reeds bevonden. Schijnbaar luidde mijne volmagt, dat ik alles in het werk

Digitized by Google

moest stellen, om voor het Huis van Oranje-Nassau, de erfstaten in *Duitschland* te behouden. Alle mijne pogingen waren vruchteloos; daar het vraagstuk reeds zoo goed als beslist was bij mijne aankomst in *Weenen*, en alle vertoogen van de ministers des souvereinen vorsten, hadden geene de minste uitwerking. Wij moesten het hertogdom *Luxemburg* aannemen, als schadeloosstelling voor het nassausche gebied en als erfregt ten gunste van prins FREDERIK, na den dood zijns vaders. Op mijn voorstel, werd dit *hertogdom* tot een *groot-hertogdom* verheven. Maar het ware doel mijner zending was van geheel anderen aard. Mijne bevelen, eigenhandig door den souvereinen vorst geschreven, werden mij onder de diepste geheimhouding ter hand gesteld, met bevel echter daarvan aan mijne twee collega's mededeeling te doen, ten einde gemeenschappelijk te kunnen handelen.

Mij werd bijzonder op het hart gedrukt, dit gewigtig geheim te verzwijgen voor de grootvorstin KATHARINA van *Rusland*, met wie men wist dat ik briefwisseling hield. De souvereine vorst, had eene uitnoodiging ontvangen van de regeringen van *Frankrijk*, *Oostenrijk* en *Engeland*, om toe te treden tot het geheime verbond, dat tusschen die mogendheden gesloten was geworden, ten einde zich te verzetten tegen de eischen van *Rusland* en *Pruisen*. Na eenig aarzelen en rijp overleg besloot hij aan die uitnoodiging te voldoen; het was de toetreding tot dat geheime verbond, welke ik moest bekend maken en onderteekenen. De souvereine vorst verbond zich onder anderen, om 40,000 man te leveren; verdere bijzonderheden ga ik met stilzwijgen voorbij. Deze akte van toetreding werd geteekend door de heeren VAN SPAEN, VON GAGERN en door mij, met en benevens den prins VON METTERNICH, den prins TALLEYRAND en lord CASTLEREAGH; de ratificatie volgde

Digitized by Google

spoedig op deze onderteekening. Het geheim werd zorgvuldig bewaard, en ik verliet *Weenen* in den loop van de maand Maart, zonder dat noch keizer ALEXANDER, noch de koning van *Pruisen* het minste vermoeden hadden van het geen tegen hunne toekomstige eischen en aanmatigingen besloten was.

De groot-vorstin KATHARINA, van welke ik reeds schriftelijk uit den *Haag* afscheid genomen had, en die in den waan verkeerde, dat ik mij naar *Batavia* had ingescheept, kon hare oogen naauwelijks gelooven, toen zij mij op een bal bij de keizerin ontmoette, en verzocht mij den volgenden morgen ten tien ure bij haar, ten einde te pogen hare nieuwsgierigheid te bevredigen omtrent het doel van mijne zending naar *Weenen*, waar de souvereine vorst reeds door twee ministers vertegenwoordigd was. Ik zat daar als 't ware op de pijnbank, en het onderhoud, dat vrij lang duurde, bragt mij dikwerf in een zeer pijnlijken toestand door al de vragen, die zij mij deed. H. Keiz. H. zeide mij, niet te kunnen begrijpen waarom ik beter de belangen van den souvereinen vorst, voor het behoud van de nassausche staten voor zijn stamhuis, zou kunnen behartigen, dan de baron VON GAGERN, die, zelfs nassauer, eene volmaakte kennis van die landen bezat. Ik hield mij echter goed, en verklapte het geheim niet, ondanks alle middelen die zij in het werk stelde, om het mij te ontrukken.

Dezelfde groot-vorstin KATHARINA verhaalde mij te *Weenen* al het mogelijke kwaad van prinses CHARLOTTE van *Engeland*, en beweerde onder anderen, dat zij zulk een bedorven hart had, dat zij geen kwaad van goed kon onderscheiden. Zij beschouwde het afspringen van het huwelijk van den prins *van Oranje* met deze vorstin als een groot geluk voor hem.

Bij mijne terugkomst (19 Maart) had de souvereine vorst

Digitized by Google

den titel van koning der *Nederlanden* eenige dagen te voren aangenomen, krachtens de beslissing van het weener-congres, waarvan ik hem mededeeling gedaan had. Gedurende dien tijd, had de landing van NAPOLEON in *Frankrijk* plaats gehad, en denzelfden dag van mijne terugkomst uit *Weenen* in *'s Hage*, ontving het bevel mij onverwijld naar *Brussel* te begeven, ten einde daar mijne vorige werkzaamheden op nieuw te aanvaarden, en alles in gereedheid te brengen, tot de ontvangst van den koning, die het plan had opgevat, zich onmiddelijk derwaarts te begeven *). Ik werd belast,

---

*) Toen WILLEM I in *België* kwam om er het koningschap te aanvaarden, kwamen de Bourbons er eene schuilplaats zoeken. Deze gebeurtenis is het onderwerp geweest, van eene zeer verkeerde beoordeeling van het gedrag van den Koning der *Nederlanden*, door den heer DE LAMARTINE in zijne *Histoire de la Restauration*. Wij meenen verpligt te zijn, het gebeurde hier in het ware daglicht te herstellen, volgens hetgeen de baron VAN DER CAPELLEN ons daaromtrent medegedeeld heeft.

De heer DE LAMARTINE schrijft geschiedkundige werken, op dezelfde wijze als hij Revolutiën en Republieken daarstelt.... op eene zeer ligtvaardige wijze. Met eene ongeloofelijke zorgeloosheid werpt hij zijne gedachten op het papier neder, zonder er zich om te bekommeren of zij geloofwaardig en aannemelijk zijn voor degenen, die zich de moeite geven, er over na te denken. Dat de dichter de voorstellingen zijner verbeeldingskracht, al zijn die nog zoo levendig en vreemd, opvolgt, daar heb ik niets tegen; dat is de aard der poësie, en vooral der hedendaagsche poësie; maar de geschiedschrijver, mag geenszins zijne verbeeldingskracht opvolgen: men eischt van hem boven alles, waarheid en naauwkeurigheid.

Het eerste geschiedkundig werk van den heer DE LAMARTINE (*l'histoire des Girondins*) is met den naam van *Roman* bestempeld geworden, door hen, tot wie hij zich vervoegd had, om inlichtingen over dat tijdperk. De Geschiedenis der Restauratie zal misschien bestempeld worden met den naam van *fantastische verhalen*. Ziedaar het groote struikelblok der heeren Dichters-Geschiedschrijvers: hunne pen wordt door de grillige verbeel-

Digitized by Google

hem twee dagen later van *Brussel* naar *Antwerpen* te gemoet te reizen, ten einde hem rekenschap te geven van de

---

dingskracht bestuurd. Maar in zoodanig geval kan men ook met eenig regt, op de Dichters-Geschiedschrijvers den spreuk toepasselijk maken: *sutor non ultra crepidam.*

Bovengenoemde opmerkingen hebben wij gemaakt bij het lezen van het 3e deel bl 244, van de *Geschiedenis der Restauratie*, waar de heer DE LAMARTINE van de schuilplaats spreekt, die LODEWIJK XVIII tijdens de 100 *dagen* in *Belgie* kwam zoeken, en over de ontvangst, welke de voortvlugtige koning van den koning der *Nederlanden* genoot. De heer DE LAMARTINE verhaalt dat de schuilplaats, welke de koning van *Frankrijk* kwam vragen, uiterst koel en stug werd verleend door den koning der *Nederlanden*, welken de schrijver: „een eerzuchtig, dubbelhartig en zelfzuchtig vorst noemt, zonder eerbied voor het ongeluk. Hij scheen zich te verheugen," voegt de heer DE LAMARTINE er bij, „over den val van het huis der Bourbons, welks troon hij dwaas genoeg was voor zich zelven te begeeren."

Men heeft koning WILLEM I, en niet ten onregte, vele fouten ten laste gelegd; maar op den heer DE LAMARTINE moest de taak rusten het publiek te verkondigen, dat de koning der *Nederlanden* naar den franschen troon gedongen had. Tot dus verre, was die gedachte nog bij niemand opgekomen. Men kan zich verzekerd houden, dat de eenigste eerzucht van koning WILLEM in 1815 zich bepaalde, tot de hoop dat de kansen van den nieuwen oorlog, die zou uitbarsten, niet den schoonen toestand zouden vernietigen, waarin hem de mogendheden op het Weener Congres geplaatst hadden, door het vereenigd koningrijk *Holland* en *Belgie* aan het huis van Oranje toe te vertrouwen. Wanneer de heer DE LAMARTINE bijgevolg veronderstelt, dat WILLEM I dwaas genoeg zou geweest zijn een begeerig oog op den franschen troon te slaan, op het oogenblik zelfs, dat NAPOLEON zich daarvan meester maakte, dan maakt hij een wezenlijk al te groot misbruik van de ligtgeloovigheid, die hij misschien bij zijne lezers veronderstelt.

Zoo de voortvlugtige koning met de overblijfselen van zijn hof en van zijn militaire huis, niet te *Brussel* ontvangen werd, dan is de reden daarvoor zeer natuurlijk. In die dagen van spanning, had het nieuwe bestuur, tegen het-

Digitized by Google

toebereidselen der ontvangst, en hem de lijst aan te bieden van het geheele personeel der aanstaande hofhouding

---

welk de gemoederen alles behalve gunstig gestemd waren, met te veel moeijelijkheden te kampen, ten opzigte van *Belgie* en *Brussel* in het bijzonder, dan dat het die moeite nog zou vermeerderen, door het ontvangen in *Brussel* van eenen voortvlugtigen vreemden vorst, met een talrijk en woelziek gevolg, dat veel meer verwachtingen omtrent het koningschap voedde, dan met de behoeften van een gevestigd bestuur overeenkwam. Men vond dus beter *Gent* aan te wijzen als tijdelijke verblijfplaats voor den koning van *Frankrijk*. Deze stad, groot en rustig en eenige uren van *Brussel* verwijderd, leverde het voordeel op, minder blootgesteld te zijn aan een' vijandelijken overval, dan *Brussel*, het punt, waarop de hoofdwegen naar de fransche grenzen uitloopen. In geval een plotselinge inval of nederlaag plaats mogt grijpen, zou de persoon des konings te *Brussel* de verlegenheid nog vermeerderd hebben, terwijl uit *Gent* de koning gemakkelijk zou kunnen ontvlugten, om de wijk te nemen, hetzij naar *Zeeland* of naar *Holland*. Deze waren de redenen, waarom *Gent* als verblijfplaats voor den koning van *Frankrijk* werd aangewezen. Deze bijzonderheden vernam ik van den baron VAN DER CAPELLEN, die destijds aan het hoofd van het voorloopig bewind in *Belgie* geplaatst was.

LODEWIJK XVIII kwam niet te *Brussel* om bij den koning der *Nederlanden* een bezoek af te leggen; en deze ging evenmin naar *Gent* om den koning van *Frankrijk* te bezoeken. Daarin straalde misschien weinig hoffelijkheid van de zijde van WILLEM I door; maar op dat tijdstip van verwarring, gunde men zich geen tijd om bezig te zijn met elkander niets beteekenende beleefdheden te bewijzen. Aller gemoederen waren in beweging met de nieuwe en vreeselijke worsteling, die weldra zou beginnen. Iedereen zag de toekomst met angst te gemoet.

Zoo echter de beide koningen elkander al niet bezochten, kwamen toch de fransche prinsen, de graaf van ARTOIS, de prins VAN CONDÉ en de hertog VAN BOURBON, te *Brussel*, om den koning der *Nederlanden* hunne opwachting te maken; doch niets toont aan, dat koning WILLEM I op dat tijdstip, gelijk de heer DE LAMARTINE beweert, tegen den koning van *Frankrijk* kwalijk gezind was, en dat hij begeerte had, naar het bezit van diens koningrijk te dingen. Het was integendeel van groot belang voor

Digitized by Google

te *Brussel*. Al mijne voorstellen werden aangenomen. Ik was tijdig genoeg in *Brussel* terug, om hem op het paleis

---

den koning der *Nederlanden*, dat LODEWIJK XVIII weêr in het gerust bezit van zijne staten geraakte; want dan eerst kon koning WILLEM I zich in het gerust bezit achten van het koningrijk, dat men voor zijn stamhuis bestemd had.

Maar wil men weten, waarop de fabel van den heer DE LAMARTINE berust? Zij berust op eene vergissing in dagteekening en personen; hij stelt op rekening van den vader, wat den zoon moet ten laste gelegd worden; en hij brengt tot 1815 een feit, dat in 1820 is voorgevallen. Zoo schrijft de heer DE LAMARTINE geschiedenis!

Het geval is aldus gelegen: de prins *van Oranje*, vermoedelijke erfgenaam van de kroon der *Nederlanden*, had in 1820 het oor geleend aan de dwaze voorslagen van de partij die den *Bourbons* vijandig was, om namelijk met de driekleurige kokarde over de grenzen te trekken, en zich door een gedeelte van het leger tot koning van *Frankrijk* te doen uitroepen. Hoe ver de prins in deze dwaze onderneming zich gewaagd heeft, is zeer moeijelijk te beslissen. Het verraadde veel ligtzinnigheid in 's prinsen karakter en weinig verstand, om zich voor een oogenblik te laten verblinden door de rol van veroveraar, waarvoor men hem bestemde. Hoe het zij, de regering van LODEWIJK XVIII gaf aan de regering der *Nederlanden* kennis van dat voornemen. Hoe handelde WILLEM I nu in deze omstandigheden? Rondborstig en vastberaden: hij deed alles wat hij vermogt, om de regering der Restauratie gerust te stellen; hij uitte zelfs den wensch om den koning van *Frankrijk* in deze aangelegenheden zulke formeele waarborgen te geven, dat hij een' tijd lang eischte, dat zijn zoon zich in de noordelijke provinciën van het rijk zou ophouden, opdat hij minder gelegenheid zou vinden, in betrekking te staan met de uitgeweken Franschen, die zich in *België* hadden nedergezet. Dat alles toont gewis niet aan, dat, gelijk de heer DE LAMARTINE verhaalt, koning WILLEM I dwaas genoeg was, om *den troon van* Frankrijk *te begeeren*. Deze ongeloofbare zaak, die de Hoven van *Frankrijk* en der *Nederlanden* in onmin zoude hebben kunnen brengen, werd vereffend door de gedienstige tusschenkomst van den keizer van *Rusland*. ALEXANDER, na met den prins *van Oranje*, zijn' schoonbroeder,

Digitized by Google

te ontvangen. Ik had alle personen, die benoemd waren tot groot-officieren, kamerheeren, hofdames enz. uitgenoodigd om zich derwaarts te begeven, en ik maakte hen mondeling bekend met de beschikkingen, welke ten hunnen aanzien genomen waren. Allen gevoelden er zich mede vereerd, en namen hunne betrekking dankbaar aan.

Den 14en Junij 1815 bevond ik mij te *Brussel*, in mijne betrekking van gouverneur-generaal, onder den titel van secretaris van staat, toen de prins *van Oranje*, die van *Nivelles*, te *Brussel* aangekomen was, waar hij zijn hoofdkwartier gevestigd had, om het bal bij te wonen, dat door den hertog DE RICHMOND gegeven werd, (op hetwelk zich onder anderen, ook de hertog *van Brunswijk* bevond, die den volgenden dag te *Quatre-Bras* sneuvelde), — mij het allereerst mededeelde dat de franschen bij *Binch, de Sambre* overgetrokken waren; de hertog VAN WELLINGTON bevestigde dit berigt, en beiden verlieten het bal, om zich naar het leger te begeven.

---

gesproken te hebben, stelde het fransche hof gerust ten opzigte van de regtschapen bedoelingen van den prins *van Oranje*, en van dien dag, begreep ook deze, dat hij in zijn eigen belang en in dat van de rust van *Europa*, wel zou doen met voortaan wat voorzigtiger te werk gaan.

Wat moet men nu van eenen geschiedschrijver denken, die zulke grove misslagen begaat? Welk geloof kan men hechten aan een werk, dat zulke leugens bevat? Want in dit geval is het *ab uno disce omnes*, niet toepasselijk. Keer terug naar uwe lier, mijnheer DE LAMARTINE! gij houdt veel te veel van verdichtselen en onwaarschijnlijkheden. De geschiedkundige waarheid is te zeer in strijd met uw dichterlijk talent, dan dat de rol van geschiedschrijver de uwe zijn zou. Uw geest huisvest in de oorden der verbeelding; blijf daar; zoodra gij de aarde betreedt, spreekt gij onzin. Gij verbeeldt u geschiedenis te schrijven, en uw geschrijf is niets anders dan historische hutspot.

(*Noot van den heer* VAN GROVESTINS.)

Digitized by Google

De prins *van Oranje* zeide mij, dat het hem niet mogelijk zou zijn, om van hetgeen er zou gebeuren, geregeld berigt aan zijnen vader te zenden, die zich in den *Haag* bevond; dat hij mij zooveel zou doen weten, als hem mogelijk was, en er op rekende, dat ik den koning op de hoogte der gebeurtenissen zou houden.

Ik zond dienzelfden nacht een' koerier naar den *Haag*, om den koning kennis te geven van hetgeen er voorviel, en om zijne bevelen te vragen, in eene even zoo gewigtige als onvoorziene omstandigheid. Ik bevond mij aan het hoofd van al de aangelegenheden des lands; maar ik had hoegenaamd geene voorschriften, hoe in deze omstandigheden te handelen. De koning antwoordde mij door koerier op koerier, dat hij volkomen vertrouwen in mij stelde, dat de zaken in goede handen berustten, en dat het onmogelijk was mij bepaalde bevelen te geven op een oogenblik, waarin de toekomst zoo onzeker was. Hij belastte mij vooral, om hem omstandig en zoo dikwijls mogelijk berigt te zenden. Eene groote verantwoordelijkheid rustte op mij.

In den loop van den 18den, was de spanning groot; den geheelen dag was mijn huis omringd door lieden, die mijne houding kwamen bespieden. Ik ontving herhaaldelijk berigt van het slagveld, en dikwijls waren die berigten zeer verontrustend. Ik had besloten om tot op het laatste oogenblik in *Brussel* te blijven, en eerst dan, wanneer de Franschen de eene poort zouden binnenrukken, door de andere de stad te zullen verlaten. Mijn paard stond met de paarden van den hertog D'URSEL en van den graaf DE MERCY-ARGENTEAU, den geheelen dag tot een ure des nachts gezadeld; mijn huis was het algemeene *rendez-vous*. Aller oogen waren op mij gevestigd. Des morgens had ik reeds de archieven en de schatkist naar *Antwerpen* gezonden. De kom-

Digitized by Google

missaris-generaal van finantiën, begaf zich derwaarts op mijn mondeling bevel, en schreef mij van daar, dat hij zeer wel gehandeld had, omdat hij bij het uitrijden, buiten de poort, een' algemeenen kreet van *leve de keizer* had vernomen; waaruit hij had opgemaakt, dat de Franschen kort na zijn vertrek de stad waren binnen gerukt. Toen ik zijn brief ontving, was de veldslag gewonnen en alle gevaar voorbij.

Ik had het hôtel Arenberg betrokken. Des morgens kwam de zaakgelastigde van den graaf DE LOBAU mij uit naam van den graaf berigten, dat, daar de intogt der Franschen in *Brussel* niet meer twijfelachtig was, ik al mijne kostbaarheden, papieren, enz. in het hotel kon achterlaten, onder belofte dat er zorg voor gedragen zoude worden. Weinige uren later, zag ik den graaf DE LOBAU onder mijne vensters als krijgsgevangene met 1500 zijner ongeluksmakkers voorbijgaan.

Het was ongeveer acht ure, toen de generaal VINCENT, oostenrijksch-kommissaris bij den hertog VAN WELLINGTON, van het slagtveld terugkwam, gekwetst door eenen kogel aan de hand, welke hem bittere smarten veroorzaakte. Deze dappere officier, die zooveel veldslagen had bijgewoond, was geheel ontmoedigd, en beschouwde de kansen van den hertog VAN WELLINGTON als zeer ongunstig. Hij raadde mij dringend aan, om geen oogenblik langer in *Brussel* te vertoeven, maar zijn voorbeeld te volgen en naar *Mechelen* en van daar naar *Antwerpen* te gaan; er bijvoegende, dat ik 's konings belang op deze wijze beter zou behartigen, dan wanneer ik in *Brussel* bleef, en in handen van den vijand viel. De generaal vertrok eenige oogenblikken later. Ik bleef op mijn post; indien ik *Brussel* verlaten had, zou de verwarring weldra het hoogste toppunt bereikt hebben. Mijne afscheids-proclamatie lag in gereedheid op mijne tafel. Dank zij de goede Voorzienig-

Digitized by Google

heid, dat zij daar ongebruikt is kunnen blijven liggen. Er was veel gisting in de stad, maar de orde is er niet gestoord geworden. Ik zond dien dag verscheidene koeriers naar *den Haag,* om den koning van alles berigt te geven, totdat ik hem in den nacht van den 18en Junij mogt kennis geven, dat de overwinning te *Waterloo* behaald, en tevens dat de prins *van Oranje* vrij ernstig gewond was, dien ik, kort nadat hij naar *Brussel* was vervoerd geworden, in een' zeer pijnlijken en onrustigen toestand aantrof. De eigenhandig geschreven brief, dien ik van den koning ontving, even als die, welken de heer FALK mij in die dagen van gevaar en van ongerustheid uit zijn' naam schreef, betuigden in de vleijendste bewoordingen, dat men over mijn gedrag tevreden was geweest. Den 19en 's morgens, liet de hertog VAN WELLINGTON, die in *Brussel* teruggekeerd was, mij verzoeken bij hem te komen, om mij te berigten dat hij den prinsregent een verslag wilde opzenden, om zich vervolgens dadelijk weder naar het leger te begeven; dat hij dus geen' tijd zou hebben om den koning zijn verslag te doen. Hij belastte mij daarom met een schrijven aan den koning in zijn' naam, en uitte bij die gelegenheid den uitbundigsten lof over den prins *van Oranje,* die, toen hij des morgens de beschikkingen van den hertog vernomen, deze zoo wel begrepen had, dat de hertog hem den geheelen dag geene enkele teregtwijzing had behoeven te geven. De hertog zeide mij nog, toen hij een groot aantal gekwetsten zag voorbijdragen, dat de overwinning meer volkomen was geweest dan hij had durven verwachten; dat hij altijd verlangd had, eenmaal tegenover NAPOLEON te staan, en dat God hem die gunst thans bewezen had; dat alles wat hij in *Spanje* en elders gezien had, niets was, in vergelijking van den slag, die zoo roemrijk gewonnen was; dat hij tot 7 ure des

Digitized by Google

avonds tot op de aankomst van BLÜCHER, voor den afloop gevreesd had; hij trad hierbij in vele bijzonderheden, die al te wel bekend zijn, om ze hier te herhalen. De hertog was aangedaan, en betreurde levendig het verlies van zoovele dapperen. Ik verliet hem om den koning van dit belangrijk onderhoud verslag te geven, en de hertog vertrok weinige uren daarna.

De koning had mij belast, eene lijst op te maken van al de notabelen in *Belgie*. De hertog VAN ARENBERG, die aan het hoofd stond van de notabelen in het departement van de *Lys*, schreef mij, dat hij, als souverein vorst, niet kon aannemen daarop geplaatst te worden. Ik vroeg hieromtrent 's konings bevelen, en de hertog VAN ARENBERG werd van de lijst genomen.

Toen ik bespeurde, dat de overgroote meerderheid der notabelen tegen de grondwet zoude stemmen, tenzij men zijne toevlugt nam tot middelen, die, mijns bedunkens, onwettig en oneerlijk waren, om eene zoogenaamde meerderheid te erlangen, waarvan men later ongetwijfeld de nadeelige gevolgen zoude ondervinden, oordeelde ik het onvoorzigtig, om de zaak met geweld door te zetten. Er bleef slechts weinig tijd over. Ik begaf mij naar *den Haag*, om den koning de noodige inlichtingen te geven, en hem aan te raden de openbare meening niet te trotseren, maar naar andere middelen om te zien. Weinige uren na mijne aankomst deed de koning zijnen raad bijeenkomen, bij welken ik tegenwoordig was. Na langdurige redekavelingen werd er beslist, dat men reeds te ver gegaan was om terug te treden; dat dit eene allernadeeligste uitwerking zou hebben, en aangemerkt worden als een bewijs van zwakheid van de zijde der regering; dat men de zaak volstrekt moest doorzetten, en voortgaan zoo als men begonnen was. Ik keerde des nachts naar *Brussel* terug, om

Digitized by Google

de bevelen des konings ten uitvoer te leggen. Het resultaat en de gevolgen van dien maatregel, die eenen gewigtigen invloed hebben uitgeoefend, op hetgeen later gebeurd is, zijn bekend *).

---

*) De vrees van den heer VAN DER CAPELLEN werd maar al te spoedig geregtvaardigd. De meerderheid van de notabelen in *Belgie* verwierp het ontwerp van grondwet. Maar door op eene déloyale en willekeurige wijze het getal der meerderheid te verminderen en dat der minderheid te vergrooten, gelukte het WILLEM I, van eene nederlaag eene zegepraal te maken, en verklaarde hij, dat de grondwet door de Belgen was aangenomen. Deze handelwijze was het begin der regering van dezen vorst in *Belgie*.

(*Noot van den heer* VAN GROVESTINS).

Digitized by Google

III.

Bestuur in *Indië*. — Oneenigheid met koning Willem I.

Tot gouverneur-generaal en als een der kommissarissen-generaal, met de heeren ELOUT en den Vice-admiraal BUYSKENS benoemd zijnde, om de Oost-Indische bezittingen over te nemen, die aan de *Nederlanden* bij het traktaat van 1814 waren teruggegeven, vertrokken wij in October 1815 en kwamen in de maand Mei 1816 te *Batavia* aan.

De Engelschen hadden zich tijdens de bataafsche Republiek van eenige onzer bezittingen meester gemaakt, zoo het heette, in naam van den prins-stadhouder, hetgeen hen evenwel niet verhinderde, dezelve voor eigen rekening te beheeren. Het eiland *Java* veroverden zij eerst in 1811, na de vereeniging van *Holland* met *Frankrijk*. NAPOLEON had daar tot gouverneur-generaal aangesteld den luitenant-generaal JANSENS, die, na zich dapper verdedigd te hebben, het eiland *Java* en het onderhoorig gebied, bij capitulatie aan de Engelschen overgaf. Het Fransche (voormalige hollandsche) leger, werd krijgsgevangen genomen en naar *Engeland* overgevoerd. Eerst in 1814, toen de souvereine vorst den troon beklommen had, mogten de gevangenen hun vaderland wederzien. *Java* kwam onder het bestuur van den gouverneur-generaal van *Britsch-In-*

Digitized by Google

dië, onder het beheer van een' luitenant-gouverneur. De heer RAFFLES, die de engelsche expeditie, welke *Java* veroverde, vergezeld had, werd met dit ambt belast, en aangesteld door lord MINTO, die zich in persoon naar *Batavia* begaf, om het nieuwe bestuur te installeren.

De heer RAFFLES (later Sir STAMFORD RAFFLES) kreeg tot opvolger den heer FINDALL, dien de nederlandsche commissarissen-generaal bij hunne aankomst nog als luitenant-gouverneur aantroffen. Zij bleven drie maanden te *Batavia*, alvorens hun de bezittingen afgestaan werden, welke aan *Holland* bij het traktaat van 1814 *) verzekerd waren. Het plaatselijk bestuur had van den gouverneur-generaal geen bevel ontvangen, om tot dien afstand over te gaan. Dat bevel moest nog afgewacht worden, hetgeen tot vele moei-

*) Men heeft zich van onze zijde aan zeer belangrijke verzuimen schuldig gemaakt bij het sluiten van het koloniaal-verdrag van 13 Augustus 1814. Men heeft noch melding gemaakt van de parelvisscherij op de kust van *Malabar*, die ons toekwam, en eertijds zulke belangrijke inkomsten opleverde, noch van de verbindtenis, die de Engelsche Compagnie in *Indië* had aangegaan, om ons jaarlijks vijf honderd kisten opium van *Patna* te leveren, noch van eene soortgelijke verpligting, om ons eene zekere hoeveelheid zout te verschaffen. Men had al die aanspraken moeten doen gelden, gelijk de Fransche zulks met overleg gedaan hebben, toen men hun *Pondichery* terug schonk en gelijk zij het uitkeeren eener vrij aanzienlijke jaarlijksche som bedongen hebben, als schadevergoeding voor het zout, dat de engelsche compagnie vóór den oorlog aan het fransche koloniaal bestuur leverde. Toen het hoofdbestuur te *Batavia* deze schadeloosstellingen eischte, ontving het tot antwoord, dat het verdrag van 1814, van deze vorderingen volstrekt geene melding maakte, en dat men die had moeten doen gelden, toen het verdrag nog niet gesloten was. Er bleef geen anderen uitweg over, dan ons stilzwijgend te onderwerpen aan het vonnis, doch wij bleven de nalatigheid en onwetenheid onzer onderhandelaars bitter betreuren.

Digitized by Google

jelijkheden aanleiding gaf, vooral met de troepen, die met de kommissarissen-generaal aangekomen waren en voor welke woning en soldij noodig was. Aan boord van het linieschip, dat mij naar *Batavia* overbragt, bevonden zich 500 man infanterie en een groot aantal officieren van verschillende wapens. Bij mijne aankomst, wilde men die troepen niet laten ontschepen, en eerst na langdurige en vrij hevige woordwisselingen mogten zij aan land komen, als behoorende tot eene bevriende mogendheid, terwijl zij op een uur afstands van *Batavia* gekazerneerd werden. Men boed den gouverneur-generaal eene engelsche eerewacht aan, welke hij vier-en-twintig uren lang behield, en den volgenden dag liet vertrekken. Eindelijk had de plegtige inbezitneming plaats, op den 19den Augustus 1816. De voorbereidende maatregelen daartoe, waren genomen op verscheidene conferentiën van de kommissarissen-generaal met de leden van het britsch bestuur. Er waren uiterst gewigtige zaken te regelen. Daar de wederzijdsche belangen dikwerf tegen elkander aandruischten, waren de discussiën somtijds levendig en vaak scherp. De Engelschen, die ons slechts met weêrzin de schoone koloniën afstonden, welke zij verwacht hadden, langer te zullen behouden, misschien wel voor altijd, vooral na de tijding van de terugkomst van NAPOLEON in *Frankrijk,* toonden zeer weinig bereidwilligheid, om de schikkingen gemakkelijk te maken, waarvan de uitslag het vertrek der burgerlijke en militaire autoriteiten zijn moest. De zaak werd evenwel ten laatste geschikt: van beider zijde lieten wij aan de regeringen van *Engeland* en *Holland*, de beslissing over van de punten, waarover wij het niet eens konden worden, en van de overdreven eischen, welke wij gemeend hadden niet te moeten inwilligen, zoo als bij voorbeeld, het uitkeeren aan de Engelschen van de nadeelige saldo's sedert

Digitized by Google

1795, voortvloeijende uit het beheer der bezittingen, welke zij voorgaven voor den prins VAN ORANJE in bezitting genomen te hebben.

Indien men aan den eenen kant niet kan ontkennen, dat de heer RAFFLES eenige doelmatige maatregelen had genomen, en wel bijzonder door het invoeren van een belastingstelsel, dat vrijzinniger en voor de inboorlingen voordeeliger was dan dat van onze voormalige oost-indische kompagnie, en van den gouverneur-generaal DAENDELS, is het echter ook niet minder waar, dat het engelsche bestuur in andere opzigten, schandelijk alles verwaarloosd had, wat eenige uitgaven zou veroorzaakt hebben. Het gevolg daarvan was, dat de kommissarissen-generaal bij hunne aankomst, alles wat tot het departement van openbare werken behoorde in de grootste wanorde vonden. Alles moest vernieuwd worden, gebouwen, wegen, kanalen, sluizen, enz. enz.

Het leger, zeewezen, politiewezen, kazernen, hospitalen, scholen, met een woord, alles wat tot het domein van een goed beheer behoort, moest op nieuw georganiseerd worden. De sommen door het moederland aan de kolonie voorgeschoten, en welke de kommissarissen-generaal medegebragt hadden, waren ontoereikend om in zoovele dringende uitgaven te voorzien; te meer omdat er, gedurende het eerste kwartaal niets opgebragt was, waarmede wij de uitgaven voor de betaling der troepen als anderszins zouden hebben kunnen bestrijden. Wij moesten bijgevolg onze toevlugt nemen tot leeningen en andere middelen.

Het bestuur onzer koloniën had daardoor in de eerste jaren met vele moeijelijkheden te kampen. Het moederland sloeg er weinig acht op, en eischte bij elke gelegenheid de teruggave van de gelden, die het ten dienste der kolonie voorgeschoten had. Later, ten gevolge van de maatre-

Digitized by Google

gelen van het nieuwe bewind, vermeerderden de inkomsten boven alle verwachting, en men kon zich niet alleen redden, maar ook de bestendige oorlogen volhouden, welke het gouvernement genoodzaakt was in de verschillende deelen onzer bezittingen te voeren, om er ons gezag en onze waardigheid te handhaven. Deze oorlogen, die uit hunnen aard kostbaar, en door den invloed van het klimaat moorddadig waren, zijn ons ten slotte, vooral met het oog op de toekomst, altoos voordeelig geweest. In den *Haag* werd alleen gelet op de onkosten welke zij veroorzaakten, zonder te berekenen, dat wij, indien de oorlog vermeden werd, ongetwijfeld van lieverlede het ontzag zouden verloren hebben onder de millioenen inboorlingen, welke wij niet kunnen beheerschen, zoo wij het europeesch gezag niet krachtdadig handhaven. Vooral was de belangrijke overwinning door de land- en zeemagt in 1821 te *Palembang* behaald, welke gedurende twee jaren door mij was voorbereid, zeer nookzakelijk; die overwinning heeft de bevolking van onzen Archipel voor langen tijd het ontzag ingeboezemd, hetwelk zij aan de regering verschuldigd is.

De kommissarissen-generaal waren belast met het organiseren van het nieuwe bestuur. De gouverneur-generaal, die er een deel van uitmaakte, was uitsluitend het opperhoofd der land- en zeemagt; op eigen gezag, zonder dat hij zijne collegas behoefde te raadplegen, was hem de bevordering tot alle militaire rangen opgedragen. Op hem berustte nog de uitvoering van de verschillende maatregelen der kommissarissen-generaal, aan welker beraming hij als een der hunnen mede gewerkt had. Die betrekkingen bragten den gouverneur-generaal, tegenover zijne collega's in eenen moeijelijken, soms pijnlijken toestand. Evenwel hebben er gedurende de drie jaren, dat die staat van zaken geduurd heeft, geene ernstige botsingen plaats

Digitized by Google

gehad, en de intriganten (aan welke het hier niet ontbreekt) die gehoopt hadden tweedragt te zullen zaaijen tusschen de beide autoriteiten, ten einde er hun voordeel mede te doen, werden in hunne verwachtingen deerlijk te leur gesteld.

Na hunne taak volbragt te hebben, verlieten de twee kommissarissen-generaal, ELOUT en BUIJSKENS, *Batavia* in 1819, nadat zij er bijna drie jaren hadden doorgebragt, en gaven de opperste magt in handen van hunnen ambtgenoot den gouverneur-generaal, die, aan het hoofd van zijnen raad geplaatst, bekleed was met de magt, welke hem het reglement toekende, door den koning in 1814 vast gesteld; maar welke magt merkbaar verminderd en gewijzigd was, door de volmagt waarvan de kommissarissen-generaal voorzien waren. De verantwoordelijkheid van den gouverneur-generaal is groot, en de koning had wel regt, toen hij mij toevoegde: »Mijn-»heer, het gezag dat gij weldra zult bekleeden, zal uitgebreider »zijn dan het mijne; want gij zult geene staten-generaal »hebben." Ik gaf hem ten antwoord: »Sire, hoewel ik daar »ginds magtig zal zijn, zal ik echter nooit vergeten dat »Uwe Majesteit boven mij verheven is." — »Dat is waar." hernam hij, »maar op een' afstand van vier duizend mijlen, »is ieder toezigt onmogelijk." Dit is in alle deelen waar; want het is zeer moeijelijk en dikwerf onmogelijk den gouverneur-generaal instructiën te zenden, die op de omstandigheden toepasselijk zijn. Wanneer deze gezonden worden, weet men niet, wat er in *Indië* drie of vier maanden vroeger voorviel, en wanneer die instructiën aankomen, zijn er acht maanden verstreken, sedert zij gevraagd zijn. In acht maanden kunnen vele veranderingen hebben plaats gegrepen, en dit is onder mijn bestuur meer dan eens gebeurd. Daarom heb ik mij, te midden van de gewigtigste en moeijelijkste omstandigheden, waarin ik gedurende de tien jaren mijner regering ver-

Digitized by Google

keerd heb, en gedwongen als ik was, om hoogst belangrijke besluiten te nemen, nooit veel bekreund over de verantwoordelijkheid. Ik redeneerde aldus: Ik bezit het vertrouwen van den vorst, dien ik vertegenwoordig; hoe zou hij handelen zoo hij zich in mijne plaats bevond, of hoe zou hij moeten handelen, zoo hij dezelfde kennis van zaken had, die ik verkregen heb? Naar die beginselen ging ik dan te werk, zonder mij te bekommeren over het waarschijnlijke eener afkeuring of over bedillingen, die ik wist, dat ik niet ontgaan kon. Ik heb mij altoos wel bevonden bij deze redenering, en God heeft mij de genade verleend, altijd kalm te blijven, te midden van de tegenspoeden, die ik ondervonden heb, vooral gedurende het laatste jaar mijner regering (1825) *).

Na het vertrek mijner ambtgenooten, met het onverdeeld gezag over onzen Indischen archipel bekleed, bemerkte ik weldra, dat de organisatie van de verschillende takken van dat gezag, op verre na niet volledig was. De onderscheidene gevallen van dit koloniaal beheer in al deszelfs bijzonderheden zijn ontelbaar, en naar mate zij in hare uitoefening grooter werden, werd het ook dringend noodzakelijk veranderingen te brengen in hetgeen de kommissaris-

---

*) Deze in alle opzigten juiste redenering, zou begrepen zijn geworden, door een verstandig mensch; maar het verstand van koning WILLEM I, was beneden het middelmatige. Men kan dus wel begrijpen dat de redenering van den heer VAN DER CAPELLEN, geen' ingang vond in den beperkten geest van koning WILLEM. Tot bewijs hiervan dient de volgende anecdote. „Maar," zeide de koning tot den heer VAN DER CAPELLEN, toen zij elkander het eerst weder zagen, „maar mijnheer, indien gij in deze of gene omstandigheid niet wist hoedanig te handelen, *waarom kwam je dan niet eens overvliegen.*"

(*Herinneringen van den heer* VAN DER CAPELLEN.)

Digitized by Google

sen-generaal vastgesteld hadden. Zoo werd het noodig, het aantal burgerlijke ambtenaren, alsmede de land- en zeemagt aanmerkelijk te vermeerderen. De invoering van eenige nieuwe takken van inkomsten, het controleren der reeds bestaande, hadden eene vermeerdering van uitgaven ten gevolge, en vergrootten het jaarlijksch budget van onvoorziene uitgaven. Aan den anderen kant vermeerderden de inkomsten ook van lieverlede. Ten gevolge van onvoorziene omstandigheden, zoo als langdurige en onvermijdelijke oorlogen, die gedurende bijna den geheelen tijd van mijn bestuur gevoerd werden, maar waarvan de uitslag zoo gewenscht is geweest; mislukte oogsten, het uitbreken der cholera, de overdreven en onbillijke eischen van het moederland, dat de koloniale schatkist met uitgaven bezwaarde, waarin het zelf had moeten voorzien — ten gevolge van dat alles, bleef bij slot van rekening de staat der geldmiddelen in een' minder gunstigen toestand verkeeren, dan ik zelf verwacht had; dat wil zeggen, dat toen ik *Indië* verliet, er eene schuld, of zoo men wil, een te kort van verscheidene millioenen aanwezig was. Daar die schuld niet grooter was, dan het bedrag der gewone opbrengsten van een jaar, baarde mij dit geen onrust, overtuigd als ik was, dat bij den bloeijenden staat der kolonie, welker inkomsten ieder jaar vermeerderden, wanneer eenmaal de vrede in de verschillende deelen hersteld zou zijn, het zeer gemakkeijk zou wezen, om, zelfs zeer spoedig, de balans tusschen ontvangsten en uitgaven te herstellen, ten einde naderhand een aanzienlijk saldo te verkrijgen, ten bate van het moederland, mits dat moederland zou willen beginnen de koloniale schatkist te hulp te komen, door eene leening te helpen sluiten, die noodig was om alles te vereffenen.

Digitized by Google

Ik heb altoos in mijne brieven vòorspeld, dat, met èen weinig geduld, deze uitslag onmisbaar zou verkregen worden, en ofschoon men mij verweten heeft, dat ik mij zelven daarin bedrogen had, heeft het vervolg nogtans bevestigd, dat dit geenszins het geval is geweest. Het is waar, dat na mij een ander stelsel is ingevoerd geworden, krachtens hetwelk de inkomsten misschien eene meer onmiddellijk snelle vermeerdering hebben ondergaan, dan onder de vorige orde van zaken; maar de ondervinding zal leeren, of dat stelsel op den duur beter zal zijn, en of het op den langen weg voordeeliger zal wezen de vrije inboorlingen te dwingen, hunne produkten onmiddellijk en tegen vasten prijs aan de regering te leveren, dan er hen naar believen mede te laten handelen, na de door de regering gevorderde belasting voldaan te hebben. Dit onderzoek zou ons te ver leiden, en is minder gemakkelijk te volgen, dan men op den eersten oogopslag zoude meenen. Zeker is het, dat onze overzeesche bezittingen, en vooral het eiland *Java*, dat paradijs door acht millioen inboorlingen bewoond, met den vruchtbaarsten grond der wereld, van 1816 tot op heden, op eene ongeloofelijke wijze zijn vooruitgegaan. De natuur is daar zoo gunstig, dat zelfs onder een stelsel dat meer drukkend en voor de belangen der bewoners minder gunstig zou zijn, het voordeel voor het moederland altijd gewigtig zal blijven, mits het meer gematigd in zijne eischen zij, dan in de laatste jaren het geval geweest is; want de sommen, welke het noodlottig *stelsel van volharding*, dat sinds 1830 gevolgd werd, gekost heeft, zijn grootendeels uit *Indië* getrokken.

Gedurende het laatste jaar van mijn bestuur (1825) werd de handel-maatschappij opgerigt, waardoor eene verandering werd gebragt in het handelstelsel, dat bijna tien jaren ge-

Digitized by Google

volgd was. Het koninklijk besluit, waarbij die maatschappij in het leven geroepen werd, werd genomen, zonder dat de gouverneur-generaal en zijn raad, er over geraadpleegd waren geworden. Hoewel schijnbaar eene vereeniging van kooplieden, zonder voorregten of monopolie, behoeft men slechts oppervlakkig de statuten en reglementen na te gaan, om zich van het tegendeel te overtuigen. Men beweerde, dat de vrije handel, den ondergang der hollandsche reeders bewerkt had en dat beperkende en beschermende maatregelen noodig waren. De regering van het moederland nam de nieuwe maatschappij onder hare bijzondere bescherming, en verleende haar achtereenvolgens onderscheidene voorregten, die den doodslag gaven aan de concurrentie, waarbij ik mij tot dusverre wel bevonden had. Zelfs nog voor de vestiging der factorij, die te *Batavia* moest resideren, schreef mij de minister van koloniën, dat men overeengekomen was, om aan de nieuwe maatschappij eene vrij aanzienlijke hoeveelheid koffij uit de magazijnen van *Batavia,* tegen overeengekomen prijs af te staan. Deze tijding was een bliksemslag voor mij, en dit bevel wierp het tot dusverre gevolgde stelsel, om namelijk de koloniale waren bij opbod aan de meestbiedenden, zonder onderscheid van natie, te verkoopen, geheel in duigen. De hollandsche schepen genoten een zeer belangrijk voordeel in het regt van uitvoer, voor koopwaren naar *Holland* bestemd. Eene vrij belangrijke verkooping was juist kort te voren aangekondigd, en een aantal schepen wachtte op lading, gelijk altoos het geval geweest was. De minister had zijne depêche van geene copij van het koninklijk besluit, krachtens hetwelk de agenten der nieuwe maatschappij de beloofde hoeveelheid koloniale waren eischten, doen vergezeld gaan; maar had mij slechts geschreven: *men is alhier met de maatschappij overeengekomen,* enz. enz.

Digitized by Google

terwijl hij mij bij andere mededeelingen altijd, zelfs wanneer het de nietigste besluiten gold, een authentiek afschrift van het koninklijk besluit toegezonden had. De zaak was van gewigt, omdat, wanneer aan het bevel des ministers gehoorzaamd werd, een geheel nieuw stelsel zou ingevoerd worden, geheel in tegenspraak met het organieke reglement, dat tot dusverre kracht van wet had.

Ik riep mijnen Raad bijeen. Ik gaf mededeeling van een artikel mijner instructiën, waarbij mij de verpligting werd opgelegd, om de bevelen des konings of die, welke mij van zijnentwege zouden geworden op te volgen; en wijzende op de omstandigheid, dat er in de ministeriëele missive, eene zoo gewigtige zaak betreffende, geen sprake was van koninklijk bevel, stelde ik voor om er geen gevolg aan te geven en ze niet te gehoorzamen. Ik vond mij met zooveel te meer reden tot dit besluit genoopt, daar de gezamenlijke kooplieden van *Batavia*, zoo Hollanders als vreemdelingen, mij eene petitie hadden toegezonden, waarbij zij mij dringend verzochten om aan den aangekondigden, en dus te goeder trouw beloofden verkoop, gevolg te geven. De meerderheid van den Raad, deelde in mijne meening, doch daar ik kon vermoeden, dat men in den *Haag* zeer ontevreden zou zijn over deze daad van ongehoorzaamheid, verzocht ik den leden mij hunne meening schriftelijk mede te deelen, opdat men in *Holland* zou kunnen zien, hoe ieder gestemd was, en de onschuldigen alzoo niet voor de schuldigen zouden te boeten hebben; want al had men den vorm niet behoorlijk in acht genomen, zoo was ik er evenwel zeker van, dat dit besluit werkelijk van den koning uitgegaan was. Om echter een bewijs van goeden wil te geven, werd er bepaald, dat men den agenten der Handel-maatschappij eene kleine hoeveelheid koffij zou afstaan; niet tegen den bepaalden prijs, maar tegen dien

Digitized by Google

welke de openbare verkoop bepalen zou. De verkoop had plaats tot eenen prijs, die veel voordeeliger was dan die, waartegen men in den *Haag* overeengekomen was de koffij af te staan.

Ik leverde een beredeneerd en omstandig verslag van deze mijne handelwijze in, en bewees in zeer duidelijke termen, dat de koloniale schatkist eene som van bijna *f* 300,000 aan de maatschappij *ten geschenke* zou hebben gegeven, indien ik aan de uitnoodiging des ministers gehoor had gegeven, en dat wel op een oogenblik, dat de openbare kas er eene zoo groote behoefte aan had. Dat is een der grieven des konings tegen mij, en waarover hij zich zoo gevoelig betoond heeft, dat er een oogenblik sprake moet geweest zijn om mij verantwoordelijk te stellen voor de schade, welke de handelmaatschappij door mijne schuld geleden had. En echter, toen ik na mijne terugkomst drie uren lang met Z. M. in gesprek was, heeft hij er mij met geen enkel woord over gesproken; terwijl ik er sedert niet meer van gehoord heb. Voor het overige heb ik den koning in mijne particuliere briefwisseling niet verzwegen, wat ik van de handelmaatschappij dacht, evenmin als van het tractaat van 1824, waarbij wij onze onbetwistbare regten op *Singapore* opgegeven hadden *).

Het traktaat van 1824 met *Engeland*, heeft mij veel smart veroorzaakt, en ik geloof, dat, wanneer men met het treffen van dat traktaat gewacht had, tot op mijne terugkomst uit *Indië*, wij gunstiger voorwaarden zouden bedongen hebben. Ondanks al mijne vertoogen uit *Batavia*

---

*) Zie de brieven over het bezetten van *Singapore*, tusschen den gouverneur van *Engelsch-Indië*, en den gouverneur van *Neêrlands-Indië*.

Digitized by Google

aan onzen minister van koloniën gerigt, heeft men al te goedkoop afstand gedaan van onze regten, en vooral van onze aanspraak op *Singapore*. Ik heb den koning, met de meeste rondborstigheid, in mijne particuliere correspondentie, toen ik op het laatst van 1824 met de ten uitvoerleggging van dat tractaat belast werd, aldus toegesproken: »Ik ben over»tuigd, dat wij — wanneer men meer kennis van zaken »gehad, of meer acht geslagen had, op hetgeen de gou»verneur-generaal met zooveel aandrang uit *Batavia* geschre»ven heeft — een veel voordeeliger tractaat zouden hebben »kunnen sluiten, wat de heer FAGEL daarvan ook in zijn' »brief van 14 Januarij 1820, aan den heer VAN NAGELL, »moge zeggen."

Beknopte oordeelvelling van den Heer VAN DER DUYN *over het koloniaal bestuur van den Heer* VAN DER CAPELLEN *op Java.*

Hij heeft bewijzen gegeven van administratieve talenten, verstand van zaken en van ijver in zijne werkzaamheden; ik bedoel niet alleen van eene beproefde regtschapenheid, maar ook van zeer zeldzame, edele en kiesche gevoelens, die iedereen in hem erkent; maar hij heeft niet geweten, dat talenten, werkzaamheid, begeerte om wel te doen, niet voldoende zijn om in hooge en echter ondergeschikte betrekkingen zijn doel te bereiken; hij heeft niet geweten, dat daartoe wereld- en menschenkennis noodig was. Ik vrees dat het hem vooral ontbroken heeft aan kennis van menschen-koningen, en vooral van onzen koning, zijne begeerte naar gezag, en de jaloerschheid, die daardoor zoo ligt bij hem opgewekt wordt, zijne ijdele zucht om alles

Digitized by Google

zelf te beheeren, zijn groote dunk van zich zelven en van zijne inzigten, vooral in finantiëele en handels-aangelegenheden.

De handel-maatschappij, het troetelkind van gezegden koning, werd ginds afgekeurd en tegengewerkt; de gouverneur-generaal heeft dus zijnen meester niet alleen gekwetst, in de algemeene hoedanigheden, welke deze zich aanmatigt, maar ook in zijne eigenliefde als plannen-schepper en in zijne ijdelheid als koning. Men heeft hem hooren zeggen: »de »gouverneur-generaal spreekt van zijne adjudanten, op eene »wijze, die mij alleen voegt. — En, toen hij zijn gezag »neêrlegde, heeft hij eene afscheidsrede gehouden, geschoeid »op de leest van mijne troon-reden in de Staten-Generaal." Die een weinig menschenkennis bezit, zal begrijpen, wat dergelijke uitdrukkingen, die zoo zorgvuldig opgevangen worden, beteekenen.

Een andere misslag, uit een staatkundig oogpunt beschouwd, is naar mijn inzien deze: VAN DER CAPELLEN, heeft, te regt of ten onregte, den minister, onder wiens departement hij stond, gewantrouwd; hij meende dat deze ambtenaar hem bij den koning tegenwerkte, of zelfs verkeerde maatregelen nam; hij heeft bij gevolg de verantwoordelijkheid op zich geladen zijne bevelen niet op te volgen; die verantwoordelijkheid is reeds gewigtig; maar nog slimmer en verkeerder was de handelwijze om zich over den minister bij den koning te beklagen; deze gaf zoo als de gouverneur-generaal had moeten verwachten, den betrokken minister niet alleen mededeeling van die klagten, maar zelfs de bewuste brieven in handen; daardoor werd olie in het vuur geworpen; maar, zal men zeggen, dat is zeer kleingeestig van den koning, en het is op die wijze verdrietig hem te dienen; ik ontken dit volstrekt niet, doch voeg

Digitized by Google

er bij: ziedaar een bewijs dat hooggeplaatste betrekkingen in de maatschappij vergezeld gaan van groote moeijelijkheden, die haar dikwerf de streelende zelfvoldoening ontnemen, welke eene edele eerzucht er in zoeken zoude. Daarom begrijp ik ook niet, hoe men ze aanvaarden, en nog minder hoe men er naar verlangen kan; ik beken tevens, dat het gelukkig is, dat iedereen hieromtrent niet zoo denkt als ik. Dit is dan ook niet het doel van het ter neêr schrijven dezer regelen; zij moeten alleen dienen om te betoogen, dat men, met al de goede, zoowel zedelijke als verstandelijke eigenschappen, gelijk de heer VAN DER CAPELLEN bezat, toch in zijne betrekking ongelukkig kan slagen.

Digitized by Google

IV.

Scheiding van *België* met *Holland*, 1830. — Verzet van den koning der *Nederlanden* tegen de beslissingen der londensche conferentie. — Zending van den Heer van der Capellen naar *Londen*.

Niemand heeft meer dan ik, de splitsing van het koningrijk der *Nederlanden*, ten gevolge van de jammervolle gebeurtenissen van 1830, kunnen betreuren. Ik heb mij nimmer illusiën gevormd, over de hoofd-oorzaken, die daartoe aanleiding hebben gegeven; en ik herinner mij nog, hoe toen ik tijdens mijn tienjarig verblijf in *Indië*, zag op welke wijze de zuidelijke gewesten bestuurd werden, ik duizendmalen voorspeld heb, dat die staat van zaken zóó niet kon blijven bestaan; dat dikwerf het tegenovergestelde gedaan werd van hetgeen men had moeten doen, om de gemoederen te winnen van die pas verkregen gewesten, welke het aanzienlijkste deel van het nieuwe koningrijk der *Nederlanden* uitmaakten. De misslagen die de regering begaan heeft, hebben buiten twijfel aanleiding gegeven tot dien opstand der Belgen, en de scheiding van *België* is ongelukkig eene gebeurde zaak, die met geen mogelijkheid meer te herstellen is, tenzij door eene omverwerping, of door andere omstandigheden, waarvoor, den

Digitized by Google

tegenwoordigen toestand van *Europa* in aanmerking genomen, weinig waarschijnlijkheid bestaat. Hoe hard dit ook hebbe vallen mogen, heeft men aan dat gebeurde niets kunnen veranderen, en na de eerste opwelling van verontwaardiging, werd eene stelselmatige volharding, in strijd met den duidelijk geopenbaarden wil der vijf groote mogendheden (welke — in het voorbijgaan gezegd — onwaardig gehandeld hebben, ten aanzien van den koning en het koningrijk der *Nederlanden*, aan welks daarstelling er vier van hadden medegewerkt), werd eene volharding, zeg ik, die ten doel had, om de gewesten, waaruit het nieuw gevormde koningrijk *België* bestond, weder onder den scepter van koning WILLEM te brengen, hoe langer hoe meer nadeelig voor de belangen van *Holland*. In mijne oogen vormde men zich willens en wetens allerlei droombeelden, of men handelde in strijd met de belangen des vaderlands, wanneer men voedsel gaf aan de begeerte van den koning der *Nederlanden* om de verloren gewesten weder aan zijn gezag te onderwerpen; vooral na den tiendaagschen veldtogt en de kapitulatie van de citadel van *Antwerpen*. Zelfs de verdediging van die op zich zelve staande citadel, die men vooruit wist, dat zich niet kon verdedigen, zelfs bij de dapperste houding der troepen, die belegerd waren door eene oneindig sterkere magt, heeft mij als eene daad van ijdel roembejag toegeschenen, waardoor de vorst en zijne raadslieden eene verantwoordelijkheid op zich geladen hebben, welke het bloed van onze dapperen, die te vergeefs en zonder de minste hoop van te zullen slagen, ter slagtbank gevoerd zijn, zwaar op hun gemoed moet doen drukken.

Men wist dat het beleg niet kon opgebroken worden, daar ons eigen leger, gewapend, toeschouwer bleef, zonder het garnizoen ter hulp te komen, en *Pruisen* kort en bon-

Digitized by Google

dig geweigerd had, ons te komen helpen. Het was er dus maar om te doen, de verdediging eenige dagen langer of korter te doen duren, en elke dag maaide slagtoffers weg. Maar de kapitulatie eenmaal geteekend zijnde, had men ten minste de eenige partij moeten kiezen, die er overbleef, namelijk de vier-en-twintig artikelen aan te nemen; dit ware beter geweest, dan op hoogen toon de overgave te weigeren van twee kleine forten, die voor ons van hoegenaamd geen nut waren, en tot de citadel van *Antwerpen* behoorden; welke weigering ten gevolge had, dat de generaal CHASSÉ met het geheele garnizoen, als krijgsgevangenen naar *St. Omer* gevoerd werden, hetgeen men gemakkelijk had kunnen voorkomen.

Maar onvergeeflijk is vooral de weigering om naar de raadgevingen van den keizer van *Rusland* te luisteren, toen hij in Maart 1832 den graaf ORLOFF, zijn adjudant-generaal, die zijn geheele vertrouwen bezat, naar den *Haag* zond, om den koning te bewegen, een einde aan de onderhandelingen te maken en de voorgestelde voorwaarden aan te nemen; verklarende dat, hoewel hij de ongelukkige omstandigheden betreurde, waardoor de koning van een groot gedeelte van zijn rijk beroofd werd, *Rusland* echter verhinderd werd, om werkdadig in zijn belang tusschen beide te treden, terwijl hem den ernstigen raad gegeven werd, om de vijandige houding tegenover *België*, op te geven, welke houding groot nadeel aan zijn land veroorzaakte, zonder de minste kans op goede uitkomsten. De nota welke de graaf ORLOFF den koning overhandigd heeft, is in der tijd in het licht gegeven. Zij was in zulke duidelijke en krachtige bewoordingen vervat, dat eenige personen bepaald aan hare echtheid twijfelden. Alle pogingen des graven ORLOFF zijn vruchteloos gebleven, even als later, die van de agenten, welke door den keizer van *Oostenrijk* en den ko-

Digitized by Google

ning van *Pruisen* met hetzelfde doel gezonden werden; en de graaf ORLOFF is weêr naar *St. Petersburg* vertrokken, na alvorens in naam van zijnen souverein verklaard te hebben, dat hij den koning der *Nederlanden* verantwoordelijk stelde, voor de noodlottige gevolgen, die ontstaan moesten uit zijne stellige weigering, om gehoor te geven aan de belangelooze raadgevingen van den keizer van *Rusland*.

In 1835 bevond ik mij te *Baden*; ik ontmoette daar dagelijks den graaf VAN NESSELRODE, zonder dat deze mij over staatszaken sprak; maar den dag voor zijn vertrek had hij een langdurig onderhoud met mij, over de aangelegenheden van ons land, en over de stijfhoofdigheid van den koning der *Nederlanden*, die nog altijd de hoop scheen te voeden om terug te krijgen wat hij verloren had, door op hulp, die hij van de groote mogendheden verwachtte, te rekenen.

»De keizer," zeide hij mij, »betreurt de rampen, die »geschied zijn; maar aan den anderen kant doet het »hem leed, dat de koning der *Nederlanden* het welzijn »van zijn land uit het oog verliest, en zonder eenig re»delijk doel, belangrijke opofferingen vordert van zijne »onderdanen. Hij behoeft niet te rekenen op *Rusland;* de »graaf ORLOFF heeft hem daaromtrent genoegzaam inge»licht, en ik herhaal het, wij zullen stellig geen oorlog »voeren om de belangen van *Holland*. Indien wij dit had»den willen doen, zouden wij het reeds lang gedaan hebben; »het heeft sedert 1830, daartoe zeker niet aan gelegenheid »en voorwendsels ontbroken. Ondertusschen houdt de koning, »door ons nog langer te dwarsboomen, en zich tegen de ge»openbaarde bedoelingen der groote mogendheden te ver»zetten, geheel *Europa* in spanning; die orde van zaken kan »geen stand houden. Laat hij koning LEOPOLD erkennen, »en de gestelde voorwaarden aannemen; laat hij zijn volk,

Digitized by Google

» dat er zooveel behoefte aan heeft, rust en vrede schenken! » Zijne belangen zullen in niets worden te kort gedaan. » De eenig mogelijke kans om *Belgie* weder onder zijnen » scepter te krijgen is de oorlog, en het gevolg van zoo- » danigen oorlog, indien hij gevoerd werd, zou kunnen » wezen, dat *Belgie* weder beschikbaar wordt. Het erken- » nen van koning LEOPOLD, door koning WILLEM zal niet ver- » hinderen, dat die kroon hem terug gegeven wordt, ingeval » de mogendheden dit in hun belang achten. enz. enz."

Nog dienzelfden avond zorgde ik, dat dit onderhoud ter kennis des konings gebragt werd, er bijvoegende, dat ik als Hollander, getracht had, zooveel mogelijk het door den koning gehouden gedrag te verdedigen. De koning antwoordde dengenen dien hem mijnen brief mededeelde: » de » heer VAN DER CAPELLEN heeft zeer goed geantwoord: » maar wat den graaf DE NESSELRODE betreft, hij zou beter » doen zich met zijne eigene zaken te bemoeijen en mij de » zorg voor de mijnen te laten." Deze brief was aan een vriend gerigt geweest; deze schreef mij tot antwoord: » De » koning heeft de door u gevoerde taal goedgekeurd, maar » is rood van kwaadaardigheid geworden, toen hij uwen » brief las."

Als buitengewoon gezant des konings, bij de krooning der koningin van *Engeland* in 1838, wachtte ik er mij wel voor, niet buiten de instructiën te gaan, die ik als zoodanig ontvangen had, en mij niet in te laten met de zaken van den gewonen minister des konings, die belast was met de onderhandelingen bij de londensche conferentie, hetgeen somwijlen tamelijk moeijelijk viel, daar ik de meesten harer leden sedert lang kende, en deze somtijds gelegenheid zochten, om met mij over de aangelegenheden van mijn land te spreken. Toen ik eens bij den baron VON BÜLOW,

Digitized by Google

pruisisch minister, een zeer invloedrijk lid der conferentie en goed bekend met de finantiëele en andere bijzonderheden van het Belgische vraagstuk, ten dineren genoodigd was, onderhield deze mij breedvoerig over den staat van zaken, over de bedoelingen der mogendheden ten onzen opzigte, waarmede hij volkomen bekend was, en over het gevaar van datgene te weigeren, wat wij thans nog konden verkrijgen, maar wat men, wanneer nieuwe moeijelijkheden van onze zijde opgeworpen werden, ons bezwaarlijk zoude kunnen toestaan, daar de Belgen eenerzijds beschermd werden door den generaal SEBASTIANI, fransch gezant, en anderzijds door lord PALMERSTON, en de koningin van *Engeland*, die zeer aan haren oom LEOPOLD gehecht was. Hij vestigde vooral de aandacht op het standpunt waarop *België* thans geplaatst was, welk standpunt geheel anders was dan in 1832, toen dat land het erkennen van zijne onafhankelijkheid en zijnen rang onder de europesche mogendheden, gaarne gekocht zou hebben door ons jaarlijks *f* 8,400,000 te betalen, en zich te onderwerpen aan al de bepalingen, die vervat waren in de 24 artikelen, welke op zoo hoogen toon door WILLEM I waren verworpen; terwijl nu datzelfde *België*, door alle mogendheden, zelfs door *Rusland* erkend, sedert verscheidene jaren reeds, op geheel anderen toon sprak en slechts op gelijken voet met zijnen ouden souverein wilde onderhandelen.

Hij gaf mij te kennen, dat de onaangenaamste gevolgen te voorzien waren, indien de koning in het aangenomen stelsel bleef volharden; hij verzweeg niet, dat de mogendheden het stellige voornemen hadden opgevat, om ons aan ons lot over te laten, indien wij nog langer weigerden, wat ons thans werd aangeboden. Ik verzweeg niet voor den baron VON BÜLOW, dat ik het in vele opzigten met hem eens was, en

Digitized by Google

dat ik gaarne zoude zien, dat de koning zich die opofferingen getroostte, welke de omstandigheden zoo dringend van hem eischten; maar dat ik, daar ik slechts als buitengewoon gezant voor de krooning van koningin VICTORIA mij in *Londen* bevond, aan mijn' vriend DEDEL de zorg meende te moeten overlaten, om aan mijne regering die staatkundige berigten mede te deelen, welke hij noodig achtte. De heer DEDEL' woonde dat diner niet bij. De heer VON BÜLOW gaf mij de verzekering, dat ik mijn vaderland eene gewigtige dienst zou bewijzen, indien ik van mijnen kant datgene ter kennis van mijne regering wilde brengen, wat hij mij in het belang van het koningrijk der *Nederlanden* en deszelfs vorst had medegedeeld; dat de heer DEDEL in zijn gevoelen deelde, maar dat hij zich in argumenten uitgeput had; dat men in *den Haag* misschien mijne wenken zou opvolgen, en dat hij verzekerd was, dat de heer DEDEL zelf zijn voorstel zou toejuichen.

Daar hij hierop zoo sterk bij mij aandrong, beloofde ik eindelijk, met den heer DEDEL over de zaak te zullen spreken, vast besloten zijnde, niets zonder diens goedkeuring te doen. Te huis gekomen, schreef ik een' particulieren en vertrouwelijken brief aan den baron VERSTOLK VAN SOELEN, waarin ik hem mijn onderhoud met den baron VON BÜLOW mededeelde, er bijvoegende, dat de heer DEDEL den geheelen inhoud van mijnen brief gelezen en goedgekeurd had. Ik zond dezen dadelijk een afschrift van mijnen brief, terwijl ik hem echter de verzekering gaf, dat ik mij liever in het geheel niet met deze zaak bemoeide, maar het geheel aan zijn oordeel overliet, het gouvernement die mededeelingen te geven, waartoe hij alleen geregtigd, en ik geenszins geroepen was. Hij keurde alles goed, wat ik geschreven had, en verzocht mij dringend, dat ik dien brief

Digitized by Google

zou verzenden, in de verwachting dat men misschien meer het oor zou leenen, aan de mededeelingen van mijne zijde gedaan, dan dit tot hiertoe het geval was geweest met de zijnen, die niet van de mijnen verschilden. Eenige dagen later, ontving ik antwoord van den heer VERSTOLK, waaruit ik vernam, dat hij den koning den inhoud van mijnen brief medegedeeld had; dat men mij voor dien brief bedankte, en mij de verzekering gaf, dat men hem in overweging zou nemen, wanneer de toekomstige belangen tusschen *Nederland* en *Belgie* geregeld zouden worden. Zulk antwoord had ik niet durven verwachten. Ik was eerder voorbereid op het antwoord, dat ik mij met zaken bemoeid had, die mij niet aangingen.

Digitized by Google

V.

Laatste jaren van de staatkundige loopbaan van den Heer van der Capellen: 1840–1848.

Hiermede eindigen de herinneringen van den heer VAN DER CAPELLEN: wij zullen het ontbrekende aanvullen, door met weinige woorden eene schets te geven van de verdere loopbaan van dien edeldenkenden man.

Behalve de eervolle zending, welke de heer VAN DER CAPELLEN vervulde tijdens de krooning van de koningin van *Engeland*, wilde hij onder de regering van WILLEM I geene openbare betrekking meer aannemen. De eenige werkzaamheden, waarin hij meende met vrucht en nuttig werkzaam te kunnen zijn, waren die van president van het collegie van curatoren der hoogeschool te *Utrecht*.

Van zijne terugkomst van *Java*, tot op de abdicatie van WILLEM I, bragt de heer VAN DER CAPELLEN zijn leven grootendeels door op zijn landgoed bij *Utrecht*, waar hij al het aangename en nuttige vereenigd had, wat een aanzienlijk fortuin kan opleveren. Hij was daar omgeven van talrijke herinneringen aan zijn verblijf in *Indië*, waarvan hij altijd met genot sprak, terwijl hij het eiland *Java* een aardsch paradijs noemde.

Het reizen en een herhaald verblijf te *Parijs*, waar hij

Digitized by Google

des winters eenige maanden ging doorbrengen, gaf eenige afwisseling aan zijn leven, dat anders voor een' man als de heer VAN DER CAPELLEN, gewoon in de wereld te verkeeren en zich met staatszaken bezig te houden, wel wat eentoonig zou hebben kunnen worden.

Hij gaf de voorkeur aan het verblijf in *Parijs* en de vrijheid, die men in eene groote stad geniet, boven het gedwongene, dat onafscheidelijk aan eene kleine residentie, zoo als *den Haag*, verbonden is. Daarbij vond de heer VAN DER CAPELLEN te *Parijs*, eene menigte kennissen en vrienden terug, onder de leden van het corps diplomatique, met welke zijne verschillende zendingen, hem in aanraking hadden gebragt.

De troonsbeklimming van WILLEM II in 1840, veranderde de standplaats van den heer VAN DER CAPELLEN. De nieuwe koning verleende hem de betrekking van opper-kamerheer. De heer VAN DER CAPELLEN nam ze aan, op voorwaarde dat hij niet verpligt zou wezen, op den duur aan het hof te blijven; de heer VAN DER CAPELLEN verscheen er ook nooit, dan bij buitengewone plegtigheden.

In 1841, liet koning WILLEM II den heer VAN DER CAPELLEN, de portefeuille van buitenlandsche zaken aanbieden, die door het ontslag van den baron VERSTOLK VAN SOELEN beschikbaar geworden was *). De heer VAN DER CAPELLEN, die

*) De heer VERSTOLK verzocht zijn ontslag, omdat koning WILLEM II weigerde het tractaat te bekrachtigen, betreffende de toetreding van het groot-hertogdom *Luxemburg* tot het duitsche tolverbond, welk tractaat door hem, gedurende de laatste jaren der regering van WILLEM I was voorbereid geworden.

Bij die gelegenheid zeide de baron VERSTOLK aan den heer VAN DER CAPELLEN, dat hij altijd het *stelsel van volharding* door WILLEM I aangenomen gelaakt en bejammerd had, dat hij een Memorie over die kwestie had opgesteld, en dat hij plan had, die in het licht te geven, daar hij nu geen lid van het kabinet meer was. De heer VAN DER CAPELLEN

Digitized by Google

zich gaarne met staatszaken inliet en meende zijn land nog nuttig te kunnen wezen, sloeg dit aanbod niet van de hand; alleen meende hij, alvorens daartoe over te gaan, de voorwaarden te moeten vaststellen waarop hij dit doen zou. Bij die gelegenheid zond de heer VAN DER CAPELLEN de volgende memorie aan den koning *):

»Ik bezit de volste overtuiging, dat het tegenwoordig stel»sel noch aan de behoeften, noch aan de wenschen van »het meest verlichte gedeelte der onderdanen des konings »beantwoord, en dat het bijgevolg dringend noodzakelijk is, »er onverwijld krachtige wijzigingen in te brengen. Dit »is niet alleen wenschelijk, maar noodig, zoowel in het be»lang der natie, als in dat des konings; evenzoo in het »belang van het monarchaal beginsel en het koninklijk pre»rogatief, welke evenzeer een heilig *palladium* moeten blijven, »als de handhaving van de zedelijke regten des volks en het »aandeel, dat het toekomt in het regelen van zijne belangen »in den staat.

»Beginselloosheid is overal aanwezig; ons ontbreekt een »stelsel, dat op hechten grondslag rust: ons ontbreekt on»derling vertrouwen; de verhouding des konings tot de ver»tegenwoordigers der natie (zoo men wezenlijk dien naam »aan onze Staten-Generaal, zoo als zij thans zijn zamenge-

---

maakte den heer VERSTOLK de opmerking, dat die ontijdige verklaring de algemeene opinie omtrent het aandeel, dat hij als minister aan het *stelsel van volharding* had gehad, niet veranderen zou, en dat hij, naar zijne meening, beter doen zou, dat geschrift niet openbaar te maken; de raad was verstandig en werd opgevolgd.

De heer VERSTOLK was overigens niet de eenige, die zich zou willen vrijpleiten van werkdadig aandeel aan het nadeelig stelsel van koning WILLEM I genomen te hebben: wij kennen er verscheidenen, maar de bescheidenheid verbiedt ons van hunne onhandige verontschuldigingen te spreken.

*) Dit staatstuk is reeds in de hollandsche dagbladen medegedeeld.

Digitized by Google

» steld geven kan) is niet zoodanig, als zij zoude moeten zijn
» in eenen behoorlijk gevestigden constitutioneelen staat:
» en echter is de herstelling van het evenwigt tusschen deze
» twee hoogste magten, eene der eerste voorwaarden ter hand-
» having eener overeenstemming, die de duurzaamste en heil-
» rijkste gevolgen moet opleveren.

» De koning bevindt zich tegenover eene verkiesbare ver-
» gadering, met ministers wier verantwoordelijkheid slechts
» zeer beperkt is, en de monarch bezit het regt van ontbin-
» ding niet. Indien het mogt gebeuren, dat door onvoor-
» ziene omstandigheden, de verkiesbare kamer, in eene muit-
» zieke kamer veranderde, dan zou er uit kunnen volgen,
» dat de koninklijke magt noodlottig verlamd en belemmerd
» werd, zonder eenig redmiddel om uit dien toestand te geraken.

» Is het bijgevolg noodig, hier nog verder aan te dringen
» op de dringende noodzakelijkheid, aan den koning het regt
» toe te kennen, de kamers te ontbinden?

» De koning heeft, om zijne bevelen ten uitvoer, en de
» wetten in werking te brengen, slechts op zich zelven staan-
» de ministers; maar hij bezit geen ministerie, dat naar
» een vastgesteld beginsel te werk gaat en zich aan de na-
» tie voordoet, als een homogeen ligchaam, dat tegenover de
» kamers zitting neemt, om de natie vertrouwen voor het
» gezag in te boezemen.

» Door tijdelijke of halve maatregelen zal men er niet in
» slagen, zich te onttrekken aan al de zwarigheden, die uit
» dezen staat van zaken geboren worden; het eenige middel,
» om hierin te voorzien, zou zijn, eene werkelijke wijziging
» der grondwet, voor de oplossing van zulk een gewigtig
» vraagstuk, toe te staan.

» De herziening der grondwet komt mij buitendien hoog
» noodzakelijk voor, zoowel uit een staatkundig als finantiëel

Digitized by Google

»oogpunt. Deze herziening is overigens niet alleen over-
»eenkomstig den geest des tijds, in welken wij leven, maar
»zij wordt ook verlangd door het verlichte en meest geach-
»te deel des volks: door dat gedeelte der bevolking, het-
»welk gehecht is aan zijnen koning en aan de dynastie van
»Oranje; welke men niet moet verwarren met menschen,
»die met revolutionnaire denkbeelden ingenomen zijn en
»die blindelings alles bedillen wat bestaat, alleen daarom,
»omdat het niet nieuw is.

»Het oogenblik is daar, waarop de koning zou kunnen te
»kennen geven, dat hij gaarne zoude zien, dat in de grond-
»wet verstandige, gematigde wijzigingen werden gebragt, ge-
»grond op de ondervinding van het verledene en overeen-
»komstig de wezenlijke behoeften des lands. De tijd is
»gekomen, waarop de koning dien wensch kan uiten, zon-
»der dat hij zou behoeven te vreezen, dat men in dezen
»maatregel eene concessie zoude zien, het koningschap af-
»gedwongen.

»Maar, zoo dat gewenschte oogenblik daar schijnt te zijn,
»geloof ik ook tevens, dat men het niet mag laten voorbij-
»gaan, zonder zich aan het gevaar bloot te stellen, later den
»schijn op zich te laden aan zedelijk geweld toegegeven te
»hebben in hetgeen eene vrijwillige daad moet zijn. Het
»koningschap moet er voor zorgen, op zoodanige verrassing
»voorbereid te wezen.

»In den tegenwoordigen tijd, na een jaar geregeerd te
»hebben, zou een dergelijk besluit de heilrijkste gevolgen
»kunnen opleveren, voor het koninklijk gezag en voor den
»persoon des konings, die den naam van weldoener zijns
»volks verwerven zou.

»De eerste stappen op den nieuw te betreden weg, zou-
»den moeten zijn: het benoemen van eene kommissie, geko-

Digitized by Google

» zen uit eenige weinige hooggeplaatste mannen, die zoowel
» het vertrouwen des konings, als de achting hunner mede-
» burgers genieten, aan wie, uit naam des konings, de zorg
» zou worden toevertrouwd, een ontwerp van grondwet daar
» te stellen, om aan de goedkeuring des konings te onder-
» werpen.

» De voornaamste vraagstukken, die in overweging zouden
» moeten genomen worden, zijn dunkt mij deze;

» Eene volksvertegenwoordiging en een kiesstelsel, geves-
» tigd op gezonde en zuivere begrippen;

» Het regt van ontbinding voor den koning;

» Het vormen van een in alle deelen homogeen ministerie;

» Eene meer oordeelkundige regtsbedeeling;

» Vereenvoudiging in de administratie, waar zij te om-
» slagtig is;

» Vernietiging van den provincialen invloed; door van
» de stelling uit te gaan, dat daar, waar algemeene, ho-
» mogeene en staatkundige verordeningen en instellingen zijn,
» eene provincie beschouwd moet worden als eene eenvou-
» dige territoriale verdeeling, om in de behoefte der be-
» woners, en in het gemak eener goede administratie te
» voorzien;

» Aan den anderen kant decentralisatie en het toevertrou-
» wen der plaatselijke belangen aan de provinciale of ge-
» meentebesturen, onder toezigt van een centraal bestuur.

» Het valt niet te betwijfelen, dat daardoor vereenvoudigd
» en veel bespaard zal worden, vooral wanneer men het oog
» vestigt op de gewapende magt en op de verdediging des
» rijks; welke bezuinigingen zeer noodwendig zijn gewor-
» den, door den toestand, waarin de Staat gebragt is door
» de vroegere en latere gebeurtenissen; want het is noodza-
» kelijk, dat men zich niet door een roemrijk verleden laat

Digitized by Google

»verblinden, noch te veel vertrouwen schenkt aan den toe-
»stand, die gunstig toeschijnt, wanneer het er ongelukkig
»nog verre van daar is.

»De vraag over het al of niet bekrachtigen van het trak-
»taat, om het groot-hertogdom *Luxemburg* tot het duitsche
»tolverbond te doen toetreden, is, ik moet het hier verkla-
»ren, eene kwestie, die moeijelijk te beslissen valt. Naar
»hetgeen mij bekend is, geloof ik stellig, dat, indien het
»mogt gebeuren, dat de koning van *Pruisen* later zijne
»denkwijze liet varen, die hij in een' bijzonderen brief aan
»den koning heeft kenbaar gemaakt *); dat indien eens de
»koning van *Pruisen* door officiëele verklaringen te verlan-

*) Zie hier eene episode uit deze vreemde gebeurtenis: Toen de koning der *Nederlanden* besloten had, het hier bedoelde tractaat niet te bekrachtigen, deelde hij aan den koning van *Pruisen*, om er de ongunstige uitwerking van te voorkomen, zijn besluit mede. Het was geene briefwisseling tusschen souvereinen, maar tusschen twee neven. De beide koningen noemden elkander: *Mon cher* FRITZ, en *mon cher* GUILLAUME. FRITZ antwoordde WILLEM op eenen vrij vriendschappelijken toon; hoewel hij hem waarschuwde voor eene staatkunde, die in zijne oogen, den naam verdiende van misdaad van *anti-germanisme*. (Eene toenadering van het haagsche kabinet tot *Frankrijk* en *België*.)

De koning van *Pruisen* verzekerde echter, dat de goede verstandhouding tusschen de twee kabinetten geenszins door het niet bekrachtigen van het tractaat door den koning der *Nederlanden* verbroken zou worden. In het vertrouwen op deze verzekering, volhardde de koning der *Nederlanden*, meer dan ooit, in zijn besluit; in spijt van de aanmerkingen van eenigen zijner raadslieden. En toen een hunner opmerkte, dat de vertrouwelijke brief van den koning van *Pruisen*, niet als een officieel stuk kon beschouwd worden, antwoordde de koning der *Nederlanden*: »Deze »aanmerking zou gegrond wezen, indien de koning van *Pruisen* een con»stitutioneel koning was, met een verantwoordelijk ministerie; maar daar »hij een absoluut vorst is, heeft alles wat van hem uitgaat, een officieel ka»rakter."

Digitized by Google

»gen, andermaal op deze ratificatie bij den koning-groot-hertog »kwam aandringen, deze zich alsdan slechts met de grootste »moeite daaraan zou kunnen onttrekken, en de schade »moeten laten welgevallen, die gedurende de twee jaren, »voor welke het is gesloten geworden, uit de tenuitvoerleg- »ging van dit tractaat voor het groot-hertogdom kan voort- »vloeijen. Deze bekrachtiging zou echter kunnen geschieden, »onder het formeele, en des noods van nu af openlijk bekend »gemaakte besluit, dat vóór den afloop van die twee jaren, »Z. M. zich voorbehoudt, zoodanige resolutie te nemen, »als H.D.Z. in het belang van het groot-hertogdom zal noo- »dig achten.

»Het handhaven der goede verstandhouding met de »pruisische regering, is in zoovele andere opzigten van te »groot belang, dan dat men die zoo ligtvaardig in de »waagschaal zou mogen stellen. Het voegt mij overigens »niet, hier regter te zijn, noch te bepalen in hoeverre »de quaestie uitsluitend het groot-hertogdom aangaat, en of »het mogelijk zal zijn, dat het koningrijk der *Nederlanden* »er geheel vreemd aan blijve."

Bij het bovenvermelde voegde de heer VAN DER CAPELLEN nog het volgende:

»Niets zou mij kunnen bewegen, mijne tegenwoordige po- »sitie op te offeren, dan alleen de innige overtuiging, dat ik »den koning en het vaderland groote diensten zou kunnen »bewijzen. Ik moet niet alleen geroepen zijn om een' *man*, »maar om ook tevens een stelsel te vervangen. Ik moet de »zekerheid hebben, dat de hiervoren uiteengezette denkbeel- »den, die ik in niets zou kunnen of willen wijzigen, *goed- »gekeurd, aangenomen en in alle opzigten nageleefd* zullen »worden.

»Zonder eigenliefde of ijdelheid kan ik verklaren, dat ik

Digitized by Google

» overtuigd ben, te mogen bogen op het onwaardeerbaar geluk,
» het volle vertrouwen mijner medeburgers te bezitten. Ik zou
» dat vertrouwen verbeuren, indien het mij in de tegenwoordige
» omstandigheden niet geoorloofd was, openlijk de redenen te
» ontvouwen, die mijn rigtsnoer tot op heden zijn geweest, en
» indien men mij in den raad des konings zag zitting ne-
» men, naast een' ambtgenoot, wiens beginselen lijnregt met
» de mijnen in strijd zijn; hetgeen eene waarheid is, welke
» ik sedert een aantal jaren nooit heb pogen te verbloemen.

» De koning kan dit niet willen, en ik ben aan mij
» zelven, aan mijne eer en aan al mijne antecedenten
» verschuldigd, niet af te wijken van de gedragslijn, die ik
» mij zelven voorgeschreven heb.

» Het zou vermetel van mij zijn, indien ik verwachtte,
» dat U. M., hetzij schriftelijk, hetzij door een besluit te
» mijner kennis bragt, dat H. D. Z. den inhoud dezer ver-
» klaring goedkeurt, en de daarin ontvouwde denkbeelden
» omhelst. Ik moet er mij dus op voorbereid houden, dat
» U. M. zal afzien van het voor mij zoo vleijend denkbeeld, mij
» te roepen om zitting in H.D.Z. raad te nemen. Maar mijne
» dankbaarheid jegens U. M. zal er daarom niet door ver-
» minderen en eerst eindigen met mijn leven."

De *man*, die hier bedoeld wordt, is de heer VAN MAANEN, minister van justitie onder de regering van WILLEM I, en die, na de troonsbeklimming van WILLEM II, zich aan zijne portefeuille was blijven vastklemmen, in spijt van de openbare meening, die op luiden toon zijn ontslag eischte; ondanks al zijne vroegere daden. Was het niet de minister VAN MAANEN, dien men met den meest blinden ijver het geliefdkoosd beginsel van den gewezen koning had zien verdedigen: dat de ministers slechts dienaren waren, die alleen aan de kroon verantwoording verschuldigd zijn; hetgeen alle

Digitized by Google

denkbeeld wegcijferde van eene ministeriëele verantwoordelijkheid, zoo als die onder eene constitutioneele regering bedoeld wordt? Maar tijdens de grondwets-herziening in 1840 werd die verantwoordelijkheid, hoewel in zeer beperkten zin, ingevoerd, en toen was de heer VAN MAANEN laag genoeg, om na gedurende 25 jaren een beginsel *mordicus* verdedigd te hebben, datzelfde beginsel te verloochenen, ten einde zijne portefeuille te behouden. Van dien dag af, moest de heer VAN MAANEN zich als een verantwoordelijk minister beschouwen, ofschoon *zijne* beginselen altoos dezelfde bleven. Daarom zegt ook de heer VAN DER CAPELLEN, in zijne verklaring aan den koning: »dat hij niet alleen een *man*, maar »een geheel stelsel moest vervangen," omdat dit stelsel in dien man gepersonifiëerd was.

Deze ernstige en tevens waardige taal, scheen den koning aan 't wankelen te brengen; hij stemt toe in de verwijdering van den heer VAN MAANEN, maar vraagt acht dagen om zich van den minister te ontdoen.

In deze tusschenruimte heeft WILLEM II den tijd, om de memorie, welke de baron VAN DER CAPELLEN hem had gezonden, en waarin hij breedvoerig een nieuw regering-stelsel ontvouwde, in overweging te nemen: dat was eene *conditio sine qua non* van den heer VAN DER CAPELLEN, om al dan niet lid van het ministerie te worden.

Toen de gevraagde acht dagen voorbij waren, was de minister VAN MAANEN meer dan ooit aan zijne portefeuille vastgenageld; want de koning liet den baron VAN DER CAPELLEN, door den minister van finantiën, den heer ROCHUSSEN, weten, dat hij *geen lust gevoelde om te abdiceeren*. Dit gezegde doelde vooral op de zinsnede in de memorie, met welke de heer VAN DER CAPELLEN aandrong op de noodzakelijkheid,

Digitized by Google

om zonder omwegen een verantwoordelijk ministerie te beroepen, en men bleef de staatkunde der vorige regering volgen, waardoor de gemoederen in *Holland* hoe langer hoe meer tot ontevredenheid gestemd werden.

De laatste jaren van het leven des heeren VAN DER CAPELLEN vloden kalm daarhenen. Toen de post van gezant aan het hof van *Engeland* door den dood van den heer DEDEL, beschikbaar werd, wilde de koning den heer VAN DER CAPELLEN als H.D.Z. buitengewoon gezant naar *Londen* doen gaan: de heer VAN DER CAPELLEN meende deze zending echter niet te moeten aannemen.

Hij hield zich meer dan ooit onledig met de zorg voor zijn landgoed, dat hij niet verliet, dan om den winter te *Parijs* door te brengen. Eén enkel maal meende hij zich deze uitspanning te moeten ontzeggen: het was in den winter van 1846—1847, toen de duurte der granen oorzaak was van veel ellende. Onder deze omstandigheden wilde de heer VAN DER CAPELLEN zijn landgoed *Vollenhoven* niet verlaten. Hij bragt er den winter door, om beter in staat te wezen de ongelukkigen uit de omstreken te ondersteunen.

Wij hebben reeds melding gemaakt van de talrijke kennissen, welke de heer VAN DER CAPELLEN te *Parijs* had, en die hem daarheen trokken als naar het brandpunt van *Europa*. Koning LODEWIJK FILIPS behoorde onder het getal dergenen, die den heer VAN DER CAPELLEN altoos met onderscheiding ontvingen. De heer VAN DER CAPELLEN beschouwde dezen vorst meer als een bekwaam, dan als een achtingswaardig mensch; men kan niet verwonderd zijn over deze oordeelvelling van een' man, die de type was van loyauteit en van den volmaakten edelman.

LODEWIJK FILIPS onderhield zich gaarne met den heer VAN DER CAPELLEN; en daarvan is het volgende een be-

Digitized by Google

wijs: De koning der Franschen zeide eens tot hem, bij gelegenheid dat zij over de belangen van het huis van Oranje en over *Holland* spraken: dat het hem leed had gedaan, dat de Belgische kroon aan het huis van Oranje ontvallen was; dat hij vurig gewenscht had, die kroon weder aan het stamhuis te kunnen terugschenken, en dat er wel uitzigt op geweest zou zijn, indien men voorgeslagen had, deze kroon aan een zoon van WILLEM II te geven, die toen nog slechts vermoedelijke erfgenaam was.

»Maar," voegde hij er bij, »hoe was het mogelijk der»gelijken voorslag in *'s Gravenhage* te doen, waar men al»les begeerde? Die voorslag zou, vooral wanneer hij van mij »ware gekomen, niet dan ongunstig ontvangen zijn geworden »in *den Haag*, waar men harder dan ergens anders schreeuwde: »*dat ik geen zes weken lang koning zou blijven;* en echter ziet »gij, dat ik het nog ben. Niettemin houdt men zich altoos »nog op een zekeren afstand van mij."

Dit onderhoud had eenige jaren voor 1848 plaats; en het is wel de moeite waard, deze gerustheid, welke LODEWIJK FILIPS op dat tijdstip over zijne toekomst aan den dag legde, te vergelijken met de omwenteling van 1848.

De heer VAN DER CAPELLEN woonde dien smadelijken val bij; hij aanschouwde dat staatkundig drama, uit de vensters van het hotel, dat hij op de boulevard *des Italiens* bewoonde. Dat schouwspel greep hem geweldig aan. Hij bevroedde aanstonds, dat het niet alleen eene nieuwe fransche revolutie, maar eene nieuwe europesche beroering gold. Die overtuiging en die vrees vervulden hem, toen hij *Parijs* kort daarop verliet. Hij kwam in *Holland*, diep getroffen en verontrust over hetgeen hij bijgewoond had, en meer nog bezorgd over de

Digitized by Google

toekomst, die hij voorzag. Deze gegronde ongerustheid schokte zijne gezondheid, en weinige dagen na zijne terugkomst op zijn landgoed *Vollenhoven*, werd de ziekte van een' zoo ernstigen aard, dat spoedig alle hoop op herstel vervloog. Hij stierf in den ouderdom van 70 jaren.

Digitized by Google

BRIEVEN

VAN DEN

MARKIES HASTINGS,

Gouverneur-Generaal der Engelsche Bezittingen in Indië,

EN VAN DEN

BARON VAN DER CAPELLEN,

Gouverneur-Generaal van Neêrlands-Indië.

Geschreven in 1820.

Digitized by Google

Digitized by Google

Wij meenen de twee volgende brieven van eenige ophelderingen te moeten laten voorafgaan, die de heer VAN DER CAPELLEN ons mondeling medegedeeld heeft, betrekkelijk de moeijelijke verhouding, waarin de gouverneur-generaal van *Neêrlands-Indië* zich bevond, tegenover de overheden en ambtenaren van het hoofdbestuur van *Engelsch-Indië*, dat er zich niet alleen op toelegde, om het bestuur van *Neêrlands-Indië* hinderpalen in den weg te leggen; maar nog door duizende middelen de britsche magt ten nadeele der hollandsche uit te breiden, hetzij door de inboorlingen tot opstand aan te sporen, hetzij door zich, in strijd met het regt der volken, van gewigtige punten te bemagtigen, die vroeger een deel hadden uitgemaakt van het gebied der oude hollandsche Oost-Indische Compagnie. Dit was vooral het geval, toen de Engelschen zich in het bezit stelden van het gewigtige punt *Singapore*.

In het verdrag van 1814 was duidelijk bepaald, dat aan de hollandsche regering alles zou terug gegeven worden, uitgenomen de plaatsen, die bepaaldelijk aangewezen waren, om in het bezit der Engelschen te blijven. Waar vroeger de Compagnie bevel had gevoerd, daar was ook de koning der *Nederlanden* souverein, en het stond hem vrij zich daar te vestigen, en er zijn gezag te doen eerbiedigen. Onder die plaatsen behoorde het eilandje *Singapore*, aan het uiteinde van het schiereiland *Malakka* gelegen, en een deel uitmakende van het koningrijk *Djokor*,

Digitized by Google

dat aan de Nederlandsche regering onderworpen was. De gouverneur-generaal gaf dus bevel om er bezit van te nemen; maar Sir STAMFORD RAFFLES, onder-gouverneur van dat gedeelte van *Sumatra*, hetwelk aan de Engelschen toebehoorde, dat plan vernomen hebbende, besloot het te verhinderen. Hij ging daarom van zijnen kant, met krijgsvolk naar *Singapore*, en hij, die het minst voor eene vredebreuk of voor oorlog bevreesd behoefde te zijn, bleef meester van het eilandje.

Bij de mare van deze tijding, was de heer VAN DER CAPELLEN ten hoogste verontwaardigd; maar hij wist zich te bedwingen, ten einde eene vredebreuk tusschen de twee gouvernementen te voorkomen. Hij vergenoegde zich voor het oogenblik, om op de nadrukkelijkste wijze tegen die onwettige handeling van den engelschen ambtenaar door den gouverneur van *Malakka* te protesteeren en te doen protesteeren. Hij meende zelfs, dat wanneer hij een beroep deed op de regtvaardigheid en de eerlijkheid van het hoofdbestuur van *Calcutta*, hem dan regt zou wedervaren en *Singapore* terug gegeven worden aan wien het toekwam. Over die zaak ontstond toen eene officiëele correspondentie tusschen de twee opperste magten in *Indië*. Vervolgens werd datzelfde onderwerp de stof eener briefwisseling tusschen den markies HASTINGS en den baron VAN DER CAPELLEN.

Nog een woord over het voorwerp van den twist. *Singapore* ligt aan het uiteinde van het schiereiland *Malakka*, en kan beschouwd worden als de sleutel tot de straat van dien naam. Daar de straat *Sunda* zich reeds in handen der Hollanders bevond, was het voor het engelsche gouvernement eene zaak van belang, dat deze tweede straat, die naar de Chineesche wateren heenleidt, nooit voor de engelsche

Digitized by Google

schepen kon gesloten worden. Het zekerste middel was bijgevolg zich dit klein eilandje toe te eigenen, hetwelk uit dit oogpunt beschouwd, van onberekenbaar veel waarde voor de Engelschen was. Het was, volgens hun zeggen, een vraagstuk, waarover zelfs niet eens geredetwist moest worden; men moest zich *per fas et nefas* van het eilandje meester maken, om, wanneer dit geschied zou zijn, het nooit weêr af te staan, wat er ook verhandeld of gedaan mogt worden, overtuigd, dat de nederlandsche regering nooit de tanden zou durven laten zien, en dat men, wanneer men zich zwak gevoelt, nooit zoo spoedig boos wordt, vooral wanneer dit zoo verschrikkelijke gevolgen zou kunnen na zich slepen, als b.v. de slag van een' reus op het hoofd van een kaboutermannetje. Geeft dit niet eene afdoende verklaring van het gedrag der engelsche regering in deze aangelegenheid? De brief van den markies HASTINGS, die nu volgt, moest dienen om de pil te vergulden, welke men de nederlandsche regering wilde laten slikken.

Digitized by Google

Lord Hastings aan den Baron van der Capellen.

Calcutta, 14 Januarij, 1820.

Mijnheer!

Toen het laatste officiëele schrijven van uwe Excellentie, op het vertoog tegen de handelwijze van Sir STAMFORD RAFFLES, beantwoord werd, was het mijn voornemen, die wederlegging van een afzonderlijk schrijven aan uwe Excellentie te doen vergezeld gaan. Eene ziekte belette mij, dit mijn voornemen ten uitvoer te brengen; maar ik hoop dat het niet te laat zijn zal, om u persoonlijk die ophelderingen en verzekeringen te geven, waarin ik vertrouw dat gij berusten zult. Ofschoon ik niet de eer heb u persoonlijk te kennen, heb ik evenwel reeds zoo veel van uw edel karakter vernomen, dat ik volstrekt geen gevoel meer zou moeten hebben, voor wat edel en waardig is, zoo ik u in dat opzigt geen regt deed wedervaren. Ik geef u de opregte verzekering, dat het geenszins eene ijdele pligtpleging is, wanneer ik zeg, dat ik ten volste overtuigd ben, dat gij het onbepaalde vertrouwen, waarmede de prins-regent uwen souverein weder in het bezit stelde van de voormalige hollandsche koloniën in den Oostindischen archipel, niet met een vijandelijk gevoel zult beantwoorden. Ik heb aan onze mi-

Digitized by Google

nisters in het moederland op de ondubbelzinnigste wijze te kennen gegeven, dat de gedachte aan opzettelijke beleediging van de britsche natie in denzelfden oogenblik, dat het u uwe bezittingen terug gaf — nooit bij U is opgekomen. Het is mij maar al te wel bekend, dat men Uwe Excellentie een stelsel heeft voorgedragen, als zeer voordeelig voor de nederlandsche belangen in deze bezittingen, terwijl zorgvuldig voor u werd verborgen gehouden, hoezeer en hoe onvermijdelijk het inbreuk moest maken op de wettige vrijheid van onzen handel, en diensvolgens heb ik nooit uwe gevoelens verward met de maatregelen, waarvoor wij thans op onze hoede moeten zijn. Ik wil ook gaarne gelooven, dat de raadgevingen van den heer ELOUT, niet het gevolg waren van een vooraf beraamd plan, om tweedragt te zaaijen tusschen de twee landen, maar oorsprong hadden in een soort van afkeer tegen de Engelschen. De uitslag is echter dezelfde geweest, alsof hij eene opzettelijke vijandelijkheid tot aanleiding had; en ik verklaar Uwe Excellentie, dat ik mijzelven evenzeer als anderen verontrust heb over de gevolgen, welke uit deze staatkunde moesten voortspruiten; terwijl ik er zoo veel mogelijk zorg voor heb gedragen, dat onze maatregelen niet de goede verstandhouding met uwe regering zouden storen. Het is mijne bedoeling U geheel in vertrouwen te schrijven, en ik koester de overtuiging dat uw achtingswaardig karakter de openhartige mededeeling op prijs zal weten te stellen, welke ik niet aarsel aan het papier toe te vertrouwen, dat men in dezen verder gegaan is, dan wel onze bedoeling was. Sir STAMFORD RAFFLES is door mij uit zijne betrekking, als onder-gouverneur van *Java,* verplaatst geworden, omdat er in zijn beheer omstandigheden voorkwamen, die mij toeschenen niet in orde te zijn. De raad, in overeenstemming met het britsch ministerie,

Digitized by Google

meende reden te hebben, hem van alle aantijgingen vrij te spreken, welke dit gouvernement tegen hem had ingebragt; en hij werd weder in zijne betrekking hersteld, voorzien van bewijzen van bijzonder vertrouwen. Zijne eerste misslagen op *Sumatra,* waren misschien aan overdreven ijver toe te schrijven; en daarom — toen ik over dezelven reeds mijne strenge afkeuring te kennen gegeven had, scheen het mij toe, dat het dwaas zou zijn, mij verder tegen het oordeel mijner lastgevers in het moederland te verzetten, door Sir STAMFORD RAFFLES eene betrekking te onthouden, waarvoor hij door zijne plaatselijke kennis en door zijne groote bekendheid met de maleitsche taal, zoo uitnemend geschikt is. Hierom werd hem opgedragen het een of andere punt te gaan bezetten, ten einde te voorkomen, dat ook de straat van *Malakka* in de magt der Hollanders kwam, gelijk alreeds het geval was met de straat *Sunda.* Mogt hij eene landingsplaats vinden, dan moest hij met het hoofd der inboorlingen in onderhandeling treden over het privilegie om ons daar te vestigen. In het volbrengen van dezen last was het hem volstrekt verboden, een' stap te doen, die ons in botsing zou kunnen brengen met de ambtenaren van het nederlandsche gouvernement. Ofschoon ik volstrekt niet inzie op welken grond de Hollanders hun regt op *Singapore* kunnen doen gelden, zou ik echter, bijaldien wij in der tijd kennis hadden gedragen van hetgeen er op *Rhio* was voorgevallen, uit vrees dat de goede verstandhouding tusschen de beide gouvernementen in het minst verbroken mogt worden, dat punt in het geheel niet hebben laten bezetten. Hoewel nu uwe overeenkomst met het opperhoofd der laatstgenoemde plaats u, naar mijne wijze van zien, nog niet den minsten schijn van regt op *Singapore* gaf, zou ik echter indien ik had kunnen veronderstellen, dat gij zoodanige aan-

Digitized by Google

spraak maaktet, hetzij dan te regt of ten onregte, het bezetten daarvan verboden, en naar andere middelen omgezien hebben, om een' waarborg te vinden voor onze belangen. Van zoodanige aanspraak was ons echter niets bekend. Het was een geheel ander geval, nadat wij ons eenmaal te *Singapore* gevestigd hadden. Deze regering berispte Sir STAMFORD RAFFLES, omdat hij den geest zijner instructiën te buiten was gegaan, daar hij kennis droeg van hetgeen er te *Rhio* had plaats gehad, terwijl wij daarvan onkundig waren. Maar wij konden dien post nu niet verlaten, zonder de overtuiging te hebben dat uwe regering met regt eenige aanspraak daarop kon doen gelden, welke aanspraak, naar mij dunkt, niet anders kan betoogd worden, dan op eene wijze, die voor ons beleedigend is. Dit is stellig niet de bedoeling van Uwe Excellentie geweest; en bij deze moeijelijkheid, voegde de heer TIMMERMAN nog eene nieuwe, door de onheusche taal, welke hij bij deze gelegenheid voerde.

Door in bijzonderheden van zaken te treden, die thans reeds door onze respectieve gouvernementen in het moederland, behandeld worden, is het mij niet alleen te doen om mijne gevoelens ten opzigte van Uwe Excellentie te regtvaardigen, ofschoon ik de verzekering geven kan, dat het mij daarmede opregt en ernstig gemeend is, maar tevens dat het moge strekken om Uwe Excellentie te verzoeken, uwe krachtdadige pogingen bij de mijnen te voegen, ten einde allen naijver en misverstand tusschen onze natiën in dit deel der aarde te voorkomen; welke naijver en misverstand, zoo daaraan werd toegegeven, te zeer wortel zouden schieten. De vijandige gezindheid van uw volk tegenover het onze, wordt bestendig aan den dag gelegd. Een voorbeeld daarvan is de harde slavernij, waarin de inboorlingen zuchten, die met onze troepen hebben medegewerkt om uwe koloniën

Digitized by Google

vrij te maken, niet van het hollandsch bewind, maar van het juk der fransche omwenteling. De reden van deze handelwijze is alleen te zoeken in de veronderstelling, dat de vijandelijkheid ten onzen opzigte, al het andere uit het oog doet verliezen; en de indruk welke dit te weeg brengt, oefent door al onze bezittingen heen, eenen gewjgtigen invloed uit. Ons wederzijdsch belang vordert, dat ieder blijk van kwalijkgezindheid, van beider zijde vermeden worde, en dat wij de zaken zooveel mogelijk door onze bemiddeling vereffenen. Het beste middel om tot dit doel te geraken, zou waarschijnlijk gelegen zijn in het bevorderen van het handelsverkeer. Indien Uwe Excellentie daaromtrent eenigen wensch mogt koesteren, welken ik vervullen kan, verzoek ik u er mij van te verwittigen, en wel verzekerd te wezen, dat ik bereid zal zijn dien te vervullen, niet alleen uit vriendschap voor u, maar ook omdat ik meen, dat het voor de belangen onzer beide natiën voordeelig zal zijn.

Met ongeveinsde hoogachting en eerbied, heb ik de eer, enz. enz.

Wie ziet niet in, dat het betoog van den edelen markies misschien meer beleedigend is, dan het feit zelf? Iemand toe te voegen: »Indien wij geweten hadden, dat dit u toebehoorde, zouden wij het niet genomen hebben; maar nu wij het eenmaal in bezit hebben, moet ge er niet aan denken, het ons weêr te ontnemen;" is dit niet nog erger, dan bittere scherts? Het is misbruik maken van magt, waarover men het zelfs niet noodig oordeelt zich het minst ter wereld te verontschuldigen.

Dezen brief beantwoordde de gouverneur-generaal VAN DER CAPELLEN. Niets bewijst meer dan dat antwoord, in welk eene gedwongen houding, in welk een bestendig wan-

Digitized by Google

trouwen, in welke vernederende afhankelijkheid het nederlandsch koloniaal bestuur zich geplaatst zag tegenover het bewind van *Calcutta*.

Batavia, 16 April, 1820.

Milord!

Ik heb de eer gehad den vertrouwelijken brief uwer Excellentie van 14 Februarij ll. te ontvangen, en ik maak gebruik van de eerste gelegenheid, welke zich aanbiedt, hem te beantwoorden.

Ik ben Uwe Excellentie zeer verpligt voor de mededeelingen mij in dien brief gedaan, voor de vleijende en vereerende wijze, waarop Gij u ten mijnen opzigte uitlaat, alsmede voor den vertrouwelijken toon, die daarin heerscht.

Geloof mij, Milord! dat ik veel prijs stel op den goeden dunk, welken Gij van mij voedt, en dat ik er altijd trotsch op zal zijn dien te verdienen. De meening van hen, die men hoogacht, kan ons niet onverschillig zijn.

Het vertrouwen waarmede Uwe Excellentie mij vereert, legt mij de verpligting op U met dezelfde openhartigheid te antwoorden, en ik vermeen in eene vertrouwelijke briefwisseling, gegrond op zoodanige wederzijdsche gevoelens, het beste middel te zien, om een einde te maken aan een' staat van zaken, welke even nadeelig is voor de belangen der beide regeringen, welke wij de eer hebben te dienen, als in strijd met de gevoelens, die ons persoonlijk bezielen. Ik ben Uwe Excellentie dus wezenlijk dank schuldig, deze briefwisseling te hebben willen aanknoopen, waarvan de gevolgen niet dan heilzaam kunnen wezen, indien

Digitized by Google

zij, zoo als ik durf hopen, strekken mogen om meer en meer den band te bevestigen, die tusschen onze souvereinen gesloten is, en om in dit gedeelte van den aardbol eene duurzame orde van zaken tot stand te brengen, gegrond op de goede trouw en de achting, welke de britsche en hollandsche natiën elkander verschuldigd zijn. Ik zal mij zeer gelukkig achten, indien ik van mijne zijde op eenigerlei wijs zal kunnen bijdragen tot de bereiking van dit nuttig doel, en met U. E. zal mogen mede werken om iets, dat zoo heilzaam en wenschelijk is, tot stand te brengen.

Om daartoe te geraken, is het evenwel noodig, dat wij het vooraf eens worden omtrent eenige punten, waarover het mij leed doet, dat Uwe Excellentie andere gevoelens koestert dan ik, en zoo ik het mag zeggen, die punten in een verkeerd daglicht aanschouwt. Ik bedoel de maatregelen, die het gouvernement des konings in deze streken genomen heeft, en bijzonder de redenen, die, volgens het oordeel van Uwe Excellentie daarvan de oorzaak zijn geweest. Ik zou mij met betrekking tot dit punt kunnen beroepen op den inhoud van verscheidene officiële depêches, die ik de eer gehad heb Uwer Excellentie te doen toekomen, vooral op die van den 16 December ll. welke Uwe Excellentie nog niet ontvangen had, toen U. E. mij den brief schreef, welke ik de eer heb thans te beantwoorden.

Gij zegt mij, Milord, dat Gij gedeeld hebt in de vrees, welke de maatregelen der kommissarissen-generaal veroorzaakt hebben, alsof die maatregelen, een gevolg zijnde van den vijandigen geest tegenover *Engeland*, ten doel hadden gehad, om deszelfs handel te weren, en de straat van *Malakka* voor hetzelve te sluiten, gelijk wij reeds gedaan hadden met de straat *Sunda*. Uwe Excellentie heeft gemeend voorzorgen te moeten nemen tegen dit stelsel, tengevolge waarvan

Digitized by Google

den heer RAFFLES den bedoelden last is gegeven, en dien hij gemeend heeft, niet beter te kunnen volbrengen, dan door uit naam van Uwe Excellentie bezit te nemen van het eiland *Singapore*.

Het is wezenlijk uiterst smartelijk en ontmoedigend, wanneer men zulk eene verkeerde verklaring aan de zuiverste bedoelingen moet zien geven. De rapporten, die men bij Uwe Excellentie ingebragt heeft, betrekkelijk onze bedoelingen, en het valsche licht waarin men de strekking van de door ons genomen maatregelen heeft weten voor te stellen, kunnen alleen oorzaak zijn, dat Uwe Excellentie onze oogmerken en onze daden zóó beoordeelt.

De heer RAFFLES, op wien alleen ik de schuld werp van al het kwaad dat er gebeurd is, dien ik beschouw als de eenige oorzaak van elk misverstand, dat er tusschen de beide gouvernementen gerezen is, heeft zijn doel volkomen bereikt. Hij is het, die op een arglistige wijze en tegen beter weten aan, bewerkt heeft, dat Uwe Excellentie de zaken uit een dergelijk oogpunt beschouwt.

Terwijl wij ons vreedzaam bevlijtigden onze oude betrekkingen met de verschillende inlandsche vorsten van dezen Archipel weder aan te knoopen, om ons tegen hunne zeerooverijen te vrijwaren, om er een' vrijen handel in te voeren, die voor andere natiën even wenschelijk is, als voor ons zelven, en dit zonder de minste vijandelijke bedoeling, tegen wien het ook zij, zonder ander doel, zonder bij-oogmerk, heeft hij het eerst alarm geslagen, en is hij er in geslaagd, de meening ingang te doen vinden, dat de britsche belangen in groot gevaar verkeerden; dat die Hollanders, van ouds bekend als de hardnekkigste en ijverzuchtigste alleenhandelaars, naauwelijks weder voet in dezen Archipel gekregen hebbende — er reeds op be-

Digitized by Google

dacht waren den engelschen handel te benadeelen, en uit te sluiten, waar het binnen hun bereik viel. Hij gaf half en half te kennen, dat de straat van *Malakka*, daar zij reeds voet hadden op beide oevers van de straat *Sunda*, almede onder hun gebied zou geraken; dat deze straat, die zoo noodzakelijk was voor den engelschen handel, zou gesloten worden, en dat de geheele vaart op *China* in handen van diezelfde Hollanders zou vallen. Hij bewees de noodzakelijkheid, om dergelijk gevaar te voorkomen, door eene stelling ten oosten van *Malakka* in te nemen, die het hoofd zou kunnen bieden aan ons stelsel van uitsluiting, en paal en perk zetten zou aan de aanmatigingen, die wij ons verder mogten veroorlooven.

Uwe Excellentie laat zich op zulk een' beslissenden toon uit, over mijne persoonlijke bedoelingen, en over mijne gevoelens tegenover de engelsche natie en haar doorluchtig hoofd; U. E. laat mij in dat opzigt zoo regt wedervaren, dat het niet noodig is, ze hier te verdedigen. Daarna echter oordeelt Uwe Excellentie, dat de kommissarissen-generaal de britsche belangen en zijn handel tegenwerken en benadeelen.

Indien Uwe Excellentie tegenwoordig was geweest bij de beraadslagingen van de kommissarissen-generaal, welke de maatregelen zijn voorafgegaan, die men sedert als zoo gevaarlijk voor den engelschen handel beschouwd heeft, en wanneer U. E. de uiteenlegging der gronden, die ons daartoe genoopt hebben, had aangehoord, zoudt Gij, geloof ik, geen oogenblik aarselen toe te geven, dat alles wat men u daaromtrent heeft berigt, ook over de persoonlijke gevoelens des heeren ELOUT, zonder eenigen grond is, en alleen voortvloeit uit nijd en naijver, die gaarne overal vijandige bedoelingen zoeken te vinden, waar slechts de zucht is naar orde en vrede, en het daarstellen van eenen duurzamen staat van

Digitized by Google

zaken, overeenkomstig de houding van het nederlandsche bewind in dezen Archipel, en overeenkomstig deszelfs noodwendig vredelievende staatkunde, zonder het geringste voornemen, iemand, wie het ook zij, te benadeelen. Ik beroep mij alweder op hetgeen ik de eer gehad heb officiëel aan Uwe Excellentie te schrijven, betrekkelijk de redenen, die ons genoopt hebben, voor een gedeelte onze oude stellingen op verschillende punten weder in te nemen.

Ik zal Uwe Excellentie niet lastig vallen met nuttelooze herhalingen; maar ik kan niet nalaten U te doen opmerken, dat er hoegenaamd geene oorzaken bestaan, welke ons zouden hebben kunnen nopen, om van vijandige bedoelingen tegen de engelsche natie te doen blijken. Onze persoonlijke gevoelens daargelaten, zijn wij te wel bekend met de naauwe banden, die tusschen onze souvereinen bestaan, alsmede met de bedoelingen van den koning onzen meester, dan dat wij roekeloos, om eenige luttele handelsvoordeelen, de goede verstandhouding, die tusschen *Groot-Brittanje* en *Holland* heerscht, zouden verstoren. Indien wij zoodanig voornemen hadden kunnen voeden, dan zouden wij niet alleen reden gegeven hebben tot zeer gegronde klagten van de zijde der britsche regering in *Indië* en in *Europa*, maar wij zouden ons ook de algeheele afkeuring van onzen eigen souverein, diens verwijtingen en ongenade berokkend en verdiend hebben, doordien wij openlijk en klaarblijkelijk tegen zijne bedoelingen hadden gehandeld.

Wanneer ik het beginsel van eene liberale en verlichte staatkunde, gegrond op onze vriendschapsbetrekkingen met *Engeland* raadpleeg, zou ik inderdaad te vergeefs naar eene eenigszins geldige oorzaak zoeken, die van onze zijde vijandelijke maatregelen zou hebben kunnen billijken tegen die mogendheid, wier vriendschap wij reeds om der wille van

Digitized by Google

ons belang op hoogen prijs moeten stellen, en die jegens ons van hare zijde de vriendschappelijkste bedoelingen aan den dag heeft gelegd, van het oogenblik af waarop wij het fransche juk hebben afgeschud, en door onze eigene pogingen, onder bekrachtiging van alle gouvernementen, met eere onze plaats onder de europesche mogendheden weder ingenomen hebben.

Indien wij, toen wij ook in dit werelddeel die plaats weder innamen, welke de herstelling in onze oude bezittingen ons zoo duidelijk aanwees, soms ondanks ons zelven en buiten ons weten, iets gedaan hebben in strijd met de handelsbelangen van eenige britsche onderdanen — dan moet dit geheel en alleen toegeschreven worden aan het natuurlijke en noodzakelijke gevolg der omstandigheden; maar volstrekt niet aan het plan, om ons op eenigerlei punt te vestigen, waar wij door geen andere reden geroepen zijn, dan met het doel om den britschen handel te belemmeren en uit te sluiten, gelijk men getracht heeft geheel *Europa* te doen gelooven.

Indien het werkelijk voor den engelschen handel zoo gevaarlijk is, dat wij, even als vroeger, onzen invloed uitoefenen niet alleen op de beide oevers der straat *Sunda*, maar ook weder in het bezit geraakten van onze oude regten op de straat van *Malakka*, dan veroorloof ik mij de aanmerking, dat men daarin had moeten voorzien, door de bepalingen van het traktaat van 1814, hetwelk ons integendeel alles toewijst, wat bij den vrede van *Amiens* aan *Holland* in deze streken is teruggeven; en indien onze respectieve souvereinen nog van meening zijn, dat er reden bestaat, om eenige wijzigingen in dat traktaat te brengen, ten einde voor het vervolg alle botsing tusschen de twee natiën te voorkomen, zullen zij daarin nog voorzien, of hebben zij

Digitized by Google

daarin thans reeds voorzien, aan den eenen kant voorgelicht door de rapporten van Uwe Excellentie, en aan den anderen kant door die, welke ik aan mijne regering toegezonden heb. Die rapporten kunnen welligt verschillende voorstellingen bevatten, omdat zij gegrond zijn op verschillende inlichtingen; maar ik twijfel niet, of zij zullen wat de feiten aangaat, die van beide zijden bekend zijn, op de striktste waarheid gegrond wezen, zoodat de gouvernementen in hunne wijsheid wel de beste middelen zullen beramen, die genomen moeten worden, om de wederzijdsche belangen in het gelijk te stellen.

Nadat onze gouvernementen zullen beslist hebben, verbind ik mij reeds bij voorbaat, Milord, met uwe Excellentie mede te werken, om op de meest loyale wijze de schikkingen ten uitvoer te leggen, die ons zullen worden voorgeschreven.

Het zou nutteloos wezen, hier weder terug te komen op de quæstie van *Singapore*, en ik geloof niet, wanneer U. E. met de u kenmerkende onpartijdigheid, alles wat ik de eer gehad heb, u in mijne officiëele depêches bloot te leggen, onderzoekt, dat Gij dan nog den minsten twijfel zult koesteren, omtrent onze regten op dat kleine gedeelte van het koningrijk *Djohor*, en omtrent de valsche argumenten, die zoo arglistig op den voorgrond zijn gesteld, door den man, over wien ik mij in zoovele opzigten te beklagen heb.

Het schijnt mij inderdaad onmogelijk toe, dat Uwe Excellentie, met een zoo helder verstand en verlichten geest begaafd, anders denkt over eene zaak, die zoo duidelijk is, als de hier bedoelde. Men heeft u verkeerd ingelicht, Milord! ik aarzel niet, dit ten aanhoore der geheele wereld te verkondigen, gelijk ik het zoude zeggen aan Z. K. H. den Prins-Regent, indien ik de eer had, in zijne doorluchtige

Digitized by Google

tegenwoordigheid te worden toegelaten. De heer RAFFLES heeft u op het dwaalspoor gebragt; het onderzoek der documenten, die ik de eer gehad heb u toe te zenden, bewijst dit ten duidelijkste. Ondertusschen heeft hij zijn doel bereikt; hij heeft gehandeld tegen de instructiën van zijne eigene regering (zelfs in de veronderstelling dat onze regten niet gegrond bevonden zouden worden), en hij zegeviert, als een intrigant, voor wien alle middelen goed zijn, mits ze hem slechts tot zijn doel brengen, welke middelen hij altijd bij de hand heeft, tegen goede trouw, gematigdheid, liefde tot vrede en het inwendig besef van pligt aan.

Zoodra ik de eerste tijding ontving van de vijandelijke expeditie van den heer RAFFLES, tegen eene der bezittingen, die tot mijn gouvernement behooren, heb ik mij naar mijne overtuiging zeer gematigd betoond. U. E. stelle zich voor een oogenblik in mijne plaats, en dan zal U. E. mij zeggen, of het met eenig patriotisme, met eenig gevoel van nationale waardigheid, mogelijk zou geweest zijn, eene dergelijke tijding te vernemen, zonder de grootste verontwaardiging te gevoelen, en zonder geneigd te zijn, dadelijk een dergelijken aanslag te verijdelen, en zijne eer te wreken, door gebruik te maken van alle beschikbare middelen. Wie zal die eerste opwelling beter, dan Uwe Excellentie regt doen wedervaren?... Ik verheel u niet, Milord! dat ik die opwelling ondervonden heb, en dat ik mij heb moeten wapenen met overwegingen, als die waarvan ik gesproken heb, ten einde met de noodige kalmte te handelen, om ze te onderdrukken, en mij binnen die perken te houden, welke mijn pligt mij nadrukkelijk voorschreef. Ik heb er mij bij bepaald, Uwe Excellentie kennis te geven van hetgeen had plaats gehad, — door den gouverneur van *Malakka* te doen protesteeren tegen het in bezit nemen van *Singapore*, — en

Digitized by Google

zelf aan het hoofd van mijn raad, nadrukkelijk te protesteeren tegen die wederregtelijke handelwijze.

Uwe Excellentie weet, dat ik geweigerd heb het traktaat te bekrachtigen, hetwelk door den gouverneur van *Malakka* met de sultans van *Salang* en van *Rambou* gesloten is, omdat eene monopolie van tin te onzer gunste was vastgesteld; maar Uwe Excellentie weet misschien niet, dat diezelfde gouverneur streng berispt is, omdat hij aan den koning van *Siac* een' brief had geschreven, in een geest, die niet strookte met de vriendschappelijke gevoelens jegens de engelsche natie, welke in al onze daden moeten doorstralen.

Ik vlei mij, dat Uwe Excellentie in deze handelwijze, eenen vrede-ademenden geest zal ontdekken en een duidelijk geopenbaard streven, om de goede verstandhouding te bewaren, waarop ik hoogen prijs stel; en dat wel op een oogenblik, waarop men mij op eene zoo beleedigende wijze getergd heeft, misschien wel met het doel en in de hoop mij daardoor zoodanig te verstoren, dat de vrede er door verbroken zou zijn; op het oogenblik zelfs, dat de eer mijner natie was aangerand door een ondergeschikt ambtenaar, die misbruik maakte van de volmagt van zijnen achtingswaardigen gebieder.

Ik was er zeker van, dat Uwe Excellentie, zelfs wanneer zij het geldige onzer regten nog niet erkende, het gedrag van den heer RAFFLES niet zou kunnen goedkeuren. Ik zie uit hetgeen Uwe Excellentie mij hieromtrent mededeelt, dat ik mij niet bedrogen heb, en dat zij haren kommissaris berispt heeft, over het te buiten gaan van zijne instructiën.

Ik zou het vertrouwen, dat Uwe Excellentie mij betoont, kwalijk beantwoordén, indien ik verbergde, dat ik op nog meer gerekend had; dat ik eene algeheele misbillijking verwacht had, van alles wat die kommissaris onder-

Digitized by Google

nomen heeft tegen de letter en den geest der bevelen, welke hem gegeven waren; dat ik gemeend had, dat eene naauwkeurige wetenschap van hetgeen plaats had gevonden, voldoende zou geweest zijn, om *Singapore*, welks bezetten in naam eener vreemde mogendheid, zoo uiterst beleedigend voor ons is, wederom te doen ontruimen. Uwe Excellentie heeft gemeend, dezen weg niet te moeten volgen. Ik eerbiedig de redenen, die u daarvan teruggehouden kunnen hebben, zonder dat ik mij veroorloof ze te beoordeelen, en ik bepaal mij alleen, er u mijn leedgevoel over te betuigen. Thans zullen onze souvereinen wel reeds uitspraak gedaan hebben op zoodanige wijze, dat alle verdere redekaveling over deze zaak, als nutteloos kan beschouwd worden. Ik zal dus niet langer uitwijden over deze zaak, welke genoegzaam behandeld en toegelicht is voor diegenen, die er onpartijdig over willen oordeelen.

Ik ga nu over tot de beantwoording van dat gedeelte uit den brief van Uwe Excellentie, hetwelk den vijandigen geest bespreekt, die in dit werelddeel tusschen onze twee natiën heerscht, en waarvan Uwe Excellentie de onaangename gevolgen vreest.

Indien er werkelijk zulk een geest heerscht, moet ik volkomen in de bezorgdheid van Uwe Excellentie deelen. Het is van noodzakelijk belang voor beide natiën, dat zij met elkander bevriend zijn en blijven, en alles vermijden, wat tot naijver en vijandschap zou kunnen aanleiding geven. Ik ben daarvan innerlijk overtuigd; ik ben het altijd geweest, en mijn opregte wensch is, dat iedereen even zoo denke.

Het doet mij evenwel leed te moeten ontwaren, dat Uwe Excellentie, ingevolge de algemeene opinie in de uitgestrektheid van Uw gouvernement, van meening schijnt te zijn, dat

Digitized by Google

de Hollanders het iniatief genomen en het eerst van eene vijandelijke houding tegenover de Engelschen hebben doen blijken. Maar ik veroorloof mij u te vragen, Milord! wat tot zulk eene veronderstelling aanleiding geeft? Waar hebben wij een' dusdanigen geest aan den dag gelegd? En indien zich somtijds het nationaal gevoel naar buiten openbaarde, was het dan niet, omdat wij daartoe bestendig zijn uitgetart, door alles wat de heer RAFFLES en eenige van zijne school, zich veroorloofd hebben, tegenover eene vreedzame natie, die er zeker niet op bedacht was de britsche belangen te kwetsen, maar zich integendeel geneigd betoonde overal met de engelsche natie vriendschapsbetrekkingen aan te knoopen en te onderhouden?

Men leze al de artikelen, die opgenomen werden in verscheidene engelsche dagbladen, welke in *Indië*, sedert het oogenblik dat ons het eiland *Java* weder overgedragen is, verschenen zijn; men onderzoeke ze onpartijdig; men toetse ze aan de waarheid, en men zal zien of niet iedere regel voorgeschreven is, door een geest van haat en nijver, door het verlangen om al onze daden, al onze maatregelen met bitterheid te overdrijven, anders te vermelden dan het geval was, en om alle gebeurtenissen in het meest valsche en nadeelige daglicht voor te stellen. Ik zou dit duidelijk kunnen bewijzen door eene commentarie van ieder dezer artikelen, die noodwendig eenen ongunstigen indruk hebben moeten achterlaten bij hen, die bij het lezen er van, te gelijk den geest beoordeelden, die ze in de pen gegeven heeft. Wat hebben wij op die artikelen geantwoord? Een paar malen misschien heeft men eenige lasteringen van zich geworpen; maar over het algemeen heeft men die beleedigingen tot dusverre nog niet met tegenbeschuldigingen

Digitized by Google

beantwoord, die de gemoederen nog meer verbitterd zouden hebben, hoewel het ons zeer weinig moeite hadde gekost om, zonder de wezenlijke waarheid te kort te doen, alles te wederleggen, wat men zoo vlijtig, dikwerf met zooveel bitterheid, en op eene wijze, die voor onze nationale eer zoo beleedigend was, van ons gezegd heeft. De heer RAFFLES heeft niet geaarseld, om in de engelsche dagbladen, zijn protest van 1818 tegen ons te plaatsen; terwijl wij het onze, waarvan elk woord kon bewezen worden, en dat eene verdediging was tegen de meest wederregtelijke aanvallen, alleen aan U. E. gezonden hebben, zonder het openbaar te maken; deze wijze van handelen, getuigt ten minste niet van eenen vijandelijken geest, die ons zou bezielen.

Welk bewijs hebben wij voor het overige daarvan gegeven? Ik vraag aan alle Engelschen, die zich op *Java* bevonden sedert wij weder in het bezit daarvan gekomen zijn, of zij ten deze opzigte eenige gegronde klagt kunnen aanvoeren, en of zij niet altijd en overal een goed onthaal en hartelijkheid gevonden hebben, behoudens eenige uitzonderingen misschien, waarvan de regering geene kennis heeft gedragen, en die een gevolg zijn van oorzaken, geheel onafhankelijk van den algemeenen volksgeest.

Is er een enkele Engelschman, die aan de regering vergunning gevraagd heeft, zich op dit eiland neder te laten, aan wien die vergunning is geweigerd, of wien het veel moeite gekost heeft, zoodanige vergunning te verkrijgen, met uitzondering van den heer A. HARE, die langen tijd door den heer RAFFLES is beschermd geworden, maar dien U. E. mij zelf in een Uwer officiële depêches als een *delinquent* heeft aangewezen? Is er een eenige die zich heeft te beklagen gehad, dat hij meer moeijelijkheden heeft moeten ondervinden in zijne ondernemingen, dan de nederlandsche onderda-

Digitized by Google

nen? Ik zou mij gaarne op hunne individuële getuigenissen durven beroepen, en het doet mij leed, dat Uwe Excellentie niet eenige feiten aangehaald heeft, opdat ik dezelve hadde kunnen wederleggen of ophelderen.

In den brief van U. E. vind ik intusschen slechts een enkel algemeen feit aangegeven; maar ik beken, dat het mij, nadat ik er lang over heb nagedacht, niet heeft mogen gelukken, de ware beteekenis daarvan te raden. Uwe Excellentie zegt: *dat alle inboorlingen, die met de engelsche troepen medegewerkt hebben, om onze koloniën, niet van de hollandsche regering, maar van het fransche revolutionnaire bewind, vrij te maken, in harde slavernij zuchten.* De Sultan van *Madura* en zijn broeder de *Pangeran* van *Pamacassang* zijn de eenigen, voor zoo verre ik weet, die vóór de overgave van het eiland in 1811, vijandig tegenover de Hollanders gehandeld hebben. Hoewel beiden in dienst van de toenmalige regering, zijn zij afvallig geworden; zij hebben de europesche ambtenaren mishandeld, en zich vaak, nadat zij sedert langen tijd met de engelsche agenten in betrekking gestaan hadden, ernstige buitensporigheden tegen hen veroorloofd. In plaats van slavernij, of eenige verdiende straf ondergaan te hebben, waarvoor zij teregt gevreesd hadden, hebben wij hun niet een enkel verwijt gedaan, en er is zelfs van het verledene niet gerept. De Sultan is erkend geworden in den titel, dien hij onder het beheer der Engelschen verkregen had. Zijn broeder, de *Pangeran*, die zich het meest had schuldig gemaakt, en de wraak der Hollanders duchtte, heeft zijn' rang niettemin behouden, en bestendig dezelfde bescherming genoten, welke alle andere inlandsche vorsten genieten. De regent van *Samarang*, wiens gedrag in 1811 ten minste dubbelzinnig geweest is, die altijd veel gehechtheid voor de Engelschen aan den dag gelegd, en wiens zoon eenige jaren in

Digitized by Google

Calcutta doorgebragt heeft, is altijd met onderscheiding behandeld geworden. Diezelfde zoon is in 1818, hoewel nog zeer jong, tot regent van *Probolengo* benoemd. Niemand heeft men bemoeijelijkt om zijn staatkundig gedrag, en alles wat men Uwe Excellentie daaromtrent berigt heeft, is geheel en al zonder grond.

Het is inderdaad moeijelijk eenige oorzaak te bedenken, welke aanleiding schijnt gegeven te hebben tot deze geheel verkeerde meening ten onzen opzigte in *Bengalen*. Wanneer men intusschen eenen vlugtigen blik werpt op alle vijandelijke maatregelen, die de heer RAFFLES openbaar en heimelijk tegen de Hollanders heeft aangewend, zoowel door geschriften als door daden, en op de niet zeer edelmoedige middelen, die hij dikwerf met zoo veel hardnekkigheid gebezigd heeft, om ons nationaal karakter verdacht te maken, zoowel in de oogen der inboorlingen, als bij zijne landgenooten, dan kan men zich van deze omstandigheid eene gedeeltelijke verklaring geven.

Van af de brieven, die hij in 1811 aan den sultan van *Palembang* schreef, waarvan het onvermijdelijk gevolg was, dat alle zich daar bevindende Hollanders wreedaardig vermoord werden, van welke brieven ik de *eigenhandig door hem onderteekende* manuscripten bezit, tot op het bezetten van *Singapore*, heeft hij nimmer opgehouden, vijandig tegenover ons te handelen. Men heeft over het algemeen misschien gemeend, dat men geloof kon hechten aan het oordeel van een' man, die, om zijne bekendheid met de taal en de plaatselijke gesteldheid van dezen Archipel, en om de kennis, welke hij zou kunnen verkregen hebben van de zeden en het hollandsche karakter, nadat hij het eiland *Java* gedurende eenige jaren beheerd had, geacht kon worden met de noodige kennis van zaken te spreken.

Digitized by Google

Ik zal hier niet in bijzonderheden treden over de wijze, waarop hij bestendig tegenover ons gehandeld heeft, en omtrent de middelen, door hem aangewend, om eene verbittering in de gemoederen te doen ontstaan, die, zonder hem, nooit geboren zoude zijn. Uwe Excellentie kent er de meesten van: zijn vijandelijken inval in *Lampong*, welke de onbeschaamde en belagchelijke eisch vooraſgaat, die hij deswegen onmiddellijk na zijne aankomst te *Bencoolen* tot mij rigtte; zijn gedrag te *Palembang;* de proclamatiën, welke hij bij die gelegenheid uitvaardigde; zijne brieven aan den Sultan, en die aan den Sultan van *Pontianak*, ten einde dezen tegen ons in het harnas te jagen; zijne weigering om ons *Padang* terug te geven, onder de meest dwaze voorwendsels en in duidelijke tegenspraak met de tractaten, door welke weigering een koninklijk fregat en koninklijke troepen genoodzaakt werden, naar *Batavia* terug te keeren; de weigering, waarin hij nog steeds volhardt, om aan den resident van *Padang* eenige plaatsen terug te geven, die vroeger een gedeelte van die residentie uitgemaakt hebben, en waarover ik bij Uwe Excellentie nog geene officiëele klagten heb willen indienen; de geheele expeditie van *Singapore*, zoo mogelijk nog hatelijker door de vormen, welke hij daaraan heeft weten te geven, dan door de daad zelve; alles wat op die bezetting gevolgd is, en de uitnoodigingen, welke daarop aan de inlandsche vorsten, met welke wij in betrekking staan, werden gerigt; eindelijk zijn eene menigte andere intrigues, waarvan ik wel niet altijd een geregtelijk bewijs zou kunnen bijbrengen, maar die mij daarom toch niet minder bekend zijn, alle middelen welke gestrekt hebben om elken regtgeëarden Hollander met verbittering te vervullen, niet tegen het engelsche gouvernement, niet tegen de engelsche natie, maar tegen hem of hen, die klaarblijkelijk zoo vijandig gehandeld hebben, zoo deloyaal, in strijd met het engelsche

Digitized by Google

karakter, en met dat van elk ambtenaar, die, terwijl hij zijn vaderland ijverig en met eere dient, echter ook de eer van andere natiën en dergenen, die haar vertegenwoordigen, weet te eerbiedigen. Ik moet dus nogmaals het gehouden gedrag van den heer RAFFLES beschuldigen: hij héeft door zijne handelwijze, een vijandelijken geest tusschen de twee natiën gestrooid, indien die geest er thans ongelukkig werkelijk aanwezig is. Hij is het ook, die in Augustus 1815 aan de regering in *Engeland* schreef, om te betoogen hoe gevaarlijk het was, het eiland *Java* weêr in handen van zijne oude bezitters te stellen; terwijl hij voorwendde, dat de gemoederen der inboorlingen, vijandig tegen de Hollanders gestemd waren; iets, waarvan ik, Goddank! nog niet het minste spoor ontdekt heb. Hij is het ook die, toen hij in 1816 in *Engeland* teruggekomen was, aan onzen gezant te *Londen* de stellige verzekering gaf, dat het noodzakelijk zou wezen, om een aanzienlijk aantal troepen naar *Java* te zenden, ten einde de rust der kolonie en het leven der bewoners niet in de waagschaal te stellen. In één woord, hij hield nooit op naar middelen om te zien, om ons te benadeelen en in ongelegenheid te brengen, in welke betrekking hij ook geplaatst werd; en ik durf hier gerust de verklaring afleggen, gelijk ik ook aan mijne regering in *Europa* geschreven heb, dat ik, zoolang de heer RAFFLES er eene rol zal blijven spelen, welke beschikkingen de souvereinen ook zouden mogen nemen, geen rust in dezen Archipel voorzie, omdat hij die nooit zal eerbiedigen.

Uwe Excellentie is genoegzaam bekend met de wijze, waarop wij al de daden van den heer RAFFLES beantwoord hebben. Zij oordeele met onpartijdige regtvaardigheid, of er reden bestaat om *ons* te beschuldigen, een geest van vijandschap te hebben doen ontstaan of levendig te hebben gehouden.

Digitized by Google

Maar hoe het ook zij, ik geef Uwe Excellentie nogmaals de plegtige verzekering, dat de volmaaktste harmonie, de ineensmelting der wederzijdsche belangen, en zoo het mogelijk is, openhartige en loyale betrekkingen tusschen de twee gouvernementen, altijd het voorwerp mijner vurigste wenschen zijn geweest. Uwe Excellentie zal mij altijd bereid vinden mijne pogingen met de haren te vereenigen tot alles, wat tot dat doel kan leiden.

Ik deel in de meening van U. E., dat bevordering van het handelsverkeer, een zeker middel van toenadering aanbiedt, en ik ben zeer geneigd, daartoe mede te werken, voor zoo verre het overeen te brengen is met de belangen van den nederlandschen handel. Ik verheel echter niet voor U. E., dat het handelsbegrip in *Holland*, over het algemeen niet in alle opzigten overeenkomstig is, met de vrijzinnige beginselen, die wij hier hebben aangenomen, en dat verscheidene onzer kooplieden eerder tot de meening overhellen, dat de vreemdelingen er veel te veel vrijheid genieten. Uwe Excellentie kent het tarief van in- en uitgaande regten op dit eiland; het is waar dat de vreemde schepen er aan hoogere regten onderworpen zijn dan de onzen; maar overigens genieten zij dezelfde voorregten en vrijdommen. Ik geef aan een engelsch schip op dezelfde wijs als aan een hollandsch de vergunning om eene lading in te nemen te *Samarang* en te *Soerabaya;* de laatste hebben niet meer regt om de kleinste havens van het eiland te bezoeken als vreemdelingen. Wanneer de regering transportschepen voor troepen benoodigd heeft, is de mededinging zoowel voor hollandsche als engelsche bodems op gelijken voet geopend; ik geloof alzoo in een woord, dat het onmogelijk is, hun meer vrijheid te verleenen, dan zij reeds genieten. In een mijner officiële depêches heb ik de eer gehad, het vraag-

Digitized by Google

stuk te behandelen, dat betrekking heeft op de bezittingen buiten *Java* gelegen, en ik meen betoogd te hebben, dat men ons ten onregte beschuldigd heeft, daarvan den engelschen handel uit te sluiten.

U. E. heeft de goedheid te verklaren, dat zoo ik iets ter gunste van onzen handel te vragen heb, Uwe Excellentie daaraan gaarne gehoor zou leenen. Ik kan U. E. daarvoor niet genoeg mijne dankbaarheid betuigen. Intusschen schijnt het mij toe, daar wij spoedig de nieuwe schikkingen zullen vernemen, welke de gouvernementen in *Europa* genomen hebben, dat het misschien voorzigtig zal zijn, dat tijdstip af te wachten, ten einde te onderzoeken, of de bepalingen, die zullen moeten worden ten uitvoer gelegd, nog eenige punten aanbieden, welke door de gouvernementen alhier dienen geregeld te worden. In dat geval zal ik de eer hebben mij later tot Uwe Excellentie te wenden en U mijne gevoelens mede te deelen, in de hoop dat zij met de Uwen zullen overeenstemmen, Milord, en dat wij, eendragtig zullen zamenwerken, om een verstandig en duurzaam stelsel op vaste en vrijzinnige grondslagen, in het belang van de beide natiën, in te voeren.

Ik hoop, dat U. E. mij verschooning zal schenken Uwen brief in de fransche taal beantwoord te hebben, daar ik te onbekend ben met de engelsche, om mij vloeijend in die taal te kunnen uitdrukken. Ik beveel mij voortdurend in de welwillendheid van Uwe Excellentie op welke ik hoogen prijs stel, en heb de eer met uitstekende onderscheiding te zijn, enz. enz.

EINDE.

Digitized by Google

INHOUD.

Bladz.

Voorwoord . . . . . V.

Berigt van den Uitgever . . . . . IX.

Levensschets van den Graaf van der Duyn van Maasdam . . . . . 11.

Fragmenten. . . . . 77.

Dagboek van den Graaf VAN DER DUYN (1830—1832). 205.

Geschiedkundige, Wijsgeerige, Staat- en Letterkundige Mengelingen van den Graaf VAN DER DUYN . . . 371.

Herinneringen uit het leven van den Baron van der Capellen.

Voorwoord . . . . . 441.

Digitized by Google

INHOUD.

Bladz.

Hoofdstuk I . . . . . 445.

» II . . . . . 466.

» III . . . . . 483.

» IV . . . . . 498.

» V . . . . . 506.

Brieven van den Markies HASTINGS en van den Baron VAN DER CAPELLEN . . . . . 519.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google